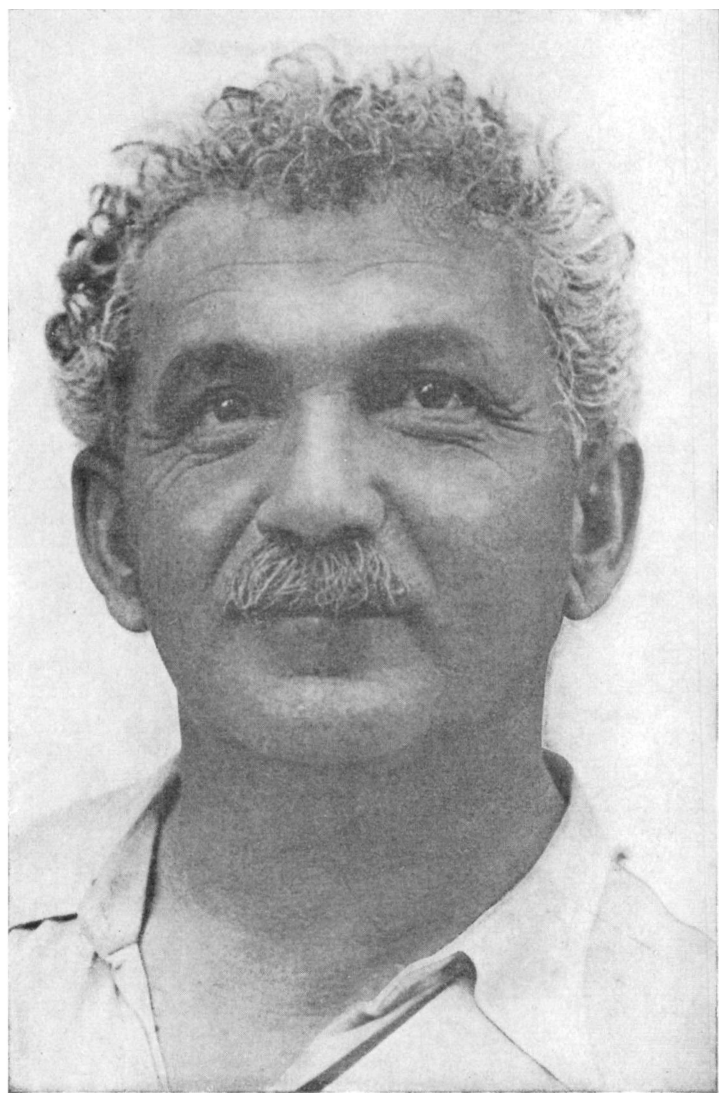

2. د کراچی ۱۱۰

כתבי ב. בצנלסון

פתבי ב. מצנלסוך

כרך שביעי

הוצאת מסלגת פועלי ארץ-ישראל

כל הזכויות שמורות
נדפס בארץ-ישראל
Printed in Eretz-Israel
דפוס «דבר», תל-אביב
תש"ח

ה ת ו כ ן

לשאלות הסכמי-עבודה

- בחינת דרכים ומושגים (על הסכמי-עבודה עם
11 (אב תרצ"ד)
34 (על הסכמי-עבודה עם הרביזיוניסטים)
41 מ. מ.

אחריות ציונית

- 47 (אדר ב' תרצ"ה)
75 המערכה
90 עברית
לבדק הבית הציוני (בקונגרס התשעה-עשר: במה עסוקה
אפוזיציה אצלנו — לקח יהדות רוסיה אזהרה לנו —
„אפוטרופסות“ של גרוסמן לתעשייה מה טיבה? —
טכסיס ישן: משבחים את השליח ומלעזים על שולחיו —
אחדות, אך לא במחיר נפשה של הציונות — הזרוע פירוד
בין פועלים חוטא לציונות — איזהו מקומם של הפועלים
הציונים הכלליים? — איחוד ופירוד בחינוך — „חטאם“
של המאורגנים ו„הבה נתחכמה“ של חסרי-הארגון — על
הספסרות ועל עזיבת הכפר — עמדה מאוחדת כלפי
„המועצה המחוקקת“ — עת לבצע את המלוה הלאומי —
בין התביעות: תחנת מחקר כלכלית — מוסד לביקורת —
קרן כללית לחוסרי-עבודה — קואליציה, אך לא באכסוקי-
טיבה בלבד — תנאים להרחבת הקואליציה — מה הציונות
107 דורשת היום מן העם היהודי — „מכנס האדמה העברית“)
125 (שם)

מן העבר

143	הנדיב הידוע ומפעל חייו
157	תאריך
158	חוליה ראשונה בשרשרת
162	קודמייקודמינו
174	שמריהו לוי אִיננו
176	אורח חייו

בהסתדרות

183	במועצת חבר הקבוצות
191	מכתב לחברי בדגניה
201	על מוסדות החינוך של העובדים
205	דיסוננס
209	כוחו של אנטי־איצימאיריזם
214	מתי משתוקק בעל־בית לחוקת־עבודה לאומית ?
		יתבררו ויתלבנו דברינו (בכינוס סיעת הנוער הציוני הכללי
		בהסתדרות, השנן תרצ"ו: "חזונכם" ו"חזוננו" — "ציונות
		בלי לנאי" — מרות לאומית — "טמיעה" ו"עצמאות" —
215	לבנות ולהיבנות)
229	התוכן הישועי הציוני של הבחירות בתל־אביב
240	על העיקר בשעה זו
246	על נמתין, נעשה — ונחייב את זולתנו
251	על בעלי־קמיעות מימין
257	זאב אורבך
259	ערעורים על המצב הקיים

דברים

שלא נשתלבו בפרקים הקודמים

305	בענין מס־הכנסה
308	מזונם של ישראל
314	קבלת פנים ליוקטור צ'רנוב
317	קרל קאוססקי — בן שמונים
318	הכהגנתה ?

325	למקרא התלונות
331	בועידת הסטודנטים העברים
333	בעניני האוניברסיטה
343	שעבוד לפלח ומקש להתישבות העברית — במקום פיתוח

מילואים

353	על הסכמ־עבודה עם הרביוניסטים
368	בקיעים בגרעין החלוצי של תנועת הפועלים הארץ־ישראלית
369	משוש בתפוצות הגולה
383	הליכה לכפר
390	בתערוכת העתונות
		המשמרת החדשה של העתונות העברית :
393	עתונות הפועלים הארץ־ישראלית
401	במסיבת חג־העשור של „דבר“
407	בין „דבר“ לקוראיו
409	הערות
425	מפתח ענינים, שמות ומקומות

לשאלות הסבמי-עבודה

בחינת דרכים ומושגים

(על הסכסוך-עבודה עם הסתדרות האפרים הלאומיים.
במועצת ההסתדרות, י"ח באב תרצ"ד)

בקורות מפלגות הפועלים היהודיות מצויה תופעה שאפשר לכנותה בשם: גלגול של תיאוריה, מעין „גלגול של ניגון“, גלגול שסופו הנהו ההיפך הגמור מנקודת מוצאו. אלה הנשבעים בוקר וערב בשם ברוכוב, האם הם המטיפים לנו כאן: משק יהודי מיוחד בארץ-ישראל? להד"ם! יש משק ארצי ותו לא. ואם תשאל: והרי כל תורתו של ברוכוב עומדת על אותה ההכרה, כי בתחומי ההנהיה הכלכלית של ארצות ומדינות קיימת מציאות כלכלית-יהודית ולה תנאיה המיוחדים, פרי השתלשלות היסטורית מסוימת? והרי על הפרה זו נלחם ברוכוב כנגד התפיסה הפונדאית, שהיתה מודה בהנהיה יהודית לשונית ותרבותית בלבד, אך לא בהנהיה כלכלית מיוחדת של יהודים וממילא התעלמה מן שאלות העבודה וההגירה הנובעות ממנה? על זאת ישיבו „התלמידים“ כי הם נאמנים לתורת הרב ושומרים עליה מפל משמר: במשנתו של ברוכוב מצאנו על מציאות יהודית-כלכלית בפרדיצ'ב ובנורשה ובניו-יורק, אבל לא מצאנו שם כלום על כלפלה יהודית מיוחדת בארץ-ישראל. אדרבא, שם שנינו כי בארץ-ישראל יקום „מרכז עבודה טריטוריאלי“, ואנו מחזיקים במשנה זו בכל פוחנו; ולא יתכן שגם במרכז-עבודה טריטוריאלי תקיים כלפלה יהודית וגם בו נצטרך להתחבט בשאלותיה. לפיכך יודעים הם, „התלמידים“, נאמנה כי תל-אביב ורחובות ונהלל ועיר-חרוד ועזה וג'נין ובית-שאן — משק אחד הוא.

זוהי האירוניה שבגלגול התיאורטי, וקשה ממנה האירוניה שבגלגול המעשי. „פועלי-ציון“ שמאל, כמו כל הזרמים הציוניים שבתנועת הפועלים

היהודית, הורתם ולידתם במרד נגד הקיום הכלכלי-הגלובלי, ראשית אונם וכינוס המוניהם באו להם מן הזעקה המרה נגד דחיקת רגלי הפועל היהודי מעמדות-עבודה פשוטות וראשוניות, תמצית-תורתם היתה התרעה על האסון ועל הקלון שבקיום כלכלי-גלובלי. עכשיו נתגלגלו „פועלי-ציון” שמאל גלובלי-תיאוריה וגלובלי-יחיים עד שהם מרכינים פומבית את ראשם בפני מסע-הנצחון של הכלכלה הגלובלית כאן, בארץ שהוכרזה על ידיהם ל„מרפז-עבודה טריטוריאלי” להמוני ישראל מבקשי עבודה. ולא די להם שהם אומרים „אמן” אחרי מציאות אויבת בנפש לקיום מעמד-פועלים עברי, עוד הם מעמידים פנים צהובות של „פיכחות מעמדית”.

והרי הם, „הפיכחים”, מלגלים עלינו ועל מאמצינו לעמוד בגופנו בפרץ בפני סכנת הכלכלה המנחם-מנדלית הנשקפת לנו. רצוננו לחנך את הפועל, שיהא רואה לא רק מה שמתחת לחטמו, שיהא רואה את עניניו ואת עניני מעמדו לא רק בשכר-עבודה גבוה, ארעי ומלאכותי, שאין עמו שום ביצור-של-קבע לפועל העברי ולכוחו המעמדי, ושיהא מסוגל למאמצי כיבוש ועבודה פוריה ולרכישת עמדה איתנה בעבודה. את רצוננו זה הם מבטלים בתכלית הביטול בקריאת-אירוניה שאין פניהם למעלה הימנה: „אודרניקי!” כלום מזלזלים הם בתואר-הצטיינות זה, כשהוא ניתן שם, ברשותו של השלטון התקיף? חלילה. הם רק מלגלים על דמות הפועל המצטיין כאן, במפעלנו אנו, הזעיר והנלעג, במקום שאין שלטון אשר יחלק אותות-הצטיינות, במקום שהפוח הדוחף ומדרבן למאמצים איננו אלא זה: חרדה לגורל אחים-עולים ומבקשי-עבודה, דרבן שאין בו, כידוע, משום מעמדיות כבירה ונמרצה.

חוששני כי אלה היודעים להעריך את האודרניקים שם ולבטל אותם פה לא היו מעולם במצטיינים שם, כשם שאינם שותפים למאמצי חלוציות פה.

לא לפי קו הסיעות

ועכשיו, ליופוח הפנימי המתנהל בינינו, בין אלה הנושאים בעול בקשת העבודה לעולה היהודי, בעול „כיבוש העבודה” והמאמצים החלוציים הנדרשים למענו, והיודעים את הערך המכריע של הנצחון או

הכשלון בשטח זה בשביל עלייתנו וקיומנו וגורלנו הכלכלי והסוציאלי — ואפשר להוסיף: המדיני והתרבותי — בארץ. ואחזור שוב, למנוע מכשול: הויכוח הזה מצדי אינו לפי הקו המפריד בין הסיעות בהסתדרות. אַל יראה „השומר הצעיר“ את דברי מופנים דוקא נגדו. יש שגיאות משותפות לו ולחברי סיעתנו. ביקרתי מכוונת לגופם של דברים, וְאֵל נא תקבלו אותה אחרת מפני פונתה.

אנו עומדים עכשיו במערכה הקשה ביותר מיום היות עובד עברי בין שבי ציון. מה שיש לומר על המנשלים ולהקיע את פשעיהם — אמרנו ועוד נאמר. כאן רוצה אני לעמוד על פשעינו אנו, על שגגות ואי־הבנות שלנו שבהן נסתייעו החותרים תחת העבודה העברית.

זה שנים אחדות עומד נטע הרפו ושאר חברים אשר לא הרפו ידיהם ממאמצי פיבוש עבודה במושבה והם חוזרים ומוזהרים אותנו על המצב הבלתי־בריא המתהווה במושבה, על פושר־העבודה של העולה החדש ההולך ופוחת, על כמה מושגים משובשים המפריעים את השתרשות הפועל בעבודה. האזהרות לא מצאו הד.

נגד תלישות משקית

העולה החדש לא מצא במושבה בשנים האחרונות אוירה שתכניס אותו לחיי עבודה פתיקונם, לא מצא במשק השכיר חברים מבוגרים ומושרשים שיסבירו לו את תפקידו. הצעיר העולה מן הגולה. מן הציבוריות שבגולה, עם מושגיה השטחיים, עם תפיסתה המיוחדת של מלחמת־המעמדות, עם תלישותה המשקית ועם פשטנותה הרעיונית, לא תפס את מצבו. פעמים לא ידע להבחין בין מלחמת־המעמד על עמדתו ועל יעודו לבין איבה־סתם, בין הגנת עניניו וכבודו של הפועל לבין ניצול הפוח המעמדי למטרות פסולות, בין נשיאת דגל המעמד ברמה לבין חילול שם הפועל.

התנועה פולה היתה חייבת לראות את הדבר הזה ולעמוד על משמר עניני הפועל ועתידו של פל־הפועלים, אם גם בניגוד למושגים או לאי־טרסטים מדומים של פועל־פרט או של חלקי־ציבור חסרי נסיון בעבודה ובמשק ובחיי הארץ וביחסים בין פועלים לבעלים. היתה זו חובה מעמדית גדולה. אולם רק מעטים הבינו לחובה זו. ואלה לא נעזרו על ידי הציבור,

ועל ידי פוחות בעלי-השפעה בציבור. הדרישה ליחס רציני ואחראי של החבר במילוי עבודה נעשתה ל"בלתי-פופולרית". ורק מעטים בחרו להיות בלתי-פופולריים ולחנך את הפועל להיותו אדם פורה בעבודה ולנהל את עניני הפועל ואת הגנת עניניו בפני המעבידים מתוך הבנה משקית מקיפה. רבים בחרו בדרך אחרת: ללכת לפי שורת ההתנגדות הפחותה ביותר, לראות את דרישת פריון-העבודה וקביעת יחסים מסודרים בין פועלים לבעלים כ"פשרנות" מזיקה ולשים לקלסה את המעטים אשר אינם מאמינים פי פוח של הפועל הוא בהפקרות ובאגרכיה. יערי מכריו עכשוו כי גם "השומר הצעיר" הוא בעד חינוך ליחס טוב לעבודה. מה טוב. אך עלי לומר לו כי חבריו במושבה תפסו מקום חשוב (אף על פי שהם לא היו היחידים) בחינוך להקלת-ראש בערך פריון-העבודה. וכשהחברים העמלים בביצור עמדותינו במושבה והרואים את הנולד היו באים אל ציבורנו בדרישות או בהצעות להעלאת פושר-העבודה של הפועל, ליצירת יחסים בריאים ומסודרים עם הבעלים, או למניעת זעזועים שהפסדם המשקי והמעמדי בצדם, היתה הזעקה מקיפה את המחנה: פלשתים עליך, הפועל! מפאי, "מוכרת" אותך! וגם מתוך חברי מפלגת פועלי ארץ-ישראל היו נגררים אחרי דקלמציה זו הפושרת מבחינת הדברים לגופם כל רעיון בריא, המקדם את עניני הפועל ומגביר את פוחו, ניתן אצלנו להיפסל בקריאות-הגנאי: "פשרה", "ויתור", קריאות שאין עליהן ערעור. המלה "הספם" עצמה הפכה אצלנו לשם-גנאי, כאילו ה"מלחמה" היא המטרה ולא ההישג המתבטא ב"הספם".

טרם למדו אצלנו להבין כי החינוך המעמדי הנאמן, חינוך לחיי פועל-חלוץ הכובש עבודה ויוצר משק ומשנה תנאים ורוכש השפעה, חייב להכיל גם את חינוך הפועל לתפיסה משקית, להפכת זכויותיו וגם חובותיו במשק, לדרישת זכויותיו ולמילוי חובותיו, למושגים ריאליים — ולא רומנטיים — על עניניו ועל דרכי מלחמתו ועל הפוחות שבהם הוא מתגנש.

גם לאחר החינוך הקיבוצי הניתן בגולה עוד נתקל כל קיבוץ בארץ, מפל זרם שהוא, בצורך לסגל את חברו החדש למציאות המשקית של הקיבוץ, למושגיה ולחובות הנובעות ממנה. קיים מרחק נפשי ושכלי — לגבי הבנת צרכי המשק ונורמות העבודה והחיים בתוכנו — בין חבר הקיבוץ הותיק ובין

העולה החדש. על אחת כמה וכמה — חסרה לנוער העולה הבנה בתנאי העבודה והיחסים הסוציאליים במשק השכירותי.

הבא מן הגולה מביא אתו מטען מסוים של רעיונות, מושגים והערכות, והוא שומר אמונים גם לכמה ערכין אשר עבר זמנם ונסחף מקומם. לא על נקלה מעפל כל „דור-עליה את הנסיון של קודמיו. לא בבת אחת רוכשים לעצמם דורות הפועלים-העולים את הלקח המגובש של תנועת הפועלים בארץ. יתכן כי כאן נקודת-הפובד של פעולתנו. אם תנועת הפועלים לא תדע להנחיל לכל דור ודור של עולים את תמצית נסיונה, את חכמת-חייה, את תרבותה החברתית, את מה שעבר ונבחן בכור-המצרף של מלחמותיה וכיבושיה וכשלונותיה — כי אז היא נדונה להיגרר אחרי מושגיו של כל גל-עליה, בין ממושטשים ובין מופרזים, לקדש את סגנון-החיים השולט בכל „עונה“ המשגרת לנו פליטים, כלומר, לנתר על התקדמות בלתי-פוסקת, ללכת מחיל אל דחי.

פחד ההסכמים מניין?

יש להודות: ענין „הסכמי-עבודה“ עדיין איננו מחוור בקהלנו. עוד מפחידים בו תינוקות מבוגרים. הוא מוקף עב-ענן של אמרים מפוצצים, המרחפים בעולמות ערטילאים ונטולים כל כוח הבחנה מציאותית. אמרים אלה צלילים עזו, אולם הגיונם המעמדי דל. הם משפירים את הפועל ומשקרים לו. פנביאי-השקר הם מבטיחים נצחון בכל מערכה ומערפלים את הראייה ומתישים את הכוח. ולא רק העולה החדש, אשר לעתים איננו יודע כל תחנת-מעבר בין היחסים הסוציאליים שבכלפלה נימושית והרוסה לבין „קרב אחרון“ במהפכה הסוציאלית, לא רק הוא מפחד מפני הדחליל של „הסכם“. גם על רבים מהותיקים והמנוסים מטיל ההסכם אימה. גדול פוחה של שגרה. התנאים המיוחדים שבהם צמחה תנועת הפועלים בארץ ושבהם התנהלה מלחמת הפועל השכיר גרמו לכך שהשגרה המזוללת ב„הסכם“ חזקה אצלנו, אף על פי שהפסדיה המעמדיים כבר ניתנים לסיכום ברור.

בעולם הגדול צמח מעמד הפועלים השכירים בחיק התעשייה הקפיטליסטית. ההון קדם למעמד הפועלים המאורגן. בעלי-ההון עמדו חזקים ותיקפים, מאורגנים ומזוינים, ולעומתם פועל חלש, מעמיד צעדיו הראשונים,

ומשלם בקרבנות רבים מחיר כל פסיעה נכבשת. הפועל ידע את כוח בעליו, את הכוח אשר לא ידע רחם, אשר ימחץ ולא ירתע. וידע מה קשה המלחמה. ולפיכך ידע הפועל להעריך לא רק את נשקו המקצועי — את השביתה — כי אם גם כל תמיכה של דעת הקהל, כל התחלה של תחוקה סוציאלית, כל הסכם המקבל תוקף משפטי. לפיכך ידע מרפס, עם כל מזגו המהפכני, להוקיר את ההתחלה הצנועה של תחוקה סוציאלית באנגליה. לפיכך למדו ההסתדרויות המקצועיות הגדולות בארצות התעשייה להעריך את „הספמיר העבודה“, והיו מגייסים את מיטב כוחותיהם למלחמה על פריחת חווי-עבודה ועל שמירתם.

לא כן היה בארץ. פאן קדם הפועל. עליית הפועלים מבקשי-עבודה קדמה לעליית ההון. הפועל יצר את עצמו מתחילתו ככוח ציבורי מלוכד. המשק העלוב של הארץ היה פולו אנרכי. הפקרות גמורה היתה בכל. המשטר בארץ לא ידע במשך שנים רבות שום הגנה על העובד, גם לא ככל את ידי העובד מהילחם ומהתאגד.

כנגד תקיפותו של המעביד-הפרט, כנגד בצעו, כנגד „חופש-הבחירה“ שלו, כנגד שרירותו, התיצב הפועל כציבור, המאוחד בסבלותיו ובתנאי קיומו, מוכן לקרב ולקרבו. אחזר-רעיון, מודרך בלהט האידיאה. במלוא לחצו הציבורי חתר להקשות על הבעלים את „הנוחיות“ של העבודה הזרה. ומוקף עבודה זולה ומשועבדת על סביבותיו עלה מתוך השפל ויצר בלחצו הציבורי אי כל כלי, אשר תנאו שונים בהרבה מכל מה שידעה הארץ וידעו הארצות הסמוכות. נצחונותיו של הפועל היו מרובים. כמה ממה שהושג בעולם הגדול לאחר מלחמות כבודת וממושכות ונפתלות, ישרות ועקיפות, בסיוע ציבורי וממלכתי, השיג הפועל פאן בכוח תנופתו וארגונו בלבד. גורמים לאומיים עמדו לימינו. תפקידו החלוצי הגביר את כוחו. לפיכך התרגל לראות את הצד שפנגד פאגוז רך הנפצח על נקלה. הוא ראה כל הישג ככיבוש בל ימוט, אשר אינו זקוק לביצור נוסף, פיוצר תקדים בטוח. הוא לא ראה צורך ב„חתימה של צד שלישי“, באישור משפטי, בהסכם מופר בציבור. אדרבא, הוא חשש ל„הסכם“ שמה יכבול את ידיו מפיבושים נוספים. הוא חשש לחוקת עבודה שמה תצמצם את כוחו הכובש. הוא בטח בכוחו בלבד, וראה כל מקרה-יגוד לחוד, וראה כל מעביד לחוד.

הוא ראה קוניונקטורה מעמדית חולפת פראות יחס-
כוחות סוציאלי בן-קיימא. הוא בטח בה, זילול בביצור פיבושיו,
וטעה טעות קשה. הוא אמנם טעם את טעם התנגדותו ואיבתו של המעביד-
הפרט, אך את האיטרטגיה שלו בנה על רפיפותו ותחירותו של מעמד
המעבידים. ונענש.

התקפת המעבידים

הצמיחה הקפיטליסטית עשתה את שלה: המעבידים גדלו והעשירו
והתלפדו למעמד לוחם, תוקף, מתגרה. עילאותו הלאומית והחברתית של
הפועל-החלוץ עוררה בקרבם קנאה ותאנת נקם סוציאלי. רגש זה חזק ביותר
אצל מעבידי עבודה זרה. המעביד-הפרט איננו מסתפק מעתה בהגנת עניניו
הפרטיים. לחשבון ההון והרנחים וליצר הבצע נצטרף יצר השלטון ותאנת
הפיצוי החברתי. הפריחה הכלכלית הגבירה את כוחו והוסיפה תוקף להפרתו
המעמדית. גם ליכודו ותקפו של הפועל שימשו גורם מדרבן. לא עוד המעביד-
הפרט עומד מעתה בקשרי-מלחמה עם ציבור הפועלים, אלא מעמד
המעבידים. ראף על פי שאינו שלם בתוכו הנהו מגלה סולידריות רבה
במלחמה עם הפועל. כבר ראינו כיצד שביתה אצל מעביד אחד גוררת
השבתה בענף תעשייה שלם, כיצד סכסוך בין קבלני בנין לפועליהם מתחדד
בעזרת התאחדות האכרים, כיצד כל נסיון של „שבירת“ שביתה, של הריסת
קואופרטיב מוצא לו אוהדים ותומכים. והמלחמה נגד הפועל היא רבת-פנים:
נגד זכויותיו המוניציפליות, נגד הסתדרותו, בעד ארגוני פועלים מתחרים,
ולבסוף — בעד עבודה זרה. ומעמד המעבידים התקיף והמעשיר גם מצא לו
בני-ברית פוליטיים וכוחות מסייעים: פליטים ממחנה-העבודה המשפירים
עצמם לרשות התקפים, למעלה מזה — הממשלה ומכשיריה הרבים, ועל
הכל — מחנה פועלים מוסתים נגד אחיהם המסגירים עצמם בחימה שפוכה
לטירוף „השבירה“.

אמנם שיטת השבירה ופריעת פרעות בפועלים אין בה משום תוספת
בריאות למשק, וההתגריות בהסתדרות בעזרת ארגוני מפירי-שביתה אין
בהן כדי להעשיר את הבעלים (אפילו פשהם נתמכים על ידי הסולידריות של
חבריהם). ויש גם בין המעבידים המבינים פי מחנות „השוכרים“ עשויים

להקיו דם לא רק לתנועת הפועלים, אלא גם למשק ולבעליו — אולם בשעת חדרה והשתוללות יצררים מעמדיים אין שמים לב לקטנות פאלה, אין נשמעים לדעה מיושבת ואין חושבים חשבונות לימים רחוקים. דיה לצרה בשעתה. התקוה להתיש את נוחה של ההסתדרות פדאית היא לרבים שבגללה יפרע המשק ויהרסו חיי החברה והאקמות תשתפר בראש חוצות, פדאית היא גם למעריצי המשקיות והסדר ול"מתעבי" האקמות.

רומנטיקה מעמדית

ועדיין רבים בקרבנו חסידי המעמדיות הפרימיטיבית אשר לא שמעו לקול האותות הראשונים ואינם שומעים לקול האותות האחרונים. והם משעשעים את נפשם באמונה תפלה פי ככל אשר ירבו יסורי המלחמה פן ירבו השאנסים לנצחון, וכי אורת הסכמים וחזיר-עבודה וחוקי-עבודה דנה את הפועל לחולשה ולכשלון, ואורה של הפקרות מעמדית, של התגוששות בלתי-מרוסנת, של בריחה ממרות ציבורית היא המבטיחה לפועל פי ידו שלו תהיה על העליונה.

היו שעות-פֹּשֶׁר ויכולנו ליצור בארץ יחסים מסודרים בין פועלים למעבידים בהיקף רחב (אל תטעו בדברי. באמרי "יחסים מסודרים" איני מתכוון לגנעֶדן ולא למשטר סוציאליסטי. שום חוקת-עבודה ושום הסכם עבודה אינם מובטחים מהתנקשויות ואינם פוטרים את הפועל מעמידה במלוא-תחמשתו על משמר פיבושיו. ושום חוקת-עבודה ושום הסכם אין בהם פדי למנוע את הפועל ממאמצים נוספים לקראת הישגים חדשים. ערפו של הסכם אינו אלא פיצוב התנאים, בביצור הפיבושים, בהפחתת זעזועים, בהכבדה על התנקשויות. ובזה ערפו הרב גם לפועל וגם למשק). החמצנו אותן שעות-פֹּשֶׁר, פי חברינו הפריזו בהערכת יציבותה של הקוניונקטורה המעמדית שנראתה להם נוחה. הם זילולו בערך הישגים שהיה בידם ליצב ולבצר, זילולו מתוך אמונה תמימה, פי אם לא יסתפקו בזה ישיגו לאחר זמן יותר. מנהלי הפוליטיקה המקצועית שלנו נמשלו לאותו מחנה כובש, אשר נחפו לכבוש ולא ידע לבצר את פיבושיו, ואשר מתוך אמונה בכוחו הכובש בלבד נמנע מהיכנס במשאומתן ומסכם את תוצאות פיבושיו בשעה נוחה.

„ועדת החמישה-עשר“

היה היתה „ועדת החמישה-עשר“ לקביעת חוקת הגנת העובד בראשותו של ד"ר רופין. חוקה זו — אילו הוסכמה בנעדה — היתה עתידה להתקבל בקונגרס הציוני וליצור עובדה משפטית-לאומית, ואולי גם להשפיע על תחוקת העבודה של הממשלה, ולהוות גורם פרוגרסיבי בארץ, לטובת העובד ולטובת המשק.

הנעדה היתה קרובה לגמר-עבודתה. לא אומר שהמעבידים הלכו ברצון שלם לקראת קביעת החוקה, שהם — המחככים לתבוע „שלום“ בין מעמדות — הבינו את הערך הרב של חוקה זו והקלו על קבלתה. אבל עלי לומר, לצערי, שגם חברינו לא הבינו אותה שעה את ערכה, את ערך סעיפיה השונים ואת ערכה עצמה בתור חוקה כוללת, המופרת על ידי שני הצדדים ומאשרת על ידי הישוב והתנועה הציונית. שיחקה להם התקוה כי מה שלא הושג במשאומתן בתוך הועדה יושג במשך הזמן באמצעים יותר אפקטיביים, ולפיכך השלימו בלב קל עם התפרדות החבילה. כדאי לשוב עכשיו ולעיין בפרוטוקולים של אותה ועדה, כדי להינכח מה הפסיד ציבור הפועלים ומה הפסיד המשק הארץ-ישראלי והישוב כולו באשר יתרו על „ההסכם“ ועל „הפשרות“ ובחרו להמשיך בסטאטוס קבו „החפשי“. כדאי לו לציבור הפועלים שימנה וידע, כמה מלחמות — מוצלחות ומוכשלות — נאלצנו לאסור מאז על דרישות אלמנטריות, שאותה הצעת-חוקה היתה מוכנה להפיר בהן בהחלטיות. ומאידך, כדאי להם לבעלי התעשייה בארץ שיחשבו את שכרם ואת הפסדיהם ואת שכרה והפסדה של התעשייה הארץ-ישראלית בגלל זה שהם נשארו „חפשים“ ופטורים מ„עולה“ של חוקת-עבודה.

הצעת ההסכם הראשון בשרון

היו ימים של משאומתן בינינו לבין מושבות השרון, שעדיין-עמדו אז כולן על בסיס העבודה העברית. עמדנו על סף חתימת הסכם כוללי עם השרון, ושוב לא אומר שהאכזרים היו נלהבים לאותו הסכם. אבל רבים רבים מחברינו הטובים במושבות התנגדו לו. כאלה, בערך, היו הנימוקים: מה מחדש ההסכם? עבודה עברית — קיימת בין פה וכה. עבודה מאורגנת הסתדרותית — עובדה היא, בכל השרון. את שכר-העבודה אינו מעלה, ובכן,

למה ההסכם? הוא אינו משנה מן הקיים, ואנו מקוים כי בידינו לשנותו לטובה.

נימוקים אלה וכיוצא בהם — כוחם היה רב. והם ניצחו: ההסכם נדחה ונדחה. מאמצייהם של „הפשרנים“ המאמינים בערך ההסכמים היו לשוא. עכשיו יכולים אנו לסקור את התוצאות. מה שנראה לחברינו פנכסי-צאך-ברזל: עבודה עברית שלמה וארגון פועלים אחד בכל השרון — היה לנחלת העבר. מאז ניהלנו כמה מלחמות קשות בשרון, אבל רובן ככולן לא על פיבושים חדשים, אלא על הגנת דברים ראשוניים. נלחמנו, התוצאות ידועות: מאז הכניס אידלמן את אנשי „השבירה“ לשם התחרות בהסתדרות ועד נישול הפועל העברי מן השרון.

למי ניחא בהפקרא?

ושוב. אל נא תתלו פננות זרות בדברי. לא הצגתי ואיני מציג הסכמים חוקת-עבודה ישוּבית כקמיע, כסגולה בדוקה מפני כל התנקשות. טעות מכשילה היא מה שהפועל חושב את המלחמה לקלה. המערכה פבדה ומורכבת, וגורמי ההתנקשות מרובים. ואסור להשאיר פרצה. גם הסכמים טעונים הגנה. וגם הם יהיו בטלים ומבוטלים אם הפועל יתפרק את נשקו. אך חוסר הסכמים משאיר תמיד את הדרך פתוחה בלי קרהגנה ראשון והוא מקיים מצב המגרה ומפתה את האויב לבל יחמיץ כל שעת-תורפה. שנות האפלה שבאו על תנועת הפועלים ועל העולם כולו לימדונו כי שום פיבוש מדיני, סוציאלי ותרבותי איננו מובטח לעולם ועד אם אין לו פוחות-הגנה מספיקים, אך בשנים אלה גם למדנו להפיר מה חשוב ללוחמים כל קרהגנה נוסף, כל מצודה נוספת. והסכם זה שמצרף לכיבושיו של הפועל גם את הגושפנקה המשפטית ואת ההפרה הציבורית — אל יהא קל בעיניך. וטעה הפועל אם הוא יבנה את האינסטרטגיה המעמדית שלו מתוך תפיסת „אני ואפסי עוד“. יש ויש גורמים ואין להתעלם מהם, ואין לזלזל בהם. ויטעה הפועל אם יהא סבור כי ברפיפות המרות הציבורית יגבר פוחו. יש אחרים הסבורים כי „בהפקרא ניחא להם“. מעמד הפועלים — לא ניחא לו בהפקרא. ואל נא יגלו פנים בדברי כי כוחם של הפועלים נמצא — בקרהירידה. טעות היא. כלל-הפועלים בארץ גדל הרבה בכמותו, והוא הולך וגדל בלי הרף.

משקיו ומוסדותיו מתבצרים, ואין ספק כי הולכת ומצטברת בו יכולת רבה. אלא שחסרים כוחות אשר יטפחו ויגלו את היכולת הגנוזה ויפנו אותה לאפיקים של יצירה גדולה ושל מלחמה גדולה. אינני מתנבא לימי שקט ושלה ואיני נרתע מפני ההכרח להילחם מלחמות פוריות, אבל אני מתקומם נגד בוז פחותיו של הפועל לבטלה במערכות אשר אין עמן ואי אפשר שיהיה עמן נצחון והתקדמות, ובתרועת־מרד על שפתים הן מנחילות לנו פשלונות ותבוסות.

זה כמה שנים שאני קורא תגר על כמה קוים של הפוליטיקה שלנו במושבה, שיש בהם עצימת־עין מפני הסכנות האורבות, החמצת הזדמנויות של ביצור עמדות וגם הסתבכות במלחמות מיותרות, שאין בהן להועיל, ולהזיק יש בהן.

פריזן עבודה

מרדנות זו בשאלת „התוצרת“ מה משמעותה? מיעוט התוצרת נעשה, חלקו בצדק וחלקו בהפרזה, לאחד הנימוקים העיקריים במלחמה נגד עבודה עברית. באה ההסתדרות ומספימה לקביעת נורמות, אשר יבטיחו את פריזן העבודה. על כך עונים אצלנו במקלה: שעבוד הפועל! מפל מה שלמדנו בדבר מלחמת־השחרור של הפועל לא שמענו שיראה את שעבודו בכך שהוא חייב לעשות בשעות עבודתו מלאכה שלמה ופוריה. בתמימותנו או בבערותנו היינו סבורים עד עתה כי שעבודו של הפועל פירושו: שלילת זכות ארגונו, שלילת זכויותיו המדיניות, הרפכת אדונים לראשו, וכיוצא באלה. אבל כי תשלום שכר־העבודה לפי פריזנה נכנס בגדר „שעבוד“, זוהי תורה חדשה שנתחדשה אצלנו. לאמיתו של דבר, אין תורה זו נחלתו של הפועל העירוני שלנו, הרגיל בכך והמקבל בדבר מובן מאליו כי מרבה תוצרת מרבה שכר. אבל בפפר נתחדשה תורה זו ואף נתקדשה, וכל הכופר בה נוגע בבכת עינו של מעמד הפועלים.

וקלות־ראש אידיאולוגית שנוהגים אצלנו בשאלת פריזן־העבודה פלום לא היתה לנו לרועץ?

כמעט שום פועל איננו בא לארץ כפועל מוגמר. לא מבחינת כושר־העבודה וידיעת־העבודה ואף לא מצד רצון־העבודה. גם רצון זה טעון חיזוק.

מעבר קשה הוא לבן י"ח לעבוד יום יום עבודה קשה, ואפילו במשק קיבוצי-
עצמי אין אדם נעשה פועל טוב על רגל אחת, וכשהוא בא למושבה ומוצא
שם סגנון סלחני וותרני לעצלנות ולרשלנות בעבודה כיצד יתחנך ויהיה
לפועל טוב?

יערי אמר כי שום פרדסן עוד לא פשט את הרגל מחמת התוצרת
הלקויה. אפשר. אבל סבורני כי כמה פועלים פשטו את הרגל. ואיני רוצה
בשום אופן שתנועת הפועלים תפשוט את הרגל. רצוננו ותפקידנו ליצור
מעמד פועלים בונה-ארץ ולא לטפח בטלנות ונצלנות ופרזיטיזם בלבוש
פרוליטרי. הסולידריות המעמדית מחייבת הגנה על החלש ועזרה לחלש, אך
לא חיפוי על התנהגות שיש בה חילול שם הפועל וסיכון עמדותיו.

קבלנות חקלאית

חומרה יתירה החמיר על עצמו הפועל החקלאי בענין הקבלנות. מה
שהותר לפועל העירוני, מה שהותר לפועל-בנין במושבה — נאסר על הפועל
בחקלאות. מדוע?

יתכן שעצם העבודה הקבלנית פרוכות בה פגימות. ויש לבער אחריהן.
ואם שיטת העבודה בקבלנות היא עצמה פסולה — תבוא ההסתדרות ותבטל
אותה. אך מהו ההגיון המעמדי שבדבר שההסתדרות תהא נוהגת היתר
בקבלנות בכמה ענפי עבודה, ובעזרתה תאפשר שם לפועל שכר גבוה, ותאסור
על הקבלנות דוקא בחקלאות, במקום שהיא בקות הפועל על קיומו קשה ביותר?
מה קובע את שיטותינו המקודשות, האם הגיון משקי וסוציאלי התל
על התנועה כולה או צירוף השתלשלויות ומקרים המתקבל פגזירה מעמדית
עילאית?

אגב, היו ימים והפועל החקלאי שם את תקותו דוקא ביציאה מתחת
ידי „המשגיח“ לעבודת קבלנות חפשית, שהוא מסדר אותה פרצונו ועל
אחריותו וראה בה דרגה גבוהה יותר בסידור תנאי עבודתו. עוד הועידה
החקלאית השנייה שנתכנסה בפתח-תקוה, לפני כ"ב שנים, הכריזה על
הצורך ביצירת קבוצות קבלניות, ואכן, קבוצותינו הראשונות במטעים:
ב„דורשי-ציון“, ב„גן-שמאל“ ו„אחה“ ו„עבודה“, נבנו וגדלו בעיקר על יסוד
הקבלנות.

ופתאום נגלה כי יש חוק מעמדי בלי-עבור במושבה: עבודה יומית דוקא. פלומר: בחקלאות קשור הפועל לשכר יומו, הזעום. גם חריצות ופריזון עבודה לא יעזרו לו. ובעיר, ובבנין — שאני. שם הוא יכול להתעלות. רק בחקלאות הוא חייב בחומרות מיוחדות, חייב לנהוג במרום הצדקות המעמדית. מה התוצאה? הפועל אומר: יהיו האחרים צדיקים גמורים, ואני אלך לי. דייני במה שקיימתי עד עכשיו. אכן, שיטה כלכלית חסודה זו שהשליטו במושבה גם לה יד בפריחה המחרידה מן הכפר.

לשכת-עבודה

ומן המושגים העיקריים שנתקדשו במושבה: לשכת-עבודה מעמדית. מי שמסכים לסידור אחר של לשכת-העבודה אומרים לו: אתה מפקיר נכס מעמדי יקר, אתה מסגיר את מכשיר הארגון שלנו. אגב, היו ימים ו„פועל-ציון“ שמאל, חסידי הלשכה „המעמדית“ פיוס, תבעו לשכת-עבודה מוניציפלית דוקא. אבל מי יזכור נוספות? עכשיו הורמה לשכת-העבודה בצורתה הקיימת למדרגת עיקרון מעמדי. ואני אינני רואה בזה אלא קידוש מציאות מקרית. לא מרצוננו, לא במחשבה מעמדית תחילה יצרנו את הלשכה בצורתה הקיימת, אלא על פרחנו. מראשית ימינו ביקשנו לשתף בעול הדאגה להמצאת עבודה את האפר. לא חפצנו להטיל על הלשכה שום תפקידים אחרים מלבד המצאת עבודה וחלוקתה, וידענו כי בלי שיתוף האפרים תהיה פעולתה פחותה. רדפנו אחריהם, והם לא נענו (מלבד יחידים). להם היה ניחא גם בלי „לשכה“. הספיק שוק העבודה „על יד הדואר“. לא היתה לנו ברירה, והקימנו לשכה משלנו. ממילא קיבלה צורה של מוסד הסתדרותי. יתכן כי במשך הימים היה נוח להטיל עליה תפקידים ארגוניים. אבל לא לכך נוצרה. ערפה של הלשכה הוא במידת יכולתה להמציא עבודה, לגלות מקורות עבודה. מה בצע בנאמנותה המעמדית אם תש כוחה בשוק העבודה? והלשכה ההסתדרותית במושבה מעורבת, ללא השתתפות האפרים, נדונה מתחילת ברייתה לקיום עלוב. אבל התרגלנו בכך והתרגלנו להאמין כי טוב לנו בכך, וכל שינוי מן המטבע שנתקדש ממיט שואה על מעמד הפועלים, וחייבים אנו ליהרג ולא לעבור על צורת-ארגון זו של הלשכה.

בשרון היה מצב אחר. העבודה העברית השלמה שיוותה ממילא ערך אחר ללשפה. התחילו האכרים תובעים „לשפה משותפת”. ובמקום שנאמר אנחנו לאכרים: בבקשה, רבותי, היפנסו ללשפה ותעזרו לשאת בעול דאגותיה, ובפרט בעול יצירת עבודה בעונות המתות או המצאת עבודה לפועלת וכי' (הם הם תפקידי הלשפה) ואנחנו נהיה התובעים ולוחצים על הלשפה שתמלא את תפקידה באמונה — במקום זה הכרזנו על הלשפה פעל נכס מעמדי דוקא, ופתחנו את כל השערים בפני הדמגוגיה של רביווניסטים שזעקו: הבו לנו לשפה לאומית, לשפה נייטרלית! וגם סמילנסקי החרה-החזיק: לשפה נייטרלית! הלא תבינו כמה נחוצה לשפה נייטרלית למשה סמילנסקי, ועד כמה מיוכן עם־הבוסתנאים במושבה המעורבת לשאת בעולה ובאחריותה של לשפת־עבודה עברית.

לפני עשרים שנה הצעתי אני, מטעם ההסתדרות החקלאית, הקמת לשפה משותפת או נייטרלית (או עוד לא „העמיקו” כל כך בהגדרות) ובזררות ישובית. סמילנסקי לא קיבל אז. ולא היה לו צורך בכך. עצם הדרישה לתיווך ולבזררות נשמעה אז פרדיקליות מחוצפת, כרצון „להתערב” בענייניו של האכר. בהפקרא היה ניחא להם. עכשיו נתנו אנחנו להם להמשיך בהפקרות בשוק־העבודה, להשתמט תמיד מעבודה עברית, להחרים עבודה מאורגנת, להעדיף ארגוני „שבירה”, ועם כל זה להופיע בפני העולם פחסידי „רגולציה לאומית”, כדורשים, כביכול, זכות־עבודה שיה לכל יהודי, פמתקוממים נגד „מונופולין” וכמגיני היהודי „סתם” המבקש עבודה. נאחזנו במכשיר לא־יצלח, דבקנו בו ונתנו לו שיהפך נשק מורעל נגדנו.

כיצד מבקרים הסכס

הסכס־העבודה עם „החקלאים הלאומיים” נתקף הרבה. אני מודה כי ההסכס איננו אידיאלי ואיננו מכיל כל מה שהסכס־עבודה צריך להכיל. ואני מצטער שאין בו העלאת השכר היסודי בחקלאות, העלאה שאפילו כמה מהאכרים כבר הפירו בצדקתה, אולם לרוח הביקורת השוררת אצלנו אפיינית הזעקה המרה של „השעבוד”: ההסכס משעבד את העולה החדש, אם האכר איננו מחליף אותו במשך עשרת הימים הראשונים חייב הוא לעבוד אצל אותו אפר עד חדשים. הזועקים שכחו, ראשית, כי כל אורך „השעבוד” הזה

אינו אלא חדשים, ושנית, שהעולה החדש נהנה לפי ההסכם מזכות מיוחדת, שאין מודדים את שכר עבודתו במידת תוצרתו. הרי זו הקלה חשובה לעולה בימי עבודתו הראשונים.

איני מתכוון לבדוק את ההסכם לסעיפיו. עמדתי על הסעיף האמור, ששימש נושא לקטרוג, מפני שיש בו רק להעיד על כשרון־ההפרזה הטוב עלינו.

אין להעריך את ההסכם הזה מבחינה פרופסיונלית בלבד. צריך להעריכו גם מבחינת המקום והזמן. ודאי, ערכו פחות מערך אותו הסכם שניסחנו לפני כמה שנים במשאומתן עם מושבות השרון, ולא נתקבל בשעתו. ותכנו פחות משום שהיקפו פחות. מפני שאין לנו עכשיו גוש של מושבות השרון הרצות בעבודה עברית. ודוקא מזה יש ללמוד. וחבל שמפל אלה שעיכבו בשעתם את חתימת אותו הסכם ראשון אין אף אחד אשר יקום עכשיו ויודה בגלוי כי שגה אז, וכי שגיאתו גרמה תקלה והפסד לעניני הפועל ולמעמדו במושבה. אכן, גם ביחסים כלכליים וסוציאליים יש להיזהר מפני חזרה על אותה מעשיה מימי החורבן, מעשיה בשליחה של מרתא בת ביתוס שנשלח לשוק להביא סולת ומצא שהסולת נודבנה כולה, חשש לקחת ממה שיש והלך והחזיר ידיעה לגברתו כי סולת אין. נצטוה להביא פת נקיה, חזר והודיע כי אין פת נקיה ויש פת קיבר. עד שחזר נודבנה גם זו. וכן עוד ועוד.

המערכה בשרון

את ההסכם עם החקלאים הלאומיים צריך להעריך לאור המערכה אשר בה אנו עומדים פיוס. מערכה כזו עוד לא היתה לנו מיום היות תנועת פועלים בארץ.

בוסתנאיות משמינה, תקיפה ומתקיפה. אינה מסתפקת בעבודה הערבית והחורנית אצלה. עינה צרה באותם האיים הפרדסניים, הנוהגים בעבודה עברית מלאה. למה יהיו אלה לה למזפירי־עוון?

ואתה בברית — השלטון המכה אותנו בחוסר העליה וכופה עלינו עבודה זרה, ומטיל עלינו (לפי יזמת התאחדות האפרים) חוקת־משמרות. ולעזרתה עומדת המשטרה. אגרופים, אלות, בתי־סוהר.

יש משפט בארץ. וביחסו לעבודה העברית הנלחמת על נפשה — נוכחנו.

ועל הכל — התוצאה של חוסר עליה: לא היה צבא-עבודה למערכה זו. ומחסור זה הוא שקבע את תוצאותיה המעשיות הבלתי-אמצעיות של המערכה: בלי אניות רבות של עולים אשר יספיקו גם לעיר וגם למושבה, גם למרפוזים המושכים וגם למקומות המרוחקים — אין כל תקוה לקיים את עמדות העבודה. שמנו את תקותנו בעוד אניה ועוד אניה, הם יצילו. ואלה לא הספיקו. נודה: ברית המנשלים עם הממשלה חזקה מאתנו במערכה זו. אך האם מפני כך נזלול בערך מלחמתנו? פלום זוהי המערכה האחרונה? עוד ימים רבים עתיד הפועל העברי להיאבק על זכותו לעבודה. פלומר: למקום לעצמו ולעמו תחת השמש. עוד ריבוא-רבבות יהודים ידפוקו על שערי הארץ ויבקשו מקלט, פלומר — קודם כל: עבודה. וגורלם של כל אלה יהא נחתך על פי זה, אם נצליח ואם לא נצליח לבצר להם פאן מקום-עבודה. ולא במערכה אחת יחתך הגורל. וגם מערכה אשר אינה מביאה את התוצאה המעשית הבלתי-אמצעית הרצויה יכולה וצריכה לשמש באחריותה לנצחון. כמה פעמים נכשלו אנשי העליה השניה במאמצייהם, אבל המאמצים הללו — „שלא הוכתרו בהצלחה“ — נצטרפו לסך-הכל של חרישה וזריעה בהפרת המונים ושל גיבוש הפוח אשר שבע יפול וקם, ולא ישוב ריקם.

זעקת המשמרות השקטות

ומבחינה זו יש להעריך את המערכה בכפר-סבא. כמה ליגלגו על המשמרות השקטות, כמה ביקשו להוכיח שהמנשל הציניקן לא יבהל מפניהן. וחברינו העומדים במשמרות כמה מהם נפלו ברוחם למראה אי-פוריותה של המשמרת. אך גם אלה וגם אלה נתעלם מעיניהם משקלה הפנימי של המשמרת, תפקידה החינוכי וכוח חדירתה להפרת-המונים בישוב ובציננות. מעולם, גם בתקופות של חוסר-עבודה ורעב המוני, שחזרו עלינו לא פעם, לא נשמעה ברמה תביעת העבודה העברית כמו במערכת כפר-סבא. מתוך המשמרות השקטות בקעה ועלתה זעקת העבודה העברית, ובעצם ימי השובע והגיאות והשמנת הלכבות קרענו את יריעת השאננות וגילינו לישוב וגם לגולה את אימת הנישול והעקירה המרחפת על ראש הישוב העברי.

וקול המשמרת נשמע. זאת הפעם הראשונה שמלחמת העבודה העברית לא נשארה בתחומי ההסתדרות בלבד. ודאי קראתם ב„דבר“ את הנאומים של מזרים וסופרים בקלוב „מסד“: „למה הלכנו למשמרת?“ חבל שלדברים הללו לא נמצאו גואלים וקנאים אשר יד בירו את פתלי הבנינים, ואשר ישלחום בתפוצות ישראל. ולא יחידים בלבד נענו לקריאתנו, כי אם גם סוגים רבים והסתדרויות שלמות. נזכור ביחוד את מרכז המזרים ואת ועד אגודת הסופרים (וצר לי לומר, אלא שחובה היא לומר: תגובתו של ציבור הפועלים הרחב לא הלמה כלל וכלל את גודל הענין ואת חומר הענין. מעטים נתנו הרבה, ורבים לא נתנו אלא מעט. מעטים נתנו חדש־עבודה. נפרדו מעל משפחתיהם ומשקיהם והלכו לעבודה שכירה במושבה, על פל מנעמיה. הלכו למאסר. קידשו את שם ההסתדרות. אבל פלום חי בזה הציבור במידת הראוי? כלום גילה בזה ציבור הפועלים את כל יכלתו? האין פאן אותות מדאיגים?).

יחסנו לחקלאים הלאומיים

ולאור מערכה זו יש לראות את ההסכם הזעיר עם החקלאים הלאומיים. אנו דנים בדבר בלי שמץ אידיאליזציה. זהו ארגון של בעלים. יש להם אינטרסים של בעלים. המשא־ומתן לא טישטש את ניגודי־האינטרסים בינינו לביניהם. אבל יהא בזה משום קלות־דעת ותורנות פשטנית אם הניגוד החשוב הזה יסתיר מעינינו את השיתוף החשוב: את היותנו משותפים אִתם במלחמת העבודה העברית על קיומה. בעצם התקפת הנישול, בעצם חוסר הידים העבריות והנזקים הרבים הנגרמים על ידי כך לפרדסן הנאמן עם העבודה העברית. בעצם הפיתויים הרבים וה„נחוויות“ הרבות לכל מחרים ומנשל — עומדים אלה בגבורה ומביאים את קרבנותיהם למען המשק העברי, שלא יִהפך למלה ריקה, ומתאגדים למען התחזק ולא להיסחף בזרם העכור. והספ־עבודה בינינו לביןם — מלבד תפקידו ליצב את תנאי העבודה הקיימים ולמנוע התנקשויות — יש לו עוד תפקיד: להעדיף — מבחינת הספקת ידים עובדות — את המשק העברי השלם על המשק הקיים בעבודה מעורבת ולהגביר את פִּזח עמידתם של החקלאים הלאומיים על משמר העבודה העברית במושבה.

שיטה זו, שבה נקטה ההסתדרות לאחר לקח רב, אינה נראית לרבים, הסבורים כי מרום הנאמנות המעמדית והאיסטרטגיה הסוציאליסטית היא לחדד את היחסים ולהחריף את המלחמה דוקא עם אלה, „התלויים” בנו, המקבלים עליהם את מצוות העבודה העברית. קיימת פרקטיקה עשירה במגמה זו והיא גם הביאה את „פרייה”: היא עוזרת לדחוף חוגים פחות חסונים לזרועות המחרימים.

בפרקטיקה זו אין כל חידוש. לאסונו של מעמד הפועלים בשנים קשות אלו רבו בתוכו החכמים אשר לימדו אותו לפלג ולפורר את עצמו וללכד ולגבש את מתנגדיו וצורריו. ואנחנו כאן, אשר בכמה דברים העזנו לחטוא למושגים המקובלים ומקודשים אצל מפלגות הפועלים השליטות, העזנו גם בזה לשנות מן המטבע המקובל: בשנות הפירוד העולמי ומלחמת-אחים במחנה העובדים ביקשנו אנחנו כאן את דרך האיחוד, ולא „החזית המאוחדת” העשירה בתכסיסים ובתמרונות ובפולמוסין, אלא דרך האיחוד האמיתי — ההסתדרות האחת והכוללת. ואין לנו להתבייש על „סטיה” זו מ„דרך-המלך” של תנועת הפועלים בימינו. וגם לגבי כל אלה שאינם נמצאים אתנו במחיצה מעמדית וסוציאלית אחת אנחנו מעיזים לנהוג לא לפי התיאוריה הרואה בכל מי שאיננו אתנו „גוש ריאקציוני אחד”, שאין לו תקנה. אנחנו מבחינים בו בין אנשי „שבירה” ובריונות לבין אנשי בניה ותרבות, מבחינים בין מצויי הישוב בעבודה זרה וזולה לבין הנאמנים עם העבודה העברית להלכה ולמעשה. נמדוד לכל חוג במידה הראויה לו.

הפיקחים הכופרים והפתאים המאמינים

יערי ראה צורך להכריז בנדאות כי „אין כבר עכשיו פה אדם המאמין בעבודה עברית במאה אחוזים”. אם פדבריו פן הוא הרי זה, פנראה, נצחוננו שלו, של יערי. את נעימת הנצחון הלא שמענו גם בדבריו האחרים: נוצח, פידוע, הסוציאלינטרן; נוצח, פידוע, הקומאינטרן; ובכן — ניצח „השומר הצעיר”... אַשריהו וטוב לו.

איני יודע מי מסר לו ליערי יפוי-פוח להכרזה זו. על כל פנים לא אני. אם „הפל” כבר חכמו עד כדי כפירה, בוחר אני להישאר הפתי המאמין. אגב, למען הדיוק: מפקפק אני אם „עבודה עברית במאה אחוזים” זהו דבר

שבאמונה. בשבילי זהו ענין של הכרה, רצון ומאמצים. יתכן שיערי יודע פי מחנה „הפיכחים“ הבלתי־מאמינים גדל. יתכן פי בימים אלה, שהם ימי נסיון לעצם העבודה העברית, יוצאים מן החורים כל קטני־אמונה וקטני־רצון והם מכרזים באומץ לבב על התפכחותם ועל תגלית־פפירתם או על רצונם שלא לרצות והם עוד מביטים בגודל־לבב על „הפתאים־המאמינים“ ויש שהם גם יודעים ועדים פי לאמיתו של דבר אין כבר אדם מאמין בכמו אלה. אך אל נא בגודל־לבב!

לא רק ידיד יופר בעת־צרה, גם רעיון וגם נושא־רעיון. לא חדשה היא פי מדי בוא שעת־נסיון לרעיון מתרבים החכמים והנבונים היודעים להוכיח פי אין בו ממש, ומבית ומחוץ פורצים המתנבאים פי הוא „עתיד לפשוט את הרגל“.

אך לא כל רעיון נאות לקבל עליו גזר־דין של תקיפי השעה המומחים להמית, ואם יש בו ברעיון פוּחַ, ואם יש לו פּוּחַת חיים המנשאים אותו, פי אז עוד עתיד הנדון למיתה להושיט לשון לדיניו ולכל ה„חברא קדישא“.

הזוכרים אתם את הנבואות הפסקניות שהיו משמיעים אצלנו לא כבר, בשנות המשבר הפלפלי ובשנות המשבר המדיני? הזוכרים אתם על מה גורו אז אנשים חכמים פליה? מה היו אומרים אז למי שהיה „מאמין“ בעליה של 40.000 לשנה? לא אָמְנָה עכשיו את כל אותם הדברים שנחשבו באותם הימים פחלומות שנתבדו (ורק פתאים או בדאים עוד מחזיקים בהם) — ועכשיו הנה הנם גילויים טבעיים של מציאות נדאית.

ומה קרה? מה נשתנה, מה נפל, שנהיה חייבים „להאמין“ בעבודה עברית שלא במאה אחוזים?

אילו הגענו לידי מצב שיש בו 90% עבודה עברית, תשעים אחוזים ממשיים ונדאים, ואנו היינו עומדים וטורחים להשיג את עשרת האחוזים האחרונים, ואז היה בא יערי וטוען בשם עובדות מסייעות לו ואומר לנו: חדלו לכם מעשרת אלה, הלא אמרנו, חומה אחרונה זו לא תבקיעו ולא פדאי לכם לכבוש אותה, ו„שום אדם כבר אינו מאמין עתה בעבודה עברית במאה אחוזים“, היה אולי טעם ל„מומר למנצח“ זה.

עכשיו, שלא עשרת האחוזים האחרונים הם ממנו והלאה, אלא עשרת

האחזים הראשונים הם בחזקת סכנה גדולה; עכשיו פשאנו מפסידים יום יום עמדות עבודה ראשוניות ויסודיות, אשר בטחנו בהן; עכשיו כשהמדובר הוא לא על תוספת כפיוש וחדירה, אלא על עמידה בפני אימת הנישול, והחרב מתהפכת על כל עמלנו; עכשיו כשהאיננויה הברדית עומדת ללחוך פלחוך השור את הישגי הפועל העברי אשר ראינום איתנים ומבוצרים; עכשיו נוכח הפרספקטיבה של מבול עבודה זולה מכל היבשת המקיפה אותנו — מה התפארות הנצחון הזאת בתורה המבשרת או מאשרת עבודה עברית לא מלאה? האם משום שעבודה עברית היא לא מלאה, משום שהיא פחות ממלאה, היא גם ריאלית יותר? ואם כל המפחית הרי הוא ריאלי — למה לא נלך אחרי מי שמפחית יותר מן „השומר הצעיר“? ומדוע נאמין שאותה השתלשלות הענינים הגוזרת פליה על עבודה עברית במאה אחוזים תתגלגל עד המקום הרצוי ליערי (היכן הוא?) ושם תעמוד על עמדה ותשאיר לנו לפליטה עבודה עברית לא במאה אחוזים? (בכמה אחוזים?)

כבר נאמר: עכשיו אנו עומדים לא בפרשת הגשמה של „מאה אחוזים“, אלא עומדים על נפשנו מפני נישול. אך אם התפקיד המעשי ברגע זה הוא מצומצם אין אנו רשאים לצמצם את אפקנו ואת רצוננו. נקל הוא להציג את מי שמחנך לעבודה עברית מלאה כשר בשיירים על לב רע. „החיים הם נגדנו“. אבל פוּחוּ החינוכי של רעיון איננו בסיגולו לאופק המצומצם של הרגע הקשה. רעיון מחנך אינו ניתן לשיעורים. ואפילו איננו מתגשם מיד ובבטחת אחת אלא שעל שעל — איננו רשאי לנתר על אמיתו, על אפקו ועל שלימותו.

בתנאי מציאותנו אנו, הסוגרת בפנינו כל סדק לחדירה למשק הלא-יהודי, והפותחת לרנחה את השערים לעבודה לא-יהודית במשקנו, בתנאי מציאותנו אנו המעמידה פנגד הפועל היהודי העולה מרחוק את הפועל הלא-יהודי בן הארץ והסביבה הקרובה — יש צורך קודם כל להעמיד את רעיון העבודה העברית בכל שלימותו, בכל תוקף וכוותו המוסרית, בצדקתו הסוציאליסטית, בהכרחיותו הלאומית. לא לסגל לכוחות ארעיים ולא לפורר ולקטט דמות. „החיים הם כנגדנו“ היום, פוּחַ עבודתנו ישנה את החיים מחר ויעשה אותם „בעדנו“.

עבודה עברית — ללא עקיפין

עוד לא היתה שעה פשרה ומחייבת להפנות את חינוך הנוער לרעיון העבודה העברית כשעה זו שיש בה כדי לפקוח עינים ולגלות את התהום הפעורה לרגלינו. אֵל נהיה מתביישים מפני המלעיגים על „האוטופיה“ של עבודה עברית מלאה במשק היהודי. מי שחושש להפיר בחובה מיוחדת של המשק היהודי לפועל היהודי, מי שחושש לתבוע בפירוש מאת המשק היהודי שיבטיח בשלימות את מקום הפועל היהודי בתוכו, מי שמבקש להשיג את זכות העבודה לפועל היהודי בדרכי עקיפין, מעיד על עצמו שלא עמד עדיין על תנאי קיומו של הפועל העברי, ועל הגורמים העצומים המבקשים לדחוף אותנו חזרה לקיום כלכלי גלותי.

מי יודע אם לא צפויה לנו מהדורה חדשה של מעשה-ביאליסטוק, מקום אשר הפועל תפס תחילה עמדה מבוצרת במלאכה ובתעשייה, ואחר כך, עם חילופי נול-היד במכונות-אריגה, הוחלף גם הפועל היהודי בנכרי. מי יבטיח לנו כי מה שמתרחש עכשיו בשרון לא יחזור עלינו גם בתעשייה?

ארגון פועלים טריטוריאלי

החבר אָרם יודע את התרופה בה' הידיעה: ארגון פועלים טריטוריאלי, כלומר: ביטול אפיה הלאומי של ההסתדרות; ארגון מקצועי פל-ארצי, ללא „מחיצות“ לאומיות. והטענה מופנית אלינו: יש ויש תרופה, אלא שאתם אינכם מעיזים לנסות בה.

ואם אומר לאָרם כי כבר ניסו בתרופה זו וללא הועיל? אמנם לא בארץ ניסו בה, אבל הלא אין אנו פוסלים נסיון-חוץ. ואומר בפירוש: בשום מקום לא פתר „הארגון המשותף“ בשום צורה את שאלת העבודה העברית. אסתפק רק בדוגמה אחת: פולין, אשר משם באים „פועלי-ציון“, חסידי הארגון הטריטוריאלי. שם מאורגנת התנועה המקצועית במסגרות ארציות ולא לאומיות. שם אין מפלגת פועלי ארץ-ישראל הדורשת ארגון לאומי של התנועה המקצועית (כדרישת כמה מפלגות סוציאליסטיות של עמי המיעוט, הרואים בארגון מקצועי-לאומי — בברית עם שאר הארגונים — את הערובה הממשית להגנת זכות עבודתם של פועלי עַם-המיעוט). הפועל היהודי מיוצג שם במידה גדולה על ידי ה„בונד“, הקומוניסטים, „פועלי-ציון“

שמאל, וכולם — רוממות הארגון הטריטוריאלי בפייהם. ואולי יאמר לי ארם: מה המשען אשר נמצא בתנועה המקצועית שם, הטריטוריאליה והאינטר-נציונליות, לפועל היהודי התובע את זכותו לעבודה?

ושם הן היתה שאלת הפועל היהודי פשוטה ביותר: שם הוא לא בא ממרחקים, שם הוא לא תובע עבודה למען עולים ומי שעתיד לעלות, שם היתה הפועל היהודי בן-המקום, מחוסר-עבודה במקום. ומה הן תוצאות „המלחמה על הזכות לעבוד“ אף על פי ששם קיים ארגון פועלים „טריטוריאלי“? מי שאומר כי פפ"ס אשמה לא אמר כלום לפתרון השאלה. נניח שכן הוא. אך, ראשית, מעין לו לאומר שהפועל הערבי בהמוניו יהיה יותר צודק לפועל היהודי ויותר בין-לאומי בהכרתו מן הפועל הפולני, חניך פפ"ס? ושנית, כלום מעטים הם המאמצים המהפכניים והאינטרנציונליסטיים שהושקעו בתנועת הפועלים הפולנית, החל ממפלגת „פרוליטריאט“ ופס"ד בימי רוזה לזכסמבורג וחבריה והמשך במפלגה קומוניסטית חזקה כל השנים שלאחר המלחמה? וכל זה לא הועיל בכלום, לא במעשה ולא בהפרה, לתיקון אחד פעוט: להבטיח עבודה לפועל היהודי במידה שוה עם הפועל בן עמ"הרוב.

ומה שלא הצליח הפועל היהודי להשיג מאת הפועל הפולני לאחר שיתוף מעמדי עשרות בשנים — ישיג הפועל היהודי, לפי התפיסה ה„ברוכה“ ביסטית של ארם, מאת הבדוי החורני. בו עזרתנו!..

בפני תפיסות של בוסר

גלי העליה קובעים את ההרכב האנושי של תנועתנו. הקריאה החלוצית פונה קודם כל אל הנוער. והוא נענה. על זאת אנו שמחים. על זאת אנו בזנים.

הרכב זה של ציבור הפועלים בארץ מוליד גם שאלות מיוחדות. כל שתגדל העליה, כל שירבה המחנה, פן ימעט האחוז של החברים המצוידיים בערכי התנועה, ברכושה הנסיוני. כיצד ננחיל למחנות הגדלים והמצטרפים את ערכינו, את נסיוננו?

שאלה זו מסתעפת לכמה שאלות. חמורה היא שאלת הנחלת הלשון והתרבות העברית לדור מוצל מטמיעה ומפליה תרבותית. הפעם אנו דנים

בשאלות קיומנו הפלפלי. יש קושי מיוחד לחנך את הנוער העולה לראיה בהירה של מציאותנו הפלפלית, שלא להעביר בפלמפל-כל את המושגים שקלט בסביבתו הקודמת לתוך ההניה שלנו, שירחש כבוד למושגים ולקנינים אשר נתגבשו בתנועתנו בארץ כפרי התפתחות חיונית, שידע כי עליו ללמוד ולהפיר את הדברים בטרם יצא עליהם ל"מלחמה". עכשיו כבר לא אנשי העליה השניה בלבד נוהגים להסתמך על נסיונם ועברם. גם חזן כבר השתמש היום — להנאתי — בהוכחה ממה שהיה "בימיו". גם ריפסין כבר עלול להיראות בפני חברו הצעיר המזוין בחוברות האחרונות כ"פֿשרן ומסתגל". ומחובתה של התנועה לעמוד בכל כוח בפני תפיסות־של־בוֿסר, ואף אם הבוסר הזה שלנו הוא, בוֿסר־עליה, בוֿסר־נעורים.

יש צורך בחינוך ובהכשרה ובהשפלה חברתית לקראת חיי פועל שכיר במושבה.

יש צורך לפזר את הערפל של מושגים ערטילאים, המקימים חֿץ בין החלוץ־העולה ובין המציאות בה הוא פועל. לא יתכן שנבחר שלושה חברים למחלקת המושבות ונפקיר אותם לקטרוג וללגלוג ולסבאטז, באין אתם מחנה הרואה נכוחה את תנאי קיומו ומלחמתו והמוכשר לבצר את כיבושי קודמיו. הנסיון של מגדיאל יוכיח.

אם אין אנו רוצים להפסיד עמדות במושבה, אם רוצים אנו להמשיך במסע החדירה והביצור של העבודה העברית, עלינו לבקש ליצור במושבה יחסים נורמליים פדוגמת היחסים במקומות־התעשיה המסודרים שבארץ, שם התגברנו על יחסים פרועים. שם אין הפועל מבזבז את כוחותיו במלחמות נואשות על זכויות ראשוניות ובעמידה בפני התנקשויות. שם הוכנסה היאבקות המעמדית באפיקים מסודרים, המבטיחים לפועל התקדמות מתמדת. למצב זה צריך לחתור גם הפועל במושבה. למצב זה צריך גם לחנך את הפועל במושבה.

ליום ההכרעה במשאל

(על הסכסם־העבודה עם הרביזיוניסטים. באסיפה פומבית של מפלגת פועלי ארץ־ישראל. תל־אביב, י"ח באדר ב' תרצ"ה)

מהי הנקודה המכריעה ביותר במלחמת הפועל בארץ־ישראל? מה תפס את רוב מאמצינו ובכוח מה הלכנו וגברנו? הנה אומר: המלחמה על זכות העבודה. לא שמענו על מלחמה לזכות עבודה בשנים האחרונות שלפני המלחמה, לא באנגליה ולא בגרמניה ולא בצרפת. עכשיו יודעים כבר גם באירופה טעמה של מלחמה זו. ואנחנו במה השקענו שלושים שנה את מיטב פוחנו? על מה שפכנו את דמנו? — קודם כל על זכות הפועל העברי לעבודה.

במלחמה זו על זכות העבודה פרש מאתנו חלק של פועלים, שמטרתו (לפי דבריו) מדינה עברית, דבר שמשמעו צריך להיות משק לאומי. אותו חלק אמר לנו כי פסולים אנו באשר מרפסיסטים הננו; המשמרות למען העבודה העברית — תיאטרון; כל המלחמה — משחק. במקומות בודדים ניסה גם הפועל הבית"רי לעמוד אתנו בחזית זכות־העבודה, אבל מיד קיבל פקודה מלמעלה: אל תארחו אתם לחברה. במערכה הטרגית ביותר שבתולדות תנועתנו — בשנה זו — שימש חלק זה של הפועלים מכשיר בידי הפרדסנים נגדנו לצמצום יכולת העליה ולעקירת הפועל העברי מן השרון. וכאשר שלמה מלאכתו של אותו פועל בית"רי הוכרח גם הוא עצמו להתחמק בהיחבא מן המושבה. גם בשבילו לא נשארה עבודה.

ובנקודה זו יוצר עכשיו ההסכסם חזית מאוחדת: ההסכסם מחייב את הפועל הבית"רי לסולידריות בשמירה על עמדות העבודה העברית. ויש סעיף שהוסכם עליו ולא נתפרש עדיין: כי במקרה של נסיון מצד המעבידים לדחוק את רגלי הפועל העברי מותר יהיה להכריז שביתה בלי הצעת בורות קודמת.

אמרו השוללים: הבית"רים הם סוכני הפרדסנים. יש כאן טעות. אל תחשבו כי ברית בית"ר ו"בוסתנאי" היא ברית־מלח. ברגע שיצא הבית"רי אל הפרדס לדרוש עבודה עברית נשתנה משהו באותה ברית.

כאן נעשה מעשה בעל תוצאות מדיניות. תמיכת הבורגנות בבית־ר היא משום שבמלחמת העבודה העברית עזר הבית־ר למתנפר. על ידי ההספם משתנים היחסים. זו נקודה אחת. אותה אי אפשר להשיג בשום אמצעי אחר, ובנדאי לא במכות, אלא בהספם.

לפני המלחמה העולמית¹ לא עמדה לפני הסוציאליסטים השאלה על חלוקת עבודה צודקת בין פועלים לפועלים. בתוך פריחת הקפיטליזם שכחו את תקופות חוסר־העבודה אף על פי שסוציאליסטים ראשונים ראו בחזון את גורלם ותפקידם של הצבאות הרזרביים.

הנה הגיעו ימים מרים. חלק של האנושות הובטל מעבודה. זה חותר תחת אפשרות החיים של העובדים. כאן יש מה שמזין את הפאשיזם. הפאשיזם נזון ממציאותם של מיליוני פועלים מובטלים. חזיון ממאיר זה הוא המעמיד בסכנה את התרבות האנושית, את הישגי הפועלים ואת תקותם גם יחד. דאגה לחלוקת עבודה צודקת — לזה לא הגיעו לא קומוניסטים ולא סוציאלי־דמוקרטים. אלה מכס הזוכרים את ימי הסיוע וחוסר־העבודה הגדול צריכים לזכור את ערך חלוקת העבודה וגם את אשר השגנו על ידי סידור כל־שהו של המובטלים. וכשיש פועלים אנטי־סוציאליסטים ואין שום משטר עבודה בארץ, ולנו יש עמדות־עבודה, ואם לאחרים רק נדמה שאנו מונעים אותם מהיכנס לעמדות אלה, הרי הדבר מעמיד הכל בסכנה. מדוע עלה בזמנו גל האהדה לרביזיוניסטים? משום שהחלו לראות בנו אנשים שאינם מפירים בזכות־העבודה של כל אדם ואדם. והדברים האלה נוקבים, חותרים תחת אשיות כל חברה. בתנועת עם המחפש עבודה ומחיה — חשד זה, שמפני תקיפותנו אנו לוקחים לעצמנו כל עבודה ואיננו נותנים לאחרים, הרעיש את העולם. כאן, על זכות העבודה, תהיינה מלחמות־דמים. שום אידיאולוגיה, שום דיבורים לא יועילו. כל יהודי ירצה לאכול וירצה לעבוד. וזו זכותו. עיקרון סוציאליסטי ראשון הוא שכל אדם יוכל לעבוד ולאכול. ושום תותחים לא ישמרו על העבודה. למנוע ממנה את הזכאים לה.

ההספם בא לסדר חלוקת־עבודה צודקת, בלי התחשבות של הדעות

¹ [תקדמת, בשנות 1914—1918]

המדיניות של הזקוק לעבודה. השלום עם הפועל הרביזיוניסטי מענין אותי יותר מאשר השלום עם הבורגנות. אני רוצה לחפש דרך אל לבו. וההסכם עדיין אינו דרך. אבל הוא מסיר אבני־נגף ראשונות. קודם כל צריך לדעת כל פועל שזכותו לאכול ולעבוד היא זכות קדושה. לצערנו, לא מצאנו שום דרכים אחרות להסביר זאת ברור. ההסכם מצא. ואילו לא היו בהסכם אלא שתי נקודות אלו: סולידריות במלחמת העבודה העברית העיקרון של חלוקת־עבודה צודקת. הייתי כבר חושב את ההסכם להישג היסטורי. הוא מאפשר לדבר עם אח מוטעה.

אך אני חושב להישג גם את סעיף השביתה אשר בהסכם. ארגון פועלים שהתחנך על הכרה ששביתה היא מעשה־פשע ושהפרת שביתה היא מצוה, מודיע פי להלן לא יפר שביתות, אלא שהוא דורש מחיר מסוים בעד זה. ועוד: המפלגה שאמרה פי שאלת תנאי העבודה והמלחמה בעדם אינה שאלת פועלים. אלא שאחרים צריכים להחליט בה, הודיעה עכשיו: הענין הוא ענין של פועלים. הפועלים יחליטו ביניהם אם נחוצה השביתה או לא. הם יכולים להחליט פי דרושה שביתה וכי אין הבוררות הולמת את המקרה הנדון. הרי זו התקדמות עצומה ופתיחת שער להכרה מעמדית בריאה. להבא אי אפשר לו לפועל הרביזיוניסטי, לפי ההסכם, להפר שביתה. היאמר איש פי לא חשוב לסלק מכשול כזה שגרם לשפיכות־דמים? האין זה הישג שצריך לשלם בעדו?

פוליטיקה משונה היא שאינה מסכימה ל„תן ואתן“. איני מאמין בתקיפות ממין זה. יש לשקול שכר מצוה נגד הפסדה. נשקול הפסד ושכר. מה אנו נותנים? פשע־ומדת שביתה לפרוץ, הרוב מחויב לקבל את הצעת המיעוט הדורש בוררות. זהו הויתור. התחשבות גדולה עם המיעוט. והשאלה היא אם כדאי הדבר. ולא אתנכח עם הנבואות, מתי ואיך יהפכו הפועלים הרביזיוניסטים ל־25 אחוז של כלל הפועלים. מותר לי להאמין שלא יהיה כך. אני כופר בזה שיהיו פאבוריטיים. ברית העבודה העברית תבאיש את ריחו של בית־ר בעיני המחרימים וידידיהם. חלוקת העבודה לא תהיה בידי המעבידים. עכשיו, כשאין הסכם, חפשי המעביד. הוא מקבל אחוזים מסוימים בלי הלשפה. וגם אם הוא בא עכשיו לידי הסכם אתנו הוא יכול גם להפר אותו, פי יש לו לסמוך על מפירי הארגון. כשהיה

הסכם בין הפועלים לבין עצמם יקבל את הפועלים שישלחו לו. הפועל ילך לעבוד לפי התור המגיע לו.

אל תשוו את הסכם לונדון, שעליו אנו צריכים להחליט, עם הסכם אידיאלי שאנו יכולים לצייר לנו. השווהו עם המציאות ואמרו אם ההסכם מתקן משהו או לא. השוו את ההסכם למצב בשעת שביתת פרומין, שבגלל פועלת אחת בית"רית, ואולי רק חצי בית"רית, כפי ששמעתי, צריכים היינו לשבות. להיאסר, לבוא בקטטות קשות; תשווהו עם מצב השביתה בפתח-תקה, ומצאתם פי בלי הסכם אמנם אין איסור בכתב על שביתה, אבל הפועל אינו יכול לשבות.

קפלנסקי אמר על מצבנו בפרדסי פתח-תקה: „מראה כזה יש לנו כשאינן אפשרות לשבות“. הוא החטיא את המטרה. אילו היה לנו בפתח-תקה הסכם עם בית"ר ובגלל ההסכם היה בא לנו המצב הזה שאנו מחוץ לכל עבודה חקלאית, היה צודק. אבל הלא לא בגלל הסכמים עם בית"ר בא לנו המצב בפרדסים. דוקא המצב הקיים, עם הפאבוריטיוס שבו, עם מציאות מפירי-שביתה, הוא העוקר את הקרקע מתחת למלחמה המקצועית. קפלנסקי מתנגד ליותר קונסטיטוציונלי על הזכות להכריז שביתה מבלי להציע קודם בוררות לפי דרישת 25 אחוז מפועלי המקום. אשר לבוררות, אני פשלעצמי פופר בסכנה שבה. אם נעשה חשבון צדק נראה איפה היו ההפסדים — אם בשביתות בלי בוררות ואם בשביתות עם בוררות. אני יודע שביתות שהפסדנו בהן בלי בוררות ואני יודע בוררות שבהן הרוחנו.

לא הרומנטיקה של מלחמה מקצועית מענינת אותי, אלא נצחון הפועל לשיפור חייו.

הנני תמים-דעים עם קפלנסקי בזה שאסור לעשות כל אידיאליזציה של הפועל בתור פרט. אך אינני יכול לזלזל בשיתוף הגורל אשר באדם עובד. הסוציאליזם הוא שלימד את הפועל לא לבזו לפסולת החברה. „לך אל העלזבים, לך אל המוטעים, לך אל הגרועים“ — ציוה ולימד הסוציאליזם. רק אצלנו, אצל היהודים, התפתחה „אריסטוקרטיה“ סוציאליסטית. ה„בונד“ אמר: העם אלה הנערים הבעלי-בתיים, „פועלי-ציון“, נבוא במשא-ומתן? ו„פועלי-ציון“ אמרו כזאת אל „צעירי-ציון“. מי שכבר השיג אצלנו

גושפנקה מסוימת של סוציאליסט הביט על השאר במבט של בעל־בית יהודי על עס־הארץ. תנועה סוציאליסטית מחייבת קודם כל לא לזלול בפועלים. הפועל הבית־רי הוא עצם מעצמינו ובשר מבשרנו. הוא בן הדלות היהודית. כמונו הוא נדחק מעבודה בגולה. כמונו הוא קרבן פרעות. קרבן חוסר זכות לעבודה שם. כמונו הוא מבקש גאולה לארץ. הוא צריך לעבוד ואנו חייבים למצוא דרך אליו. הוא מאמין בתום לב בכל מה שאמרו לו עלינו. בכל כוח המוסר שבנו. ובכל כוח הארגון אנו חייבים לסדר כך שלא יראנו כאויב. כשולל עבודה ממנו וכמתנקש בו. בל יחשוב כי בפרוץ שביתה אנו מתפוננים לדחוף אותו ממקומו. יבין פי בשביתה אין לנו שום כננה אחרת אלא זו: להיטיב את מצב העובד.

ואנחנו איננו פת קטנה בישראל. איננו נלחמים היום בעד הזכות שיכירו בנו כבפדרציה בהסתדרות הציונית. או בעד הזכות שיצרפו חבר שלנו לועד הפועל הציוני. עובדה היסטורית היא, וידעו גם החברים הצעירים שלא נלחמו את מלחמותינו ולא פאבו את כאבינו. פי אנו חוֹט־השדרה של התנועה הציונית. אנו עמוד־הברזל שלה. אין בלעדינו פותר את שאלות העליה ההמונית. פרודוקטיביזציה של ההמונים. אין בלעדינו מי שיבחן את דרכי ההתישבות המסובכות, אין מחוץ לעובד מי שהקים את התרבות העברית ועשה את השפה העברית לשלטה. זכינו להגמוניה בדור הצעיר בישראל. הכדאי לשמור על כוח זה או לעזוב אותו ולהסתפק באפוזיציה ולהילחם? התספִימו למצב שבו יִסגרו שערי ארץ־ישראל בפני החלוצ? הפאשיון היהודי יחפש דרכים לקואליציה אנטי־פועלית. במה הוא משיג את האהדה באומה? כל מה שיש במלחמתנו מן הרציני מקטין אותה. אבל שערוריה קטנה, אבן קטנה שנורקה על בית־רי — הן המרעישות את העולם היהודי. אותה אבן הופכת אותנו למתנפלים ומעוררת אהדות למענם.

מתי היה הרביזיוניזם בפסגה? לאחר המאורע בשביעי של פסח ולאחר ההתפרצות בחיפה. או התרכזה כל הבעל־ביתיות היהודית סביבו. מה היה אחרי חתימת ההסכם? ועידת קראקא; סימני פירוד של הרביזיוניסטים מהמפסִימליסטים שלהם; ביקורת על הפטיציה, הופעת ויין. לגלוג העתונות על תכניות ז'בוטינסקי. אבל מדוע לא היה כדבר הזה בימי שביתת פרומין?

האומנם אין כל קשר בין הופעות אלו? יש מאמצים המשיגים את ההיפך ממטרתם. כל מה שריכזנו יותר תשומת-לב לרביזיוניסטים יותר היטבנו להם. ברגע שבן-גוריון חתם על ההסכם נעשה מעשה חשוב. שום החלטה לא היתה מגיעה אל הפרת ההמונים היהודים. אבל העובדה שבן-גוריון חתם על הסכם ושהסתדרות מאשרת אותו — נקוה שתאשר אותו מחר — היא המגיעה אל הבנת כל אדם בישראל ומכוחה לו, כי אנו יודעים לפתור שאלות.

היה סכסוך גדול בחדרה. מעשה בשלושה—ששה רביזיוניסטים. והרעישו את העולם. מה עשתה מועצת פועלי חדרה? הרחיקה לכת הרבה מהסכם בן-גוריון. הלכה וחתמה על הסכם עם הרביזיוניסטים המקומיים. ששתי ההסתדרויות מופיעות בפני הקבלנים. שיווי גמור בין הסתדרות פועלים גדולה לבין בית-רים אחדים. ומה התוצאות? מאז אין שומעים על בית-ר בחדרה. ודאי שהפועל המאורגן בהסתדרות לא הפסיד אלא רק הרויח. ולתנועת העבודה בכלל חסכו טרדות-שוא. ממה נזון הרביזיוניזם? האם לא משפכת דם פועלים? לא מסכסוכים ופרובוקציות? פשאתה מסלק את הסכסוכים, מקבל הרביזיוניזם פני „מת“. רק נחתם ההסכם על ידי בן-גוריון, עדיין לא אושר, והאינכם מרגישים כי הרביזיוניזם ירד? כי החזיר ה„ירדן“? כי אנו יכולים להיפנות יותר לעבודת-יצירה ממש?

לפנינו בחירות למועצת עיריית תל-אביב ולקונגרס. שאלת נצחון או מפלה בבחירות לעיריית תל-אביב היא שאלת חיים. זאת היא עמדה כלכלית, מעמדית, ישובית, פוליטית בעלת ערך עצום. מעיריית תל-אביב יצאו הסבוט'ה נגד ההנהלה הציונית, העידוד להתאחדות האפרים המחרימים, חוסר הפעולה לשיכון, קיפוח חינוך ילדי העובדים. במה נתחזק בבחירות? במעשה שביעי של פסח? הפל מודים שלא בזה. אבל בעזרת הסכם נגביר פוחנו.

ואשר לקונגרס. קפלנסקי אומר שאנו הכשרנו את הרביזיוניזם ועתה יבואו ציונים „טובים“ ויצרפוהו לקואליציה. מי הם שמאסו ברביזיוניזם עד עתה? האם פרבשטיין לא רצה ברביזיוניסטים? סופרסקי לא רצה? שמורק? ואנשי בריתנו מן הפרוגרסיבים כלום ירצו עכשיו, אחרי ההסכם? כלום וייצמן, גרינבוים, רופין, בלומנפלד, ירצו בקואליציה רביזיוניסטית? כלום הכשרנו את הרביזיוניזם בשביל סטיפן וייז. על ידי זה שבן-גוריון

חתם על ההסכם? אם נילחם עכשיו על עקרון המשמעת בהסתדרות הציונית יתרכזו רבים בעד מלחמה זו. גם המזרחי הותיק, גם הציונים הגרמנים, גם „הפועל המזרחי“. אני רואה אפשרות לקואליציה פרוגרסיבית רחבה.

אמרו שוללי ההסכם, פי לאחר שאנו חותמים הסכם עבודה עם הרביזיוניסטים נהא חייבים לחתום על הסכם קואליציה אתם. הנה אנו בהסכם עבודה עם „הפועל המזרחי“, והפל מודים שהסכם זה הביא ברכה למעמד הפועלים. היחסים בינינו מצוינים. כלום לא נלחמנו בגלל זה בריאקציה שבמרפז העולמי?

יש לי עוד שאלה אל המתנגדים: כלום יש התפרקות מן הנשק בהסכם שבו אנו מקבלים עלינו לבלי הכריו שביתה במקום שפועלים רביזיוניסטים נמצאים בו בשיעור 25 אחוז, במקרה שהם מתנגדים לשביתה? האם נצחי הוא הסכם כזה? האין עלינו חובה לנסות? הלא גם מתנגדי ההסכם מפירים שהשאלה חשובה ו„הנימוקים הם שקולים“. ננסה. והיה אם נראה לאחר שנה שהדבר הזיק למעמד הפועלים נוכל לבטל את ההסכם, ובכל פוז ההסברה וההוכחה נגלה את העובדות ונזכה בדעת הקהל. אנו מאמינים שההסכם ייטיב את המצב ברחוב־העבודה, שתבוא סולידריות נוספת במעמד. אך אם נינכח שהוא רע, הלא נוכל לשנות. יחשב הדבר לפחות לאחד האפספרימנטים הנועזים, לנסיון להקריב משהו לשם הנצחון.

אַרשה לעצמי לנסח בחריפות: כל קול בעד ההסכם בא להגברת מעמד הפועלים ולהחלשת הרביזיוניזם. כל קול נגד ההסכם פירוש קונסולידציה של הפוחות האויבים לפועלים ושאנסים חזקים לז'בוטינסקי. ואני חושש שלאחר ההצבעה יראו גם חברים מתנגדים את הדברים כמזני.

עצבו ואיומיו של מר מ. מ.

מר מ. מ. איש „הארץ“ מקדם את פני ועידת מפלגת פועלי ארץ־ישראל, המתכנסת לדון על הסכס־עבודה עם הפועלים הרביזיוניסטים, בדברי ציפיה לתוצאותיה. יודע הוא שיש קושי בכך „לאשר הסכס דוקא עם מפלגה שהראתה את עצמה זה כבר כגוף שאינו מוכשר לעבודת־גומלין, או — להבנת־גומלין, עם מי שהוא אחר“. אבל אין בכך פלום. על כל פנים אין בכך פלום לגבי מ. מ. המומחה „לעבודת־גומלין או להבנת־גומלין“ במפלגתו הוא, מפלגת הציונים הכלליים. יודע הוא פי „בקושי זה יבחנו“.

פסבורים אתם ש ב ז א ת תיבחן המפלגה אם תדע להתגבר גם על הקושי הזה — אפי המפלגה הרביזיוניסטית — למען בקש דרכים להצלת הפועל העברי מהסכנות האורבות לו בגלל מציאות ארגון פועלים החותר תחת מלחמת העבודה העברית, המפיה סכסוכים בין פועלים לפועלים, המשפיר עצמו לרשותם של מתנכרים ושל צוררי הפועל? פסבורים אתם ש ב ז א ת תיבחן מפלגת פועלי ארץ־ישראל אם ימצא בה הפוח — אחרי ככלות הכל — לגשת גישת־אמונים אל הפועל הרביזיוניסטי כאל פועל, אח לעבודה ולגורל העובד, ולהציע לו הצעות לחלוקת עבודה צודקת, למלחמה משותפת על העבודה העברית, למניעת התחרות בקבלת עבודה, למניעת הפרת שביתות ולמניעת קטטות בין פועלים ופועלים? פסבורים אתם ש ב ז א ת תיבחן המפלגה אם ועידתה תדע לדון על ההסכס דיון עניני וריאליסטי, בלי שמץ אונאה עצמית, בלי לחץ של מלים מפוצצות אם מעמדיות ואם פטריוטיות, להפיר מה שיש בו ומה שאין בו, ולהרחיק או לקרב רק מבחינת עניניה ודרכה של תנועת העבודה העברית? אם כך אתם סבורים, אין אתם אלא טועים. כל אלה אינם מענינים כלל את מ. מ.

אשר הועמד מטעם „הארץ“ על משמר הדרישות מאת ציבור הפועלים. בעינו החדה העמיק לגלות בו־כוח הפנימי לא ניגודים בהערכת עצם ההסכס ולא ניגודים בראיית המציאות שבה פועלת תנועת העבודה, אלא דבר־מה חשוב הרבה יותר: „מחנה זה מחולק בכל לו לשנים“. ומי הם השנים האלה, ומה החלוקה שביניהם? הלא זה יבין כל בר־בירב:

„חלק אחד מעמיד את הדגש על העיקרים המשותפים שבינו ובין כלל ישראל, על המפעל הציוני הלאומי — החלק השני מעמיד את הדגש על עיקרי המעמדות“ וכ’.

אכן, תגלית! תגלית וגם נחמה! סוף סוף „הוכח“ שגם מחנה זה מחולק, ועוד איך מחולק — כמבוקש, על פי אותו עיקר-העיקרים: מי לאומה ומי למעמד. ואם תאמר: והלא גילוי עמוק ומחוכם זה מצאנו מנתחים-מעמיקים אצל פועלי ארץ-ישראל עוד לפני ט”ו שנים, הם חוזרים ומגלים אותו בכל מקרה של בירור פנימי בהסתדרות ובמפלגה — מה בכך? החתך המבוקש נמצא. ומה בכך שהצדדים המתנכחים בתוך מפלגת פועלי ארץ-ישראל אינם מהווים שום סיעות של קבע, וכי פלגים בני-קיימא שבתנועתנו, הרחבה והמגוונת והמפוצלת, פלגי רעיון הנני דרכי יצירה, אינם עוברים כלל וכלל על פי הקוים של „מחייבים“ ו„שוללים“? ומה בכך שכל אחד משני הצדדים המתנכחים עכשיו בתוך מפלגת פועלי ארץ-ישראל בשאלת ההסכם, ינקר את העינים לכל מי שירצה לתת את הבר-פלוגתא שלו לנחות-דרגה מבחינת נאמנותו הלאומית או המעמדית? הלא ימים ושנים עומדים המתנכחים-העמקנים ומחכים לשעת גילוי ניגוד פנימי יסודי בתנועת העבודה, הם יודעים מראש היכן חבוייה שורת הפילוג, ומשניצנצה לעיניהם — האם יחמיצוה?

אולם לא לבד מבחינת דמותה של מפלגת פועלי ארץ-ישראל מתעניין מ. מ. בועידת חדרה. הוא רואה בה „חשיבות כללית רבה“. ומובן מאליו, שהחשיבות איננה ברוח החברית אשר בה התנהל הויכוח ערב הועידה ובה הוא צריך להתנהל בועידה גופא. איזה ענין יש בזה למר מ. מ.? (ואולי היה פדאי שגם מפלגות עוינות, מימין ומשמאל, תהיינה לנמדות משהו מדרך הויכוח ומרוח הויכוח, כפי שנתגלו בשעה נסערת במפלגה, ויש בהם כדי ללמד על רוח המפלגה ועל כוחה). החשיבות היא מסוג אחר לגמרי. ועידת חדרה „צריכה להגיד לישוב ולתנועה הציונית, אם יש סיכויים לעבודה משותפת בין כל חוגי עמנו ותנועתנו“. לא פחות ולא יותר!

אל יפלא הדבר שמר מ. מ. עומד ומחפה בכליון עינים לתשובה אחרונה זו של ועידת מפלגת פועלי ארץ-ישראל. הן בין חוגו של מ. מ.

לבין חוגם של סופרסקי ועוזיאלי ושלום שן־רץ ופרופסור קלוזנר — יש ויש סיפויים לעבודה משותפת; הן בין חוגו של מ. מ. לבין חוגו של סמילנסקי — יש ויש סיפויים; הן בין חוגו של מ. מ. לבין חוגם של ז'בוטינסקי ושל ויינשל ושל אחימאיר — יש ויש סיפויים לעבודה משותפת; הן בין חוגו של מ. מ. לבין חוגם של פרבשטיין והרב פישמן רבים הסיפויים לעבודה משותפת. מה פלא איפוא שהוא עומד עכשיו בשער ועידת מפלגת פועלי ארץ־ישראל ותובע את מלוא הסיפויים „לעבודה משותפת בין כל חוגי עמנו ותנועתנו“.

מר מ. מ. לא לבד שהוא תובע מאת ועידת מפלגת פועלי ארץ־ישראל „סיפויים לעבודה משותפת בין כל חוגי עמנו ותנועתנו“. הוא גם נזוף ומאיים. הוא נזוף בציונים הרדיקליים על אשר הם סבורים פי המשטר שהוקם בפראג איננו טעון הריסה, אלא „צריך להתבצר ולהתחזק“. ובשם „חוגים רחבים בתנועה שלא עמדו באופוזיציה להנהלה הציונית“ הוא מאיים, פי מעכשיו יהיו „מוכרחים לשנות את עמדתם, אם לא יבוא שינוי יסודי במצב“. מר מ. מ. התובע האמיץ, ודאי יודע ברור מהי התכנית של „עבודה משותפת בין כל חוגי עמנו ותנועתנו“ וכיצד מגיעים אליה, ומן הראוי שלא יעלים אותה מאנתו. בפרט שהימים ימי ועידות מפלגות, וימי הועד הפועל הציוני קרובים. מה תהא אותה „עבודה משותפת“? עם פטיציה או בלי פטיציה? עם עבודה זרה או בלעדיה? עם צנו בחירה גבוה במושבות או בלעדיו? עם החרמת הקרנות או בלעדיה? עם ויתור על משמעת ציונית או בלעדיו? ילמדנו מ. מ.

מר מ. מ. טוען להרחבת הקואליציה. עוד מעט נזפה ודאי ש„ההרחבה“ תיהפך לעיקר „לאומי“ מקודש ולקו מבדיל יסודי אשר על פיו יבחינו את „טיבו“ של כיוון ציוני. אך גם מי שסבור פי תכנית־פעולה וכשרון־מעשה והרכב אישי הם הם הקובעים את ערכה של הנהלה, אף הוא לא יזלזל בבקשת דרכים להרחיב את הבסיס הציבורי של הנהלה הלאומית. וכל הצעה ממשית להרחבת הקואליציה בציונות תביא ודאי לידי שיקול־דעת אחראי. מפלגת פועלי ארץ־ישראל לא התנגדה מעולם לקואליציה רחבה על מצע של תכנית פעולה ציונית מוסכמת. אך ענין מיוחד הוא לדעת

פיצד טוען מר מ. מ. להרחבת הקואליציה. המומחה של „הארץ” לעניני ההנהלה הציונית מוצא פי ההנהלה הקיימת היא של פועלים „כמעט” (!) בלי השתתפות ארגונים ציוניים אחרים. היכולים לדבר „בשם חוגים רחבים בעם”. עכשיו ידענו: סקולוב, רופין וגרינבוים וברודצקי וליפסקי אינם אלא „כמעט”. ולא הם יכולים לדבר „בשם חוגים רחבים בעם”, אלא — נותני „הסיפויים לפעולה משותפת”: סופרסקי ופרבשטיין!

אכן, היו ימים וזמר מ. מ. לא היה כלל וכלל חסיד נלהב של קואליציה. לא רחבה ואף לא מצומצמת, וגם לא דאג כלל לשיתוף ארגונים ציוניים „היכולים לדבר בשם חוגים רבים בעם”. באותם הימים הרחוקים ישב באפסקוטיבה הציונית מר סאקר, וזמר מ. מ. הסתפק במשטר ללא „קואליציה” וללא „שיתוף”. אלא שאז לא היה בה בהנהלה לא רופין ולא גרינבוים ולא בן-גוריון ולא קפלן ולא שרתוק, וממילא לא היה צורך בשיתוף אותם הארגונים „היכולים לדבר בשם חוגים רחבים בעם”. עכשיו, כשהללו חסרים — עצוב לו, עצוב לו מאד למר מ. מ. מי ינחמנו?

אדר ב' תרצ"ה.

אחריות ציונית

בוועד הפועל הציוני בירושלים

(אדר ב'—ניסן תרצ"ה)

א. בויכוח הפללי

גורלנו הוא שאנו אנוסים להגן על אמיתיות ציוניות ראשוניות. לא נעים התפקיד, אך אין לנו ברירה. חיינו הציוניים מעמידים אותנו בפעם בפעם במבחן, ואזי מתגלה פי אמיתיות ראשוניות טעונות עדיין הסברה והגנה.

במושב זה עשה ד"ר רופין את חשבונן של כמה הנחות שלנו שהיו במשך כמה שנים בבחינת „חכמת המספן“, אך עוד קיימים כמה מושגים, שעלינו נגזר להגן עליהם. ויש לפעמים צורך להתנכח עם גדולים וטובים. מה לעשות? מנהיגי הציונות נותנים לנו לטעום לא רק מדובשם, אלא אף מעוקצם. איננו פפויי-טובה. את הדבש נקבל ועל העוקץ נחלוק. הפעם אצטרך להיות איש-ריב בכמה בחינות למורינו ורבותינו וייצמן ואוסישקין. נדונה פאן שאלת העליה. מי שהקשיב לויכוח היה יכול להסיק שהפל בסדר, וכל הרע הוא מגרינבוים, העומד פּוֹנְדֵרֵם בשער הארץ ומונע את עלייתם של ישראל, שהרע הוא ב„החלוץ“ ובמשרדים הארץ-ישראליים. לא נשמעה זעקת העליה, לא זעקת הגולה ולא זעקת המשק העברי בארץ. הלא פאן נתקבצו שליחי הגולה. אפשר לחשוב כמעט שכולנו המסובים פאן שאננים על פרדסינו ובוטחים על עסקינו הטובים. כאילו רוח ה„פרוספריטי“ צררה בכנפיה גם את שליחי התנועה הציונית. אפשר למצוא הסברה לכך.

לאחר שנים רבות של חוסר עליה כמעט, לאחר שבא-פוחם של הנחשבים אצלנו כתופסים את המרובה (ואתם הלא יודעים מי אצלנו מתמר

לתפוס את המרובה) דיבר בפני ועדת שאו על עליה של שלושים אלף לשנה כעל אידיאל, לאחר זה מובן, שעליה של חמישים אלף הביאה הקלה להרגשה של ציונים. אך אם להרגשה הוקל, הרי לציונות עוד לא הוקל. מספר זה שלפנים היה לנו אידיאל רחוק, נעשה מציאות, ובהיותו למציאות הוא לא רק מפגר מאחרי צרכינו החיוניים, אלא מעמיד בסכנה את הישגינו העיקריים. במצב זה של הידחקות המונים אל הארץ טבעי הדבר שורם העליה מכיל חלקים ניכרים שהצורך שלהם בארץ הוא גדול, אך בעורתם אי אפשר לשמור על עמדות המשק העברי. והתוצאה של פמות זו בעליה היא שעמדותינו הראשונות מונחות ונהרסות.

גם ד"ר וייצמן דיבר בשביעת־רצון מן המספרים הללו, שהוא מקוה שנגדיל אותם בימים הבאים בעשרת אלפים או בעשרים אלף. רצוני לומר משהו על אַמרותיו של וייצמן: בתנועה הציונית קיימת חלוקת תפקידים נוחה מאד. יש אצלנו מְפסימליסטים ומינימליסטים. ד"ר רופין, למשל, מפורסם כ"מינימליסט". מְפסימליסטים מתקראים אצלנו מי שעושים מעשה מינימום ומבקשים שכר־מְפסימום. ומאידך ישנם בציונות, והיו בה מימיה הראשונים, אנשים העושים את המְפסימום שבכוחם לעשות ואינם מדברים אלא על המינימום. כך היה לילינבלום, כך רופין, כך וייצמן וכך גם אוסישקין, הפורש בשעת הכרעה מממלתי רברבן, ואשר גם היום הכריו כי לגבי התפיסה המדינית אח הוא לטבנקין ולוויצמן. ויש מהם שהם מקיימים את משנת החכמים: „אמור מעט ועשה הרבה“, לא במובן של מיעוט הדיבור, אלא במובן של הכרזה על המעט. ואז יש צורך לחלוק עליהם ולומר להם שמעשיהם טובים מאמירתם.

גאולה שאין עמה הצלה אינה גאולה

וייצמן התנפח עם הרב ברלין. לדעותיו של הרב ברלין עוד אשוב. אולם תוך פדי ויכוח ניסח וייצמן ניגוד בין גאולה להצלה. ניסוח זה של וייצמן אינני מקבל. ואני מקוה שגם וייצמן לא יאחז בניסוח זה. אני אומר: בזמננו זה גאולה שאין עמה הצלה להמונים גדולים מישראל איננה גאולה. וכן אינני יכול לקבל את ההכרזה על איכות בניגוד לפמות. התנועה שאני מדבר בשמה אינה מזלזלת באיכות. אני דורש איכות מעולה גם

בעבודתנו החמרית וגם בעבודתנו הרוחנית. אנו מקבלים בלב שלם את תביעתו של וייצמן להרמת איכות תוצרת התעשייה שלנו. משקי הפועלים נתונים במאמצים בלתי-פוסקים להרמת פריזן העבודה ואיכות התוצרת. אבל במצבנו כיום יש להדגיש: השאיפה לאיכות אינה צריכה לבוא על חשבון הפמות. איכות שאין עמה פמות גם איכות איננה. לא נוכל להרים את האיכות הציונית, את איכות העבודה, את איכות המשק, מבלי שנרים את פמות עליה.

ויש גורם של זמן. ואסור לנו להסיח את הדעת ממנו אפילו לשעה קלה. היו ימים ושלש מאות ה"מלקקים" של גדעון הכריעו את הפך. יש זמנים שגם יחידים מכריעים. ויש זמנים ומצבים שרק הרבים מכריעים. מי שרואה מה אופף אותנו פאן, מה אורב לנו פאן, מי שרואה את הסיטואציה הפוליטית העולמית, את המבוכה העולמית הגדולה, את סכנת המלחמה הממלאה את חלל עולמנו, איננו יכול לזלזל פל-שהוא בצו החמור: לחתור אל הפמות המפסימלית פכל המוקדם.

מידת הבנין ומידת הרחמים

אבל מתוך תחימת התחום בניי לבין הנוסחה של וייצמן — ושוב: לא לבין המעשים הטובים שעליהם רמו וייצמן — אני חולק לחלוטין על ההשקפה של הרב ברלין, המחליף את מידת הבנין במידת הרחמים. פולנו בדעה אחת שפל ישראל יש להם חלק בארץ-ישראל, ומידת הרחמים אף היא אינה זרה לכולנו. ואילו היה בנו הדבר תלוי לפתוח את שערי הארץ לרנחה בפני פל יהודי — היינו מתנגדים לכל דעה האומרת: יהודי זה רצוי וזה אינו רצוי. אבל אנחנו עובדים בתנאים של פמות נתונה. אנחנו חייבים להילחם על הגדלת הפמות, אנחנו חייבים לעשות מעשים אשר יאפשרו את הגדלת הפמות, אולם קביעה אחרונה של פמות העליה נתונה בידי פוח חיצוני. וכיון שאנו מוגבלים בכמות מסוימת, חובה עלינו להוציא מתוך אותה פמות את מפסימום הפוחות ההכרחיים לבנין. אינני מתכוון לבחינת תכונות אישיות, השקפות ומידות. אין אנו בוחני לבבות. אף לא את השייכות המפלגתית של העולה. אינני גורס פלל וכלל את הבחינה הזאת. תמים-דעים אני בזה עם מר אוסישקין שהערכותינו אנו את האנשים, אם הם

באים „בשביל גאולה או בשביל הצלה“, אינן שוות הרבה. הן מתבדות לפעמים קרובות. אבל ישנן בחינות אחרות, אוֹבֵנְקֵיבִיּוֹת, שתנועת בנין קובעת לעצמה פדי להשיג בזמן הקצר ביותר תוצאות ממשיות ביותר, פדי לקצר את חבלי הקליטה של העולה ולהחיש את המעבר לחיים פֹּרִיִים בארץ.

מידת הבנין מחייבת עברית

דוגמה אחת: עברית. איני אומר שפל היודע עברית חזקה עליו שהוא אדם יותר טוב וציוני יותר טוב. אין זה קריטריון מוחלט. אבל בידיעת עברית יש יתרון חשוב. היא מקילה על העולה את הקליטה. היא עוזרת לנו להחיש את הפרוצס של יצירת חברה עברית. ולפיכך אנו באים ואומרים: בתנאים שוים קודם היהודי היודע עברית למי שאינו יודע. איננו שוללים את זכותו של היהודי שלא למד, אולם אם רוצים אנו להחיש את התהוות האומה בארץ אין לנו אלא להקדים את יודעי עברית. הכמות המוגבלת מצווה עלינו להבחין בין המוקדם והמאוחר. ומי שעלול יותר לבוא בחשבון הבנין ראוי לו שיבוא על המוקדם. ואנו מתאכזרים לפעמים לאח. לחבר, לבן תנועה קרובה ואומרים להם: כך גוזרת עלינו מידת הבנין. ואתם אין לכם אלא להסתגל אליה ולמלא את דרישותיה.

מידת הבנין מחייבת הכשרה

ומידת הבנין שואלת: אם האדם מוכשר לעבודה, אם כבר נוסה בעבודה, אם הוא מסוגל להגנה על עצמו ועל חברו, אם הוא מוכן ומזומן ללכת לפטר, או לקבל עליו חומרות אחרות אשר ההגשמה הציונית תטיל עליו. גם לאחר כל הבחינות והבדיקות אין בטחון מוחלט שכל עולה ימלא מה שהציונות דורשת ממנו. יתכן לומר: ותפרו פל עצתי. אבל אין התנועה הציונית פטורה מחובתה לחייב את כל מי שבא לזכות בפריבילגיה הגדולה של עליה לארץ. התנועה צריכה לקבוע נורמות של בנין, והיא צריכה להטיל אותן על העולים, ואם היא תשקוד על כך — תזכה להרים את איכות העולים ולהגביר את כושר הבניה של המחנה ואת קצב הבניה של הארץ.

מידת הבנין מחייבת חלוציות

אינני בא ללולז בערכם של עולים באים בימים. יתכן שיהודי בן ששים, או למעלה מזה, הרוצה לעלות לארץ איננו נופל כלל וכלל מן החלוצים הצעיר, ואולי גם עולה עליו. אפשר שיהא מחוסן בפני כמה משברים רוחניים האורבים לעולה הצעיר. אבל אין אנו יכולים לדון רק מבחינת הערך האישי הזכות האישית, כי אם מבחינת הצרכים הבוערים של הבנין. מחובתנו לשקול בכל פעם: למי זקוקה הארץ בשעה זו. זהו תפקיד אכזרי, ומי שמקבל עליו תפקיד זה יהיה מטרה לחצים, אבל הציונות אינה רשאית לפטור עצמה מתפקיד אכזרי זה. אמנם הרב ברלין יודע פיצד להקל על הציונות את התפקיד. הוא מציע למסור את כל הסרטיפיקטים לקרובים, שבאמת אינם מסוגלים לעבודה, ואזי תהיה הממשלה אנוסה לתת לנו סרטיפיקטים נוספים להצלת המשק. אכן, שיטת לחץ שאין טובה ממנה...

„מה זה חלוצי?“

ותמוה הדבר שמר אוסישקין, שמראשית עבודתו הציונית ידע להעריך את ערך החלוצ, שאל אותנו, במתכונת שאלה אחת שנשאלה פעם בירושלים: „מה זה חלוצי?“ סבורני שמר אוסישקין יודע יפה מה זה חלוצ, ואף הביא בעצמו דוגמאות מסוימות. הוא אמר: יש בחורים שהלכו לדרום ים המלח ויש שהולכים עכשיו לחולה — אלה הם חלוצים. אבל לגבי אלה הוא מסתפק במועט: די לו באַלף. הדוגמאות הן טובות, אבל אין לצמצם בהן בלבד את תפקידי החלוצ. אוסישקין אמר כי הליכה לנסיציונה כבר אינה מעשה חלוצי, אולם אם הליכה לעבודה במושבה היא דבר רגיל — מדוע מעטים ההולכים? מדוע צריכה ההסתדרות לאחוז בכל כוח השפעתה וחינוכה כדי להביא פועלים למושבות? אם העבודה במושבה היא פה קלה ונוחה ומכניסה כמו עבודה עירונית — מדוע אין זרם העליה פונה מאליה לפסר? החלוצ מצווה ללכת למקום שיש צורך ללכת. אף על פי שהיצר הרע מפתהו ללכת למקום אחר. במלים אחרות: להגביר את היצר הטוב על כל מיני נחוויות. ולתפקידים „בלתי־נוחים“ עוד נדרשים פיוס הזה כמה אלפי חלוצים. ונענים — מעטים. ואם תחקרו מי נמי הם הנענים ותמצאו ודאי כי לא פחות מתשעים אחוזים שבהם הם חניכי

„החלוץ“. נכון הדבר, שלא כל מי שמתקרא „חלוץ“ הוא חלוץ. ולא כל מי שחונך בגולה להיות חלוץ נשאר נאמן לתפקידו. רבים הנושאים את שם החלוץ לשוא. אבל מכל אותם המוני העולים שלא חונכו לחיים חלוציים תמצאו רק שבליים בודדות הפונות לתפקידים פיבושיים.

לכאורה בימים של נהירת המונים יש ממי לבחור. יש הרבה אנשים בגיל עבודה, ובכל זאת אנו עדים שהמחסור בידיים עובדות מתחלק בין ענפי המשק השונים ללא כל פרופורציה נכונה. האנשים אינם הולכים לא לרכבת ולא לדואר ולא למסורה ולא לעבודות הציבוריות של הממשלה. והיה קשה מאד למצוא אנשים שילכו לים המלח. וקשה מאד להביא אנשים לידי כך שילכו למושבה. אגלה לכם סוד, יש אנשים היושבים בתל-אביב ומסתפקים בעבודה ימים מעטים בשבוע, ובלבד שלא לעבור למושבה. ויש אנשים הנמצאים במושבה ואינם רוצים בעבודה חקלאית, והם מבקשים כל מיני „סידורים“. עוד לפני כמה שנים היו בני-אדם מסוגם של מר סופרסקי ומר גרוסמן מכריזים כי חלפה עונת החלוציות. האידיאולוגים של בעל-הבית היהודי היו משתוקקים ליום שבו כבר לא יהיה צורך בחלוץ. והשכל הישר“ שלהם אמר להם כי עם בוא עליה המונית ועם גידול מקורות הפרנסה בארץ — ודאי לא יהיה צורך בחלוץ. והנה עינינו הראות, כי כל מה שהעליה נעשית גדולה יותר והמונית יותר פן גדל יותר הצורך בחלוץ העובר לפני המחנה, המעמיס על עצמו תפקידים „בלתי-נזחים“, שאין המוני העולים להוטים אחריהם; כל מה שהאפשרויות גדולות יותר פן נדרשים יותר מאמצים פיבושיים, חלוציות משקית וחלוציות תרבותית וחלוציות פוליטית. היא עוד בראשיתה. ועוד שנים רבות נצטרך לחנך את עצמנו ולחנך את הדורות הצעירים לחיי חלוצים ולהרגשה חלוצית. אדרבא. עלינו להציג תביעות גדולות לחינוך החלוצי. אם יש ליקויים בחינוך החלוצי ובמצב ההכשרה (ויש ויש!) — נאמץ פוחות לתקן אותם. אבל באיבה ובולזול לא יתוקנו הדברים. גרינבוים סיפר פאן משהו מסבלות החלוץ ומיסורי ההכשרה. פיצד הם ישנים ובמה הם נזונים. הוא לא סיפר לכם אלא מעט מן המעט. והתרופה היא לא בביטול ההכשרה ובחלוקת סרטיפיקטים ללא בחינה וללא כל הכנה לחיי עבודה בארץ, אלא בהשבת תנאי הקיום של החלוצים והרמת החינוך החלוצי.

רבים דיברו פאן על ה„ברייחה מהכפר“. וד"ר הופמן הגדיל. על מי קובלים? כמובן, על „ההסתדרות“. היא לא הצליחה למנוע את הברייחה מן הכפר. מובן מאליו, לא־חבריי־ההסתדרות אינם „בורחים“. ציונים כלליים, בני גרוסמן, רביזוניסטים, מזרחים — הללו אינם בורחים מן הכפר. מטעם פשוט, מפני שמתחילה לא הלכו לשם.

תנו קיום לפועל בכפר

וכל אלה הקובלים על הברייחה מהכפר מה עשו כדי למנוע אותה? החשבתם על כך מה הן הסיבות המוציאות את הפועל מן הכפר? „חמרנים“ שפמותנו אומרים, כי כדי שהפועל יתמיד בכפר צריך שיוכל שם להתקיים, לפרנס את משפחתו, וכדי לאפשר את הקיום ולהקטין את כוח המושך של העיר אולי צריך גם להרים את שכר העבודה בכפר, ומפלגת מר הופמן — זו שהטיפה כל הימים נגד ה„רוֹמְנטיקה“ החקלאית ושטענה כי העיר היא העיקר ופתאום נתגלתה לפנינו כאן כמעונינת כל כך בחקלאות — אולי תקבל על עצמה להרים את שכר העבודה בכפר, למען יוכל הפועל העברי להתקיים שם, ולא יצטרך לנווד אל הערים? יכולה אמנם להיות גם השקפה הפוכה, כי צריך להוריד את שכר הפועל בעיר. אינני שולל לגמרי גם השקפה זו. אני בעד הרמת השכר של התימני הקטן, של עוזרת־הבית, של הפקיד הנמוך, של המשרת בחנות, של הפועל הפשוט, אבל אינני מרוצה כלל מן השכר המנופח של האריסטוקרטיה המקצועית בעיר, וממפלגה אידיאליסטית כזו של מר הופמן אפשר היה לקוות שתצוה על חבריה העירוניים שילכו לכפר דוקא, ובמידה שהם אנוסים להישאר בעיר — יורידו קצת את שכרם, למען הקטין את כוח־המושך של העיר המוציא את הפועלים מן המושבה. לא שמענו גם על תרופה זאת, עד כמה שידוע לי.

יש תרופה יותר רצינית, ואותה שמענו היום מפי אוסישקין: הפועל יחזיק מעמד במושבה, אם ידע שיש שכר למאמציו, שלא לעולם ישאר „באטראק“ ותלוי בחסד הפרדסן; אם ידע שהתנועה הציונית מכירה בחובתה להמציא לאחר מספר שנות עבודה חלוצית פיסת אדמה, משק־עזר, ראשית התישבות, שפיר, אבל אותן המפלגות שזילזלו בהתישבות

לאומית, שפסלו את הקרנות, שהכריזו „בלוקדה כספית“, ששיברו קופסאות של הקרן הקימת, שגיננו את כתן הקרקע לפועלים „השמאליים“, ושעשו כל מה שהיה בכוחם כדי לדכא את הכוח־המושך של התנועה הציונית ולגזול את תקות ההתישבות מן העובד־החלוץ — אלה באות עכשיו לקבול על הפועל הבורח מן הכפר ולידות בו אבנים!

ברוכים כל אסירי העבודה

אינני רוצה לקפח את שכרם של אותם הניצנים החלוציים המתגלים אצל מפלגות שמחוץ להסתדרות העובדים, ולא רק אצל מפלגות ידידות כמו „הפועל המזרחי“, כי אם גם אצל מפלגות אויבות להסתדרות. אני מקדם בברכה את פועלי „אגודת ישראל“. אני מקדם בברכה את פועלי בית־ר בהרצליה, שהלכו לבית־הסוהר משום שהגנו על עבודה עברית. יישר כוחם. אבל אם זכות היא זאת לפועלי בית־ר, ואם מפלגתם מתגאה בזה — כי אז מה גדולה זכותה של תנועת הפועלים שמנהלת את מלחמת העבודה העברית זה שלושים שנה, ושיצרה את עצם המושג „עבודה עברית“ וסללה את כל הדרכים הפתוחות כיום לעבודה עברית.

אך מה לנאסר אצל האוסר?

ואני שואל: בגלל הגנה על עבודה עברית אצל פרלין בהרצליה הולכים פועלים עברים לבית־הסוהר, ומפלגתם של אותם הפועלים נלחמת על כך שזכות חלוקת הסרטיפיקטים תינטל מן הסוכנות „השמאלית“ ותימסר למפלגתו של פרלין, ל„התאחדות האפרים“ הפרלינית. האין זה חזיון מעניין? וב„מניקסט“ אשר פירסם „המנהיג“, בערב התפנס הועד הפועל, הכריז כי מתוך שביעת־רצון הוא מציין את „התוצאות החיוביות“ של „מלחמת הרביזיוניסטים“ נגד זכות הסוכנות בחלוקת הסרטיפיקטים.

משמעת ומצפון

ומכאן לשאלה הקרויה אצלנו „משמעת“. הרב ברלין טען בשם המצפון. כמעט שמצא סתירה בין הדרישה למשמעת ציונית לבין המצפון. אם הרב ברלין עומד באמת על חופש המצפון, על כבוד למצפון הזולת —

הריני שותף לו. ואזי אבקש מ„המזרחי“, בבואו מחר להציע את דרישותיו הדתיות, כי יכבד גם את מצפונם של אותם הציונים העלולים לראות באותן הדרישות כפיה על מצפונם. גם אני סבור שמצפון קודם למשמעת. אין זה חידוש, כי זהו הסכם יסודי בתנועה הציונית. לא הסכם של „שולחן עגול“ המוצע עכשיו, אלא הנחת-אב מימי פינסקר ומוהליבר, הרצל וריינס: חירות המצפון, כבוד וסבלנות. ההסתדרות הציונית לא כפתה מעולם על עניני מצפון. ולא בזה אנו מחולקים. המלה משמעת אינה ממצה כלל את השאלה. יש בה ממיעוט הדמות. אין שום כונה להפריז ולהחמיר בדרישות רגילות ל„משמעת“. אין הכונה לצמצם במשהו את זכות המועט, את זכות האפוזיציה לתעמולה רחבה, לחופש הביקורת. אין הכונה לתת נשק בידי הנהגה תקיפה להתאנות למתנגדיה, לחפש אצלם חטאים נגד משמעת.

השאלה היא: קיומה או פירוקה של ההסתדרות הציונית, המסוגלים אנו לקיים ולטפח אלמנטים של הניהי מדינית? הרוצים אנו לקיים קנינים לאומיים בעלי ערך עצום או מוכנים להפקיר אותם? השאלה היא. אם מוכנים אנו להמשיך ביצירתו של הרצל או להתיר ספרטיוזם פוליטי לכל גוף שירצה בכך? אין זו כלל וכלל שאלה של משמעת במובן הצר של המלה. כי אם שאלה של קיום לאומי מאורגן. אילו התכוונו הרביזיוניסטים, כפי שהם מתימרים, למדינה יהודית, אזי היו חסים על כל גרעין של ממלכתיות יהודית ולא היו מזולזלים בקרנות הלאומיות ובקונגרסים הציוניים ולא היו שוברים קופסאות של הקרן הקימת וגם לא היו חותרים „לשבור“ את ההסתדרות. כי ההסתדרות העובדים היא חטיבה של כוח לאומי וגרעין של ממלכתיות עברית. והחינוך הזה של נוער לשבירת קופסאות, ההכרזה האידיאולוגית על „בלוקדה כספית“, האומנם זהו רק הפסד של גרושים ולא חתירה עמוקה תחת קנינים לאומיים נעלים? ההתנגדותו של מנהיג בקריעת שקל, והתנגדותו של מנהיג שני בגניבת כסף מקופסת הקרן הקימת לשם תיקון נעלים — האומנם זוהי פגיעה ב„משמעת“ ולא חינוך לניהיליזם לאומי? האין בחינוך זה משום עקירת כל רגש וכל כבוד לקניני העם, למורשת הרצל?

אוישקין אמר אתמול בשקט: „שבירת קופסאות לא נססקה“. שקט

זה יש בו כדי להפליא. האין אוסישקין האיש החייב לתבוע מאת הנוער הבית"רי את כבודה של הקרן הקימת. האם לא הוא צריך היה לתבוע מאת התנועה הציונית שתגן על כבודה מפני תעמולת השיסוי וההשמצה לגבי הקרנות הלאומיות?

אכן, יש מזל לרביזיוניסטים. להם סולחים כמה דברים שלא היו סולחים לאחרים. דוגמה בולטת: הפטיציה. היש פרופורציה פלשהיא בין ההפסד לתנועה הציונית על ידי הפטיציה לבין מידת ההתנגדות כאן? אוסישקין מתנגד לפטיציה, הרב ברלין מתנגד, ורבים מתנגדים — אבל במה הם אומרים להגן על התנועה מפני חרב זו שנועצים בגבה?

יש בעלי מזל בציונות. עוד מוסיפים להזכיר כאן את „ברית שלום“, האויב המסופן לאחדותנו הפוליטית, ואין איש מזכיר את סמילנסקי. הנה רק לפני ימים אחדים נדפס מאמר — ולא בחוברת אקדמית, פי אם „בוסתנאי“, עתון שמביטים עליו, כידוע, בעין יפה בארמון הנציב — נגד המנדט. המדובר הוא על מכס שילינג לתיבת תפוחי-זהב. אינני מזול כלל וכלל במכס, ולא בשילינג לתיבה. והענין הזה נוגע לא רק לפרדסנים העשירים, המעבידים ערבים. הוא נוגע גם לאפר הזעיר וגם לחקלאי העובד. אני מקוה שהצעת סמילנסקי לגזור על נטיעת פרדסים לא תקובל, ואני מקוה שעוד יהיה בארץ ישוב עובד גדול ולו שטחי פרדסים. ונדאי שפולנו מעונינים בביטול המכס באנגליה על תפוחי-זהב שלנו. אבל מי שאיננו מבין מה המנדט בשבילנו, מי שמתגעגע למצב של קולוניה בריטית, הוא גם את האינטרסים הפלפליים של חקלאותנו ותעשייתנו איננו מבין. אבל כיון שרעיון ההצלה על ביטול המנדט הושמע לא על ידי „שמאלים“ ולא על ידי „ברית שלום“, פי אם על ידי סמילנסקי, לא רגשו אלה הרוגשים תמיד על סכנות של בגידה לאומית. ישנם בעלי פריבילגיות.

אילו היתה הפטיציה, למשל, נעשית לא על ידי הרביזיוניסטים, פי אם על ידי „אגודת ישראל“ — היו מרעישים עליהם את העולם. תזכרו את ימי המשלחת לחוסיין. אבל כאשר „מעשה רב“ זה נעשה על ידי גוף הנמצא במסגרת של ההסתדרות הציונית, גוף שיש לו הרבה ידידים, אפשר להקל ולומר: „מעשה-ילדות“.

דרך הנצחון הרביזיוניסטי

הרביזיוניסטים הסבירו את תוצאות הפטיציה הסברה אוריגינלית ביותר. „כמעט“ נצחון. אכן, זהו אחד הנצחונות שלהם. ודאי מצירים אתם את המעשה ביהודי שהתפאר כי זכה לשוחח עם הגוברנטור. פן, הגוברנטור אמר לו: „פושול וון!“ (גש הלאה!). ואת ה„פושול וון!“ הזה מעלה הרביזיוניזם לשיטה פוליטית בפני בן־חורין: אין דבר, יאמר פעם „פושול וון“, יאמר בשנית „פושול וון“, ובשלישית, עד שמפל ה„פושול וונים“ יצמח הנצחון הגדול. שמריהו ליון הגדיר פעם את שיטתו של המנהיג הרביזיוני ניסטי: להעלות את הדוב מן המאורה. אם יודע אתה שבקרבת מקום רובץ הדוב, ואם אתה מפיר בספנה שבדבר, פי אז אין לך אלא להחריד אותו מרביצו. ולפי החכמה המדינית ששמענו פאן יש להמשיך: אין דבר שהדוב שיבר לי היום צלע אחת, ומחר שתי צלעות ומחרתים שלוש — סוף סוף יהיה הוא לי לטרף. אך כל כמה שאני מעריך את סטירת הלחי שקיבלנו בזכותם של הרביזיוניסטים בגנף, וכל כמה שאני מעריך את תוצאותיה המסופנות בימים יבואו — מחשיב אני יותר את ההפסד הציוני הפנימי. עצם חינוכם של ההמונים לא למעשה ציוני, לא להתנדבות, לא לתרומות, לא להשקעות בארץ, לא לעליה, לא למאמצים ולקרבות, פי אם לאמונה ב„קמיע“ וב„גשר של נייר“ — הוא מעשה פסול מבחינה ציונית. אבל כשאמונת פתאים זו פרוכה בחתירה תחת השלטון הלאומי היחידי שיש לנו, הרי אי אפשר שתוצאתה תהיה אחרת מאשר אנרכיה לאומית, הרס ציבורי, אי־כבוד לעם ולתנועת שחרורו, ואוירה זו לא תצטמצם רק בתחומי המחנה החותם של הפטיציה, היא עשויה להתפשט ולזרוע רקב בכל המחנות. מבחינה זו אני רואה את ענין ה„פטיציה“ כדחיית תקוה לחיים ממלכתיים, כהרחקת תקוה לעצמאות מדינית.

ואחרי הפטיציה בא עלינו בימים אלה, ערב מושב בוועד הפועל הציוני, ה„אולטימטום“ מאת „המנהיג“. במקום קונגרס ציוני וועד פועל ציוני הוצעה לנו „ועידת שולחן עגול“. שולחן עגול זה משמעו שולחן ערוך חדש לציונות: „ביטול עקרון המיוריזציה“. מלה נאה! ופירושה של המימרה הנאה הוא, שהציונות צריכה להיפטר מן היסודות שהניח הרצל. היינו: דמוקרטיה. „אחרי רבים להטות“, המיעוט זכאי

לבקר, אבל חייב לכבד את החלטות הרוב. לא, זהו עיקרון ישן אשר עבר זמנו. ז'בוטינסקי מגיש לנו יסוד חדש, ברוח הזמן: "ביטול עקרון המיוריציה". על ביטול זה תקום המדינה היהודית!

ובמקום קונגרס ציוני נזכה בקרוב, לפי המניפסט של המנהיג, לקונגרס חדש: לא של ציונים ולא של רביזיוניסטים, פי אם לקונגרס של פטיציונרים. זוהי איפוא התכנית הפוליטית החדשה ודרך הארגון החדשה של האומה העברית: על הפטיציה יכון הארגון הלאומי. בה ימצא הפזח הדרוש לנו. היתנהג אותו קונגרס של פטיציונרים על פי העיקרון של המיוריציה שנתישן או על פי עקרונות חדשים — לא זכינו לשמוע. אך רוח ההצעה ברור למדי. אפשר לצעוק חמס על ה"רייך השלישי" ולשמור אמונים לרוחו. מפירים אנו אותן התנועות, אשר לא סגי להן בצורות "נושנות" של דמוקרטיה מאורגנת, והן מצמיחות חדשות לבקרים צורות "אולטרא-דמוקרטיות" ומתכנות קונגרסים מיוחדים לתפקידים מיוחדים. ובמניפסט של המנהיג צפונה לנו הבטחה חשובה: "לעקור בלי חמלה את מלחמת המעמדות מן הישוב". אדרבא ואדרבא! ישוב בלי מלחמת מעמדות — אהיה הראשון שאקבל אותו. ואם יש בידי הרביזיוניסטים ליצור משטר-חיים אשר בו תיעקר כל מלחמת מעמדות, ארפין בפניהם את ראשי. אבל כמה בורות פוליטית ועם-הארצות כלפולית וכמה חיקוי לתורת היטלר יש בהבטחות אלו לעקור את מלחמת המעמדות על ידי... ברית הצה"ר! אחרי החרמת הקרנות ושבירת הקופסאות, אחרי הפטיציה ואחרי המניפסט המאיים בכינוס קונגרס של פטיציונרים — אנו יושבים כאן דנים... אם להכניס פסקה של משמעת לתוך טופס השקל. האין זה מגוחך משהו? אוסישקין מזהיר, פי אם יחזרו על מעשה הפטיציה ידרוש הוא את הוצאתם. אין מוחי תופס מה הבלד בין פטיציה ראשונה לשניה. אם אזהרה רצינית היא נקבלנה. וכדאי שאוסישקין יזכור את אזהרתו זו. אלא שעם זה אומר לנו אוסישקין: משמעת — פן, אך לא משמעת מיכנית. צריכה להיות אוטוריטה מוסרית. מפיר אני את אוסישקין זה כמה שנים, ועוד זוכר אני את עמידתו בעידת מינסק, ואת הרצאתו על ארגון ותביעתו: משמעת! חוזר אני את דבריו אז על "הפראזה האוכלת בנו" ואת תביעתו הנמרצות לצינות הרוסית על ערך ההסתדרות החזקה ועל ההכרח במשמעת.

ובחרקוב, ובפרייבורג, ובקונגרס השביעי, האומנם הסתפק אויסקין רק ב„השפעה“ ובאטוריטה מוסרית, וייתר על הפוח „המיכני“ של הרוב?

לא הרביזיוניסטים פסולים — אלא הרביזיוניזם

כסבורים אתם שאני רוצה בהוצאת הרביזיוניסטים מן ההסתדרות הציונית? לא. הריני מוסר מדועה: אינני רוצה בכך. ואומר בנגלוי מדוע. רוצה אני בהוצאת הרביזיוניזם — לא הרביזיוניסטים, אלא הרביזיוניזם — מחיי האומה. כי רואה אני את התפיסה החברתית והרוחנית של הרביזיוניזם כנושא דסטרקטיביזם לאומי, ואילו היה בידי להוציא את הרביזיוניזם מתוך הישוב, מתוך חיי הגולה — לא הייתי גרתע ממלחמה ציבורית קשה ביותר. אבל זה לא יושג על ידי הוצאתם מן הקונגרס. אין לי איבה לרביזיוניסטים, מלחמה לי ברביזיוניזם. גרס אני את המאמר התלמודי: יתמו חטאים ולא חוטאים. וגם אני רוצה, ממש כאויסקין, שאתם אלפי הצעירים הרביזיוניסטים — שיעלו לארץ ויהיו פועלים, כי אין להם דרך אחרת מאשר לעבוד — יש ארו במחנה הציוני. וההצעות של משמעת בין שהוצעו בין שתוצענה, אין פונתן להוציא, אלא לאפשר את הישארותם. ואומר לכם בלחישה: אל תסחדו. הם לא נצאו. הם אינם טיפשים כל כך. יש לנו כבר נסיון קטן אתם. וחייבים אנו טובה למר גרוסמן על הנסיון שעשה בקטוביץ. שם היה מוכן מר ז'בוטינסקי למרד גדול בהסתדרות הציונית, ליתור על הקונגרס הציוני ועוד ועוד. מר גרוסמן עמד בפניו, והתוצאה היתה כי מר גרוסמן נעזב ותורתו נתקבלה, ובכל חומר הדין.

היות שהרביזיוניסטים מחבבים מאד חוזרים „חשאיים“ של מפלגת פועלי ארץ-ישראל (אגב, אין לנו שום חוזרים חשאיים שאנו צריכים להחביא אותם, אלא חוזרים פנימיים בלבד, ואם הרביזיוניסטים להוטים אחריהם — יבושם להם), הריני מוכן להגיש להם חוזר אחד, שפנראה, לא הגיע לידם. באחד הפרוטוקולים רשומים דברי, שאמרתי לחברי עוד לפני כמה חדשים, לפני היות הכרזת השלום: „אל תחשבו שהרביזיוניזם ישאר תמיד במצבו כיום. אני מניח שז'בוטינסקי כבר שבע דיו את חבריו הציונים. הוא יתן להם בקרוב ספר-פרייתות ויאמר להם: די. באסטא“

דומה שלא טעיתי. הרביזיוניסטים כבר יודעים שאין להם מקום ואין להם ערך בעולם היהודי מחוץ לגדר ההסתדרות הציונית. הם רק משחקים באיומים. הם לא יצאו. ואם המנהיג יקרע שוב את השקל ויצווה לצאת. הרי אותם „אלפי הצעירים“ לא ישמעו לו. הם יפנו לגרוסמן או לציונים כלליים או יקימו דבר-מה חדש. אבל מן הקונגרס הציוני לא יצאו. אינני רוצה שנוציא אותם, אבל אינני מבקש לקנות את ישיבתם אתנו במחיר זה שנתן להם לירוק בפנינו ונרשה להם קריעת שקלים וחתימה תחת הפעולה המדינית של ההסתדרות הציונית. תנועה שרוצה לחנך את חבריה שירחשו לה כבוד צריכה להגן על עצמה. לפיכך אני מקבל ברצון את הצעת הרב ברלין בדבר בחירת ועדה לתיקון יחסי המפלגות. אם פי עוד לא שוחחתי על זאת עם חברי. נעשה כל נסיון לחשפיה את היחסים בתחומי ההסתדרות הציונית, אך לא נתן יד ל„שולחן עגול“, שאינו אלא גלגול חדש של שבירה.

ההסתדרות הציונית במעלה

שתי מלים על ההסתדרות הציונית עצמה: מן הסגנון הטוב הוא לדבר בגנותה ולזלזל בכוחה. זה כמה שנים הורגלנו לראותה ברשינות ולשמוע בגנותה. עד שהתחלנו מאמינים בירידתה, ואיננו מרגישים פי כל ענין הירידה הוא בדותה. פי לא רק המפעל הארץ-ישראלי, אלא אף ההסתדרות הציונית נמצאת במעלה. אחרי המלחמה היו להסתדרות הציונית כמה שנים של התפוררות התרופפות. אבל בינתיים גדל דור ציוני חדש, ונתחנכו נושאים חדשים להסתדרות הציונית. ההסתדרות הציונית הולכת ונעשית לעינינו לנושא-פוח, לנושא-ענין. ובנו תלוי הדבר שלא נחזיר את ההסתדרות לאותו תהו-ובוהו שבו היתה שרויה לפני זמן-מה. רבים מהנואמים דיברו על דחיית „ההסכם“. אני מציין בכלל שמרבים „להתענין“ בחייה הפנימיים של תנועת הפועלים התענינות מסוג מיוחד. אילו היו מתענינים בפועלתנו המשקית, למשל, לא היו שואלים, כמו ששאל מר גרוסמן: אם משקי הפועלים נותנים רנחים פיוס למה הם זקוקים לגמר ביסוס? מי שיש לו ידיעה של בר-בירב בהתישבות יודע פי אין מישבים בהלנאות בנקאיות ובריבית בנקאית. פן, בחיינו הפנימיים מתענינים הרבה.

מפיר אני, למשל, מפלגות ציוניות המצביעות בעד צנז פספי בבחירות, אבל פשהן שמעו שבאיזו שכונת פועלים יש ויפוח על מידת זכויותיהם של עוזבי ההסתדרות ומתכחשים לעיקרי השכונה — הרימו קול זנעה: הדמוקרטיה בספנה. וכאן מתענינים ביותר בהסכם, ובוכים על דחייתו, ומסיקים „מסקנות“.

מי השניא את הרביזיוניזם

מר גרוסמן מסביר: מה פלא, עשר שנים הטפתם איבה לרביזיוניזם, ועכשיו אתם רוצים בבת אחת לתקן. מר גרוסמן טועה: לא אנחנו הטפנו, אלא הרביזיוניזם לימד את הפועל לראותו כאויב. הפועל העברי יודע קרא, והוא איננו זקוק לכך שמנהיגיו יקראו לפניו. הוא קרא מאמר: „כך, לשבור“, והוא הבין את פירוש המלים. הוא קרא גם מאמר שני: „לא לשבור, לחלק“, והבין גם את פירושו. הפועל הארץ־ישראלי קרא גם את ספרות הבריונים ואת הפורנוגרפיה הפוליטית שעליה חונכו המונים ציונים. והוא ראה במו עיניו את המלחמה בקרנות, הפרת שביתות. הוא הפיר לדעת מפלגה האומרת פי שביתת פועלים היא פשע לאומי, וכי הפועל אסור לו להגן בכוחו עצמו על עניניו, אלא הוא חייב לסמוך על נייטרליותו של ז'בוטינסקי או של גרוסמן. את כל זה קרא, שמע וראה הפועל בעצמו, ונבהל. איני אומר שהוא צדק בפחדו, אבל עובדה היא.

מדוע נדחה „הסכם“

אני צידדתי בזכות „הסכם“ הזה, פסבורים אתם שעשיתי זאת מפני שאני ציוני טוב יותר מחברי השוללים, לאומי טוב מהם — אינכם אלא טועים. צידדתי בזכות ההסכם מפני שאני מאמין יותר מהם בכוח מעמד הפועלים, באחדותו, בנצחונו, מפני שאני מאמין שהפועל הבית־רי כשיראה אותנו מפלעדי מחיצות־איבה יפיר בצדקתנו. מאמין אני שגם הסכם פזה, אף על פי שהוא נותן זכויות יתירות למיעוט, יכול להיות לטובת עניני הפועל בארץ, לטובת עניני כל הפועלים העברים בארץ, וממילא לטובת הציונות ולטובת האומה. לפיכך צידדתי בזכותו. אולם אם לאחר שהפועלים ראו במשך שנים מה שעשתה להם המפלגה הרביזיוניסטית ומה שזממה

לעשות, ראו את מסירי השביתות בזדון ואת הפועלים הנשלחים בגלגל לבתי-הסוהר, ראו את המפלגה המנחילה להם מפות-דמים ורוגז-לבב, אם לאחר זה לא האמינו ביֹושר פונותיה ולא חפצו לחתום על הסכם המוסר לחברי אותה מפלגה זכויות יתירות להכריע בענינים חידניים של מלחמת הפועל — האומנם יפלא הדבר? אני מעריך זאת פקוצר-ראיה, אך מי שיבוא וירצה „לחלק” את המחנה שלנו על יסוד המשאל ל„לאומיים” ול„קומוניסטים” אינו מעיד אלא על הרהורי לבו ועל עס-הארציותו בעניני הפועל בארץ.

היה לנו ויכוח עמוק ורציני במשאל זה. ונדאי יבקשו לנצל את הויכוח הזה להוכיח את פירודנו, להוכיח כי סר לב הפועלים מעל מנהיגיהם. רבותי מפל האגפים, תוכלו להשתעשע ולהתנחם בזה פאות נפשכם. אני מניח כי ציבור הפועלים, ולא רק חלק זה שקיבל את דעתנו במלואה, כי גם אותו חלק אשר סירב לקבל את דעתנו בנקודה זו, עוד יתן לעצמו וגם לעולם החיצוני את התשובה: למי הוא מאמין ולמי איננו מאמין.

נס החולה

רכישת החולה. אנשי הקרקע יודעים פי גאולת שטח קרקעי איננה טרנסאקציה כספית בלבד. בימינו זהו מעשה-נסים. ומעשה-נסים זקוק לשעת-פֹושר, לשעת-רצון. וכשמחמיצים את השעה עוברות שנים רבות עד שהיא חוזרת, אם היא עשויה לחזור. לפני ארבעים שנה ומעלה רכש חנקין את העמק ואת מפרץ חיפה ושטחים בעבר הירדן. אבל לא זכינו ופעולה זו קמלה באבה, והשטחים האלה נשמטו מידינו, בטרם נסתיימה קנייתם. מאז עברו עשרות שנים עד שבאה שעת-פֹושר להצלת שטחים אחרים, ולאחרים לא באה עד היום הזה. ומי יודע מתי תגיע.

הקרן הקימת נכנסה בענין החולה. נכנסה במקצת. נכנסה באיחור זמן. בינתיים ניתן לענינים להסתפק. מה יהא עתידה של החולה? התייחס ל„מגרשים”, היצאו סרסרים לקצוי הגולה כדי למכור ליהודי עשרה וחמישה דונם, ש„יתגוללו” אצלו בארץ ויעברו מיד ליד עד שיבוא וימצא את הביצה? אם יש ערך התיישבותי, כלפלי ולאומי לחולה, הרי זה לא ביצירת משקים של ההון הגדול, אשר איננו יודע למה לו ללכת לשם (אם שמורים לו שם

רנחים וכיצד יושגו ובעבודת מי יושגו). ולא במכירת חלקות חלקות ליהודי הגולה אשר לא ידעו מה לעשות בחלקות הללו. ערפה של החולה הוא בזה שהיא באה לשמש להתישבות לאומית גדולה אשר העובדה המתישב ימצא בה את לחמו, ואשר מתוך נסיונות ומאמצים תימצא בה יחידת-המחיה למשפחה עובדת, אם עשרים דונם ואם עשרה, ואם פחות.

כל ענין החולה עלול ליהפך להרס ציוני וגם להרס כספי ליהודים אם לא יהיה בידי מוסדות לאומיים ולמטרות התישבות לאומית. מה יהא גורלה של החולה אם היא תוצא לבורסה, אם היא תיכנס לידי סרסרים, לידי מעבידי עבודה זרה. מקום זה מתבקש ממש לעבודה זרה. שם זה גם קרוב, וגם נוח, וגם זול. כל המעלות. ואין שום ערובה אלא אם פן תימצא החולה בידי האומה. קל לומר, אבל קשה לעשות. מן הנהלת הסוכנות ומן הקרן הקימת ידרשו מאמצים גדולים, כספים מרובים, וגם עמידה פנגד סיבוכים קשים. אין להירטע מפני כל אלה. פי הציונות זקוקה לאוביקט גדול של התישבות.

עבודה עברית

מר אוסישקין הציע הצעות אחדות לתיקון מצב העבודה העברית. כשהדברים יוצאים מפי אדם כאוסישקין אני מקשיב להם בכובד-ראש גמור. אך תוך פדי ההצעות המעשיות השתמש אוסישקין בנוסחה תמוהה. אוסישקין הסביר, כי הפרדסן מבקש לו פועלים קרובים לרוחו. וכשנשאל: מה הקירבה שהפרדסן מרגיש לחורנים — ענה כי זוהי קירבה שהוא חש לגמל ולחמור. ובכך, רגש של הקירבה לחיות הבית. איני מדבר על פונותיו של אוסישקין, הן ודאי טובות. אך רוצה אני להבין מה טיב הקירבה המבוקשת מצד האפר. האם לא נעשו כמה נסיונות לתת לו פועלים עברים „קרובים“ לו? האם לא הבאנו לו במו ידינו — ש. יבנאלי ו„המשרד הארץ-ישראלי“ בשעתו — פועלים מתימן, שלא התנגדו לאונגדה, ולא קראו את אחד-העם ולא ידעו סוציאליזם מהו. היכן הם עכשיו הפועלים התימנים בפרדסים? הנה בא „הפועל המזרחי“. האפר החרד ודאי צריך להרגיש קירבה יתירה לפועל החרד. והאומנם הנסיון של „הפועל המזרחי“ עם האפר הוא כל כך מתוק וקל? היה זמן שהפרדסן אמר שהפועל הבית-די קרוב

לבו. באו פרדסני גן־השרון וכפר־סבא והחליפו את הפועל „השמאלי“ ו„המעמדי“ בפועל הבית־רי. הקירבה היתה רבה. שני הצדדים היו מאוחדים ברצון אחד: לעשות נקמה בהסתדרות, לשבור אותה. מדוע החליפו את הפועל הבית־רי בחורני?

מר אוסישקין הציע דבר אחד ממשי וחשוב: להבטיח קרקע לפועל ההולך למושבה. שהפועל החקלאי ידע שהוא איש־צבא־האומה, והאומה תדאג לו; לא, חלילה, לספק את כל מחסורו, אלא להמציא לו משהו קרקע, פלשהו משק. אם נדע לקיים הצעה זו — ודאי נתקן את המצב בהרבה. אבל אף זה אינו מן הדברים הקלים. עלינו לדעת איזו התחייבויות אנו מקבלים עלינו בזה. המוכנים אנו לכך?

מפמה צדדים — וגם ד״ר מוסינזון ביניהם — סתמו פאן את הגולל על מלחמת הפועל לעבודה עברית. אמרו כי אנו רק צעקנו, משמרותינו רק הרגינו, והמצב לא הוטב אלא הורע בגללנו. גם זה נכנס פבר לסגנון הטוב: להקטין את ערך מלחמת הפועל על עבודה עברית ולתלות את התקוות בפעולה אחרת של „לא־אינטרסנטים“. אלא שאותה פעולה אין לה בעלים והיא אינה נעשית כלל, אם אין הפועל תובע אותה; וגם כשהוא תובע אותה היא נעשית שעה קלה ואחר כך מרפים ממנה. ועלי להסביר פאן, שהזול זול הזה בערך „המשמרת“, בערך המלחמה שהפועל המעמדי והאינטרסנטי מנהל על העבודה העברית, איננו צודק. ודאי, לא תמיד אנו מנצחים. יש גם פשלונות. איש־הצבא שלנו לא תמיד עומד על הגובה. ויש שהמפקדים טועים. אבל בחשבון בכלל יש ויש התקדמות. אף על פי שאנו בעצמנו נוהגים להבליט יותר לא את נצחונותינו, כי אם את צרותינו.

דוגמה קטנה: על יד תל־אביב יש שכונה „בית וגן“. שכונה שנוסדה על ידי יהודים יפים, בעל־בתים הגונים „שומר־מצוה“. ושכונה זו, הנמצאת בריחוק מקום ממועצת פועלי תל־אביב, הסתדרה יפה מאד בעבודה זולה מתוך קירבת־נפש לבני־חורן. אך מועצת פועלי תל־אביב הרחוקה פרשה את מצודתה גם על „בית וגן“. ואותו פועל, שאתם יודעים לספר עליו כי הוא משתמט מעמדות חלוציות, ואותה הסתדרות אשר אתם יודעים כי קצרה ידה „להשפיע“ — עשו את שלהם. הם שהכניסו עבודה עברית במידה ניפרת ל„בית וגן“. ותל־אביב עצמה עמדה להיות מוצפה חורנים.

לכמה מקצועות — ובעיקר לסבלות — חדר העולה מן המזרח. והנה נעשתה עבודה מרובה — ולא בקוליקולות — במאמציהם עצמם של חברי ההסתדרות הנוגעים בדבר, אנשי ההובלה, והמבול החורני נהדף. רבים מכם נזח להם להכריזו שההסתדרות חדלה להיות חלוצית. אין אתם יכולים לבטל את ערך מספרנו, אין אתם יכולים לבטל את ערך עמק יזרעאל ועמק חפר, אין לבטל גם את ערך ההנהלה „שלנו“, והרי אפשר לפחות לצעוק על הפועל שאינו חלוץ ושהוא בורח מן הכפר. כנראה, שמסביבנו הכל שופע ציוניות וחלוציות, מסביבנו ציונים טובים המקיימים את כל המצוות הציוניות, המקבלים בסבר פנים יפות את העולים החדשים ואינם פושטים את עורם, ומקרבים אותם לעבודה, וכל מעשיהם לשם בנין הארץ. והחלק היחידי בישוב שהוא פורק עול ועני ממעש, הרי זו ההסתדרות. משתמשים בביקורת שאנו מבקרים את עצמנו, בתביעות החמורות שאנו תובעים מאת חברינו, כדי לגלות את קלונו ברבים. לא אומר שאין במחנה הגדול שלנו כמה גילויים שליליים, שלא דבקו בנו כמה מנגעי ה„פרוספריטי“, אבל אם יש בתנועה הציונית חלק שמעמיד על עצמו מצוות ממש, שמחנך את חבריו לחובות ולמאמצים חלוציים, ששולח את חבריו בא לפים אל הכפר, שמביא את חבריו למסירת מאות דונמים לקרן הקימת בלי ספקולציה, שנלחם על נפש הציונות — הרי זו תנועת הפועלים בציונות.

מי זועק על הספרות

על הספקולציה דובר פה בקול ענות חלושה. כאילו מתוך הכרה כללית שקצרה ידנו מהושיע. מר סופרסקי ציטט מימרה יפה של עצמו, כי ההינטרלנד של תל-אביב זה הים. חוששני, שהים הוא ההינטרלנד לא של תל-אביב בלבד, אלא של כל ארץ-ישראל. כאן נקודת-ההתורפה של הפרוספריטי: היא נזונה בחלקה הגדול מניצול היהודי המספן העולה מן הגולה והיושב עוד בגולה. הזעקה נגד הספקולציה אינה רק פרי התמרמרות מוסרית-סוציאליסטית. היא נובעת מתוך הגול והעושק שנעשקים המוני ישראל הקרויים „מעמד בינוני“. זעקה זו היתה צריכה להקיף את כל העולם הציוני, ומה משונה הדבר שגם זעקה זו נשארת בעיקר ענינם של

הפועלים בלבד. מר גרוסמן יש לו טענות למוסדות הלאומיים ולמוסדות ההסתדרות: מה רשותכם לטעון נגד הספקולציה, אם במקרה פלוני ואלמוני שילמתם בעצמכם ביוקר? מר גרוסמן היה בידו פעם אמצעי מצוין במלחמה הפוליטית. שמו „פאווזה“; שביתת הבנין. עכשיו הוא מבקש, כנראה, ב„פאווזה“ נגד הספסרות, שהקרון הקימת לא תקנה קרקע, כל עוד שוררים מחירים כאלה, וההסתדרות לא תשפן את חבריה.

היאוש המוחלט ממלחמה בספסרות קרקעית הוא בלתי־מוצדק. העצות הטובות של „רורבה קרקעית חפשית“ הן טובות מאד. אבל היא לא בידנינו. אילו היתה הממשלה עושה את רצונכם היתה אף היא יכולה לעזור לנו בכך. אבל יש הצעות של עזרה מצדה שיש בהן יותר להזיק מאשר לעזור. אין להניח שציבור מאורגן, הרוצה באמת להגן על עצמו, אין כל אמצעים.

מי עוסק בספסרות

אילו היו עוסקים בספקולציה זו רק גזנבריס ונוכלים מקצועיים, זייפנים ורמאים נחות־דרגה, לא היה האסון גדול כל כך. אבל פלום אינכם יודעים שבמעל הזה יש יד לציונים חשובים ולחברות ציוניות ולעסקנים ציונים? פלום יצרנו את־מוספירה ציבורית כזאת שיהיו מתביישים בכך? איני מתכוון למסור פאן פרטים. מתוך המלחמה בספקולציה שהתנהלה בחדשים האחרונים על ידי „דבר“ נתגלו לנו כמה פרטים מחרידים: נתגלה שחברות התופסות מקום בחיים הציוניים מתחרות בקרון הקימת. נתגלו שותפויות עם ערבים כדי להרים מחירי קרקעות ולהסיג גבול. מי הגיב על כל אלה? פלום אין גם נגד אלה שום כוח ציבורי היכול לרסן אותם? יש בנקים הקשורים במפלגות ציוניות, וגם הם עוסקים בספקולציות מכווערות.

מדוע אין כוח במפלגות לטהר את המוסדות הקשורים בהן? מדוע דיבר מר אושישקין בענין כזה בקול ענות חלושה? יודע אני מנסיוני במשך החדשים האלה, שמלחמה עתונאית שיטתית בלבד הביאה פירות. נגלו מעשי תככים ונכלים, אורגנו קונים, הופסקה קפיצת המחירים למעלה, ואצל אחדים גם נתעוררה הבושה. יודע אני אנשים שפרשו מן הספסרות. ונדאי אפשר

היה להגיע לתוצאות הרבה אילו התנהלה המלחמה בנאמנות בכוחות ציבוריים משותפים.

איה מלחמתה של האפסקוטיבה?

וכאן אני מצטרף לביקורת נגד האפסקוטיבה שלא פעלה בנדון זה. ואני מצטער על העסקנים הציוניים הגדולים שחששו ללכלך את ידיהם במלחמה זו. אם אוסישקין סבור שקרקע ועבודה הם שני העיקרים, פי אז אין להגן עליהם מתוך אנינות יתירה, מתוך שמירה על הכבוד שלא יגרע. המלחמה הישרה והאמיצה היא המכבדת את בעליה. ואילו היו הנהלת הסוכנות והקרן הקימת נכנסות בכל הרצינות למלחמה זו היינו ודאי מצילים הרבה ממון ישראל ומצילים אדמה לישראל.

הנזיפה לעתונים

בהזדמנות זו: אוסישקין נוף בעתונים. אַל תדפיסו מודעות כאלה. אני מקבל את הנזיפה ואענה עליה בגילוי-לב. בתקופה הראשונה של קיום „דבר” — בשנות הגיאיות של העליה הרביעית — ניתנה פקודה למנהל מחלקת המודעות שלא יקבל שום מודעות לפרסום בעניני „מגרשים”. „דבר” לא פירסם במשך זמן רב שום מודעות על נכסים בלתי-נדים, לא פסולות ואף לא פשרות. נוכחנו שאנו פוגעים לרעה גם בענינים שאינם פסולים. ראינו שאין זו שיטה נכונה; וחדלנו ממנה. ושוב נכשלנו בחברות בלתי-מהוגנות. כיצד יוכל מנהל מחלקת המודעות להבחין מה פשר ומה פסול? הנה דוגמה אחת. מעשה בחברה מנוולת המתנקשת בקרן הקימת, בגבולות עמק יזרעאל. אותה חברה מסיגה גבול, מפקיעה מחירים, מקפחת את משקי העובדים הזקוקים לאדמה זו, ומוכרת אדמת-בעל, הבאה בחשבון רק לפלחה חרבה, במגרשים בני עשרה דונם לאנשי עיר, המרומים על ידה. המוסדות יודעים ומחרישים. משנודעו לנו פרטי הדבר מפי אנשי המשקים חדלנו לקבל את המודעות של אותה חברה והוקענו את מעשיה. אבל מנין ידע מנהל מחלקת המודעות בטיבם של עסקי קרקעות? מדוע יהיה הוא הפוסק מה ראוי לפרסום ומה אסור בפרסום?

אילו היתה הנהלת הסוכנות מרכוזת בידיה את הפיקוח על כל עניני

הקרקעות וחברות ההתישבות ומפעלי השיכון, היה אפשר להכריח כל עסק קרקעי שיקבל על עצמו את ההשגחה של המוסד המרכזי. כל חברה קרקעית שהיתה מסתלקת מפיקוח מרכזי היתה מיד מאבדת כל אפשרות להופיע בפני הציבור ולדבר אל הלקוחות. אם יקום מוסד כזה ודאי יקבל על עצמו עתון ההסתדרות, ואני רוצה לקוות כי גם שאר העתונים, שלא לפרסם שום מודעה מאת חברה שלא הסכימה לקבל על עצמה את הפיקוח מצד המוסד הלאומי המרכזי לעניני קרקעות. אני על כל פנים לא אקבל או לפרסום מודעה בלי אישור משום חברה. החמצנו הרבה, אבל עוד לא החמצנו הכל. נתקן מה שעוד ניתן לתיקון.

ב. בויפוח על ה"העברה"

בויפוח הזה יש לי מקצת נחמה. מר שוקן הגדיר פאן את הקונגרס הפראגאי כקונגרס שקבע פוליטיקה לאומית נכונה בשאלת קיומה של היהדות הגרמנית. עכשיו מבינים זאת לא רק ציוני גרמניה בלבד. אולם בפראג, בקונגרס ומסביב לו, שררה אווירה אחרת. נמצאתי אז במערכה כבדה, יחיד נגד רבים, גם בסיעתי שלי. הנה רבים היו סבורים שעקרון "החרם" עדיף גם על הצלת נפשות ישראל ועל פדיון רכושם ועל הקשת בנין הארץ. ובקושי גדול נמצא "רוב קטן" בפראג, ובזכותו ניצלנו ממעשיתתעותועים פוליטיים, וגם עלה להציל משהו, אמנם לא יותר ממה שהו, מן ההודמנויות הגדולות של פדיון שבויי ישראל ובנין המולדת.

ויפוח זה על הטרונספר יש בו ענין רב מבחינת המחשבה הציונית. כאן לפנינו דוגמה מופלגת כיצד מסלפים אצלנו מושגים ציוניים, כיצד משתמשים בשמות נערצים בהיפוך גמור לרוחם. דוגלים בשם הרצל ועל הפעולה להצלת יהודי גרמניה אומרים: ענין לרחמנות, יעסקו בזה יהודי גרמניה עצמם. דוגלים בשם הרצל ואומרים: החרם במלחמה עם צוררינו הוא עיקרון מקודש, המחייב את כל התנועה הציונית והוא עדיף ממצנת הבנין. כלום יש לך סילוף גדול מזה? והלא הרצל שלל, ראשית כל, את עצם האפשרות שהתנועה הציונית תכניס עצמה לעניני פוליטיקה ארצית.

הרצל השאיר לכל ציוני את הזכות להיות תומך בממשלת הארץ או להילחם בה, אבל דרש בכל תוקף שההסתדרות הציונית לא תתערב במלחמות ובסבכים הארציים. ושנית, הרצל ראה את כל המלחמה באנטי-שמיות ובצוררי ישראל שהיא נדונה לעקריות, ודרש לפיכך לרפז את כל פוחנו במאמצי הבנין ובמדיניות המכוונת פולה להצלה ולבנין. והנה, פשהתחוללה הפורענות הגדולה על ראש יהודי גרמניה באו אלינו „יורשי הרצל“, ז'בוטינסקי וגרוסמן, בדרישה להפוך את ההסתדרות הציונית לתנועת חרם. באותה שעה שחברנו חיים ארלוזורוב נשלח מטעם ההנהלה הציונית ובהסכמה נפשית עמוקה של תנועת הפועלים בארץ לבחון את כל האפשרויות ולגייס את כל הפוחות לשם ארגון יציאת אשכנז, ברוחו של הרצל, באותה שעה לא היה להם ל„מפסימליסטים“ כביכול, שום ענין לא בהצלת יהודי גרמניה ולא בהטית היציאה הזאת לאפיק הבנין בארץ, אלא בפרולה עוברת לסוחר: „מלחמה בהיטלר“.

וגם פאן לפנינו דוגמה בולטת פיצד מליצה פטריוטית מתגלגלת להיפוכה. מי עוד דוגל בדאגה ל„סתם יהודי“ ובאמונה בערך ההון הפטרי של היהודי כפטריוטים שלנו. והנה באה שעת-מבחן ולא שרד מזה פלום. במשך דורות רבים טיפחו יהודים את מצות „פדיון שבויים“ כמצוה עליונה. ויהודים ידעו בשנות נדודיהם מה חשוב הדבר להציל את ממונם של ישראל מידי צורריהם. ולא פעם היו יהודים מסתפנים למען הצלת ממון לא שלהם, אלא ממון ישראל סתם.

אבל לפטריוטים שלנו זרים המושגים „הגלותיים“ האלה. מה להם „פדיון שבויים“, מה להם הצלת ממון ישראל, מה להם השקעת הפליטה האחרונה של הרכוש היהודי בקרקע המולדת, פנגד צלצלי תרועה של „חרם“? טענו פה פנגדנו שאנו חותרים תחת „הסולידריות הלאומית“. פן, חתרנו תחת הסולידריות „הלאומית“ של ה„פולקיסטים“ וה„בונדאים“ ושל כל שזנאי-ציון, אשר עשו מענין הטרנספר קרנים לנגח את התנועה הציונית. במשך כמה חדשים אי אפשר היה לעבור ברחוב היהודי ולדבר על ארץ-ישראל, משום שכל העתונות היהודית, האנטי-ציונית ו„הפטריוטית“, עשתה יד אחת להתקיף את מפעל-המעט של הצלת הון ונפש מגרמניה. אינני נכנס לניתוח, מה היה הפוח המכריע בליפודם של כל הפוחות הללו, אם ידי

הפירמות וסוכני הממשלות, אשר אמרו להיבנות מן החרם על תוצרת גרמניה, או האהבה המשותפת לפועל הארץ-ישראלי, „האחראי“ לטרנסספר ו„הנהגה“ הימנו. על כל פנים, המקהלה המשותפת של פטריוטי ציון עם שונאי-ציון פעלה במרץ רב.

ומתוך שבחו של הטרנסספר אני בא לדבר בגנותו. תחת לחץ הטרור הזה ומתוך חוסר אומץ-לב עשתה ההסתדרות הציונית משה כבד: הפקירה את יהודי גרמניה. היא נתנה להם ליפול בידי ספקולנטים, שניצלו אותם למען בצעם ולמטרות לא-ישוביות. וחלק גדול מכספי הטרנסספר שימש לא לטובת היהודי הפליט מגרמניה וגם לא לטובת הפנין הישובי. בנקודה זו שונה דעתי מדעתו של מר שוקן. אני אומר: יש לנו חובות כלפי היהודי הפרטי שאנו מצילים את כספו, אבל יש לנו חובות גם כלפי ישראל וכלפי בנין הארץ. איננו מחויבים להציל ממון ישראל, כדי שהיהודי יפקיע כאן מחירי מגרשים ויסיג גבול ויעשה את ארץ-ישראל קפנדריה להשקעת כספו בשוייץ ובהולנד ובקפריסין. שלטון ציבורי הבא לסייע את הפרט ומעמיד לשירותו את מכשיריו הפוליטיים והכספיים, רשאי להציג גם דרישות לאותו פרט. מותר לחייב אותו בהשקעות פרודוקטיביות בארץ. המוסדות הציוניים ויתרו על זכותם לחייב את היהודי המציל את כספו להשקיע את כספו בארץ במפעלים מועילים וברנחים נורמליים, וגם ויתרו על זכותם להשיג בעין פקוחה על כל שמציעים ליהודי זה, על כל הצעות-הפיתוי שממטירים על היהודי הנופל ברשת „בעלי-היומה“. ויתור זה פוגע בעניני היהודי-הפליט ופוגע בעניני הציונות. אין להפקיר את יהודי גרמניה, אין לומר להם שידאג כל אחד לעצמו, צריך להציל כל מה שבידינו להציל, וצריך להשתחרר מפחד המתנגדים ולהקים פיקוח לאומי-אחראי על הטרנסספר, כדי להגן על עניניו של היהודי העולה וכדי להבטיח את השקעת הכספים השוטפים בארץ במפעלים בריאים ומועילים.

ג. לדין-חשבון של ועדת הבנקים

אין להמתיק את המר שבפרשה זו של „אוצר ההתישבות“, אין כאן שאלה של אבדן הון בלבד, של בזבזו ממון לאומי יקר בגלל הנהלת עסקים

לקויה. כאן מכה מוסרית קשה לתנועה הציונית. ואסור לנו להתעלם מן הכאב והחרפה אשר נחלנו.

אנו דנים במאוחר. וספק אם יהיה בידינו לתקן מה שנפגם בעבר מבחינה כספית, אך למען עתידה של התנועה אין לעבור על הענין „לסדר היום“. פיצד קרה הדבר שאנשים אשר התנועה האמינה להם והפקידה בידיהם את אוצרה, פיצד קרה שאנשים כאלה נכשלו? וכיצד נוצרה מסביב למסד הפיננסי הלאומי אוירה של רשלנות ציבורית שסייעה להביא את הדברים עדי פשלוֹן?

מי מאתנו יכול לומר למראה כל זה: „ידינו לא שפכו את הדם הזה? ואף על פי שסיעת העבודה יכולה ללמד זכות על עצמה, פי ידה לא היתה בענינים האלה, פי לא נתנו לה מעולם לגשת קרוב לעניני הבנקים (שזכו לשמירה מעולה לבל יחדרו לתוכם, חלילה, בני הגזע הנמוך שאינם ראויים לטפל בעניני כספים), — אין לפטור גם אותה ממידת אחריות. לא היתה לנו רשות להיפגע ל„טאבו“ הזה. אסור היה לנו להשלים עם המשטר הזה המוסר את כספי האומה. ספוגי דמעות ותקות, לידי חבורה סגורה ללא קונטרולה רצינית וללא השפעה של פוזות חברתיים. העבירו לתוך תנועתנו העממית את מושגי האוליגרכיה הפיננסית. הרגילו את התנועה הציונית פי אין למסור דיון־רשבון על עניני הבנקים ואין גם לתבוע. החזיקו באמונה המסתורית שמנהלי הבנקים הם פלי־יכולים וכל־יודעים, ואין להרהר אחריהם. ועם זה נכנסו לתנועתנו סגנון־חיים ושיטות תשלומים והוצאות שאינם הולמים בשום אופן תנועה עממית, תנועה של עם דל ואביון. מי שהעיר על זאת ומי שתבע תיקון נחשב או לבטלן או למתנקש ב„אישים“. וכך יצרנו במו ידינו אוירה פוזאת הקוראת לכשלונות. ולא תהא פפרה לנו אם לאחר המכה הקשה אשר הופינו לא ימצא בנו הפזח לראות את הנגעים שלנו, לשנות את מצב הדברים ביסודם, ולהראות לעצמנו פי בתנועה הציונית יש דין ויש דין.

ד. על יחסי מפלגות

לאחר שהסיעות השונות ראו צורך עם סיום עבודת המושב להצהיר הצהרות, יורשה גם לסיעתנו, סיעת־העבודה, לומר בשעה מאוחרת זו פיצד

היא רואה את עבודת המושב הזה, השני למושבי הועד הפועל הציוני בירושלים, ומה הדרך אשר בה סיעת־העבודה מבקשת להוליך את התנועה הציונית.

הרבה הנהלות היו להסתדרות הציונית, מהן בנות מפלגה אחת ומהן בנות קואליציה, אם רחבה ואם מצומצמת, והרבה מושבים היו לוועד הפועל הציוני — פולם בחוץ־לארץ. מושב זה, כמו הנהלה זו, הוכיחו שהם מושרשים בהניה הציונית לעומקה, חדורי עממיות ומלאי רצון להכנה הודית מפסימלית ומבקשים את הדרך לאיחוד התנועה הציונית ככל מידת האפשרות.

היו פאן הערב כמה הצבעות בשאלות גדולות, אשר הטרידו את התנועה הציונית. ההצבעות הללו, שבאו לאחר נפתולים רבים ולאחר ויתורים גדולים מצד מפלגת הרוב ושאר מפלגות הקואליציה, הוכיחו בבירור מספיק פי ניתן הדבר לאחד חלקים גדולים ומכריעים של התנועה הציונית גם בשאלות השנויות במחלוקת. הספם זה הושג לא בגזירה מלמעלה ולא בתוקף החלטות של ועדות־הספם. אין הספם עתיד לבוא מתוך הכרזות של מפלגות שהן רוצות בהספם. לא בהכרזה תלוי הדבר, ואם הרב ברלין מודיע שהוא מוכן להספם פללי בתנאי שיתבסס על סגנון חיים דתי הרצוי לו, הרי עליו להבין שכל עוד ישנם מיליונים של יהודים, אשר סגנון חייהם הוא אחר, אין הודעה שלו עלולה להביא לידי הספם. עם סיעה שהוכיחה גם בהצבעה זו שאיננה מבינה מה לנו שלימות ההסתדרות הציונית ומה הסכנה שבספרטיוזם פוליטי, עם סיעה שדוגלת במרות לאומית ומסרבת לקבל על עצמה מרות לאומית בשאלות החינוניות של האומה, לא יתכן הספם ציוני, כל כמה שהיא לא תכריז על רצונה בהספם.

מצדנו יהיו הדברים גלויים וברורים: לא נתן להשלות את נפשנו בדברי שלום שאין עמם שלום אמת, ולא נספים לרמות את המון בית ישראל. כל אדם בלתי־משוחד שראה את עמידתנו כאן במושב, ששמע את דברי חברינו בויכוח, ובפרט את דברי חברנו בן־גוריון, יכול היה להינכח פי סיעת־העבודה מבקשת להוליך את התנועה הציונית למפסימום של קונסולידציה, למפסימום של איחוד וליכוד, למפסימום של כוח, אולם זה לא יושג על ידי ויתור על עיקרים, על ידי שההסתדרות הציונית תהיה עיר

פרוצה, שכל אחד יהא רשאי להפקיר את עמדותיה המדיניות או את עמדותיה הישוביות ולהזיק למכשיריה הפיננסיים.

נזרקה כאן מלה, שהחלטות שנתקבלו יצרו אצלנו מעמד של „מחוסרי־זכויות“. זהו ההיפך מן האמת. שום זכות לא ניטלה משום ציוני. ניטלה רק הזכות האחת מציוני: הזכות לעמוד בתוך ההסתדרות ולחתור תחתיה; הזכות ליהנות מכל הזכויות ולהיות פטור מכל החובות. אזי לנו שהיה צורך מיוחד ליטול זכות זו. עכשיו יש לכל חבר בהסתדרות הציונית זכויות שוות וגם חובות שוות. ומכל מי שמבקש להיות אתנו שותף לאחריות ציונית נדרוש שיהיה נאמן לעיקר זה בכל מקום, לא רק במוסדות ההסתדרות הציונית, כי אם גם בכנסת־ישראל ובמוסדות מוניציפאליים. קואליציה הדורשת שיון במקום אחד ומתנקשת בו במקום שני — איננה ברית־אמונים.

מדוע ראינו צורך להתרפז בשעה זו בביצור ההסתדרות הציונית? משום שאנו רואים צורך, לקראת הימים הגדולים הבאים עלינו, לחשל את המכשיר הגדול שנתן לנו הרצל למורשה. שעה זו שאנו חיים בה אנו רואים פשעה גדולה, אם פי שעה טרגית. „עת צרה היא ליעקב וממנה ינשע“. באו לנו ימים, אשר מעטים מאד האמינו כי יזכו לראותם במו עיניהם, ימים של עליה עממית, ימים של התעוררות עמוקה שהקיפה גם שבטים מרוחקים. וימים אלה צופנים בתוכם לא רק דברים חשובים, כי אם גם סכנות־חויץ וסכנות־פנים. וכנגדם יש להגביר את פוח ההסתדרות הציונית, אשר בעזרתה בנינו מה שבנינו עד פה ובעזרתה רכשנו את זכויותינו ואת מעמדנו המדיני. ההחלטות על שקל ועל משמעת אינן אלא אותות הבראה, סימנים לרצון הנמרץ לצאת מתוך התוהו ובוהו. מעשי ההבראה באים. ועוד יבואו. בלי דברי חונף ובלי הסתפקות ביש, אנו רשאים להביט על תקופת־העבודה של הנהלה זו, שנוצרה בתנאים טרגיים ועל בסיס קואליציוני צר — שלא חפצנו בו — ברצון ובנאון. היא גילתה לא רק חושים ציוניים עמוקים ולא רק פושר־פעולה רב, כי אם גם יחס צודק ולויאלטי לכל החלקים הקונסטרוקטיביים שבתנועה הציונית.

ואנו מכריזים קבל־עם: אם כי איננו מתביישים במעשי הקואליציה הצרה שלנו ומאמינים שהיא פעלה יותר והיתה עממית יותר מכמה

קואליציות „רחבות“ — הננו שואפים לשיתוף מפסימלי של כל הפוחות הפונים בציונות, לשיתוף מפסימלי על יסוד תכנית-פעולה מסוימת ומוסכמת. אין אנו קובעים את יחסנו לפי חשבונות של העבר, אם כי החשבונות מרים מאד; אין אנו קובעים את יחסנו מתוך שנאה אישית או קיבוצית. יחסנו יקבעו לפי גילויי הרצון והיכולת לשאת יחד במעשה הציוני ובאחריות לבנין.

כל כמה שמבקשים להציג אותנו כמפלגה צרת-לב, הדואגת אך לשלטונה, לא יטו אותנו מדרכנו. אנו רואים את עצמנו כמפלגת החלוץ בעם. והקיבוצים אשר כבשנו לשוב ולתנועה הציונית הם המרשים לנו להטיל על עצמנו תפקיד מכוון ומדריך גם להבא.

ביאומנו של הרצל מסופר על פגישתו הראשונה עם פועלים יהודים באסיפת-עם במזרחה של לונדון. איזה געגועים לזהטים ואיזה צורך נפשי לראות את עצמו חי ופועל למען ההמונים הללו ולראותם בתוך מחנה הציונות הנגאל! תנועת העבודה היא אשר הביאה את דבר הציונות לרבבות פועלים יהודים נידחים ועזובים, אשר שום בת-קול ציונית לא הגיעה אליהם. הבאנו אותם אל המפעל הציוני ואל המחשבה הציונית. ושוב, הרצל בפגישותיו עם יחידים מהנזער היהודי ידע והרגיש פי להם תביא הציונות גאולה ופדות, והוא גם ראה מה עתידים הללו לתת לציונות. עכשיו אנו יכולים לציין פי 70,000 פועלים עברים עומדים תחת דגלנו בארץ, ומחנות עצומים של נזער ציוני בגולה מתחנכים לאור מפעלנו. הם מחכים ליום אשר בו תינתן להם הזכות הגדולה להיות בין מגשימי חזון הרצל.

אין אנו מתעלמים מן הקושי המיוחד ומן הסכנות המיוחדות שבמצבנו. אנו נתונים לא רק בתוך שמחה של גידול, כי אם גם בתוך יסורי גידול. שנים אלה הן המסוכנות לנו ביותר. גידולנו מעורר יצרי איבה ופחד, ועדיין לא גברנו במידה זו שאויבינו יתיאשו לחלוטין מפל נסיון להתנקם בנו. איננו רואים את השנים הבאות ראייה אופטימית הן מבחינת המציאות הפוליטית הסובבת אותנו והן מבחינת המצבים הפנימיים בישוב ובעליה. העליה ההמונית מביאה אתה גם את נגיעה. להסתערות ההמונית הגדולה אורבת גם סכנת משברים כלכליים וחברתיים. פנגד הסכנות הללו נבקש תרופה בהתמדת העליה ובהגברתה. ובפני כל סכנות-חוץ וסכנות-פנים

ונזכח האפשרויות הגדולות הנפתחות לפנינו — נחתור בכל כוח לבצר את ההסתדרות הציונית. המנוף לכיבושים מדיניים וישוביים. לפיכך אנו דוחים הצעות מסוג „שולחן עגול“, הבאות להתחרות בהסתדרות הציונית ולחתור תחתיה. אנו מכריזים על רצוננו הגלוי שבו הלכנו במושב זה ובו נמשיך ללכת: לאחד מפסיומים של פוחות העם העברי בתוך ההסתדרות הציונית לפעולה קונסטרוקטיבית ולאחריות משותפת.

תכנה של המערכה

(באסיפת פעילים ערב הבחירות לקונגרס התשעה-עשר)

א

איני מתכוון בדברי הבאים לתעמולת-חוץ אלא להסברה בפנים. רואה אני חשיבות יתירה בכך, שהחלק הפעיל בציבורנו יראה בעינים פקוחות את השינויים המתהווים בתוך התנועה הציונית ואת אפיה המיוחד של מערכה זו בה אנו עומדים עכשיו.

רבים הם שאינם מבחינים כלל ברצינותה של מערכה זו בשבילנו. לא רק במחנה מתנגדינו יש מאמינים שענינם בתוך ההסתדרות הציונית אבוד, ש„השלטון“ פביכול (לפי הז'רגון הפוליטי השגור) „נכבש“ על ידי הפועלים. גם בין הפועלים עצמם יש שרואים כך את הדבר: פיון שהפועלים נתבצרו בציונות, פיון שהם הצליחו להפריך את ההנחה ששררה בעולם הבעל-ביתי במזרח ובמערב שהפועל איננו מוכשר לשלטון ולהנהלת-משק בריאה וליצוג פוליטי ברה-השפעה, פיון שהפועלים מביאים לקונגרס את הפעולה הישובית והכספית והמדינית במצב יותר בריא ממה שקיבלו לידם. פיון שהרביזיוניסטים ברחו מן המערכה והעידו בזה כי נתיאשו מתקוות לכבוש את ההסתדרות הציונית — הרי שהפועלים מובטחים ב„שלטונם“ בין פה וכה, ובכך מאי נפקא מינה אם יפיצו שקלים יותר או קצת פחות, אם פולם ילכו לבחירות או רק מקצתם. ומערכה זו שאנו עומדים בה, השקטה והבטוחה בנצחונה מפל מה שהיה לפניו, מה היא עלולה לשנות במצבנו?

פתגם ישן־נושן אומר: לא כל הנוצץ זהב הוא. ועל משקל זה צריך הפועל בימינו לשנן לעצמו: לא כל הסואן מהפכני הוא. לא ברעש — ההכרעה. אנו עומדים עכשיו במערכה שקטה בצורתה ורצינית בתכנה. ישנם אלמנטים המודים כי הפועל נעשה כוח מכריע בציונות והם מתיאשים מהתגבר עליו בדרך חוקית־הסתדרותית. הם נעשים פסיביים בפנים על מנת להיות אקטיביים מבחוץ. הם מבקשים להתבצר מחוץ לציונות, לשפוך סוללות מהן יירו בפועל ובהסתדרות הציונית. הדבר נעשה בדרכים שונות: בדרך הרביזיה, בדרך התאחדות האכרים, וודאי גם בדרכים אחרות. כזאת היא המערכה השקטה האופפת אותנו. ואי לו לפועל אם יפול בפח של שקט מדומה זה.

ב

אין לראות את המערכה הציונית מופרשת מחיי עולם, אין לראות את מסכת הפועל בציונות פאילו היא תלושה ועקורה מן המסכת הגדולה של מלחמת סוציאליזם בימינו. אמנם עם אחד ומיוחד אנחנו, ומידת יסורינו אף היא מיוחדת במינה, אך מציאותנו כולה מושפעת מן המציאות העולמית. וכדי לראות ולהעריך את המערכה שלנו יש לראות ולהבין את המציאות העולמית האופפת אותנו.

מעמד הפועלים ברוב ארצות העולם נחל תבוסה קשה ומחפירה. הפועל נחל את המפלגות בעודו מתכוון להיות כוח גדול, הכוח המכוון והמכריע בהיסטוריה האנושית החדשה. המפלגות באו לאחר נצחונות גדולים של הפועל ובשעה שראה עצמו בדרך לנצחון המכריע. רוב ארצות אירופה עומדות עכשיו על משואות, משואות הסוציאליזם ותנועת הפועלים, משואות הדמוקרטיה והתרבות ההומניסטית.

ולמרבה התבוסה באות בעקבותיה, כעיט על הפגרים, רוחות של תבוסה. מה שהותרו המפלגות מכלות הרוחות הרעות. הן עושות שמות בנפש הפועל: יאוש, בריחה מן המחנה, פניעה לתקיף, רגימת אבנים בעבר הנערץ של תנועת הפועלים, זלוזל שפל באלה הפוחות ההיסטוריים אשר הוציאו את הפועל מאפלה, הרימו אותו מאשפתות ועשו אותו למעמד בעל איריאה ושאיפות וכוח. הפועל מתחיל יורק בעברו, מתכחש לתנועתו, חדל

לכבד את עצמו, את קניניו הרוחניים החברתיים. הוא קולט — גם מבלי דעת — את מושגי האיבי, את דרכי דיבורו, את העויותיו. ולא חשוב הדבר שהפועל מרפיב לפרקים למושגים ולמונחים הללו גיוון משלו, גיוון „שמאלי“. הלבוש „המהפכני“ איננו משנה את התוכן: יאוש הפועל מעצמו, אי־כבוד לעצמו, לא ביקורת ולא חרטה על שגיאות ששגה, אלא ביטול סיטוני למכורתו הרוחנית, יריקה בבאר ממנה שתה.

ויותר ממה שהפועל הוא חסר־אונים מפני מצב הדברים, הרי הוא חסר־אונים מפני שהוא חש עצמו חסר־אונים. הפרספקטיבות הישנות אבדו לו וחדשות לא גילה. ויש שהוא משפיר ומגרה עצמו, מבקש תנחומים בפורקן רגשים רדיקליים. אך לאחר הנסיון המר של השנים האחרונות, לאחר השפע הזה של גילויים רדיקליים מצד חלקים גדולים של מעמד הפועלים ומצד האינטליגנציה יפת־הרוח, אי אפשר שלא נגיע למסקנה, כי בכל אלה היה הפנים נבוב. בכל הגילויים הללו, המהפכניים והאולטרא־מעמדיים, בכיכול, לא היה כוח כובש, ואפילו כוח־מגן רציני לא היה. ובימינו אלה, כשמגיעים אלינו הדיהם של גלי הגיאות האולטרא־רדיקלית הסוחפת את האינטליגנציה בארצות הברית ובצרפת, אינם מעוררים ביטחה בממשיותם. מֵעֵנָה אותך השאלה: קולות תרועה אלה מה הם, אם בשורת־הצטרפות של אגף לוחם רציני, אשר לא יעזוב את המערכה בשום מצב ופנים, או גלגול חדש של אותו „קול ענות־גבורה“ הנושא בקרבו את בשורת... המפלה? אתה מעיין בספרות זו של גיאות רדיקלית והיא כתובה במידה של יכולת ספרותית, של ליטוש פולמוסי, ובמידה גדולה הימנה, של הרגשת עילאיות, של הנאה עצמית (ביטול מגבוה למעשיהם של האנשים הקטנים המלכלכים את ידיהם בטרחם ובענים של הפועלים כהניתם, וחיתוך דיבורם של הכותבים, כאילו יש בכיסם קמיע רדיקלי לכל הפורענויות) — ואתה רואה לפניך חזרה במהדורה שנייה על התמונות המופרות לנו מן הנסיון הגרמני: לא ליכוד כוחות המונים לשם הדבר האחד והיחיד — להתיצב בראש העם ולנהל את מלחמת שחרורו ולשמור אותו מן המוקשים הזורעים לרגליו — אלא מעין שעשוע מהפכני מגרה ומהנה העשוי להסתיים סיום טרגי, כי הוא לחוד והעם לחוד. שכבות מסוימות בציבור הפועלים ובאינטליגנציה, מהן רדיקליות באמת ובתמים ומהן משתעשעות ברדיקליזם,

משולות לקטר יפה ומצוחצח אך זה יצא מבית־החרושת, קל, זרית, ומהיר־
התנועה, הקשור לרפכת־משא כבדה. הקטר נושף במלוא החוזה, אָרֶרֶץ על
גבי הפסים ואינו חש שהשרשרת נקרעה והקרונות הכבדים ניתקים ונשארים
במרחק מאחוריו.

1

תנאי הכרחי לנצחון הסוציאליזם הוא: חיבור אמיץ בין החלוץ לבין
המחנה, בין תנועת הפועלים הסוציאליסטית לבין „העם”. צריך שההמונים
היודעים פי רע להם מבלי לראות מוצא, יפירו בתנועת הפועלים את הביטוי
הנאמן למכאובם, את החיפוש הישר של מוצא, את הלב הפועם עם העם
בסבלותיו, את המעמד המנהיג מבלי התנשא. יפירו וירחשו
אָמון ולא יפלו בפח של הרפתקנים ונוכלים פוליטיים. חוסר יכלתה של
תנועת הפועלים להגיע לידי כך הוא שגרם למפלגות לא פחות — אם לא
יותר — מאשר תרמיותיהם של בעלי ההון ותעלוליהם של הפאשיסטים.
נזכח היאוש העמוק האוכל לבות המונים, נגד גלי הקונטר־רובלוזיה
העולמית המסתערת בתאנת השמד על הישגי העבודה והתרבות האנושית —
מוטלים על כל תנועות־פועלים שהיו לפליטה תפקידים חינוכיים
ואיסטרטגיים מיוחדים במינם:

א. לעזור לפועל לבל יאבד את אמונתו בעצמו ובתנועתו, לבל יפול
קרבן לאַבְדֵן־האמונה בסוציאליזם, העלול להתלבש בצורות שונות, גם
בברייחה גלויה מתנועת העבודה (ומן העבודה!) וגם בהפלגות „מעמדיות”
 שאין בהן שום כיבושים ושום כוח־מגן מעמדי אלא גירוי פוחות האויב
ונתנת־יד לחותרים.

ב. לנהל את מלחמת מעמד הפועלים ככוח שהמוני העם יראו בו
לא כנוסיה אָגואיסטית, לא כת מבקשי פריביליגיות, לא אנשי־צָךְ, לא
אריסטוקרטיה מקצועית אשר עינה לשמירת המונופולין שלה; באופן שכל
שכבה נמוכה בסולם החברה תראה בפועל את מגן־היושר ותבקש להידיבק
בתנועתו.

ג. להשתמש בכוח היצוג הנכבש על ידי הפועל במוסדות השלטון
הלאומי והמוניציפלי לשם מעשים של ממש, אמיצים ושקולים ורחבי־לב,

אשר יגלו לעין כל את פשרון־המעשה של תנועת הפועלים ואת מידת הזהות השלמה של עניני הפועל ועניני העם בכללו.
אלה הם התפקידים הצנועים בצורתם וגדולים בתכנם העולים בימינו בחלקן של תנועות פועלים שלא נוצחו ואינן רוצות להיות מנוצחות.

ד

אל יראה הדבר ליהירות אם אומר, כי בין תנועות הפועלים המעטות אשר הצליחו להקים סכר בפני נחשולי הפאשיזם ובפני התיאבון העולה להוציא חזרה מידי הפועל את אשר כבש לו — תופסת תנועתנו בארץ מקום ניכר. היו ימים ועתונות הרביזיה היתה מלגלת עלינו שאנו המפלגה התקיפה ביותר באינטרנציונל השני. בלגלוג עקמני זה היה יותר משום קנאה וחריקת־שיניים ורמז מאיים לצד בעלי־הבתים: אל תנומו, בטלנים! בזמן האחרון מתחילה העובדה להגיע גם לידיעתם של חוגים סוציאליסטיים אינטרנציונליים, כי יש פינה אחת בעולם ובה תנועת הפועלים לא בלבד שהיא שומרת על עמדותיה, אלא גם הולכת מחיל אל חיל: גידולה אינו פוסק, והיא מקיימת מעשים ומחנכת המונים ומרבה השפעתה בארץ ובחוץ־לארץ, ונעשית לכוח מדריך ומנהיג בעם.

נזח לו לאדם להעריך דברים במרחק־מה, לאחר זמן, כשבאה „ההיסטוריה“ הכתובה ומכנה בשם את התקופה ומדביקה עליה תו ומקילה לאדם את ההערכה לחיוב גמור או לשלילה גמורה. בתקופות שההיסטוריה נעשית בהן, נעשית מתוך מבוכה ולבטים ופסיחות ונקלעת בין שעבוד לשחרור ובין הריסה לבנין, יש חשיבות יתירה לכך שאנשים יפירו בערך הדברים בעודם נעשים ויעמדו בהפכה ברורה על תוכן עשייתם. מסופקני אם פועלי ארץ־ישראל, ואפילו הפעילים והנלהבים שבהם, עומדים על חשיבות התפקיד שנפל בחלקנו בתקופה זו.

ה

קהל עולי־גולה אנחנו. הטובה שמצאנו בארץ עולה על מיטב חלומותינו, והרעה אשר מצאתנו עולה על מירע סיוטינו. כמאמר המשורר: „מפל פחדים הִרְעָה, וְתִיף מִכָּל חִלּוֹם“. מי חוזה־שחורות אשר חזה לנו את חזון־הבלהות של הספרות הארץ־ישראלית המפקירה לא רק את הפועל,

את הדייר, את האדם, "הקטן"־העולה, אלא את כל עמדתנו בארץ, את כל עתידנו?

הנה היינו עדים לכך שפרדס שנחשב לעברי, בלב מושבה יהודית. הופקע מידי ישראל, ו"נודעזע הישוב" — יש אומרים, נודעזע אפילו ראש התאחדות האפרים — ומחתה המושבה, אשר גידלה זרע־ישרים זה, והטיפו מוסר גם אלה המלגלים על כל הטפת־מוסר לפרדסנים. וראו: לא הועילה ההתרגשות, לא הועילה המחאה, לא הועילה הטפת־מוסר של מקורבים. פֹּחַ דֶּה־פֶּקְרָא עדיף.

אנחנו הרואים פיצד אדמת ארץ־ישראל, המקודשת, תקותו של עם ישראל, נעשית סחורה עוברת לכל טמא־נפש, לכל צבוע ומסיג־גבול ולכל נוכל הסוחט רנחים ממפלט־עם.

אנחנו הרואים פיצד אנשים אשר באו הנה ממדינות שונות, ובין שנהנו שם מסדרי תרבות ומזכויות שוות לכל אזרח ובין שסבלו מעוֹשֶׁק וקיפוח־זכויות, היו דוגלים בשם הצדק ושיוון זכויות לכל והתימרו בכבוד תנועת התחיה העברית שהיא למעלה מן הבצע ומאינטרסים של מעמדות ושכל ישראל יש לו חלק בה, והנה האנשים הללו בכל מקום שידם תקיפה אינם בושים לגזול לעין השמש את זכות הבחירה מאלפי אנשים, אינם בושים להשתמש בכל אמצעי ערמומיות ועוֹשֶׁק ובלבד שיפחת מספר האזרחים בעלי הזכויות, אינם בושים ואינם מפחדים לגזול מהורים־פועלים את זכותם לחנך את ילדיהם ברוחם — אנו רואים כל זאת ולבנו מתמלא חימה וגם פלימה על כל אשר באֶתְנוּ. אך מי מאתנו חושב מה היה גורלנו, ומה היה גורל הציונות ומה היה קלסתר פניו של הישוב, אילמלא אותה העמדה אשר הפועל כבש לו ושמר עליה לבל תוצא מידיו.

1

בעליותינו האחרונות נתרבו הפועלים העירוניים אשר המלים: עמק יזרעאל או עמק חפר, קבוצה וקיבוץ ומוֹשָׁב — הם להם מושגים מעורפלים. בלעדי אלה היה כל בנינו — חול וכל ישובנו — כגלגל לפני סופה. אך אם קיים בארץ ישוב עברי עובד, מדגניה שנוסדה לפני חצי יובל ועד הנקודה האחרונה בבית־שאן, הרי כל זה לא היה קם אילמלא קו היצירה

המלחמה של תנועת הפועלים. לא משום שהיו „ציונים טובים” שהבינו שאין ציונות מבלעדי התישבות עובדת ולפיכך נתעוררו לעשותה, אלא משום שהיו עובדים שנתנו את נפשם על כך, ושתבעו ונלחמו והיו לצנינים ולא נרתעו וידם האחת עשתה במלאכה והאחת אחזה בשלח המלחמה הפנימית בציונות — משום כך נוצר מה שנוצר. בתקופה של ריאקציה עולמית ושל התגבשות כוחות אַנטי־ציוניים בישוב הצלחנו להקים ולקיים איים של ציונות־אמת, איים של משק־עבודה עברי, שהם הם הקרקע לתרבות עברית בלתי־מזויפת. אכן, לא היה בכוחנו להציל את הישוב מן ההפקרות והאנרכיה, אך לתוך עולם זה של אנרכיה כלכלית וציבורית הצלחנו להכניס גורמים לאומיים רגולטיביים, המרסנים בכמה בחינות את פעולתו הנפסדת.

הצלחנו, ראשית כל, ליצור הסתדרות עובדים, אשר איננה נותנת שהפועל יהיה למרמס. ואין דבר בציונות המרסן כל כך את המאניים „הפטריוטיים” של תקיפי הארץ ככוח־פועלים זה. והסתדרות זו היא המקליטה את העליה ומחנכת אותה ומאגדת אותה ומכניסה אותה לחיי הארץ, לחיי התרבות העברית (ואם כי לא במידה מספקת, אך יש פאן התחלה). באמצעות ההון הלאומי והתקציב העברי־הממלכתי אנו מקיימים בתוך עולם הספסרות את הגורם של קרקע לאומי, ובתוך המשק המתנפר ליד היהודית — מאמצי ביצור של העבודה העברית.

כזה וכזה הוא תוכן המערכות שלנו בציונות, ובתוכן זה הלכנו ועלינו מקונגרס לקונגרס, מעת היינו קומץ פועלים בודדים בארץ עד היותנו עם רב, משפיע ומכריע.

ז

אולם גידולו של כוח עולה הוא היוצר בעיות חדשות. והוא העושה עכשיו את המערכה השקטה חמורה למדי.

אחד הקוים בקונגרס זה: יציאת הרביזיוניסטים. יש ששמחו לכך, יש שהאמינו כי יציאתם (או הוצאתם) של הרביזיוניסטים תביא הקלה לעולמנו. אינני חושש להודות כי אינני שמח ליציאתם, וכי מלכתחילה ראיתי בה לא הקלה אלא תקלה. אמנם תקלה להם, אך גם להסתדרות

הציונית. יציאת הרביזיוניסטים מתוך ההסתדרות הציונית איננה משחררת עדיין את העולם היהודי מן הנגע הרביזיוניסטי. החידק קיים ומשמש גורם מפריד ומרקיב. יציאתם עלולה להביא אותם לידי התפוררות התנוונות, כמו האונגדיסטים בשעתם (וגם הללו הרעילו את האויר לשנים רבות) ובינתיים הם משמשים בן־ברית דמורליזציוני לגבי כמה חלקים העומדים בחוץ, וגם בפנים. ספק אם הרביזיה עצמה תראה שכר בעמל יציאתה, אך היא עתידה להגביר את התיאבון של חלקים שונים, המוכנים תמיד לספסר ב"תנאים" וב"דרישות". אלה מוכנים כבר עכשיו לדרוש שכר על אי־הפרישה. לא מקרה הוא שפלוני מכריז עכשיו בקול־קולות כי לא שקל, ואלמוני מנספח ומאיים בכרטיס־הכנסת. כמו שמאיימים על האם האמיתית ב"גזרו", כך מאיימים על הפוחות הקונסטרקטיביים ב"איש לאהליך".

פאן הקו החדש שבמערכה: לא רק התמדה בעמדה על עניני העבודה והעליה החלוצית וההתישבות העובדת, בהמשך הדרך ההיסטורית של תנועת הפועלים, אלא גם שמירה על קיומה וכוחה וכשרון פעולתה של ההסתדרות הציונית בפני כל המתנקשים בה בגלוי או בסתר.

ח

אין דומה דרכה של תנועת הפועלים בימי התגבשות ראשונה לבין דרכה בתקופה שבה היא קרואה לאחוז בהגה הנהגת העם. בראשית דרכה נתונה תנועת הפועלים כולה להטפה ולכיבוש זכויות ראשוניות, להבלטה מכסימלית של הקיום המבדילים בינה לבין שאר שכבות החברה. כולה נתונה לעצמה, לכיבושיה, לחשבונותיה, ליחוד דמותה. השאר פאילו אינו קיים בשבילה. החברה שמסביב לה אינה אלא „גוש ריאקציוני אפל”. האפר הזעיר, בעל־המלאכה העמל, החננני הקטן, הפקיד, ואף הפועל החקלאי — כל מי שאיננו הולך ל„חדר” אצל מעמד הפועלים איננו מענין אותה עדיין. אין זה אלא חומר הטעון ריסוק והרתחה בתוך הדוד ההיסטורי עד שיצא משם בדמות פרוליטרי פשר ואז יכנס למישרים לתוך צינור מעמד־הפועלים. ודאי לא במקרה השתלטה השקפה זו. הצורך הפרופגנדיסטי הוליד אותה. בשעה שתנועת הפועלים

הצעירה וחסרת־הנסיכון באה ללמד המונים ולעשות מהם חטיבה אחת. הרי היא בוחרת בדרך הקצרה. אך עם גידולה וכיבושיה הגדולים של התנועה מתגלה פי הגישה הפרופגנדיסטית איננה ממצה כלל וכלל את חומר הדין הסוציולוגי. בא הרגע ההיסטורי המכריע, כשתנועת הפועלים עומדת על סף השלטון והיא נדרשת לצאת מתוך המסגרת הנפשית של מפלגה הדואגת להבטיח לעצמה את זכויותיה ולהתיצב בראש העם, לענות על מכאוביו ומשאלותיו, ולא רק במזמור שיר לעתיד לבוא כאשר הספינה, אלא בכשרון־המעשה, נועז וסקול פאחד. ודרישותיו של העם לתנועת הפועלים בשעה זו הן גדולות ונמרצות יותר מאשר למפלגה מן המפלגות „השומרות על הקיים“. ואם בפרק זה של ההיסטוריה חי מעמד־הפועלים במושגיו הראשונים בעודו נער, אם איננו תופס את ה„דיאלקטיקה ההיסטורית“, אם איננו חש מהו הדבר שהוא מקורא לו, אם איננו יודע להתאים את שיטות התעמולה לעניני החיים, אלא משעבד את עניני החיים לשגרת הפרופגנדה, אם איננו מוכשר לראות את כל הסובב אותו ולדבר את דברו אל חלקי־עם גדולים שמחוצה לו ולהושיט להם יד למען נהל את העם בדרכו, כי אז הוא מתחייב בנפשו. אזי יתכן פי כל נצחונותיו הקודמים המרובים יתנדפו כעשן.

ט

גם תנועתנו נקראת עכשיו לעמוד בנסיכון זה. מעולם לא היינו אמנם מפלגה אפוזיציונית סתם, פי ההגשמה האישית־החלוצית העמיקה את הרגשתנו וראייתנו. אך מה קלה היתה מלחמתנו הרעיונית מימי וולפסון ועד ימי סאקר לעומת הקשיים שנתגלו לפנינו משעה שנעשינו אחראים לא רק למעשי ידינו ברשותנו המעמדית, אלא גם להנהגת האומה. חיי החברה אינם עומדים. פוחות עולים ויורדים. נושאי תפקידים מתחלפים. לאידיאולוגיה הציונית יש נושאים מרובים. גם „פועלי־ציון“ שמאל נושאים, על פי דרכם, דגל של אידיאולוגיה ציונית. אולם תנועה אינה חיה בהפרה אידיאולוגית בלבד, באמירת „אני מאמין“. תנועה לובשת דמות־הגוף: הסתדרות. ותנועה נישאת באהבה להסתדרות, במסירות למוסדותיה ולמפעליה, בנכונות לשאת ביסוריה. שנים רבות היתה קיימת

חלוקת-תפקידים מסוימת בתנועה הציונית. בעל-הבית הציוני עם מיטב האינטליגנציה שלו יש לו זכויות היסטוריות גדולות. הוא היה הפטריוט של ההסתדרות הציונית. הוא אהב אותה, האמין בה, ראה בה את מקומו, ויהה עצמו עמה. הוא הוא בעיקר נשא בעולה: עול הקיום הכספי, עול הארגון, העבודה המדינית. בינתיים צמחו לאט לאט תפקידים חדשים: עבודה, הגנה, שמירה, חיים חלוציים בארץ, עמידה איתנה בימי מלחמה, פרעות ומשברים. תפקידים אלה, אשר העם עוד לא ידע אותם, עלו בעיקרם בחלקו של המחנה החלוצי. בתוך ההסתדרות הציונית היו הראשונים מקיימי ההסתדרות, והשניים — פעמים ילדי שעשועים ויותר: בנים חורגים. לא לחינם היו לפנים הציונים „הפלליים” קוראים לעצמם „ציונים-סתם”, ומפרשים בלעז: „שטאם-ציוניסטען”, כלומר, ציוני-הגזע, להבדיל מן האגפים הענפים. הפועלים לא נחשבו אלא כענף. וראו מה אירע: שודדו המערכות: „ענף” העבודה גדל ושיגשג ועלה על „הגזע”. ועוד יותר מן השינויים בגודל באו שינויים בתפקידים. חלקים גדולים שהיו נושאי הציונות ירדו מעל הבמה, מהם נידלדלו ונתרוששו, מהם נכנסו (הם ובניהם) למחנה העבודה, ומהם שנעשו בעלי „אינטרסים” מסוימים בארץ-ישראל, וההסתדרות הציונית חדלה מספק אותם. יש להם בארץ (או הם חולמים שיהיו להם) נחלות ופרדסים ומגרשים והם מגשימים את „חזונם” בלי הקרן הקימת וקרן-היסוד. ובמידה שעולה הכוח החלוצי בציונות הולך ונחלש הפתוס הציוני של בעל-הבית, הוא חדל לראות בפועל-החלוץ את הדור השני, המגשים והיורש. הוא רואה בו את האויב, את הור. למה לו לעבוד בשביל אחרים? למה לו להיות מרבה נכסים בשביל כלל ישראל אם הוא יכול להרבות נכסים לעצמו? וכך הולך ומתבלט פרוצס של התחמקות מעול הציונות, תחילה אצל סוגים מסוימים במושבות עד שמצאו במשה סמילנסקי את שופרם וסופרם, ומשם לתקיפים העירוניים ולבעל-בית הציוני היושב עכשיו בתוך ההסתדרות הציונית כ„מחותן” שנפגע.

,

ובאותו זמן שדגל הציונות הולך ונשמט — בתוקף הפרוצסים של בנין הארץ — מידי כמה חוגים הולכת וגוברת הרגשת הקשר הגורלי של

הפועל עם ההסתדרות הציונית. את קשר־החיים עם האידיאה הציונית ידע הביל"וי הראשון וידע הפועל הראשון בעליה שניה, אבל שנים רבות עברו עד שהגיעו להכרת הקשר העמוק הזה בינו לבין ההסתדרות הציונית.

סבורני שהפרוצס הזה עדיין לא הגיע למרום התפתחותו. ספק אם הכרתו של הפועל מדביקה את צמיחתו, וההידלדלות הרוחנית של בעל־הבית בציונות צועדת בצעדים מהירים בטרם הגיע מעמד הפועלים למלוא בגרותו הרוחנית. עם האידיאולוגיה של העליה הרביעית ועם המשבר שלאחריה הגיעו לתנועה הציונית ימים ללא אמונה בהון הלאומי, בקרקע לאומית, בכוח הקולוניזטורי של התנועה, בערכה של ההסתדרות הציונית. גם פעולתו המדינית של וייצמן לא נסתמכה על כתפים רחבות של הסתדרות ציונית חזקה. אדרבא, היא היתה כרוכה בחוסר הרגשת כבוד להסתדרות הזאת המרושלת והמדולדלת. אך אם כוחות אחרים בציונות היו יכולים להסתמך על מעשי־נסים פוליטיים או על תקיפותם בעולם הקפיטליסטי — אנחנו איננו יכולים לקיים את שליחותנו המדינית ההתישבותית אלא על הבסיס של הסתדרות ציונית עממית, רבת־מונים, בעלת יכולת פנימית גדולה, בעלת ליכוד ודביקות, בעלת סמכות לאומית.

יא

ובנקודה זו עלול הקונגרס הי"ט לומר דבר־מה מכריע. דוקא משום שערב קונגרס זה חל המאורע של יציאת הרביזיוניסטים. מאורע זה יש לראותו כמו שהוא. יציאתה של הרביזיוה אין פירושה פרישת אנשים המוכנים להתייחד בקרן־זוית ולבנות במה לעצמם. זוהי יציאה לשם ספק־ציה על אלמנטים שונים המפחדים מפני ההגמוניה של הפועל בציונות. תאנת־לבם היא להטיל פחדים על בעל־הבית: „נשארת לבדך עם המרפ־סיסטים!“ מי שראה את המבוכה שהשתררה לאחר יציאת הרביזיוה בחוגים מסוימים של הישוב יבין שערך יציאתם הוא לא בהיעדרם של הכוחות ה„ממלכתיים“ כביכול, אלא בכוח המושך של הסיסמה האנרכית האנטי־ממלכתית: „איש לאוהליך“.

מיליון השוקלים — בו התשובה הראשונה לסיסמה זו. להיקף

כזה לא הגיע עדיין שום קונגרס ציוני. אילו היה הרצל זוכה לכך היה אולי ניצל מהרבה יסורים ואפשר היה מגיע להישגים פוליטיים אחרים. יש נחת בתשובה זו. יש חיוניות עממית בקונגרס זה, אשר פונס על ידי אפסוקטיבה „פועלית“ בעיקרה.

התשובה השניה צריכה להינתן בפחירות. חלילה לחברינו שישקטו על זרי הנצחון שלהם בפעולת השקל. אדישות במערכת הבחירות עשויה להאביד מה שרכשנו במערכת השקל. הצטרפות המונים אלינו בבחירות תבצר את עמדת הפועל בציונות ותגביר את פוח פעולתה של ההסתדרות הציונית.

יב

צריך שהפועל ירגיש כי כאן, במערכת הבחירות לקונגרס, נחתכים עניניו החיוניים. והם אינם ניתנים לניתוח ולהפרדה, בין שהם עניני הגנה על העובד ועל העולה החדש ובין שהם עניני הקרקע הלאומי והצלת העם מפני הספסרות וההפקעה, ובין שהם ענינים מדיניים ותרבותיים. כל הזנחה כאן עתידה לכופף את קומתנו מחר בשאר שטחי החיים.

מפיר אני במקצת את הוירגון הפוליטי של אותם חוגים, אשר מתוך מעמדיות „כפולת-שמונה“ הם מדברים על לב הפועל שיזלזל במערכה זו. יודע אני שיש קסם ידוע במימרות פשטניות המקפלות את כל העולם כולו ואת כל סבכי ההיסטוריה של ימינו במונחים מקודשים אחדים. אבל אפשר לחזור על המונחים הללו בוקר וערב ואפשר לרקוד „קדוש קדוש קדוש“ לפני „מעמד הפועלים“ היושב במרומים מופשטים, מבלי לדעת במה להגביר את פוחו, פיצד להרים את קרנו. משום כך יש למערכת השקל הבחירות לקונגרס תפקיד חינוכי פנימי. יותר משאנו זקוקים להסברה שהפועל לא יצביע בעד מתנגדיו, אנו זקוקים לחינוך הפועל כנגד אדישות ופסיביות והתכחשות לעצמו במסוה של „מעמדיות“ מזויפת. באיזמל אכזרי יש לנתח את המימרות המתהלכות ולגלות שאינן אלא קליפות נבובות.

יש להילחם על נפשו של כל פועל וכל עולה חדש, שיפיר וימצא את מקומו כפועל עברי בתוך ההסתדרות הציונית.

יג

מה עלינו לעשות למחרת הבחירות?

במשך שנים הורגלנו שכל דעתו ורגישותו של הקונגרס נתונות נתונות לשני ענינים: לפוליטיקה „גבוהה“ ולבחירות האפסקוטיבה. מי יודע כמה תאוות חנוקות מספקת הנשמה היהודית כשהיא מטפלת בפוליטיקה גבוהה, בשמיעת „סודות מאחורי הפרגוד“ ובביקורת ההנהגה. ואף על פי שמעולם עוד לא היוו הדיון הקונגרסאי את מדיניותנו זיוה כל-שהיא. אין מוכנים אצלנו לותר על העלאת הגרה. וכן ידועה גם התמונה העגומה של טיפול בהרכבת האפסקוטיבה.

במידה שיגדל כוחה של תנועת הפועלים תגדל גם אחריותה. חובה עליה לראות עצמה אחראית לא רק לפעולות מסוימות של ההנהגה הציונית. אלא אף לסגנון החיים הציבוריים בציונות. חובה עליה לשפר את דמות הקונגרסים, לשחרר אותם ממעמסה מיותרת ומכוערת. לגבי הבעיות הפוליטיות, ובפרט בשאלת המועצה המחוקקת, אפשר להביא את הקונגרס בלי נכחנות יתירה ובלי להגרב לידי עמדה אחת, ברורה ואמיצה. את שאלת הרפב ההנהגה ויחסי המפלגות צריך להבהיר ככל האפשר לפני היכנס הקונגרס ולשחרר את הקונגרס לפעולה קונסטרוקטיבית.

אם סבורים אנו שפינוס הקונגרס איננו תפקיד פורמלי בלבד, ואם מלבד בחירת אפסקוטיבה עוד יש לקונגרס תפקידים ציוניים מעשיים וחינוכיים, פי אז עלינו להביא לפני הקונגרס שאלות שביכלתו לברר ולתווך ולהכריע בהן, ותכניות פעולה המותאמות לצרכינו הגדלים ולאפשרויות הגנוזות בתנועה.

אם נצליח לפתור בחיוב את השאלות הפוליטיות ואת שאלת הרפב ההנהגה ערב פתיחת הקונגרס, נוכל לרפז את תשומת לבם של הצירים ושל התנועה פולה בג' נקודות, הנראות לי עיקריות בשעה זו.

א. תכנית פעולה כספית-קרקעית-ישובית.

ב. הבראה ארגונית של ההסדרות הציונית העולמית וההסדרויות הארציות.

ג. הכנסת הפעולה התרבותית ומתן חינוך ציוני להמונים לתחומי העבודה של ההסדרות הציונית.

יד

אסתפק בהסברה קצרה. כמה שנים התקיימה ההסתדרות הציונית במצב של אֶבְדֵן־עֶצוֹת. היא לא פשטה את הרגל, אבל חיתה בהפרה פי פשיטת־הרגל מוכרחה לבוא. שיא השאיפה היה: „קונסולידציה של הקיים“, ואף אותה לא הוציאו לפועל. ברוך השם, ממצב זה יצאנו. שולמו חובות, הושג מלוה, יש „כזית“ של התישבות חדשה. יצאנו מתוך משבר פרמננטי, ניצלנו מפשיטת־רגל כספית. זכות היא למי שהביא לידי כך. אך משמחה עודנו רחוקים. הגשמת הציונות מה תהא עליה אם נצטרך בצעדים אלה? זאת היא השאלה אשר לא תתן לנו מנוח, ואסור שתתן לנו מנוח. ושוב אנו פונים לרעיון המלוה. מלוה זה שפיקחים ראוהו כאוטופיה בזמן שדרש אותו נחמן סירקין ובזמן שהכריזה עליו „אחדות־העבודה“ ותבע אותה ארלוזורוב, — לא היה זמן נוח יותר להגשמתו משעה זו. המלוה שנעשה על ידי קרן־היסוד משמח ומעודד, אבל עיקר ערכו בהבראה הכספית של קופת ההנהלה ובסימפטומטיות שבו. מבחינת הגשמת תכנית ישובית וקרקעית מותאמת לצורך השעה הדוחקת לא התקדמנו על ידו. צריך שכל הכוחות הציוניים יכניסו את עצמם להגשמת תכנית פיננסית וקרקעית גדולה, על יסוד נסיוננו הישובי והחקלאי, על יסוד העמדות שרכשה ההסתדרות הציונית, על יסוד גידול העליה והישוב.

טו

השאלה הארגונית בציונות היתה, כרגיל, נחלת „ספצים“, מומחים לסעיפים ולסעיפ־סעיפים. אך סוף סוף מפירים גם מי שאין להם ענין בדקדוק־סעיפים, כי שאלת קיומה וכושר פעולתה של ההסתדרות הציונית נוגעת לכולנו. דלדולן של ההסתדרויות הארציות, הדיפרנציאציה החדשה בתוך הציונות, הצורך לשתף את כל הזרמים והכוחות בעול ההסתדרות והמפעלים הציוניים — כל אלה עושים את השאלה לחיונית. בקונגרסים האחרונים הוצגה לא פעם שאלת הריאורגניזציה של ההסתדרויות הארציות, ומדי פעם נמצאו כוחות מעוניינים בעצירה. הקונגרס הייט צריך להביא את הדברים לידי בירור מכריע ולמצוא את צורת הליכוד והארגון המתאימות למצבים החדשים.

טז

כמה קונגרסים לפני המלחמה עסקו בויפוחים על „קולטורה“. התרבות העברית לא נושעה מזה. לאחר המלחמה נכנסה ההסתדרות הציונית בעול החזקת החינוך העברי בארץ (בשנים הראשונות גם תמכה בהנחלת הלשון לעולים). ושאלות התרבות והחינוך העברי בגולה הועלו לפרקים על הבמה, אך לא מצאו להם גואלים. מצבם התרבותי של המוני ישראל בגולה וגורלה של העליה ההמונית מחייבים אותנו להעלות את שאלת התרבות על סדר יומו של הקונגרס כשאלה אקטואלית, כשאלה לוהטת בשביל הציונות.

הכשרתם הרוחנית והתרבותית של העולים קובעת במידה מרובה את גורלם בארץ ואת קלטת פני הישוב. כל עוד היתה העליה הזאת מועטה היו הכוחות הפנימיים שבתוכה ושבישוב מספיקים בשביל חינוכה. גם העליה השניה, המהוללת עכשיו, הגיעה למה שהגיעה רק לאחר עבודה חינוכית מאומצת, שנעשתה בה על ידי קומץ אנשים מתוכה. עכשיו אנו עומדים בסימן של עליית 50 ו־60 אלף לשנה, ואנו מקוים שאחרי הרבבות יבואו מאות האלפים. והעליה באה מארצות של טמיעה תרבותית או מארצות של עניות מדלדלת ומנונת. והבורות בעולם היהודי גוברת, ובית־הספר העברי מפרפר, ורשימת תרבות נעקרים. במצב זה מקבלת שאלת החינוך והתרבות חריפות יתירה. ואין לסמוך על כך שתיפתר מאליה. התנועה הציונית צריכה לקחת את המכשלה הזאת תחת ידה.

אין אנו עוקרים את שאלות התרבות משאר שאלות הציונות. אנו מתכוונים ליהודי שיחיה לא על הספרות ולא על העבדת עבודה זולה וזרה ושעולמו הרוחני לא יהיה תרגום מדויק מנִלְבְּקִי ומקורפירסטנדאם. פדי שהיהודי יהיה אזרח הארץ העברית, בונה משקה ועומד בהגנתה ונלחם את מלחמותיה המדיניות הוא זקוק למידה מרובה של תרבות ושל שרשיות בתוך עמו, שיהא מדבר בלשון עמו וחי ברמת־תרבות גבוהה יותר מזו שבה עומדים כיום רובם של אוכלוסי ישראל בתפוצות.

וגם לפעולה זו — כמו לשאר פעולות ציוניות — הוקצב לנו זמן מועט. כשם שישנן כמה וכמה עמדות קרקעיות, מדיניות וכלכליות שאנו אומרים לעצמנו: או שנחזיק בהן מיד או שנפסידן; כשם שאנו מתקשים

להחזיר לעמנו מה שהוזנח בשטח העבודה העברית במושבה, כך גם בשדה התרבות: או שנכניס את העולה למסגרת של תרבות עברית ונהפוך אותו לעוזר בקליטת גלי העליות הבאות, או שבמשך זמן קצר תיהפך ארץ־ישראל לבבל של שפות ונעמד בקרוב בפני המוני עולים אנ־אֶלפא־ביתיים ללא ספר, ללא עתון עברי, ללא תיאטרון עברי וללא כל הכשרה רוחנית לצרכי הבניה הלאומית. שום פוח ציבורי אינו חזק כל צרכו פדי להעמיד סכר בפני הנחשול של חוסר־תרבות העומד להציף את עמלנו. רק ההסתדרות הציונית בלבד, אם תפיר בכך, תוכל להעמיס על עצמה את התפקיד הגדול הזה.

אדמה לאומית ועבודה עברית

(בועידת הקרן הקימת לישראל בלוצרן)

אילו הייתי צריך להרצות על שאלה זו מעל במת הקונגרס או באסיפת־עם, לא הייתי חושש לחזור על כל האֶלפא־ביתא הציונית, אבל כאן אני מתקשה. אני מתבונן בפני האולם וסבור אני שכל אחד מכם יודע את כל התורה. ואכן, ספק הוא אם פדאי הדבר להעסיק ועידה של עסקנים מעשיים בפרובלימות עיוניות. דיינו שנעסוק פה בשאלה האחת: כיצד להרבות את אמצעיה של הקרן הקימת, אבל לחוג עניני ועידתנו נכנסו גם פרובלימות פלליות של הקרן הקימת, ואני מבין ככה את תפקיד הבריורים: למצוא בשביל עבודתנו התעמולתית איזו הוראות חדשות ואיזה הספרים חדשים. אין הכוונה לחדש „חידושים“, אלא לראות את עקרוננו הישנים לאור המציאות החדשה.

אָרשה לעצמי להקדים משהו. אצלנו מתקשים לחזור על ה־אֶלפא־ביתא. מביטים על זה מלמעלה למטה. כאילו אנו נדרשים תמיד לחדש חידושים. אך תנועות גדולות אינן מתעייפות לחזור על מושפליהן הראשונים בלי הרף. הדברים הראשונים אינם מתישנים, הם חיים ומתחדשים בכל פעם. ואם התנועה הציונית אין בה הפוח לחיות מחדש במלוא הרעננות את ענינינו היסודיים: ארץ־ישראל, קרקע, לשון עברית.

עבודה עברית — הרי שיש בה פגם. הנסיון של תנועתנו מוכיח כי אם בא לתנועה רגע קשה, אזי עומדים במבחן לא איזה חידושים דקים מן הדקים. כי אם הדברים היסודיים, הפשוטים, האלמנטריים דוקא. שני נסיונות קשים היו לציננות: הנסיון של אוגנדה והנסיון של האידישיזם. בשנים אלה עמדו במבחן הדברים הפשוטים ביותר: עצם החוש לארץ־ישראל ועצם החוש ללשון העברית. ונדרשו הכוחות העצומים ביותר מאת התנועה פדי לעמוד במבחן פשוט זה.

ועכשיו עומדים שוב בנסיון שני דברים אלמנטריים: קרקע ועבודה. ושני הדברים האלפא־ביתיים הללו מזארים לנו עכשיו באור כל כך טרגי, וגורלנו ההיסטורי פולו נבחן על ידיהם במבחן כל כך אכזרי, שאם לא נמצא בקרבנו את הפוח לעמוד בנסיון זה — יהיו נדונים לכליה כל ההישגים הגדולים שלנו אשר עליהם ידובר בקונגרס ועליהם נתונה דעת הקהל הציני.

מהלכת בדיחה ציונית שאפשר לפרש אותה גם פירוש טרגי. למצבנו. ההלצה מספרת על מטיף ציוני מובהק שכל ימיו היה דורש ומתאר את כל הטוב וההדר הפלול בשירת ציון. לאחר שנים רבות של הטפה זכה לעלות ולראות את ארץ־ישראל כמות שהיא, ובשובו לגולה ובחדשו את הטפתו פתח ואמר: „רבותי, אותו השקר הגדול שהטפתי לכם במשך עשרים שנה, מתברר שאינו אלא... אמת.“ אנו נוהגים לספר בדיחה זו כשדעתנו מבידחת עלינו. אלא שנראה לי כי לגבי מצב ענינינו פיוס צריכים אנו לנסח את ההלצה הזאת ניסוח אחר, ניסוח מר ועצוב. התעמולה הצייונית יש בה לא רק חלומות ורודים, היא יודעת גם לשון של תוכחה ושל איומים. שנים רבות היינו אומרים: אם לא נעשה זאת וזאת יהיה רע, ורע מאד. ניבאנו לקטסטרופות, ניבאנו למצב שבא עכשיו על יהודי גרמניה, לחורבן הפלפלי של יהודי המזרח. והנה באה המציאות ההיסטורית היהודית, והיא אומרת: אותם המוראים, שאתם מטיפי הציננות אייתתם בהם על העם היהודי ובעצמכם לא האמתם בהם (והראיה — פי לא הסקתם מאיזמיכם את המסקנות הדרושות) ואפשר חשבתם שזאת היא מליצה טובה לשם תעמולה, ראו עכשיו והינכחו, שלא מליצה ריקה זאת, המציאות מרה ממנה. נזכר אני בדברי נחמן סירקין בשעה שבא לארץ וראה בעיניו את המציאות

של עבודה זרה: „בדברי התוכחה והזעם שלנו כיום יש אולי משום פתוס של פולמוס, אבל אולי לנו אם מחר יתפרך זה לאמת”. והנה — האמת המרה הזאת באתנו.

כאן יושבים אנשים הנמצאים בתוך העבודה המעשית למען ארץ־ישראל, רבים מהם היו כבר בארץ־ישראל. ואוכל להגיד לכם בגילוי־לב, שאנו הולכים ומגיעים למצב זה שכל הנבואות השחורות שניבאנו להם במרי שיחנו — הולכות ומתקיימות. איני מדבר עתה על האיומים לגבי הגולה. אלה נתקיימו יותר ממה שניבא הרצל וממה שניבא פיינסקר. אבל גם האיומים לגבי הארץ הולכים ומתקיימים. אנחנו, ציוני ההון הלאומי, ציוני הקרן הקימת, ציוני העבודה העברית, היינו אומרים השכם והערב, שמבלי אלה אין הציונות ציונות. והנה באים הדברים בכל מוראיהם. שום אדם מאתנו איננו מבקש להיות נואם פסימי. לא מצמצום אפקינו אנו שואבים את חיותנו. פולנו חיים מזה שאנו שמחים לכל נצחון חדש, לכל יהודי שבא לארץ, לכל דונם קרקע שנוסף לנו. אבל יחד עם זה אי אפשר שנעצום עין ולא נראה את הדברים כמו שהם, בכל אכזריותם.

זכורים לנו בציונות כמה ויכוחים גדולים, והיו בינינו דעות שנחשבו לקיצוניות, ואנשי־המעשה המתונים דחו אותן, והנה באה המציאות ומאשרת את הדעות הקיצוניות הללו בחריפות יתירה. לפני חמש־עשרה שנה, בשנת 1920, היה ויכוח גדול בציונות, הויכוח הראשון אחרי המלחמה. מתפוון אנכי לויכוח בוועידת לונדון בשאלת הקרקע. הקיצוניים שבינינו אמרו: לא נגיע לעולם לגאולת קרקע בקנה־מידה הגון, אם לא נאמר לעצמנו: קרן קימת ורק קרן קימת. מודה אני, שהתפיסה הזאת היה בה מן הקיצוניות הנועזות, היה בה מן הנסיון לומר שנכריח את כל העם היהודי להפיר רק במכשיר אחד בשביל הקרקע העברית בארץ־ישראל. והיה משום סכנה בכך שאם העם לא ישמע לנו, אז גם אדמה לאומית לא תהיה לנו וגם אדמה פרטית לא תהיה לנו. והנה התפיסה הקיצונית הזאת נדחתה אז וניצחה התפיסה המעשית שאמרה: גם זה וגם זה. לכאורה תפיסה ריאליסטית ביותר, שלא התכוונה, חלילה, להצר את צעדי הקרן הקימת („אדרבא, תכניסו כספים, ונגאל קרקע ונספק את הסנטימנט הלאומי ואת צרכי המתישבים מחוסרי־הון“). ומאידך גיסא, התכוונה שלא

להחמיץ את השעה ולאפשר לבעלי-הון להשתמש בכספם להרחבת רכושנו הקרקעי.

עכשיו, לאחר חמש-עשרה שנה, אנו יכולים לבדוק לאור הנסיון את החשבון הזה. ונדמה לי שהחשבון יהיה עצוב עד מאד. כמות הקרקע שנרכשה במשך הזמן הזה לא היתה גדולה ביותר. היא היתה עלובה למדי. היא היתה עלובה למדי מצד שני הגורמים, גם על ידי המכשיר הלאומי ועוד יותר על ידי המכשיר הפרטי. אותו המכשיר הפרטי, הבלתי-מוגבל, שאינו תלוי בהתנדבות ובתרומות, שבו תלו תקוות שהוא יעשה גדולות בענין זה, הוא על כל פנים לא עשה גדולות, הוא עשה רק קטנות. וכשתעיינו במפת ארץ-ישראל תראו כיצד פעל הרכוש הזה: בכל מצב של סכנה ובכל שעה של משבר כאילו לא היה קיים, כל אדמה שבה לא היתה תקוה לרנח מידי, אליה לא פנה. וכשנגלו לפניו אפשרויות של רנחים לא השגיח בעניני האומה, לא דאג להפסד של ממון ישראל, לא חשש להסגת גבול של הפרט ושל הכלל. לא זה בלבד שהוא הכזיב את התקוות ועשה מעט, אלא כיצד פעל? יותר ממה שגאל — גדר את הדרך בפני הגאולה, ועשק את ההון העברי. חבל שאין לנו בהנהלת הסוכנות ובקרן הקימת שום מוסדות של חקירות מדויקות, ואנחנו מוכרחים לעמוד על הדברים רק מתוך הסתכלות כללית. אם נעשה חשבון באיזו מידה עזרה הקניה הפרטית של הקרקע והרחיבה את הרכוש הלאומי ובאיזו מידה הכבידה על גאולת הקרקע, באיזו מידה ביזבזה כסף יהודי ובאיזו מידה גרמה לדינלואציה של הון יהודי, בין ההון הלאומי ובין ההון הפרטי של היהודי העולה, אזי אי אפשר לנו שלא נבוא לידי מסקנות עצובות. במידה שעשינו משהו? קרנו את מחיר האדמה בידינו, והבאנו לידי כך שההון שלנו שוה אולי העשירית ממה שהיה שוה.

אותה השקפה של „גם זה וגם זה“ היא שהביאה למיעוט אמצעיה של הקרן הקימת, היא שמנעה את התנועה הציונית מהעמיד את המכשיר הלאומי שלנו במקום המגיע לו, וגרמה לחוסר עזרה מצד הכוחות הציוניים המרכזיים. וההפקרות והאנרכיה בשדה קניית הקרקע גרמו לא רק לכך שאנחנו מפסידים בלי הרף הון לאומי ופרטי של עם עני ואביון, אלא גם לידי תוצאות עצובות בכמה שטחים של חיינו בארץ. שאו עיניכם בכל

מקום שתפנו ותראו מצבים קשים שונים, ואם תשאלו למקורם תמצאו שהוא: מצבנו הקרקעי.

לכאורה רוצים פולנו להפנות את העליה אל החקלאות, ככל האפשר. רצוננו להקים חקלאות בצורות שונות, חקלאות שלמה, ואם אי אפשר — חקלאות למחצה, חקלאות חצי-עירונית, חקלאות בקרבת העיר. ארצנו היא קטנה, ולכן שאפנו לחקלאות אינטנסיבית, וכאשר התחלנו לבנות ערים קראנו להן ערי-גנים, אמרנו: לא נבנה כאן גיטאות, לא נחדש כאן את עיירות הגולה. כאשר באנו וראינו את חזות-פניה של פתחת-קוה, עם רחובותיה ללא עץ וללא גינה, התביישנו ואמרנו: נבנה ביד יותר רחבה, נטע גנים, נדאג לצורת הערים. הביטו עכשיו ותראו איזו צורה מקבלת התישבותנו. ולא רק מפני שהאטביום היהודי נוטע את כל היחסים הגלויים בארץ-ישראל, אלא מפני שבאמת כבר אי אפשר אחרת. היה זמן שעמדנו עוד בפרשת התישבות חקלאית על שטח של 150 דונמים למשפחה. ואז היה לנו ויפוח גדול בדבר בנין שכונות-עובדים סביב הערים. היו שאמרו: צריך לתת לכל אחד שני דונם וחצי. והיו שאמרו פי צריך לבנות על 10 דונם, ואם זהו בלתי אפשרי הרי אסור לבנות שכונות פאלה. והנה עכשיו פשיש לנו כבר שכונות-עובדים במקום שיש אדמה לקרן הקימת, אנו מתנפחים אם מותר לנו להשאיר למתישבים דונם או אנו חייבים להצטמצם בחצי דונם. ואנחנו יודעים שבחצי דונם לא תהיה חקלאות, ופירוש הדבר שהפועל העירוני ישאר פועל עירוני גמור. אבל מה נעשה? מחירי הקרקע, וחוסר אמצעים להמציא אדמה לעולים שיבואו, והשתוללות הספרות מסביב, והיצר הרע השולט פיוס, וחוסר הבטחון שהאדם ישתמש בקרקע רק לצרכי משק ושלא יהפוך את המגרש שלו לענין של ספקולציה — כל זה מביא אותנו בהכרח לשכונות-עובדים של חצי דונם למתישב, ואולי נהיה חייבים להגיע אף לפחות מזה. למעשה עומדים כבר בפתיים המשותפים בשטח קטן יותר.

דוגמה שניה: דמות העיר. בתל-אביב חי שלישי הישוב. ואם „ההתפתחות“ הזאת תימשך כך, מי יודע אם האחוז של תל-אביב בישוב לא ילך ויעלה. בעולם הגדול עדיין היהודים מתגאים בתל-אביב. אולם אנחנו היושבים בתל-אביב יודעים שתל-אביב הולכת ונהפכת לעיר מכוערת.

לעיר ללא גנים וללא ירק, לעיר של שלדי בטון, שאי אפשר לנשום בה, לעיר שאין בה מגרשי-משחק לילדים, שאין בה מגרשים ציבוריים. במצב זה של ספקולציה מטורפת, של יוקר כל שטח, שהיהודי שבא מחוץ-לארץ צריך להשקיע אלפים בכדי להיות בעל-בית קטן, במצב הזה הכרחי הדבר שהעיר הזאת תיהפך למה שהיא כיום, חסרת ירק, סגורה בין חומות. לא נקטתי אלא שתי דוגמאות מתוך רבות, שיש בהן פדי להוכיח כי במו ידינו יצרנו לנו מצב כזה, המביא אותנו בהכרח לידי צורות חיים שהן ההיפך ממשא-נפשנו, ומה בצע אם יבואו אחר כך אנשי תרבות, אנשי אמנות, אוהבי טבע, ויצהירו שהילד היהודי צריך לגדול בטבע ולהתחנך לחקלאות, ואנשי משק ילמדו אותנו כיצד צריך לבנות ערים ושכונות. הלקח הטוב יבוא במאוחר.

ואולי לזכורס הוא שיהיו גנים בתל-אביב, שלעיר העברית תהייה ריאות בריאות ושתהיה נשימה בריאה לאנשי העיר. אולי אפשר להשלים עם כך שארץ-ישראל תהיה כולה אינדוסטריה וכולה ארובות עשן, ועיקר אוכלוסינו יהיה פרוליטריון עירוני בלי כל זיקה לקרקע. אך האם יהיה זה פרוליטריון עברי? ודאי כבר הגיעה אליכם הבשורה הרעה, כי מצב העבודה העברית איננו טוב. אבל כל כמה ששמעתם בענין זה לא עמדתם עדיין על האסון הגדול שהתחולל על ראשנו במשך השנים האחרונות האלה, שנות פריחה וגיאות בנוסח המקובל.

היה זמן שהמושג הזה היה זר ומזרז לרוב הציונים הטובים. היה זמן שהפרת ערך העבודה העברית היתה רק נחלת יחידים. במשך יותר מעשרים שנה השלימה הציונות — מלבד יחידים בודדים — עם קיומו של „אכר” יהודי הקיים על עבודת בני עם אחר. עד שסוף סוף התחיל רעיון העבודה העברית להיקלט בתוך התנועה ונעשה כמעט לדבר מוסכם ומקובל בציונות. ובאמת הושגו הישגים חשובים: נוצר טיפוס של עובד יהודי, שקודם לא האמינו באפשרותו. אבל בינתיים באה פארץ „התפתחות” חדשה והוכיחה לנו שפיבושנו זה איננו פיבוש ודאי, שעדיין הוא ענין „עדין דק” ושכל רוח, ואפילו רוח מצויה, יכולה לעקור אותו.

גם בשאלת עבודה עברית התנהל בינינו לפני מספר שנים ויכוח אידיאולוגי. היו בינינו אנשים שאמרו שאין תקוה לעבודה עברית במשק

הפרטי. הרבה פועלים חשבו ככה. היו שביססו את ההשקפה הזאת במסקניות מרובה (וילקנסקי, למשל), הם אמרו כי בהתחשב עם יצר הבצע של נותן העבודה ובהתחשב עם האגואיזם הטבעי שלו, ובהתחשב עם זה שאנו מוקפים ים גדול של עבודה זולה — אין תקוה לפועל העברי שימצא את מקומו קבע אצל המעביד העברי הפרטי. בשעתו היה בזה גם משום מליצה פולמוסית חריפה. אבל הרצון שלנו לבנות ולהאמין אמר לנו: אנחנו לא נקבל את התיאוריה הקיצונית הזאת; תבוא קליטת העליה מכל מקום, וגם מן המשק הפרטי. ואמנם באו ימים והתפיסה המעשית הזאת כאילו ניצחה. ראינו בגידולה של תעשייה הבנויה על עבודה עברית וגם זכינו לראות בשרון משק מטעים פרטי על אדמה פרטית בחלקו הגדול, והוא מתפתח בעבודה עברית. גם לנו, לחסידי הקרן הקימת, לחסידי ההון הלאומי, היה בזה משום שמחה, כי לא חפצנו בנבואה השחורה שניבטה אלינו מתוך הפרוגנוזה העיונית. אמנם הננו למודי נסיון מר. אבל חפצנו להאמין שבתנאים טובים, בלחץ ציבורי מסוים, יקום משק פרטי חזק וקיים על עבודה עברית. ראינו בזה תקוות גדולות לעליה, והיא היתה הקובעת בשבילנו. והנה מה שנראה לנו במשך מספר שנים כדבר איתן ובטוח התערער בזמן האחרון, והתערער בצורה עמוקה מאד ודוקא בימים של גידול העליה, משום שעליה זו תש פוחה החלוצי והפיבושי. יש שענים צרה בעליה הזעומה של חלוצים, והם חושבים שמן הדין ומן היושר להפחית את מספר הרשימות הניתן עוד לחלוצים, ואז יבוא הפל על מקומו בשלום, והם חושבים שזוהי השקפה „ציונית“, הדואגת במידה שוה ל„כל ישראל“. אבל הציונות אין לה חשבון של שבטים וחשבון של מעמדות ואין היא מחלקת את החובות והזכויות לפי קלסיפיקציה שולטת זו. הציונות מבקשת לדעת מי מגשים את הציונות ומי אינו מגשים את הציונות, מי רוצה לעבוד בעבודה קשה ומי איננו רוצה לעבוד בה, מי רוצה ללכת לכפר ומי איננו רוצה. רק קבלת חובות מסוימות מענינת את הציונות וקובעת את מתן זכויותיה. ובהתקב זה של עליה כמו שהוא עכשיו כל פך הרבה פיתויים לעולה היהודי, שאין לו הכרח ללכת לעבודה ואין לו הכרח לעבוד בתנאים קשים ואין לו הכרח ללכת לעבוד בכפר, במקום שאין הוא מקבל אלא עשרים גרוש ליום, ומאידך גיסא, המשק היהודי בכל מיני סקטורים שמח

להתרוקנות שוק העבודה מעובדים יהודים. במקום להילחם בממשלה שתתן לנו עליית עובדים גדולה, במקום לשקוד על כך שיהיה לנו הרפב יותר פרודוקטיבי של העליה, התחילו לפרוק את העול. והתוצאה: במשך השנים האלה הפסדנו הרבה פוזיציות עיקריות. היה זמן ושטח גיאוגרפי מסוים היה פולו יהודי — השרון היה טריטוריה יהודית שלמה — אמנם לא על אדמת הקרן הקימת, פי אם על אדמה פרטית ובהון פרטי (בחלק בעזרת הון לאומי), אבל יהודי פולו. במשך זמן קצר נהפכה מציאות זו לדבר שהיה ואיננו. באבדן השרון העברי יש לא רק הפסד של כך וכך מקומות עבודה שהיו ליהודים ואינם, של כך משקים שהיו אתמול משקים יהודים, והיום כבר אינם משקים יהודים, והם משמשים לנו עכשיו מקור של סכנות פוליטיות לאזור זה, שהיה אך לפני זמן־מה פולו יהודי. באבדן השרון יש יותר מזה. יש אבדן הבטחון. פי עבודה עברית במשק היהודי היא דבר של קיימא. אבד הבטחון בהישגינו הלאומיים העיקריים. לפני זמן קצר עוד אפשר היה לומר: אכן, יש מושבות שנתישנו ונסתאבו בעבודה זרה, יש מי שמאמין בתקנתן ויש מי שמתיאש מהן ונושא אותן כמכה וכחרפה, אבל מעכשיו — מה שהולך ונוצר עכשיו זה על כל פנים יהיה יהודי. האמונה הזאת ניטלה עכשיו בהחלט ובאכזריות גמורה, גם מה שיש היום בידינו אין בו בטחון שיתקיים בידינו.

ואם סבורים אתם שאסון זה אירע רק לחקלאות, שהיא מועדת לפורענות, ששכר העבודה נמוך שם ביותר והפועל היהודי איננו להוט ללכת לשם, הרי אתם טועים. הנגע הזה הולך ומתפשט בארץ. תל-אביב איננה כבר כיום עיר של עובדים יהודים במאה אחוז. יש ענפים, אמנם ענפים „נמוכים“, כמו סבלות וכז, שלשם חדרו כבר אלפי ערבים. ואם סבורים אתם שהתעשייה העברית בטוחה מפני חדירת עבודה עברית, אינכם אלא טועים. לתעשייה העברית יש סקטורים שונים. יש תל-אביב, ישנה ירושלים וישנה חיפה ולכל אחת מהן תנאים היסטוריים משלה. בירושלים שלטה עבודה ערבית תמיד והיא לא נדחתה משם וקיימת שם עד היום הזה. תל-אביב היא היחידה הנמצאת במצב טוב למדי מפני שתעשייתה קמה לאחר שהיה כבר בעיר ציבור פועלים חזק ומאורגן, שידע לשמור על זכות עבודתו, אבל גם בה יש כבר פינות שחדרו לשם פועלים ערבים. בחיפה

המצב הוא מסוכן ביותר. העיר היא בין־לאומית, ותעשייתה משמשת כוח מושך לערבי הסביבה וליוצאי הארצות השכנות. לקרן הקימת יש במפרץ חיפה שטח קרקע הגון בשביל פיתוח התעשייה. זהו אולי המקרה הראשון בארץ שהעם העברי יכול היה להמציא שטח מספיק לכל בעל תעשייה מבלי שזה יצטרך להוציא מפיסו סכום גדול לרכישת קרקע. זוהי עזרה גדולה לתעשייה. והנה ישנן כמה עובדות שבעלי תעשייה אינם רוצים ליהנות מאדמת הקרן הקימת והם הולכים ומשלמים מאות פונטים לדונם למען תהיה האדמה קנינם הפרטי. יש להם ודאי נימוקים שונים לכך. ואחד הנימוקים הוא: הפחד שעל אדמת הקרן הקימת יהיו חייבים לעבוד בעבודה עברית. הם אינם אומרים שאינם רוצים לעבוד בעבודה עברית. אבל כבר פוחדים מפני ההתחייבות הזאת.

דברי אלה אינם ממצים כלל וכלל את השאלה. לא התכונתי בהם אלא לציין פי במשך השנתיים האלה, שהיו כה טובות לכאורה מצד גידול כמות האוכלוסין היהודים, הופחתה יכלתנו הקרקעית. הופחתה האפשרות של התבססות כלכלית בריאה והופחתו האפשרויות של עבודה עברית. במצב זה חובה עלינו לחזור לרעיון, שנראה היה כאילו עבר זמנו, לרעיון האומר: בטוחן בעבודה עברית ובמשק עברי ישנו רק על אדמת הקרן הקימת. לא בלב קל אני מסיק מסקנה זו. אין אני שמח כלל וכלל לותר על הסיפויים של ההון הפרטי. לגבי כל חזיון בעם היהודי וכל חזיון בציונות, אנו שואלים ראשית כל: האם זה מגדיל את יכולת הקליטה של ארץ־ישראל, מגדיל את האפשרות של העברת המונים לארץ־ישראל? והפועלים לא פחות מאחרים, ואולי יותר, שמחים לכל זרימה של הון יהודי לארץ, אם אך אין זה הון המבריח משהו מן הארץ. וכל הון יהודי, אם בחקלאות ואם בתעשייה ואם במסחר ואם בספנות, המוסיף עבודה עברית בארץ, אנחנו מקדמים אותו בברכה. אבל מה נעשה והמציאות המרה באה ואומרת לנו שנתרופף הבטחון בעבודה הנעשית על ידי ההון הפרטי. ויש דאגה רצינית שההון הזה לא יבגוד בנו. ולפיכך יש צורך גם בסיועו של ההון הלאומי וגם בקונטרולה של ההון הלאומי, בכדי שההון הפרטי הזה ישמש למטרתו, בכדי שלא יהפך להון ספקולטיבי, בכדי שלא יהפך להון המגרש עבודה עברית. ומצב זה מטיל על הקרן הקימת בתקופה הקרובה תפקידים יסודיים.

יותר נכון, מרחיב תפקידים קיימים. התפקיד האחד — שעסקנו בו עד עכשיו במידות קטנות, אפשר לומר בלי חשק, ועכשיו נצטרך להגדיל אותו — זהו: עזרה קרקעית לעובד העברי למען יוכל להתקיים במשק העברי, אדמה למחנות ולשכונות־עובדים בקרבת המושבות. בחוגי הפועלים לא נתלהבו לפרספקטיבה זו של מגרש קטן של דונם או שני דונמים או חצי דונם לפועל היהודי למען ישאר כל ימי חייו שכיר במשק הפרטי. שאפנו לכך שכל עובד חקלאי יוכל להגיע לאחר תקופה ידועה של עבודה שכירה לעמידה ברשות עצמו פחקלאי שלם. אולם התקוות האלה לא נתמלאו. הטמפו של עבודת הקרן הקימת לא הספיק, ואי אפשר היה שיספיק, לצייד כל עובד יהודי באדמה למשקו. מאידך גיסא, גם בחוגי הנהלת הקרן הקימת לא שמחו כל כך לעבודות פאלה, למתן קרקע למחנות פועלים על יד המושבות, לשכונות על יד המושבות. הפרספקטיבות של „עמקים“ של עמק יזרעאל, של עמק זבולון, של עמק חפר, של עמק הירדן, של שטחים גדולים מרוכזים עם נקודות חקלאיות שלמות, עם משק חקלאי מגוון ומעורב, משכו את הקרן הקימת הרבה יותר מאשר אותה העבודה העלוכה של הקמת שכונות בקרבת המושבות, שעל פי רוב מצריכה רכישת אדמה במחירים גבוהים מאד. אולם מה שעבר עלינו במשך השנים האחרונות, ההתמוטטות הזאת של עמדותינו, מכריח אותנו להתיחס — לא אומר ביתר רצון, אבל ביתר הכרת ההכרח הגדול באותן הקניית הקשות והיקרות והבלתי־נזוחות, המיועדות לבצר את העבודה העברית במשק העברי. לעסקני הקרן הקימת אולי אין בזה משום בשורה. הפרספקטיבה של קניית אדמות יקרות במגרשים קטנים אינה כל כך מושכת את הלב מבחינה תעמולתית. אבל עלינו להפיר שהתפקיד הזה של ביצור העבודה העברית במשקים העבריים עומד במידה כוזב במרכז הציונות וקובע במידה כוזב את אפי הישוב העברי, ואולי גם את גורלנו מבחינת הבטחון ומהבחינה הפוליטית, שנצטרך להטיל עלינו תפקיד זה במלוא הכרת חשיבותו.

אין להניח כלל פיוס שאפשר להכניס עבודה עברית באמת־מידה רחבה למשק החקלאי היהודי הפרטי בלי עזרת הקרן הקימת. בודאי שמעתם שבמשך החדשים האחרונים קיבלה התאחדות האפרים מטעם הסוכנות היהודית 400 סרטיפיקטים בשביל להעלות עובדים יהודים מטיפוס כזה.

שדעת התאחדות האפרים תהיה נוחה הימנו. עכשיו הובאו האנשים האלה. לכאורה אפשר היה לחשוב: מצד אחד התאחדות גדולה, עשירה ותקיפה המעוניינת להוכיח סוף סוף פי גם לה יש רצון טוב ושהיא יודעת להכניס עבודה עברית במקום שאחרים אינם עושים זאת, ומאידך גיסא, פועלים יהודים המוחזקים כבעלי תביעות קטנות יותר מהפועלים המצויים בארץ — ודאי אפשר היה לחשוב שהם יסתדרו בלי עזרת הקרן הקימת, ביחוד לאחר שהתאחדות האפרים איננה מחסידי הקרקע הלאומי. והנה עוד בטרם בואם ולאחר בואם של העולים הנ"ל, באה התביעה הנמרצת מצד התאחדות האפרים לקרן הקימת: הבו לנו קרקע! והתביעות אינן קטנות ואינן זולות. ואני מספר זאת לא למען הקטין את ערך התביעה. אין העולים הללו אשמים שהמושבות העשירות לא הקציבו שום שטחים לאכסון העובד היהודי. חובתנו לעשות זאת לגבי העולים הללו כמו לגבי אחרים (לא פחות, אבל גם לא יותר. לפעמים אני חושש שמתוך כבוד-יתר לתקיפים ומתוך לחץ התקיפים טובלים החלוצים שלא זכו לחסותם של הנכבדים. הייתי עד לעובדה, שבמושבה שבה נמצאים פועלים מהסתדרויות שונות והם מחזיקים שם מעמד ללא מגרש וללא צריף, וטובלים תלאות רבות, באותה מושבה אך עמדו לבוא העולים מטעם „התאחדות האפרים“, וטרם באו, וכבר הוקצב להם שטח הגון לבנינים. אבל זהו ענין לחדד). הדרישה הזאת למחנות ולשכונות-עובדים בשביל פועלי המושבות תלך ותגדל, והקרן הקימת לא תוכל להימנע מלטפל בזה, כמה שלא יהיה קשה הדבר. היא לא תוכל להשאיר מקומות העלולים לקלוט עבודה עברית בלי קרקע, וקרן-היסוד לא תוכל להשאיר אותם בלי צריפים ובלי עזרה סניטרית.

התפקיד השני של הקרן הקימת לגבי ביצור העבודה העברית זהו לספק יותר קרקע להתישבות בצורותיה השונות. צריך שהעובד החקלאי יהיה לו הבטחון שלאחר מספר שנים של עבודה שכירה בחקלאות תהיה לו האפשרות להתנחל ברשות עצמו ותהיה לו זכות-קדימה לגבי אחרים. ומתוך הכרה שהבטחון המוחלט בעבודה עברית ישנו אך ורק על אדמת הקרן הקימת, אנחנו צריכים לגשת גם לשאלות ההתישבות הפרטית. במשך השנים האחרונות נעשו בענין זה נסיונות שונים. היו שנים שאנשי ההתישבות הפרטית לא פנו כלל לקרן הקימת, לא עלה כלל על דעתם

שיש להם ענין לנטוע פרדסים על אדמה שאינה שלהם. שררו אותם המושגים של בעלי-הבית הקטן החושב שגאולת הקרקע טובה ויפה, אבל לא בשבילו. בינתיים האדמה מתיקרת. עכשיו ישנם רבים המוכנים לעשות אתנו חסד ולקבל קרקע מהקרן הקימת בשביל משק פרטי. ואף על פי שכמות האדמה שלנו איננה מספיקה ואף על פי שאין ספק שיהודי העובד בארץ בעבודה חקלאית קודם מבחינה מוסרית ומבחינה מעשית לכל יהודי אחר, הריני מוצא שהקרן הקימת מתוך רצונה לנטוע ולהרבות חקלאות בארץ, מתוך רצונה לאפשר ליהודים מטיפוסים שונים להשתרש בחקלאות בארץ-ישראל, מעונינת למצוא אפשרויות ולהקציב שטחי קרקע בשביל יהודים בעלי אמצעים, שהיו יכולים אולי להסתדר באמצעים שלהם. מפני שהיא יוצרת על ידי זה את הטיפוס הרצוי של משק חקלאי על אדמה לאומית. תשוו את אותן החלקות של הקרן הקימת שהקצבנו להתישבות פרטית בסביבות שונות, בשרון ובעמק חפר, תשוו עם כל מה שנעשה בשטחים האחרים ותראו מה רב ההבדל: גם שם ישנה עבודה עברית, אבל היא לא תמיד מלאה, היא לא תמיד בטוחה. וגם במקומות המתמירים בעבודה עברית, אך בא רגע של קושי וכבר חודרת עבודה זרה. כמה וכמה חברות חשובות ומכובדות, שנוצרו לכתחילה על יסוד של עבודה עברית חבריהן היושבים בחוץ-לארץ שולחים פסוק ובטוחים שהעבודה על אדמתן היא עברית, מיד פשמתהווה קצת קושי בדבר העבודה העברית נעשית שם חלקית או נדחית לגמרי. זהו ההבדל הגדול בין ההתישבות על אדמה פרטית ובין ההתישבות על אדמת הקרן הקימת. ההתישבות הפרטית, אפילו כשהיא נעשית מתוך הרצונות הטובים ביותר, זיקתה לעבודה עברית נתונה להשפעות שונות. אין בידינו שום כוח ממלכתי שיקשר אותה לצמיחת עבודה העברית, בכל התנאים. עדיין הדבר תלוי ברצון טוב של המתישב, במתן תנאים נוחים, עדיין „הברירה“ תמיד בידו. מה שאין כן על אדמת הקרן הקימת. אינני רוצה להשלול אתכם ולומר שהפל בענין זה על אדמת הקרן הקימת בסדר. פנראה, שגם החוק של הקרן הקימת איננו מספיק. עובדה היא שגם באדמות של הקרן הקימת ישנן פינות המשתמטות מעבודה עברית! פה הזכירו את גדרה. אינני רוצה לדבר על ענינים ששמעתי וקראתי ועיני לא ראו. אבל אסור לנו להתעלם מן הרעות אצלנו. במשך

הזמן האחרון עברתי בשתי פינות של הקרן הקימת וראיתי במו עיני עבודה ערבית. ראיתי זאת במושב מרמורק, מושב של תימנים, אנשי עבודה, בני שבט יהודי שבעצמו סבל כל כך מהעבודה הערבית, ועכשיו זכה לאחר הרבה טלטולים ותלאות לקבל מן הקרן הקימת אדמה בלב מושבה ובנינים נאים. עברתי וראיתי חורשים ערבים. וכששאלתי לו לבעל המגרש מה פשר הדבר אמר לי: כלום אני יחידי? וכלום בעבודות אחרות אין עובדים פאן ערבים? ולפני זמן ביקרתי במפעל, שהוא מפעל משקי חלוצי, והקרן הקימת מסרה לו שטח הגון בעין יפה ומצאתי שם פועל עברי אחד ויתרם ערבים. אינני רוצה לפרש בשם. פי אני עודני מקווה שהקרן הקימת תדרוש את תיקון הדבר. ודאי יגידו שקשה להשיג פועלים עברים בשביל מפעל זה, אבל בשביל הקרן הקימת אין זה תירוץ. מכאן אנו למדים שלא די בחוזה בלבד. נחוץ עוד משהו. נחוצה גם עין פקוחה מצד הקרן הקימת. ודאי אין זה מן הדברים הנעימים לתבוע, להעיר ולהטיף מוסר. אבל אין מקיימים משק לאומי על מתן חסדים בלבד. הקרן הקימת חייבת לשקוד על כך. והמתישב ידוע ידע שיש עין צופיה, שאם לא כן עשויות הפרצות האלה להתרחב.

ועוד כמה מלים על מה שלמדנו בשנים אלה בעניני קרקע. כמו שנתבדו הרבה תקוות בענין העבודה העברית, כך גם נתבדה הרבה בענין הקרקע. אנשים תמימים מאמינים בתום לבם, שאם יהודי קנה קרקע בארץ ישראל וקיבל קושאן, הרי האדמה יהודית לעולם. באה המציאות הזרסת אמונה תמימה זו. ידוע לכם המעשה בפרדס של צרקוב בלב מושבה יהודית, בלב נס־ציונה, שנמכר לערבים. מי שרוצה יכול להתנחם בכך שאין זה מן המעשים בכל יום, ושהדבר עורר רוגז רב וכו'. אך באתמוספירה ידועה וביחסים ידועים טבעי הוא הדבר הזה. מי שמפיר מושבה זו, שנבנתה לפני הרבה שנים על ידי פועלים עברים, ובלעה הרבה פספ ציוני, גם פספ של חולם החלומות מיכאל הלפרין וגם פספי חיבת־ציון, ומתישביה היו מבין הפועלים של ימי הברון, ועכשיו הוצפה עבודה ערבית והוקפה אדמה ערבית — לא יתפלא על שבתוכה נתאפשר מעשה צרקוב. ומי שחושב שאין זה אלא מקרה יחידי הרי הוא טועה. תולדות ההתישבות החקלאית והעירונית בארץ מספרות לנו כמה מעשיות מסוג זה. תעברו על יד

ה"מוסקוביה" בירושלים ותדעו שהמגרש הזה היה פעם שייך ליהודים. וכן המגרש שעליו עומד עתה הבנין האיטלקי הגדול על יד מאה־שערים. וכן הבנין הגדול בירושלים, ברחוב אליעזר בן־יהודה, שעבר מידי הכשרת הישוב לידי יהודי פרטי וממנו לידי ערבי מעשירי ירושלים. וצפונה מפתח־תקה על יד הירקון יש פרדס גדול שנקרא לפניו פרדס בֶּרֶג. היה שייך ליהודי עשיר שבא לפני המלחמה לפתח־תקה וכל כך שמחו עליו ועל רכושו. והנה הרכוש הזה עבר לערבים. אין המקרים הללו כל כך בודדים. ויש שהם מסעירים את הישוב, אך הנעשה אין לו תקנה. כך היה גם במקרה צרקוב. אנשים פיקחים מבטלים את דרכי מלחמותינו על עבודה עברית ואומרים: מה ערך למשמרות שלכם? והנה במעשה צרקוב היו משמרות של אפרים, היו משלחות ומחאות, ואף על פי שעל אותן המשמרות לא קיטרגו ולא זילזלו בהן — לא היתה השפעתן יתירה ממשמרותינו אנו. הותרה הרצועה!

לאור כל זה אי אפשר שלא נפקח את עינינו ולא נראה מחדש את ערך אמיתותינו הראשונות. ואזי גם עבודתנו למען הקרן הקימת תהיה אחרת. ענין הקרקע בציונות, שחובבי־ציון הבינו באופן הפשוט ביותר, עדיין איננו מובן לא לחוגים הרחבים של הציונות וגם לא למנהיגי הציונות. בימים אלה היה בארץ־ישראל אחד מחשובי ציוני אמריקה וגילה אצלנו אמריקה, שענין הקרקע הוא חשוב מאד. שמחתי לתגלית האמריקאית החשובה הזאת, סוף סוף לאחר חמישים וחמש שנים מימי יסוד ראשון־לציון אנחנו זוכים לקבל הסכמה מחוגים חשובים על חשיבות ענין הקרקע.

מצד אחד, לא הובן ענין הקרקע; ומצד שני, עד כמה שהובן, הלכו הציונים ועשו דברים על חשבון הקרן הקימת. אזכיר רק דוגמה אחת: את ענין קהיליית ציון באמריקה. ציוני אמריקה אחרי המלחמה, בימי וילסון, פיתחו תכניות רדיקליות מאד בוועידת פייטסבורג. הם היו אז כמו עכשיו בסֶטֶדיה פרוגרסיבית, אך לא עלה על דעתם לאסוף תרומות הגונות לקרן הקימת, כי אם הלכו ויצרו מפעל קרקעי עצמאי והסבירו לכל הציונים הטובים שהוא יפתור את כל שאלות הקרקע בארץ־ישראל, לפי מיטב ההשקפות הרדיקליות של אמריקה, עם ה"סינגל טקס" וכדו. התוצאות

ידועות. וסופו של דבר, כל עול הדאגות והתסבכות וההפסדים נמל על הקרנות הלאומיות, רוב הקרקעות עברו אחר כך לקרן הקימת, שהיתה צריכה לשלם. כמובן, בעד כל ההוצאות שקהיליית ציון עשתה בזמנה. זוהי רק דוגמה אחת. יכולתי להביא דוגמאות אחרות מחברות אחרות ומארצות אחרות.

עובדה היא, שעד עכשיו לא תפסה הקרן הקימת את מקום הכבוד הראוי לה בתנועה הציונית. אין הפננה להתחרות עם איזו קרן אחרת ועם פעולות ציוניות אחרות. אני מוכן לדרוש גם פעולות ציוניות נוספות על מה שאנו עושים עכשיו. אבל שום פעולה איננה צריכה להעמיד בקרן-זוית את הקרן הקימת. עם כל הכבוד לקופסה ולשיטות הפעולה הקיימות של הקרן הקימת אין אנחנו יכולים להסתפק בזה. אינני רוצה להקטין כלל את ערך הפעולה שאנחנו עושים ואת חשיבות האמצעים הפשוטים, הקטנים, העממיים שלנו. אני יודע שכל פרוטה של הקרן הקימת רוויה רגש ורוויה נשמה, אנחנו יכולים להיות גאים בזה שיצרנו את הקופסה, שיצרנו את עבודת הילדים בעד הקרן הקימת. כל אלה הם דברים יפים מאד. מבחינת חינוך העם הרי אלה הם דברים מצוינים. אבל פלום יתכן הדבר שבאמצעים כאלה תיגאל קרקע? האפשר שתושג באותם התנאים הפוליטיים המיוחדים ששוררים בארץ, שגם הם מיקרים את הקרקע, בתנאים אלה, שה"סחורה" הזאת היא בידי המוכר סחורת מונופולין, והמוכר יודע שאנחנו מוכרחים לקנות אותה בכל מחיר שהוא, — אוסישקין המשיל פעם את אדמת ארץ-ישראל לרפואה שמשלמים בעדה כל מחיר שדורשים — פלום יתכן שבתנאים כאלה נוכל לפתור את שאלת הקרקע באותן שיטות הפעולה שלנו הרגילות?

וכאן אני בא לשאלה שאיננה נותנת לי מנוחה. ואם פי ידעתי שלא מעל במה זו תיפתר, אינני פטור מלהעיר אותה בלי הרף עד שהמעשה הנדרש בוא יבוא. ישנה טעות יסודית בכל הפוליטיקה ההתישבותית שלנו, גם בעניני הקרקע וגם בעניני ההתישבות. אנחנו עובדים כאילו היו לפנינו עוד מאה או מאתים שנה לרכישת קרקע ולהתישבות חקלאית. אנחנו עובדים כאילו מתוך אילוזיה שיש לנו עוד מרחק של זמן ויש מרחב חפשי. רגילים אצלנו לומר: יש לנו אמצעים — נעשה, אין לנו — לא נעשה.

ראנשי־המעשה, אנשי הביזנס, בציונות יצרו את ההשקפה המעשית: יש לך מזומנים תקנה אדמה, אין לך מזומנים — אל תקנה. ברוך השם שהנהלת הקרן הקימת לא לגמרי נשמעה לשיטה הזאת, נשמעה במקצת ומרדה במקצת. אילו היתה נשמעת לשיטה הזאת, לא היה בידינו לא עמק יזרעאל ולא עמק חפר ולא מפרץ חיפה. כל אלה, וגם שטחים אחרים, לא נרכשו בכספים שהיו מונחים אצלנו בקופה, אלא בהקפה, בקבלת עול התחייבויות קשות לזמנים ארוכים. ואחרת אי אפשר היה. אני מאמין שהקרן הקימת תלך ותגדל משנה לשנה גם בשיטות פעולתה הרגילות, ואני מאמין שבנינו ונכדינו יכניסו לקרן הקימת יותר ממה שאנחנו חולמים על זה. אנחנו בעצמנו רואים איך הקרן הקימת הולכת וגדלה בארץ־ישראל. והרי יש לנו שם רק ראשית ישוב, וזה מבטיח לנו גדולות. אך מה בצע אם בעוד חמישים שנה תהיה לנו קרן קימת גדולה ועשירה עם הכנסות של מיליונים פונטים בשנה, מה יהיו שוים אז, מה נוכל לקנות בהם אז? ואולי תגרע אז הקרן הקימת מפני שלא יהיה לה מה לעשות בכספים האלה. בכל העולם הגדול ידועה ההלכה שאין מקימים משק מהכנסות המשק בלבד. מקימים משק מכספי השקעה, ממלוה. אין שום עיר בעולם ואין שום מדינה בעולם הבונה את הרפובליקה שלה או את מסילות־הברזל שלה או את מכוני ההשקאה מתקציבה היא, כי אם היא מקימה אותם על חשבון הדורות הבאים. אין שום תנועה ממלכתית החוששת למשכן את הכנסות השנים הבאות ולהטיל עול על הדורות הבאים, לטובתם, כדי להציל אותם וכדי להכין את עתידם. ההכרה הזאת צריכה לפעם בלבנות פולנו, מנשיא הקרן הקימת עד העובד במקום הקטן ביותר: לא נוכל לפתור את שאלת הקרקע אם לא נוסיף לכל מכשירי האוסף שלנו, עם הגדלתם והרחבתם ומלחמה בעד זכויותיהם, צורות חדשות שיאפשרו לנו, על חשבון האוספים הבאים, לעשות פעולות ישוביות גדולות.

יש לי הפרה עמוקה שאם יעלה בידינו לשנות בתנועה הציונית את היחס לקרן הקימת ולהעמיד את ענין הקרקע במרכז הציונות בשביל התקופה הקרובה, אז גם האוספים הרגילים שלנו יתנו הרבה יותר, מספר העובדים יגדל ויתחנכו עובדים חדשים ונוכל אז גם למצוא אמצעים אחרים בצורות אחרות. אמנם אלה יהיו כספים על מנת להחזיר, אבל הפעולות

שיעשו יגדילו את ההכנסות, ויהיה במה להחזיר. אם ישובנו העירוני והחקלאי יגדל, יגדל גם כוח-המושך שלנו.

לא הייתי פה בויכוח ולא שמעתי כמה דברים ואני מתאר לעצמי שיש הרגשות פסימיות אצלנו לגבי האפשרויות של רכישת קרקע בארץ. חפצתי לומר דבר-מה מתוך התבוננותי אני בזמן האחרון, מתוך מסעי בארץ והסתכלותי. אין שום ספק שהפסדנו הרבה במשך השנים האלה, הפסדנו במובן הפספי והפסדנו עוד יותר במובן הגיאוגרפי. ישנם שטחים גדולים שלפני זמן-מה יכלו לעמוד לרשותנו ועכשיו אין לנו כל דריסת-רגל שם ואין לנו תקוה לחדור לשם באיזה זמן. אמנם, כציוני אינני מתיאש משום אדמה בארץ-ישראל. אם לא נשיג אותה היום נשיג אותה מחר, ואם לא נשיג אותה מחר נשיג אותה בעוד עשרים שנה. אלה הם תנחומים לאורך ימים. ואין זה קו למלחמה פוליטית ריאליית. לפני זמן-מה דובר אצלנו על שטח, צפונה ממפרץ חיפה עד הגבול הסורי, אחד השטחים היותר יפים והיותר יקרים בארץ-ישראל. יכולנו להשיג אותו אילו היתה לנו לפני שנתים, שלוש שנים הלאנאה של מאה אלף לירות. יכולנו לרכוש על ידי כך צמדה בעלת ערך כלכלי ופוליטי כפיר. זה היה מגדיל את ההינטרלנד של מפרץ חיפה. הדבר הזה לא נעשה, לא היו אמצעים בעיני, לא היה מי שיתלהב לרעיון הזה. רוב הציונים ה„הגונים“ ודאי אינם יודעים גם את המקום הזה. הגיאוגרפיה של ארץ-ישראל בשביל רבים מאתנו היא מתל-אביב ועד פתח-תקוה ורחובות. אנחנו החמצנו ונכנסו גרמנים, אלה שמכרו לנו בקרבת תל-אביב דונם בשמונה מאות לירות ועכשיו הם קונים את השטחים העצומים במקומות הנ"ל.

ואחרי כל מה שהחמצנו עוד יש בארץ שטחי קרקע לקניה, עוד יש מה לעשות בשביל הדור שלנו, אולי דברים גדולים יותר מאשר עשינו עד עכשיו. רכישתם תדרוש מאמצים פספיים גדולים והתאמצויות פוליטיות כבירות. לא פה המקום לדבר עליהם. חפצתי רק לרמוז בזה שעוד צפונים לנו במשך השנים הקרובות מפעלים קרקעיים גדולים, שישמשו, אם לא היום, הרי לאחר תקופה מסוימת, רורבה הגונה בשביל התישבות גדולה. הדבר הזה לא יעשה אלא אם כן יעלה בידינו לפקוח את עיני העולם הציוני ולהראות לפניו את כל חוסר הבסיס של העליה הנזכחת, וגם של

ההתישבות הנוכחית. אם אין היא מלווה בעבודה קרקעית רצינית ובעבודה קרקעית לאומית. תפקידנו להוציא את ההפרה הזאת מהחוג המצומצם של אנשי הקרן הקימת ולעשות אותה לחלק אינטגרלי של דאגות האַפְסְקוּסִיבָה ושל המשא־ומתן בועד הפועל הציוני ושל הכרת טובי האִי־שִׁים הציוניים. אזי נרפוש לנו גם פּוֹחוֹת חדשים וגם אמצעי פעולה פאלה שעד עכשיו לא היו לנו ושאוּלִי גם לא חלמנו עליהם.

לבדק הבית הציוני

(בקונגרס התשעה־עשר, בויכוח הכללי)

קונגרס נכבד! לחיים הפרלמנטריים של העם הציוני מוקדשים בסך הכל ימים ספורים פעם בשנתיים, ויש צער רב לראות למה מתבזבזים הימים האלה. לאנשים הבאים מתוך המעשה הציוני יש צער רב לראות במה אָנוּ כאן מבלים את הזמן.

במה עסוקה אופוזיציה אצלנו?

אינני מזלזל בערך של אופוזיציה. אדרבא, אני סבור שפל מפלגת רוב יש לה צורך באופוזיציה. שיש בה כדי להפרות את החיים ולגלות פינות חבויות בלתי־נראות לעין מפלגת הרוב. אכן, יש צורך להיפגש ולספר על מה שאנו עושים, יש צורך לבוא ולעשות כאן זה עם זה — ואפילו חבר עם מתנגד — את חשבון הנפש ואת חשבון המעשים. אדרבא, יבוא כל חלק ויספר מה עשה ובמה קידם הוא את עניננו. אדרבא, תבוא גם מפלגת מדינת היהודים ותספר באיזו מידה קירבה אותנו למדינת היהודים. ובמקום זה מקדישה האופוזיציה את זמנה בעיקר ללעז, ללעז פוליטי, ללעז סוציאליסטי וגם ללעז דתי, ואם בקונגרסים הקודמים היתה בעיקר האופוזיציה שופכת את לבה על מצבנו הפוליטי ומביעה את תביעותינו לממשלה, אם בסגנון נכון או בסגנון שאיננו נכון, הרי בזמן האחרון „השלטון“ היחיד שפנגדו מתקוממת האופוזיציה זהו שלטון הרוב בציונות.

לפני הקונגרס בא לידי מאמר שבידה את דעתי. אחד ממנהיגי המפלגות בישראל, מר מאיר גרוסמן, הכריז בעצם יום הבחירות, פי עייפנו מהמפלגות הישנות ומהסיסמאות הישנות ומהפרוגרמות הישנות ומהאישים הישנים יש צורך באישים חדשים ובמפלגות חדשות ובסיסמאות חדשות. ומובן מאליו כי האיש החדש בעל הסיסמאות החדשות והפרוגרמות החדשות זהו מאיר גרוסמן, הוא ולא אחר. עכשיו שמענו את הסיסמאות הללו והפרנו ביתר שאת את מהותה של האופוזיציה שלנו, זו שבקונגרס וזו שמחוץ לקונגרס.

מהו התוכן הפוליטי של האופוזיציה הזאת כיום? בעיני אין זה אלא סיפון גורלו של שבט ישראל, סיפון מאמצי הבנין בזמננו. בדרך דיבור זה, לכאורה אולטרא־פטריוטי ו"מדיני אמיתי", על ענין הנוגע להצלתם ולגאולתם של יהודי גרמניה רואה אני סגנון בלתי־ציוני, בלתי־יהודי. אני אנוס להיות זהיר בלשוני, כי אני מרגיש עצמי אחראי לפעולות אלה ולגורל שבט יהודי זה ואינני יכול ליהנות מ"חירות" הלשון של מר גרוסמן. במשך כל המרטרולוגיה היהודית טיפחנו בקרבנו את רגש הסולידריות והכרת שותפות הגורל. ידענו שאסור לסכן גורל יהודים, ידענו מה זה פדיון שבויים, ידענו מה זו הצלת ממוץ ישראל. עכשיו, בתקופה זו, שבצדק השווה אותה בן־גוריון עם מסעי־הצלב ועם ימי חמלניצקי, מגלים אנשים, המתמירים להיות ציונים פוליטיים, הרגשות שאין להן כל קשר עם הרגשה ציונית. רוצים להשתמש בפימה הציונית היחידה לא לשם החשת הגאולה, אלא לשם קיום מצות מחאה. הלא כל אחד ואחד מאתנו יש לו עשרים במות שנוצרו לשם מחאות. כשאני לעצמי הריני סבור שלגבי קטסטרופות עולמיות כמו מסעי־הצלב וכמו גזירות ת"ח ות"ט ויציאת אשכנז עכשיו יש מן הגיחוך בענין המחאה חסרת־מעשה; וכשבאה התנועה היחידה בישראל, היחידה בעולם שיש בידה מעשה כל־שהוא להצלת רבבות נפשות, ולא הצלה סתם אלא גאולה, גאולת ילדי ישראל, אשר במקום שישמשו לבנים הנרמסות בטיט ובדם יהפכו ללבנים חיות בבנין החירות שלנו — נפגש מעשה רב זה בחרפות ובזלזול. הלא זאת הפעם הראשונה בתולדות הציונות, למן הפרעות ברוסיה בשנת 1881 וקישינוב ואוקראינה, שארץ־ישראל יש בידה, ולו גם במידה קטנה, לענות על אסון לאומי גדול, יש בידה אפשרות חלקית להציל

חלקים חשובים של יהודי גרמניה, ובמשך מספר שנים אולי להציל את כל אלה מהיהדות הגרמנית אשר ישארו בחיים.

לקח יהדות רוסיה — אזהרה לנו

האם לא היינו צריכים ללמוד משהו לגבי גרמניה מן הטרגדיה הרוסית שלנו? הלא היינו עדים שחוליה גדולה נקרעה מישראל, היינו עדים לכך כיצד נקרעו מיליוני יהודים מעל עמם, כיצד החרימו לא רק את התנועה הציונית אלא גם את לשוננו ותרבותנו וכל ערכינו הלאומיים, והיינו עדים לכך כיצד שולחו אנשים בעוון קשר נפשי עם הציונות לסיביר לפוליט-איזולטורים. האם לא נבין אנחנו מה רב הערך של שמירת שבט יהודי לבל דח מאתנו?

פשאני נזכר ביהדות הרוסית מתכוון אני לא רק להאשים משטר ידוע ומדינה מסוימת, אלא להאשים את עצמנו, את פולנו, שבמשך כל השנים לא נמצא בנו אותו הלהט אשר ידחף אותנו לכך שנעמיד לפנינו את חידוש הקשרים בינינו ובין היהודים הרוסים כתפקיד פוליטי חיוני, וחשוב לא רק בשבילם, אלא גם בשביל עתידה של ארץ-ישראל. זה לא נעשה עד היום. לצעורי הרב. אפסקוטיבה הלכה ואפסקוטיבה באה, ודברים בקונגרס נאמרו, אבל עדיין לא הגענו לכך שדבר זה יעשה לסעיף פרוגרמטי בעבודתנו.

„אפוטרופסות“ של גרוסמן לתעשיה — מה טיבה?

במקום שאעשה את רצוני ואדבר על אותם הצרכים הציוניים שבשבילם נקרא הקונגרס, אני מוכרח בלי כל חשק להשיג על דברי הלעז שנשמעו מעל הבמה הזאת.

מר גרוסמן הכריז כאן שהתעשיה בארץ-ישראל נחנקת בעטיו של החלק הזה היושב כאן בשמאל. גרוסמן רוצה לעשות עצמו טריפון של התעשיה פשם שחבריו שבחוץ עושים עצמם טריפונים של היהדות הדתית. אך האם מילאה התעשיה בארץ את ידי מר גרוסמן שידבר בשמה? מפיר אני קצת את התעשיה שלנו, מפיר אני את פולק, נובומייסקי, שנקר, רוטנברג, קרימנר ואחרים. לא פעם באתי אתם בקשרים ולא שמעתי מהם טענות מסוג זה. אינני זקוק להביא את השקפותיהם הם על ההסתדרות

בחור גורם חשוב בבנין הארץ. איננו זקוקים להסכמות. אני תומך את עדותי לא בדיבורים, כי אם בעבודתנו המשותפת. אין זו אידייליה, יש כאן היאבקות טבעית מתוך הגנתנו על עניני הפועל. התעשייה בארץ הולכת ונבנית על ידי בוני-התעשייה ולא על ידי פטפטני התעשייה. ובוני התעשייה יודעים את ערך ההסתדרות במשק הארץ-ישראלי.

טכסיס ישן: משבחים את השליח ומלעזים על שולחיו

נימה חדשה הוכנסה לויפוח: הרבה שבחים לנאומו של בן-גוריון, מפי האדונים שןרצברד, שמורק ואחרים. ובצד זה: אמנם, דבריו של בן גוריון חשובים, אבל מעשיכם שלכם הם סתירה מוחלטת להשקפות הללו. אילו לא היתה בחוגי האפוזיציה שולטת, במחילה מפכודכם, עם-ארצות לגבי ענינינו, אילו ידעו שם לקרוא מה פותבים אצלנו ולשמוע מה מדברים אצלנו, היו יודעים שדבריו של בן-גוריון אינם דברי סטיה מדרך תנועת הפועלים, אלא סיכום דרך, פרי המעשים שיצרה תנועת הפועלים. אילמלא המעשים הללו והפיבושים שלנו לא היה יכול בן-גוריון להשמיע את המחשבות שהשמיע כאן.

מטיפים לנו „אחדות“, מטיפים לנו „נגד שנאה“, מטיפים לנו יחסי-עבודה מסודרים. מר שמורק בא ללמד: אסור לתת את נותני-העבודה ל„פושעים“. יפה. ואפשר שעתוניו של מר שמורק בלבוב ובירושלים, „הציוני הפללי“ דומיהם, הם הביטויים השלמים של שלילת השנאה? ואם אסור שאפר מחרים יחשב לפושע ישראל, על אחת כמה וכמה פועל עברי — מדוע יהיה מוצג יום יום ושבוע שבוע כמחריב הישוב ופושע ישראל? כמה יפה הטענה הזאת נגד השנאה. ואולי יואילו האנשים הללו הדוגלים בשם האהבה לבדוק לאורה את פתיבתם ואת מעשיהם בארץ ובגולה. אינני כל כך שלם ברוחי שאשלול את השנאה בכל מצב שהוא. ודאי, אסור להפוך התנגדות חברתית לשנאה אישית. ואם ניסו פה לומר שהפועל בארץ שונא את נותני-העבודה, הרי זה לעז. מכיר אני יחסים מסודרים באלפי משקים, אבל יש בארץ שנאה ואינני מכחיש זאת. יש שנאה למחרימים, יש שנאה למי שמביא משטרה שתאסור את משמרת העבודה העברית, יש שנאה למי שעל ידי פוליטיקה מסוימת מביא לידי קיצוץ העליה (כי תיאוריה זו של

עבודה מעורבת היא גורם פוליטי ממשי לצמצום העליה), יש שנאה למי שרץ לממשלה ודורש שתוציא חוק נגד משמרת עבודה עברית. מה עשתה הציונות הפללית נגד חזיונות כאלה המרבים שנאה בישראל ומחדדים את היחסים בישוב, ואף את היחסים בין האֶכּר והנוֹעֵר הציוני? מה עשיתם אתם בכדי למנוע חזיונות אלה? הלא קראתם לברית נגדנו את כל אויבי העבודה העברית. עוד מכיר אני רבים מכם, ציונים פלליים, במצבים אחרים. מכיר אני אנשים העומדים ומטיפים לנו מוסר נגד „השנאה“ הזאת, וזכורני שהם נאמו פעם נאומים אחרים. אני נזכר בפּוֹגְרוֹשׁוֹב, ובמה שנאם בחנוכת עיֶן־גנים לפני עשרים וחמש שנים. על מחרימי העבודה העברית, ואף אז היה ציוני פללי.

אחדות — אך לא במחיר נפשה של הציונות

רוצה אני לבאר קצת את ענין ה„אחדות“ אשר בשמה מדברים, פיון שאנו רוצים באמת להקים את אחדות התנועה הציונית. רוצה אני לומר בגילוי־לב: יש תנאים לאחדות הזאת. מי שאיננו נושא שם אחדות לאומית לשוא, הרי זה מתחייב למשהו. על עבודה עברית כבר דיברתי. והאומנם חושבים אתם שאפשר לבנות אחדות על קיפוח זכות הבחירה, על יסוד צָנוּ גבוהה במושבות ועל שלילת זכות הבחירה מאלפי דיירים־תושבים בעיר? כלום תיתכן אחדות אשר תעמיד מחוץ לחיים הישוביים אלפי אזרחים בונים בארץ־ישראל? האפשר לדגול באחדות ועם זה להתנקש בחוקת פנסת ישראל? האם סבורים אתם שאפשר לתבוע אחדות ועם זה לחתור תחת אחדות הסתדרות הפועלים?

עוד סיסמה יפה לכם: סידור יחסי עבודה מתוך השפעה לאומית עליונה. רבותי, אותי לא תפחידו בסיסמה זאת. אני מוכן לרדת לעומקה. אינני סבור שמרות לאומית היא ענין רק לפינות צדדיות של החיים בציונות. אדרבא, לדעתי הסוציאליזם עצמו הנהו ביטוי מסקני ושלם של מרות לאומית. במקום שהמרות הלאומית איננה מזויפת, במקום שהיא דמוקרטית באמת, שם חייבת כל תנועה סוציאליסטית לתמוך בה. אך פיצד אתם רוצים לפתור את ענין יחסי העבודה? נדבר על זה ביושר לבב: אתם הולכים בענין זה בדרכי המפלגות הריאקציוניות שבעולם. אתם לוקחים

צימוק אחד מכל התסביך שביחסי-עבודה, זה הקרוי בוררות חובה, ואומרים: בבקשה מכם, קבלו נא את האמרה הזאת. ואני אומר: אין פותרים שאלות גדולות פאלה על ידי אמרה החביבה משום מה עליכם. גם מי שמאמין בתוס-לב בבוררות-חובה, אם הוא אינו מרבה דברים בעלמא, יודע כי בוררות זו אינה אלא הגג, אבל קודם שמקימים את הגג מניחים את היסוד. סידור יחסי-עבודה מצריך יסוד רחב, ורק אחרי שמניחים את היסוד הזה יש טעם לדון על בוררות-חובה או על צורה אחרת שתוסכם. תארו לכם שתבואו לחברת בני-אדם המחולקים בענינים אזרחיים ותגידו: למה אתם רבים, תמנו שופט. ואל תמרו את פיו. האם לא ישאלו האנשים אתכם: מהו המשפט אשר על יסודו ישפוט השופט? האומה יוצרת את החוק ועל יסוד החוק הזה דנים השופטים. ואם ברצינות חושבים אתם על תיקון יחסי עבודה, אז תניחו ביסוד הדבר את ההפירה שהצינונות קובעת חוקת עבודה ונכנסת לתוך כל הענינים של שכר-עבודה והגנת העובד והגנת המשק. אך האם במימרה של שוק, הטובה להטפה בחוץ-לארץ, תבואו לפתור קומפלט של יחסים כל כך מסובך כמו יחסי-עבודה במדינה מתהווה? ועוד, מדוע אני צריך להאמין לכם שאתם רוצים לפתור שאלה זאת ביושר לבב? הלא תנאי קודם לבוררות-חובה היא נייטרליות — פלומר, לא להרפין ראש בפני התקיף. וכלום יש לכם האפשרות ליצור בוררות נייטרלית של אנשים נייטרליים? הלא אתם נכנעים לכל התקיפים, הלא שמטתם בדרך את כל המושגים הסוציאליים שבהם התחילה הציונות. אתם דוגלים בשם הרצל ומטיפים מוסר בשמו ואבדתם את כל התוכן הסוציאלי של הרצל ואתם רוצים שנסמוך עליכם ונמסור את גורל ההמונים הנמצאים בארץ, ואת גורל ההמונים העומדים לעלות לארץ, לקומץ אנשים שאין להם הפוח הפנימי להוות פוח נייטרלי בניגודי המעמדות בארץ.

ואתם, שלא טרחתם כלל לחדור לתוך סבכי היחסים הסוציאליים בישוב, מעלימים עין מזה שבארץ הולכת ומתהווה תורה של יחסי-עבודה, אמנם לא תורה שבכתב, אבל שבעל-פה, תורה שבמעשה, של הספמי עבודה. אם אין מתערבים מחרחרי ריב ואנשים ה„שזברים“ לשם פרינציפ, אם אין מחדדים במזיד את היחסים בין פועלים לפועלים — אזי מסתדרים יחסי עבודה מתוקנים בארץ גם בתעשייה וגם בחקלאות. אתם, מתוך תעמולה

מפלגתית אויבת לנו, מתוך הפחת ניגודים בין פועלים ופועלים, אתם יוצרים אותו הפחד ואותה האתמוספירה הנרגזת בקרב היהודים בעולם, כאילו אין בארץ תנאים נוחים לגידול המשק. מסופקני, אם יש בעולם תנועת פועלים, אשר תוך כדי הגנתה על עניני הפועל ותוך כדי המלחמות שהיא מנהלת על זכויות הפועל, היא בעצמה מתלמדת ומלמדת את הפועל לחרוד ולשקוד על עניני המשק העברי כמו שעושה זאת תנועת הפועלים העברית בארץ.

הזורע פירוד בין פועלים — חוטא לציונות

ומתוך שאתם שואפים לאחדות העם ולהרמוניה, לא הסתפקתם בחידוד היחסים בדרך כלל ובחוסר כל פעולה ממשית בשביל עבודה עברית ובשביל יצירת עובדות שיש בהן להיטיב את היחסים בארץ, אלא באתם ועשיתם את המעשה הרב: הקימותם ארגון נפרד של פועלים. אני מדבר כאן בשם פוח ציבורי כזה שכבר ראה הרבה בחייו ושמע את ההכרזה המפורסמת: „כן, לשבור!“ ושמע גם הכרזה שניה: „לחלק!“ והוא איננו נבהל. סוף סוף מאמינה ההסתדרות בעצמה וגם בהגיון ידוע של חיי הארץ וגם בהגיון ידוע של הפועל, ואפילו בהגיונו של נותן־העבודה. אבל חובתנו לאמור לכם: אתם חוטאים בזה חטא כבד, חטא לפועל, חטא לציונות. אתם חוטאים בזה לפועל כיון שאתם מפרידים בין פועל לפועל ואתם מחלישים את פוח הפועל, אתם נותנים תקוות בלב המעבידים, מן המקולקלים שבהם, שיוכלו להשתמש בזה לרעת הפועל, לקומם פועל נגד פועל. אתם הולכים באותה הדרך המעורערה שבה הלכו אויבי הפועלים בכל מקום ומקום. ואתם חוטאים חטא כבד לציונות, מפני שהציונות מעוניינת, ראשית כל, בשלום פנימי, ואין שלום פנימי אם אין שלום בין פועלים לפועלים. הציונות יודעת שריב בין פועלים לפועלים הוא מסוכן ומזיק יותר מאשר בין פועלים ובעלים. ההפרדה המלאכותית הזאת היא חטא ציוני כפול, מפני שכל אחד מכם כל כמה שהוא חדור קנאה וצרות־עין ושנאה לפועל, מוכרח להודות (כמו שהודו רבים גם פה) שתנועת הפועלים היא גורם ציוני כביר, גורם מדיני, גורם ישובי וגם גורם ציוני תרבותי. את הגורם הזה אין בכוחכם לבטל ושום פוח אויב לא יבטל אותו. והתנועה הציונית מעוניינת בכך שהפוח הזה יהיה גדול ככל האפשר. ואם מאמינים אתם שיש תוכן ציוני

בתנועתכם, הרי הייתם צריכים להימצא בפנים ההסתדרות, כדי להגביר את אפיו הציוני של הגורם הזה.

איזהו מקומם של הפועלים הציונים הפלליים ?

אחד הנואמים כאן בא לתאר את הטרגדיה של הפועל מקרב הציונים הפלליים הנמצא בהסתדרות ב„גלות“, כביכול, והוא אמר שפועל שאיננו נמנה על המפלגות השליטות בהסתדרות העובדים אין לו אפשרות של עבודה. אני מכחיש זאת בכל תוקף, זוהי סחורת אֶכספורט מצוינת. לפי אותם היחסים השוררים בגולה בין אגודת פועלים אחת לשניה ולפי כל היחסים השוררים בקרב הרחוב היהודי בגולה, יאמינו לכם. אבל אנשים היודעים את המצב בארץ, גם בקרב האנשים שלכם, לא יאמינו. רק לפני זמן קצר קראתי ב„בוסתנאי“ מאמר של ציוני כללי אחד, חבר התאחדות האפרים, שאינו חשוד, חס וחלילה, על תפיסה סוציאליסטית, והוא העיד שהיחס בהסתדרות לפועלים מבין „הציונים הפלליים“ היה לא רק לפי הצדק פי אם גם לפנים משורת הדין. הוא הסביר זאת ברצונה של ההסתדרות לקרב ולמשוך פִּוְחֹת נוספים. אך לא הנימוק חשוב, אלא העובדה. והעובדה היא, שגם אחרי ההכרזה על הארגון המיוחד, שהוא ספק קיים וספק אינו קיים, גם אחר זה נמצאים בתוכנו יותר פועלים מקרב הציונים הפלליים מאשר אצלכם, הציונים הפלליים. העזרה שניתנת על ידי המוסדות העצמיים של הפועלים, על ידי בנק הפועלים, על ידי קופת-חולים, השתדלותנו בכל המוסדות האחרים, גם בקרן הקימת, בשביל קרקע לטובת גוף זה או אחר של הנוער הציוני הפללי, ולטובת מפעלי התישבות של הנוער הזה, כל אלה יעידו שמצד עצם סידור החיים והשיתוף בעבודה לא היתה מעולם שום הפליה לרעה, וגם שום פגיעה מבחינה רעיונית. בהסתדרות העובדים קיימים זרמים שונים ובין הזרמים הללו ישנם ניגודים לא קלים וישנם זרמים שאינם יושבים על הספסלים האלה, וביניהם ובינינו יש אולי ניגודים יותר גדולים מאשר בינינו לבין הנוער החלוצי מקרב הציונים הפלליים. אף על פי כן קיימים כל החוגים האלה בהסתדרות העובדים והם נלחמים על השפעה. אין שום חוקה בהסתדרות ואין שום תקנות אשר יכבידו על זרם חדש.

אם יש לו אידיאות השקפות והמונים, ויסגרו בעדו את הדרך וימנעו ממנו להבליט את עצמו במלוא כוח השפעתו.

אתם נזהגים לתאר את תנועתנו כשעטנו, והראיה, שיש לה דגלים שונים והימנונים שונים, ואתם מבורכים באחדות שלמה. אם אתם מפחדים את העולם היהודי בשם „האינטרנציונל“ השני, אשאל אתכם: האומנם להיות ציוני וקפיטליסט מותר מבחינה ציונית ולהיות ציוני וסוציאליסט אסור? לא רק אנחנו, גם אתם. הציונים הפלליים, חידשתם הימנונים וסמלים. לחרדי ישראל ישנה סימבוליקה לאומית כשרה, ציציות, טלית ותפילין ואתם לא הסתפקתם בסמלים אלה, באתם וחידשתם סמלים חדשים. ולא אמרתם שאתם גוזרים בזה את האומה לשנים. ואם התנועה שלנו, שהיא למעשה יוצרת את העם האחד ומקיימת את השפה העברית ואת התרבות העברית, אם מתוך סיבות נפשיות וסוציאליות היסטוריות יש לה צורך ביצירת סימבוליקה שלה, לוחמת ומרדנית יותר, פלום תהפכו זאת לעילה בשביל הפרדת העם לשנים ובשביל גזירת תנועת הפועלים לשנים?

איחוד ופירוד בחינוך

אתם מתארים אותנו כמפוררי החינוך. אני רוצה לאמור לזרם הציוני הפללי: הנה אתם נלחמים בעד אחדות החינוך העברי. מה פירושה של „אחדות החינוך“? אם פירושה הוא: לשון אחת, מינימום של השכלה אלמנטרית, היסטוריה של העם, קנינים עיקריים לאומיים, תנאים סניטריים מסוימים; פלומר, אם פירוש הדבר הוא שקומפלכס שלם של עקרונות אנושיים לאומיים יונח ביסוד החינוך, אם זוהי אחדות החינוך, הרי אנחנו קנאים לאחדות החינוך. ועוד, אחדות החינוך פירושה: פיקוח אחד בארץ, רשת אדמיניסטרטיבית אחת, בעלות לאומית אחת. אבל אם אתם סבורים שאחדות החינוך פירושה קסרקט חינוכי, שמישהו יבוא ויקבע טיפוס אחד לכל יהודי הרוצה לחנך את ילדיו ויאמר לו: „כזה ראה וקדש“, הרי אנחנו שוללים אחדות שכזו. ההסתדרות אומרת: תהא כל משפחה יהודית רשאית לחנך את ילדיה באחד מסוגי בתי-הספר המאושרים מטעם הרשות הלאומית העליונה. עובדה היא, שמלבד הניגודים עם ה„אגודה“ ועם

האידישע־שיסטים, אין לנו פֿיזם הזה גם בתחומי התנועה הלאומית אפשרות אוֹבֿקטיבית לקיים טיפוס של בית־ספר אחד בארץ.

היה זמן שהיה לנו בית־ספר אחד. זה היה לפני היות ההשפלה ולפני הציִונות. זה היה בית־הספר הדתי, ואילו קמה אז תנועה ציונית, היה זה אולי בטבע הדברים שמתוך שלטון הדת בישראל, היה מוקם בית־ספר דתי, בטיפוס האחד והיחיד. אבל כשבאתם אתם, הציִונים, המשפילים האִפיקורסים, כאשר הקימותם את „בית־הספר ביפו“, הכרזתם בזה שבתקופתנו אנו אין אפשרות לבית־ספר אחיד להתקיים. אתם הייתם הראשונים לפרוש מן החדר, שהיה מקובל באומה. ואתם יודעים איזו מלחמה גדולה עִזרר בית־הספר שלכם וכמה זה הויק בשעתו לחיבת־ציון. ולא נמנעתם מזאת. אינני מאשים אתכם על שעשיתם מה שעשיתם, אבל אני דורש שלא תנהגו איפה ואיפה. אם יש בידכם להתפשר עם „המזרחי“ ולהקים בית־ספר אחד משותף לכם ולו, כמו שמטיפים עכשיו כמה אנשים חשובים, החרדים, „על הדת“, פעִורך ה„בוסתנאי“, למשל, ותהפכו את בית־הספר הפללי לבית־ספר דתי למחצה, בבקשה, עשו. אולם אל תכפו אותו על זולתכם, ואל תאשימו אתם את האחרים בפילוג, שאתם פתחתם בו. כשבאו ד״ר בוגרשוב וחבריו וניגשו להקמת הגימנסיה, היה מעשה זה פילוג או איחוד? הגימנסיה מתחילה במכינות בגיל של בית־ספר עממי. ואפשר אין זה פִוגע באחדות ישראל משום שהגימנסיה נִועדה לבני אמידים היכולים לשלם יותר. אם אתם מתיחסים ברצינות לאחדות החינוך, אם אתם רִוצים להגביר את התוכן המאָחד, עליכם להודות שבמצב זה של העם העברי, במצב זה של הישוב קיימים זרמים בולטים בעלי אופי שלם הצריכים לבוא לידי ביטוי גם בחינוך. אנחנו, אנשי התנועה החלוצית בישראל, מעריכים מה שעשה בית־הספר הפללי שהיה לפנינו. יודעים אנו מה עשה בית־הספר הפללי בשביל הלשִׁון ובשביל יצירת עצם הטיפוח של בית־ספר חדש בארץ. אבל התנועה הציונית אינה מסתפקת בו ואינה יכולה להסתפק בו, מפני שיש לנו צרכים חלוציים, ויש לנו צרכים חברתיים, מפני שאנחנו מלמדים בעין־חרוד ובנהלל, ומחנכים את הילד בתל־אביב שילך לעין־חרוד ולנהלל, וזה דורש יותר ארץ־ישראליות, יותר חלוציות ויותר חברתיות ממה שיש לבית־הספר הרגיל. ואילו היתה רק טובת החינוך לנגד

עיניכם הייתם אולי מכירים לנו טובה על שאנחנו סוללים אולי דרך גם בשביל בית-הספר שלכם.

דבר אחד אני מסכים לד"ר בוגרשוב: גם אני שולל את החינוך המפלגתי. זרמים קולטוריים, זרמים פדגוגיים, חברתיים — פן. בעלות מפלגתית — לא. בית-הספר אינו צריך להיות קנין של מפלגה, לא של מפא"י ולא של „המזרחי" ולא של הציונים הכלליים. ההורים רשאים לבחור את שיטת החינוך בשביל ילדיהם — במסגרת החוקה הלאומית והפיקוח הלאומי. כמובן, הורים באמת ולא הורים מזויפים, לא „ארגון ההורים במושבות" המוציא מהפלל חלק של ההורים ועושה את החינוך לקנין התקפים במושבות. ארגוני הורים דמוקרטיים עם זכויות שוות לכל ההורים — זהו הפרינציפ שצריך להיות מונח ביסוד החינוך בארץ. ל„אחדות החינוך" הקסקטינית, כפי שאתם מבינים, לא יספים היהודי הדתי וגם לא הפועל. הוא לא יסכים למסור את חינוך ילדיו לידיים שאינן נאמנות עליו. אם זוהי מלחמתכם הרי זו מלחמת-סרק, העלוה רק למרר את החיים לשוא. וראו, קיימים בארץ זרמים אוטונומיים של חינוך, שום זרם אינו חושב לנתר על האוטונומיה שלו, באה הסתדרות העובדים ואמרה: אנחנו מוכנים לנתר על זכויות אדמיניסטרטיביות מסוימות הנתונות לנו, ולהכליל את החינוך שלנו בתוך הרשת החינוכית-האדמיניסטרטיבית של פנסת ישראל. במקום לקבל זאת בשמחה פצחו בצעקה, וניתן „אולטימטום": או שתבטלו את החינוך שלכם או שתישארו כמו שאתם כיום. מן האולטימטום הזה „גזרו" אפשר היה לראות עד כמה רצינית התביעה הזאת לאחדות החינוך מצדכם.

„חסאם" של המאורגנים ו„הבה נתקפמה" של חסרי-הארגון

ועוד פרינציפ אחד הוכרז פאן בשם הציונות הכללית נגדנו. שיווי-זכויות של מאורגנים ולא-מאורגנים. פרינציפ נעלה: אל יקופח שום אדם מישראל, הגנה על האינטרסים של „סתם יהודי". אך נבדוק נא את תכנה של האמרה הזאת. מאימתי נעשתה התנועה הציונית חסידה של חוסר ארגון? מאימתי נעשה חוסר-ארגון ראוי לפרס בעיני הציונות? כל ענין הציונות בנוי על פרינציפ של ארגון. בא הרצל לעם מפוזר ומפורד, לא

„מאורגן“, ואמר: התארגנו. כל החטאים שאתם מונים בנו, הם ענינים של ארגון ציוני. שמורק אומר: מה ערך לתכניות חדשות, להבטחות להתישבות. אם — אזי ואבוי — „1800 איש יושבים כבר על האדמה“. מר שמורק בוכה על זאת. מוטב היה אילמלא היו האנשים האלה פובשים ומעבדים את הקרקע, אלא היו מפוזרים בערים, ואת האדמה היו „שומרים“ למי שלא עלה עדיין לארץ־ישראל ולא התארגן להתישבות. אלה הם המושגים החדשים שאתם מחדשים בציונות. מי שהתארגן למען ארץ־ישראל, מי שהכשיר עצמו, מי שעלה, מי שעבד בחקלאות — הריהו מפסיד. אילו אתם, המקנאים בכוח ארגוננו, הייתם אומרים: גם אנחנו נלך לארגן המונים. הייתי אומר: תבוא עליכם ברכה. יש עם עברי גדול, אנחנו פינסנו מסביב לדגלנו חצי מיליון שוקלים, אירגנו וכבשנו חוגים רחבים באמריקה ובפולין בשביל ארץ־ישראל. ואם גם אתם רוצים לעשות זאת, בבקשה. אבל מתוך חוסר הכשרון שלכם לארגן המונים אתם באים בשתי המצאות. אתם אומרים לנו: אתם כבר אירגנתם את המפסימום שיכולתם לארגן. פל השארית, שארית ישראל, לנו היא. זוהי המצאה אחת. וההמצאה השניה: במקום להפיר בחשיבות עקרון הארגון בשביל הציונות אתם שוללים אותו מעיקרו.

על הספסרות ועל עזיבת הפסר

פולכם חוצבים להבות נגד הספסרות. איך תילחמו נגדה בלי ארגון, ואיך תילחמו בעד עבודה עברית בלי ארגון? דיברתם פולכם בלב מר על התופעה שהפועלים בורחים מהמושבות. אני כל כך שמח שהאדונים הללו, אשר הם בעצמם הלכו, כידוע, למושבות ושלחו הרבה פועלים למושבות, הם הבוכים מרה על שפועלים עברים עוזבים את המושבות. לא אשאל כמה פועלים הלכנו, אשאל את המושבות, לא אשאל כמה פועלים הכניסה מפלגת המדינה העברית במשך כל ימי חייה למושבות. אולם אשאל אתכם, יודעי הפל: הידעתם שבמשך הזמן של הבריחה מהפסר נוספו בכל זאת לפי הסטטיסטיקה של המרכז החקלאי 1600 פועלים עברים במושבות? אינני מרוצה מזה כלל. ההסתדרות החליטה לגייס עוד 3000 פועלים בשביל המושבות. הידעתם מאין באו אלה? האם אלה „סתם יהודים“ בודדים, „קרוכים“? (אותם הקרוכים

שפולכם נעשיתם חסידים שלהם, כאילו בנין הארץ דורש קרובים, דוקא לבילויים לא היו קרובים בארץ, לאנשי העליה השניה לא היו קרובים בארץ, ובכל זאת עשו משהו). אלה שהלכו למושבות והחזיקו מעמד במושבות בתוך הפרוספריטי והקוניונקטורה השוררת בערים, הם פועלים מאורגנים, חברי הקיבוץ המאוחד, „השומר הצעיר“, הבחורות הסוציאליסטיות ודומיהם, וגם תימנים. הפועלים התימנים בארץ הם אלמנט חשוב, ותנועת הפועלים לפני 25 שנים, לפני שדרשה זאת ממנה התאחדות האפרים, שלחה את אחד מטובי חבריה להעלות פועלים תימנים. ההסתדרות עסקה בענין זה לא מעט, והתימנים יש להם גם ארגונים משלהם, אך אם יש פזח מאורגן, אני תובע ממנו אחריות ציונית. ואני שואל את מר גלוסקא, באפוז ארגון מסוים של התימנים, הצריך להיות אחראי בעד עבודה עברית אצל התימנים, מדוע בשכונות התימנים, על אדמת הקרן הקיימת, ישנה עבודה ערבית?

עמדה מאוחדת כלפי „המועצה המחוקקת“

כמה מלים בדבר המועצה המחוקקת. לא מפני שיש לי להוסיף על אותם הדברים הברורים שדיבר פאן בן-גוריון, אלא משום שנעשים מפל צד נסיונות לסלף את עמדתנו, כאילו ציונותם של הציונים הפלליים מעונינת בכך שהעולם יראה את מפלגת הרוב בציונות כאלמנט בלתי-בטוח בשאלה זו. ואני חשבתי לתומי שפולנו מעונינים בכך שלא יהיו פאן שום ויפוחי דקדוק בענין המועצה המחוקקת, אלא שתישמע דעה אחת של הקונגרס כולו שלא תרשה ליהודי להשתתף במועצה המחוקקת נגד רצון הקונגרס. יש, כנראה, ציונים שהבנתם המדינית היא אחרת, הם מעונינים להראות שיש חלקים פשרים הנלחמים „עד הסוף“ ויש פאלה שמחר ינתרו. מופירים לנו את חטאנו שאמרנו, כי רק על יסוד של שיווי מוחלט של שני העמים אפשר יהיה להקים מוסד מחוקק בארץ. אינני מתחרט על פסקה זאת. בויפוז הפנימי על המועצה המחוקקת בתוך העם העברי נשמעו שלוש נוסחאות. הציונים הפלליים אומרים: אנחנו נסכים למועצה מחוקקת רק לאחר שנהיה רוב בארץ. במסירת מודעה זו, שפל זמן שאחרים מהווים רוב אין אנו מסכימים למועצה מחוקקת, אלא פשאנחנו נהיה רוב נסכים, פלולה

פסגת „החכמה המדינית“. כלום יש לך הסברה פוליטית טובה מזו? „אגודת ישראל“ ניסחה את עמדתה בהגדרה אחרת — ואני מזכיר זאת לשבחה — שכל זמן שלא ימצא הספם והבנה גמורה בין העם העברי ובין העם הערבי אי אפשר יהיה ליסד את המועצה המחוקקת. כך אמרה משלגה שאין לה שם של מפלגה ציונית פוליטית. באה מפא”י ואומרת: אמנם אין אנחנו מרוצים מהמצב האדמיניסטרטיבי השורר בארץ, אין אנו חושבים כלל וכלל ששלטון גמור של הפקידות האנגלית בכל עניני הארץ הוא המצב האידיאלי המבטיח את צרכי האוכלוסים, אולם אנחנו שוללים כל רפורמה פוליטית המתנקשת בזכויותינו ואיננו מסכימים לשום רפורמה שאיננה נותנת לנו מחצית השפעה, זאת אומרת, אפשרות למנוע כל התנקשות בנו. הדברים ראויים לויפוח רציני. אבל נדמה לי שהמצב המדיני ברגע זה מחייב הסכמה מוחלטת ושלמה של כל הקונגרס ולא רצון להוכיח למי שהוא פי „טוב אני מחברי“.

עת לבצע את המלוח הלאומי!

אילו היתה הנהגת עניני הקונגרס תלויה בי הייתי מעמיד במרכז הקונגרס בתקופה זו של עליה המונית ושל חוסר כל פרופורציה בין עליית ההמונים היהודים בארץ־ישראל ובין הקלטתם, את השאלה הישנה והחדשה תמיד: יצירת הון לאומי גדול, קודם כל לשם פתרון שאלותינו הקרקעיות ואחר כך בשביל פתרון שאלותינו הישוביות. אולם, לצערנו הרב, אין דעתו של הקונגרס נתונה לשאלות פאלו. לקונגרס יש תשוקה וענין לכל מיני ויפוחים. אבל לא לפרובלימות הקולוניזטוריות שלנו.

הרעיון של המלוח הלאומי איננו חדש. בודאי יש הרבה אנשים הדורשים לעצמם פֶּטֶנט על הרעיון הזה. הזכות הגדולה תהא לא למי שידבר על המלוח הלאומי, אלא למי שיעשה אותו. התקדמנו הרבה לקראת המלוח הגדול. התקדמנו על ידי מה שעשתה האַפְסְקוּטיבָה, התקדמנו הרבה על ידי המצב בארץ־ישראל, על ידי מצב המשק שלנו, וגם על ידי גורם חדש, שנוסף בזמן האחרון: שבארץ־ישראל ישנם כֶּסֶפִים וישנה תביעה בארץ שכספים אלה „לא ילכו בטל“ ויושקעו במפעלי בנין ויצירה. ובכן, מבחינת התנאים האובֶּקְטִיבִיִים יש התקדמות מרובה. והאַפְסְקוּטיבָה החדשה

לא תקיים את תקוותינו אם במשך השנתיים הבאות לא תפנה את תשומת לבה — מחוץ לכל הפעולות הנורמליות, להגדלת ההון הלאומי — לגיוס כספי אשראי לפתרון שאלותינו הקרקעיות וההתישבותיות. זוהי דרישתנו הנמרצת.

בין התביעות: תחנת-מחקר כלכלית

ועוד דרישות אחדות יש לי לאֶפְסְקוּטיבָה הפאה. מכל צד מרבים לדבר על יזמה כלכלית, על תעשייה וכדומה. פאן דיבר בן-גוריון על „חכמת ישראל“ במובן החדש. ועלי לציין, לצערי, שבחינו המשקיים איננו מגלים חכמה זו. עדיין לא יצרה התנועה הציונית מכשירים רציניים כדי שדברינו על הפלפלה לא יהיו פטפוטים בעלמא. לא ליד האֶפְסְקוּטיבָה ולא ליד הבנקים ולא ליד האוניברסיטה העברית אין לנו מוסד מחקר רציני שממנו נוכל לקבל תשובות שקולות על עניני משק. על עניני אֶפְסְפּוֹרְט, תעשייה, מסים ומכס. מן ההכרח שיוקם סוף סוף המוסד הזה, לחקירה, למתן ידיעות, להדרכה.

מוסד לביקורת

כמו כן אני מצטרף לאלה שדרשו הקמת מוסד לביקורת בציונות. אף על פי שאני שייך למפלגת הרוב, הנני מעונין בכל לבי במוסד לביקורת. כל התנועה הציונית מעונינת במוסד לביקורת. אנחנו מעונינים באָמון מוחלט מצד העם, אנחנו מעונינים בסדרים ישרים במוסדות שלנו, אנחנו מעונינים בעבודה פספית ישרה וצודקת ובחשבונות מסודרים. אנחנו מעונינים בכך שינצר אצלנו בכל מחיר מוסד של קונטרולה שירפוש לו לעצמו את האָמון של התנועה.

קרן כללית לחוסר-עבודה

אני מוכן להצטרף לכמה דרישות של האופוזיציה. מר גרוסמן דרש מאת האֶפְסְקוּטיבָה שתיצור קרן כללית לחוסר-עבודה. אני מצטרף בכל לב לדרישה הזאת. אגלה סוד למר גרוסמן: זה כבר כמה חדשים שמצד הסתדרות הפועלים נדרשת האֶפְסְקוּטיבָה להבטיח סכומים שנתיים (מכספי הרזרבה של המלוה) לקרן כללית בפני חוסר-עבודה. אני רוצה לקוות

שעל ידי זה שההסתדרות דורשת זאת, לא תיפסל עצם הדרישה אצל מר גרוסמן כ"מפלגתית".

אני מצטרף גם לדאגה הזאת לימים רעים היכולים לבוא על הישוב גם מבחינת הבטחון, גם מבחינת סידורים כלכליים מסוימים, זה דורש את התאמת החקלאות שלנו ושאר עניני המזונות לצרכי כלל הישוב. היתה זאת דרישה תמידית של תנועת הפועלים, ובזמן המלחמה הקודמת עשינו משהו בענין זה. וגם עכשיו דורשת ההסתדרות שנכוון את משקנו ככה שיוכל בתנאים קשים לספק את צרכינו אנו. אולם אני רוצה לומר: גם דאגה לבטחון וגם דאגות אחרות מחייבות אחדות התנועה הציונית, אחדות מפעלים, קונטרולה מוחלטת שלה על הענינים בארץ.

קואליציה — אך לא באפסקוטיבה בלבד

אני מצטרף בכל לב לאלה האומרים שהמצב הזה בציונות מחייב קואליציה רחבה ככל האפשר — קואליציה ישרה ונאמנה הרוצה לפעול ומוכנה לפעול יחד ורחבה ככל האפשר. אבל גם לי דרישות לקואליציה הזאת, יהיה נא לכם אומץ לדון על הדרישות הללו. קואליציה רחבה על שום מה? כבר אמר בצדק ד"ר גולדמן שהוא מאחל לקואליציה רחבה שלא תהיה גרועה מהקואליציה הצרה. ואני חוזר על זאת: לא משום שאני מרוצה לגמרי מהקואליציה הצרה — אני ארשה לעצמי להיות גם באופוזיציה למפלגתי ולהנהגתי ואני דורש מהקואליציה שבחרתי בה יותר מאמצים וכמה וכמה דברים שלא נעשו במשך השנה הזאת. הנימוק בעד קואליציה רחבה הוא: לשמור על כך שמלחמת הרעיונות אצלנו ומלחמת האינטרסים שלנו לא יהפכו למלחמת-אזרחים. אך אם זאת היא המטרה, אז צריך שהקואליציה לא תצמצם בגוף אחד של ההנהלה הציונית, כי אם תקיף את כל השטחים. מה טעם לקואליציה באפסקוטיבה הציונית, אם במסודות אחרים, חשובים מאד גם הם, הקובעים את היחסים בתוך הישוב, אם שם אין קואליציה, אם שם יש קיפוח עם מלחמה מרה. מה טעם בדבר אם, למשל, בועד הלאומי ישנה קואליציה בינינו ובין „המזרחי" ובאותו זמן יושב באפוף „המזרחי" בעיריית תל-אביב וחותר תחת זכויות הפועל העברי ומפיץ שנאה ומקפח את זכות הבחירה של הפועל לעירייה? האומנם

לזה תיקרא קואליציה? התיתכן קואליציה בציונות המניחה מקום לחתירה תחת כנסת ישראל? אנחנו שואפים בכל לב לקואליציה רחבה. אבל היא מחייבת שהאזיקה של קואליציה והפרוֹגְרַמָּה של הקואליציה תתפשט על כל שטחי החיים בארץ, על כל אותם השטחים שהציונות משפיעה שם.

תנאים להרחבת הקואליציה

היסוד הראשון של קואליציה הוא הודיה בזכות אורח לכל יהודי בארץ-ישראל, הפסקת הקיפוח של זכויות יהודיות בערים ובמושבות. זכות אחת ליהודי גם בציונות, גם בכנסת ישראל, גם בעיריית תל-אביב וגם במושבות.

ואחדות בשאר השטחים. אחדות החינוך והפסקת הדצנטרליזציה. כבר הסברתי: לא אחדות של קסרקטין, כי אם מכסימום האפשרי בתנאים הקיימים. ואחדות בשאר השטחים החשובים בשביל גורל הציונות; אחדות של הפועלים בארץ, שקידה מאוחדת על עניני שלומנו ובטחוננו בארץ. בקואליציה הזאת נדרוש ארגון הסתדרות ציונית אחידה בכל הארצות, למען תהיה הזכות לכל יהודי, בין שהוא בן מפלגה ובין שאיננו במפלגה, להשפיע בכל עניני הציונות, לבחור בכל מי שהוא רוצה, להצטרף לזרם ברגע שהוא רוצה וללכת ממנו בשעה שהוא רוצה.

פה דיברו באירופה על האפקים שפתח לפנינו בן-גוריון. נמצא חכם אחד בין הנואמים שקרא לזה „ליציטציה“. מענין שדוקא אלה שכל עבודתם בציונות היתה להתחרות זה בזה, מי יכול „להבטיח“ יותר ולהתפאר לפני יהודים תמימים כי להם יש „מטרה סופית“, כי בכיסם מונחת מדינת היהודים, דוקא אלה מלגלגים עכשיו עלינו על שאנחנו, בתור סיכום של מעשים, באים להתוות דרך לזמן ארוך. מי שמדבר כך כמו שדיברו המלגלגים, סימן שאיננו ראוי ואיננו מסוגל לראות אחרת. ומי שיצר עד עכשיו את העמדות הציוניות יכול, מבלי לדבר על „מטרות סופיות“, להתוות דרך פעולה לשנים הבאות.

לכל אלה המפחידים את התנועה הציונית בשלטוננו, בגידולנו ובריבוינו, אני רוצה לאמור שתיים-שלוש מלים של גילוי-לב. אין עיננו צרה בכם ונשמח אם יקום „המזרחי“ ויארגן את היהדות הדתית, ואם יקום

„הפועל המזרחי“ וכבוש המונים גדולים לעבודה ולחלוציות בשם רעיון הדת העבודה, אם הציונים הפלליים ימצאו המונים ויארגנו אותם. אבל אל תזלזלו אתם בגידולנו ואל תקטינו את ערכנו, ולא רק מתוך הכיבושים המעשיים והישוביים שלנו. תחטאו לאמת אם לא תכירו פי נתונים נתונים מאמצינו להקמת סוכת ציון הנופלת. ואנחנו מעיזים לאמור, שאנחנו הולכים להקים את סוכת ציון הנופלת.

מה הציונות דורשת היום הזה מן העם היהודי

אוהבים להזכיר אצלנו ימים מלפנים, כשההסתדרות הציונית היתה במלוא תפארתה. מה נדרש אז מהיהודי? מה היו אז האינטרסים של היהודי בציונות? הציונות הפללית דיברה בשם האורגניזציה ובשם המשמעת. הזקנים שביניכם יזכרו כיצד נלחמו אז על רעיון האורגניזציה הציונית, הם יזכרו את מלחמת אוסישקין על פוח אורגניזציה ועל תקיפותה. אבל בינתיים קרו כמה וכמה דברים, וחלקים שלמים פאן שהפירו שאורגניזציה זאת עובדת מתוך חוקים פנימיים בשביל יצירת עבודה, התישבות ועם עובד בארץ התקרבו לתנועה הזאת. ועכשיו אנחנו רואים את ההסתדרות הציונית בחולשתה. הגיעה השעה — המצב הפוליטי מחייב והאנרכיה הישובית בארץ מחייבת זאת, — לבוא ולהקים מחדש את המכשיר של הרצל, שיהיה מכשיר בעל פוח, בעל יכולת, בעל ערך בשביל פולנו, גם בשביל השליטים וגם בשביל האופוזיציה, שהעם העברי, גם אויבינו וגם הפוחות מבחוץ ירגישו פי לפניהם עם מאורגן. בדרך זו אנחנו הולכים, בה אנו מחנכים את ההמונים ובה אנו רוצים להדריך את התנועה הציונית במידה שהיא נשמעת לנו.

„מכנס האדמה העברית“

בהיסטוריה של רוסיה מסופר כי ימים רבים היה העם הרוסי מפוזר ומפורד לכמה נסיכויות ושבטים ושלטונות קטנים, עד שקם מלך אחד במוסקבה ואיחד את כל הנסיכויות הללו למדינה אחת, הוא זכה לכך שקראו לו בהיסטוריה הרוסית: „מכנס האדמה הרוסית“. זהו התפקיד ההיסטורי שנפל בחלקנו, הפועל בציונות רוצה להיות „מכנס האדמה העברית“.

ההסתדרות הציונית נתבעת לפעולה תרבותית

(בקונגרס התשעה-עשר)

רבותי, בבואי לפתוח בקונגרס הי"ט ויפוח בשאלות הפעולה התרבותית אי אפשר לי שלא אעלה בזכרוני את גורל הלשון העברית ושאלות התרבות בקונגרסים הקודמים. היו ימים שהדובר עברית בקונגרס מספיק היה לו שבפרוטוקול הקונגרס ירשם — במקום מסירת תוכן הדברים — „שפריכט העברעאיש“. הרשם לא היה זקוק לעברית, ולא נדרש ממנו שירשום גם את הדברים האמורים עברית. עצם הדיבור העברי היה מן הדברים האפסטיים שבהם הצטיין הקונגרס. כמו תרבוש, פאיצטלה מזרחית ודומיהם. והדובר עצמו התכוון בעיקר להפגנה לשונית. והיו ימים שהקונגרס שלנו ידע את מלחמת ה„קולטורה“, אותה מלה לועזית בלתי-מובנת ומטילה אַימים. והדברים הגיעו לידי כך שסיעה שלמה, „הפרקציה הדמוקרטית“, יצאה פעם אחת דמונסטרטיבית מהאולם בגלל עלבונה של הקולטורה. ואחר כך באו אמנם ימים שחברי „הפרקציה“ נעשו קברניטי התנועה הציונית, אך לידי שינוי פל־שהוא בעבודה התרבותית של ההסתדרות הציונית לא הביאו. והיו אחר כך קונגרסים, שנתקבלו בהם החלטות נאות, החל מן ההחלטה על הלשון העברית כעל הלשון האופיציאלית של הקונגרס ועד ההחלטות של השנים האחרונות החוזרות ומצוות על הקמת מחלקה לחינוך ולתרבות עברית בגולה. האמת ניתנה להיאמר, שכמעט כל ההחלטות האלה נשארו על הנייר. בזכות שני מושבי הועד הפועל הציוני שנתפנסו בירושלים, אשתקד והשנה, זכינו אמנם לפרוטוקולים שנדפסו עברית, אך הפרוטוקול של הקונגרס הציוני נדפס עד היום גרמנית.

עכשיו פשאנו באים לדבר על התרבות העברית בקונגרס אין זה בגדר הפגנה. אדרבא, עכשיו, פשאנו אנוסים לפרקים לדבר בקונגרס לא עברית, הרי זה מצדנו מחוץ לגדר הטבעי, קרבן מתוך התחשבות יתירה עם מי שאינו מבין עברית. ובבואי עכשיו לדבר בשאלות הלשון והתרבות פנתי לומר, ראשית כל, כי שאלת העבודה התרבותית העברית נעשית

(אשתמש בשם שאליעזר בן־יהודה קרא למאמרו הראשון) „שאלה להטת“, לשאלה שבה משתקף עומק הפרובלימטיות של דור ההגשמה. היו ימים והמדברים בקונגרסים או בוועידות אחרות בשאלות תרבות היו מתכוונים „למען יגדיל תורה“. אינני מעיז להתכוון להגדיל תורה בדברי, אולם אני מתכוון להגדיל תורה על ידי מעשים שיֵעשו להבא מטעם התנועה הציונית.

פיצד עומדת עכשיו אצלנו שאלת הלשון והתרבות העברית? זהו פרק, אחד הפרקים העיקריים, בשאלת קליטת העלייה. לאמיתו של דבר, פל ענין הציונות בימינו, כל השאלות הגדולות של התישבות, של פיננסים, של משק עברי, של קרקע, אינן אלא שאלות של קליטת העלייה. אולם קליטת העלייה יש לה לא רק בחינה פלכלית, אלא גם בחינה רוחנית. אפשר שיבואו וישאלו אותנו: על מה אתם נועקים? הלא כל העולם כולו יודע שהעברית נמצאת עכשיו במצב של פריחה, ואפשר למנות כמה וכמה תופעות המעידות עדות נאמנה על צמיחה וגיודול של הלשון העברית וגם של הספרות העברית וגם של גילויים אחרים של תרבותנו. חלילה לי מהקטין את ערך ההישגים שלנו, אולם לצורך עניני זה אקצר ואומר: אכן, יש גידול, וגיודול מפליא, אך קשים וגדולים הם חבלי הגידול. יש גידול של בית־הספר העברי, שעוד בראשית הציונות היה הוא עצמו בסימן־השאלה, ויש גידול של הדיבור העברי, שעוד לפני שנים לא רבות היה ענין מפוקפק למדי. ועכשיו, במקום מנינים אחדים של דוברי עברית, יש רבבות, ולא רבבות אלא מאות אלפים. ולא רק גידול כמותי, יש גם שינוי יסודי בטיב הדיבור ובטעם הדיבור. אנשים כמו לילינבלום, אחד־העם, מנדלי וביאליק הביטו בעין רעה על הדיבור העברי של בן־יהודה וחששו שהדיבור העברי הזה יתן בפינו שפה נלעגת, חסרת־שרשים וחסרת־חיות, מין אֶשדודית, זֶרְגוֹן עברי. אי אפשר לומר שהחשש הזה חלף פליל, אך הדיבור העברי כבר איננו מהלך על קַבִּים. מתגלה בלשון סם שפנגד ברבריומים ודרכי דיבור לקויים. מי שעוקב עכשיו אחרי הדברים האלה ימצא שהדיבור העברי בארץ הולך ונעשה עברי יותר, חיוני יותר, פרודות־לשון ישנות וחדשות הולכות ומתגלות, והחיאָת הלשון, יציקת חיות וטבעיות לעורקיה, נעשית לא רק על ידי הבלשן המיועד לכך, אלא על ידי כוחות מרובים: על

ידי האמן ועל ידי איש העבודה והמלאכה, על ידי המורה ועל ידי הילד, ועל ידי האשה. התעשרות והתעמקות לשוננו ניפרת בכל הפינות. מי שישוה מאמר פובליציסטי עברי הכתוב בימינו למאמרים שהיו פתובים לפני 20—30 שנה (איני מתכוון לאבירי הספרות, כי אם ללשון הרגילה במאמרים בינוניים), מי שיבחין פזמון עברי ותרגום אחראי של ספר, ותרגום של קומדיה בשביל תיאטרון שלנו יראה באיזו מידה התקדם הפרוצס של תחיית הלשון העברית. היא חדלה לגמגם. אנו מתחילים לדבר ולכתוב כן. ולא באַספרנטו וב„לשון תרגום“, אלא בשפה חיה ורשית. וכן יכולים אנו להתפאר לא רק בבית־ספר עברי שלם ובגן־ילדים עברי, אלא גם בבתי־ספר עליונים: התכניון בחיפה והאוניברסיטה בירושלים, ואפשר גם להוסיף שהמוסד הממשלתי היהודי המכוון למעין־השכלה גבוהה בארץ — „השיעורים למשפט“ — אף הוא משתמש בלשון העברית.

יכולתי להמשיך קו זה ולעבור לגולה ולספר שלפני עשרים שנה לא ידעה הגולה בית־ספר תיכוני עברי. ועכשיו יכולים אנו למנות כמה וכמה, ויכולנו להאריך ולמנות לא רק את רבבות תלמידי בית־הספר העברי השלם, אלא גם כמה וכמה רבבות, ואולי יותר מרבבות, של נוער בהחלוץ ובתנועות־נוער שונות שבחלקם קנו לעצמם את ידיעת הלשון, ובחלקם הם נמצאים בתוך הפרוצס של מעבר לעברית. השיר והזמר הארץ־ישראלי, ובמקצת גם החוברת והעתון הארץ־ישראלי, חודרים גם לפינות רחוקות ומרוחקות והם פובשים את הנוער העברי. יכולנו לציין שהעברית חודרת עכשיו גם לפינות שחשבנו אותן לאבודות. מי שיפתח גליון של „יודישה רונדשו“ יפגוש שם פרקי לימוד עברי, מי שיבקר בקיבוצי הכשרה בגרמניה ובמערב־אירופה ובאמריקה יפיר מה פוחה של ארץ־ישראל להחדיר את קניניה הרחנניים לגולה. אך אין אני מתכוון לשעשע את נפשכם בתמונת חלום הקס ונהיה. אין אני מדבר כאן לזר בל ידע, ואני פטור מהסביר כי כמה דברים שהיו בגדר הויה לפני דור אחד היו לעובדת חיים. רצוני להורות על המכשולים והפורענויות הגדולות שמצאו את העם העברי בתקופה זו בחייו התרבותיים ואת השפעתם החוזרת על הארץ.

לפני פועשים שנה כשאחד־העם ביקר בארץ־ישראל ועשה את „סך־הכל“ שלו, נדמה היה לו, לשביעת רצונו, כי „המרכז הרחני“ בארץ מתחיל

להתקיים, אף על פי שהתנועה הציונית-המדינית לא התכוונה לכך. הוא ציין כמה סימנים קלושים של התהוות סביבה רוחנית בארץ-ישראל והתחלת השפעתה על הגולה. לכאורה, מאז ועד עכשיו גדלה וקווקה ארץ-ישראל והתבצרו לאין ערוך אותם הקנינים הרוחניים הלשוניים הספרותיים אשר היו אז בתחילתם, ואף על פי כן, דומה שמותר לומר עכשיו פי החלוטם הזוה של מרכז רוחני בארץ-ישראל המשפיע בתור כזה על הגולה, החלוטם הזוה נתבדה. בא אמנם דבר, אבל לא זה. אחד-העם במאמריו או לוינסקי תלמידו באוטופיה שלו „מסע לארץ-ישראל בשנת ת"ת", תיארו לעצמם את התגשמות חזונם בצורה אידילית למדי: היהודים בעולם יחיו בשפע ובשלוה, יהיו שייכים למעמדות האמידים, ומרוב טובה, מתוך רוב תרבות, מתוך צרכי הנשמה היתירה הלאומית שלהם יתגעגעו לארץ-ישראל, והארץ תשלח להם קרני אורה ותעשיר את חייהם הרוחניים. כלום יש צורך להדגיש שהחלוטם הזוה נתבדה בהחלט? לא שארץ-ישראל שולחת קרני אורה לגולה השרויה ברוב טובה, כי אם הגולה הטובעת והאומללה והנשמדת שולחת קרני מישוש לארץ-ישראל לבקש מפלט והצלה. ההבדל יסודי. לא שארץ-ישראל היא עכשיו גולת הכותרת בשביל הגולה האמידה והעשירה, אלא ארץ-ישראל היא איה-הצלה היחידי בשביל המוני ישראל, הנמלטים על נפשם. לא שירי-הערש האידיליים והמתוקים מימי חיבת-ציון מבטאים את תוכן החיים היהודיים בימינו, אלא הקריאה הקדומה: „צאי מתוך ההפכה“. והבאים אלינו אינם יהודים מלאים וגדושים תרבות עברית, שעליהם הטיל אחד-העם את יהבו ולא יהודים שאין חסר להם בעולמם אלא ההשלמה הרוחנית-הלאומית העליונה, כי אם יהודים פליטי חרב, פליטי פרעות, פליטי דלדול, „נשרפים“, נרדפים ועקורים, עקורים לא רק מזכויותיהם וממעמדם הפלפלי והחברתי, כי אם עקורים משרשי התרבות הלאומית, עקורים מהניה תרבותית, נטולים כל דבק תרבותי שאיחד את פזורי ישראל במשך תקופות שלמות ועשה אותם חטיבה אחת. ועלינו לדעת: עם היהודים הנשרפים והעקורים הללו אנו מצוים לבנות את ארץ-ישראל.

תבקרן את העליה כמה שתבקרן (כל עליה שקדמה רואה בחריפות יתירה את נגעי העליה שלאחריה), תגלו בה כל מיני חטאים ומומים מפל

מיני בחינות — פאלה הם היהודים, פאלה הם הבאים אלינו, ובהם ואתם עלינו לבנות את הארץ.

ושאלתנו הלוהטת היא: כיצד נעשה אותם לעם? זוהי שאלת הכשרה. היא הטרידה אותנו גם בהיותנו מעטים. אחד־העם תבע „הכשרת הלבבות“, אלא שלא מצא נושא סוציולוגי מסוים בעם להכשרת־לבבות זו. באה אחר כך העליה השניה והיא היא אשר מתוך נסיונה וסבלותיה הגיעה לידי הכרת הצורך בהכשרה: הכשרה גופנית, הכשרה מקצועית בעבודה והכשרה עברית ותרבותית. עם ראשית העליה השלישית קמה תנועת החלוץ שזה היה בעצם תכנה: הכשרה ויצירת פלים לכך. עכשיו אנו עומדים בראשית עליה המונית, אנו מאמינים שאין זה מרום־העליה, שהארץ צריכה לעליה גדולה יותר ושהעם צריך לעליה גדולה יותר, עליה המונית מחייבת הכשרה המונית, והשאלה היא במה נפגוש עליה זו? המונים אלה נטולי שרשים עבריים, ברובם מעוטי־תרבות בכלל, מחוסרי הכנה נפשית לקראת גורלנו ותפקידנו בארץ, — מה נעשה ולא יהיו לנו לרועץ, מה נעשה להם כדי שיתערו בתוכנו ויצטרפו לבונים?

ולא הרי העליה ההמונית עכשיו כהרי העליה הראשונה והשניה. או עדיין היה העם היהודי בהמוניו הגדולים, מחוץ לחלקים קטנים שנשבו לסמיעה, חי את חייו המסרתיים, עדיין היה קיים „החדר“ העברי, החינוך העברי העממי, וההני היהודי היה עדיין ברובו יונק משכבות תרבות עמוקות. עכשיו המצב שונה לגמרי. בינינו ובין העליות הקודמות רובצת מלחמת־העולם והיא חפרה חריץ עמוק שאין למלא אותו, כמה אמונות תמימות שהיו לנו לפני המלחמה נשמדו כליל. לפני דור אחד היה מקובל בעולם הלאומי וגם בעולם הציוני ספנת האסימילציה אינה חלה בעצם אלא על הקיבוצים היהודים, מעוטי־האוכלוסין, שבארצות המערב. אלה, מתוך היותם מועטים בין הרבים, לא יכלו לעמוד בפני אור האמנסיפציה, אבל אנחנו, ההמונים הגדולים במזרח אירופה, שהיו, כמו שאמרו אז, בגושים „קומפקטיים“, שם במקום שישנה צפיפות יהודית ודביקות עממית, שם ודאי ימצא הכוח לעמוד בפני ההתבוללות. באה המלחמה ותוצאותיה ועשו את האמונה הזאת אילוזית־שוא. היהדות המזרחית קודם כל נתונה בצפרני

התבוללות חדשה, מאונס ומרצון. בא החזיון הטרגי, אולי הטרגי ביותר בתולדות ישראל: השמד הלאומי הכפוי על היהדות הרוסית, עקירתה מחיי האומה בכללה ומקרקע התרבות העברית. אותו השבט העברי אשר לו החלק העיקרי ביצירת הספרות העברית החדשה הוא נתן את הפוחות העיקריים לתנועת התחיה, אותו השבט שנתן לנו את גאון השירה העברית בימינו ואת גדולי המחשבה הלאומית של תקופתנו, הוא נמצא זה ט"ו שנים במצב של אסימילציה מאונס. אפשר שחלקים ממנו נטמעים לתיאבון, כמו בכל קיבוץ יהודי שנפתחים לפניו שערי ה"זכויות", אך הכלל הנהו קרבן אילם של אסימילציה הכפויה עליו באכזריות-זדון. והקיבוצים היהודים הגדולים, הקיבוץ הפולני, הרומני, הליטאי והקרפטורוסי, באיזה מצב הם נמצאים עכשיו? קשה לקרוא לזה אסימילציה במונח המקובל. רגילים היינו לאחד את המושג התבוללות עם הצטרפות לתרבות אירופה, עם השפלה גבוהה יותר. אך יש טמיעה שפולה בורות ועם-הארצות, טמיעה הפרוכה בחוסר השכלה ובערות. הטמיעה האוכלת עכשיו את הקיבוצים היהודים הגדולים איננה פרוכה באמנסיפציה, בהתעלות כלכלית ותרבותית. כל עיקרה הוא: דנציזנליזציה, עקירת המוני ישראל מהניתם הלאומית. העם השליט אינו רוצה בנו מבחינה כלכלית ודוחף אותנו החוצה או למחשפי הגיטו, ועם זה הוא שולל מאתנו את האפשרות של חיים רוחניים עצמיים. אינני עוסק עכשיו בסקירה מקיפה על המצב, הנני מסתפק בקיום אחדים. היהדות הפולנית, שלפני דור אחד היתה כמעט פולה חניכת החדר העברי, ולו גם בצורותיו הפגומות ביותר, מוסרת עכשיו מאתים אלף ילדים לבתי-ספר פולנים. תעברו בקרפטורוס, במולדת החסידות הפרימיטיבית ביותר, ותמצאו שם את רוב ילדי ישראל, ילדים מגודלי פיאות ארוכות וחובשי פיפות, ילדים שהוריהם הם חסידים ממונקטש, ואלה אולי לומדים עם ה"רבי" שעה אחת ביום, אבל את חינוכם, פביכול, את השפלתם האלמנטרית, הם מקבלים בבתי-ספר נכרים. וקיבוץ עלוב זה איננו אחיד גם בטמיעתו. תמצאו בו ילדים ששפת לימודם מדירית, וילדים שבית-ספרם הוא צ'כי, וגם ילדים המקבלים את חינוכם בלשון... רוסית בדיאלקט של שבט רוסי נידח. ואין זו שאלת הלשון בלבד. הלשון היא בשבילנו המפתח לקנינים הרוחניים של האומה. ובשביל הדור הצעיר המתחנך בעברית נעשית הלשון

העברית גם מפתח לתרבות האנושית הכללית, לתרבות העבודה, לתרבות היוצרת נכסי רוח חדשים. לחלקים גדולים בישראל אין הטמיעה בימינו פותחת שערי השפלה ודעת, ואין להם צינור אחר לתרבות האנושית מלבד השפה העברית.

אם סבורים אתם שהסכנה היחידה הצפויה לדמותו התרבותית של הישוב היא בעליה ההמונית הזאת. הרי אתם טועים. הארץ עצמה, למרות כל הישגינו, נושאת סכנות אימות. מפלצת ההתייוונות מאיימת עלינו בגלגולים חדשים. גם בית־הספר העברי, גם חֶבֶר הסופרים שלנו, גם העתונות העברית, גם התיאטרון העברי, אינם משנים את הרושם הכללי: בבל לשונות. אפשר טבעי הדבר, כשם שהוא טבעי בערי־נמל ובארצות המכניסות מהגרים, אך אין הסכנה פוחתת בגלל זה. תשאלו, מי מִשֶׁה לארץ דמות זו של בבל לשונות? והתשובה היא כמו בימים קדומים: יד החורים והסגנים במעל ראשונה. דוקא השכבות המסודרות ביותר, הפקידות הגבוהה, לא רק הפקידות הממשלתית הגבוהה, אלא גם פקידות ציונית גבוהה, וראשי חברות ומנהלי מוסדות — ידם ביצירת אותה האתמוספירה הצוררת להתהוות תרבות עברית. יותר משיש בה מן הבורות ועם־הארצות יש בזה מן הסנוביות. עוד מעט וחלשון העברית בארץ תישאר שפתן של השכבות „הנמוכות“, של העדות הנידחות, של בני הכפר, של אנשי העמקים. אלה היחידים ישמרו לה אמונים בתוך אוירה כללית של ליבנטיניות, קריריזם וסנוביזם. השפה תודח לחקלאות והשכבות העליונות והחשובות תהיינה תפוסות לשבעים תרבויות, היוצרות בארץ אוירה של חוסר כל תרבות, של תלישות רוחנית, אדישות ויהירות. אנו כבר מתקרבים בארץ לסולם תרבותי אשר בשלבו התחתונים ילדים עזובים ומחוסרי־חינוך במספרים מפחידים וראשו מגיע לשכבות עליונות, מחוסרות־תרבות ועשירות־תרבות, אך חסרות זיקה למלאכת הבנין, לחיי הישוב ולחיי העם, מרובות־צרכים, אלא שאין להן צורך בתרבות העברית המקורית, ואין להן קשרים עם היחידים והציבורים היוצרים את תרבות החיים העברים בארץ. סכנות מרובות אורבות לנוער העברי הארץ־ישראלי, בחלקו הגדול אינו מסתפק באפשרויות החינוכיות שיש לו בארץ, והוא נושא את עינו ל„השתלמות“ בחוץ־לארץ. משמעו של דבר: קריריזם, בריחה מהתפקידים

הקשים שהארץ מציגה ליהודי הצעיר, השתמטות מן החיים הפשוטים שהארץ מאפשרת. רדיפה זו אחרי „השתלמות” מתישבת יפה עם התנפחות ודלות רוחנית. תעברו בבירות אירופה ותמצאו בכל מקום קולוניות גדולות של צעירים וצעירות מארץ־ישראל, גומרי בתיספור תיכונים, ואפרוחים שיצאו מקנם בטרם העמיקו שרשים בחיי הארץ, במאמציה, בספרותה! באמתחתם מעט סיסמאות פטריוטיות, אבל אינם מוכנים כלל וכלל לקבל על עצמם את העול שארץ־ישראל מטילה. מה יהיה ערפם כשישובו?

ואין אתה עומד על מצבנו התרבותי בארץ־ישראל, אם לא תעמוד על מצבו של היוצר העברי. אי אפשר שלא לציין את הסתירה העמוקה בין הגיאות הפלפלית של הארץ, הניכרת כל כך במצבה של האינטליגנציה המקצועית (עורך־דין, רופא, מהנדס), לבין מצב האנשים אשר הקדישו את עצמם ליצירה עברית, אם יצירת ספרות עברית ואם יצירת תיאטרון עברי, אם טיפול במוסיקה עברית, ואם מדע עברי. על אלה אפשר להמשיל: „כל העולם אינו נזון אלא בשביל חנינא בניי”, וחנינא זה אין לו אפילו קב החרובים. באותו זמן שהארץ משמשת פלי־קיבול לרבבות אדם ומשלמת בעין יפה לכמה וכמה בעלי־מקצועות, משלמת הרבה יותר ממה שמתור לעם עני לשלם, ואפילו סופר עברי במידה שנכנס לעבודת תרגום או הוראה, או פקידות, יכול למצוא מחיה, הרי האמן העברי הנשאר נאמן בקשיות־עורף ליצירה המקורית שלו — אין לו גואל. הוא היתום היחיד בזמננו בחברה העברית בארץ. זה הכלל: כל מי שקשר את עצמו קשר־אמת עם היצירה העברית אין לו אותה האחווה בארץ שיש לכל אדם אחר, ואין תימה בדבר, הלא חלקים גדולים בישוב, ודוקא החלקים האמידים והמסודרים שבקרבו, אין להם כל צורך ביצירה זו.

מי יקבל על עצמו לשנות את המצב? מי יקח על עצמו את הדאגה לטיב העליה, להכשרה תרבותית המזינה בגולה, לחינוך יותר עמוק של העם, לטיפוח הספרות העברית ושאר ענפי היצירה העברית? יש אומרים: הסתדרות מיוחדת, מקבילה להסתדרות הציונית. בעלי הזכרון יופרו שבועידת מינסק הציע אחד־העם להקים הסתדרות מיוחדת ומקבילה לענייני תרבות. מאז ועד היום חוזר הרעיון בלבושים שונים, מכריזים עליו בלי הרף, מקימים בשבילו במות. לאחר ועידת מינסק היו קונטרסציות בהאג,

בברלין ושוב בברלין — לפני המלחמה, ואחריה שוב מועצות ומועצות, ועד להכרזת „ברית עברית עולמית“, ותביעה בלתי־פוסקת: הבו לנו קונגרס עברי! לאחר עשרות שנים של הצעות והכרזות ונסיגות אלה, מותר להעיד שהברכה לא היתה שרויה בהם. אילו אפשר היה לבנות תרבות עברית ברזולוציות, בתביעות, בהתמררות על ההסתדרות הציונית, היתה התרבות העברית מזמן בנויה על תלה, אך מה שנוצר עד עכשיו הוא פרי עמל יחידים וקבוצות על הקרקע שנחרש על ידי התנועה הציונית. ומעט, מעט מאד, יש לזקוף לזכותן של מועצות והסתדרויות „עולמיות“. דומה שאין מפירים עדיין אצלנו שהסתדרויות לאומיות וקונגרסים לאומיים אינם מן הדברים הנעשים בידיים. בימינו יש הרבה אנשים הנמשלים לאותו חובש פיקה ש„ידע“ פי לאמיתו של דבר הלא אין כלל דופק. נתרבו אצלנו החובשים היודעים את הסוד שאין דופק, ויש רק פתאים־מאמינים, הם, החובשים־הפיקחים, מאמינים שאם יעמידו פנים נאמין להם. הפיקחים הללו אינם יודעים שיש מאורעות היסטוריים שאינם ניתנים לחיקוי, וגילוי־שכינה אינו נעשה בידיים. הקונגרס הציוני של הרצל וההסתדרות הציונית שנוצרה על ידו הרי הם בבחינת הופעה חד־פעמית בהיסטוריה, וכל חיקוי לה לא יצלח. אולי קראתם את „אלוף בצלות ואלוף שום“, של ביאליק, הראשון שהכניס בצל למדינה נחל כבוד ותפארת, השני שהתקנא בו, קנאה שמביאה לידי חיקוי, והכניס שום לאותה מדינה — היה לצחוק. המזופים אותנו בקונגרסים חדשים ובהסתדרויות לאומיות חדשות, מוכיחים שאינם יודעים יראת־הכבוד מהי.

אין גואל אחר לתחייתנו התרבותית אלא התנועה הציונית. היא עצמה. ממנה יִדרש, והיא סוף סוף תיענה. ההסתדרות הציונית גם בלא יודעים וגם שלא במתכוון נעשתה לגורם המפרה ביותר את התרבות העברית. הרצל זה, ששאל שאלת תם: „תרבות עברית מהי?“ ואשר חשש כל כך להכנסת היופוחים על תרבות עברית לציונות, מי כמוהו הכשיר קרקע בשביל תרבות עברית? איננו יכולים לתאר לעצמנו כלל את צמיחת ספרותנו החדשה, את דורם של פיאָרברג, ביאליק, ברדיצ'בסקי וטשרניחובסקי ועד ברנר, אילמלא ההופעה של הציונות הפוליטית. זה פוחה של תנועה ציבורית גדולה. קיימים קשרים עמוקים, סמויים מן העין.

בין תנועות ציבוריות גדולות לבין היצירה הרוחנית. קשר עמוק כזה קיים בין תנועות העבודה העברית לבין צמיחת התרבות העברית של ימינו. הפועל העברי, מראשית התהוותו בארץ, נעשה המשען הנאמן ביותר ללשון ולתרבות העברית, ולא רק כקורא וכמעריץ וכתומך, כי אם גם כיוצר קרקע פורה בשביל היצירה הרוחנית, כיוצר ערכים רוחניים.

נכון הדבר שהתנועה הציונית חטאה הרבה. היא חטאה, כמו כל התנועות הפוליטיות פמעט, שהן משמשות את העליה הרוחנית באַקראי, שלא במתכוון, שלא בהכרה ברורה, ואינן מקדישות לפעולה התרבותית את המקום הראוי לה. מכאוב היה לפגוש בראש התנועה הציונית סוג אנשים שבכל מסירותם הציבורית נשארו זרים לאות עברית, כשם שמכאוב היה לראות אנשים אשר להם שרשים עמוקים בתרבות עברית, אלא שהם גורסים שיטת „שתי רשויות“: עסקנות ציבורית לחדד וחיית תרבות לחדד. שיטה זו של שתי רשויות צריכה לעבור מן העולם. וגם חסידי התרבות העברית, הרוצים להפריד בין התנועה הציונית ובין התנועה העברית ומאמינים כי על ידי זה שנקים פלים נפרדים לעבודה תרבותית עברית נתקן את המצב — אינם מסייעים לתיקון המצב.

ההגיון התיאורטי יכול להפריד חזיונות היסטוריים לחלקיהם, אך ההיסטוריה עצמה היא סינתטית. קיימים או היו קיימים „ציונים־בלתי־עברים“ וגלותיים וטריטוריאליסטים־עברים. אך אלה אינם אלא חזיונות אישיים, ולא חברתיים. הם אינם מבטאים את ההתפתחות ההיסטורית. ההיסטוריה לא נתנה לנו חופש הבחירה לגבי הארץ ולגבי הלשון, והיא גם איננה מסכימה להפרדה „ההגיונית והמציאותית“ בין התנערוותנו המדינית והחברתית לתקומתנו התרבותית.

אינני מתכוון להתוות בקונגרס הזה תכנית מקיפה של אותה הפעולה התרבותית שעמנו נזקק לה ושארץ־ישראל נזקקת לה בימינו. אילו גיליתי לכם כל מה שאני נושא בלבי הייתי בעיניכם כִּשְׂרֵי בשרים על לב רע. אני רואה עצמי פטור מלהביא עכשיו לפניכם את רשימת כל הדברים הניתנים בכלל להיעשות, מפני שאני מביא בחשבון את צמצום פחותותנו ואת מיעוט אמצעינו בשעה זו. אולם מאמין אני כי אם נגש לעבודה יצמחו הפוחות ויתרבו האמצעים. אָמְנָה כֵּאֵן רַק אֶת הַדְּבָרִים הַעִיקָרִיִּים שֶׁבָּהֶם

אנחנו מוכרחים להתחיל מבלי לדחות. ראשית, ההסתדרות הציונית צריכה לקבל על עצמה אותם הצרכים התרבותיים הלאומיים שאינם יכולים להיעשות אלא על ידי כוח ממלכתי. גידולו של הישוב יוצר תנאים נוחים לצמיחת הספרות והעתונות והתיאטרון בארץ. התהוותה של שכבה מעורה בלשון ובתרבות העברית, שכבה ההולכת וגדלה — סופרים, מורים וגננות, פועלים, נוער — יוצרת צרכים ואפשרויות כאחד. מן הצרכים יש העלולים להתמלא בכוחות הקהל הארץ־ישראלי, ואינם טעונים אלא יד ממריצה ומכוונת, ויש היכולים להיעשות רק על ידי המדינה העברית, כלומר, ההסתדרות הציונית. יש מפעלים מונומנטליים שאנחנו חולמים עליהם זה משנים. עכשיו כבר אינם בגדר של לופסוס, אלא בגדר צרכים חיוניים לישוב ולדור הצעיר הגדל בארץ. איננו יכולים להשאיר אותו בגלות רוחנית ובליבנטיניות, ולא נוכל לשלוח אותו לקבל את השפלתו היסודית בספרויות לועזיות.

דוגמאות אחדות. אַנציקלופדיה גדולה, אַנציקלופדיה עברית וכללית כאחת, שלפני פחמישים שנה הוחל בה — רק הוחל — בַּרְשָׁה, ושאותה תבע מר סוקולוב, ושדובר עליה כפעם בפעם. עכשיו היא חשובה לא בשביל קורא עברי יקר, אלא בשביל הדור הצעיר. היא צריכה לשמש מוסד־השלמה למה שהוא למד בבית־הספר. הקמת מפעל גדול זה פירושו: ריכוז חֶבֶר עובדים מדעיים וספרותיים, לברכה לארץ ולתרבותנו. ענין שני — מלון עברי מדעי.

ואופיר רק בקצרה את מפעל הכינוס אשר ביאליק ביקש להקדיש לו את חייו והדבר לא עלה בידיו, באשמנתנו. הוא נתן לנו את ספר האגדה, וכל השאר עדיין מחפה גזאליים, ובמושג כינוס אין אני מתכוון לספרות העתיקה בלבד, אלא גם לספרות החדשה. דומה, ששום אחד מגדולי סופרינו — מרמח"ל, מאפו וסמולנסקין, ועד הסופרים המפורסמים ביותר שבדורנו, לא זכו לכינוס הגון, מתוך ידיעה ואהבה וכבוד.

ובהקבלה לכינוס — תרגום, כנתי לא לתרגום שוקי הנעשה בשביל לספק את הדרישה לחומר־קריאה קל, אלא לתרגום של ספרות קלסית עולמית, של דברי שירה ומדע, נכסי עולם, וכן מתכוון אני ליצירת ספרות מדעית בעברית. יש לקרוע על אותה עובדה מבישה שבשעה שחיים ופועלים

בארץ מאות אנשי־מדע בטכניקה, בחימיה, ברפואה, במדעים חברתיים — הם שולחים את לחמם על פני מים רבים, הרחק מגבולנו. רוב חכמי ישראל היושבים בארץ מפרסמים את מחקריהם בחוץ־לארץ, בשפות לועזיות. ומתפזר אני גם לטיפוח היצירה המקורית בשלביה העליונים ולגאולת היוצר מתנאי השעבוד והניזון שהוא נתון בהם עכשיו.

עד פאן התפקידים המרכזיים הארץ־ישראליים.

אולם אני מתפזר גם לעבודה תרבותית בגולה. ושלא לתת מקום לתקוות מופרזות: עבודת התרבות בגולה היא כל כך רחבת וכל כך מתבוססת בדלותה, שאין בידינו כלל וכלל לספק כיום הזה את צרכי הגולה. עם כל הכרתנו בערך בית־הספר העברי בגולה ובערך הגדולות שעשה למען הארץ, למען העליה ולמען החלוץ ולמען תנועת הנוער העברי, אין לנו כל אפשרות לקבל עלינו את העול החמרי של בית־הספר בגולה. ולואי שיספיקו פוחזתינו בשביל תמיכה מרכזית, בשביל המצאת אינסטרקטורים ארץ־ישראליים, מומחים פדגוגיים, שליחנינו המחנכים שיבקרו בכל בית־ספר בגולה שירצה להשתמש בעזרתנו, בין שהוא עברי בשלימותו, בין שהוא עברי למחצה. כל בית־ספר שיהיה מוכן לקבל את ההשפעה החינוכית של ארץ־ישראל, שיחפץ לשלוח את מוריו לארץ־ישראל בשביל להשתלם בסמינריונים, שירצה להשתמש בספרי לימוד ושימוש והדרכה שנוציא בשבילם — כל אלה יהיו רשאים ליהנות מעזרתנו.

חפצתי להבהיר פאן נקודה אחת: עלינו לכוון את פנינו קודם כל אל המורה, אל המורה העברי שחטאנו לו ועזבנוהו לנפשו. אם אין אנחנו עשירים כל כך שנוכל לספק את צרכי הילד העברי, צרכי בית־הספר העברי בגולה, הרי נדאג לפחות למורה העברי, לחזק את ידיו, להרים את קרנו ולהרים את רמתו המקצועית הרוחנית החברתית. כלל המורים העברים יש לו זכויות גדולות בתנועת התחיה, אך לא מעט יש לזקוף גם לחובו. זכורים לטובה כל אותם המלמדים מן הנוסח הישן המורים מן הנוסח החדש שנתנו כל כך הרבה להקמת דור עברי. ולא יכופר לכל אלה — ואם גם גדולות זכויותיהם בשטחים אחרים — שהשניאו על תלמידיהם את העברית. ואם רוצים אנו בחידוש הפעולה התרבותית ובהרמתה, הרי תפקידנו הראשון

הוא: חינוך המורה העברי, "השבחת הגזע" והרמת קרנו. צריך שיכירו אצלנו בחשיבות החלוצית של תפקיד המורה.

נקודה שניה: הכשרה תרבותית המונית. מה שנעשה עכשיו בדלות כזאת, בחוסר כוחות ובחוסר אמצעים ב"החלוץ" — טעון הרחבה. הדרכה ועזרה. וכן בהסתדרויות הנוער. וגם בהסתדרויות הנשים.

פיצד יעשו הדברים האלה? באיזה אמצעים יעשו? רצוני לענות בגילוי־לב: אילו היה הדבר תלוי בי, אילו היו ההסתדרות הציונית ומוסדותיה מוכנים לכך הייתי מביא לקונגרס הזה הצעה ברורה: קרן שלישית. קרן לתרבות עברית. ואין כל אפשרות לפתור את שאלות עבודתנו התרבותית פתרון ממש בלי קרן תרבות. כשם שיש לנו קרן לקרקע, כשם שיש לנו קרן להתישבות, כך הכרחית לנו קרן לתרבות. לצערי הרב, למדתי מתוך התענינותי בשאלה זו שאיננו ראויים עדיין למעשה רב ושלם זה. עדיין רוב העסקנים הציונים שלנו חיים באותם המושגים, שפעולה אחת צרה לחברתה, והם סבורים כדויד פרישמן, שישנו רק רובל אחד, והוא מסתובב בכל מקום, ואם אתה נותן אותו כאן לא יגיע למקום אחר. אני פשלעצמי שולל את ההשקפה הזאת. מאמין אני שישנם מעינות חתומים באומה ויש לגלותם. המים יפרצו. יש נימים שזנזו וצריך לנגוע בהן. מה שחסר לתנועה הציונית זה לא תורמים ונותנים, אלא מעשים, מאספים ותובעים. השליח הטוב של הקרן הוא לא רק גובה, הוא גם מחנך ומקיץ נרדמים. מאמין אני שאם התנועה הציונית תעמיס על עצמה עוד תפקיד גדול, תמצא בזכות זו אנשים חדשים אשר יתחנכו לתפקיד זה וישאו בעול. פיון שאינני מעונין בויפוחים אלא במעשים, בהתחלת מעשים אשר יובילו למטרה, הריני אנוס להסתפק הפעם בהצעת פשרה — לא בהצעת פשרה שתמסור את הענין לנעדה, כרגיל אצלנו, כי אם בפשרה שתטיל עלינו התחייבויות מסוימות, ולו גם בלתי־מספיקות.

כל עוד אין לנו קרן לתרבות, אשר תרכז את כל הפעולה התרבותית של ההסתדרות הציונית — עלינו לבקש להפעיל את המוסדות הקיימים, ולהקים מה שכבר התחייבנו עליו ולא קיימנו.

המוסד האחד הוא מוסד ביאליק. זכות היא לאפסוקטיבה הזאת שהקימה מוסד זה, ראשון במינו בתנועתנו. המוסד השני, שעדיין איננו

קיים אף על פי שהחלט עליו בכמה קונגרסים, הוא המחלקה המפורסמת לתרבות וחינוך. נוסף לכך שגם מחלקת הארגון של ההסתדרות הציונית איננה צריכה לספל בחיים האדמיניסטרטיביים בלבד, אלא שעליה מוטלים גם תפקידים של חינוך המונים ותעמולה פובשית ומעמיקה — היו לנו גרעינים ראשונים לפעולה תרבותית ממשית.

מנין יבואו האמצעים? כל עוד אין הסכמה מטעם הקרנות הלאומיות להקמת קרן שלישית הרי הן חייבות לשאת בעול. השנה הקציבה קרן היסוד חמשת אלפים לירות בשביל מוסד ביאליק. עכשיו החליטה ההנהלה הציונית שתפנה גם לקרן הקימת ולמחלקת הארגון שכל אחת מהן תשתתף במוסד ביאליק. יש להרחיב את הענין הזה. יש עוד בהסתדרות הציונית גופים שאנחנו רשאים לדרוש מהם עזרה לעבודה תרבותית, כגון „הדסה“ באמריקה והסתדרות ויצ"ו. ההסתדרות הציונית צריכה לרכז תקציב יסודי של 25 אלף לירות לשנה. מגביות המוניות לא יעשו למען מוסד ביאליק, אולם ההסתדרות הציונית מסכימה לרכישת תרומות ותורמים מיוחדים. אין ספק שיש בעמנו כמה מוסדות, קהילות וחברות וגם יחידים העלולים להימשך לפעולתנו התרבותית. וגם מבין אלה שעדיין אינם נענים לעבודתנו הפוליטית והישובית ימצאו אנשים אשר יענו לעבודתנו התרבותית —

האזניברסיטה בירושלים תוכיח.

אגב, לא כל פעולתנו התרבותית תלויה בכספים העומדים לרשותנו. כמה דברים ניתנים להיעשות בהשפעה מכוננת. דוגמה אחת: יש לנו בירושלים האזניברסיטה העברית, מוסד גדול, מוסד המרפז כבר פיוס הזה כמה מאות סטודנטים וכמה עשרות חוקרים ומלומדים, זקנים וצעירים, שאנחנו תולים בהם תקוות. אולם עדיין אין האזניברסיטה מורגשת בארץ ובגולה במידה הראויה. דרוש קשר יותר קרוב בין התלמידים והמוסמכים והמרצים לבין הצרכים החיוניים של הארץ ושל העם בגולה. צריך שהאזניברסיטה תתן חיל-חלוצים לעבודתנו התרבותית. הנה מתחילה האזניברסיטה בהקמת המחלקה הפדגוגית. צריך שהמחלקה הזאת, הבאה למלא צורך חיוני, תגיע לרמה חשובה כדי שתוכל להעלות את רמת החינוך בארץ ובגולה.

דוגמה שניה: פנסת ישראל. ההסתדרות הציונית עשתה מעשה צודק

בהטילה את עול החינוך של הישוב על הכנסת. הישוב העברי בארץ הוא ישוב אמיד, ישוב עשיר בחלקו, בתור פלל מאורגן הוא חייב לשאת בחינוך ילדיו, בלי להיזקק לעזרת הגולה. ואפשר יש לדרוש ממנו שישא גם בעבודה תרבותית עממית בארץ. מדוע אנוסה פיוס הזה ההסתדרות הציונית להקציב מקופתה הדלה 20.000 לא"י להחזקת בתי-הספר בישוב? מפני שהממשלה מקפחת אותנו. ושנית, מפני שכנסת ישראל משוללת אותן הזכויות שיש לה לקהילה היהודית בברלין. כמה סיבות לדבר. המדינאים שלנו לא החשיבו את ארגון הישוב, ולא טרחו להנחיל לכנסת את הזכות להטיל מסי-חובה. ברגע שנגיע לכך — ואני חושב שאפשר להגיע לכך, אם האפסקוטיבה תקבע לעצמה את הדבר פאחד התפקידים המרכזיים — תיעשה הכנסת לכוח ממשי וממילא תוכל לשמש מכשיר הגון לפעולתנו התרבותית בארץ.

מת עלינו ביאליק. חלקנו לו בחייו אהבה והערצה מלוא חפנים. אינני יודע אם מי שהוא מגדולינו בדורות האחרונים זכה בחייו למידה זו של הערצה ואהבה. רק את האחת אשר ביקש אותה לא נתנו לו — את האפשרות המלאה של עבודה תרבותית בכל פוח תנופתו. נתנו לו שיבזבו את זמנו ואת פוחו וידפוק על דלתי גבירים. כמה דורות אם יעבדו ספק אם ימלאו מה שהחסיר מאתנו ביאליק בלכתו. שום החלטה לא תמלא את פוח היצירה שנגנז עם ארזנו. אך יכולים אנו, באם רצוננו ונאמנותנו לקיים את צנאָתו המעשית. לקיים את דרישותיו מאתנו לגבי הספרות העברית, לגבי טיפוח היצירה והלשון. ישנה נא הקונגרס הפעם ממנהגי הקונגרסים הקודמים ויניח יסוד למפעל תרבותי העתיד לגדול ולשנות את דמות חיינו. להציל אותנו ממצב של ערב-רב במולדת. יעשה זאת הקונגרס ויתקן במשהו את החטא שחטאנו פולנו למשוררנו הגדול. את החטא שחטאנו לעצמנו, לצו האומה.

מ ז ה ק ר

„הנדיב הידוע“ ומפעל חייו

(בשלושים למותו, כ"ד בכסליו תרצ"ה)

ד"ר וייצמן הקהל הגדול אשר נענה לקריאת הסתדרות הפועלים החקלאים לכבד את זכרו של הנפטר הגדול, תסלחו לי, אם בדברי אצא מגדר המקובל בדברי הספד.

אבל זה הוא מיוחד במינו. אין זה אָבֵל על אדם שהלך בדמי ימיו, באמצע מלאכתו. לפני ארבעה חדשים התאספנו כאן במקום זה לבנות ולהספיד את גאון האומה מתוך זעקת־שבר, מתוך הכרה גמורה פי דלונג, פי באמצע חייו ובאמצע מלאכתו לוקח מאתנו האיש ולקח אתו את כל עושר־הרוח שהיה מזומן לנו. הפעם יש לנו הרגשה אחרת. האדם אשר הלך מאתנו זכה לראות במו עיניו אולי הרבה יותר ממה שהעז לחלום עליו בראשית עבודתו. הוא ראה את האילנות הענפים שגדלו מן הנטיעות הרפות אשר טיפת. והרגשתנו היא הרגשת עם היושב על אדמתו ורוצה לשלם שלמי־תודה לאחד הראשונים והגדולים בין בָּנָיו.

חברים, איני חושש פן יחשדו בי, חלילה, שהנני מ„מכבדי עשירים“. מנדלי מוכר ספרים כתב באחת מהקדמותיו, שעל האדריסה אליו מספיק לכתוב „מנדליו מוכרו ספרימו“, ואין צורך להוסיף דוקא „גוספודינו יִבְרִיּוֹ“. גם מבלעדי זה לא יטעו בו. וגם בנו לא יטעו. יחסנו הנלבב לברון רוטשילד הוא לא מפני שהוא ברון ולא מפני שהוא רוטשילד. היחסים בינינו לבין עשירי ישראל אינם נלבבים ביותר. בין הציונות עצמה לבין עשירי ישראל קיים כל הימים רומן טרגי מאד, רומן חד־צדדי. אין צורך לפרש מי היה הצד שחשק מאד מאד בשידוך, ומי היה הצד שנשאר קר מאד. ומהרצל ועד וייצמן נתנסו מנהיגי ישראל הרבה מאד במאמצים הטרגיים — מאמצים לשוא — לרכוש לציונות את ההון היהודי

הגדול. אמרתי: „מהרצל ועד וייצמן“. יכולתי להקדים. הראשון מ„שלנו“, מיהודי המזרח, אשר קם בראש התנועה וזכה גם להיות מכובד על יהודי המערב, פינסקור, כבר ביקש את הדרך אל לבותיהם ואל פיסיהם של „גדולי“ ישראל — ולא מצא. לאחר מסעו למערב-אירופה ודפקו על לבות ערלים, הגדיר את טיבם של עשירי ישראל: „תיישים, לא לצמר ולא לחלב“ ומה שאמר עליהם הרצל, כיצד תיאר את פגישותיו עמם, כיצד שפך עליהם את מרירתו — ידוע למדי. ואין כאן מקום להאריך בזה. ובתוך השממה הזאת היה הברון אדמונד פנאוט-מדבר. לא רק ב„מדבר-פריס“, שאותו הזכיר וייצמן, לא רק בשממת היהדות הצרפתית, במדבר הגדול של ההון היהודי הגדול היה הברון הזקן אוֹאִיִס' מוֹרִיק ומחנה. חזיון בפני עצמו.

במה שאמר לא יהא כלום מסיפור „זכרונות“. אין לי להתפאר בזכרונות אישיים. רבים הם בישוב האנשים אשר בדברם על הברון הם יכולים לספר כיצד נפגשו אתו ומה אמר להם. אתי אין כמו אלה. הזכרון היחידי אשר לי הוא כמעט בגדר קוריוז: כיצד לא נתקבלתי אצל הברון. הדבר היה לפני עשרים שנה ומשהו. הברון ביקר בארץ. הסתדרותנו, הסתדרות הפועלים החקלאים, ביקשה דרך לגשת אליה, להסביר לו את עניני הישוב, את עניני העבודה העברית — גם בפרדסים שלו — אחרת קצת ממה שהפקידות שלו היתה עשויה להסביר. ואז יצאנו — ש. יבנאלי ואני — ברכיבה על חמורים מן ה„חן“² ביפו דרך כפר קאקון לזכרון-יעקב. תחילה היה שמקתקה שהפקידות תאפשר לנו להתקבל אצלו — ד"ר הלל יפה עמד להשתדל בדבר — אולם הפקידות לא אִיפְשְׁרָה, והראיון לא יצא לפועל, וטלטולי הלילה ההוא היו לשוא. אפילו לא לקומץ זכרונות. בהודמנות אחרת ראיתיו רק רגע, ממרחק. השתוממתי למראו פניו. לא פני „גביר“, פנים של אמן, פנים של איש-הרוח. הקלף היבש של עור פניו היה מואר באור נעלה.

שנים רבות תיארנו את הברון רוטשילד בספרות הציניית פפילנטרופ. כך ראה אותו גם אדם חכם כאחד-העם. האומנם

¹ פנאוט-מדבר. ² פונדק ערבי.

היה „הנדיב הידוע“ פילנטרופ? אפשר שכזה היה לגבי צרפת, לגבינו אנו היה אדם אחר לגמרי. איש־הרוח, איש־האידיאה, איש הרעיון האחד. וזאת היתה הטרגדיה שלו ושלנו שאיש־הרוח הזה פעל באמצעים של פילנטרופ. והאמצעים הללו ודרך הפעולה הזאת הם שהסתירו מעיני הקהל את רוח האיש.

בביקורו השלישי בארץ, בתרנ"ט, אמר לבני ראשון־לציון: „לא עניותכם ולא לחצכם העירו בקרבי את חפצי להושיעכם, כי רבים הם העניים והנאנקים מחמת המציק בארץ יותר מכם, וגם לא מרגשי חמלתי עליכם עשיתי זאת, רק הרעיון הקדוש אשר אחזתם בו להושיב את אדמת אבותינו הנשמה ולהשיב בנים לגבולם, הן המה הסיבות אשר עוררוני לתמוך בידכם ולהוציא אל הפועל את הדבר הקדוש לכולנו“ („הצפירה“).

אילו היה פילנטרופ בלבד לא היה יכול בשום אופן להמשיך בפעולה שבה התחיל. לתת 30.000 פרנקים לראשון־לציון, כמו שנתן לאחר שביקר אצל יוסף פיינברג, בא־כוחם של החלוצים הראשונים, יכול גם פילנטרופ. אבל לשאת במשך עשרות שנים את כל התלאות וכל הכשלונות של המפעל הזה, העשיר בתלאות ובכשלונות, ולא להרפות — לכך דרוש היה כוח אחר ואופי אחר. לשאת את עולה של הממשלה התורכית, על פקדיה ועל בקשישה, ועל שיטות העבודה שלה שאליהן צריך היה להסתגל; לשאת את הכשלונות של הפקידות שלו עצמו, של האנשים אשר בהם היה נותן אָמון מוחלט והם נתנו לתבוסה ולקלסה את מפעל חייו; לשאת את זעקת האפרים, את יסוריהם האמיתיים והמדומים, ואת הקטיגוריה המתמדת של עושי דברו על האפרים; לשאת את פשיטת־היד, את השנזורות, את „המשפטים“ המפורסמים אשר מן האפרים מקבל־כספו היו נשפטים אתו ותובעים אותו לערכאות או מאיימים עליו בתביעה למשפט; לשאת את הביקורת שלנו, את הביקורת של התנועה הציונית, של העתונות היהודית („מציגים אותי בעתונים כמשעבד“ — מתאונן הוא מרה באחד ממכתביו הקדומים); ומה שקשה אולי מפל אלה — לשאת את הלעג הביטול של סביבתו שלו, של סביבתו הקרובה — כלום היה אדם־פילנטרופ עומד בכל אלה?

ואם באתי להעריך בהערצה רבה את „הנדיב הידוע“, הריני עושה

זאת לא משום „ההצלחה“ הגדולה אשר בה הוכתר מפעלו (אדרבא, שגיאותיו וכשלונותיו היו רבים וקשים, והמפעל כולו לא ניצל אלא בדרך „נס“, נס התנועה הציונית). ולא משום הסכומים העצומים אשר השקיע במעשה ההתישבות, ולא משום כוח ה„נתינה“ המופלא שבו. מתכוון אני בעיקר להתגלות האישית. ל„ניצוץ“־הדורות אשר התלקח בו באש טהורה.

חובבי־ציון היה להם פסידונים בשביל הברון אדמונד: „הנדיב הידוע“. הרי הוא לא רצה שיפרסמו את שמו ברבים, אם מתוך עניויות (שאגב אינה מצויה ביותר לא בנדיבינו ולא במנהיגינו), ואם מתוך תפיסה פוליטית, ואם מתוך א־ירצון להתקשר בגלוי במפעל אשר כל כך הרבה תקלות צפויות לו. אולם היה לו עוד פסידונים לַפנים מפסידונים. פִּינֶסֶקֶר וְלִילְנֶבְלוֹם היו מדברים במכתביהם על „חובבי־ציון שבפריס“. חובבי־ציון בלשון רבים. האחד שבא במקום הרבים, ויותר מהם. המלה „חיבה“ יש בה משהו העושה את הענין נוח מדי, קל מדי, זול מדי, קטן מדי. בטרם חיבת־ציון, ובתוך־תוכן של חיבת־ציון והציונות היו מועטים־מועטים, שמהותם היתה „אהבת ציון“, אותו שם שאברהם מאפו נתן לסיפורו. אהבת־חיים. אהבה עזה. תשוקה לזהות לציון. ריכוז הנפש בציון, שעבוד כל החושים לציון. אִוְה־בִּי־צִיּוֹן אלה, בין שהם חלוצים אלמונים, בין שהם עומדים במרומי־התנועה, בין שהם אנשי הזיה פרולי־טריים (פיהושע ברזלי וכמיכאל הלפרן). בין שהם „אנשי מעשה“ — בזכותם ורק בזכותם הגענו עד הלום.

אוהב ציון כזה היה הברון אדמונד. אוהב מאוהבים. וכל מה שהוסיף שנים פאלו גברה אהבתו. קראתם אצל סוקולוב את התיאור הנהדר של הישיש המשתרע על מפת ארץ־ישראל וקורא: „זֵאן, הבא את האטלס!“ בקריאה זו מרמז כל הברון כולו.

עצם אהבת־ציון הוא חזיון־פלאים. אך הפלא הפסול והמשולש שלפנינו הוא בהתגלותו, במקום התגלותו, ובזמן התגלותו.

במערב, בטרם תופר צרת־היהודים, כשמפת האנטישמיות עדיין לא היתה למפת־מדינה, ובסביבה של התבוללות מדינית, של פטריטיזם צרפתי, של פחד מפני כל צעד העלול למוטט את הישגי האַמְנֶסִיפֶצִיָה, באוירה של

בורסה, של תארי־כבוד, בנקאי בן בנקאי, ברון בן ברון. בסביבה אשר לה כל מיני פנטסיות ורק לא פנטסיה „ברונית“ זו. דרך הרוח!

באותם הימים כבר היו לנו אנשים מטיפוס חדש, אשר בלבם יקדה האש של אהבת־ציון והם הציתו את האש בלבבות. אך אלה היו לא „גבירים“ ולא אנשי־מדינה, ולא יד להם במערב. אלה היו בעיקר סופרים ועתונאים עברים. אז עדיין לא היה המרחק — שהוא היום סימן ל„אנשי־רוח“ — בין ה„סופר“ לבין ה„מפלגה“, והסופרים ואנשי־הרוח לא ראו את הפעילות הציבורית כענין גלמי ומיכני, שהוא למטה מכוונה של הרוח. דרד גורדון, יחיאל מיכל פינס, פרץ סמולנסקין ולייל־נבלום ושפ”ר היו כבר משוגעים גמורים לענין ארץ־ישראל שכבשה את נפשם ועשתה אותם ל„מזכירי מפלגה“ ולעסקני־התקופה. בן־דורם היה הברון אדמונד, בן־דורם הגר על קוטב אחר, בסביבה אחרת, אבל אחד מהם. אין הפלא נעשה מופלא פחות על ידי מה שאנו חותרים להבינו ולהסבירו. איננו יודעים כיצד נתלקח הניצוץ בלבו של הברון, אולם יש ביננו כמה רמזים בודדים על „גלגולו של ניגון“ זה. הציונות איננה יש מאין. ומלבד קורותיה ההיסטוריים יש לה פריהיסטוריה עשירה, יש לה חושים ומבשרים. והניצוץ הציוני ריחף בחלל־הדורות. מי שהוא שמר על הגחלת לבל תדעך כליל, מלב גדול אחד נמסרה למשנהו. אנו יודעים את שמו של הס, ואנו יודעים שהס הושפע מגרץ והשפיע עליו. אנו יודעים שהס תירגם את גרץ לצרפתית, ואנו יודעים פי ההיסטוריה של גרץ השפיעה לא מעט על הכרתו הלאומית של הברון. אנו יודעים פי בפריס, בחוג האליאנס, אשר יותר ממה שטיפחה את הכרת האוניברסליות של ישראל טיפחה את פולחן האוניברסליות של הפטריטיזם הצרפתי, היה גם חוג קטן — קרל נָטֶר, מיכאל ארְלֶנְגֶר, צדוק כהן — אשר כבר נשאו בקרבם את חידקי הציונות. ודאי היו רחוקים מציונות נועזה ומסקנית. הם נרתעו מפני התלאות. קרל נטר, מיסדה הנלהב של מקוה־ישראל, הופיע בברודי בין פליטי הפרעות כמי שכבר נזאש בהחלט מארץ־ישראל. וגם צדוק כהן נזאש ונפחד לא פעם. אולם הם אהבו את ארץ־ישראל וכאבו את כאבה. ואנו יודעים פי מחנכו של הברון היה אַלברט כהן, יהודי תלמיד־חכם ומוקיר חכמת ישראל וספרות ישראל, שביקר כמה פעמים

בארץ בשליחות בית רוטשילד למטרות פילנטרופיות. ואנו יודעים כי לפני שמונים שנה ביקר בארץ הברון ג'ימס רוטשילד, אביו של אדמונד, וגם יודעים כי הוא חקר והתענין — ברוח הזמן בארצות המערב — במה שקוראים היום „פרודוקטיביזציה“ של הישוב, פנה לרבנים בשאלות ואף התאכזב מתשובותיהם. אנחנו יודעים גם על נאומיהם „הציוניים“ של כרמנה ונטר באסיפת „כל ישראל חברים“, בשנת 1869, לרגל ההחלטה על יצירת „מקוה־ישראל“ — והברון אז כבן עשרים וארבע, וכרמנה אז במרום ההשפעה. אלה הם קוים בודדים הידועים לנו, ויש להניח שהם סייעו — ביודעים ובלי יודעים — להצמיח את החזיון האישי המופלא הזה.

ולפלא־האדם אשר צמח במקומו נוסף גם הפלא של הופעה בזמן, בעצם שעת הנסיון ההיסטורית שבה נדרשה הופעתו. הוא בא ברגע שהכל עמד ללכת לאיבוד. והוא הביא הצלה ברגע הדרוש.

מה היה גורלה של הציונות כיום הזה לולא בא הברון לעזרה לראשון־לציון ולפתח־תקוה בזמן ההוא? האם אפשר היה שתקום תנועה ציונית על משואותיהם של הנסיונות החלוציים הראשונים? פתח־תקוה נוסדה, כידוע, כארבע שנים לפני ראשון־לציון, לפני „הרעמים בנגב“, הפרעות ברוסיה. לפני האוטו־אָמְנִיפִּיצִיָה, מיסדיה, יהודי הונגריה וירושלים, תלמידיו של ה„חתם סופר“ ויוצאי „הישוב הישן“, לא היו כמזהם למעשה חלוצי נועז. אך כשבאו בני־ביל״ו לארץ כבר מצאו את פתח־תקוה הרוסה ועזובה, ורוב אנשיה התפורו מחוסר אמצעים, מפני מחלות ומפני התנפלויות ערבים. אין ספק כי גם ראשון־לציון, עם „ההון הפרטי“ שלה, היתה צפויה לגורל זה, למרות מה שמיסדיה כבר לא היו בודדים כל כך כמיסדי פתח־תקוה. ההמולה הדלה של חיבת־ציון לא היה בכוחה להציל את מפעלם של החלוצים הראשונים. ואילמלא חש לעזרתם באורח פלא „הנדיב“ האלמוני היה מאמצה של חיבת־ציון נגמר במהרה גמר מחפיר. הפשטנים והשלמים שבחובבי־ציון הבינו זאת. סמולנסקין אמר: „לולא קם לעזרה, כי אז אבדו אנשי המושבות, ושונאי ישראל פצחו פה לבשר כי תקנת ישראל אבדה“. ולילנבלום הוא שידע: „לולא הוא לא היה עכשיו שום ישוב חדש בארץ־ישראל — היתה כל התנועה פנמל אַט בל חזה שמש“.

ובכן, בזכותו של הברון לא ניתקה השרשרת. גם החלוץ העולה בספינה האחרונה, גם הפליט מגרמניה, גם הילד הנולד בארץ חייבים טובה למי שבא ברגע סכנה ומצא את השרשרת במקום חולשתה. במקום שעמדה להינתק, וחיבר אותה בחוליתו שלו. מעתה כל מפעל חדש נעוץ בחוליה זו. אשרי האיש ואשרי הציבור הממלא שליחות פזאת בתנועת הגאולה.

ככה אני רואה את אישיותו של הברון, ככה אני רואה את שעתו הגדולה. אולם אין להעריך את מפעל חייו מבלי להפיר בסתירה העמוקה שליותה אותו. הוא, היחיד בדורו ובסביבתו, היה פנוף ומשועבד לכמה וכמה מושגי סביבתו. הוא, איש החזון, נצר משורש תנועת הגאולה, ביקש להגשים את החזון בדרך הפילנטרופיה המביאה לידי ניוון ובדרך הפקידות המביאה לידי שעבוד. ומפאן הטרגיות העמוקה שבמפעל חייו. צלה הקדיר את שמי הישוב במשך עשרות שנים, ושרידיה עודם נישאים בחלל עולמנו.

היסוד הראשון לטרגדיה של הברון ומפעלו: הזרות בין המערב והמזרח. זרות זו איננה נחלת הברון בלבד. כל תולדות הציונות רצופות התנגשויות בין מזרח למערב. וההתנגשויות הללו אינן עוברות עלינו על נקלה. ועד שלא תקום לנו לשון אחת, ועד שלא נשתחרר מרחשי העילאיות והנחיתות החשדנות ההדדית של שבטי ישראל זה לגבי זה, ועד שלא נתבולל אהדדי התבוללות עברית וארץ-ישראלית, עוד צפונים לנו פשלונות רבים.

הברון בבואו לעשות את מעשהו בארץ לא היה בידו לנלם את חלומו על ידי יהודים צרפתים או גרמנים... כאלה לא היו אז. הוא היה אנוס לבנות ביהודים „רוסים“. מה חשבו אז במערב על יהודי רוסיה — יקשה לספר. ועד היום הזה עודנו „פגם“. וגם הברון היה מלא פחד. עוד במכתבו הראשון אל צדוק כהן, שבו הוא מודיע על החלטתו להתחיל, הוא משתף אותו בספיקותיו, אם אפשר לעשות משהו עם יהודי רוסיה.

וכיון שפאלה הם היהודים הבאים לישוב את הארץ, וכיון שהם נצרכים, נזקקים לעזרה, הרי שצריך לנהל אותם, להדריך,

לחנך. להרפיב אלו פים לראשם. ומפי אלה שנמנו לנהל אותם ולחנכם נתקבלו מיד ידיעות ברורות על טיבם של היהודים הרוסים הללו. נמצאו בהם כמה פגמים, אמיתיים ומדומים. ואחרי זמן־מה עוד הוברר. פי יהודי המזרח הללו, הפושטים יד לעזרה והמלאים פגמים, הנם גם תקפים בדעתם, ודעתם משונה. והם עומדים על כבודם ותובעים את חירותם, והם סוררים ומזרים. וכבר אז אמרו על אנשי ראשון וגדרה: „ניהיליסטים“ ו„קומוניסטים“ ו„מסופנים“ (אל תתמהו למלה „קומוניסטים“: הפירוש המוסקבאי למלה זו לא היה עדיין קיים, אבל בפי הפקידות הצרפתית היה זה כבר אז שם גנאי). וכבר אז כתבו בממורנדום: זהו אלמנט שאי אפשר לבנות בו ארץ. וכיון שהכסף היה כספו של הברון והמושגים על דרך הבנין מושגי פילנטרופיה והחומר האנושי — יהודי־מזרחי, שנוררי, פרוץ. — הרי שהדרך היחידה לפעול אתו משהו היתה דרך האפוטרופסות.

וכך צמחה אותה שיטה אימה, אשר החריבה את מיטב הפוחות החלוציים של האומה, אשר השפילה עד דכא את כבוד האדם המתישב, אשר ביזבזה את הון הברון (שהוקדש לעם) לבטלה וגם לנזק, ואשר יצרה בישוב אוירת־חיים „רקובה“ ומסורת מסופנת. מי יכול היה להימצא ראוי לתפקיד ההנהלה וההדרכה? מי ראוי ללמד את אנשי ביל״ז הפרועים „סדר ומשמעת“? אין טוב ממי ששירת בצבא הצרפתי ויצא משם מוכתר בנימוסים. מן הטיפוס „הפֶלדֶפְבלי“ נתמנו איפוא האנשים, אשר עליהם הוטל להגשים את חלומותיו של הברון וללמד את חלוצי ההתישבות העברית דרך־ארץ וסדר והנהלת־משק.

כך נוצרה ה„אדמיניסטרציה“, ה„פקידות“ הברונית, זכרה יגון ואנחה לישוב ונדאי גם לברון עצמו. לא תדרשו ממני שאסקור כאן את מעשיה. דיני שאזכיר את השמות: הירש, בלוך, אוסובצקי, שײד. למי שמפיר קצת את תולדות הישוב מספיקים השמות הללו בלבד. מספיק לספר, שבני ראשון־לציון, שודאי היו ממעריצי הברון, נאלצו אחרי זמן קצר „למרוד“ בברון. והם סידרו מרד ממש, והם השתמשו באותם האמצעים החריפים, שקוראים להם „מעשי אַלמות“ (ושירשיהם של אותם חלוצים ראשונים כל כך מתמרמים על הפועלים בימינו כשהם אווזים באמצעים

מעין אלה), עד פדי פגיעה בקדושת הקנין הפרטי. ועד כדי גירוש פקידי הברון מנחלתו, ואפילו עד פדי איומים ב"יד שחורה". לא רק האינטליגנטים של ראשון-לציון, אלא גם היהודים הפשוטים שבראש-פינה וזכרון-יעקב ועקרון, גם להם באו מים עד נפש. מספיק להזכיר, שאותה פקידות ברונית גירשה מראשון-לציון את משפחות פיינברג, בלקינד, חנקין, כלומר, טובי החלוצים, אשר שיקעו את כל חייהם ביצירת הישוב, ואשר שמותיהם יזכרו בתולדות הציונות לא בשורה אחת עם שכירי-הברון, אלא עם הברון עצמו. אלה נפסלו על ידי הפקידות הברונית כאלמנט אשר לא יספון להתישבות. ולא רק הפקידות עצמה חשבה כך, אלא כך גרסו גם כמה מטובי חובבי-ציון, אשר רבים מהם — בחוץ-לארץ וגם בארץ — עמדו בהחלט לימין הפקידות. הם היו אומרים, יחד עם אליעזר בן-יהודה, כי "חירות וישוב, אפרים ובני-חורין — שני הפכים בנושא אחד", וכי לבנין ישוב חקלאי יסכנו רק "אנשים המסוגלים להיפגע לפני כל פקיד ומצווה". מה היו פני הישוב אילו רעיון זה היה משתלט גם על לבות המתישבים וחובבי-ציון?

הברון רצה להגשים את האידאיה לא על ידי חלוצי האידאיה ונושאייה שהם פגומים ומלאי מומים, אלא על ידי פקידות, שהיא מושלמת מטבעה, עושה רצון קונה, פקידות ללא אידאיה. בידיה הפקיד את מפעלו, מפיה שמע דון על אנשים ועל מעשים. עליה הגן בפני כל ביקורת ("אין דבר נעלם ממני, מר שייד, מר חזן, מר פארב מודיעים אותי כל מקרה וכל מעשה, לא בם האשם, מה שהם עושים אינם עושים אלא על דעתי"). מה היתה התוצאה העיקרית של שיטת הפקידות? כל כמה שהברון טרח ויגע היה משיג את ההיפך מכנותיו.

הברון היה אדם בעל הרגשה דתית-מסרתית, ואף על פי שהיה רחוק מן המסורת השוררת ביהדות המזרחית, היה נוהג להטיף מוסר לאפרים על אדישותם לעניני דת. אתם יכולים לתאר לעצמכם מה עשתה הפקידות שלו לנטוע בישוב הרגשה דתית וצניעות מסרתית. היא עקרה מן השורש את כל מי ששאף לכך באמת. לזכרון-יעקב, למשל, בא זאב יעבץ, ממיצגיה הנאים ביותר של היהדות המסרתית. סופר ומחנך ובלשן היסטוריון, בעל השפלה מרובו; ובעל מידות, חובבי-ציון נלהב אשר מאס

בחיי גלות ובחר — כבר אז — להשתקע בארץ. הוא בא לזכרון־יעקב על מנת לשמש מורה בבית־הספר הפפרי הקטן, בתקוה לחנך את האפרים ולהדריכם. מורה זה לא נמצא ראוי בעיני הפקידות לעמוד בראש בית־הספר. בת זכרון־יעקב שנשאה חן וחסד מלפני אליהו שייד, הפקיד הראשי, נשלחה לפריס „להשתלם“, ובשובה היתה היא למנהלת. וזאב יעבץ התענה תחת ידה. ויעבץ, אדם טהור, בעל רגש חירות וכבוד, לא הסכים לאמור „אמן“ אחרי מעשי הפקידות, הוא נלחם — אז! — לעבודה עברית, הגן על כבודם של המתישבים, על חירותם וגם על משקם (הפקידות, מתוך דאגה לפרחים בגן המושבה, אסרה על גידול עופות, היתה יורה בהם. ויעבץ יצא נגדה בגלוי), וסופו שהיה נאלץ לעזוב את המושבה מפני התקפים.

וכן היה כמעט לגבי כל מה שהברון הוקיר ורצה. הברון היה לו חוש לאדמה. הוא היה נותן הוראות להרחיב את גבולותינו, לרכוש שטחים חדשים. רק בודדים מבין עושי דברו, כמו אוסובצקי, היו עובדים במגמה זו. רובם היו מתחממים ומספלים את הוראותיו. הוא רצה בשפה העברית. הוא היה מן הראשונים שהבין לערך זה. אבל מי דיכא את העברית והשפיל את כבודה ונטע צרפתית בפי בני האפרים ובנותיהם כפקידות הברונית? הוא רצה לראות אפר יהודי, עובד כמו ידיו, מעביד את אשתו ואת ילדיו וחי בפשטות, אבל הפקידות עצמה שימשה לסמל של הנכסף והנשגב ועקרה באורח חייה ויחסיה כל פשטות מן המושבה, ואת בנות המושבה היתה משגרת לפריס „להשתלם“ ולנטוע את תרבות פריס בשוב החקלאי. הברון רצה לראות במושבה שויון. כשראה את הפועלים מתפללים בצריף מיוחד, אמר: צריך לבנות בית־כנסת אחד לכל; והפקידות יצרה במושבה מעמדות עליונים ותחתונים ובבית־הכנסת עצמו גדרה מקומות־כבוד לפקידות, אשר אפר לא יקרב אליהם. הברון דרש חסכון, אבל לא היה בזבזו נורא יותר של פספי ישראל מן הזבזבו שנהגה הפקידות, עד שהדבר היה לשנינה, אפילו בערבית: „על חשבון הברון“. כשהאפרים דרשו תוספת־אדמה, במקום השקעת כספים אחרת, היתה הפקידות מוכנה מתוך קפריסה לבזבז פי כמה ולא לקנות את האדמה הנדרשת. הברון היה אחד המעטים בין חובבי־ציון אשר הבין את ערך

העבודה העברית, הוא דרש זאת כפעם בפעם מן הפקידות ומן האפרים, היה תובע זאת בנאומיו ובשיחותיו. הכנים דרישה זו אפילו לחוזים. ואתם הלא יודעים מה עשתה הפקידות הברזנית הישנה לעבודה עברית. הברון היה מוצא לו כמה הזדמנויות להבליט את יחסו לפועל העברי. באחד מביקוריו בארץ, פשנקרא לעלות לתורה. עשה „מי שפירך“ לפועלים „העובדים עכשיו והפועלים אשר עבדו הפועלים אשר יעבדו“. יחס זה ודאי לא היה מקרי. הוא, אמנם, לא התכוון לארץ-ישראל עובדת במובן שלנו, במובן סוציאליסטי, אבל הוא השתוקק לראות את עם ישראל עובד וחי בעבודתו. הפקידות שלו — מלבד המקרים הבודדים פשנודמנו לתוכה אנשי אידיאה, כמו קלן־ריסקי, למשל — היתה רחוקה מכל זה בתכלית־הריחוק.

ובימים אלה, פשהכל קובלים כל כך על משטר אַלמות בישוב, לא מן הדין הוא שנתעלם מגילויי האַלמות של הפקידות. מי הכנים זַנְדְרִמִּים תורפים לראשון ולעקרון ולכמה מקומות אחרים?

גם אני הייתי עָד לכך. נזכר אני מקרה מזעזע מתקופה מאוחרת יותר, מתקופת הפקידות החדשה, פקידות יק"א¹, אשר ירשה את מקומה של הפקידות הברזנית, וירשה ממנה כמה קיום, אבל כבר נבדלה ממנה הרבה לטובה. מעשה זה לא אשפח כל ימי חיי. הדבר היה בכנרת, בימי המלחמה העולמית. מקצות הארץ נתאספו לשם פועלים, פליטי יהודה מתחבאים מפני הגזירות. ההסתדרות החקלאית מצאה להם עבודה, אך דירה לא נמצאה להם. הפקידות היה לה בית פנוי, והפועלים ניהלו אתה משא־ומתן שתתן להם להיכנס לדור באותו בית. המשא־ומתן טרם נגמר, ובינתיים הגיע החורף. ולילה אחד, והפועלים עודם בחוץ, פרצה סערה חזקה וגשם שוטף ניתך. הפועלים לא התאפקו, חדרו אל הבית הריק ומצאו בו מקלט. אך נודע הדבר לפקידות, הביאו חיילים תורפים ובמגלבים ובמכות הוציאו אותם מן הבית. הימים ימי סכנה, וכל יהודי הוא בחוקת „פֶרֶר“ (בורח מן הצבא), אך שום דבר לא עמד בפני רוגזה של הפקידות, אשר יצאה „להגן“ על קדושת הרכוש הפרטי. איני רוצה לקרוא עתה

¹ יק"א — חברה להתישבות יהודית מיסודו של הברון הירש.

הוא עיני בשם הראוי לו. לא רק הפועלים, כל אפרי הגליל
 עוֹמֵק הנפש למראה פוחה וגבורתה של אותה פקידות, שרידת
 א ראשונים.

יד הגורל הטרגי אשר הפרידה בין הברון לבין המתישבים והעובדים —
 בניגוד גמור לרצונם הכמוס של שני הצדדים — היא שהפרידה גם בין
 הברון לבין התנועה הציונית. בשנים האחרונות, החל בשנות המלחמה,
 נוצרה מידת־מה של שיתוף פעולה בין הנדיב הישיש לבין התנועה הציונית,
 אבל כל התקופה הראשונה, בימי חובבי־ציון ובימי הרצל ונורדוי,
 „לא קרבו זה לזה“. לא אדישות, אלא חשדות, דחיות, אי־הבנות והיאבקות
 גלויות וחשאיות. קצתם בהשפעת פקידים ומקורבים, וקצתם מתוך זרות
 של האישים והסביבות.

אפינית בענין זה ההתנגשות הראשונה בין הברון לבין ר' שמואל
 מוהליבר, שהיה מן הראשונים שמצאו דרך אל הברון והכניסו אותו
 לתוך הפעולה הישובית. לפי דברי הברון השתדל אצלו מוהליבר בדבר
 גורלם של המוני החקלאים היהודים האומללים שברוסיה, והברון נעתר
 לתחנוניו והסכים לכך, שהרב מוהליבר רשאי לבחור עשרה אנשים ולשלוח
 אותם לארץ, והברון ידאג להם מהבטחה זו צמחה המושבה עקרון. אולם
 הרב מוהליבר לא היה אלא יהודי רוס, ולא היה יכול לדייק בדיבורו
 ובמקום עשרה אנשים העלה — לפי דברי הברון — י"א משפחות, ואדמונד
 רוטשילד, העקרונים האדוקים השביע את אלהם תמורתם, שומר מאז עברה
 למוהליבר, במכתבו לצדוק פהן, שטען יפה לקרב את הלבבות, הוא
 כותב: „מה עשה ר' שמואל? הוא בחר לא י"א אנשים כי אם אחד־עשר
 בתיאב בני מאתים נפש, ובכך, ר' שמואל יצא — והמכתבים הנכתבים
 אליו נשארים בלי תשובה — — לדיבורו של מוהליבר אין שוב
 כל ערך בעיניו.“

אם כך היא העובדה או לא כך, כלומר, אם דובנו מִתְחִילָה רק על
 „אנשים“, פפי שנחרת במוחו של הברון, או גם על משפחותיהם, פפי שסבר
 מוהליבר, אם הוגבל הרב מוהליבר במספר עשרה או נאמר לו עשרה—שנים־
 עשר, אם הביא י"א משפחות ומאתים נפש, כאמור במכתב הברון, או עשר
 משפחות ומאה ואחת נפש, פרשום אצל חובבי־ציון — לא זה הניקר, העיקר

הוא, כיצד נשתקפו הדברים והיחסים והאישים בעיני הפרון, אשר בהתרשמותו הוא וביחסיו לאישים היה תלוי כל כך הרבה, כיצד נפגשו שני אנשים שהיו שותפים למעשה ישובי אחד.

ההתנשקות הקטנה הזאת יש בה כדי לסמל כמה התנגשויות קטנות וגדולות שהיו עתידות לבוא, ולא רק בין הפרון לבין העסקן הציוני, כי אם גם בין כמה וכמה אדירי הציונות המערבית לבין העסקן הציוני העממי, הלה חשוד על אי-סדר, על אי-דיוק, על אי-עמידה בדיבורו, על חוסר כשרון המעשה, על חוסר מידות וסגולות שהן טבעיות לגבי בן-תרבות, בשעה שבעולמם הם ואצל עושי-דברם הכל שקול ומדוד ומדויק... וכל פקיד המרבה באדישות ובקרירות לגבי המפעל ובזרות למתישב ולאיניציאטיבה שלו — הרי הוא משופח מבחינת הנאמנות והמעשיות והמשקיות.

אולם אם הניגוד לחובבי-ציון ניתן להסתבר גם ביחס של ביטול למיעוט פעולתם ולדלות כשרונם בפעולה (עד היום הזה עוד רגילה הפקידות הברזנית להעמיד את „הצלחתה“ המשקית כמופת לעומת חוסר כשרון המעשה של הציונים, והראיה: בנימינה לעומת נהלל...), הרי הניגוד להרצל היה עמוק יותר ומורכב מכמה יסודות.

הנה כיצד מספר הרצל על הנסיון הראשון להידבר עם רוטשילד: „ונורדוי מודיע, פי היה ביחד עם צדוק פהן אצל א. ר. הראיון ארך 63 רגעים, שמהם דיבר רוטשילד 53, ונורדוי, בהתאמצות ובאי-נימוס, רק עשרה. — רוטשילד נותן להביא את הסופר המכובד אל משרדו ולא אל ביתו. — אנחנו עוברים איפוא עליו לסדר היום“.

איננו יודעים בדיוק מה אמר ומה כתב אז אדמונד רוטשילד על הרצל, אולם כל אחד מהם ודאי חשב על משנהו שהוא יוכל „לעבור עליו לסדר היום“. רוטשילד פירש את תכניתו של הרצל כפנטסיה משונה „להכניס 150.000 שנוררים“ ונפחד מפני הסכנות הפוליטיות הכרוכות בכל הענין הביש הזה. הרצל ראה לפניו „אדם הגון, טוב-לב ומוגילב, שאינו מבין את כל הענין והיה רוצה לעכבו כמו שמוגילב רוצים לעכב ניתוח הכרחי“.

אין אנו עוסקים כאן בשאלה עם מי היה הצדק, אין אנחנו נכנסים עכשיו לניתוח הטעויות הגדולות של שני האנשים הגדולים האלה, שלא

הבינו זה את זה ולא נתנו יד זה לזה. השאלה המכאיבה היא: פלום היה להם רצון-אמת להבין זה את זה?

הפגישה עם אחד-העם?

זכר הפגישה הזאת חרות בעטו של אחד-העם. משלחת חובבי-ציון באה אל הברון לדרוש או לבקש על ביטול האפוטרופסות. המשלחת היתה מורכבת מבני הישוב ומעסקני חובבי-ציון. את האפרים סירב הברון לקבל, פי אינם בני-חורין, ולא אוסישקין ולצ'לנוב ולא אחד-העם אמר: „ישוב ארץ-ישראל אני עשיתיו. אני לבדי ואין זכות לשום אדם, לאפרים או לחברים שלהם, להתערב ולחיות דעה במעשה ידי. לדבר הזה מתנגד אני לגמרי, בהחלט ובכל תוקף“.

אפשר עוד פחות ממה שידע הברון מי ומי הוא העתונאי היונאי תיאודור הרצל, ידע מי ומי הוא הסופר העברי אשר גינצבורג. אך אחד-העם מה ראה בנדיב: „איש אחד בעל אוזרות יושב בפריס ומפרנס איוז מאות עניים היושבים על אדמתו בארץ-ישראל, מפרנס, פעמים ברנח ופעמים בצמצום, אבל תמיד בבזיון ובשפלות, המפעעים בעמקי נפשם ומשחיתים בם כל רגש של כבוד והכרה עצמית. עבדים נבזים ושפלים הם בעיני אדונם, שנוררים וגנבים“.

ככה ראו זה את זה, להנתנו, גדולי ישראל בדור ראשון לתקומה. הפנתיאון ההיסטורי מישר הדורים, אך טרגיות הניגודים בשטף-החיים בעינה עומדת.

אשרינו, שאנו יכולים עכשיו לדבר על כמה מן הניגודים ומן העלבונות ומן היסורים פעל דבר שבעבר. אנו יכולים עכשיו לראות את הדברים ואת האישים ראיה היסטורית ולהפריד בין חזון הנדיב לבין סילופיו במעשה. הברון הציל את חובבי-ציון ברגע של סכנת פליה. באה אחר כך התנועה הציונית והצילה את מפעלו של הברון מן הקללה שדבקה בו. מה היה גורל מאמצי הברון והשקעותיו אילמלא העליה החלוצית שיצקה דם חדש בעורקי הישוב, והכניסה רוח חיים במפעל הישובי, והקימה ישוב עובד ללא פקידות ואפוטרופסות? וגם מפעלו של הברון גופו, למרות כל ההתנגדות, קלט מן הפוחות החדשים ומן הרוחות החדשות. במושבותיו של הברון הוקם „השומר“. על אדמת הנדיב נתרחש מאורע תל-חי. גם האפרות

העובדת שבגליל צמחה במידה גדולה מתוך העליה החלוצית ותחת השפעתה. עכשיו, פשהתנועה הציונית אינה תלויה עוד בנדיבותם של יחידים, עכשיו, פשנתגלה פוחה של תנועת עם ושל התנדבות עם, פשהתנועה העממית גילתה פוחות הגשמה שדורות רבים חיפו להם — עכשיו אנו יכולים להתגבר על ההערכות והניגודים של דור קודם. לא נטשטש את האמת ההיסטורית, לא נתעלם מן המארה שבמשטר האפוטרופסות, שעדיין קיימים שרידיו, ועדיין יש מבקשים כפעם בפעם להשליטו אפילו במפעלי הציונים. אך כל הטרגיות שבמפעל הברון והכשלונות הפוכים בו לא יסתירו מעינינו את פני הנדיב היחיד, בתפארת נדיבותו ובעוז יחידותו.

ת א ר י ך

(שבעים וחמש שנים ליסוד מוצא)

היום — כ"ו בטבת תרצ"ה — מציין תאריך מיוחד במינו בתולדות הישוב, תאריך אשר מן הראוי לבל ישכח. ביום זה, לפני שבעים וחמש שנים, הוחלה המושבה העברית הראשונה בארץ, המושבה הקטנה מוצא בקרבת ירושלים. מתוך חומותיה של ירושלים, של הישוב הישן בירושלים, יצאו חולמיה ומיסדיה של מוצא. שני עולים — האחד עולה פולין (זקנו של ר' דויד גלין), והשני עולה בבל (ממשפחת יחזקאל יהודה) היו הנחשונים הראשונים אשר הצליחו לגלם בפועל ממש את השתוקקותם לאדמת ארץ־ישראל. הם העזו לצאת מבין חומות העיר העתיקה, אשר בה היה כלוא הישוב היהודי, והתאחזו בתחומי הכפר הערבי קולוניה, אשר פרמי הזית והגפן שלו הרחיבו את לבם. נקודה עברית קטנה זו היתה מפוזרת כל ימיה בתוך נחלת הכפר הערבי, שלא כשאר הנקודות הישוביות שבאו אחריה ושעמדו על סוד־הריפוז. ואכן, היא ידעה הרבה תלאות ונתנסתה בהרבה נסיונות, החל מן הלחץ אשר לחץ אותה בימיה הראשונים שיק אבו־גוש, אשר הפיל חתיתו על כל עוברי־דרך, ועד נסיונה המר באב תרפ"ט, עת נשפכו דמי בניה ואורחיה.

וגם קורותיה הפנימיות של מוצא הן מרובות גלגולים ונסיונות:

מימי המתאחו הראשון בתוכה, ר' יהושע גלין, אשר שמר לה אמונים עד ימי זקנתו, דרך מתישביה מתוך פועלי רחובות מעליית תרנ"א ועד אשר חודשו פניה, על ידי הקמת מוצא-עלית, זה המאמץ המעט שנעשה בעזרת הועד הלאומי על ידי יחידים אשר לא יכלו נשוא את חרפת העזובה והחורבן וחשו בחובה לכפר בכנין על דם בונייה השפוך.

על אדמת מוצא נטע הרצל את עצו ועל אדמתה נגדע, ועל אחת מגבעותיה, בקרבת „ארו" הרצל הגדוע, הוקם בית-ההבראה „ארוזה", הנותן צל ומנוחה והחלפת-פוח לאלפי עמלים ועמלות, הממשיכים את המפעל החלוצי-הישובי אשר בו החלו ראשוני מוצא.

שבעים וחמש שנים של תולדות הישוב, של פורענויות ונסיגות ושל בדידות ואמונים ומאמצים ללא הירטע — יזכר נא היום ויזכרו לטובה חלוצי מוצא הראשונים.

חוליה ראשונה בשרשרת

מאימתי אתם מונים את ראשית הישוב החקלאי העברי בארץ, את חידוש ישובנו החקלאי לאחר כל החורבנות?
לא רק לילד יש יום-הולדת, כל פפר אצלנו יודע את יום-הולדתו, ויש גם שעמק שלם חוגג פולו בבת-אחת יום-הולדת כללי, הנה אך זה חגג עמק חפר, הצעיר בעמקינו, את יום-הולדתו החמישי; הנה חגגה עכשיו גדרה, מושבת בני ביל"ו, את יום-הולדתה החמישים, אך מי הבכור בין כל משפנותינו החקלאיים בארץ?

יש יאמר: הלא ידוע, ראשון-לציון, שמה מעיד, הלא זוהי המושבה הראשונה, יסדוה עולי הגולה בתרמ"ב, הלא זוהי המושבה הראשונה לעליה הראשונה.

ויש ידען יאמר: לא, ראשון-לציון אינה הראשונה, פתח-תקוה ידמה לה, עוד בטרם פרצה העליה הראשונה מרוסיה יסדוה בני ירושלים ועולי-הונגריה, בתרל"ח, ארבע שנים לפני ראשון-לציון, נוסדה פתח-תקוה.

והמקדים יאמר: גם פתח־תקוה איננה הראשונה. קדמה לה מקוה־ישראל, בית־הספר החקלאי העברי הראשון בארץ. יסוד קרל נָטָר, מטעם חברת „כל ישראל חברים“, בשנת תר”ל, שמונה שנים לפני פתח־תקוה. אך עוד לא תמה ההתחרות על גביע הראשונות. עוד יש נקודה חקלאית אחת והיא קשישה גם ממקוה־ישראל. מוצא שמה. מוצא שבהרי ירושלים, על אַם־הדרך הנשקפת אל עמק היותים הנהדר של עין־פרם. בת שבעים וחמש שנים מוצא זו הקטנה היום.

דאי ימצאו עמקנים ונקרנים שיערערו גם על ראשונותה של מוצא. הם יספרו, כי עוד לפני שמונים שנה נקנתה חלקת פרדס בקרבת יפו על ידי משה מונטיפיורי (כיום אין שם כבר שום סימני פרדס, אלא שכונה עירונית, היא שכונת מונטיפיורי, השוכנת מול שרונה) — ואף על פי כן זכאית מוצא לתבוע לעצמה את משפט הבכורה; היא היא הנקודה החקלאית הראשונה אשר מתישבים עברים התאחזו בה.

והחלוץ הראשון אשר יזם את דבר ההתנחלות העברית במוצא היה לא פועל ולא בן פועל, לא אפר ולא בן אפר. זה היה ר' דויד טביא, אבי־אביו של ר' דויד ילין שבימינו, המורה והחוקר והעסקן. ר' דויד טביא היה תושב העיר העתיקה בירושלים, שעלה מלומזיה שבפולין לפני מאה ואחת שנה (תקצ”ד). בעיר העתיקה לא היו ליהודים בתים משלהם, ועל אחת כמה וכמה לא גנים ולא גינות, לא חצרות מרונחות. עולי הגולה היו נוהגים לשפוד דירות מן הערבים. אולם ר' דויד טביא זה צר היה לו המקום בעיר העתיקה, ברחובותיה „הצרים והעקלקלים והמלוכלכים והמעופשים“ (פדברי בנו בספר זכרונותיו) ונפשו ביקשה מרחב שדות וזירפרמים. הוא ביקש להתנחל מחוץ לחומות העיר עד שזכה סוף סוף לרכוש בשביל בנו, יהושע, נער־אברך בן שבע־עשרה, חלקת אדמה בכפר סמוך לירושלים, בכפר ששמו בפי הערבים מימי הרומאים „קולוניה“. ולכפר הזה כמה וכמה מעלות: „הוא מצוין באוירו הוך הנעים ומימיו הקלים והמתוקים. שלושה מעינות גדולים יש שם, לבד מעינות קטנים. בכל סביבות ירושלים לא נמצא מקום יפה ונעים כמזהו“.

עוד מעלה אחת יש לו למקום הזה, שלא כל מקום זוכה לו: ברי־יחסין הוא. זכרו — בשמו העברי הקדמון: „מוצא“ — בא בתנ”ך וגם

במשנה. בימי כיבוש יהושע היה כפר זה בחלקו של שבט בנימין, ובימי הבית השני היה זוכה לכבוד גדול, כי בסופות היו בני ירושלים יוצאים למוצא, מקום המים החיים הקרוב ביותר לעיר, ומלקטים שם ענפי ערבה. פלוגם לא היה בכל אלה כדי להקסים?

„בבואנו בפעם הראשונה אל המקום הזה — מספר ר' יהושע גלין לאחר כמה עשרות שנים — בשאפנו את האויר הזך ובהריחנו את ריח הפרחים הנעים ובשתותנו את המים הקלים והמתוקים, אשר כל אלו לא יראו ולא ימצאו בירושלים ובכל סביבותיה, התפעלנו עד מאד“.

וכך נתאחזו יהושע גלין — בן עולה פולין — וגיסו שאול יחזקאל יהודה — בן עולה בבל — באדמת מוצא.

אך התאחזות זו, לפני שבעים וחמש שנים, לא היתה כל כך פשוטה. אין זה דומה למי שהולך מתל־אביב ורוכש לו פרדס באחת המושבות הסמוכות. ואף לא ככניסת עולה חדש לתוך משק חקלאי קיים. המתישבים היו נתיני חוץ־לארץ, ולפי חוקי המדינה התורכית לא היו בני חוץ־לארץ רשאים לרכוש נחלות מחוץ לעיר. הקניה עצמה לא היתה איפוא כחוק, ולא היה כל בטחון בקנין, המתישבים היו תלויים בחסדי פקידים רודפי שוחד ושליטים עריצים. פי לא החוק ולא המשפט שלטו בארץ אלא כנופיות שיכים תקיפים, חמסנים ורצחנים. „ממשלת השיכים גל התושבים ועל רכושם היתה ממשלת עריצים בלתי־מוגבלת. כל מושל היה לו גדוד של חיילים פרשים מאנשי משפחתו וקרוביו, וממשלתם פרושה על כל התושבים לחמסם ולגזלם, להענישם ולהלקותם; וגם בתי־סוהר קבעו להם בבתיהם, לאסור בכבלי־ברזל את כל אשר ימרה את פיהם ולא ימהר לשלם את הקנס אשר הוטל עליו, ושיך אשר כזה, מוצטפה אַב־גִּישׁ, הפיל את חתיתו על פל סביבת ירושלים. וגם בני מוצא ידעו את ידו הקשה.

היציאה אל מחוץ לעיר, והישיבה של יהודים בודדים בתוך כפר ערבי (פי מוצא לא נבנתה כמושבה עברית בפני עצמה, אלא חלקות פזורות בתחומי הכפר הערבי), היו לא רק מעשה נועז, אלא גם מעשה מסוכן.

כזאת היתה ראשית מוצא. מאז חלפו שנים הרבה, ובני מוצא גם ידעו תלאות הרבה. המתישבים הראשונים רפו ידיהם. ואחריהם באו חדשים, וגם מן החדשים רק מעטים דבקו במקום ונשארו בו. אחר כך באו מוסדות

ציבוריים — „חובבי־ציון“ ו„בני־ברית“ — והם הרחיבו את הנחלה העברית שבמוצא והכניסו מתישבים חדשים מן הפועלים שלפני ארבעים וכמה שנים, ושוב באו תלאות ונסיגות בימי המלחמה העולמית, ואחר כך הנסיון המר ביותר: טבח הדמים בימי אב תרפ"ט.

אולם מוצא הקטנה והפזורה היו לה בנים נאמנים וידידים מסורים. המתנחל הראשון בתוכה, ר' יהושע ילין, שהאריך ימים, אהב אותה והיה חוזר אליה תכופות גם בשנות זקנתו. ר' יחיאל מיכל פינס, איש ירושלים, שקד על הרחבת גבולותיה והוא הכניס לתוכה לפני יותר מארבעים שנה מתישבים מפועלי המושבות. מאלה דבקו משפחות אחדות במקום היפה עד היום הזה. על אחת הגבעות של מוצא נטע הרצל ברוש רך (בטעות קראו לו אז: אָרו), ברוש זה אשר נגדע בימי המלחמה. אך גם ל„ארו“ הרצל הגדוע נמצאו מקנאים, אשר לא נתנו להשפית את זכרו והפכו את המקום הזה לפינת־חמד בארץ. כאן הקימה קופת־חולים של הסתדרות העובדים, במאמציו המרובים של אברהם הרצפלד, את בית־ההבראה „אָרוה“, לזכרה של החברה שרה שמוקלר, האחות הטובה והרחמניה של פועלי ארץ־ישראל, אשר נשמתה יצאה ברפאה את חולי הקדחת ביסוד־המעלה. אל בית־הבראה זה נוהרים אנשים עמלים ונשים עמלות מכל פינות הארץ לאחר מחלה ודלדול ובה ימצאו מנוחה וצל ויחליפו כוח.

שוממה ואומללה עמדה מוצא לאחר התקפת־הדמים של תרפ"ט. עמל בונה היה לשלל לפורעים, ודם נקיים נשפך בבתיה. אך נמצא לה גואל למוצא אשר לא נח ולא שקט עד אשר ריפא את פצעיה והשיב אותה לחיים ישוביים. במאמציו של הרצפלד ובעזרתו של העד הלאומי נבנתה מוצא ועל אחת מגבעותיה הוקמה שכונה חדשה: מוצא עלית.

ככה עברו על המקום הקטן והנאה הזה שבעים וחמש שנים, בתלאות ובנסיגות ובמאמצים חלוציים אשר אינם נרתעים מפני הפורענויות. ובזכותם של ראשונים וממשיכים ומתמידים הגענו אנחנו פולני, הישוב העברי, מנקודה ראשונה במוצא עד דרוך השומר והעובד היהודי הראשון בעמק החולה, העמק החדש אשר קם לנו בימים אלה. לא ניתקה השרשרת.

קודמי - קודמינו

תערוכת העתונות — מפעל תרבותי שמן הראוי שנהפך ממעשה-ארעי למוסד קבע — מאפשרת לראות ולהראות את עתונות הפועלים הארץ-ישראלית לא רק בפני עצמה, אלא גם בתוך מסגרת פוללת, בקשר עם מה שקדם לה. סוגיה זו אינה מחוורת עדיין אלא מעט. גם מעריצים נלהבים וגם מקטרגים אדוקים רגילים לראות עתונות זו פיצור בפני עצמו, או כזמורת-זר, אך לא כחומר מגזע העתונות העברית.

אין תימה. רובד חדש זה בספרות העברית איננו פרי צמיחה רגילה. איננו נראה כ"המשך". הורתו ולידתו בהפיכה. הוא צף ועלה לא מחיק מהלך חיים פתיקונם. אלא מחיק התמוטטות מצוקי-חיים. התהוותו באה תוך כסטרופה וזלקנית בחיי ישראל.

עתונות העבודה בארץ באה לעולם עם העליה השנייה. בחיקה נבטה, על קרקעה גדלה. המרד שבמעשה הציוני — כלומר: ישובי חברתי ואישי — שמרד קומץ עולים צעירים, ילדי פרעות הפיכות, נתלחה אצלם. בני עם הספר, גם במרד-שבכתב. העליה השנייה לא מצאה לעצמה לא אחיזה ולא משען ולא ניב-שפתים פלשהו בעתונות של זמנה, לא בזו שהיתה קיימת אז בארץ ולא בזו שבגולה. לא בזו ששרדה עוד ללשון העברית העזובה, אשר בניה יצאה (ממש!) ולא בזו הציונית-הלועזית הפורחת (אז!).

העליה השנייה היתה עליית-עלומים. אף היא ידעה קול-מצהלות, קול-תרועת-נעורים. אולם גברה עליה השתיקה, שתיקת נמלטים על נפשם מתוך ההפיכה. ואולי גם שתיקת נדהמים למראה המולדת השוממה. בספרו של אדם העליה השנייה כתוב לפרקים תכופים: שתיקה! שתיקה מתוך יסורים. עבודה מתוך שתיקה. הדק שינים ועבוד! (על דרך ההלצה, שיש בה מן האמת, אפשר לאמור, שכמה מהם היו מחבבים את הדיבור על אודות השתיקה). אולם היא עצמה — העליה השנייה — היתה זעקה גדולה ומרה. וזעקה זו הכרח היה לה שתתפרץ. עקת נפשה ויסורי מציאותה היו למעלה מפוחה. הם כפועל עליה בקשת ביטוי ויצירת מכשירי מלחמה רוחנית משלה.

היא לא יכלה להישען על בימות קיימות ולא על אנשי-השם, אשר

לא ידעוה ולא חפצו לדעתה. כשם ש„המציאות“ המרה של הישוב חפרה תהום בין העליה השניה לבין שרידי העליות הראשונות (תרמ"א—תרנ"א), כך גם בעולם העתונות. הדור העולה מצא עצמו במדבר־שממה. בקלסתר־פניהם של הזקנים המצומקים והמצוררים, שתש כוחם ומהם שירדו מנכסיהם החלוציים, ועמדו כצב למעפיל מחדש, לא יכלו „החדשים“ להבחין את דמות „האבות“ המהוללים. והללו, „האבות“, אשר גם בירידתם ובתשישותם זכרו לעצמם את חסד נעוריהם אשר הפך את שמים לאגדה, לא יכלו להפיר בפנים הבלתי־קרואים, הפרועים והמתחצפים, יורשים־מגשימים לחזון־עלומיהם. ועל אחת כמה וכמה שהגדולים שבהם והטובים שבהם, אנשי הרוח והשם שבהם, לא יכלו לראות בנערים הללו, שדעתם לא נתישבה עליהם, ורוחם לא נצטללה, והם מתרוננים וגם מקוננים, מחציפים ומתיפחים, הזוים וגם נואשים, קנאים וגם תלושים, רוהבים וכושלים — לא יכלו לראות בהללו את החוליה המיוחדת, את הדור היורש. לא יכלו וגם לא ביקשו לראות בהם את המשמרת החדשה בתולדות האומה ובחיי רוחה. האם עוד בכלל ביקשו לראות משמרת חדשה? האם לא עיפה נפשם מפל האכזבות הרבות אשר הנחיל להם גורלם ומן האכזבה העמוקה שנתאכזבו בחלום־נעוריהם?

פי דור בדור ימרוד — זהו מדרך הטבע; פי אבות יזעפו על בנים ובנים ילעיבו באבות, וזקנים ישאלו בביטול: מה הנערים האמללים האלה עושים? — מדרך העולם האנושי הוא. אולם פי דור ינתק מדור, פי דור לדור יהיה פלא היה — זוהי קללה מיוחדת מפרשת „התוכחה“ שלנו. לא בלבד שדור יקוט בדור, אלא שאינו מפיר את הדור־יריבו, שאינו מבקש להפיר אותו, אינו ידע אותו, וגם אינו יודע שיש לדעת אותו. ולפיכך מצויים אצלנו חזיונות תמוהים: דור האבות לא בלבד שהוא זועף, אלא גם מתקנא בבנים ועינו צרה בזינם, בעזוו עלומיהם ואפילו בזריעי־נוייהם; ומאידך — ה„לא ידע את יוסף“ חל אצלנו גם... על מנשה ואפרים. והלא דור שאינו מפיר את אביו אינו מפיר גם את עצמו. אינו יודע מה ירש ובמה מרד.

בנדון זה אפשר לומר: בושנו מכל תנועה. תתבוננו בחיי עמים ותנועות. בכמה סקרנות שכלית והשתוקקות נפשית מבקשים הדורות החדשים להתחקות על עקבותיהם של קודמיהם ולחדור לעולמם הרוחני של „אבות“, „מבשרים“, „צופים“, „חלוצים“, „ראשונים“. במידה שההכרה החברתית נעשית מורכבת יותר, נעשות תולדות האידיאות והזרמים החברתיים ענף-מחקר חשוב; וחקר הדמויות האישיות העולות מתוך התסיסה הרוחנית (בין שהן דמויות „מרכזיות“ ומיצגות את הרבים ובין שהן דמויות „מלוות“ ופורשות לצדי דרכים) הולך ותופס מקום ניכר בהשפלתם של משפילי הדור. לא ארבה למנות דוגמאות. ראו נא מה עשתה התנועה הסוציאליסטית. בארכיונה ובמאספיה ובעבודות חוקרים, להכרת עברה ולחקר הזרמים והפיתות והאישים אשר צפנו בתוכם ורעוניה-בשורה של התפיסה החדשה. והספרות הרוסית המעולה לא חדלה עשרות בשנים להפוך ולהפוך בחקר תולדות האינטליגנציה והציבוריות הרוסית (היהודי גרשנזון לבדו מה העמיק לעשות להבהרת דמויות נשפחות מבין הדקבריסטים והסלבופילים); והשלטון הסובייטי, זה שלכאורה בא לקעקע את כל העבר, זה שהרים יד על מוריו ורבותיו, זה שרואה עצמו לא רק בר-פלוגתא, אלא גם אויב בנפש לתנועות מתמול ולמחנכיו מתמול, כמה פזחות עצומים משקיע הוא בחקר התנועות הציבוריות אשר על ברפיהן גדל ואותן ירש ובהן מרד.

התנועות המרדניות שמנתי נתברכו בחוש היסטורי. הן יודעות פי לא צצו פקצף על פני מים. הן יודעות שהמרד שלהן איננו צמח בן-בלי שורש. אותו צמח שהיה למשל אצל העברים הקדמונים: „גלגל לפני סופה“. הן יודעות שיש להן היסטוריה ואף פריהיסטוריה, מכורה ושרשים. לא פן חלקה של הציבוריות היהודית. היא חיה, מקצתה מרצון ומקצתה מאונס, חיירווח קיקיוניים, כאילו חסרנו „ספרי-חסיין“ רעיוני, כאילו לא היתה לנו שום „שלשלת קבלה“ של נפתולי רוח ושל קניני תרבות.

אנו מטפחים את השכחה. וכאילו גאים אנו על קוצר-הזכרון שבו חוננו. במטבע-השכחה אנו משלמים לדורות שעל כפתיהם עלינו, לאידיאות ולחניות שאתן נאבקנו ומתוך היאבקותנו היינו למה שהיינו.

ואת עומק מרידתנו ואת מודדים לא בכוח יצירתנו, לא בכשרוננו לזרות ולנפשות ולהפריד ולהרפיב, אלא בכשרוננו לשפוח. הסוציאלי-פסיכולוג אשר יבוא ויחקור את תנועותינו הציבוריות יהיה רשאי להוציא משפט, שכל מה שאנו רואים עצמנו קיינוניים יותר, בני-בלי-שרשים יותר, הרינו מאמינים שאנחנו „משוחררים“ יותר, נעלים יותר, נמצים יותר. פאילו היה זה מושפל קבוע בחלל עולמנו שהשרשים הם הם המעפבים את גדול צמרתנו אל על.

אין לראות בדברים הללו קטרוג על ימינו דוקא או על דורנו בלבד או על איזה חוג מסוים. המדובר הוא על מחלה שתקפה את האורגניזם הלאומי שלנו זה דורות אחדים, מעת התחילו אצלנו מדמים, פי חומות הגיטו מוט התמוטטו. פרקנו מעלינו את עול ה„אתה בחרתנו“ הגיטואי, ותוך כדי הרגשת שחרור ועליה בסולם החברה האירופית, נפלנו לתוך בירא עמיקתא של נחיתות, שאיננו יודעים לצאת ממנה עד היום הזה. לא רק ההשפלה וההתבוללות, אלא אף המהפכות היהודית ואפילו האידיאולוגיות הלאומיות חדרות הרגשת נחיתות. אין אנו יודעים לרחוש כבוד לעצמנו, למעשה-ידינו, לפרי-רוחנו, לאבותינו, לבנינו. נחיתות זו היא הגורמת לבריחה מעצמנו, התוספת מקום רב כל כך בהיסטוריה הישראלית החדשה; וספרות ההשפלה, שבכוח עבריותה היתה קשורה בטבורה אל גזע האומה, היתה נמלטת מנחיתות-ההויה אל הערצת ימי-קדומים. בדרך-המלך הזאת הלכה גם הצינות, וכן גם „חכמת ישראל“. נוח לה לטפל בגוילים עתיקים, בגאונים ובפייטנים, ב„תור הזהב“ של ספרד, ולא בתולדות הקולטורה הישראלית התסיסות הציבוריות בדורות האחרונים. ההשפלה וערכיה ומלחמותיה, הצינות (המונה כבר היסטוריה של מאה שנים!), תנועת הפועלים היהודית, מפעלי ההתישבות היהודית בארץ ובארצות הפזורים, המלחמות הפנימיות הגדולות באומה אשר מהן תוצאות לעתידנו — אלה עודם נמצאים מחוץ לתחום המחקר, מחוץ ל„חכמת ישראל“ הרשמית, ומצב זה לא שונה בהרבה אפילו באוניברסיטה העברית. עודנו רחוקים, למשל, מקתדרה לתולדות הצינות או לחקר תנועת הפועלים היהודית, אף על פי שכבר זכינו לכך שסוציולוגיה ודימוגרפיה יהודית נמצאו פשרות להוראה.

גם בחוגי המשפילים העברים, נאמני הספרות העברית, לא ידעו מה זה לטפל מתוך רחשי כבוד וענין בחקר דור חולף. לאחר מותו של י"ל ג. המשורר הגדול והאביר הלוחם של ההשכלה, נמצא לו חסיד־מעריץ, יצחק יעקב וייס ברג, שאסף והוציא שני פרכים מאיגרות המשורר. עכשיו אנו חייבים תודה מרובה לוייסברג, שהציל מפליה את העזבון היקר הזה, שיש בו ענין רב מצד הלשון והסגנון והאישיות של פותבן, חומר מרובה לתולדות הספרות ולהכרת התקופה. וייסברג עצמו, סופר מפורסם בזמנו, היה ודאי נשכח מלב אילמלא קשר את שמו במעשה רב זה. בזמנו עורר הדבר קטרוג ממש. ראו בזה מעשה חסיד שוטה, המפליג בערך כל פתקה של רבו, מילא, „איגרות שד"ל" הובן פרסומן, כי הן לא היו איגרות במונח המקובל, אלא משא־זמתן של מחקר, אבל איגרות ממש, המטפלות בענינים שבין סופר לחבר? וכן, כשאיזיק הירש וייס, בעל „דור דור ושיריו“, שהיה מפורסם כגדול החוקרים בדורו, פירסם בהיותו בן שמונים חלק ראשון מספר זכרונותיו, וכו תיאר את עולם הרוח שבו גדל, ואת דרכי החינוך שהיו נהוגים בילדותו, וסיפר על חכמי דורו שהשפיעו עליו, תמהו מעריציו: פלום לכך, למעשיות של מה־בכך כאלה, קוינו מאת בעל „דור דור ושיריו“? ואמנם, שני החלקים האחרונים לא ראו אור מעולם, ולא ידוע אם נשתמרו באיזה מקום.

פאותות לטובה במעמקי ההכרה של דורנו יש לציין מפעלים בודדים, פרי ההתנדבות וההתמכרות המרובה של יחידים: בגולה — הארכיון של ה„בונד“ (שמאספו ושומר, פ. קורסקי, גלה אתו מגנף לברלין, ומברלין לפריס, ומשם?), ליקוטי הפולקלור היהודי, מפעלי המכוף היהודי בוילנה; ובארץ — האוסף של שֶׁבֶדֶר וֶן, הארכיון הציוני, ההתחלה של ארכיון־העבודה, ואוסף העתונים של ז. פֶּזֶנר בתל־אביב. מי שעמד על קוצר־הזכרון המחפיר ועל חוסר היחס של האינטליגנציה הישראלית, בכלל זה גם „הלאומית“, לנכסיה התרבותיים, לאישיה, לשרידים שנתגלגלו לרשותה (דוגמה אחת מהרבה: המעשה שסיפר שבדרון בספרייתו של יוסף פרל בטרנופול), רשאי אולי לראות ביחידים אלה, שהפקידו עצמם — מפלי ש„נתבקשו“ ונתמנו — להיות שומרים על שרידים תרבותיים מפני הפליה — אותות לימנים חדשים, לשחרור עצמי מהתבטלות ונחיתות.

העלים הבלים המציצים אלינו מתוך „אוסף העתונות העברית” יש בהם להביא בלבנו הרגשת־צניעות. לא מעט לעג נשפך מעל דפי הספרות „החדשה” — שכבר נתישנה בינתיים — על הבטלנות ששררה בתקופה הראשונה של העתונות העברית. על דקדוקי־העניות, על ההתנצחות וההתקוטטויות, שתפסו את עמודי העתונים מאז. באיזה יחס של ביטול נתחנך כל קורא משפיל לגבי „הלבנון” ו„התבצלת” השמרניים. והנה לאחר עשרות שנים, פשכבר חדלנו להיות „צד” במלחמות ההן, אנו חוזרים ומדפדפים בתוך קמצי העלים הללו, ואנו מתחילים רוחשים להם רחשי תודה עמוקים. מתוך העניינים הקוריוזיים, הפעוטים, העלובים, מתוך צורות־הביטוי הילדותיות, מתוך המליצות ושברי הפסוקים — ניבטים אלינו פני חלוצים, חלוצי המפעל הישובי העתיד לבוא, חלוצי החלום המדיני, חלוצי ההבראה הפלפלית, חלוצי ההשתוקקות לקרקע, חלוצי הלשוץ הספרות. עלים דלים אלה, לכאורה לא תואר ולא הדר להם, לעומת מפעלי העתונות הספרות שהקים דור אחרון, אולם חשיבותם לא תסולא בפז. חשיבות של ראשונים ושל סוללים, בדומה לחשיבותן של התחלות ההתישבות הראשונות. מה רב המהלך מן החקלאות האומללה של פתח־תקה וגדרה לפני חמישים שנה אל המשק החקלאי האינטנסיבי שבעמקינו היום, אבל שום אדם בר־דעת לא יתנשא על הראשונים. אדרבא. כל חלוץ־ממשיך ירגיש, גם אם לא ידע, מה היו הפוחות הצפונים באלה אשר אחזו באֵת ובמחרשה ועלו על החולות ושקעו בפיצות, מפלי לדעת מה פוחם להחזיק במחרשה ומה יש לעשות בחולות ובפיצות הללו, אלא מתוך הרגשה סתומה, פי מכאן יתחדשו חיי האומה, ומכאן תצמח מולדת. זכות היא שאין דומה לה, וכוחות־נפש ענקיים גלומים במי שחצב מתוך עצמו זכות זו. ראשונות מעין זו נשקפת לנו גם מעל עמודי העתונים הישנים. וראשונות זו, — פשמנערים מעליה את אבק השכחה והדעות הקדומות — מספרת לנו פי ביו־דעים או בלי יודעים הרינו: המשך. פי ישנן נימים חבוי־המתוחות מדור לדור, ומבימה לבימה, אשר גם הניגודים הגדולים, ניגודי אבות ובנים, ניגודי תקופות ומעמדות סוציאליים, אינם עשויים לנתק אותן. חוטים אלה יוסיפו לחיות, פשהם ארוגים במסכת חיינו המתחדשים.

פשאתה קורא בגליונות „הלבנון“ הראשון משנת תרכ״ג (1863) על רכישת אותו כרם במוצא שהשנה מלאו לו שבעים וחמש שנים, ועל התנפלויותיו של שיך אבדיגוש, ועל הרפתקאותיהם של שני היהודים הראשונים שהסתבכו בקניות קרקע, ללא חוק ומשפט, אי אפשר שלא תראה עין בעין, כי לפניך זרעים ראשונים של המעשים הנוכטים בימינו.

וכשאתה קורא ב„הלבנון“ של שנת 1867 קורספונדנציה מירושלים, ובה מסופר על תלאותיהם של העניים ועל לחצם של תקיפי העדה בפסירה חריפה בסגנון הזמן ההוא, אי אפשר שלא תרגיש במלחמה זו ובשנינה זו את רוח הזמן הזה.

הנה, למשל: „והרב החכם באשה מו״ה דוד חזן הי״ר², הוא חכם ומבין מדעתו את חפץ הממשלה, וע״פ התיעץ על אופן אשר המס הזה (לצרכי הצבא — המעתיק) ירגישו העניים ביותר למען יזעקו אל ה' בחזקה; כי הוא לא העריך את המס לאיש איש פפי ערכו ורכושו ורק העלה את המס הזה על מכס הבשר אשר ינתן מכפר. והבשר אשר נמכר ליהודים הוא עתה פפלים מבשר הנמכר לישמעאלים, ומיוקר הבשר אשר עתה, יאמרו העניים מי יתן ונשאר עוד בשר על עצמותינו — ואולם באמת הרב החכם באשה בתתו את המס על הבשר לא היתה פנתו חלילה להצר לישראל, רק יודע שהברכה אינה מצויה רק בדבר הסמוי מן העין, ומס הנגבה מן הבשר הוא סמוי מן העין — יתן ה' וישיב לנו במהרה שופטינו כבראשונה ויועצינו כבתחילה, כעתירת המצטער בצרתן של ישראל ובשמחתן שמח“.

האם לא נשתמרה בשורות אלה של בן-ירושלים לוחם ושנון רעננותו מלפני כשבעים שנה, והאם אין לראות את הקו המתוח בין המסופר כאן לבין מעשי התקופים ולבין רוח הנפתלים עם התקופים פיוס? ובאותם הימים יושב ביפו העיר היהודי הנלהב המריץ איגרת ל„הלבנון“ וחזותם „הק״ מאיר האמבורגר, שו״ב בעה״ק יפו³, ואדם זה, עיניו רואות „שיום יום כבוד ארצנו יגדל ותתנער מאבלותה ועפר שממותה“, הרי הוא קורא מתוך התפעלות:

¹ מורנו ורבנו הרב. ² השם ישמרהו ויצילהו. ³ הקטן. ⁴ שחט ובודק בעיר הקדושה.

„יבואו נא אלה שראו את יפו העיר לפני שנה, אם יפירוה היום אשר חידשה פניה, רחובותיה נתרחבו ונתישרו, ומפה דרך מצרימה יסולו דרך ויאמרו לעשות גם מסילת-ברזל“.

וגם עלייתם של בני אמריקה, בני פיתה נוצרית-משיחית, זו שיסדה את המושבה הראשונה ביפו (הידועה עכשיו בשם „המושבה האמריקנית“) ושכלה את רוב בניה, מעוררת בו רגשים מהולים שמחה למראה בניית הארץ, תקוה (כמו שקיוו עוד רבים אתו) שעליה זו תשמש מופת ליהודים וקנאה:

„והבאים מאמעריקא ליסד קאָלאָניען, המה יכלילו פאר ארצנו, ומה נחמד לראות את השדות והגנות שורעו והצמיחו ועשו פרי, אך זאת נגע עד לבי שעד היום לא נוספו על בני אמעריקא אלה איזה מאחינו לעבוד אתם יחד את הארץ“.

ואם תבקשו להתחקות על ההתחלות הראשונות של הדיבור העברי, תפגשו משהו על עמודי אותם העתונים. שנים רבות לפני היות „בית-העם“ בירושלים על נאומיו והספדיו, כבר סופר ב„הלבנון“ על אזכרה שנערכה בירושלים, 3 במרס 1867, לחוקר ש. מונק על ידי הדירקטור של בית-החולים רוטשילד, ובאזכרה זו „האדון יצחק פראגר הי"ו הביע אַמרי חן ונועם בשפה העברית לפני הנאספים“.

מה אנו יודעים על כל אותן ההברקות הרעיוניות וההתחלות שנתרקמו בסימטות ירושלים הישנה בין צעירי הישיבות, בין ה„אחזים בעט סופר“, בין כל מיני גיבורים אלמונים שהעיוו וניסו ונתנפצו אל חומות המציאות? מה אנו יודעים על כל אלה בני צפת וטבריה אשר חלמו על חקלאות ועל יציאה למרחב, והיו ממטירים מכתבים על מונטיפיורי, ומגינים על עצמם מפני האומרים שאין בני הישוב רוצים בחיי עבודה, ומיסדים חברות ואגודות לשם התישבות?

מה אנו יודעים על ר' עקיבא יוסף שלזינגר¹, מיוצאי אונגרו, קנאי שבקנאים, בעל הספרים „לב עברי“ ו„נער עברי“, שהיו בשעתם מטרה לחצי המשכילים, והוא, משהגיע לירושלים, התמכר לחיבור תכניות

¹ [תקצ"ח—תרפ"ב. עלה לארץ בשנת תר"ל]

מדיניות — עד פדי יצירת צבא יהודי — והיה מבקש פתרונות רדיקליים לכמה שאלות כלכליות ואדמיניסטרטיביות הקשורות בעצמאות מדינית. זכה לכך שהוחרם על ידי בית־דין צדק של ירושלים, ובין המחרימים — בן ארצו, ר' חיים יוסף זוננפלד, מצעירי בית־הדין באותם הימים.

מה אנו יודעים על שד"ר¹ ירושלמי, ר' חיים צבי שניאורסון, יהודי יפה־קומה ובעל נימוסין, ובעל הסברה יפה, „אשר לפני מלכים יתיצב“, הוא לימד לשונו לדבר אנגלית, היה הולך לארצות אירופה ואמריקה ולקצות אסיה ואוסטרליה ומבשר את גאולת ישראל, ומפרסם מכתבים וחברות באנגלית על ידיעת הארץ ועל מצב ישראל בארצות שונות, מתוך השקפה פוליטית רחבה — אפשר לומר: רדיקלית ברוח שנות הששים למאה הי"ט, במגמה ברורה של התישבות קרקעית ו„ציונית־מדינית“, בלשונו היום, ומתוך אמונה נלהבת כי קרוב היום. שד"ר זה היה מרצה ודורש גם בפני אודיטוריות נוצריות, והיה רוכש לו בכל מקום מעריצים ומכבדים (שהיו מעידים עליו, כי איננו מבקש שכר אלא חונן ונותן) והגיע גם עד גראנט, נשיא ארצות־הברית, והרצה לפניו בעל־פה וגם בכתב על מצבם של יהודי רומניה, ועל גאולת ישראל, ועל הצורך למנות קונסולים שיהיו למגן לישראל. ועם זה היה מריץ מכתבים ל„ג'ואיש פרוניקל“² ומתנה את תלאות הישוב ומעורר בלי הרף למה שקוראים בימינו „פרודוקטיביזציה“ של הישוב והעמדת האנשים על הקרקע. אף על פי שכבר נכתבו כמה חיבורים לתולדות הציונות, ובהם גם חשובים למדי, לא נוכל להתברך בלבנו שאנו יודעים את תולדות תנועת השחרור הישראלית, שעמדנו על סוד התגלותה והתהוותה. עדיין לא נתגלו כמה וכמה חוליות, עדיין הרבה פרשות סתומות, כמה דמויות חשובות לוטות בערפל, וכמה קשרים רחניים ומעשיים בין איש לאיש ובין דור לדור לא נתחוררו לנו. רק פשילוקטו אחד אחד כל הניצוצות הפזורים בדרות האחרונים, שבישרו — בגישושי־רעיון, בהברקות גאוניות ובטעויות אכזריות — את החזון והמעשה העתידיים לבוא, רק אז נוכל לחדור להבנת ראשית תולדות המהפכה העברית.

¹ שליח דרבנן. ² שם עתון יהודי־אנגלי בלונדון.

כננת הדברים כאן אינה אלא להדגיש את קרבת הרוח ומשא הנפש בין דורות שונים. בני עולמות רחוקים ומנוגדים. ומאוחדים בנקודת-בערה אחת. דורות מגשימי המהפכה ומחדשי חיי ישראל לא יהיו כפויי-טובה לקודמיהם ומבשריהם.

העתון הראשון אשר יש לראותו במידת-מה כפרוטוטיפוס של עתונות העבודה בארץ הוא: „יהודה וירושלים“. שנוסד ונערך על ידי יואל משה סלומון.

יהודי ירושלמי, תורכי, לבוש קפטן, ושפתו אידיש למדנית מתובלת בדברי חזרה, בכל מנהגיו והליכותיו טיפוס ירושלמי מן הישוב הישן — היה איש רב-פעלים זה, אשר פעמה בו רוח חלוצית, ואשר האציל מרוחו גם על הבימה אשר יסד.

גם אביו של יואל משה, ר' מרדכי סלומון, וזקנו ר' זלמן צורף היו מחולמי ההתישבות הקרקעית ומן הראשונים שביקשו לנטוע מלאכה ויגיע-פנים בתוך הישוב. והוא עצמו היה ממיסדי השכונות הראשונות בירושלים. מחוץ לחומה — „נחלת-שבעה“ ועוד — והעיקר מקבוצת מיסדי הישוב החקלאי שטיפלו כמה זמן ביסוד מושבה על יד יריחו, על אדמת הג'יפטליק¹, עד אשר נתיאשו ממנה ונאחזו סוף סוף באדמה שקראו לה „פתח-תקוה“. עתון קטן זה, אשר לא האריך ימים, נתיסד בכננה ברורה: לפלס דרך ליצירת ישוב עברי חקלאי. העתון היה מלא תכניות מתכניות שונות: הבאת מים לירושלים, פתיחת „פאבריקין“ והעיקר הטפה להתישבות חקלאית, העורך עצמו לא רצה להסתפק בהטפה בלבד. אך קיבל את האפשרות להיאחז באדמת פתח-תקוה, קם ועזב את עריכת עתונו, ובמכתבו לידידו רשם את הדברים. אשר את הדם נשמע אחר כך אצל רבים, אשר אותה הרגשה עצמה היתה להם לנחלה: „ימתקו לי רגבי האדמה אשר אשדד מאלפי דברים ונאומים רבים“. דומה שבזה נסתיימה הקרצה הספרותית שלו.

¹ קרקעות הממשלה. ² בתי-חרושת.

העליה „הראשונה“, עליית ביל”ו וראשון־לציון ויפד־תמעלה וזכרון־יעקב — לא יצרה את הביטוי העתונאי שלה. אנשי־הכתב העיקריים שלה לא פתבו עברית, אלא רוסית. התעודה הספרותית הכי־חשובה של עליית ביל”ו — רשימות חיסין — נכתבו רוסית והיו נדפסות ב„ווסחוד“ האנטיציוני. סבורני כי הספרות הארץ־ישראלית וחינוך הנוער הציוני הפסידו הרבה על ידי כך, שדברי חיסין הנאמנים החינניים לא היו להם מהלכים אלא בחוג האינטליגנציה הקוראת רוסית, ונשארו רובם טמונים עד היום בירחונים ישנים. זכורה לטוב ועדת התרבות של הסתדרות העובדים שהצילה משכחה את יומנו מימי ביל”ו והגישה אותו לקורא העברי. בימי העליה הראשונה נוצר בארץ „הצבי“ של בן־יהודה, הראשון שביקש ליצור בארץ עתונות במובנה המקובל. העתונות הפריסאית שימשה לו לקו. בעתוניו של בן־יהודה („הצבי“, „השקפה“, „האור“) היה הרבה מן החידוש, חידושי־מלים וגם חידושי־תוכן. זכורה עוד התלהבותו של אחד־העם למאמר על „הזבל“ שמצא ב„הצבי“, ושהרגיש בו את ריח־האדמה, אולם חדשנותו וחלוציותו של בן־יהודה היו לו תחומים צרים למדי. הוא נלחם על הדיבור העברי, הוא נכנס בריב עם שליטי הישוב הישן, ותוך כדי מלחמתו זו עבר מהסתגלות ומנתרנות בעניני דת ומסורת למלחמתיות משפילית, אולם בהיאבקות הקשה של האפ־המתישב ושל הפועל העברי נגד האפוטרו־פסות והעריצות של הפקידות הברונית, התיצב בן־יהודה על צד התקיפים. בן־יהודה ראה סכנה לישוב בטיפוס האפ־המשפיל והעומד על דעתו והממרה את פי הפקידות. הוא האמין כי אין תקוה לישוב חקלאי אלא אם פן יהיו אכרים „פשוטים“, צייתנים, העושים את רצונה של הפקידות ואינם באים עליה בטרוניה ובביקורת. תפיסה מעין זו קבעה את עמדתו גם לפועלים „החדשים“. עתונותו של בן־יהודה, שלא תמכה באפרי המושבות בימי מלחמתם בפקידות, עמדה לימינם בשעה שהפועלים „החדשים“ הכריזו מלחמה על העבודה הזרה, על האוגנדיזם ועל הרוח השוררת במושבות. העליה השניה לא ראתה ולא יכלה לראות בעתונותו של בן־יהודה ומשפחתו, בכל סגנונה והלך־רוחה, את הביטוי לשאיפותיה, לחניותיה ולמלחמותיה.

כמה מן היסודות, שבאו לידי גילוי שלם בספרות העבודה, הובלטו

לראשונה ברוב פנות וברוב חן על ידי זאב יעבץ. קבציו של יעבץ, הערוכים בטוב טעם ובלשון עברית מדוקדקת, היו בעצם נסיון ראשון ליצור בימה ארץ-ישראלית ספרותית ממש, רוזית טל-הארץ, מעין מה שביקש לאחר שנים ש. בן-ציון ביסדו את „העומר“.

זאב יעבץ נמנה עם מיסדי „המזרחי“, אף על פי שמפלגת „המזרחי“ נחלה מעט מאד מהלך-רוחו, מסגנונו ומיחסיו לשאלות הישוביות והכלכליות. הוא היה אורתודוכס גמור ואדוק, שהכנה שרשים עמוקים בספרות העברית החדשה. מזיגה מיוחדת במינה: שלם ותמים בעולמו הרוחני פבן-דורו של רש"י ואוהב „יפיפותו של יפת“ ומבקש להכניסה באהלי-שם. היסטוריון ובעל-אגדה, בלשן ופייטן, כפוף בכל למסורת וזוהה את כל העקמומיות והאוריריות שבחיי ישראל, חוקר וסופר לילדים, שמרן ומחדש כאחד, מחבב את כל המקודש ומבקש לחדש את חיי ישראל על יסוד של נקיזן, טוב-טעם, אהבת הטבע והעבודה וסדרי-חיים מתוקנים. ואדם תמים ומתון וזהיר זה נתקל בארץ-ישראל ברקבון של הפקידות הברזנית ושל העבודה הזרה, ויצא בכלי-זינו עליהם. מנין היו ליהודי תמים ויזשב-אוהל זה מושגים כל כך בריאים בעניני משק והתישבות ועבודה, כמו שהם נתגלו במאמריו מאותה תקופה? בקבציו, בשנות תרנ"א—תרנ"ב, הוצגה כבר שאלת העבודה העברית (על ידי העורך ועל ידי משתתפיו, בתוכם מ. דיזנגוף) בשיעור קומה והתנהלה מלחמה על כבוד האדם המתישב בפני האפוטרופוסות הפקידותית.

הנסיזן העתונאי הראשון, הקרוב קרבה עמוקה לעתונות-העבודה פפי שנתגלה אחר כך, היה נסיונו של יהושע ברזלי. עוד בטרם היתה לו בימה לעצמו, בימה מיוחדת במינה, היה הוא במאמריו לעתוני חוץ-לארץ, במכתביו לעסקנים, בתכניותיו, בסקירותיו וגם ברשימותיו הבל-טריסטיות — ניצנים ראשונים של ספרות יפה ארץ-ישראלית — מביא לידי ביטוי את החדש המתרקם בארץ, את קורטוב-האידיליה של הכרם הצעיר, את שמחתו וחרדתו של האכר, את אנקת הפועל, ככל מה שתפסה נשמתו הרומנטית.

ובימים קשים לישוב, לאחר הכשלוך הגדול שהנחילה הספסרות לגך הראשון של עליה עממית (תרנ"א), בימי יציאה וגירושים והידלדלות היש-

המעט שבישוב החדש, התחיל ברזלי מוציא את „מכתבי בית הלוי“, עלונים אינפורמטיביים, שמונה עמודים העלון, שהיו נשלחים לחוץ-לארץ לחברי „בני משה“. זה היה נסיון ראשון ליצור קשר אמיץ בין אנשי המפעל בארץ ובין נאמני הרעיון בגולה. בפימה הקטנה והחשאית הזאת לא היו דברי ספרות, לא היתה שום מאמריסטיקה. כולה היתה — כרוניקה באותיות זעירות, פָּטִיט: ידיעות על יציאה מן הארץ, על חבלי העולים המתגנבים לארץ, על גירושים, על מצב הפועלים, על התמעטות העבודה העברית, על הקדחת, על מצב המושבות, מספרים, שום תעמולה ושום קישוט המצב. ידיעות כהניתן, מרות ברובן, וגם עכשיו, לאחר ארבעים שנה, אתה מאזין בשורות-כרוניקה אלו את רטט נשמתו של אותו אדם, אשר בער כל ימיו באש-הגאולה, עד אשר נשרפה נפשו בלהבה.

יהושע ברזלי עלה לארץ בימי הינסד „אגודת הפועלים“ הראשונה, והוא היה להם לידיד-נפש, וכן היה, לאחר דור, לבני העליה השניה. הבדלי גיל והבדלי סגנון לא קבעו את יחסו. בשעה שבני גילו ובני דורו נקרשה ספינתם בקרח הבעלי-בתייות, נמשך הוא בכל נימי נפשו אחרי כל מה שראה בו את יקוד החלוציות. הרבה קוים נפשיים נמשכים בין אדם זה, משוררה של חיבת-ציון, אשר נפשו היתה חולת-אהבה ממש לארץ-ישראל, איש האוטופיה הציונית שהיה לאפוסטול של „בני משה“ הפיכחים והמתונים, ובין תנועת הפועלים. הדמיון המפליא בין ה„מכתבים“ אשר הוציא לבין מכתבי בני העליה השניה בעתונותם — מגביר בנו את הכרת אחדותו של האופי החלוצי בכל דור דור.

אייר תרצ"ה.

שמריהו לוין איננו

שוב רושש עולמנו, שוב הותו אחד הראשים היפים שבדור, אחד מבעלי שיעור-קומה המעטים, נסתלק אחד השרידים היחידים, אחד האחרונים מדור-ראשונים, דור מחוללי התנועה הציונית. ובדור מפואר זה היה שמריהו לוין מן הדמויות המפוארות. ראש

עברי יפה. קוים חדים, כל ניד־פניו יביע אומר. דק בהתרשמותו, מהיר בתפיסתו, שנון בהבעתו, ברוך־הומור ורב־חן. אמן שבעל־פה.

ובין בני־גילו, אחרוני־הראשונים, אחד היחידים אשר ליחו לא נס וטעמו לא פג עד שעתו האחרונה. שנות רעה ותחלואים ויסורים לא נפשו את רעננותו הנפשית, לא צימצמו את רוחב דעתו, לא נטעו בו רחשי־קנאה לדור בא, לא גולו ממנו את שאר־רוחו, את חנו, את ראייתו החדה, את תגובתו הערה.

רק לפני ימים אחדים שמענוהו מדבר בקהל על ביאליק, לא דברי קינה והספד, אלא דברי אהבה, מדרש אהבה. רק לפני ימים אחדים ישב אתנו ושפך לבו על מצב הענינים, והיה מלא חרדה גדולה לבאות, וביקש להתגבר על מכאוביו ולצאת שוב למערכה, החליט לנסוע ללונדון, להשתתף בקונגרס הציוני, במועצת האוניברסיטה, והנה — איננו.

לתנועה הציונית כולה אבד פלי־חמדה, איש־חזון ואיש־אמונים. לתרבות העברית אבד אחד העושים והמעשים הגדולים אשר התהלך עם ביאליק, והיחידי בין מנהיגי הדור אשר היה לביאליק משען־אמת. לתנועת־העבודה בציונות אבד ידיד־נפש, אוהב ואהוב. מעת עלייתו הראשונה אל הארץ, בגשתו להקמת בנין התכניון בחיפה — מעשה רב וכפיר לעבודה העברית בשעתו — ועד מכתבו לפני ימים אחדים ל„דבר“ ליום העשור נתרקמו בינו לבין תנועת העבודה ואישיה יחסי כבוד וידידות־אמת, אשר הלכו והעמיקו. הוא שמר אמונים לתנועת העבודה בימי טובה, ועוד יותר בימי רעה. הוא גשר גשרים על פני דורות בציונות, והוא שמח שמחה תמה לכל הישג חדש של תנועתנו, לכל התגלות חדשה שנגלו לו אנשינו. לבו החכם והתמים לא ידע מרירות וקנאה. ואנחנו, ידידיו הצעירים ממנו, אהבנוהו. אהבה שאינה תלויה בדבר. אהבנו את חנו, את קסמו, את טהרו. שאבנו מלוא־ספנים ממעינותיו. שמחנו לניצוצות־רוחו. שמחנו לראות בינינו את תפארת דור חולף. והנה חלף ואיננו.

אורח חיים

שמריהו לוי, איש־הרוח, איש־החזון, סופר בעל טעם ומטיף בחסד עליון, תלמיד חכם ושׁוחר חכמה, היה גם איש רב־פעלים. אחד העושים הגדולים בציונות ובתרבות העברית.

הוא היה אחד המאושרים אשר זכה למצוא את עצמו ואת דרכו בראשית עלומיו. הקדיש עצמו להיות משרת ונושא־פלים ומטיף ולוחם ומעשה למען חזון הגאולה.

זאת היתה אהבתו הגדולה, אהבת־נעורים ואהבת־זקונים.

והוא גם זכה לראות את הזיות ילדותו קורמות עור ובשר, הוא זכה לראות את צמיחת התנועה מזרעוניה הראשונים ומנבטיה החיורים לאלן רב־שרשים ורב־פארות אשר שום סערה לא תעקרהו.

נולד ב־1867. מס׳סלוֹביץ, עיירה קטנה בפלך מינסק, סמוך לסלוצק ולבוברויסק, יצא אל העולם הגדול. ינק מן החדר הישיבה, ספג את אורם לכל ימי חייו, ובמוקדם פנה אל בית־הספר הריאלי הממשלתי, ודרך גלגולים ונדודים — אל אוניברסיטאות ברלין וקניגסברג. אולם הגרעין של ס׳סלוֹביץ היה חזק מאד. לזו־של־שדרה שאינו נימוח ואינו מתמסס. העלם „שמריהו בן־חיים” שאב מן התרבות האירופית מלוא חפנים, הוא פתח את לבו לקראת העולם הגדול, אך קסמיו הרבים של עולם־חוץ לא הוציאו אותו מעולמו שלו, לא ניתקו את שפע הנימים הדקות אשר בעורתו ינק מעולמו שלו, עולם התחושה והחכמה היהודית, עולם המדרש והאגדה. מכמני התרבות האירופית רק עזרו לו למצוא את עצמו, להכיר במהותו, לינוק משרשיו שלו, בהם הצטייד לדרך הארופה אשר לפניו.

ומעת נתגלה בין ראשוני הצעירים הלאומיים שבבוברויסק ובמינסק, ואחר כך בברלין, באותה קבוצת סטודנטים מפוארת אשר ידעה לראשונה כמה לבטים נפשיים ורעיוניים בדרכה אל הציונות, ואשר התיצבה לשירות הציונות בטרם היות תנועה ציונית (ליאו מוצקי, נחמן סירקין, אביגדור יעקובסון, ויבדלו לחיים: יוסף לוריא, היינריך לוה, חיים וייצמן). היה שמריהו לוי מן הדמויות הבולטות ביותר, המקוריות, המבוכות, אשר בהעמידן את עצמן בלב שלם לרשות הפלל ולרשות

התנועה, אינן מטשטשות טשטוש כל-שהוא את פרוצסן העצמי, המיוחד, אלא מבליטות אותו בכל חנו וקסמיו.

העלם השחום והצנוע, קל-התנועה ושנון-הלשון, אוהב מהתלות ושיחת-רעים, מצא לו בתחומי התנועה המתהנה את תפקידו המיוחד, את שבילו המיוחד. הד"ר לפילוסופיה הצעיר מן האוניברסיטה הגרמנית, אשר העריץ את היצירה הספרותית והמדעית ואשר ביקש לכאורה לעצמו בזה את „העולם הבא“ הרוחני שלו, גילה לעצמו את שרשו שלו ואת שליחותו שלו: היות מגיד בישראל! בפירוש: מגיד, לא מרצה ולא נואם, אלא מגיד, נצר מגזע המגידים היהודים, בן-בנם של בעלי האגדה. נשמתו חוצבה מהיכל המדרש המשל. הוא לא היה, בכל אהבתו לדבר ובכל התעסקותו בכך, איש המקצוע, חוקר המדרש, אלא ממש שישך הדרשנות, ממשיך היצירה הדרשנית. שלא לטעות, לא היה בו כלום מן הדרשנות המודרנית, מעיקום הכתובים, מהלבשת יצירי-קדומים מדים שאינם הולמים אותם. טעמו הטוב ותרבותו המעודנת ומקוריותו הדרשנית האמיתית שמרו עליו מפגע רע. בכל שפה שבה היה מגיד את דברו לישראל — ורבות הן השפות: אידיש, רוסית, גרמנית, אנגלית ועברית — עמד בו טעמו המקורי. אותה צורת-דיבור יהודית-מקורית ואותה רוח-חכמה יהודית ואותה מציגה מופלאה של פיקחות ותום, של להבה ומהתלה, של הצלפת-שטט והמון רחמים, של מעמקי-הניה ופרופף על פני תהומות, של כובד חיים וקלות-ראש. ואת כל עושר הדרשנות הזאת העמיד ללא שיוך לצורך התנועה, אשר לה נשבע אהבת-עולם.

רבים מחבריו דגלו להלכה בירושה הלאומית הגדולה, אך שמריהו בעצם דמותו, בהליכותיו, בתנועות פניו וגוו, באמרות-הפנף שלו, בניבים השנונים ובכל הלך-רוחו סימל את הירושה.

והד"ר לפילוסופיה הצעיר ויתר על כמה מחלומות נעוריו האישיים. עזב את העבודה הספרותית שהתחיל בה בחברת „אחיאסף“ („שירת ישראל“, הכנת מלון עברי) והתמסר פולו למגידות ציונית. מפאן ה„רבנות מטעם“ בגרודנה ובקטרינוסלב, מפאן משרת המטיף בוילנה, ב„טהרת הקודש“, מבצר ההשפלה הוילנאית מימי אד"ם הפהן. הפל היה מכונן לשליחות אחת: לעורר לבבות לקראת חזון-הגאולה.

כמה פרקים בחיי שמריהו לזין אינם אלא אפיזודות לגבי דרך-חיי העיקרית: היותו ציר לדומה הרוסית, חתימתו על „פרוז ויבורג“ שקרא את אזרחי רוסיה שלא לשלם מסים, יציאתו המוחלטת מרוסיה והשתקעותו במערב. גם כאן הוא ממשיך, בצורה מיוחדת, בתפקיד המגיד. הוא חדר ליהדות הגרמנית ועשה בה נפשות, והיה בין האנשים העיקריים אשר הביאו את „עזרה“ (הילפספריין) הברלינית לידי הקמת התכניון בחיפה. והוא עצמו יצא באותם הימים לארץ-ישראל והשתקע בחיפה וניגש לבנין. כאן, בארץ, נעשה שמריהו לזין, איש הדיבור והעט, למספק על מלאכת הבנין. ודאי זכותו היא שהבנין הנהדר הזה, הבנין הציבורי החשוב הראשון של הישוב החדש, נבנה על טהרת העבודה העברית ומתוך יחסים נאים עם הפועלים. אולם ישיבה שקטה זו בארץ לא ארכה הרבה. רצונה של „עזרה“ לנהל את לימודי התכניון בשפה הגרמנית הביאו לידי „מלחמת הלשונות“. ושמריהו לזין התיצב בראש הנלחמים. בימי אוגנדה היה שמריהו לזין מראשי „אומרי לאו“, ובימי נשיאות וולפסון היה בין הנלחמים ל„עבודה מעשית“ בארץ ומהתומכים בעבודת רבורג-רופין. כשניצחה שיטת העבודה המעשית ופרופסור רבורג נתמנה לנשיאות וציונים „מן המזרח“ נכנסו לראשונה לתפקיד הנהגה בציונות (צ'לנוב, יעקובסון, לזין). היה שמריהו לזין לחבר הנעד הפועל הציוני המצומצם (כך נקראה אז הנהגה הציונית). הוא היה אחד המגשרים בין המזרח למערב. שליח היהדות המזרחית אל היהדות המערבית. בתפקיד זה פעל בגרמניה ובנתר שאָת — בארצות-הברית של אמריקה.

שליחותו הציונית של שמריהו לזין לאמריקה — שליחות שמילא אותה בכמה פרקים, לפני המלחמה ובשעת המלחמה ולאחר המלחמה — זוהי פרשה גדולה ומזהירה בפני עצמה. הוא חרש שם חרישה עמוקה, הוא כבש לבבות, הוא חדר לעולמות אטומים ומבוצרים. הוא ביקש לפתוח את הפיסים והלבבות פאחד. והוא, המשולח המושבע, ה„שנורר“ הלאומי, ממניחי היסודות ל„קרן-היסוד“ ומעובדיה הנאמנים. ראה פעיקר עבודתו את פתיחת הלבבות, ואת עבודת-הפרך הזאת עשה מתוך אהבה, לא רק אהבה לענין, לציונות, כי אם גם אהבה ליהודי אשר אליו הטיף, אשר אותו הוכיח. לא רבים ידעו להוקיר כמותו את היהדות האמריקאית ולגלות

בה ניצוצות ולהאמין באצילות־רוחה הלוחשת מתחת לאפר הבינוס וה„אולרייט“. אמונתו ואהבתו פתחו לפניו שערים ועשו אותו לשליח הגדול של הציונות אל יבשות רחוקות. הוא היה מן הראשונים שהכירו בתפקידה של היהדות שבארצות האנגלו־ספסיות, והוא ביקש דרכים אל נפש היהודי באנגליה, בקנדה, בדרום אפריקה.

מיטב הגיגיו היו נתונים לספרות העברית. מנעוריו השתתף בעתונות העברית, בלוח „אחיאסף“. כשבא אחד־העם והקים את „השילוח“ נעשה שמריהו לזין למשקיף הקבוע בירחון. בימי שהותו באמריקה ערך יחד עם י. ד. ברקוביץ את „התורן“ ושקד עליו. אולם ילד־שעשועיו היה „דביר“, שבסודו השתתף יחד עם ח. נ. ביאליק. הוא השקיע ב„דביר“ חלק גדול מהונו, משך ל„דביר“ כספי ידידיו ומעריציו. לא פעם אחת יצא לנדוד בשליחות „דביר“, ולא מעט תלאות ויסורים נשא בגללו. גם בימי חייו האחרונים טיפס עצות להציל את המפעל, שראה אותו כצנאף של ביאליק, ולהפקידו בידיים נאמנות.

בגלל מכאוביו הגופניים היה אנוס לנתר בשנים האחרונות על מסעי התעמולה. אולם גם כאן היה מתעורר כפעם בפעם ויוצא לעזרת „קרן־היסוד“, או למען „הבימה“, או למען יהודי רוסיא. והופעתו בציבור היתה תמיד חזיון אמנותי עמוק.

בשנים האחרונות התמכר לכתיבת זכרונותיו, האמין שהם ינחילו לו „עולם הבא“ ספרותי. את תולדות כתיבתו זאת סיפר בהקדמה לתרגום העברי, שנדפסה בגליון העשור של „דבר“; את זכרונותיו כתב אידיש, לפי הזמנת אב. כהן, עורך ה„פארווערטס“. נדאי היו סיבות נפשיות עמוקות אשר איפשרו לו את תיאור ביתו ועיירתו וחיי נעוריו באידיש דוקא. זכרונותיו תורגמו לגרמנית ולאנגלית וזכו אצל הקוראים הלועזים להצלחה יוצאת מגדר הרגיל. ביקש לראות את תרגומם העברי בחייו, אולם התקשה הרבה בתרגום ובמתרגמים, עד שתרגומו של צבי ויסלובסקי הניח את דעתו. הוא חיכה מיום ליציאת הפרך הראשון „ילדותי“, אולם נסתלק בטרם ראה אותו מוגמר.

הוא לינה את חיי הישוב והתנועה הציונית והתרבות העברית בצרנות נפשית בלתי־נפגמת. בעניוות של איש המעלה נשא בחליטות

ובתמורות אשר מינה לו גורלו הציבורי. לא קבל, לא הביע מרירות, לא תבע את עלבונו אפילו מחברים וידידים קרובים. לינה בהוקרת־אמת פל גילוי פִּזְחוֹת חדשים בתנועה. היה תמיד מוכן לעצה, לעזרה, להשתתפות. היה מלא חרדה לתופעות השונות של הסתאבות ציונית, והרחיק לראות את הסכנות הצפונות בכוחות ההרס שבפנים. פִּזְחוֹתיו הגופניים עזבוהו, אולם חיוניותו הנפשית היתה כבירה. חוֹנֵף לא ידע. ידע לומר אמת מרה וקשה גם לחבריו הקרובים ביותר. מתוך חרדה למצב היה מתכונן בשבועות האחרונים למערכות חדשות, לקראת הקונגרס הציוני, לקראת מועצת חֶבֶר הנאמנים של האוניברסיטה העברית, התכונן לבצר את „דביר“, ביקש להמשיך ולכתוב את פרקי זכרונותיו (את החלק הרביעי כתב עברית והתכוון במיוחד לספר פיצד מצא את ארץ־ישראל בעלותו, וכיצד ראה ותפס את חזיון „העליה השנייה“), והלך מאתנו במלוא פִּזְחוֹתיו הרוחניים. פִּזְחוֹתוֹ לא דעכה ולא עוממה. נצפון את דמותו בלבנו.

סיון תרצ"ה.

בהסתדרות

במועצת חבר הקבוצות

(רמת־דוד, כ"א בכסליו תרצ"ד)

לאחר הפסקה ארוכה אני יושב ביניכם ומקשיב לנאמר. יש לי ללמוד כמה דברים, והייתי בוחר בשתיקה. אך אל תקבלו את שתיקתי כהודאה בכל מה שנאמר כאן. מתקשה אני בדיבור, משום שאיני רגיל לטפל בשאלותינו הפנימיות פאדם „מן הצד“.

נדודי בגולה בחדשים האחרונים היו מכוונים להפכת המצב בתנועתנו ובאגפיה הרבים. עם שובי נתפננתי לברר כמה שאלות עם החוגים המעוניינים. שאלות שאלות וחוגיהן. יש לי צורך לשוחח לחוד עם גורדוניה על שאלותיה שלה, מחוץ לבירור כאן.

ואשר לשאלה המוצגת כאן, על קביעת יחס חדש בין גורדוניה לחבר הקבוצות, יש לי צורך לומר פי שאלה זו טעונה קודם כל בירור במקום אחר. פולנו — גורדוניה פולה וחבר הקבוצות ברובו הגדול והמכריע — שייכים לתנועה אחת, לא רק להסתדרות העובדים, אלא גם לזרם מסוים בתוכה, הזרם העיקרי המכוון את ההסתדרות ועושה את עיקר פעולתה. וההשתייכות הזאת למפלגת פועלי ארץ־ישראל אינה בשבילנו פורמלית גרידא, יש לה שרשים עמוקים. אנו קשורים קשר נפשי עמוק לערכים שיצרה תנועתנו. הגוף המאחד את פולנו הנהו בשבילנו לא רק מפלגה פוליטית המיצגת אותנו כלפי חוץ, אלא מרכז רעיוני וציבורי, מכוון ומדריך. שאלת ההתמזגות בין גורדוניה לבין חבר הקבוצות, כפי שהיא מוצעת פה, מעוררת כל כך הרבה שאלות חינוכיות, ארגוניות, מפלגתיות, בארץ ובגולה, שלא יתכן שהדברים יתבררו פשהם עקורים מתוך כל מסכת הפרובלימות שלנו. לא טבעי הוא שלא יתבררו קודם בירור מקיף במסיבה הטבעית, במסיבת המפלגה. ואם המפלגה לא נתפנתה לכך עד פה הרי מתפקידה של גורדוניה ושל חבר הקבוצות לתבוע את הבירור, להביא את הדברים לחברים.

מקוה אני שהדבר עוד יעשה ועוד תינתן לנו ההזדמנות ללמוד ולדון בהרחבה בכל היקף השאלות הפרוכות בהצעת המזיגה ובגורל התנועה הקבוצתית. אסתפק איפוא הפעם בהערות מעטות בעלי אופי כללי, שאין מפננתן להורות הלכה, אלא לעורר תשומת-לב לבחינות שלא עמדו עליהן כלל בבירור כאן.

בעצם הליכטה של גורדוניה לחבר הקבוצות אני רואה צד חשוב ופרוגרסיבי. אינני חסיד של התפיסה ה־ש־ב־ט־ית המפעמת בקרב הסתדרויות הנוער שלנו. ואני פוגש בשמחה פל התקרבות בין עליה חדשה לקודמתה. אדרבא, היה מקום להצטער אילו פנתה גורדוניה בעלותה לארץ לפלס לה אפיק חדש, „משלה“, בחיי הקבוצה. התנועה הותיקה זקוקה לזרמי דם רעננים, וגם התנועה הצעירה יש לה ללמוד הרבה מן הקודמים, יש לה במי ובמה להידבק. ואף היא „תרויח“ הרבה מהתחברות זאת.

זוהי בשבילי נקודת-מוצא לכל הדיון בשאלה זו. אני מחייב את עצם המזיגה של פוחות עליה חדשים עם דורות עליה קודמים לפעולה משקית וישובית מאוחדת.

אבל איני יכול להתעלם מצד אחד, שאפשר לקרוא לו „קונסטטיטור ציוני“, בהצעת מזיגה זו, כפי שדובר עליה כאן.

חוששני כי מבחינה קונסטטיטוציונית יש בזה משום „כלאים“, משום „מין בשאינו מינו“. חבר הקבוצות נמנה מטבע ברייתו על סוג המוסדות ההסתדרותיים, וגורדוניה הנה ארגון חינוכי בעל אופי מפלגתי, וכלום רשאים אנו למזג מזיגה ארגונית שני סוגים אלה? הנה מפלגת פועלי ארץ-ישראל יש לה השפעה מכוונת ומכריעה בכל מפעלי ההסתדרות, אך האם תוכל לקום בבוקר אחד ולהציע להפוך את בנק הפועלים לקנין המפלגה? היא לעולם לא תבקש לעשות זאת, ואם תבקש תהא זו פגיעה יסודית בחוקת המוסד, שאיננו קנין שום זרם, ואפילו הזרם העיקרי המהווה 85 אחוזים של הציבור, אלא קנין כלל-ההסתדרות.

לא פעם סובלים אנו מהכפילות הזאת, לפרקים אנו רואים אותה כמיותרת, ואף על פי כן אין אנו באים לבטל אותה, כי בזנים אנו את מוסדות ההסתדרות הכלליים במגמה לשתף את כל הציבור, על כל פנים את המפסימים של כל העובדים.

ולפי פרינציפ זה נבנה גם חבר הקבוצות. יתכן שלרבים יראו דברי כדברי חוני המעגל. ואכן מבחינת יחסי לתנועה הקבוצתית הנני שייך לתקופה שלפני המבול. אינני מקבל את הפילוגים שנתהו זה בגזירה עליונה, פ.הכרח היסטורי. רואה אני את התנועה השיתופית שלנו כמו שהיתה לפני הפילוג, וכמו שהיא — לפי הפרתי — יכולה וצריכה להיות. לאחר שנתגבר על הפילוג, שהוא בעיני חולף וארעי. וזוכר אני כי חבר הקבוצות (אף על פי שנוצר לפני היותנו מאוחדים במסלגה אחת) לא הוקם על פי קוי אידיאולוגיה מיוחדת, הוא נוצר כמוסד הסתדרותי, המקיף את כל התנועה הקבוצתית. ממש פשם שנעד המושבים והארגונים, אף על פי שלמעשה אין בו אלא זרם אידיאולוגי אחד, איננו גוף מפלגתי, אלא גוף הסתדרותי, המקיף את כל הסוג הזה של ישובי עובדים.

אין זו שאלת חוקה בלבד. יש פאן כמה ענינים חיוניים מאד לתנועה כולה. בחוץ-לארץ גדלות תנועות-נוער חדשות, המחנכות את חבריהן לחיי קבוצה בארץ. חבר הקבוצות חייב לדאוג להן. הנה יש התחלה של „ויתקיניה“ — תנועת נוער של „ההתאחדות המתנגדת לאיחוד“. והנה „תנועת הציוני“. מבחינה פוליטית ומפלגתית יהיו בינינו לביניהם ניגודים והתאבקות. אבל מבחינה הסתדרותית וקיבוצית — אחים אנחנו, וחייבים בעזרת אחים לגביהם. וחבר הקבוצות יכול להיות הגשר ביניהם לבין שאר סוגי התנועה הקיבוצית. אולם אם חבר הקבוצות? חד את עצמו לסוג חינוכי-אידיאולוגי נפרד, כי אז יצטרכו אלה בהכרח להקים לעצמם גם איגודים קיבוציים משלהם. האומנם רצינו בכך?

בהערותי אלה לא נתכננתי למצות את השאלה, אלא להפנות את הדעת לצדדים אשר אינם נכנסים בחשבון „רנח והפסד“ מידי, אבל יש בהם חשיבות רבה לאפי תנועתנו ולעתידה. ומי שמחשב את חשבון תנועתנו בכלליותה לא יוכל להתעלם גם מסעיפי חשבון אלה.

ולשאלת השיתוף בעמק הירדן. מבלי להיכנס לפרטי ההצעות אומר מלים אחדות. רגילים לציין לשבח כי אמפיריקים אנחנו, כלומר, לומדים מפי הנסיון, ולא מפי העיון. ואנשי המשק והקבוצה מחוננים בסגולה זו ואם בתוכם

נתגלתה התעוררות לשיתוף, שכולם מעידים עליה פי זה מכבר לא היתה כמזה. לא דבר ריק הוא.

ואין לראות בהתעוררות זו איזו „אמצאה“ של פלוני ואלמוני. אדרבא. תביעת השיתוף בעמק הירדן היא ילד פשר וחוקי של ההתפתחות הקבוצתית. ואמנם אילו היו נוהגים אצלנו לשמור על פרוטופולים ישנים היינו יכולים לראות עין בעין פי הדברים אינם חדשים כלל.

מעינות מפכים במעמקים, מתחת לשכבות העליונות, הם לא יעצרו במהלכם הכמוס עד אשר יפרצו למעלה. יש יצרים בתנועה שהם סמויים מן העין, אך הם לא ישקטו ולא ינוחו עד אשר ימצאו את סיפוקם. אין מתגברים עליהם ברחיה ובעצירה ובביטול. גם על התנועה הקבוצתית סתמו לא פעם את הגולל, והיא פרצה לה את דרפה. לא פעם נתקלנו במעצורים אשר נראו לנו כפחזתכים את גורלנו, והתגברנו עליהם משום שהדברים לא נתנו לנו מנוחה עד אשר סודרו.

ואם תחקרו לעברה של הקבוצה ותעינו במעט הספרים של הקבוצה, תינכחו שהיה ענין אחד שלא נתן מנוח, ושהוא צף מפעם לפעם, והוא: השיתוף הבין־קבוצתי ויחסי שכנות בין הקבוצות.

עוד בשנות הקבוצה הראשונות היה ענין זה נושא לכמה שיחות בין יוסף בוסל לביני. ענין זה לא נתן לו מנוח.

ב„הקבוצה“, בקובץ הראשון של התנועה הקבוצתית, כבר היה רצון לתת ביטוי לצורך זה. שם יש כבר חיפושים. אבל התשובה על השאלה פיצד לקיים יחסי שכנות רצופה בין־קבוצתית לא ניתנה עדיין מצד שום זרם בתנועה. מבחינה זו אין הבדל בין פלג לפלג. ואכן, כל הפלגים שבתנועת השיתוף חייבים בתשובה על השאלה, והתשובה שתיתן צריכה לענין את כל הפלגים.

ואין להחליף את ענין השיתוף של משקים שכנים בענינים אחרים, כגון „השנאה“ או „עזרה הדדית“. בשאלת ההשנאה מספים אני עם וידלר, שדיבר על השנאה עם המושב, אף על פי שדבריו עוררו כאן תמהון.

שאלת ההשנאה מענינת אותי ועלולה לענין את כלל הפועלים לא פתג נוסף בחיי הקבוצה, אלא פשאלה גדולה של כל מעמד הפועלים. הננו עדים לדיפרנציאציה גוברת בתוך ציבור הפועלים. מתרבות

השכבות החברתיות השונות בתוכנו. מתהווה אריסטוקרטיה מקצועית. וגם פרולטריון „ממש“. והרי עוד אנו עומדים בראשית.

היו ימים שחשבו את הפקידות ההסתדרותית לשכבה מבוססת ואמידה בציבורנו. והיו מתקנאים בה, והיו מדברים על משפורתה הגבוהה. עכשיו אין פועל בעל-מקצוע מספיק ללכת לעבודה הסתדרותית, משום שהוא משתפר במקצועו יותר. ובאותו זמן נשאר הפועל השכיר במושבה במצבו הקודם. ובאותו הזמן נשארות כמה שכבות המוניות בעיר במצוקה ובחוסר מעוף אנושי. ולא רק הפועל המקצועי הפקיד הקבוע עלול להוות אריסטוקרטיה מבוססת ומורמת על פני שאר הפועלים. גם הפועל המצליח להיות חבר במשק הקואופרטיבי או להיאחו בקרקע יש לו בטחון-קיום אחר לגמרי. הוא מוגן מפני כמה פורענויות, הוא נכנס למסלול חיים אחר. הוא בעל עמדה חברתית אחרת. מה צפון לנו בחיקה של דיפרנציאציה זו?

בין הגורמים העיקריים אשר המיטו את השואה על תנועת הפועלים בגרמניה (ואולי בעולם כולו) היתה גם זו: ההבדלים הגדולים ברמת-הקיום של שכבות פועלים שונות. מיוחסים ונחותים, אלה עסוקים תדיר ואלה מובטלים במשך שנים, אלה משמינים ואלה רעבים. אחדות הפועלים פרעה וכשלה תחת משא זה.

גם בנין זה שאנו בונים כל ימינו, הסתדרותנו, ימוט ויפול אם נקיים רק אחדות ארגונית שאין בה אחדות חברתית. לפיכך רואה אני בשאלת השיוון החברתי הפנימי בתוך כלל הפועלים שאלה בוערת של התנועה כולה. ואם אין השנאה זו ניתנת לנו בבת אחת, ואין להנהיגה בתוך משטר אויב וחוק בתוקף החלטה של ועידה, הרי חובתנו להגביר אותה ככל אשר ידנו מגעת על ידי קביעת סדרי עבודה וחיים וביטוח ועזרה הדדית אשר יובילו להגברת האמון במחננו.

אולם לא בהשנאה המדוקדקת בין משק אחד בעמק הירדן למשנהו, הנתונים בין פה וכה על שלב אחד במעמדם הכלכלי, ואשר אין כל סכנה אורבת להם להיות שונים הרבה זה מזה במידת העשירות והדלות, ואשר אפילו פגעי הטבע פוגעים בהם בבת אחת — לא בה נחפש את המוצא, ולא היא אשר צריכה לענן את פולנו. אנו מבקשים להגביר את ההשנאה על ידי תיקונים המקיפים את הציבור כולו, או לפחות שכבות רחבות

שבתוכו. וכן אין להחליף את השיתוף ב„עזרה חדדית“. זו יכולה וצריכה להיעשות במסגרת רחבה יותר, במסגרת „ניר“ או חבר הקבוצות, ואיננה צריכה להצטמצם בתחומי עמק הירדן דוקא.

לא אלו הן השאלות העומדות בפני משקינינו בעמק הירדן ודוחפות אותם לשיתוף. ואם מותר לי לנסח מה הם מבקשים בשיתוף זה, הרי זה שלושת אלה: (א) פתרון לשאלת יחסי שכנות בטריטוריה קבוצתית רצופה; (ב) הגברת פח היצירה המשקי והתרבותי של הקבוצות; (ג) הרחבת הפעולה הישובית-חלוצית בכוח השיתוף.

בחוגי התנועה הקבוצתית קיימת מתמיד נטיה לריפון גושים קבוצתיים במקום אחד. נטיה זו נובעת מתוך האמונה כי שכנות רצופה של קבוצות עשויה לסייע בפתרון כמה שאלות של המשק השיתופי. הנה מסביב ל„מפעל ארלזורוב“ נתחדש הויכוח הזה. במפעל ארלזורוב יש חלק לכל חלקי ההסתדרות, ואין להעלות על הדעת כי רק צורה ישובית אחת רשאית ליהנות ממנו. אולם אנשי הקבוצות בעמק הירדן טוענים בשם החשיבות של גוש קבוצתי רצוף. מה חשיבות זו? האם רק „סתם פכה“, פדי שיהיה „יותר שמח“ לקבוצות לשבת בשכנות עם קבוצה דוקא? אם אין צורך ואין ממש בשיתוף משקי וישובי של קבוצות שכנות, אם אין יצירה מוגברת פרוכה בשכנות זו, מה הזכות לתבוע גוש רצוף דוקא? אולי יזכרו חברים ותיקים כי היו שנים שהרבו אצלנו לחלום ולדבר על „גושים קבוצתיים“. גורל הקבוצה המבודדת לא נתן מנוח. אז הופיע — דומה, בחוגי „הפועל הצעיר“ — רעיון „הפדרציה של קבוצות“. ביקשו להשיג על ידי „הפדרציה“ מה שביקשו אחרים להשיג על ידי המשק הקיבוצי הגדול: חברה קבוצתית רחבה יותר, רפת-אפשרויות יותר. ועכשיו אנו שומעים כאן תורה חדשה, כי אין כלל מקום לשיתוף בין קבוצתי כל עוד קיים המשטר הקפיטליסטי. מנין לנו תורה זו?

סבורני כי נעשה עוול לעצמנו אם נרצה לגשת לשאלת השיתוף בין הקבוצות — בניגוד גמור למגמה ההיסטורית של הקבוצה — מתוך ביטול וולוזל ונציא מדינו את האפשרויות להרחיב את חיי הקבוצה ולהעשיר את פעולתה הישובית-חלוצית.

מבין אני לרוח החברים החוששים לשינוי-פתאום, המספחים מפני

הבלתי־ידוע. אין אנשים רוצים להפקיר יצירה בת־שנים לאַכספרימנטים שלא נבחנו עדיין. אבל לעומת זה מותר להזכיר פי תנועתנו גדלה והתקדמה בקפיצות נחשוניות, על ידי מה שהעיוה להיאחו ב„בלתי־ידוע“. פעמים לא היתה לנו ברירה אלא להיאחו באַכספרימנטים שלא נבחנו עדיין. ועל ידיהם התקדמנו.

כלום יצאה הקבוצה מבית־היצר בדמותה ובצלמה פיוס הוזה? לצעירים שבינינו ודאי יראה מוזר הדבר אם אספר להם פי הקבוצה לא התחילה אפילו משיתוף מלא, משויון בהספקה. שנים ארכו הביורורים בקבוצה עד שהוחלט בחיוב ענין ה„קומונה“. השיתוף המלא בפנים הקבוצה, זה שנראה לנו עכשיו כעיקר ראשוני בשיתוף הקבוצתי, לא היה בשעתו אלא ברירה מפוקפקת, אחת הברירות שמועטים החזיקו בה. רבים נקטו: שויון בהכנסה (מן היבול או משכר העבודה), אבל לא שויון בהוצאות ובהספקה. וכן — שנים על שנים הופוּחחים על מטבח משותף או מטבחים מיוחדים למשפחות. וכן — הטיפול המשותף בילדים והחינוך. כל אלה היו בשעתם ענינים רבולוציוניים, קפיצה אל „הבלתי־ידוע“. וכשאנו מתבוננים עכשיו על כל הדרך שעברה הקבוצה, אנו נוכחים שהקפיצות הללו לא היו מקריות ושרירותיות, אלא בקו ההיסטורי של צמיחת הקבוצה. גם שיתוף משקים שכנים מונח בקו זה. אם איננו מקבלים את השיתוף, אם איננו סבורים שהקבוצות השכנות צריכות לסדר יחד את השאלות ההדדיות, העיקריות: קרקע, מים, התישבות חדשה — הרי שאנו מחליטים בזה שאין משנים ממטבע שטבע המוסד המיִשב בשעתו, תהא ההתפתחות המשקית החדשה אשר תהיה. כלומר: כל שגגה שיצאה בשעתה מלפני המוסד המיִשב בשעתו, או כל מעשה שנעשה מאונס מפני מצב הגבולות באותה שעה, הם הקובעים לעולם ועד את יחסי השכנות בין קבוצותינו. אינני סבור שהנחה זו עומדת בהתאמה לרוח הקבוצה. הקבוצה אינה נזהגת לראות את מה שהחליטו המוסדות המיִשבים בשעתם פגזירת החכמה העליונה, אשר אין לשנותה. היא צריכה למצוא לעצמה את הדרך לסידור יחסי שכנים ולתיקון שגיאות היסטוריות.

כשהקבוצות נפגשות זו עם זו מתוך שכנות רצופה צצות תחילה שאלות היחסים החברתיים ביניהן, עניני גבולות וחשבונות. אחרי כן קמה

שאלת מפעלים משותפים, משקיים ותרבותיים. פשהקבוצות מתגברות
הן נכנסות לאיטדיה חדשה: מתעורר הרצון למילוי תפקידים חלוציים
ישוביים.

כל עוד הקבוצה נלחמת את מלחמתה הנואשת על קיומה המשקי
אין לבו של החבר נתון לשום דבר שמחוץ לתחומי הפעולה המשקית בפנים
הקבוצה. הוא רואה עוֹשֶׁק בכל מה שמטיל עליו דרישות נוספות ומפנה
את דעתו אל מחוץ לקבוצה. מעין מה שאמרו הקדמונים: „המהלך בדרך
ומפסיק — מתחייב בנפשו“. החבר אומר לעצמו: אני משקיע את כוחותי
בהקמת התא הראשון של משק העבודה בארץ, בהצלחתו תלוי הכל.
פשלונו — פשלון לכולנו. איני רשאי להתפזר לצדדין. יעשה כל אחד
פמוני, והכל יסדר פראוי.

אבל משהקבוצה מתפצרת מתברר פי אין זה מספיק. בהפרה מלאה
או מתחת להכרה יודע החבר פי עליו יש חובות: למפעל ההתישבות, לעליה
החדשה. לכיבושי העבודה. וטבעי הדבר ונכון הוא שיבקש את מילוי
החובות הללו לא ביציאה ממסגרת חייו, אלא בתוכה. אינני אומר
שהקבוצה צריכה להפקיר את קיומה לטובת התישבות חדשה, אבל סבור
אני פי שיתוף קבוצתי יכול לאמץ פוחות ולגלות אפשרויות גנוזות
להתישבות חדשה. אין חלקי עם אלה המבדילים בין הפלגים השונים של
התנועה השיתופית על יסוד יכלתם המהותית למלא תפקידים חלוציים.
סבור אני פי כל איגוד שיתופי יכול למלא תפקידים חשובים בהדרכת
העליה ובהרחבת ההתישבות. איגוד איגוד על פי דרכו. הדבר אשר עשו
משקי עמק הירדן בשעה שהקצו מאדמתם את השטח לקיבוץ „השומר
הצעיר“ — מעיד למדי.

אינני רואה הכרח בדבר שבקשת השיתוף הממשי והמאמצים
הישוביים המחודשים יחייבו לפרוץ את מסגרת חיי הקבוצה. פאן אהיה
תומך בדורשי הוהירות. גוף קבוצתי יש לו תכונותיו שלו וגם מסורת
חיים שלו. אמנם הדברים אינם קפואים ועומדים. מי שיש לו עינים רואה
את השינויים המתרחשים בחיי הקבוצה ובמהלך מחשבותיה. משתנים
פמה מושגים משקיים וחברתיים. אבל השינויים באים מפנים, בלי לחץ
חיצוני. וערפם הרב הוא בזה שהם באים מפנים. אין לשנות מבחוץ את

אפיה של הקבוצה. פלל זה צריך שיהא נשמר ומובן בכל החלטה על שיתוף. הקבוצה השומרת על אוטונומיותה רשאית לדרוש רִזְרָבִיצוֹת, אשר בטיחו לה את שמירת הערכים החברתיים היקרים לה.

אין איחוד ואין שיתוף בלי תשלום „מחיר“. מי שרוצה להוציא את הקבוצה למרחב חייב להביא קרבן. מי שנזח לו במצב הקיים ואינו מבקש שינויים יצטרך להביא קרבן למען הקמת השיתוף. וגם מי שהיה רוצה לראות את השיתוף בדמות משק אחד גדול — אף הוא צריך להקריב את קרבנו למען השיתוף, שיהא בר־קיימא ובר־פעולה. פדאי הדבר שלמענו יֵעָשׂו מאמצים משני הצדדים.

עד כמה שאני מכיר את אנשינו וענינינו מובטחני כי אם לא יושג הדבר עכשיו, עתיד הוא להופיע מחדש כעבור זמן. הוא יתבע מאתנו ביצועו. היות אִמְפִּירִיקִים אין פירושו לבזו לאידיאות, אלא לגלות את האי־דיאות מתוך האִמְפִּירִיה. מי שמסתכל בנכסי הרוח של תנועתנו יפיר כי זה פוחנו: אין אנו עבדים ל„מציאות“ ואין אנו משלימים עם כל מציאות, אלא שעולמנו איננו מרחף מחוץ למציאות. אנו מחשלים את חזוננו בתוך כוֹר־הַמְצָרָף של המציאות.

פרשה זו, „יחסי־שכנות“, יש לה כבר היסטוריה בתנועתנו. ידענו קשיים והיו קרבנות. וגם זה מחייב. אֵל יהיו סבלותינו לשוא. „זקני“ התנועה ישימו נא לב לדבר. יש בידם להנחיל לתנועה כוֹל ה נכס חשוב ולהרים את קרנה של הקבוצה.

מכתב לחברי בדגניה

(עשרים וחמש שנים להינסדה)

רבים ודאי המברכים אתכם היום. בכל מקום אשר חזון מפעלנו — ואיני חושש לציין אותו במלים התמימות ביותר: גאולת העם, גאולת האדמה וגאולת העבודה — אינו דבר־שפתים בלבד, שם יורגש וגם יובן מה לנו יום דגניה. לא בלבד חג משפחת־מקומי, של בני המקום ובניו, לא בלבד יום הולדת אחת הפינות החמודות של ארץ־ישראל היוצרת, לא

בלבד אבך־פינה במזרחו של הירדן, המבשרת את חידוש הניתו ההיסטורית בעבודה ובלשון ובתרבות ובמדיניות, אלא אף זו: מולדת הקבוצה, עריסת הפועל העברי שפרק מעל צוארו עול־בעלים והוא מעבד את אדמת עמו נאדם בן־חורין, העומד ברשות עצמו ולרשות עמו.

ואף אני, אח קרוב ושכן רחוק (או מרוחק), שאין לבו הולך אחרי מסיבות חג, אתדפק היום מרחוק על דלתכם וברכתי אתי, ותשאו לי אם שמחת־החג ומוראי־החול יעלו כלולים בדברי, אין לשוני למודת־ברכה. ובשעה שאני מלא רחשי־תודה ל„אתמול“ שהביא אותנו עד הלום, אינני חפשי מרגש־חרדה ל„היום“ הזה ולאשר הוא מוביל אותנו.

וביום תגה של דגניה יש לי צורך נפשי להעלות את זכרם של ראשוני אוס־גיזני, אלה שנתגלגלה על ידיהם הזכות לפרוץ פרץ ראשון בחומת המשק הפקידותי־האפטרופסי, אלה שהעיון לקבל על עצמם את האחריות השלמה לעבודה ולסדריה, לאינבנטר וליכול, שלושה גורמים הצטרפו בשעתם לביצוע נסיון משונה זה: מציאותו של טיפוס „הפועל הגלילי“, אשר הספיק לעבור דרך כמה מדורות של העליה השניה ולהגיע למידה גבוהה שד יכולת עבודה ושל שלימות נפשית וקשיות־רצון ושרשיות קרקעית; מציאותה של הקרן הקימת, אשר התחילה להתגבר על תורת הפסיביות וההמתנה והספיקה לרפוש לה חלקות קרקע מועטות, שהיו טעונות שמירה ועיבוד; מציאותו של רופין, אדם חדש בארץ, חפשי מסבל ירושה, מ„יחסים“ ו„חשבונות“, המתבונן על סביבותיו בלב פתוח וברצון־אמת ליצירה ומוכן להושיט יד לכל מעשה שיש בו משום הזרמת דם חדש בעורקי הישוב הלאים. העתונות הציונית, זו שפולה תכלת וכשרות לאומית ואי־מעמדיות, לא ידעה בשעתה לספר על מעשה חסר־ערך זה, כשם שלא ידעה גם אחרי כן לספר על בואכם אתם, אנשי „הקומונה מחרדה“, לאוס־גיזני, כשם שבשבילה לא היו קיימים גם אחר כך כמה וכמה מעשים של חלוציות עברית צרופה, ואפילו בארץ גופה, ואפילו בין הפועלים לא רבים ידעו על מעשה משונה זה.

עודני זוכר כיצד הגיעה לאוני, ואני אז פועל חדש בפתח־תקה, השמועה הסתומה על „רפובליקה“ זו, כך סופר, של ששה בחורים — את הבחורה האחת עדיין לא הביאו במנין — שהשתקעו דרומית־מזרחית

לכנרת. מבחינת העוז והפראות שבדבר הזכיר המסופר את המעשיה מלפני כן באותו בחור שהשפיר עצמו למלח בים המלח, בסירה שבעליה ערבים. עודני זוכר את הנגינה־לפגם בפיו של אחד הפועלים המובהקים ובעלי־הנסיון שהיה מקרב אותי ומחנכני לראיה פיכחת, הוא שכיבד אותי בידיעה חשאית זו. פירושה של אותה נגינה: הרי לך עוד מעשה־הרפתקנות שסופו פשלוֹן ודאי ושאין אֶתה יודע מה יש בו יותר, אם מן הגנדרנות של „הגליליים” הללו או ממעשי־נערות של אידיאליסטים־שוטים אשר עודם מחזיקים בשלהם בשעה שהעולם פולו כבר התפכח. ועל פנפי נגינת הביטול של אותו פועל ותיק הגיעה אלי קרן־אורה. שום דבר של ממש לא ידעתי, אך את האחת ידעתי: תקומתו של הפועל העברי תבוא משם. מאז לא נחתי ולא שלתי, טילטלתי עצמי ממושבה למושבה. עבדתי בכמה תחנות־בינים, עד שהגעתי לאחר כמה חדשי נדודים אל הנקודה אשר קסמה לי מרחוק. ממרומי דְּלִיקָה נגלתה לפני פינת־קסמים זו, אשר בתוכה התחבאה החושה של אוס־ג'וני.

ואכן, אוס־ג'וני לא הכזיבה, קסמיה לא פגו מאז. וגם אנשיה לא הכזיבו. עד היום הזה לא אֶשכח להם חסדם שסיפחו אותי, פועל חדש וחלש וקדחתני, לעבודתם שלא ידעתי טהורה ורצינית ממנה. היה זה הרפב מיוחד במינו. לא קבוצת־רעים, המעריכים ביותר יחסי־אינטימיות ומבקשים בהם את סיפוקם, אלא חבר אנשים שהתחברו לצורך מפעל, ורק לצורך המפעל. אכן, פאן היתה תמצית „הגליליות”. לא להג אידיאולוגי, לא רומנטיקה משתעשעת, לא התחסדות, אף לא רפות יתירה. במידה שאני החדש הצעיר, יכולתי לחדור לעולמכם, ראיתי בגרות גדולה נסוכה על האנשים האלה, בהיפך גמור מפל מה שהפרכתי בבחורי ישראל. פאלה אינם עושים מלאכתם רמיה. הפל היה מרוכז ומצומצם בנקודה אחת, בד' אמות של אדמה ועבודה ומשק. ובלי פּוֹבֶד־ראש עשוי, בלי הבלטת־יתר. ברצינותם לא ראיתי נוקשות, ובחומר דינם לא חשתי קנטרנות. גם להומור לא נשאר הרבה פנאי, בין העבודה הבולעת את הימים, לרבות הלילות, ובין הסעודה החטופה. הדברים היו כבושים.

דומה, אף אחד מהם, משבעת הראשונים ומן האחדים שנצטרפו אליהם בחדשי הקיץ, אינו כיום הזה בתחומי התנועה הקיבוצית, אולם

זכותם לא תישכת. הם היו המתחילים. הם לא מצאו לפניהם שום דוגמה קיימת. אפילו השם „קבוצה“ טרם יהיה. פשוט, לא היתה דוגמה לחוזה זה שבינם ובין המשרד הארץ-ישראלי, ולא ידעו כיצד לחתום. וחתמו — קבוצת פועלים. הם לא ביקשו לחקות את מי־שהוא, הם גם לא התכוונו כלפי מי שהוא. הם גם לא ביקשו חשבונות רבים. הם רק ביקשו לקיים באמונה את מה שהם חשבו לתקנת העבודה העברית. ומה שעשו, מה שהתקינו, ומה שקבעו למעשה ביחסי־עבודה ובסדרי־חיים לא עשו אלא מתוך עצמם. ובעשייתם נתנו מבע לצרכים צפונים, חיוניים, בני־קיימא. וברכתי הנאמנה לאנשי „הקומונה בחדרה“, בה היה כבר מקופל העובר של דגניה. שכן קרוב הייתי אז לכם. חבר בסניף החדרתי של „עבודה“ — זה הנסיון הראשון של קומונה ארצית, השואפת לתפקידים חלוציים־כיבושיים. ולה בימים ההם סניפים בחדרה ובסג'רה ובאום־ג'וני. המחיצה הזאת לא הפריעה אז בעדנו. אני כבר אז כפרתי במקשיותם של הניגודים האידיאלוגיים בין מנדל פורטוגלי ויוסף זלצמן לבניכם, ולפי הפותה לא ניבא לי כי עתידים לצמוח ולשגשג ניגודים חדשים תהומיים, שאין לגשר על פניהם, בין „קבוצה“ לבין „קיבוץ“. בקורת־רוח הייתי מבקר במעונכם, המרעיף חמימות משפחתית, בהירות עלומים ואף משהו חסד אמהי. מתי זכה בימים ההם מעון־פועלים להרגיש על פתליו, על השולחן הערוך, מגע ידה הרך של אשה־חברה? עצם „הקומונה“ (שם לועזי זה מאין בא לכם?) על לבנוניותה ורעותה וחדנתה פאלו הרימה נס של מרד עליו וקל. הדפאון של הפועל במושבה לא רבץ עליה. הקומונה מרדה ביתמות ובעזובה ובאפטיה וברישול ובחוסר הסדר של הפועל הכושל והנדפא במושבה, הפועל השקוע בדפיציטים, במחלות, בבדידות, ברנקות עלובה, בחיים שלאחר יאוש.

ראיתכם אז בראשיתכם, לא מעט תהיתי עליכם ועל הצפון לכם וכבר אז אפשר היה להפיר בכם, תוך תרועות־עלומים ומושגי השעה, סימנים מיוחדים שהבדילו אתכם מכמה וכמה ניצנים קבוצתיים אחרים בימים ההם. לא ידעתי בשעתו לקרוא לזה בשם, אפשר לא אדע גם עכשיו. אך הייתי אומר לעצמי: פאן יש פשרון לחיים. איזה סימנים של שיווי־משקל נפשי. של שמירת נוחות, התרחקות מהפקרה עצמית. הסתלקות

מנדודים, בין שהם באים מתוך רצון ובין מחוסר־רצון, התגברות על רוח הנדודים, על רוח הַבְּדוּרִיּוּת, או הַבּוֹהֶמִיּוּת האביונית ששלטה אז ברבים. אם רבים מבין „הבחורים הטובים” בארץ, אשר גילו שפעת פִּזְחוֹת ומרץ ונכונות לקרבנות, היו יכולים לומר על עצמם בלשון ביאליק: „אף מקום נאמן אין לנו שנקשור בו קשור נפשנו”. הרי בכך היה כבר אז מבקשת הקבע, אם כי לא הקבע האַפְרִי־הַבְּעַל־בֵּיתִי אשר מסביב. אַתֶּם ידעתם גם אז שאין לזלזל בשיפור החיים, וידעתם לא רק להלכה כי אם למעשה. חזותכם הרעננה אמרה: תקוות לימים יבואו, למעשים אשר יבוצעו, אשר אינם למעלה מן הביצוע, למעשים אשר לא ירחקו.

וכמה פעמים שאלתי עצמי: מדוע זכיתם אַתֶּם למה שלא זכו אחרים. להיות המתחילים, וגם הממשיכים והמתמידים? מכל חבריני, שהיו ראשונים ומתחילים, מה מעטים הם שזכו גם להמשיך ולהתמיד. אבל רק מועטים שבמועטים היתה להם הזכות המיוחדת להמשיך ולהתמיד. לא בארץ סתם אלא במפעל אחד ומסוים, לצרף קו לקו ומעשה למעשה, ולראות את מעשי ידיהם במרוכז, בלי שיתגדף ויטוששט ויפוזר לצדדין. כמה היו אַתֶּנו אשר יצאו, כדברי רחל: „עליונים, עזים לנתיבה רחוקה — ובוה אחר זה עיפו, פשלו, פרעו בדרכים”? זכורים לנו חברים טובים, מופלאים, עמוקים, אמיצים, דק־נפש ועז־רצון ולא זכו לארוג עצמם אריגה של ממש במסכת המעשה הגואל. יש שנעקרו באבם מעולם החיים, ויש ש„החיים” טילטלו אותם ועקרו אותם מאדמת מטעם, ויש שנפשמם נקלעה בכף־הקלע, ניצוצות רוחם פזורים בקרבנו, ויש גם שמעשיהם מובלעים בתוך המסכת. הרואה יראה והזוכר יזכור, והם עצמם — לא ראו פרי עמלם. ואַתֶּם המאושרים, האם לא בכך נאמר:

שְׂדוֹת בָּר, נְחַלַּת אֲבוֹת וּמְרֻחֵב וּדְרוֹר —

הַיֵּשׁ עוֹד בְּאַרְץ מְבוֹרָךְ כְּמוֹהָ? —

לא תִּזְרַע אֵל קוֹצִים, לא תִּיַּעַר קְרִיק,

עוד תִּרְאֶה עַת יִגְמַל עֲמֶלְךָ וְנִרְבֶּה;

עוד יִבְצֵר יִחְלַשׁ בְּלִפְיֵד הַזֵּיק

צַפְנֵת בְּלִבְךָ בְּצִאתְךָ נִדְבֶה.

לא רק אֲשֶׁרְכֶם הוּא. כִּי גַם זְכוּתְכֶם, אַתֶּם הַרְאֵשׁוֹנִים אֲשֶׁר עִמְדַתֶּם בַּפְּשׁוּט וּבַתּוֹם עַל יְסוֹד הַקְּבֵעַ בַּמַּפְעֵלְנֹו. עַכְשִׁיו, בַּעֲלִיּוֹת שְׁלֵאֲחֵרִינֹו, נַעֲשֶׂה זֶה לְדַבֵּר מִבֶּן מֵאֲלִיו. אֲבָל עַד שֶׁהִגַּעְנוּ לַכֶּךְ! הַזּוֹכְרִים אַתֶּם עוֹד אֵת יְמֵי הַהֲתַחַבְּטוֹת הַזֹּאת, אֲשֶׁר נָתַתֶּם אֵת לְבַבְכֶם לֹא רַק לַעֲשׂוֹת דְּבָרִים אֲלָא אַף לְקִיּוּם אֵת הַעֲשׂוּי, לַעֲשׂוֹת אֵת הַקְּבוּצָה לְקְבוּצָה שֶׁל קִיּוּמָא, וְאֵת מְקוֹם הַהֲתִישְׁבוֹת לְמְקוֹם קְבֵעַ, וְנִקְוָה לְזַרְעֶכֶם וְלִזְרַע זַרְעֶכֶם. כְּלוּם לֹא אָרְבוּ לְכֶם, כִּמּוֹ לְכוֹלְנֹו, הַשְּׂכּוֹל וְהַיְתוֹם? כְּלוּם לֹא הִתְחַפֵּשׂ הַשְּׂטָךְ הַמְּסִית בְּכֹל שֶׁלֵּל הַצְּבָעִים שֶׁל עֲנִינִים נְעִלִים לְמַעַן הַדִּיחַ אֶתְכֶם מֵאֲדַמְתְּכֶם? כְּלוּם לֹא נַעֲזַבְתֶּם מַחְבָּרִים דְּבָקִים וּמוֹשְׁרָשִׁים, כְּלוּם לֹא הִתְחַלְּלוּ עַל רֵאשִׁיכֶם סוּפּוֹת קְשׁוֹת, סוּפּוֹת שֶׁל פְּסִיכּוֹזָה וּרְפִיּוֹן וּמְקַסְמִים וּרִיגוֹן, וְלֹא נִשְׁאָר בְּכֶם בְּלֹתֵי אִם „שְׂרִיד כְּמַעַט“, אֲלָא שְׂרִיד זֶה, מַעִין „לֹוֹ שְׁבַשְׁדֵּרָה“, הוּא שֶׁהִתְמִיד. וּבַהֲתַמְדַתְכֶם זֶה הַצִּלְתֶּם לֹא רַק אֵת עֲצַמְכֶם וְאֵת מַסְפַּעְלְכֶם. הַצִּלְתֶּם אֵת פּוֹלְנֹו. הַעֲבַרְתֶּם אֵת רוֹעַ הַגּוֹיֵרָה מֵעַל הַמַּפְעֵל הַקִּיבּוּצִי פּוֹלֹו, וְאִי־שִׁרְתֶּם לְכוֹלְנֹו, לְכֹל בֵּית הָעֵבֻדָּה, יָמִים אַחֲרֵים. בּוֹכּוֹתְכֶם וּבּוֹכּוֹת פֶּל שָׂאֵר הַמְּבוֹרְכִים וְהַנְּאֻמָּנִים וְקִשְׁי־הַעוֹרֵף אֲשֶׁר דַּעַתְּכֶם לֹא נַחֲלָשָׁה וַיִּדְיָהֶם לֹא רַפּוּ גַם בִּימֵים שֶׁל רְפִיּוֹן וְחוֹלְשָׁה — יְכוֹלִים אֲנִי עַכְשִׁיו לְרַאֲוֹת כַּמָּה לְבָטִים מֵאִזּוֹ כַּמְּחֻלּוֹת־יִלְדִים אוֹ כַּחֲבִלֵי גִידוֹל וְקִלִּיטָה. מַה אֲמוּלָּה הִיְתָה תְּנוּעַתְנֹו פּוֹלָה, בְּכֹל אֲנַפְיָה, אֵילְמֵלֵא אַתֶּם וּשְׁכַמּוֹתְכֶם שֶׁשִּׁמְרַתֶּם בִּימֵים קִשִּׁים עַל הַפְּקֻדוֹן שֶׁהוּפְקַד בִּידֵיכֶם.

הַיִּיְתִי יְכוֹל לְסִיּוּם אֵת בְּרַכְתִּי בְּשִׁלּוּם אֵילֹו הִיְתָה דַּעַתִּי נְתוּנָה רַק לְרֵאשִׁיתְנֹו בְּלִבְד וְלֹא לְהַמְשַׁכְּנֹו, וְאֵילֹו הַיִּיְתִי רֹאָה בְּכֶם בַּעֲלֵי זְכוּיּוֹת וְאַחֲרֵיּוֹת לְמָה שֶׁעָבַר וְלֹא לְמָה שֶׁאֲנִי עֵתִידִים לְהִיּוֹת. יוֹתֵר מִמָּה שִׁישׁ לִי צוֹרֵךְ לְהוֹדוֹת לְכֶם עַל הָעֵבֵר רְצִינִי לְבָרֵךְ אֶתְכֶם לְעֵתִיד. וְאֵין לִי בְּרַכָּה אֲלָא זֶה, שַׁחַג חֲצִי־יּוֹבֵל לְבִכְרִיָּה שֶׁבְּקְבוּצוֹת יִשְׁמַשׁ לֹא שִׂיא אַחֲרוֹן בְּשִׁגְשׁוּג הַקְּבוּצָה, כִּי אִם נְקוּדַת־מִצָּאָה וְהַתְּגַבְּרוֹת חֲדָשָׁה.

וְלֹא הַיִּיְתִי נֶאֱמַן לְעַצְמִי וְלִיחֹסֵי אֲלֵיכֶם, אֵילְמֵלֵא מְסַכְתִּי לְחוֹךְ דְּבָרֵי בְּרַכְתִּי גַם מִשְׁהוּ מִן הַהֲרַהוּרִים הַמְּטְרִידִים אוֹתִי בְּיוֹתֵר. גַּם בְּאוֹתָם הַיָּמִים, בְּעוֹד הֵינִי שְׁכָנִים קְרוֹבִים, בְּטֵרֵם נְטַרְדְּתִי מֵעוֹלָם הַקְּבוּצָה, לֹא נִמְנַעַתִי כַּפְעַם כַּפְעַם מֵהִיּוֹת לְכֶם כְּתוֹבַע. הוֹקְרְתִי לְכֶם וְלַמַּפְעֵלְכֶם הִיא שְׁחִיבָה אוֹתִי לְדַרְוֹשׁ וְלִתְבוֹעַ מִכֶּם. „מִי שֶׁנִּיתֵן לוֹ הַרְבֵּה מִמֶּנּוּ יִדְרֹשׁ“.

וגם עכשיו, בעצם יום שמחתנו, אינני חפץ לכלוא את רוחי ואינני נמנע מהביע לכם את חרדתי, ולא רק ברמיזה. אינני שקט למראה פמה הופעות בתוכנו. אני רואה סכנות גדולות מגיחות עלינו, ולאו דוקא מידי „אויב חיצוני“. ראיית הסכנות אינה עומדת בניגוד לראיית הגידול והשגשוג של תנועתנו. אולם יש שתקופות הגידול והשגשוג הן הן שחולשות או גם יוצרות קשיים חמורים חדשים, ובתקופות אלה אם אין תנועות גדולות מוצאות בקרבן די חופש־ראיה וכשרון־מעשה לקום בפניהם, עלולים גלי הגיאות לסגת אחור ולגרוף עמם עמל שנים רבות. אין אני מדבר אליכם עכשיו על כל אותם מקומות התורפה בציבורני הנראים לי. יכולתי לומר שבמידת־מה אני מדבר עליהם בכל עת מצוא, אלא שידע אני פי אין להסתפק בכך, ושעתידים אנו ליתן את הדין על שאין אנו מרפזים את כל כוח ראייתנו, למען חדור מבעד לכל מיני מספים, לכל תסבוכת התופעות השונות המתגלות בציבורנו עם גלי העליה וקליטתם. אליכם אני פונה לא בהוקעת חטאי הציבור הרחב, העומד מחוץ ליצירה החלוצית, וגם לא בחישוף נגעי הפלל כולו, אלא בענין תקלה אחת, פנימית יותר, דקה יותר, אפשר לומר כמעט פרטית, והיא שקולה בעיני נגד כמה חסאים ופגעים, היינו: השסע הפנימי שבמפעלנו הקבוצתי (או הקיבוצי — לדידי היינו הך, מלבד ההבדל שבין זכר לנקבה לא יכולתי מעולם לרדת לעומק הבדלי התוכן שבשני המונחים הללו, לא מבחינה בלשנית ולא מבחינה סוציולוגית. ולפיכך תסלחו לי אם לא אקפיד על שימוש אחד קבוע לגביהם).

איני מתכוון להרחיב בזה את הדיבור עכשיו. איני מתכוון גם להצביע על הסתירה העמוקה בדבר, שתנועות המעמידות את כוח היצירה החברתית על מכסימום של שיתוף משקי, כלכלי, ישובי אינן מגלות מידה פל־שהיא של כשרון, ואפילו מידת־מה של הבנה ורצון, להעריך את הפוח היוצר והאפשרות הגנוזים שבשיתופן עם חברותיהן הקרובות ביותר. וגם איני מתכוון לפרוש הפעם לפניכם את הנגעים החינוכיים והאנושיים הפרוכים בשסע זה, ולהבליט באיזו מידה הוא מנמיך את קומת הקבוצה ומשחית את החינוך החלוצי בארץ ובגולה. מאמין אני כי רבים מקרבכם רואים זאת חשים כמזני. וכן איני מתכוון לתאר ולהבליט באיזו מידה גורם שסע

זה לסלף את היחסים הפנימיים במחננו ולהמעית את הדמויות האישיות ולהכהות את האורה הקורנת מטובי אנשינו וממיטב מעשינו. ברגע זה אני מצטמצם בנקודה אחת, הנוגעת לכלל־בית־העבודה, היא אשר עושה בעיני תקלה זו שקולה נגד כמה סכנות אורבות: שסע זה של פוחתינו הקיבוציים לפלגות פלגות עם יחסיהם ההדדיים, בצירוף חוסר יחסים מתוקנים בין האגף הקיבוצי (על פלגותיו) לבין האגף המושבי של תנועתנו — סופו ליטול מן היסודות החלוציים שבקרבתנו את יכלתם ואת תקנתם לשמש הכוח המדריך והמכוון בציבור הפועלים, כאשר היו מראשית היות תנועתנו.

מראשית היות תנועתנו עמד במרכזה האימפולס החלוצי, ובעקבותיו היצירה הישובית. תנועתנו נתברכה בכוחות דרוכים, בלתי־שאננים, אשר פשטו מעל עצמם את מחלצות הבעלי־ביתיות, אשר לא הסכימו לראות את האידיאה ואת החיים כשתי רשויות נפרדות. מכאן ההכרח לצקת את כל פוחות הנפש והפעולה לתוך מעשה־ההגשמה. מכאן אי־אפשרות להשתמש בתבניות־החברה המוכנות והנחזות, מכאן מאמצים בלתי־פוסקים לתקן, לחדש, לשנות. מכאן הכוח המדרבן את עצמו ומדרבן את הפל מסביבו. פזאת היא חטיבה החלוצית, שגם בעמדה בפינות הארץ הנידחות ביותר, היא היא המעצבת את דמות תנועת הפועלים ומכוונת את דרכה. חטיבה זו לא היתה מעולם מעור אחד, ויצירותיה לא הלכו בערוץ אחד. היו בה גננים וסגנונות, הבדלי טעם והבדלי תפיסה וניגודים. ורק לאחר נסיונות־חיים מרובים ולאחר כמה מאמצי־יצירה הגיעה החטיבה החלוצית שבתנועה לידי הכרת אחדותה הפנימית, לידי הכרת אחדות יצירתה הישובית, אחדות שאינה מבטלת ואינה מדפאָה גננים וסגנונות, אלא מקיפה אותם ומתעלה עליהם. אילמלא הכרת אחדותה הפנימית של החטיבה החלוצית ואילמלא הכרת אחדות אָפיה של יצירתנו הישובית — לא היינו יכולים להגיע לידי הקמת הסתדרות העובדים על מלוא תכנה ולא לידי האיחוד הרעיוני והפוליטי והארגוני שהגענו אליו במהלך של כ"ה שנים.

הכרה זו היא שניצחה בשעתה את הפירודים המפלגתיים, אשר העליה השניה הביאה אתה מן הגולה. היא נטלה את טעמם. היא שינתה

הערכות אישיות שוררות חידשה יחסי חברים בין אנשים אשר היו נמנים קודם על מחנות „אויבים“. היא הביאה לנו העלאת החיים והרחבת הדעת. ולו גם על ידי מה ששיחררה אותנו מהרבה קטנות־מזחין וצרות־לב.

ועצם ההגמוניה של היסודות החלוציים־יישוביים בתוך תנועת הפועלים בארץ, הגמוניה זו הקובעת את דמות הסתדרות העובדים ומפעליה, אינה אפשרית אלא כל עוד אנו מקיימים את אחדות היצירה הישובית שלנו ואת ליפחד החטיבה החלוצית בתוך מחנה העבודה. נפגמה אחדות זו — ונתערעה גם אחדותה הבלתי־פורמלית של תנועת הפועלים. כיון שהאונגרד החלוצי בהסתדרות נסדק ומתפצל לחלקיו, הרי הוא מפסיד גם את הזכות המוסרית וגם את היכולת החברתית לקיים בידינו את ההגמוניה הרוחנית שלו בתנועת הפועלים. התבדלותו של כל אבר חלוצי־יישובי ופולחן העצמאות של כל אחד מהאברים הללו עושה לאל את התקוה האחרונה שיכול נוכל להדריך את המוני הפועלים בפער ובעיר במגמה חלוצית.

כל גוש ישובי־חלוצי אולי יקיים — אמנם רק לפי שעה! — אחי עמדותיו, יתפרנס מן הפירורים הנופלים משולחן העליה, ובני־מעיו ישישו לחשבון כיבושיו הרבים והעצומים בארץ ובגולה, אבל המוני הפועלים הרי יהיו מופקדים למה שקוראים אצלנו „סטיכיה“: לנחשולי פרזספריטי ומשברים, ל„התבססות“ בכל מחיר ובכל תנאי, לחטיפת נתחי הקוניונקטורה על מנת להפסיד בכל מעשה תרמית ספסרית ובכל בהלה כלכלית ופוליטית. המוני הפועלים יבזבזו את כוחם החברתי לריק, ישתתפו באוירת הפי־ליסטריית הארץ־ישראלית, שהיא במהותה אנטי־ציונית (גם פשהיא ממללת פטרו־ליטית) ואנטי־סוציאליטית (גם בזמן שהיא מטרטרת מהפכנית). פיליס־טריות ארץ־ישראלית זו, שבין שהיא בורגנית ובין שהיא פועלית (פבר זכינו גם לזו!) היא תמיד פרו־ליטית, כי היא מתקיימת בזכות היצירה הציונית־הסוציאליסטית, שעל גופה היא רוכבת ואת פירותיה היא אוכלת, בשעה שהיא מטילה בה דופי וגם רקב.

באין אתנו חטיבה חברתית מלופדת, המאוחדת ברוחה החלוצי, והרואה את תפקידה ושליחותה לא רק בחייה החלוציים לנפשה, אלא גם בהדרכת זרמי העליה והעבודה בארץ לחיים שיש בהם טעם, לחיים של

יצירה וכיבושים — עתידים המוני פועלים, מושרשים בארץ ועולים חדשים, להתפכח לאותה אידיאה אשר האירה את חייהם בגולה האפלה ואשר בכוחה הגיעו עד הלום. באין אתנו כוח חלוצי מאוחד, המסוגל לפתוח דרכים להמוני העולים ולהשתמש בכל ההודמנויות הפתוחות — והגנוזות שהן טעונות גילוי — למען הבראת קליטתם ולמען שתף אותם ביצירה הישובית ובאווירה הרוחנית של דור יוצר ומחדש, — עתידים אלה להוות בארץ רבדים אנטיסוציאליים העומדים כצר לכל מה שבונה ומקים דור חלוצים עברי.

יותר מאשר בכל זמן אחר זקוקה תנועתנו עכשיו, בימי עליה המונית — לקראת עליית המונים, פן ירבו — לכוח חלוצי מאוחד, הנוטה שכמו לשאת בטורח הציבור ובעול התנועה, בלי כל פניות וחשבונות אגואיסטיים, ולו גם יהיו חשבונות אלה טבולים בשמן משחת קודש. ורק כזה יהיה ראוי לעמוד בראש הציבור ולהובילו, מבלעדי כוח חלוצי מאוחד כזה נבול נבול, על כל הישגינו המקצועיים המשקיים, על קואר-פרטיבינו ושיפונינו. אולם דוקא בתקופה זו הלך השסע הלורך והעמק, וצמיחתנו אפשר מחפה עליו, אך אינה מכפרת. אדרבא, כל מה שאנו הולכים וגדלים ואברינו מתעצמים, תקלתו גדלה. חתך זה עושה פלסתר את אחדות תנועתנו. וחוששני שהוא שיגזור את גורדינה של תנועתנו בכללה.

איני יודע אם יש בידי להביא בלבכם את ההפרה הזאת שאני לא רק מכיר אותה, אלא גם חש אותה בכל חריפותה. לפני חמש-עשרה ולפני עשר שנים עוד אפשר היה ל„נעתת הקבוצות“ לחפש דרכים להקמת איחוד ממשי אפקטיבי של התנועה הקיבוצית ולשתף בפגישות ובחיפושים חברים מפל הזרמים והסגנונות ולשתף בקובץ אחד חברים מן הדגניות ומבית-אלפא ומעין-חרוד ותל-יוסף ומגן-שמואל ומקרית-ענבים. וכשהטלתם עלי אז, חברים, לערוך את קובץ „הקבוצה“, שיצא עם מלאות ט"ו שנים לעליית אוס-ג'וני, ראיתי עצמי רשאי לציין בתום-לבב, כי בתנועה הקבוצתית: „נתחדשו תכנים, נתגלו זרמים, מגמות, מרחקים, הנראים פרקים פתהומות. אולם דברי החברים, פשהם מכוונסים יחד, מעידים על אחדות הפנימית של התנועה הקבוצתית“. מאז ועד עכשיו עברנו דרך ארוכה, רבת-הישגים. אך נעשה גם כל מה שאפשר כדי להכחיש עדות זו.

וביום חגה של דגניה, ביום חגה של התנועה הקיבוצית כולה, אין לי אלא לפנות אליכם ולהביע לפניכם את חרדתי. איני מציע שום הצעות. איני מנסח שום ניסוחים. אני פונה אליכם, חברי דגניה, מתוך הפרת זכויותיכם, מתוך אמונה בעתידכם, מתוך בטחון כי לא נס ליחכם, מתוך חרדה לגורל פולנו: וזאת הפרכה וזאת התביעה, כי תתאזרו ונתאזרו, תתחזקו ונתחזקו להקים את אחדות המחנה החלוצי בקרב פועלי ארץ־ישראל.

על מוסדות החינוך של העובדים

(בוועד הלאומי בירושלים, ב' בתמוז תרצ"ה)

השאלה שלפנינו מצריכה בירור עניני, שקט ומתון, כדי שנדע במה אנו מחולקים ומי נמי המחולקים באמת. אולם מה שנשמע כאן אינו מקל על הבירור העניני. „הסערה“ שהוקמה בישוב על ידי אנשים שלבם מלא „אהבה“ ועל ידי מעבידי עבודה ערבית הדוגלים בשם „הלאומיות“ היא מחוץ לויכוח חינוכי. אין כל חשק להתנפח עם מר ויינשטיין, המיצג, פידוע, את רוב מנין ורוב בנין של עם ישראל, והוא גוזר מתוך תקיפות הדעת: „צריך להפסיק את תקציב החינוך לזרם העובדים“. מה היו עושים 80.000 העובדים העברים בארץ ומשפחותיהם אילו היה גורלם תלוי בגזירת־פיו של מר ויינשטיין? וכשמר סופרסקי, למשל, מדבר בעדינות רוח של בעל־בית על בית־הספר של העובדים, שהם רוצים ליהנות מכספי הישוב ולפיכך הם נכנסים למסגרת הכללית, אלא שהוא מתנה אתם תנאים ש„יתקנו“, הרי הוא מעיד בזה לא רק על מושגיו החינוכיים והציוניים, כי אם גם על מושגיו לגבי הזכויות האלמנטריות של אזרחים בישוב ובציונות. עם המושגים האלה של האנשים הרגילים לראות עצמם „בעל־בית“ בציונות — מלחמה לנו, בכל השטחים, ולא מפייהם נקבל תעודות אם החינוך של עין־חרוד ונהלל ודגניה הוא החינוך הציוני הטוב או חינוכם של בתי־הספר במושבות הנתונות ללחצם ולהשפעתם של מעבידי עבודה ערבית.

על מה אנו מתנפחים? שאלת הורמים בחינוך אינה מתחילה מן

ההסכם המוצע וגם לא מחוקת החינוך שקבע הועד הלאומי לאחר ההעברה. השאלה הוצגה במלוא חריפותה בוועידת לונדון בשנת 1920. ואני האיש שטענתי אז להפכת זכותו של חינוך „המזרחי“, במסגרת החינוך הכללי. יהודים פיקחים יחשדוני בקנוניה עם „המזרחי“. אך לא היו לנו אז עדיין שום „אינטרסים“ פרטיים בענין זה, וספק אם הייתי אז רואה את הנולד במידה זו עד פדי לראות את ההתפתחות הגדולה של בתי־הספר של העובדים. אולם עשיתי זאת מתוך הכרה שאני נאמן לה גם עכשיו.

מפני מסיבות היסטוריות אין חינוך ילדי ישראל בימינו ניתן להיפנס לתוך משטר קסרקטיני אחד, על משקל המשטר החינוכי הפרוסי. לא חשבתי ואינני חושב, כי חינוך זה שנקרא אצלנו „כללי“ הוא החינוך הלאומי. החינוך הראוי והרצוי לכל ישראל. אינני סבור שעם ישראל נתן את המנדט לד״ר מוסינזון על שיטת החינוך האחת והכוללת. בעתונות הציונית נודעת חיבה יתירה לתביעות הפטריוטיות של חינוך אחד יחיד. סיסמה זו היא מבחינה מדינית־לאומית פשע, ומבחינה תרבותית — אבסורד. באיזה פוח תכריחו הורים יהודים חרדים לחנך את ילדיהם אצל ד״ר מוסינזון? ואמנם דבר זה לא יעלה למעשה על הדעת, גם על דעתם של הדוגלים בחינוך אחד יחיד. אך גם אותנו לא תכריחו לשלוח את ילדינו לד״ר בוגרשוב. האדונים סופרסקי וניינשטיין רואים את עצמם קרואים ומיועדים להטיל על פולנו את התוכן החינוכי הכשר בעיניהם. אולם איננו סבורים כי ההיסטוריה העברית מסרה את המנדט על עניני תרבות לידיהם. מר סופרסקי דיבר בגנותנו, שאנו רוצים „משטר“ ציוני, רוצים במשמעת ובהטלת דעת־הרוב. הוא איננו רוצה בזה, אלא שבעניני חינוך דוקא הוא רוצה בשלטון עליו. ואנחנו אמנם רוצים במשטר ציוני, ובציות של המיעוט לרוב בשאלות קרקע וספסרות ועבודה ומדיניות. אבל לא בשאלות מצפון. חינוך הוא דבר שבמצפון ושהכרה אישית. ומי שירצה — ואפילו אם יש לו רוב — להטיל את מרותו בעניני תרבות (מחוץ למה שמוספס ומקובל על ידי פולנו) יעלה חרס בידו ויהרוס גם את מידת האיחוד הקיימת בינינו.

ומה תאמרו ל„אגודת ישראל“? אנו רוצים בשיתופם בכנסת. האם תכפו עליהם בית־ספר מודרני על כרחם? ואם תבוא לארץ יהדות דתית־

רפורמית, האם תכפו עליהם בית־ספר של „המזרחי“? תפירו שאנו חיים בתקופה של ניגודים דתיים, תרבותיים ומעמדיים. חינוך עברי לאומי יתכן רק אם בתוך המערכה הכללית, על יסוד של קנינים תרבותיים כלליים, תינתן אוטונומיה חינוכית מספיקה לכל זרם שבקרבו.

הויכוח איננו כלל על ההסכם. ו„המזרחי“ בהתנגדותו נפל בפח טמנו לרגליו חסידי החינוך האחיד ו„הכללי“. לא ההסכם מרגיז, אלא עובדת קיומו של זרם העובדים, ולאו דוקא בחינוך. זהו שאינו נותן מנוחה ל„מדינתיים“ החשובים, ול„ידידי“ הפנסת המאיימים ביציאה. הסעיפים המציינים את מציאותם של דגל־העבודה וחג־העבודה בבתי־ספרנו הסעירו את רוחם, התמימים! הידעתם מדוע? הם היו רוצים לאסור את דגל־העבודה ואת חג־העבודה על הפועלים המבוגרים, אך כל עוד יד ישראל, פלומר, יד הפועלים, תקיפה, הם מנסים לפחות לאסור אותם על הקטנים. ואני שואל את „המזרחי“, שיצא חוצץ נגד ההסכם והכריח את בא־פוחו לחזור בו מחתימתו: האם התורה אוסרת את הדגל האדום ואת חגיגת א' במאי? האם מבחינת התורה והמצווה נוח להם יותר להימצא ברשת חינוך אחת עם הגימנסיה בתל־אביב מאשר עם בתי־הספר בנהלל ועין־חרוד החוגגים את א' במאי? אינני מקל כלל וכלל בקושי הנפשי הגדול שיש ליהודים חרדים להכיר בשותפות שביניהם לבין מוסדות חינוך לא־חרדי. לא לחינם נלחם „המזרחי“ שנים רבות נגד „קולטורה“ בציונות. וזה היה החידוש הגדול של ועידת לונדון, ש„המזרחי“ התגבר על התנגדותו והסכים לרשת חינוך אחת, אשר בה יהיה כל זרם שורר בביתו. היה זה מצדו קרבן פרינציפיוני. סבורני שחינוך „המזרחי“ לא הפסיד מקרבן זה, ו„המזרחי“ איננו מתחרט עליו. מדוע איפוא אתם מבקשים להתחרט דוקא לגבי בתי־הספר של העובדים?

הרב אוסטרובסקי והרב אסף שואלים אותנו: למה לכם שהדברים יהיו רשומים בכתב? אודה, אינני מדבר כאן מטעם „המרפז לחינוך“, ומצדי לא הייתי רואה צורך בסעיפים מפורשים. אבל לאחר מה ששמעתי כאן, לאחר מה שמעו לומר לנו, לאחר התגלות הנטיה הברורה „לפסול“ את חינוכנו, לאחר הרצון להעמיד אפוסטרופסים על חינוכנו — צריך שהדברים יאמרו במפורש. אתם שהעמדתם את רוקח ואריאב לאפוסטרופסים

על החינוך, אנשי תרבות וחינוך אלה, שגירשו את שושנה פֿרסיץ, הם הם היוצרים עתה את „דעת הישוב“ על החינוך, ואתם מפחדים לעמוד בפניהם. כיצד נוכל לסמוך עליכם? לא יעלה על דעתכם לאסור על בית־ספר של חסידים את חגיגת י״ט פסליו, אף על פי שבעיני המתנגדים אף זהו חג אשר בדו מלבם. ומחר תבואו לאסור עלינו את יום־הזכרון לארלזוֹרוב. על מי נסמוך? מי מכם התקומם פנגד קיפוח חברינו? אנו כמחצית העיר תל־אביב, אנו משלמים מסים, ובית־הספר היחידי המתנהל ברוחנו עשוק. לא תקציב ולא בנין, ושום אדם אוביקטיבי, שום ציוני „בלתי־מעמדי“ איננו מתעורר על כך.

בנקודה אחת אני מסכים עם המתנגדים. גם אני שולל מונופולין מפלגתי בעניני חינוך. אני טוען לאוטונומיה של זרמים חינוכיים, אך לא מונופולין של המפלגות. לא מונופולין למפלגתי, אך גם לא מונופולין למפלגת „המזרחי“ ולא מונופולין למפלגת תקיפי המושבות. ההורים צריכים לקבוע, הם מתארגנים לבריתות והם בוחרים בועדים המפקחים. ואף מספר הזרמים איננו מספר־בל־ישתנה. גם בתחומי החינוך ההסדרותי עלול לקום בית־ספר דתי, וגם בתחומי החינוך החרדי עלול לקום בית־ספר של „הפועל המזרחי“ (בשיך־אֶפריק או בקיבוץ רודגס) אשר יהיו לו כמה צרכים חינוכיים אחרים משל בית־ספר מזרחי עירוני. אל נדכא אותם!

הבא לדחות הסכם זה אומר ברורות שהוא רוצה להשליט את עצמו בעניני חינוך על חלק אחר של הישוב. אנחנו איננו מבקשים השתלטות זו. ולאחרים לא נתן שישתלטו עלינו בשדה החינוך. אנו שואפים להיות רוב בישוב, ואיננו נבהלים מפני ההפחדות, לא נהיה חוששים, כשנהיה רוב, להעמיד נשיא ציוני מקרבנו — לחינם מפחיד אותנו מר ויינשטיין בזה — אולם גם לזכויותיו של רוב יש גבולות. זכויות מיעוטים בעניני חינוך ותרבות הם חלק של חוקה יסודית, בה אסור לנגוע. וברגע שהמפלגות השונות מתחייבות לכבד חוקה יסודית זו, ברגע שהן מתחייבות לכבד את זכויותיו של כל זרם בעניני חינוך ותרבות — נוכל אנחנו לותר על הסעיפים השנויים במחלוקת. לא גושפנקה ולא הסכמה של מי שהוא נצרכים לנו, אלא הודאה ישרה וכונה, שהעובד פאזרח בעמו רשאי לחנך את ילדיו, במסגרת הלאומית, ברוח.

ד י ס ו נ ס

דומה שמעולם עוד לא שלטה הרמוניה ואחדות־הלבבות על במותינו העתונאיות במידה כזו שנתגלתה מן הרגע שאנשים פיקחים ונבונים חשפו את „מסתרי“ הסכם החינוך, שנחתם בין נשיאות הוועד הלאומי והוועד הפועל של הסתדרות העובדים. כל המקהלה פצחה רינה, אף אחד לא נעדר: מן מ. ס. בעל ה„בוסתנאי“, ידידו הגדול ומשענו הנאמן של הוועד הלאומי, ועד מ. מ. המתקדם שב„הארץ“; משליטי ושליט־אי „המזרחי“, שומרי חומת הדת, ועד א. מ. ברכיהו, איש הלאומיות החילונית והמוניסטית; הלוחמים על האחדות החינוכית בשלימותה ובטהרתה, כמר רוקח וכמר אריאב, ועד מר פינקס — כולם חרדו ורגשו ותרבו פאיש אחד להציל את עם ישראל מן „ההסכם“ המר והנמהר, העשוי למוטט את כל מוסדי אחדותנו הלאומית, פידוע, אכן, נגלתה המזימה: הפועלים, אלה אנשי־המעמד, אשר לא חלק ונחלה להם בכלל האומה הישראלית, נמלכו לעשות רצונם של הפטריוטים הנלהבים (אשר הטיפו השכם והערב על ההפסד הלאומי שבאוטונומיה אדמיניסטרטיבית בעניני חינוך לזרם העובדים) והספימו להחזיר במתנה גמורה ומוחלטת אותה „אוטונומיה“ מהוללה, על יתרונותיה ועל קיפוחיה. חכמו אנשי־המעמד, אך גם יריביהם, אנשי האחדות הלאומית, לא פתאים תמימים הם. לא תזנו אותם: האין שמך־דבר־בליעל יצוק בהסכם זה? ומה יעשו אוהבי ישראל לאחר ההסכם, כשאי אפשר יהיה לשפוך דמעות ולהתריע על התבדלותם של הפועלים, וגם תינטל האמתלה למחוק את חלקם בתקציבי החינוך של המושבות העירייה העברית, וגם, אזי ואבוי, תגבר יד הפנסת כלפי הדצנטרליזציה המקוה? לא לשוא איפוא חרדו כל החרדים למיניהם, מי שחרד על העבודה המעורבת שלא יבולע לה, ומי שחרד על הדת ועל הנאחזים בה, ומי שחרד על „אחדות האומה“, אשר סכנה אורבת לה מהסכם־החינוך.

הנה בא ר' שלמה האלקושי, סופר ישיש לא סוציאליסט ולא אפיקורס („הארץ“, ח' תמוז, לשאלת השעה) והכניס יותר מקורטוב דיסוננס לתוך המקהלה המלופדת. רואה הוא פי „אינם מטעימים ואינם מדגישים כל צרכו את הצד הפרינציפיוני של השאלה“, ורוצה הוא „להעמיד

את הנגינה בכל תקפה על הנקודה הראויה, לא בשם מפלגה, לא בשם החרדים, אלא בשם פלל ישראל לפי פרצופו הקבוע ההיסטורי". ובבואו להטעים ולהדגיש ולהחמיר נזרקו מפיו כמה דברי מינות: „רצוני מאד הדבר, שבת־הספר להסתדרות העובדים יחדלו מלהיות במה נבדלת לעצמה ויפנסו לרשת הכללית של החינוך. ואף פשישארו הם בצביון מיוחד של השמאל המעמדי, אין הם מפסידים על ידי כך מפל הזכויות הציבוריות, שפל בתי־הספר נהנים מהם. זוהי הנחה יסודית, שציבורנו חייב להודות בה ולמלאותה בדיוק נמרץ“.

שלא פסופרסקי וכיינשטיין בועד הלאומי, ושלא פשליטי העיריה והמושבות. ור' שלמה האלקושי (שאין צורך לומר, כי הוא רחוק מן השמאל ומהשקפותיו) מבהיר את השקפתו: „אין איש שיהא שולל מאת השמאל הסוציאליסטי שלנו את זכותו לסדר לו את חינוך צאצאיו בכיוון מיוחד לעמדה המעמדית שלו. גם בעבודה פעיקרון של הקיום האנושי יש מקדושת החיים, ובבוא השמאל להעניק לה מעין צורה דתית בסמלים ובמועדים ולנטוע על לבות הילדים בשחר טל ילדותם חיבה ומסירות־נפש לעיקרון זה. למען אשר גם בגדלם יתיצבו במערכה להגן עליו ולהיות לו לצור משגב במלחמת־החיים — זכותו היא ואין מי שהוא רשאי להפריע לו ולשים מכשולים על דרכו. וכשם שלימין ניתנה הזכות לסדר את החינוך בכיוון של יראת־שמים ואדיקות דתית לכל פרטיה ודקדוקיה, כך גם לשמאל יש זכות מלאה להבליט בחינוך אותו עיקרון, שהוא מרום וקדוש לו ושהוא רואה אותו כאחד העמודים התיכונים של חיי ציבור“.

אלא שלו, לר' שלמה האלקושי, יש תנאים משלו. ושנים הם התנאים: א. תורה. „בלתה אין חינוך ישראלי, אין חינוך לדור יבוא, שעליו להמשיך את בנין המולדת. הילד העברי, בלמדו את התורה, צריך לקלוט בנפשו הרכה, באביב ימי חייו, את המושג הקפירה בכל גדלו ועמקו, כי תורה הוא לומד, תורת משה וישראל, מקור הקדושה וחיי־עולם של עמו ולא חרס־טומטיה פלוגית, לא קובץ ספרותי של סופר פלוגי, רק תורה“.

ועוד דרישה לו: „בבוא השמאל שלנו לעשות צירופים מן החוץ לחינוך הכללי־ישראלי ולהרפיב להפירה הלאומית־התורתית שלנו גם את התורה המעמדית — הוא, השמאל, מחובתו לא לשפוח שעון פלילי הוא

מצדו, אם הוא בא לערבב בתוך הכרה זו שרשים פורים ראש ולענה של שנאה עיוורת ליתר חלקי האומה, שאינם שייכים למעמד מסוים. אפשר לכוון את חינוך הנוער לעקרון העבודה בכלל והזהרורים של אידיאל ציבורי גדול, אך בלי לעורר שנאה ומשטמה".

כבר אמרו: שנים שאומרים דבר אחד אינם אומרים אותו דבר. וכששלמה האלקושי מדבר נגד שנאה ומשטמה הרי זה מעורר בלבך רושם אחר לגמרי מאשר קובלנותיהם של „אוהבי ישראל" מן ה„בוסתנאי" ומ„דואר היום" על „השנאה". ואודה, גם דבריו של שלמה האלקושי על „התורה" מעוררים הד אחר לגמרי מאשר פזמוניהם של הפינקסים למיניהם על „הדת".

ועל דברי תום ויושר יש רצון לענות לא בדברי ניצוח אלא דברים

כפשוטם:

שתי הדרישות הללו, המנוסחות על ידך, אם אין תולים בהם פירושים מסוימים, אינן לגבי חינוך העובדים בגדר דרישות מן החוץ, אלא הנחות חינוכיות פנימיות. בית-הספר של העובדים, בית-הספר של עין-חרוד ונהלל דומיו, איננו זרע-חוץ שהוטל אל אדמתנו ברוח-מזרים. מולדת בית הוא. ילד חוקי של התרבות העברית החיה והנלחמת על נפשה ומפלטת לה דרך, תרבות זו אינה מחוץ למקום ולזמן. ובימינו היא מתגלה תוך מאמצי בנין ותקומה של עם עברי עובד ומקומת בתוכה את מיטב השאיפות והקנינים הרוחניים של האנושות המבקשת את שחרורה בסוציאליזם. ובית-ספר זה — בית-ספר לעבודה, לחיים חלוציים, להגשמה ציונית-סוציאליסטית — הנהו מעורה בתרבות העברית ובהניה הישראלית, הנית הדורות והנית ההווה. וממילא איננו טעון פסיית הר פגיגית. המחנך שבתנועת העבודה לא מסר, חלילה, את התורה ואת הנבואה ואת האגדה לידי אחרים, בעלי פטנט על התורה. נכון הדבר שבית-ספר זה איננו יודע צביעות, ואיננו עושה את התורה קפואה ומאובנת. אך הלא גם אתה, מר האלקושי, אינך רוצה להטיל עלינו את תפיסת „המזרחי" וגם אתה יודע פי „חוט השני של גיבורי האומה וכוחה המחולל נפלאות אינו נספק עם הראשונים, פי הוא הולך ונמשך ומקיה ומעודד בעזרתם של האחרונים והבאים אחריהם, והם הולכים ואורגים את מסכת הקיום של האומה לדורי

דורות". והרי אנו מעיזים לראות במעשי חלוצי־דורנו את טויית החוט ההיסטורי של תורת משה ונבואת ירמיה ומשנת עקיבא וגם משנתם של אחרוני־אחרונים במשמע.

וכן אין כל סתירה עקרונית בינינו בשאלת „השנאה". יפה פינתה, פי אין בין הפרה מעמדית ושנאה מעמדית ולא־כלום. אדרבא, סתירה גלויה ביניהן. הפרה מעמדית בעלת שיעור־קומה שוללת אותה „שנאה מעמדית עיוורת" שאֲתה מדבר עליה. ואכן חינוך סוציאליסטי בלתי־מסולף ודאי שהוא מחנך „להעביר ממשלת זדון מן הארץ". אך כלום יראה מר האֶלקושי בזה הפחת שנאה?

שתי „הדרישות" של מר האֶלקושי אינן איפוא בעיני בגדר דרישות פלל וכלל. ואם יש מקום לראות בהן דרישות הרי יתכן ויתכן שיש להפנותן אל כמה וכמה מחנכים ומורים מבתי־ספר שונים. אֶפסמפלים מכשילים ודאי אינם חסרים בשום סוג של בית־ספר. מניח אני, שאילו היה ר' שלמה האֶלקושי רואה בעיניו במשך שנים, כמוני, מורה עברי ההולך יום יום אל בית־הספר במוֹשבה, ובכרמו של אותו מורה אין דריסת רגל לפועל היהודי, ואילו שמע במו אזניו דרשות של דופי מאת מורים „לאומיים" מלאות איבה ופוליטיקניות וגסות־רוח, ואילו הגיעו אליו הדים פל־שהם ממעשי־גבורה של מורים „דתיים" פלפי תלמידיהם — מניח אני, שלא היה חוסך מהם את תוכחתו ואת דרישותיו, אותן הדרישות עצמן, גם על „התורה" וגם על „השנאה". אלא משום מה בחר לו להרצות את דרישותיו דוקא על פי מען אחד ומיוחד. ספק אם מר האֶלקושי ביקר באחד מבתי־הספר לזרם העובדים, אם בעין־חרוד ונהלל הרחוקים, או גם בשכונת־ברוכוב הקרובה לו. ספק אם שמע פרק בתנ"ך בבית־ספרנו או „הספרת המתרחש" (הנדונה ברותחים מצד כל אלה החיים, פידוע, מחוץ למתרחש ואשר לבם מלא אהבה על גדותיו). ואף על פי כן פסבור הוא שדוקא „אותם החלקים העומדים בשורות הראשונות של בוני המולדת" והסופגים מפל צד לקח טוב של תורת ישראל ואהבת־אדם ואחדות־האומה, שדוקא הם זקוקים לכך שידרשו מהם „לחזור בתשובה".

תמוז תרצ"ה.

כוחו של אַנטי־איצי־מאיר'זם

רוצה הוא לפתות את עצמו ואת חבריו שלא הכופותות הן העיקר בשבילו אלא ההגדה — מבלי לשכוח דרך אנב להשגיח על כך, שהכופותות תהיינה מטוגנות היטב בשומן ומתובלות בכל מיני תבלין. — —

ערמומיות זו אינה תמימה כל כך, כפי שרגילים לחשוב אצלנו, אלא אוצרת בתוכה צביעות נפשית ורוחנית עמוקה.

(מדברי ר. זליגמן על איצי־מאיר).

ברחובות עתונותנו מהלך אחד תלמיד־חכם שאין רבב על בגדו ותכלית־שנאה שָנאה נפשו כל קטנות־מזחין, כל חקרנות בית־מדרשית והתפלפלות נפתלת, והתחכמות והתחסדות ועקמומיות ובטלנות וטיפשות. תועבת נפשו כל אותו „המידות הגיטאיות“ שאנחנו, עלובי־עולם, לקינו בהן, ומיום שהואיל האיש לרדת אלינו, ילדי הגיטו, ולשבת במחיצתנו, הטיל על עצמו את המשא הכבד: לבער את הרע הזה מקרבנו. אינו חס על טרחו ועל אוצר מליו ומחשבותיו, ובכל מקום שהוא מגלה את היסוד „הגיטאוי“ העלוב, בין בהערצתנו המסכנה לביאליק ובין בנטייתנו הפושעת למרכס, הרי הוא מגנה אותו בכל לשון של גינוי, ולא נחה דעתו עד שמצא את השם הפולל, ההולם ונוקב, השם המקצה את תמצית כל המידות המגונות והמושגים העקמומים, ובשם המפורש הזה הוא רוצע את אננו אל הדלת ואל המזוזה: איצי־מאיר!

וכל השומע את סלסולי השם איצי־מאיר בשצף ובגינוי ידע פי פיו של הד״ר רפאל זליגמן הוא הדובר, בר־מזל זה, שמשעה שהובא בבריתו של אברהם אבינו זכה לשם אירופי כזה, אשר לא נבושו כי ידובר בו בשער. רפאל! הרחק ממטחוי־קשת מאיצי־מאיר.

הנודמן לכם פעם לראות ולשמוע פיצד מחרף יהודי את משנהו בשם הגנאי „ז׳יד“, שהוא לוקח בהשאלה מן הגוי על כל הצירופים השונים המכילים את השם הזה: פרצוף ז׳ידאי, סנטר ז׳ידאי, נימוסים ז׳ידאים, חוצפה ז׳ידאית? כמה תקיפות לובש יהודי בשעה שבאה לידי ההזדמנות היקרה לחרף חירוף אשר כזה. אין זה חירוף וגידוף סתם, אלא פריקת משא משפיל, השתחררות מחברה מביישת, הזדקפות, הידמות לבני־עליון, הנאה גדולה היא לאדם מישראל כשניתן לו למתוח על יהודי משנתו

מה שהלא־יהודי, כלומר, אותו עצם על־אֵי ונכסף אשר אין להגיע עדין, מותח עליו. ומי זה יחסוך מעצמו הנאה זו? ואין צורך דוקא בשם המפורש, „זייד“. גם שם־עצם פרטי של יהודי עלול לשמש לצורך זה. מה, למשל, עשו יהודים נאורים מן השמות „המגוחכים“ יִכְנֶה או יִנְטֶה, בשעה שזכו להגיע לשמות מפוארים כַּמְנִיה ופְּנִיה? אפילו דמעות המהגרים היהודים נתמססו והיו לצחוק בכוח השם המגוחך „יִכְנֶה דְּבוּשָׁה נוסעת לאמריקה“. ומשפילי־הרבים שבאמריקה לא נזקקו אפילו לשמות מגוחכים. הם מצאו יתד לתלות עליו את הפתיות והעדריות והגלמיות של המון־בית־ישראל: „מוישע“. בלי הקצף והמרירות של משפילי פולין ורוסיה, אלא לגלוג מטוב־לב של חכמים אוניברסיט־ליסטים לצאן־מריעתם. לכל אלה הוסיף עכשיו, דוקטור רפאל זליגמן, פטוב־טעמו, את השם איצי־מאיר.

וד״ר זליגמן הוא, פידוע, ההיפך מאיצי־מאיר. לא רק שמו האירופי (הניתן כל כך יפה להיכתב לועזית) אלא גם פל הליכותיו אומרות: אירופה! כלום יש לך שבח גדול מזה? את אירופה, פידוע, עשה אלוהים ישר. וד״ר זליגמן, היודע היטב היטב את ההבדל בין „כל הגויים“ לבין איצי־מאיר, מעיד: „כל הגויים אוכלים ושותים, פרים ורבים בלי שום התחכמות שהיא, ומתוך פשטות טבעית של יצרים „ראשונים“ שאינם זקוקים לחיפויים ולהצטדקויות“. לא לחינם ישב אדם שונא בטלנות רוב שנותיו באירופה, אם בזכות זו הגיע להפכת אפיים ורוחם של „כל הגויים“ עד פדי טביעת מימרה שנונה זו. ונוסף לזה יש לה לאותה אירופה, אשר משם בא ד״ר זליגמן — בניגוד לאיצי־מאיר — גם נטיות „לפיוט, למוסיקה, להסתכלות מטפיסית ורליגיוזית, לאהבת הטבע ולאהבת הבריאות“. וד״ר זליגמן — שליחה של אירופה — נועד מטבע ברייתו להגן על אלה מפני משב־רוחה של האיצי־מאירות.

הריני מודה ומתנדה: אף על פי שידוע אני בי שאיני אלא עצם מעצמם של האיצי־מאירים, חשקה נפשי ליהנות מזיוה של מחשבה אירופית, „בלי שום התחכמות שהיא“, בלי „ערמומיות קונדסית“ של איצי־מאיר האומלל, שד״ר זליגמן מעיד עליה ש„אינה תמימה כל כך, כפי שרגילים לחשוב אצלנו, אלא אוצרת בתוכה צביעות נפשית ורוחנית עמוקה“. תקף

עלי יצרי וירדתי לגנו של ד"ר זליגמן, ואכלתי פרי מגדיו (פרובלימה פסיכולוגית", „הבוקר", ח' חשן). ואשר טעמתי — אספרה.

ד"ר זליגמן מציאה מצא, ביתר דיוק — תגלית גילה: כרוז פוגרומי של פ. ק. פ. אולם תגליתו היא לא בכרוז עצמו, אלא מסביב לו. עצם הכרוז, תכנו ומחברו, אינם מהיום בשביל ד"ר זליגמן „פרובלימה פסיכולוגית". השאלה התהומית הזאת, מה פוחה של המאפליה הנפשית להשתלט על ילדי ישראל עד כדי היותם משרתים ונושאי־כלים ותוקעים ומחצצרים לפורעים ולשסאים ולשופכי דמינו — איננה בגדר ההתבוננות הפסיכולוגית של ההוגה האירופי. השרשרת ההיסטורית הטבולה בדמינו. שרשרת ההתכחשות המעילה הנמשכת מראשית חורבננו ומוסיפה בכל דור חוליות של משומדים ומשטינים מעין יהושע הלורקי ופֶּרְקוֹרֶן וּבְרַפְמֶן ודומיהם. התנוונות מעין הפנְקִיזֶם, הנבסקציה והפרקציה — אף היא איננה נשקפת לו מתוך הכרוז הזה הקורא את הפורעים להודיינות. האירופי הנאור די לו בפראזה „אידיאלוגיה פרוליטרית קומוניסטית" שתשמש לו פשר מספיק לחידת־אִימִים זו. „אנו מבינים לפסיכולוגיה הפתולוגית של מחברי הכרוז הנבנים העלובים פאחד".

מה שד"ר זליגמן איננו מבין זהו יחס הישוב. וכאן עיקר תגליתו. וכאן גדולתה של המחשבה האנטי־איצי־מאירית. אנחנו, אֶחָיו ואֶחֻיֹתָיו של איצי־מאיר, היינו סבורים שיחסנו לפק"פ הוא ברור למדי. פסבורים היינו שיכולנו אפילו להגיש לד"ר זליגמן גליון של אגף אחד בתוך ציבור הפועלים הארץ־ישראלי, אגף הרואה עצמו שמאלי שבשמאלי, ובו מאמר בשם „מפלגת השפלות והטירוף המכונה פק"פ". ושם נאמר: „מלחמה לנו, מלחמה ללא פשרה וללא ויתור כל־שהוא בכנופית השפלים והמטרופים הללו. נילחם בהם גם כיהודים וגם כסוציאליסטים. כיהודים על אשר בשעת־חירום זו הם נותנים יד לכל אלה הקמים על ההמונים היהודים לכלותם. וכסוציאליסטים — על אשר יום יום הם מבזים, מטמאים, מחללים ומשקצים כל קדוש לנו ושמים ללעג ולקלס ולשמצה את שם הסוציאליזם ודגלו" („דרך הפועל" מא' בנובמבר). ובבערותנו האיצי־מאירית חשבנו שזהו היחס הארץ־ישראלי לפק"פ. והנה בא ד"ר זליגמן והעמידנו על האמת פמות שהיא, „בלי כל התחכמות שהיא", ונוכחנו לראות פי „יחסו של

הציבור הארצי בכלל לפק"פ הוא יחס של נייטרליות ידידותית, יותר מזה: "של ידידות ואהבה". בקיצור, ארץ-ישראל שופעת אהבה ואהבה הזקרה לפ. ק. פ. וכיון שנגלתה התגלית, פי "הציבור הארצי בכלל" — על פועליו ועל בעל-בתיו ואינטליגנטיו, "מראה אותות ידידות ביחס לפוגרומיסטים", לא נשאר לה למחשבה האירופית אלא לבקש את הנימוקים לתופעה קיימת זו. ומרוב יושר מחשבה המתעבת כל עקמומיות וכל ערמומיות, מביא ד"ר זליגמן ששה נימוקים מסבירים ומנתח אותם אחד אחד, כיד הפסיכולוגיה הטובה עליו. אולם נימוקים אלה אין בהם אלא משום הסברת יחסו של "הציבור הארצי בכלל". להסברת "עמדתו של "דבר" נעזר ד"ר זליגמן בנימוק אחר, כאן איננו מסתפק בהסבר של הפסיכולוגיה הציבורית, כאן מגלה הוא הסבר... פוליטי.

את "הענין אצל בעלי ה"דבר" מוצא הד"ר זליגמן "קצת יותר מסובך" מאשר אצל... פק"פ. היכא תמצוי, "דבר" פירסם פרוזו של פק"פ ולא הגיב עליו במאמר, פי אם בכותרת בלבד, פלומר, ב"ניסוח ידוע של הפותרת אשר ממנו יש לראות עד כמה הם מתיחסים בשלילה". כלום זה מעשה פשוט בלי פננה? האם את עיני האנטי-איצי-מאיריסט תנקרו? לא, ממנו לא יעלם דבר. והרי הדבר פולו מוקשה. ממה נפשך, אילו היה "דבר" מתנגד פראוי לפק"פ ודאי היה מגלה זאת במאמר מיוחד, ואילו היה "דבר" מספיק לפק"פ הרי היה מונע עצמו מפותרת מגנה, אלא מאי? סימן ש"דבר" הוא גם מתנגד לפק"פ וגם מסכים לה. וכאן צולל אביר המחשבה האנטי-איצי-מאירית במים פוליטיים אדירים ומגלה עמוקות.

"בתור פטריוטים מסורים, החולמים את חלום שיבת ציון על ידי פניסתם לארץ של קפיטלים וקפיטליסטים, הביעו את מחאתם בלשון הפותרת, ובתור מרכסיסטים מסורים החולמים את חלום שיבת מוסקבה (פלומר, את השתלטותה) על ידי נצחוננו של האינטרנציונל השלישי, השתמשו מלתת הערכה ראויה של כל השערוריה הזאת. במלים אחדות: על ידי הפותרת יצאו ידי חובתם כלפי ההסתדרות הצינית ועל ידי השתמטות יצאו ידי חובתם כלפי ההסתדרות הסוביטית".

והדברים בהירים ושמיחים פנתינתם, ופשוטים פ"פ שטות הטבעית" של "פל הגויים". וכך נחשפו צפונותיה של אותה כת חשאית וקרובה בעלי

„דבר“, החולמת את חלום שיבת ציון על ידי קפיטלים וקפיטליסטים ואת חלום שיבת מוסקבה על ידי נצחוננו של האינטרנציונל השלישי! וכת מסתורית זו הרי מהלכת בינינו. ואין בני־אדם יודעים להיזהר מפניה ושום אדם לא היה עומד על טיבה ועל מגמותיה הפוליטיות, אילמלא ד״ר זליגמן שקם לנו להצילנו מידה.

ועדיין לא מיצינו את גדלות־המוחין של הגה־דעות אירופי ואת חריסות המיתוד האַנטי־איצי־מאיריסטי. גם לאחר הניתוח הפוליטי הנאור אין הוא נותן מרגוע למוחו של הקורא והוא מצווה עליו מיד לטבול בתוך מעמקים פסיכולוגיים:

„ויש להתחשב עם מצבם המופרך (של בעלי „דבר“): כל יום ויום הם שומעים חרפתם מצד הקומוניסטים — צריך היה איפוא (!) להראות עד כמה עוד לבם שלם עם הקומוניסטים“.

ואין זה המצב המופרך האחד. יש עוד כמה וכמה מצבים מופרכים. גדולים חקרי הפסיכולוגיה: הללו, הרוצים בעליית קפיטליסטים ובנצחוננו של האינטרנציונל השלישי, שומעים חרפתם מצד הקומוניסטים ואינם משיבים, נעלבים ואינם עולבים, הפל משום שהם צריכים להראות עד כמה לבם שלם עם הקומוניסטים, הללו גם „יודעים הם, שכל זה הוא ללא הועיל“ — פק״פ לא תשיב אהבה לחיקם. ואם תמצי לומר: ובכן, למה להם כל הפיוסים והשידולים שהם משדלים את פק״פ? אלא שהאנטי־איצי־מאיריזם נותן גם פאן תשובה מספיקה. „האידיאל הפרוליטרי בוצר בהם כשלהב־יה“ לפיכך הם מפייסים ומשדלים את פק״פ. אף על פי שהם יודעים שכל זה הוא ללא הועיל. בעזרת אירופה הנאורה ויזשר המחשבה האנטי־איצי־מאיריסטית נתישב הפל על צד היותר טוב.

הבו גודל לד״ר זליגמן ונוציאה לו מוניטין. ולבעל „דבר־היום“ מוסר השפל: על כותרות אַל תסמוך ובכתיבה אַל תתרפה. הרבץ מאמרים ואַל תחוס עינך. פי מצודה פרושה על כל החיים. והיה אם מחר יתפרסם כרוז של הועד הפועל הערבי ואתה וגחטוף תנומה, יקומו עליך זליגמנים מפל עבר ויגלו בריתך עם המופתי. כי לא פסו ישרי־שכל וחקמי־לב מקרב עדת עתונאי ישראל.

חשון תרצ״ו.

מתי משתוקק בעל-בית לחוקת-עבודה לאומית?

עדיין לא ירדתי לעומק השביתה בבית-החרושת „מוזאיקה“ בחיפה. במשך השבועות האחרונים שמעתי את שמעה מעל דפי עתונים שונים, ונוכחתי שגם העתונות „הלאומית“ וגם עתונותן של האופוזיציות השונות שבהסתדרות אין דעתן נוחה הימנה. אולם יתר ענין מצאתי בגילוי-הדעת של בעל בית-החרושת, מר ולפמן, שנדפס ב„הבוקר“, גליון 21, מתוך שתיקה פאודה של המערכת.

תחת לחץ דעת-הקהל, ובכללו גם חוגי פועלים המפירים בעוול שנעשה לבית-החרושת שלי, הסכמתי לתת גילוי-דעת על השביתה וגורמיה — פותח מר ולפמן.

ובין גורמי השביתה יש גורם משונה זה: הפועלים — „המהווים פעין „סוביט“ בבית-החרושת שלי“ — דורשים תשלום פיצויים לפועלים הערבים המפוטרים.

מילא, הפועלים „המהווים פעין סוביט“ מהם אפשר לצפות לפל ואפילו לדרישה בולשביסטית ואנטי-לאומית כתביעת פיצויים לפועל ערבי מפוטר, הן לא לחינם מגלה הפותח את קלונם ואת סכנתם בסוגרים, פי „אף הפועלים הערבים שייכים לברית פועלי ארץ-ישראל אשר על יד ההסתדרות“. אבל בעל-בית יהודי כשר, כיצד נפל הוא בפח זה, שאפשר יהיה להם, לפועלים הללו, לתבוע ממנו פיצויים לפועלים ערבים מפוטרים? והנה התשובה: „כידוע לקהל, בונה אני בית-חרושת גדול במפרץ חיפה על אדמת הקרן הקימת, ועכשיו אני עובר לשם. על פי התחייבויותי לאיגוד למען עבודה עברית ותוצרת הארץ היה עלי לפטר“ — את מי? את הפועלים הערבים (שכח מר ולפמן ברוב ענתו וחסידותו לספר, שבטרם כל „איגוד“ קיים גם חוזה חכירה של הקרן הקימת עם חומרותיו האכזריות). ביקש מר ולפמן לקיים בשלוה מצוה לאומית וקפץ עליו רוגזם „הסוביטי“ של פועליו היהודים. הם אינם יכולים לנתר על תשלום פיצויים לפועלים ערבים מפוטרים. עד כדי שביתה.

אולם יהודי חכם מוצא עצה אפילו בשעת שביתה. ומר ולפמן יודע מה ששייב לפועלים השובתים: „אני מוסר בזה מודעה, שנכון אני לשלם

פיצויים לערבים בעברי לעבודה עברית מלאה — אם הועד הלאומי של פנסת ישראל יעביר חוקת חובה על כל המעבידים בישראל — — שישלמו: בעברם לעבודה עברית פיצויים לפועלים יומיים ערביים.

קראתי וחשבתי: איוז מדרגה גבוהה של קבלת עול לאומי. מר ולפמן נכזו אפילו לעבד עבירה לאומית ולשלם פיצויים לפועליו הערבים. ולבד שלא יהא הוא אשם יחיד, מתוך פניעה לשרירות-לב מעמדית של „הסוביט“ שלו, אלא שיעשה זאת יחד „עם כל ישראל“ „לפי חוקת-חובה של כל המעבידים בישראל“.

אכן, איננו יודעים איזה ניצוצות של קדושה ושל קבלת מרות לאומית ואהבת הועד הלאומי צפונים בלבו של אדם מישראל, שעוד אתמול היה נזקק לתת התחייבויות ל„איגוד למען עבודה עברית ותוצרת הארץ“. ניצח מר ולפמן את „הסוביט“ שלו. הוא נותן להם המחאה על פנסת ישראל, והללו הרי אינם רשאים לסרב לקבלה. אלא עוד שאלה אחת קטנה נשארה בפיהם של אנשי „הסוביט“ ודומיהם:

האם כל אותן השנים שמר ולפמן היה מקבל ומעסיק פועלים ערבים לא היה עושה דבר מבלי לשאול את פי הועד הלאומי לחוקת-חובה של פנסת ישראל?

חשון תרצ"ו.

יתבררו ויתלבנו דברינו

(הערות להרצאות ולויכוח בכינוס-היסוד של סיעת הנוער הציוני הפללי בהסתדרות העובדים, רעננה, כ"ז בחשון תרצ"ו)

יתכן כי רבים מכם, חברי הכינוס הזה, משתתפים זאת הפעם הראשונה בכינוס של חברי הסתדרות העובדים הנמנים מבחינה אידיאולוגית ומפלגתית על סיעת הציונים הפלליים. לי אין זאת הפעם הראשונה לבקר אצלכם ביקור של אורח ולהשתתף במסיבותיכם. לפיכך איני יכול לקבל על חשבוני שלי ולא על חשבון חברי את דברי הטרזניה לשעבר, שנמצאו מתיחסים להופעת הנוער הציוני בביטול ובזלזול. זוכר אני את

הופעת הקיבוצים הראשונים בפתח־תקה, של „הנוער הציוני” ושל „עקיבא”, ומעיד אני כי יחסם של חברי המרכז החקלאי, ובפרט החבר נטע הרפו המטפל בעניני פועלי המושבות, היה יחס של הבנה ורצון טוב. וכן יחסם של החברים האחראים במועצת פועלי פתח־תקה. הזכירו כאן כי מישהו קרא לנוער הציוני „חצי־פאשיסטים”. תנוה דעתכם! הייתם בחברה לא רעה. נמצא מי שקרא בשם זה גם לגורדוניה. ויש חכמים שראים בנו, באנשי מפלגת פועלי ארץ־ישראל, לא חצי־פאשיסטים אלא פאשיסטים שלמים.

מטבע הדברים, שתנועה צעירה, הזקוקה להמרצה עצמית, מבקשת לראות עצמה נרדפת וחושקת להתאונן על היותה נתונה לחצי הביטול והזלזול. איני מיעץ אתכם להפריז בכגון זה ולהביט מתוך משקפים אלה על יחס ציבור הפועלים אליכם. באתי לכינסכם פשם שהייתי בא קודם: לא לשם „מיסיונריות”, לא בכונה „להעביר” אתכם על השקפותיכם, אלא מתוך ענין לדעת אתכם ומתוך הפרה כי בדמותכם נוסף למחנה העבודה החלוצי עוד אגף, שעודנו קטן בראשיתו, אבל תקה ממנו לגידול ולהתרחבות ולהכנסת מחנות באים בעול המצוות החלוציות. איני מבקש להתנפח אתכם באותם עניני הלכה ועיון המפרידים בינינו, כי אם לשתף עצמי אתכם בעניני מעשה ויצירה המשותפים לנו. האחרונים מרובים מן הראשונים ועדיפים מהם. ואף על פי כן, איני פטור מהערות אחדות בענינים המפרידים בינינו. נשמעו פאן דברים על חשבונו, שאינני חפץ כי שתיקתי לגביהם תתפרש פהודיה. אנחנו חיים ופועלים זה בצד זה, וזה עם זה. תחת קורת־גג אחת, ואחת החובות הראשונות היא: ידיעה הדדית. שלא יחס זה לזה דברים אשר לא כן. ואפילו בענינים שאנו מחולקים בהם חייבים אנו לבקש לדעת ולהבין זה את זה.

ושוב, הערותי אלה אינן לשם התנצחות. אלא לשם הגדרה עצמית והפרה הדדית.

„חזונכם” ו„חזוננו”

אחד המרצים פאן אמר לנו בערך כך: חזונכם אינו חזוננו. אנחנו מסתפקים ב„עם עברי בריא”, ואתם באים ומוסיפים גם „חברה מתוקנת”.

יסלח לי אותו חבר צעיר אם אומר לו כי אינני מאמין לו. לא אֶתְנַכַּח אֶתּוֹ בשאלה מהו עם עברי בריא לדעתו, ואם יתכן עם עברי בריא בלי שיתגבר על נגעי החברה הקיימת. אומר לו רק כי אינני מאמין שאדם מישראל, החי חיי פועל, וחש על עורו ועל בשרו את כל מנעמי המשטר הקיים, על סדרי העבודה והפלכלה וחוסר־העבודה ושלטון הבצע, ואפילו אם הוא מתנגד בהחלט לכמה מהשקפותינו, יכול להעיד על עצמו בלב שלם, שחזון חברה ישרה יותר ומתוקנת יותר אינה חזונו.

אף בקרבנו, בקרב אנשי העליה השניה, היו אנשים שלא חדלו לחזריו על עצמם שאינם סוציאליסטים. הכרזה זו לא מנעה אותם מחתור בכל פֶּחֶם לחיי עבודה וחברה מתוקנים, ומהיות בין מניחי היסודות לחיי קבוצה ולתנועת הפועלים בארץ. וכבר היה מי שאמר: לא זה העיקר אם אדם יודע ומודה שהוא מדבר „פרוזה“, או איננו מכיר בכך, ובלבד שהוא מדבר בלשון בני־אדם. ציוני בתכלית השלימות, „ציוני בלי לְנְאִי“, האומנם הוא בחזקת אדיש לתוכן המושג „עם בריא“, לסדרי החברה אשר עִמְנוּ קִים בדרכו „להבראה“, לעניות המונים, לסבלות העובד, לקיפוח זכויות? אפילו עצם הפירוד בציונות הכללית, בין שני סוגי ציונים הדוגלים, כל אחד, בציונות בלי לְנְאִי, פירוד זה שאתם נוטלים בו חלק, איננו מעיד על אדישות לשאלות החברה ותיקונה. וכדי להבליט יותר מדוע „חזונכם“ איננו „חזוננו“, ראה המרצה להגדיר את חזוננו אנו במלים אלה: „שאיפה להשלטת מעמד אחד על שאר המעמדות“. לא לשם ויפוח, אלא לשם העמדת הדברים על אמתם, עלי לומר כי הגדרה זו מסלפת את דמות תנועתנו. חזון הסוציאליזם הוא לא השלטת מעמד אחד על שאר המעמדות, אלא ביטול המעמדות וביטול היתרונות והקיפוחים הפרוכים בהם.

אמנם אין אידיאה שלא סילפו אותה. וגם הסוציאליזם נסתלף, ולא רק מבחוץ, אלא אף מבפנים. בתנועת הפועלים גופה קמו זרמים שסילפו את יסודותיו האנושיים־המוסריים של הסוציאליזם. אך בלי להרחיק נדוד למקורות הסוציאליזם בעולם רשאי אני לומר: מי שיקרא את „פרקי הפועל הצעיר“, את „ילקוטי אֶחָדוֹת־העבודה“, את כתבי ברנר, גורדון ואֶרְלוֹזוֹרֹב, ואת פתייהם של החיים אתנו, הוא ידע כי חזוננו הוא לא השלטת מעמד

אחד על שאר המעמדות, אלא עם עובד, עם גאול ומשחרר משעבוד האומות ומשעבוד המעמדות. ההבדל בהגדרות אלו אינו הבדל של מלים. אלא הבדל יסודי ושרשי, ומי שמשתמש בביטויים אלה חייב לחשוב אותם עד תומם.

„ציונות בלי לנאי“

והערות מעטות למושגים שהשתמשתם בהם להגדרת עצמכם, להבדלתכם מאתנו. אין זה מתפקידי להעביר אתכם על מושגים. יש מורה טוב ממני: המציאות הארץ־ישראלית. מורה אמנם אכזרי במקצת, אבל פועל את פעולתו. וחזקה על צעירי ישראל שהם תלמידים טובים, ואפילו כשהם מחזיקים בחזקה במושגיהם ובמונחיהם. ואם המציאות הארץ־ישראלית תרשה לכם לקיים את מושגים שלכם עד זקנה ושיבה — לא אריב אתה. אך חפצתי פי גם בשטחים המבדילים ביניכם ובינינו יהיו הדברים ברורים.

אתם דוגלים: א. ב„ציונות ללא לנאי“ (ואריאנט חדש של „לאומיות צרופה“), ב. ב„מרות לאומית“.

מבחינה ספרותית אין יפה מהגדרת רעיון ביחוד: הוא אחד ושמו אחד ותורתו אחת. ונדאי יש אנשים המאמינים ביחוד זה מעומק לבם. אך פשם שמותר לכם להאמין בציונות ללא לנאי, כך מרשה אני לעצמי לכפור בה. כל תולדות הרעיון הציוני, מראשית ימיו, יש בהן כדי להפריך את הציונות „ללא לנאי“. מה היו הרבנים קלישר וגוטמכר, אבות הציונות, ציונים־בלי־לנאי או ציונים־עם־לנאי? האם היה הרב קוק ציוני־בלי־לנאי? האם הסתפקו אלה ותלמידיהם בציונות מדינית ערטילאית, בלאומיות חילונית, מעין זו של יצחק גרינבוים? לא ולא. אלה, היראים והשלמים, שהאורתודוקסיה השולטת ראתה בציונותם סימני פסירה ופריצת החומות באשר ביקשו לקרב את הקץ בדרך הטבע — לא ויתרו בגלל הרעיון הלאומי־מדיני על חזונם המשיחי. הם נשאו את לבם לחידוש היהדות הדתית, לחידוש המצוות התלויות בארץ, ואפילו עד כדי בנין המקדש והבאת קרבנות. הם היו סלחנים וסבלניים והתירו לעבוד „עם העבריינים“, מפני שבעבודת הישוב והמדיניות ראו שלב להתגשמות

חזונם המשיחי במלואו. כל ציונותם היתה דבוקה וטבולה במושגים דתיים ומיסטיים. ציונותם היתה „עם לנאי“: ציונות משיחית.

ומה היו אבות־הציונות האחרים ממשה הס ועד הרצל? האם היו ראויים לשם־הכבוד „ציונים ללא לנאי“? האם היתה ציונותם מסורקת מתפיסה חברתית ומוסרית, מחזון חברה חדשה? הס פרך את הציונות בתקומת העמים המשועבדים, באנושות המתחדשת. תלה את עליית ירושלים בשחרור רומא. ו„מדינת היהודים“ של הרצל ו„אלטניילנד“ על התפיסה החברתית והקואופרטיבית היצוקה בהם והמחיה אותם, מה דינם, הכשרים הם או פסולים מבחינת הציונות־בלי־לנאי?

ואני תומך את יתדותי לא רק בתולדות הציונות, אלא בהוזה הציוני. ידעתי בימינו שני אנשים שדגלו שניהם בציונות ללא לנאי, ואין לתאר ניגוד רעיוני ונפשי גדול יותר מאשר בין שנים אלה. א. ד. גורדון ראה במושג לאום את חזות הכל. דרש מאתנו שלא יהיו לנו אלוהים אחרים על פניו. בעצם קבלת המונח סוציאליזם ראה את מיעוט הדמות של הלאומיות. בלאומיות גיפה ראה את חזון גאולת האדם ותיקון החברה. ו״בוטנינסקי המתעב, פידוע, כל „שעטנו“, מנופף עלינו בדגל „הציונות הצרופה“. עיקרון אחד, ומה שונים גילוייו: הציונות בלי לנאי של א. ד. גורדון הפרתה והעמיקה את עולמם הרוחני של פועלי ארץ־ישראל. שלילת את הסוציאליזם הכילה תביעות סוציאליות חמורות ביותר, ביחסים שבין אדם לאדם. שום אדם לא תיעב פמוהו את משטר היחסים הפנוי על בצע, משטר זה שהוא היה קורא לו לא בנוסח המקובל „קפיטליסטי“, אלא בנוסחו שלו: „פרויטי“. שום אדם לא הציג ל„לאומיות“ תביעות כל כך גדולות ביחסו של העם אל האדם וביחסים שבין עם ועם. ואותו עיקרון של ציונות ללא לנאי בגילוי ה״בוטנינסקאי השתלב יפה יפה עם „עבדות. בוך דם“.

לפיכך אני מרשה לעצמי לומר: בהפשה אפשר לתאר גם ציונות־ללא־לנאי. אלא כשאדם בא לממש את ציונותו (במחשבה ועל אחת כמה וכמה במעשה) מתגלה לו שיש מינים שונים של „לואי“ המלוים את ציונותו ואינם מרפים ממנה. וכשאננו רוצה להודות בשום „לואי“ מתברר לו כי הנושא האחד והיחיד, להלכה, משמש למעשה להפכים שונים. הנמצאים

בסתירה מוחלטת ובאיבה גמורה זה לזה. הם הם מיני ה"לנאי", המלווים אותנו, לרצוננו ועל פרחנו, בין שאנו מפירים בדבר ובין שאיננו רוצים להודות בו.

מרות לאומית

וחוששני שגם המונח „מרות לאומית“ מקבל בפיות שונים משמעויות שונות וסותרות. אתם טוענים על ההסתדרות שאין לה יחס ברור לענין „המרות הלאומית“, על ציבור הפועלים שאיננו רוצה בה. ואתם רואים עצמכם כמיצגי התביעה. יש לנו כמה שאלות אידיאולוגיות ואיסטרטגיות שלא נתבררו למדי בקרבנו. אולם פתרון מרומז בדרך ההיסטורית של מחשבת תנועת הפועלים.

בין הסוציאליזם לבין מרות האומה על יחסי העבודה והפלפלה שבחברה — אין כל ניגוד. הסוציאליזם נלחם כל ימיו נגד התפיסה הליברלית שראתה את המדינה רק כ„שוטר“, הממונה על שמירת החוק ואסור לו להתערב במהלך החיים הפלפליים ויחסי המדינות. הסוציאליזם דרש תמיד התערבות המדינה, חקיקת חוקי־עבודה, הסדרת יחסי עבודה, ביטוח סוציאלי, דאגה לאבטלה וכיוצא באלה. אלה הדרישות החלקיות של הסוציאליזם לא לתר. ועצם הגשמת הסוציאליזם משמעה: להשליט מרות לאומית בשטחים נוספים של חיי החברה, ולא רק לתוך בין המעמדות ולפשר ביניהם, אלא גם להטיל עליהם את רצון האומה, עד כדי ביטול המעמדות וביטול היתרונות הנתונים למעמד אחד והקיפוחים הנופלים בחלקו של מעמד אחר.

אך יש והמרות הלאומית מזדייפת ומשמשת פסות־ענינים להיפוכה: לדיקטטורה של שליט יחיד או של פנופית שליטים, או של מעמד שליט. ויש שבשם „מרות לאומית“ דוגלים חוגים שהם חסרי־פזח וחסרי־אזמץ להגשים את סיסמתם הם כופפים כאגמון ראשם לפני כל חוג תקיף ומשמשים כדור־משחק בידי העומדים מאחורי גבם. פלום אין מחובתו של הפועל לפענח את המונח המוגש לפניו ולראות מה נמה פלול בו, ומי נמי עומד מאחוריו?

בכל מקום שקיימת דמוקרטיה אמיתית, בלתי מקוצצת ובלתי מזויפת, וכוחותיו האזרחיות והמדיניות של כל אזרח מובטחות לו, ודמוקרטיה זו

יש לה עוז להטיל את רצונה לא רק על החלשים שבחברה, כי אם גם על התקפים שבה, ויש לה הפז להטיל את רצונה — שם נעשה הפועל משען למרות הלאומית. וכל מקום שהפועל יש לו היסוד להאמין או לחשוש ש„המרות הלאומית“ איננה אלא נשק בידי תקפים, אמצעי להפקרת הענינים הצודקים והחיוניים של העמלים — שם הוא מגיע, מתוך התנגדות ליחסים הקיימים, לידי כפירה בעצם המרות הלאומית. ובענין המרות הלאומית אצלנו יש לכם באמת תפקיד מיוחד. ולא קל. ועיקרו של התפקיד הוא לא בהטפה, אלא בבחינת תוכן המונח הזה במציאותנו הארץ־ישראלית. גם אתם מדברים בשם מרות לאומית וגם אחרים מדברים. כל „ציוני טוב“, אם הוא מא' ואם מב', אם מקראקא ואם מברלין, מטיף לנו השפם והטף קבלת מרות לאומית. הוא רואה פועל ובעל־בית נצים, שבתות והשבתות, והפסד־ממון וביטול־מלאכה ורוגז ציבורי. והוא אומר לצדדים: למה תריבו, תסמכו עלי ועל שכמותי, והפל על מקומו יבוא בשלום. שאלה היא אם אותו „ציוני טוב“ כשיבוא לארץ ויטע בה פרדס או יקים בית־חרושת, יקבל על עצמו את חובת המרות הלאומית ביחסיו עם פועליו. שאלה היא אם כל אחד מאלה יקבל על עצמו אפילו את המינימום של מרות לאומית: עבודה עברית. אולם בינתיים נוח לו בהכרזה זו. ומבחינה פוליטית יש כאן רוח נקי: „כל העולם רוצה במרות לאומית, ורק הפועלים עומדים במרדם“. אכן, יש הבדל בין יחסם של אלה אשר להם „מרות לאומית“ היא מליצה מרגיעה או קרנים לנגח, לבין אלה אשר להם היא ענין־חיים ממש. גם הפועלים וגם הבעלים אינם יכולים לקבל סיסמה זו בעינים עצומות: הם רשאים לדעת מה צפון בה. ואתם, כשתדיינו בשאלה זו לא תוכלו לדון בה מ„מרומים“. אני מקוה לראותכם מעורים ומושרשים בחיי־עבודה וכשמספרכם יגדל כמה וכמה מזנים, ושאלות אלו יהיו גם לכם שאלות־חיים, לא תוכלו להסתפק בסיסמאות בלבד ובמליצות המתקוות של השיגרה הציונית. אתם תבקשו לחדור לתוך המונחים השגורים, תבקשו לדעת מה זאת בורות לאומית וכיצד היא מסתדרת, והשאלה פיצד מובטחים בה עניני הפועל לא תהיה בשבילכם שאלה בעלמא. אני נוטה לחשוב כי בבואכם לדרוש מרות לאומית תבקשו להבטיח חוקת־עבודה המביאה בחשבון את צרכי הפועל ואת

פיבוסיו עד עכשיו. ואני מניח פי לא תסכימו למרות לאומית פזאת שאינה רואה פעיקר ראשון עבודה עברית. ואזי נראה אם פל המדברים באזניכם היום בשם המרות הלאומית יהיו אתכם או נגדכם.

מן הראוי שתדעו פי הפועלים הם שביקשו פתרונות לאומיים לסידור יחסי עבודה. לפני יותר מעשרים שנה הצענו אנחנו: לשכות עבודה משותפות ובוררות לאומית בסכסוכי עבודה. אני הוא שדרשת אתם בשם הפועלים, ובשם האפרים דחה אותם... משה סמילנסקי. לא מ. ס. של היום. מה „בוסתנאי“, אלא של אז, פשעוד עמד במרום רדיקליותו ורק עשה את צעדיו הראשונים פמנהיג לאכרות הפלנטטורית.

קובלנה שגורה היא בחוגי הציונות הפללית, שהנהלת הסוכנות היהודית אינה שוקדת על פתרון יחסי העבודה. אולם עוד ב־1914 שלח הועד הפועל הציוני משלחת לברר את שאלת העבודה העברית ויחסי עבודה. חבריה היו: סוקולוב, מוצקין, ב. גולדברג. ובפני אותה ועדה דרשנו אנחנו אז את הדרישות האמורות, דרישות של מרות לאומית, והציונות־בלי־לנאי. פביכול, של „התאחדות המושבות“ — דחתה בכל פזח. והמשלחת הלאומית יצאה בידיים ריקות.

מפיר אני כמה מאילי התעשייה בארץ. ומעיד אני שלא ראיתי מהם נכונות לקבלת מרות לאומית. ואפילו מאלה שרגילים ביחסים קבועים ומסודרים עם הפועלים. פהנה וכהנה תפירו אתם מנסיון־עבודתכם. ולפיכך יהיה לדיונכם אתם אופי אחר מן המקובל עכשיו. ולנאי שנסיונכם אתם יהיה טוב מנסיוננו, ושתמצאו את הדרך להשליט מרות לאומית בלתי־מזויפת ביחסי העבודה בארץ. מרות לאומית המחייבת לא רק את ציבור הפועלים פולו, פי אם גם את ציבור המעבידים פולו, ולא על חובת־בוררות בלבד. פי אם גם על חובת עבודה עברית מוחלטת, ולא רק על חובת הפועל למשק, אלא גם על חובות המשק לפועליו.

„סמיעה“ ו „עצמאות“

פשיקש אחד החברים, מן העולים החדשים, לעורר את השאלה, אם החברות פהסתדרות העובדים היא לכם רשות או חובה, אמרתם פי שאלה זו אינה עומדת לויפוח. ויודע אני פי לא בלי יסורים פבשתם לכם אה

ההכרה הזאת, שהיא חשובה בשבילכם ובשביל ההסתדרות ובשביל הציונות כולה. עברו עליכם, על הראשונים שבכם, כמה שנים קשות בארץ עד שהגעתם לכינוס-יסוד זה. מקור הקושי היה לא ב„יחס הרע“ אליכם. מצבכם נקבע על ידי שתי עובדות:

א. באתם „במאוחר“, כמו שאמר פאן חבר אחד, כלומר: קדמו לבואכם עשרים וחמש שנות מאמצים וכיבושים של קודמכם. אלה הכשירו לא במעט את הקרקע לבואכם. אולם חבלי קליטתכם בקרקע זה היו קשים משל אחרים שבאו בזמן אחד אתכם. הם הקימו נכסי-צאן-ברזל לא רק בשביל עצמם, כי אם גם בשבילכם. אלא שאתם לא מיהרתם להשתמש בנכסים הללו.

ב. הבאתם אתכם מלכתחילה אי-אֶמֶן למי שקדם לכם ולמה שקדם לכם. ההסתדרות, הישוב העובד, הקבוצות, המושבים, המוסדות, נוצרו על ידי דורות חלוצים שקדמו לכם. בהם ראיתם זרם אידיאולוגי מתנגד. תליתם בהם כמה מושגים מפלצתיים. זה הכביד עליכם להצטרף לאותם הקנינים הנדאיים, אשר כל שכבה חלוצית — ואפילו מתנגדת לנו — יונקת מהם. היו לכם ספיקות, אם מותר לכם לקבל עזרה והדרכה מאתנו. בעד כל אלה שילמתם מחיר לא קטן.

היום אמרתם פי נואשתם מחבר הקבוצות לאחר שהתמוג עם גורדוניה, ולפיכך אתם עומדים ליסד ברית-קיבוצים מיוחדת. אבל אני עודני זוכר את הימים פשחבר הקבוצות עדיין לא היה לו צביון אידיאולוגי מיוחד, ואף על פי כן הייתם אתם מהססים אם מותר להתחבר אליו והחמרתם על עצמכם שלא לקבל הדרכה משקית וחברתית ממנו. חששתם, שמא יעבירו אתכם על דת. ראיתי את קבוצותיכם הראשונות פשהן מתלבטות מרות, סובלות יסורים משקיים באי-אונים להתגבר. מכאוביכם נגעו עד הלב, וידעתי שיש קבוצות וחברים בעלי-ניסיון המוכנים בכל לבם להשיט לכם יד עזר, בלי שום פניה צדדית. אבל אתם פחדתם. באתם לארץ מלאי פחדים, שמא יקפחו. ויותר מזה: שמא לא יקפחו.

וכיון שלא יקפחו — „יטמיעו“, אני סבור שזהו תפקידה של הציונות: להטמיע יהודים בין יהודים. ואתם מדברים על „טמיעה“ בציבור הפועלים החלוצי פעל טמיעה בין עפזים: פחדתם שמא יחסנו הטוב יבלע אתכם חיים.

אכן, זוהי אחת הטרגדיות של גלי-עליה חדשים: החרדה והמאמצי של לא להידבק באחיהם קודמיהם. לא אתם הראשונים. ככה שקדו אנשי „השומר הצעיר“ שלא להידבק באנשי העליה השניה. ואף הם שילמו את המחיר, מחיר יקר ביותר.

דרך גידולכם והתפתחותכם היתה ודאי אחרת, אילו הייתם מביניכם לפני 5—6 שנים מה שאתם מבינים עתה. תנועתכם לא היתה מבזבזת אלפי חברים וכמה התחלות קיבוציות. ונדאי היה גם רישומה של סיעתכם ניכר בהסתדרות ובחיים במידה אחרת. אך אם אתם סבלתם כל כך הרבה במשך שנות הקליטה שלכם, תדעו לפחות לחלץ את הבאים אחריכם מסכך זה. פינוסכם היום הוא הפיק הרחב לנוער החלוצי המתחנך על ברפי הציונות הפללית, שלא יבזבז את כוחותיו לשוא, שיוכל להצטרף בבטחון נפשי למה שנוצר והושג לפניו, בלי להתבטל ובלוי לטשטש את עצמו האפשרות הזאת, לפעול בתוך ציבור הפועלים כחברים שוים לזכויות ולחובות בלי לותר על פרצופכם הרעיוני והמפלגתי, ניתנת לכם בהסתדרות לא מפני שאתם מתנים אתה „תנאים“, אלא מפני שזהו יסוד קיומו של ההסתדרות. ולכך נוצרה: לגשר על פני הניגודים שבין זרמי העליו החלוצית והעובדת, ניגודי האידיאולוגיה וניגודי „הגזע“ ו„המוצא“.

אין ההסתדרות מתנקשת בדעות ובהשקפות של חבריה. המבנה שלה מאפשר לכל זרם שבתוכה לחיות עצמאית את חייו הרעיוניים והמדיניים, להגן על השקפותיו ועל עניניו, בלי שיפסיד את קשריו עם ציבור הפועלים כולו, ואת אפשרות השפעתו על מהלך הענינים ועל עיצוב הדמות של הכלל. ושלא לתת מקום לטעות בהשקפותי עלי להטעים: פי ימי שאפתי לאחדות הגמורה של תנועת הפועלים הציונית, לא רק במובן ההסתדרותי המקובל, פי אם במובן עמוק יותר ונמרץ יותר: במובן רעיוני, מדיני, נפשי וחברתי. מאמין אני פי כל הניגודים שבין זרמינו השונים הם תפלים לעומת התוכן הגדול המאחד אותנו. כל ימי נלחמתי נגד המחיצות המפלגתיות ו„השבטיות“ המפרידות את ציבור הפועלים מתוך אמונה פי חזון הפועל הארץ-ישראלי וחזון הציונות השלמה חד הוא. לאמונה זו הטפתי. ואינני מתכוון להבליע אותה גם עכשיו. אך איני כופה אותה על זולתי. יש, לדעתי, לשאוף לביטול כל המחיצות

שבפנים ציבור הפועלים, אך כל עוד קיימים בינינו הבדלי דעות וסגנונות ויחסים, איננו רשאים להתעלם מקיומם. וחובתנו הציִונית והפועלית היא קודם כל לשקוד על פינוס פולם יחד תחת קורת־גג אחת, למען גבש הפעיל את כל המשותף שבינינו, ולמען נהל גם את פלוגת־תינו הפנימיות כחברים ולא כאויבים.

הפועל בארץ הפסיד הפסדים עצומים בגלל הניגודים הפנימיים, אפילו פשהם נבעו ממקורות טהורים. על אחת כמה וכמה פשהניגודים נובעים ממקורות לא־טהורים, שאין פננתם אלא לפורר ולהרוס את פִּוֹח של הפועל ולהשתמש בפירודי הפועל לסיפוק תאנת־השררה של פִּוֹחַת חיִצוֹניים, הזרים לעבודה ולמאמץ החלוצי, ושעינם צרה בקומתו הזקופה של הפועל ובכיבושיו הישוביים והחברתיים. אילו היו יוצרי האַרגונים הנפרדים, החל מבית־ר ועד האַרגון המתבדל של הציִונים הפלליים, דנים על הענין מבחינה ציוֹנית, לא היו מעיזים להרים יד על אַחדות הפועלים. פי גם מבחינה ציוֹנית בלבד אין האַרגונים הנפרדים אלא מפה בצדנו. לא רק טובת הפועל (גם זוהי דאָגה ציוֹנית!), גם החרדה למצב הציִונות בישוב ולאופי הציִוני של הפועל העברי — היו צריכות לכאורה לחייב את ההשתתפות המלאה של כל העובדים הציִוניים בהסתדרות העובדים. יביטו על תנועת הפועלים פּאשר יביטו, אין אדם מן הישוב אשר לא ידע פי הסתדרות העובדים היא מנוף פּביר פּלפלי, ישובי, מדיני, תרבותי. אין ציוֹני, וגם מתנגד שבמתנגדים, אשר לא ידע פי ההסתדרות מהוה פּוֹח בעל משקל לאומי ובין־לאומי. לכאורה היה צריך פל זרם ציוֹני לשקוד על הגברת אפיה הציִוני של ההסתדרות. לכאורה, צריך היה פל זרם ציוֹני לומר לעצמו: חובתי להיות בפנים ולהגן על ציוֹנותה של ההסתדרות מפל חתירה ומפל התנקשות, אם מחוץ ואם מבית. במקום זה באו הסיסמות: לשבור, לחלק, ואחר פך: לפרוש. הזאת היא הזכות של סיעתכם: אתם נושאים ברמה את דגל הציִונות הפללית בתוך ההסתדרות, ואתם מרימים בתוך הציִונות הפללית את דגל הסתדרות העובדים האחת והפללית.

השאלה המעסיקה אתכם היא: פי צד צריכה סיעת ציוֹנים פלליים בהסתדרות העובדים לחיות ולפעול. מהי מידת השיתוף עם פלל־העובדים ומהי מידת העצמאות שלכם. פּאן דובר בלא לב ולב: לא פרישה, לא

התבדלות! ועם זה כמעט שלא השארתם פינה שלא ביקשתם בה „עצמאות“. גם ברית קבוצות, גם הדאגה לפועל הבודד, וגם עניני הפועלות, וגם שיכון, וגם „תאים“ ו„נציגים“ בכל מוסד, וגם מוסד כספי עצמאי לחדר! כשאני שומע אתכם (ולא רק אתכם) חרדים כל כך לעצמאות, וחופרים אותה ממטמונים, אני מתחיל לחשוב פי לדרך מחשבה זו חסר רק סיום הגיוני קטן. לכל אותם איי ההתייחדות המרובים אילו אפשר היה להוסיף גם חתיכה קטנה, קטנטנה, של ארץ־ישראל מיוחדת! אזי היינו משיגים את משא־נפשנו, והיינו יושבים פולנו בשלום ובשלוה, כל אחד בארץ־ישראל „שלו“, לו לבדו ואין לזולתו חלק בה.

לבנות ולהיבנות

ואל נא תטעו בדברי: אינני מזלזל כלל וכלל בצורך שלכם להוות הטיבה עצמאית בהסתדרות. זוהי זכותכם, ובמידה שיש בכם תוכן עצמאי — ודאי ימצא לכך הביטוי הראוי והכלים הדרושים. אין לפקפק כלל וכלל בזכותם של סוגים שונים בהסתדרות להתלקט יחד לשם יצירה משותפת. על מה אני קובל? על המגמה הזאת המבקשת ככל האפשר להתייחד, להסתגר, להתבדל בתוך תחומי ההסתדרות האחת. התבדלות לשמה. ואין קובלנה זו מופנית נגדכם בלבד, ולא יותר נגדכם מאשר נגד זולתכם. כוחות חשובים בהסתדרות לוקים בנקודה זו. מדוע תהיו אתם טובים מהם?

אין אדם רשאי לדרוש מכם שתנתרו על ברית קבוצים עצמאית. כל זמן שהתנועה הקיבוצית כולה מפוררת ומפורדת ופועלת על בסיס של „התייחדות“. אך לא שאלת איסור והיתר כאן, כי אם שאלת „התכלית“. לשם מה קיימת תנועתכם, האם רק כדי להישמר מטמיעה בקרבנו, בחינת „ואני את נפשי הצלתי“? האין בזה משום מיעוט הדמות שלכם בידי עצמכם? אם מאמינים אתם שציונות כללית יש לה מה לומר לפועל, הרי לא בזה יאמרו הדברים שתקימו לעצמכם מוסד כספי נפרד, נוסף על המוסדות הכספיים של ההסתדרות. האומנם יפעל המוסד הכספי שלכם על פי פרינציפים שונים מבנק־הפועלים ומ„ניר“? או כלום ציונות כללית היא „פת“ אשר כל דאגתה לעצמה ולהתבצרותה ולהתייחדותה?

סיסמה חלוצית היא: „לבנות ולהיבנות“. רבים הם שכל חפצם אינו אלא „להיבנות“ בלבד. אך מי שרוצה להיבנות בלי לבנות איננו חלוץ. החלוץ אומר לעצמו: תבנה ונבנית. אתם מבקשים להיבנות בהסתדרות ככוח ציבורי ממש. אולם כדי להיבנות בהסתדרות אתם צריכים לבנות אותה. לשתף עצמכם בעשייתה. פיוס הזה אין אתם אלא אחד ה„מיעוטים“ בהסתדרות, מיעוט צעיר. ברכתי לכם, שתעלו רבבות נוער חלוצי ותהוו פוח בונה בהסתדרות ובציונות. ואזהרתי לכם, שלא תשרו בקרבכם רוח של מיעוט חסר תאנת־יצירה, אשר אין פוחו אלא בתביעה מזולתו. תנכו את חבריכם ואת העתידים להיות חבריכם שיראו עצמם אחרים להסתדרות, שותפים לעשייתה ולבנינה, שיהיו לא רק „תובעים“ ו„מקבלים“, אלא גם עושים ונותנים. תנכו אותם לפתוס של בניה הסתדרותית, לאזרחות שלמה על זכויותיה וחובותיה.

האזרחות בהסתדרות אינה מונעת עצמאות אידיאולוגית ומדינית. אין זה ענין של מתן „זכות“ מיוחדת. „השומר הצעיר“ לא קיבל שום „זכויות“ מיוחד לעצמאות, אלא ששום חוק הסתדרותי לא מנע אותו מלקיים את עצמאותו הרחבה ומהבליט את מְכַסִּימוֹם הניגודים, האידיאולוגיים והמעשיים, שיש בידי „השומר הצעיר“ לטפח לגבי מפלגת הרוב בהסתדרות. אין אני בא פאן לדון על תכנה של עצמאות זו, מה בה מן החיוב ומה מן השלילה, כשם שאיני דן פאן על תוכן עצמאותם של „פועלי־ציון“ שמאל על שני פלגיהם. עצמאותם של אלה תכנה העיקרי הוא: הימנעות מהשתתפות בכך יצירה חלוצית של תנועת העבודה. ואם זרמים שונים בהסתדרות השיגו את מידת העצמאות הנובעת מקיומם — מדוע לא ישיגו זאת הנוער הציוני־הכללי? ואם הרוב המנהל את ההסתדרות והרואה בעין־ביקורת ולעתים בעין־ביקורת חריפה כמה גילויים של עצמאות זו, אינו מתנקש בה — למה יתנקש דוקא בעצמאותו של הנוער הציוני־הכללי, אשר הקרקע החלוצי המשותף אתו הוא רחב ומוצק למדי?

עתידכם בהסתדרות איננו תלוי בקבלת פריבילגיות, אלא בכוח היצירה שתגלו. הביטו מסביבכם, כמה נוער ארץ־ישראלי נשאר מחוץ להסתדרויות הנוער הקיימות. מה ציונותו? מה לאומיותו? בינו לבין היצירה החלוצית בארץ אין כמעט כל מגע. אבק פורח. קחזהו. אם אחרים

לא מצאו אליו את הדרך ונתנו לו להתבזבז — תראו אתם את פוחכם, ואם הוציאו חלוץ מזולל זה — יברכוכם גם אלה שאינם אתכם בסיעה אחת. אך אם במקום מרחב ליצירה תבואו לבקש מן ההסתדרות מעט שוחד פה ומעט שוחד שם, כמו שנוהגים לבקש כמה פוחות הבאים „לנהל משא” ומתן” עם ההסתדרות — לא תהיה תפארתכם על הדרך הזאת. ההסתדרות חייבת למלא את כל תביעותיכם הצודקות. ואין בהסתדרות שום נסיה להפלות אתכם לרעה משאר זרמים בהסתדרות. אך לא יהיה זה הוגן, ולא לכבוד לכם ולא לכבוד הנהגת ההסתדרות, אם היחסים החבריים שבינינו יהיו נקנים בשוחד או באבק־שוחד, אם בגלוי ואם בכיסוי.

יש לכם „ידידים” המטילים עליכם פחדים ב„דיכוי” וב„קיפוחים” ובחטאים של ההסתדרות. אין אתם זקוקים עכשיו שילמדו בפניכם סניגוריה על ההסתדרות (ואין אני האדם לכך). מנסיינכם החי בארץ למדתם מה ערך לידידות זו ומה ממשות בפחדים אלה. אין ההסתדרות מבוססת משגגות, ובמחנה כל כך רב אין מפלט גם מזדונות של יחידים. ולואי שפולנו יחד לא ימלטו מעינינו השגגות והזדונות ונדע לבער אותם. יש ויש לתקן, ואין זו כלאכה קלה ביותר. מתוך זלזול בעמל הזולת וביצירת הזולת ומתוך התכבדות בקלונו — לא יתוקן שום דבר. וחבל שמהו מסגנון זה ביצבץ בדברי אחדים מן הנואמים. קודמיכם טרחו ויגעו עד שבאתם ומצאתם כמה דברים מוכנים לפניכם. ודאי לא על צד השלימות. ועוד הרבה דורש השלמה ותיקון. ולואי שיבואו המשלימים והמתקנים. אך מי שראשית אונו הוא בזה, שהוא מכריז כי נעלה הוא על קודמיו, מותר לומר לו: אל יתהלל חוגר כמפתח.

שאלה אותי היום ברחוב ילדה־פועלת, חלוצה פשרה ונאמנה: אמר נא לי, במה הם ציונים טובים מאתנו? האומנם הם חלוצים יותר מאתנו, עברים יותר מאתנו, קיבוציים יותר מאתנו, כובשי עבודה יותר מאתנו? הייתי שמח לו יכולתי לומר לה: פן. הם באמת טובים מאתנו, חלוצים יותר מקודמיהם. מעשיהם טובים משלנו. אך מה היה לי לענות? האומנם היה עלי לומר לה שאתם ציונים טובים ממנה, מפני שאתם מגדירים את עצמכם כך ולא אחרת, שאתם ציונים טובים יותר בזה שאתם אומרים כי טובים אתם ממנה?

ברוך יהיה כל גל עליה המביא אתו שאיפות, ברורות וגם סתומות, למשהו טוב יותר, נאמן יותר, צודק יותר, שרשי יותר. אך השאיפה בלבד ל„יותר“ אינה מקנה את הזכות להתנשא על מעט הטוב והנאמן והצודק והשרשי שפכשנו לנו. ומי שמתח ביקורת על מה שנוצר לפניו הרי הוא מחייב את עצמו להצדיק את זכותו לביקורת במעשים טובים יותר. פשם שאמר הנביא הקדמון: אל יתהלל חכם בחכמתו, נאמר אנחנו: אל יתהלל הסוציאליסט בסוציאליסטינותו ואל יתהלל הציוני-הפללי בכלל-ציוניותו. יבואו המעשים הטובים ויזכחו את צדקת תביעותינו. מי שתובע הרבה חייב לתת הרבה.

התוכן הישׁובי והציוני של הבחירות בתל-אביב

(נאום בבית-העם, י"א בכסליו תרצ"ו)

א

רצוני להסביר לבוחרים ולנטולי זכות-הבחירה את ערך הבחירות: תכנן מתוך ראייתי הציונית והישׁובית. עלי להקדים כי אינני נוטה להבטיח שכל אותם הליקויים והפגעים, שמהם סבלת העיר וסובלים אזרחיה פתוצאה מן המשטר הקיים בעיריה, שכל אלה יתוקנו במקל-קסמים בו ברגע שחברינו יגיעו ל„שלטון“. אין אנו מפלגה קיקיונית, אשר ככל אשר ימעט נסיונה פן תרבינה הבטחותיה. אין אנו מאותן המפלגות שכל כוחן בפה ממלל דמגוגיה, ובערב-הבחירות הן מבטיחות לבוחריהן גן-עדן עלי אדמות, ולמחרתן הן מתקלסות בהבטחותיהן ובבוחריהן. קשרינו אנו עם בוחרינו הם קשרי היום וקשרי אתמול וקשרי מחר. המגע שלנו עם בוחרינו הוא בשטח-יחיים רבים: בלשכת-העבודה ובאגודה המקצועית ובמלחמה בחוסר-העבודה ובעזרה הדדית ובשיכון ובעבודה ישׁובית וציונית ובפעולה תרבותית — ואין אנו יכולים להרשות לעצמנו את המותרות הללו של הבטחות על מנת שלא לקיים. מבלי לזלזל בשום פרט חיוני מחיי העיר, בסבלות תושביה ובזעקות ילדיה. ארשה לעצמי לומר: עיקר הויכוח שלנו עם שליטי העיר פיוס איננו

בזה מי אשם בשטפון ואם נהגו איפה ואיפה ביחס לשכונות ובכנין הכבישים. הויכוח מרחיק לכת: פֶּרֶךְ זה בן 150.000 יהודים, כֶּרֶךְ בעל זכויות מוניציפליות, בעל תקציב עצום, בעל משקל ציבורי ומדיני — מה מקומו והשפעתו בחיי הישוב, בקביעת סדרי הישוב?

אנו עומדים עכשיו לאחר קונגרס לוצרן. קונגרס זה הצליח ליצור מידה גדולה של פציפיקציה ושיתוף פעולה של כל הפוחות בהסתדרות הציונית. עכשיו קובלים עלינו: אם באמת ובתמים אתם חפצים ב„שלום על ישראל“, למה זה איפוא אתם מסתערים על עיריית תל-אביב במגמת פיבוש? ומנהיגם של בעלי-הגוף המתנכרים קורא בנהמת-לב: „למה משתדל כל כך השמאל לכבוש גם את העמדה האחרונה הזאת?“

הונני לענות על קובלנה זו בלא לב ולב: כן, אנו מסתערים להפיל את המשטר הקיים בעיריית תל-אביב מפני שהוא אחד הגורמים החשובים למנוע שיתוף פעולה בין יהודים ויהודים, אחד הגורמים העיקריים המונעים מן הישוב יחסי תרבות ושלום. שלום בישוב אין פירושו ביטול כל ניגודי הענינים וניגודי-הדעות בין המפלגות והמעמדות. פירושו: מידה הכרחית של יחסי-כבוד בין אדם ליריבו. פירושו: הפסקת הקיפוח האזרחי, הזורע מרירות ושנאה. פירושו: הסתלקות מחתירה תחת משעננו המדיני וארגוננו הלאומי. פירושו: לא לדרוך ברגל-גאווה על המתנגד, ועל זכויותיו, ועל תביעותיו החיוניות, ואפילו הוא „מיעוט“.

היפוכו של „שלום בישוב“ הוא המשטר הקיים בעיריית תל-אביב. היש ביניכם זוכרים את הויכוחים שהיו מתנהלים בגולה בין בעלי-הבית הציוני, המשפיל הנאור והשחור טוב, לבין צעירי הצאן, לבין הנוער הציוני התוסס אשר לבו הלך אחרי חזונות סוציאליסטיים ורדיקליים? אותו בעלי-בית, משפיל ונאור, היה „נתרך“ גדול על חשבון המדינה שבה חי. היה רחש חיבה לזרמים הפרוגרסיביים והרדיקליים, היה נזון מספרותם ומעריץ את סופריהם ולוחמיהם, היה מחויק בכל עיקרי הדמוקרטיה והשויון האזרחי, ואף מוסר את קולו למפלגות שמאליות, אם הדבר לא היה פרוץ בסכנה. אם ושלום.

ובויכוחים עם הנוער היהודי היה בעלי-הבית הזה וטובי מיצגיו אומרים: פְּלוֹץ אין אנו רוצים להנהיג בארץ-ישראל את מיטב התיקונים

הסוציאליים? כלום אין אנו מתכוונים לבנות את מולדתנו על טהרת עקרוני הדמוקרטיה? יד ביד נילחם שם אתכם יחד נגד כל קיפוח, נגד פריבילגיות מעמדיות, נגד נסיונות של ריאקציה, אלא שלפי שעה אנו בגלות ואף הסוציאליזם היהודי בגלות הוא, ומלחמת המעמדות בתנאים אלה אין לה קרקע ואין לה פרי. ולא אחד מהם, מן המעולים הנעלים, היה מוסיף: עוד תראה ותינכת, בבואנו לארץ-ישראל הנבניה ניפגש יחד במערכה אחת. במחנה הסוציאליסטי.

ככה היו נותנים שטרות בלי זהירות יתירה.

הנה הגיע היום והשטרות הוגשו לגויי נא. מתוך המוני הנוער הציוני התוסס, אשר היה פלא היה, ניתזו רסיסים והגיעו לארץ. והעלם הציוני היה לפועל עברי. ובבואו הגיש את תביעותיו: עבודה, קיום אנושי, זכויות-אזרח, כבוד-אדם.

וכאן קרה דבר משונה: בעל-הבית העברי הנאה המלקק את אצבעותיו מן האוטופיה של לוינסקי והמתגאה ב„אלטניילנד“ של הרצל, היה פלא היה. נשמתו האידיאליסטית פרחת, ובמקומה צץ ופרח הבעל-גוף. הוא השליך מאחורי גוו את סבל הירושה של ה„פרוגרס“ (שהלך בינתיים לעולמו) ונתן קולו: מה, שקצים? הלכבוש אותנו בבית באתם? וכל מי ששתה פוס תה בתל-אביב יקבל זכות-בחירה? וכל פועל יחף במושבה, אשר לא פרדס לו ולא פרם, יחווה דעה על רכושנו ויחלק עמנו בנחלותינו? הכמעשה הבולשביקים נתן לכם לעשות פה? לבנו שופע אהבה לכל ישראל, ואתם תביאו הנה איבה ומלחמת-מעמדות? ותרעילו את חיינו בדרישת עבודה עברית ובמשמרות? ותשירו את האינטרנציונל? ואנחנו נחשה? והציונות מה תהא עליה?

הבעל-גוף בישוב איננו חייב להיות דוקא מבין בעלי-הבתים בציונות אשר הביאו אתם את צרור כספם ואת עברם הציוני-בעל-ביתי. הוא יכול להיות גם מיזאי מפלגות-העבודה, שמכיון שקיבל נדוניה או משרה הגונה, טעם מעץ הדעת ונפקחו עיניו לראות טוב ורע. ואף ציונותו נעשתה לאומית ביותר וכשרה ביותר; הוא יכול להיות גם בונדאי ואנטי-ציוני לשעבר — לא איכפת, עכשיו הוא לובש טלית שפולה תכלת. וכל אלה — תועבת נפשם מלחמת-המעמדות. כלומר. מלחמת הפועל בהם. מה שאין פן מלחמתם הם

בפועל, זו אינה מלחמת-מעמדות, חלילה, אלא הגנה על עניני האומה, ועל עניניו הפלתי-מעמדיים של הבעל-גוף הלאומי.

פי אכן יש לו לבעל-גוף משלנו לא רק עניני החומר העכור, עניני העבודה הערבית ועניני שכר-הדירה ועניני המגרש הפורח. לא על הלחם בלבד יחיה הבעל-גוף. הוא אינו יכול להשלים עם המצב המחפיר הזה, שהפועל היחף, בעל המכנסים הקצרים, נעשה ראש וראשון בציונות, והוא מדבר ככל העולה על רוחו ונעשה „שליט“ בקרנות, בועד הלאומי, בהנהלת עניני הציונות. לא, הוא לא יחשה! מצפונו הלאומי לא ישלים!

היה זמן וכל אלה המפעלים המוסדות היו קנינם של בעל-הבית היהודי, שלו לבדו, ואין לזר חלק בו. זה היה טבעי ומוצדק. אם היו שנים רבות ובקרבן הקימת לא היה לפועל העברי אפילו בא-כוח אחד, וכן בהנהלה הציונית — לא ראה בכך שום בעל-בית הגון דבר בלתי-הוגן. ואם בא הנסיון של משטר סאקר והוציא את הפועלים מפלל שיתוף-מעט בהנהלה — היה ששון ושמחה במחנה ואמונת-אומן על ישראל. כך מנהגו של עולם, וכך צריך שיהיה מנהגו של עולם.

מתי הופרע סדר-עולם? משבאו הפועלים ולא הסתפקו בישיבת-אזהלים וביבוש ביצות ובעמידה בים-המלח, ובטיפוח הדיבור העברי, ובקניית הספר העברי, ובהצלת מחנות נוער יהודי מהתנוונות ומפקליה ומשמד לאומי, ובחינוך מחנות-נוער לחיים עברים-חלוציים, משהלכו ורכשו את אמונם של המוני ישראל, ואלה התחילו מפירים שפוחם של הפועלים ושליחיהם יפה גם בעבודה מדינית וגם במעשים ישוביים ופיננסיים וגם בפעולה חינוכית-ציונית. אזי פרצו צעקות-היאוש: „פועלים עליך, ישראל. הם כובשים את הכל“. אמנם בנשיאות הדירקטוריון של הקרבן הקימת משמש אוסישקין ולפועלים אין שם אלא שלישי, אמנם בהנהלה הציונית אין לפועלים אלא פחות מן החצי, ובהנהלת הסוכנות אין להם אפילו כדי שלישי, אמנם בכל מקום שהפועלים הגיעו ל„שלטון“ אינם נוהגים שלטון יחיד, אלא מסובים עם שכניהם-יריביהם בקואליציה, אך כל זה אינו ולא-כלום בעיני הבעל-גוף המפונק: מכיון שהפועל מקבל את חלקו בהנהגה, הרי שהעולם הבעל-גופי, האיתן והמוצק, מוט התמוטט. העל זאת לא תאכל תבל כולה?

והבעל-גוף שלנו מצא את התרופה: הוא התחיל בזרחה מן המוסדות הלאומיים, פורש מן הארגון הלאומי. למה לו לשבת במסיבות המדיינות בעניני עבודה עברית? למה לו לשבת עם אלה ארחי-פרחי המבקשים לגזור עליו גזירות? וכי מפיהם הוא חי? ברוך השם, פרדסו ומגרשו אינם זקוקים לכך, ולמה לו הקרנות הלאומיות, מה „התכלית” שבהן, להעלות חלוצים וליבש ביצות ולישב עמקים? מהי סוף סוף הציננות פולה? תרמיל קבצנים. קחו לכם, בבקשה, את התרמיל, את הוועד הלאומי רפה-האונים, את האסקוטיבה הצינית, אשר היום או מחר ודאי תפשוט את הרגל, תעסקו אתם בשלכם, ואנחנו בשלנו.

כזאת היתה הפילוסופיה של הבעל-גוף, שנפגע עד עומק הנפש, בהינכחו כי המוני המצביעים אינם מוכנים להרפיב אותו, את התקיף והמיוחס, אלוף לראשם. הוא בוש לראות את עצמו תלוי בדעותיהם של הללו, שהם מונים את הקולות ולא את הדונמים. בשעה שהרצל בא וקבע את העיקרון הפותה של בחירות פלליות ושוות לכל יהודי, עדיין לא צפה בחזונו שעתידים להיות יהודים בעלי-דונמים, שמן היושר ומן הצדק שהם יכריעו את קולות השאר. קחו לכם את המוסדות הלאומיים, ואנחנו נסדר לבדנו! — כזאת היתה הרוח אשר עברה במחנה בעלי-הגוף. התחילה פרשת הפרשה מן הקרנות, מן הוועד הלאומי, מן השקל, ולא מתוך אדישות וחסכוניות בעל-גופית סתם, אלא מתוך אידיאולוגיה.

ואחרי הפרישה באה ההתבצרות. יש מוסדות שאינם תלויים בקונגרס הציני ובחוקת-הבחירות שלו, הם מוסדות ממשיים, מאושרים מטעם הממשלה ירום הודה, ותקציביהם אינם תרומות אלא מסים, והאוחז אותם ביד עושה מה שלבו חפץ, וברצונו הוא יכול לחלק אותם על ימין ולא על שמאל. ויש רכוש ציבורי, יש מגרשים ומכונני-מים, שאפשר להפוך אותם לקנין של פנופיה מיוחסת. ואפשר לחלק את המסים שוה בשוה על העשיר והעני, ואפשר להטיל צנוים על צנוים ולהרחיק את האלמנטים הבלתי-רצויים מהשפעה, ואפשר לצמצם את „אזור-השיפוט” של המושבה ולהוציא מתוכו את הפרדסים הנחלות לבל תשלט בהם, חלילה, עין רעה של גובה-המסים, ולמען היפטר מפורענות זו של שכונות פועלים התובעים זכות-בחירה.

ויש לומר מקצת שבחו של הבעל-גוף בפניו: הוא הבין את ערך השלטון המוניציפלי ובעזרת הממשלה הצליח להתבצר בו. ובהתבצרו — לא ניאות לחלק את שלטונו עם זולתו. ואם יש צורך בכך לגזול את זכויותיהם של אלפים — אין הוא נרתע מפני זה. פי על פן איש מעשה הוא ואת סנטימנטליותו הוא שומר לשעת-הצורך. ואם צריך לשם כך לגזול את זכות הבחירה מאת אברהם הרצפלד, יהודה קרני, אברהם שלונסקי, ואפילו מאת שאול טשרניחובסקי (בטרם יעניקו לו אזרחות-כבוד) — אין להתבייש גם בזה. ואין הדבר עומד לו למכשול גם בעיני אנשי-הרוח המשמשים לו נושאי-כלים. פי על כל פשעים יכסה ה"הבה נתחכמה" לפועל ול"שלטונו".

ובכל אלה אין הבעל-גוף אומר די. הוא דואג ליום מחר, פשפל התחבולות הללו לא יספיקו. והרי אנו קוראים בימים אלה בדין-רחשבוך של מרכז התאחדות האכרים לעידתם דברים מלאי ענין:

"המרכז טיפל בעיבוד הצעות לשכלולים בחוקה הקיימת למועצות: הנסיון שנרכש בקשר עם הבחירות האחרונות הועיל בהרבה לקביעת הצעות התיקונים בחוקת-הבחירות, על מנת למנוע הרחבה בלתי-מוצדקת של זכות הבחירה ובכדי להדק עוד יותר את הקשר בין תשלום המסים למועצת המושבה וזכות הבחירה".

וראו נא, איזו לשון צנועה נקטו המחברים: "שכלולים בחוקה", "מניעת הרחבה בלתי-מוצדקת של זכות הבחירה"; ו"להדק עוד יותר את הקשר בין תשלום מסים וזכות הבחירה". איזו דקות הניסוח! וחזקה על הפותבים, שאין אלו מליצות בעלמא.

ושלטונו של הבעל-גוף במועצה המוניציפלית אינו שלטון להלכה ולתואר-כבוד בלבד. לא ולא. אזפיר עובדה אחת קטנה מן הכרוניקה של מועצת רמת-גן. ראש-המועצה שלה, שפולו איסטניסיות, פידוע, לא יכול נשוא הערה ויפוחית (לא-אישית, וכשרה בתכלית הפשרות הפרלמנרטרית) על הסתירה שבין הסגנון המתון של ה"בוסתנאי" פלפי הממשלה לבין סגנונם המהפכני של באי-פוח העיריה והמושבות בישיבה פנימית, וברח על נפשו מישיבת הועד הלאומי, וזכה לאינטרביו ולפרסומת בעתונות הלאומית. ואותו ראש-מועצה, "פועל-ציון" צרחו לשעבר ופטרויט איסטניס

בהוזה, הוא שביקש להפקיע מידי הפועלים מגרש ציבורי שהשתמשו בו שתיים-עשרה שנה, מגרש שהוקם עליו בית-פועלים בשעה שחולות רמת-גן עדיין לא נשקלו במשקל-זהב ובעלי-בתים הגונים עדיין לא טילטלו עצמם לשבת שם. מכאן אתה למד על רגש הצדק ורדיפת-השלום המפעם בלב הבעל-גוף שלנו, והמתגלם במעשים מיד לכשהוא מגיע לשלטון.

תעברו במושבות ותתבוננו בפעולות המועצות ובתקציביהן ותראו באיזה מצח-נחושה דוחים כל תביעה של פועלים, את תביעתם לחינוך ילדיהם ברוחם, את דרישתם לתמוך בקופת-חולים — זה מוסד הבריאות העממי הגדול, המציל המונים המונים מפשיטת-יד לבעלי-טובות ולאפטר-רופסות משתלטת, תראו כיצד מושיטות המועצות יד לכל מי שבא להתנקש בהישגי הפועלים ולהרוס את הסתדרותם, תקשיבו כיצד דנים במועצות על השתתפות בתקציבה של פנסת-ישראל.

אך קשה מכל קיפוחי הזכויות האזרחיות ומקיפוחי השירותים הציבוריים היא הרוח השולטת במוסדות מוניציפליים אלה, ובעריית תל-אביב ביתר שאף.

ב

פל פרוטופול של ישיבת העירייה התל-אביבית איננו אלא סטירת-לחי. לא לאופוזיציה בלבד, אלא לכל אזרח בעיר, ואפילו הוא נמנה על המחנה השולט. סטירת-לחי לעצם השלטון העצמי שלנו. תראו נא את התמונה: אנשים נבחרו על מנת לדאוג לצרכי העיר, לנקיונה, לשיפורה, לבריאותה, לשיפון תושביה, להגנת עניניהם כלפי חוץ ולסידור עניניהם בפנים. ובמקום כל אלה אין הם עוסקים אלא בקטטות.

מי נמי אשם בכך? האומנם הננו עם כל כך בלתי-תרבותי? והרי עוד לפני עשרות שנים היינו נוהגים להתפאר בסדרי השלטון העצמי שהקימונו בתוך המשטר התורכי. היינו מתפארים בנעדי המושבות שלנו, בסדריהם ובמשפטיהם ובכבוד ובאמון שהציבור רוחש להם.

והלא יש עוד כמה במות שבהם נפגשים אצלנו זרמים מתנגדים. הלא יש קונגרס ציוני, יש אסיפת הנבחרים, יש הסתדרויות ציוניות ארציות, מדוע אפשר לקיים על פני כל השטח של הציבוריות הציונית רמה

תרבותית מסוימת, נימוסים ציבוריים המאפשרים עבודה משותפת, ומידה מסוימת של הבנה הדדית, ומדוע נעשתה תל־אביב דוקא לקן הסגנון המגונה והמחפיר?

אין זו אשמת־יחידים דוקא. מצב מחפיר ויחסים מחפירים מולידים גם סגנון־דיבור מחפיר.

לא מעטים הם הניגודים בתוך ההסתדרות הציונית. ואין שום זרם חפשי מ„תאנת־שלטון“, אשר עליה בוכים כל כך הבכיינים החסודים. תאנת־שלטון של כוח ציבורי אינה פגם, ואינה מונעת אפשרות של שיתוף־עבודה ושל יחסים הוגנים. הרע הוא בתאנה לשלטון־יחיד.

ציבור הפועלים איננו נזיר מתאנת־שלטון, מן הרצון להטביע את חותמו על חיי הישוב והציונות, בחומר וברוח. אולם הוא איננו אומר: „אני ואפסי עוד“, הוא מכיר במציאותם של כוחות ציבוריים זולתו והוא מושיט להם יד לעבודה. הוא עושה זאת לא מתוך נטיה אורגנית ליתורים, ולא משום ששיתוף־עבודה בימינו הוא מן הדברים הנוחים והקלים. גם תנועת הפועלים יודעת כי שלטון־יחיד של מעמד או מפלגה הנהו נוח יותר לשולטים מאשר קדירה דהרבה שותפים. אבל תנועת הפועלים מחנכת את עצמה להכרת ההכרח שבשיתוף המפלגות והמעמדות בהגשמת הציונות ובכנין הישוב.

לא פן מעמד בעלי־הגוף ונושאי־פליהם ומדריכיהם, המתעבים לכאורה כל תאנת־שלטון. ומתוך תיעוב הנם מגיעים לשלטון לא בכוח אָמון הבוחרים המרובים, אלא על ידי צמצום מספר הבוחרים, אם בעזרת הממשלה ואם על ידי תחבולות דקות של יושבי־ראש מפורסמים בתעודות בחירה, העושים את רצון קוניהם. ובכל מקום שידם תקיפה שם אין להם צורך בחלוקת השלטון. שליטי עיריית תל־אביב, למשל, מפירים בשיטה אחת: ראשית כל, הם משתדלים להרחיק מספר גדול של בוחרים, ומשעלה הדבר בידם הרי הם מרחיקים את נבחרים הפועלים מכל השפעה ומכל שיתוף בהנהלת הענינים. הם מעמידים את סיעת הפועלים במצב כזה, שייאשו את לבם מפל תקוה של פעולה פוריה בעיריה, שידעו כי שום נימוק שלהם אינו עשוי להתקבל, ושום תביעה שלהם אין לה תקוה שתישמע.

בדידי הנה עובדה: בשעה שנבחרה מועצה חמישית זו של תל־אביב.

ובהפירי לאן יביאו הדברים אם ימשיכו בשיטה הקיימת, קמתי והלכתי אל הישיש מר מ. דיונגוף, אמרתי לו: „הערב אתם בוחרים בהנהלת העיריה. לפועלים יש שלישי הנבחרים. הם הסיעה הגדולה בכל הסיעות. בידכם לשתף אותם בעבודה, בידכם לדחוק אותם למצב של אפוזיציה. דחיקת סיעת הפועלים אינה לטובת העיר. יש בידך להיות ראש מוסכם של העיר פולה, למה לך לעת זקנה להיות ראש של עיריה קצוצה, נבחר של מעמד אחד?“ מר דיונגוף קיבל את הצעתי ברצון והבטיח לעשות הכל כדי להגשימה. ואחרי שעתים נתבשרנו כי הוקמה הקואליציה הרוקחית.

אין מתנגדינו מתביישים להכריז על אנשינו שהם „דלי־מעשׁ“, „שה־י פה־י“. להם החריצות והזריות והנאמנות בעניני ציבור, ולנו בושׁת הפנים. אכן, מי אנשי־מעשה כבעלי־גוף? מי שאיננו בעל פרדסים ומגרשים ודאי שהוא דל ממעשׁ. אילו היינו אנחנו בעלי־מעשה ודאי שהיו גם לנו פרדסים ומגרשים. אכן, אזי גם לא היו מתנקשים בזכויותינו.

בין נבחרינו בעיריה היה גם חיים ארלוזורוב. ישב בה כמה חדשים והלך לו. לא היה לו מה לעשות בה. בין הנבחרים היו אנשים כפילינסון, קפלן, הוז, פרלסון. אנשים לא דלי־מעשׁ כל כך. מדוע לא יכלו כל האנשים האלה לפעול משהו בעיריה, האומנם מפני הדר־גאוניותו של מר רוקח? ואם קרה המקרה — בטרם קוצצה זכות הבחירה — והפועלים קיבלו את השלטון בעיריה, אזי פרצה ההשתוללות הפרועה, שלא עמדה בפני שום דבר: ריצה לממשלה, תביעת העיריה לערכאות, הסתלקות מתשלום מסים, שיסוי שפל נגד חברנו טברסקי, על שהעיו לראות בהקדם את התפתחות העיר במגמת הצפון, ועל שהתחיל להכניס את העיריה בעניני שיכון עממי. רכישת קרקעות הצפון, שבגללם זכינו לכמה שכונות חדשות, היא שהפחידה את הבעל־בית המחוכם, שבכוח השפלתו הכלכלית „תפס“ מיד כי הבניה בצפון תרוקן את מרכז העיר ותוריד מטה מטה את שכר־הדירה. הפחד הזה מילא את תפקיד מכתב זינוב־ב בבחירות אז. לא היה אמצעי פסול שלא השתמשו בו במלחמה נגד אישיותו של טברסקי. והללו, המתעבים כל כך את היסוד האישי במלחמת־הבחירות, רואים עכשיו את מלחמתנו נגד המשטר הקיים בעיריה כמלחמה אישית נגד „רבי ישראל רוקח“.

אגב, כל אלה הקובלים כל כך על היסוד „האישי“ בתעמולה אינם

נמנעים מלהעלות על נס את זכותו המשפחתית של מר רוקח. ברי אבהן הוא. יהי פן, אולם אם הזיקה המשפחתית מוסיפה זכויות, מדוע איננה מטילה גם חובות? היהודים הטובים הללו נפגעים בעומק לבם כשמזכירים לסגן ראש־העיריה את העבודה הערבית בפרדסי משפחת רוקח, מדוע הם מעבירים אותו מנחלתו ומתרעמים על שפוקדים עליו את עוון משפחתו? אך לא פרצופו האישי של מר רוקח מענין אותי, אלא הצד הציבורי שבדבר. הנה הוגשה לבוחרי המועצה הקודמת רשימה בשם המקסים „מרפזו”. כל חמדת ישראל נתלתה באותו מרפזו מחוסר־היקף. אבל במשך השנים קרה דבר משונה: אחד אחד נשרו מן המרפז הזה שמותיו המפוארים. יותר נכון: נעקרו עמודיו. תחילה הוברחה מרת פרסיץ, אשר מר דינגוף הפקיר אותה לתקיפותו של מר רוקח. ואחר כך פרש מר דינגוף בכבודו ובעצמו. ומפל השלישיה המפורסמת נותר מר רוקח לבדו. בכל חברה אחרת היה גורל זה של רשימה „מרפזית” זוכה לפחות לדיון ציבורי גלוי. הבוחר היה רוצה לדעת מה גורל נבחריו, על מה ולמה נקטפו ללא עת. בכל מקום אחר היו אולי מתביישים להופיע שוב בשלט־שלד זה. אך אנשי המרפז שלנו בולעים גם זאת בנחת. אין דבר מונע אותם מהתפאר שהם ה„מרפזו”, שהם „העם”, העומד נגד קומץ סוציאליסטים אנשי־מעמד.

ושיטה זו המתקלסת בדעת הציבור, הפטורה ממסירת דין־וחשבון לבוחריה, העושה שלישי של נבחריה העיריה למיעוט הנדון לאופוזיציה בלבד, היא שהפכה את מועצת העיריה לקלוב של קטנות, אשר כל ישיבה שלו ממיטה חרפה על העיר. עיריה זו נהפכה באמת, ל„עמדה אחרונה” של הריאקציה הישובית, של הפוחות המתנגדים לארגון לאומי, של קורס אנטי־ציוני.

ושומע אני את השופרות האיטניסיים הנאחזים במלים הבנליות הללו וממלאים פיהם צחוק: ריאקציה, אנטי־ציונות, אנטי־לאומיות. פן, פן, רבותי. ריאקציה, אנטי־ציונות, חתירה תחת הארגון הלאומי. לא מתוך רתיחה של פולמוס־בחירות בחרתי במלים אלה, אלא בהכרה ברורה.

המבקש ליטול מאת יהודי בארץ את מלוא זכויותיו שהובטחו לו בחוקה הפתובה והבלתי־כתובה של התנועה הציונית, הרי הוא ריאקצ־ציוני. כל המבקש להנהיג בחיינו המוניציפליים צנו כספי — הרי הוא

עוֹשֵׂק את זכויותיהם הקדוֹשׁוֹת של יהודים ויֹצֵר אצלנו מעמד של מקופחי זכויות אזרחיות, נוסף על כל שאר הקיפוחים שהברתנו נתברכה בהם. וכל המפרש את חוקת־הבחירות הקיימת פירוש קפחני נוסף, הרי הוא מוסיף פשע על רֶשַׁע. ופוליטיקה ריאקציונית המקפחת זכויותיהם של יהודים והופכת אותם לבני מעמד מושפל וזורעת מרירות בלבבות (נוסף על מרי החיים וקשיים) היא אַנְטִי־צִיּוֹנִית.

ועיריה זו, אשר איפשרה פניסת אלפי חורנים בלתי־חוקיים לעבודה בתל־אביב, פוגעת במקורות כלכלתנו ומסכנת את בטחון חיינו, ונותנת יד לפוליטיקה אנטי־ציונית של הממשלה ושל „אחינו“ המתנפרים. ברית עם המתנפרים — זה היה הקו היסודי בפוליטיקה של שליטי העיר. ברית זו עשתה כל מה שבידה כדי להשפיל את קרנם של מוסדותינו הלאומיים. פנסת־ישראל המאורגנת ראתה ביחידה הטריטוריאלית את משענה העיקרי. חוקת הפנסת דורשת את התמוגות העיריה והקהילה. זהו חלום ציוני ישן. אולם עיריית תל־אביב היא שעמדה כשטן על דרך האיחוד של העיריה והקהילה. כשזכינו לכך וכנסת־ישראל קיבלה לרשות את רשת־החינוך (זכות גדולה היא לשוב, אות להתבגרות ולעמידה על רגליו). מה עשתה עיריית תל־אביב? צרה עינה בכך שמה צפת וטבריה המסכנות נעזרות מן השיתוף בתקציב החינוך, קמה והתיצבה בראש מבקשי הדצנטרליזציה.

הברית הלבבית של מי ש„משפחתו“ עובדת בעבודה ערבית בפרדסיה עם מנהיגי הפרדסנות המתנכרת — נכנסה בעבי הקורה של עניני החינוך. אכן, מי כמוהם מסוגל לרדת לעומקו של החינוך הלאומי! יצאו הרוקחים והבוסתנאים למערכה ללמד את יוצרי נהלל ועין־חרוד, את בוני הספרות העברית בימינו, איזהו החינוך הלאומי אפשר ואיזהו האסור. ואנשי־מעשה שפמותם אינם מסתפקים בהוראה להלכה בלבד. חוטר התקציב בידיהם והם מכים בו בכל מאמצי כוחם ומביאים בינה בלב ההורים־העובדים.

זהו המשטר זקיים פיוס בעיריית תל־אביב: ברית כל הפוחות אשר עינם צרה בפועל העברי, בהתקדמותו ובהשפעתו. ברית הפוחות העומדים בצר למוסדות הלאומיים ולארגון כללי של הישוב. ברית הפוחות היודעים

נאמנה פי שלטונם יתערער אם יהיו כל יהודי הארץ שוים בזכויותיהם. ברית הפוחות הדוחים שיתוף־פעולה של חוגי הישוב השונים על בסיס של שיוזן מלא לכל אדם מישראל. את המבצר הזה, מבצר התקפים והגבאים, עלינו להפיל.

על העיקר בשעה זו

(במועצת ההסתדרות, ט"ז בשבט תרצ"ו)

אינני מכיר ברגע זה שום עיקר חשוב יותר מאשר הצלת עוד פועל ועוד פועלת מפורענות חוסר־העבודה, ואינני יודע שום מעשה חשוב יותר, מבחינה ציונית ומבחינה פועלית, מאשר מעשה זה שעליו אנו נקראים להחליט: שפלל הפועלים, וכל פועל וכל פועלת, יקבלו על עצמם נטל כבד ובלבד שלא נתן לחוסר־העבודה שיעשה בנו שמות ולא נתן לעגלה שלנו שתשקע בבוץ.

היה זה בעיני טבעי והולם את מצב השעה ומביע את מלוא כוח־רצונה של תנועתנו אילו היינו מצמצמים את עבודת המועצה בשעות מועטות, אילו שמענו רק את ההרצאה על מצב העבודה ועל אפשרויות תקנתה ומבררים את תכניות הפעולה ומחליטים פה אחד את אשר עלינו לעשות — ומסיימים ויוצאים אל המלאכה, בתכלית הפשטות. אלא שתפיסתי אני היא, פנראה, פשטנית מדי. איכה ימנע אדם מעצמו את ההזדמנות „להעמיק" ולהוכיח ש„עדיין לא זה העיקר", ואם גם נעשה ונצליח — שום אדם איננו מתנגד לכך, חלילה — עוד תישארנה לנו שאלות קשות: מלחמה עולמית, פועל ערבי, יחסי שכנים, מצב פוליטי מסוכסך, ומה הועלנו בכל עמלנו אם לא פתרנו אותן?

ולפיכך אין דעתו של ארם פנויה עכשיו לענין פעוט זה של חוסר־עבודה, סוף סוף הלא אין זה אלא ענין פעוט לעומת כל השאלות, הגדולות והעיקריות, הגדולות את מנוחתו. והוא יודע שלא רק הוא לבדו, אלא „ציבור הפועלים ציפה למועצה לא רק כדי למצוא פתרון למצב היום".

ברי לו שציבור הפועלים משתוקק לא למעשה ההצלה שתעשה מועצת ההסתדרות היום, אלא „לשמוע מה בפיה לשאלה העיקרית, שאלת המחר.“
 סתם אָרם ולא פירש על שום מה מצפה כל כך הציבור לשמוע מה בפני נואמי המועצה לשאלת המחר. אלא שניתן לשער שנדאי משום כך שאין לו ספק־ספיקא לציבור שדוקא בשאלת „המחר“, ולא בשאלת היום, עתיד הוא לשמוע מפי הנזאמים גדולות ונצורות, אשר לא שמעה אֶזון מעולם, ונדאי שמורים אתם בשאלת המחר פתרונות חדשים לא שיערנום. אָרם שואל שאלה ניצחת: „נניח שהצלחנו בפעולה נגד חוסר־עבודה, האם השאלות העיקריות נעשות מסופנות פחות משהיו?“ טעם מיוחד לשאלה זו בפני אדם כאָרם. והלא אנחנו עוד לא שכחנו את הימים שאָרם היה מקהיל קהילות של מחוסרי־עבודה ומבקש לאָרגנם באָרגונים מיוחדים ל„מלחמה“ בהסתדרות שאיננה דואגת להם. האם גם אז לא היה חוסר־עבודה בפני אָרם מן השאלות העיקריות?

אולם כשאָרם מדבר על „השאלות העיקריות“ אין פירוש הדברים: כיצד מכשירים את המזני העם היהודי לעליה ולהיקלטות בארץ, כיצד יוצרים את ההון אשר יאפשר את קליטתם של המזני עולים, כיצד יוצרים משק חקלאי יהודי בארץ, כיצד יוצרים בסיס־קליטה בשביל עליה בלתי פוסקת. כל „השאלות העיקריות“ לגבי אָרם אינן אלא שאלה אחת: יחסי־שכנים. ושאלה זו אף היא אין פירושה כל התסבוכת הפוליטית והכלכלית והסוציאלית הגדולה בה אנו נתונים, אלא סימן־שאלה אחד ורצפט אחד: „הסתדרות אחת ויחידה“. ועם זה הוא אומר בעצמו: „אם יאמר איש מ„פועלי־ציון“ שמאל כי מפתח־הקסם בידינו הוא, אומר אני שהוא שר־לֶטֶן“.

אכן, דברים הראויים להישמע ולהיחָרַת בזכרון השומעים!
 היה כבר הדבר למעין „מסורת“ אצלנו: כשאנו עומדים בפרשת עשיה, והדברים צריכים להיעשות לאֶלֶתֶר, מעוררים את דעתנו על שאלות גדולות האורבות לנו. האומנם זהו האמצעי הנכון לאָמץ את פֶּחַנו בשביל הצעד הקרוב? למה הדבר דומה? לאותו רופא־חכם השואל: „ואם נרפא את החולה ממחלת הטיפוס, כלום אין מחלות אחרות וקשות אורבות לו, הרי ידענו שאדם סופו למות, מוטב שנאָמץ את כל פֶּחַנו לבקש תרופה בפני המות בכלל“.

אמת נכון הדבר. אורבות לנו פורענויות, קטנות וגדולות, וגדולות וקטנות מאד. לא מעטות הן השאלות המדירות שינה מעינים. אלא שלא כל טובנו בידינו. אם בוא תבוא מלחמת-עולם להשמידנו — לא בירורים במעצה יצילנו מידיה. אין לנו לעשות אלא מה שבידינו לעשות. וקודם כל, מה שבידינו לעשות היום. בטרם תגרור הפורענות הקטנה את הגדולה.

ההצעות שהוצעו למועצה — שתים הן: להכפיל את מס קרן חוסר-העבודה בקביעות ולהטיל מס חד-פעמי מיוחד, שכר שנים-עשר יום, על כל חבר ההסתדרות העסוק בעבודה — אינן הצעות קלות כל כך. ולא הייתי תמה אילו קמו מבין שליחי הציבור והיו קובלים על פו בד הקרבן. אין הציבור רגיל בקרבנות מרצון כאלה, ואף תנועת הפועלים בעולם לא נתנסתה בכך.

איני יודע דוגמה לכך בשום תנועה מתנועות הפועלים, שיקומו חברים העסוקים בעבודה ויטילו על עצמם מס כבד לעזרת חברים מובטלים ולמניעת אבטלה. שום מפלגה, לא מן הקריות רפורמיסטיות ולא מן הקריות רבולוציוניות, לא תבעה זאת מחבריה. ובין המפלגות הללו לא מעטות „שעשו את הקרנזה“ שלהן על גבו של מחוסר-העבודה. הקהילו קהילות ויסדו ארגונים מיוחדים ובהרו ועדים וערכו הפגנות ותהלוכות, ואפילו התפוננו לכבוש את השלטון בעזרת חוסר-העבודה. הם ידעו לתבוע בכל פה מן הבורגנות ומן המדינה, אך הם מאסו באמצעי העלוב והפאליאטיבי: לתבוע קודם כל מן הפועל שיקיים מצנת העזרה ההדדית והסולידריות המעמדית.

גם אצלנו נשמעות כפעם בפעם אותן ההשגות: מה דרכה של מפא"י (אגב, מפא"י זו אשר בנצחונותינו אין לה חלק ובמפלגותינו היא האשמה) שבמקום „ללחץ“ על הממשלה ועל העריות ועל הבורגנות, היא נטפלת אל הפועל ודורשת ממנו קרבנות? ומהי האוטופיה הזאת שבפרוטות של פועלים נמנע חוסר-עבודה? גם בשעת הספה ראשונה ליצירת קרן חוסר-עבודה נשמעו אזהרות מפני ה„השקלות“.

ואף על פי כן, חברים, אינני חושש לומר, כי הדרך הזאת שאנו

מתיצבים עליה עכשיו — באיחור שלושה חדשים — היא הדרך היחידה להתגברות ולנצחון של ממש. אין ספק שיש בידינו לערוך אסיפות־מחאה עצומות ולארגן הפגנות נאדרות. אך למודי־נסיון אנחנו, ממה שעבר על תנועות הפועלים בשנות מצוקה, ואנו אומרים: לא באלה גינשע הפעם. ימים רבים ראתה תנועת הפועלים בתמימות יתירה את נצחונו של הפועל והגשמת המשטר הסוציאליסטי ככניסת תהלוכה חגיגית לתוך שערים פתוחים לרנחה. ואם ידרשו קרבנות — ידרשו מאת הבורגנות. הפועל לא חשד שגם הוא יהיה אנוס להביא קרבנות כבדים. הוא אמר להסתפק בקרבנות אשר גיבוריו, יחידים־גולה, המורמים על נס, הביאו, כבר הביאו, למענו. והנה באו ימים וכלל־הפועלים נתבע להביא בעצמו קרבנות כבדים. הפועל לא היה מוכן לכך. והואיל ולא היה מוכן להביא קרבנות מרצון, נפל הוא עצמו קרבן מאונס, קרבן למצוקה, קרבן לאויביו. זה הפלל: בכל מקום שאין הפועל מוכן להביא מעצמו קרבנות ברצון למען חבריו, למען מעמדו, למען עמו, למען השלום, למען הסוציאליזם, שם נגזר עליו להיות קרבן מאונס, קרבן פפיה, למען אויביו, למען דיכוי מעמדו, למען המלחמה, למען הפאשיזם. בארצות אירופה, במקום שיד מפלגת הפועלים, הסוציאל־דמוקרטית והקומוניסטית, היתה תקיפה, לא היה הפועל המסודר בעבודה, המיוחס במקצוע, היושב איתן במשרה, מוכן לפרוס קפתו — פריסה שיש בה ממש — לאח הרעב, לא ראה חובה לעצמו להירתם ולרתום את הסתדרויותיו המקצועיות ואת מוסדותיו הפספיים בכדי להניע את גלגלי המשק והעבודה. ראו זאת אחרים, אויבים־בנפש, וירתמו את המוני המובטלים, נטולי עבודה ומחיה ותקוה, במרכבת תאנת־השלטון. התוצאות ידועות: ההמונים הרתומים, לשריקת שוטים על בשרם ולהקשת תופים באזניהם, עודם נישאים במסע־השתוללות על פני גויתה הרמוסה והשותתת דם של תנועת הפועלים ושל התרבות האנושית.

תנועת הפועלים באירופה לא ראתה את המלחמה בחוסר־עבודה פענין של עשייה לעצמה. היא ראתה זאת פענין של תביעה מאת השלטונות בלבד וזקפה לחשבונם של אלה את כל יסורי המובטלים, וראתה לעצמה זכות יתירה אם תבעה מידיהם עוד נתח של „סיוע“. „סיוע“ הכרח הוא בכל מקום אשר קצרה היד או קצר הרצון להילחם מלחמה של ממש

בחוסר־העבודה. בעד הסיוע שילם הפועל בניוון של מאות אלפי משפחות עובדים. רבבות בנים נאמנים אבדו למעמדם. נכרתה האמונה פי הדיבורים של שלושה דורות על סולידריות מעמדית יש בהם ממש. מחוסר־העבודה עוד הוסיפו להימנות על האגודה המקצועית ועל המפלגה, אולם ביניהם לבין אותם המאושרים, המסודרים בעבודה ונולאי המשרות ויושבים לבטח בדירותיהם, והם קרויים „חברים” — נחפרה תהום אשר שום מהנדס לא יגשר על פניה. במעמקי הלבבות נתערערו מוסדות התנועה: שקר האחדות! אנו פאן ניסינו, במקצת, ללכת בדרכים אחרות. הסתלקנו מההסתמכות הפטאליסטית על המדינה ועל המשק הרכושני. לפיכך נלחמנו נגד סיוע, וחתרנו תמיד לקראת עבודה. וזכות היא להסתדרותנו שאיננו מחפים עד שיחמיר המצב, ובטרם יתמוטט עמוד מעמדי בנינו אנו קוראים למעשים.

במשברים הפלפליים התוקפים לפרקים את ארץ־ישראל יש צד אחד המכאיב במיוחד: אפשר למנוע אותם ואין מנוע. אין זה מעניני להכניס את ראשי בשאלה, אם במדינות הגדולות, בתנאים של משק קפיטליסטי ענף ומורכב, יש בידי פוחות מאורגנים למנוע משברים ולפחות לצמצם אותם במידה ניכרת, או אין. אצלנו, מכל מקום, יש ויש. בתנאים המיוחדים שלנו: בהיקפנו המצומצם, במציאותו של משק הולך ונבנה ונתון לאֶפספנסיה, במציאותה של עליה יוצרת ומחדשת, במציאותם של גורמים מיוחדים המזרימים לארץ הון ועבודה ומפתחים יחד עם היצרנות גם פוח־קיבול צרכני, במציאותה של תנועה לאומית האחראית לשלום הישוב והשוקדת על תקנתו והמקיימת פלים בעלי יכולת ובעלי תפקידים קונסטרוקטיביים — בתנאים אלה יש עדיין בידינו, גם בשעות של התרופפות משקית, לקרוע גזר־דין של משבר המתהפך על ראש הישוב. ועובדה פשוטה זו, הנראית גם לעין בלתי־מוזינת, שמפל המשברים שעברו על ראשו יצאנו בעזרת אמצעים מצומצמים, לאחר מאמצים מסוימים של פוחות לאומיים וציבוריים מאורגנים — יש בה כדי להעיד על כך, כי בראיית המצב מראש, וביתר ערות וזריזות, אפשר היה למנוע את המשברים (אם לא היו מאחוריהם גורמים פוליטיים תקיפים) מלכתחילה.

מאחר המלחמה¹ ועד עתה הננו נתונים במצב בניה משקית בלתי פוסקת. המכשולים הפוליטיים הרבים יכלו להאט את קצב הבניה, אך לא להפסיק אותה. קרה הבניה איננו יורד אלא עולה. וכל עוד המצב הזה נמשך, וכל עוד העליה זורמת אין שום „שפל“ יכול ליהפך אצלנו ל„משבר“. במצב כזה אפשר תמיד — בקצת רצון ומאמצים ובקצת אמצעים לאשראי ולהשקעה — למנוע מכאובים אנושיים אנושים ומפלות מדיניות כבדות. הבאות עלינו עקב חולשתנו ורשלנותנו.

לפני עשר שנים, בפרוץ המשבר, אמרנו כי ב־70 אלף לירות אפשר „לשבור את המשבר“. לא חקרתי לאחר מעשה אם סכום זה הספיק, או שהושקעו סכומים גדולים יותר. בין פה וכה שבירת המשבר באה לאחר שהמשבר העמיק. אולם זכור לנו המעבר מסיוע לעבודה, והתחלת העבודה בנהרים — בכוח אלה זנו עד שיצאנו מן הסכנה האיומה שארבה לנו בשנת 1927. וגם עתה אין בידי לנקוט מספרים, ואיני יודע אם התכנית העלולות להתגשם על יסוד מאמצינו, אם הן פשלעצמן עלולות להסיר את צרת חוסרי העבודה במלוא היקפה. אבל במצבים כמו אלה העיקר הוא לצאת ולזוז מנקודות המות. תנופה גוררת תנופה. ואם במאמץ ראשון לא נצליח בשלימות — נפנה למאמצים חדשים. אולם גם מאמץ ראשון יביא הקלה לאלפי עובדים, ויביא הצלה לעליה ותגבורת בהיאבקותנו המדינית.

איני מעלים מעצמי את הקושי שבהגשמה. נקל יותר לקבל החלטות פלפלי אחרים, וגם לאחרים לא איכפת הרבה. רצונם — אוטמים אזנים, רצונם — שומעים „ואוכלים“. אך החלטה כזאת פשציבור מקבל אותה פלפי עצמו — מורגשת ומורגשת. כל אחד ואחד מאתנו ודאי ירגיש בקרבן זה, וצריך שירגיש. תקציבו של כל עובד קצוב, מחולק מראש, וקשה לצמצמו. ואפילו הפועל המסודר, ואפילו זה שזכה זמן־מה ליהנות מן הגיאות, יכול לספר על חובותיו. למי בית, למי רהיטים. ויש עזרת קרובים, בארץ ובגולה. ויש ויש.

¹ [מלחמת העולם הראשונה]

אבל גם המקשיח את לבו מגורל חבריו, אם יראה עצמו שעה קלה מובטל וידע שהוא זקוק לעזרת ההסתדרות לקבל עבודה, ויהיה נדרש לשלם בעד „הזכות“ הזאת, בעד „הפרוטקציה“ הזאת שכר 12 ימֵי־עבודה — יחליט מיד, בלי לפקפק הרבה, שה„עסק“ הזה כדאי לו. צריך אפוא שכל פועל יפיר פי מקום עבודתו איננו קנינו הפרטי. פי בזכות ההסתדרות, בזכות כלל־הפועלים הוא יושב ועובד בשלה, וההסתדרות היא השומרת שלא יחליפוהו ולא יוציאוהו ולא יורידו את שכרו. צריך שכל פועל יפיר פי שום מקום איננו מובטח לו אם יתן לאֶבטלה שתתפשט. אֶל יבטח שום פועל ב„יחוסו“ וב„תקיפותו“ ובמקומו. אין אנחנו יושבים על סלע איתן. עוד הרבה הרבה תלוי באיירה, באָמון, בכוח ההתגוננות של הציבור. גלי השפל עלולים לסחוף את האדמה גם תחת רגלים בטוחות. מס הפדיון הוא גם מפעל בצרון.

אל נמתין, נעשה — ונחייב את זולתנו

(במועצת ההסתדרות הני"ל)

כל בר־דעת יודע פי חוסר־עבודה אינו פורענות לפועלים בלבד. הפועל ראשון, אבל איננו קרבן יחיד. הפועל הנהו הצרכן הגדול בישוב. המצוקה התוקפת המוני פועלים גורפת אתה מיד גם את בעל־המסעדה ואת האשה הרוכלת בשוק, ואת החננני, ואת החייט והסנדלר, ואפילו את בעל־התעשייה והקבלן ובעל־הבית. בקרב מה שקוראים „מעמד בינוני“ ישנן שכבות שהן הן קני־הדלות גם בימים פתיקונם, ובימי מצוקה הן הנפגעות ביותר והן חסרות־ישע ביותר. חסרות להן גם סגולות ההתלפדות וההתגוננות בצוותא מפני הפורענות. וגם קרן־אור הציבוריות חודרת בקושי אל מאורות־העוני הללו. זכורים לנו פאן פארץ ימי המלחמה וגורלם האכזרי של בני הישוב הישן בירושלים ובצפת ובטבריה, אשר מתוכם נפלו הקרבנות המרובים ביותר. אם לא יבואו מאמצי התבצרות כלכלית של הישוב — יהיו כל מיני סוגים אלה, עולים חדשים ובני הישוב הישן, בני אֶפֶנו ובני בוכרה. הנשגעים לראשונה. יאחריהם נידרדר פולנו במורד.

האומנם חייב הפועל לשאת לבדו בכל הנטל הזה? והאם יוכל לבדו לשאת?

שאלה זו מחלחלת בלבבות, בין שהיא נטענת בין שהיא נשתקת. מדוע הללו אשר הכוח והיכולת בידם מפקיעים עצמם מאחריות ומחובה, מאחריותם הם ומחובתם הם? השאלה צורבת. וגם מי שבא להעמיס על עצמנו את מפסימום העומס — אינו מרגיש פחות בצדק הצורב שבטענה זו. פאילו בתביעתנו הגדולה מאת עצמנו אנו, למעשה, משחררים את האחרים, והבא להפקיע עצמו מאחריות ומחובה אנו מסייעים אותו. פאילו אנו, בקבלנו עלינו את המעמסה, נותנים לאחרים לשקוט בשאננותם. אך הדבר העיקרי העומד לפנינו בשעה זו הוא לא להעריך את האחרים — זאת עשינו ונעשה — אלא להכיר את מצבנו. ולשם כך יש להגדיר את תחומיה של טענה זו. אין השאלה יכולה להיות מכוונת עכשיו אל המוסדות הלאומיים ואל המכשירים הכספיים אשר בידיהם. זאת הפעם הם יושבים אתנו על המדוכה. זאת הפעם חלקם רב בתכניות העבודה הנתפנות. זאת הפעם לא היה צורך בכל אותן הדפיקות הממושכות בדלת, ובכל אותן התביעות וההמרצות וההוכחות אשר עליהן היינו מאבדים את מיטב פחותינו וזמננו בעונות המצוקה הקודמות. ולפיכך נתרבו הסיפויים פי יקל לנו הפעם להתגבר על המצוקה בראשיתה.

נפיר ונדע: פיום הזה אין הפועל „לבדו“ כאשר היה. הנהגת התנועה הציונית בתוך עמה היא יושבת. ומתוך עמה היא שואבת. חדלנו להיות מנוהלים על ידי יושבי־מרומים, אשר עיקר זכותם בזרותם ועיקר עילאיותם במרחק אשר בינם לבין דרי־מטה, וגם פונותיהם הטובות התנפצו אל המחיצות האטומות שבינם לבין מה שמחוץ לחברתם העילאית. הענינים החיוניים של הישוב נעשו לעניניה של ההנהלה. והנהלה זו יודעת חוסר־עבודה מהו למעמדו של הישוב פולו, והתרופות כלכלית של הישוב מהי למעמדנו המדיני ולכוחה של הציונות בעולם.

הטענה מתפונת איפוא אל שני הגורמים האחרים, הנוהגים פאילו אין הדבר נוגע להם: א. החוגים הבעלי־בתיים שפישוב, ב. הממשלה. בעל־הבית היהודי פארץ אין פמוהו לגבי קיום מצוות לאומיות וציבוריות. שלא פכברו בגולה שהיה תמיד נתבע. בעל־הבית פארץ, בעצם

היותו בעל-בית, כבר מילא עד גמירא את כל חובותיו הציוניות והאזרחיות. והרי הוא פטור מכל חובה נוספת. כזהו בעלה-בית הפרט, מחוץ למעטים. וכפרט פן איגודיו, יש לו לבעלה-בית ארגונים עשירים ותקפים — ארגוני בעלי-בתים בערים, ארגוני בעלי פרדסים ונחלאות בפפרים — אולם לא לשם כך הם קיימים שיטילו חובות מסוג זה על חבריהם. ארגונים אלה חזקים מאד, כשהם צריכים להישפט עם העיריה, לזלזל במוסדות הלאומיים, להוציא מן הממשלה חוק פנגד משמרות הפועלים היהודים, לתמוך בארגוני מפירי-שביתה, אולם פוחם תש מיד כשהם נתבעים להטיל על חבריהם עול מצוות ישוביות. לפיכך הם מסתפקים בעיקר במתן-עצות. מהם יצאה העצה הגדולה בשעת המשבר של תרפ"ו-תרפ"ז לשחרר את הארץ מפועלים עבריים מיותרים, ומתוכם גם נשמעה עתה העצה הרחמנית: סיוע! מובן מאליו, לא מפיסם, חלילה. יש, ברוך השם, קופה עשירה לכללי-ישראל, ומי שהביא את הפועלים הללו לארץ-ישראל חייב לרחם עליהם ולתת להם „קצבה“.

ומאידך, כלום אין בעלה-בית נותן? וכי כל אותן הקופות העשירות של הפועלים, ו„בתי-פרגרים“ שלהם הדוקרים את העינים, כלום משלהם הם, משל הפועלים? חלילה. הכסף — כספו של בעלה-בית. אל תתמהו, לפיכך, אם מתוך מאמריהם של פובליציסטים בוסתנאיים יתגלה לכם יום אחד שחלקם רב בקרן חוסר-העבודה, למשל, ובשאר מפעלי עזרה הדדית של הפועלים. פובליציסטים מפורסמים ובעלי-בתים הגונים, חסידי הבנין הפרטי, כלום יעשו מעשה מגונה ויתקשטו בקרבנות ובתרומות של אחרים, וייחסו לעצמם גם את תרומת-הרש? ואם פכה הם מכריוזים, בלי בושת פנים, חזקה עליהם שהם יודעים עד מה הם תורמים ומנדבים ומסייעים. ולפיכך מתחמץ עליהם לבם שבכספם הם זורחב-לבם מוקמים מפעלים „מעמדיים“ ו„מפלגתיים“, אשר במקום לעזור למחוסר-העבודה הם מוציאים את כספם ל„משמרות“, לפי מיטב האינפורמציה האובנקטיבית של פותבי-היזר המהוללים.

אולם לא רק ארגוני התקפים בישוב זכאים לעמוד מן הצד בשעה שהישוב צפוי לפורענויות קשות, אלא אף החוגים „המתקדמים“. אין אנו רואים אצלם שום התעוררות לפעולת התגוננות והצלה, אין אנו שומעים

מהם שום הצעות לפעולה של ממש, אין אנו מכירים אצלם שום סימני נסיה להטיל חובות על החוגים האמידים והמבוססים בישוב למען הקל את מצוקת החוגים החלשים, ולמען הסיר סכנת פורענות מעל הישוב פולו. תחת זאת אנו שומעים מהם פתגובה על עניני השעה הקשה, פי יש להם עקרונות לאומיים חשובים הפותרים את כל השאלות, ואם נקבל את השקפתם על „סידור יחסי-עבודה“ והקמת „מועצה כלכלית“ ניגאל בבת-אחת מחרדה לגורל העבודה העברית וממצוקת חוסר-העבודה, וכל החוגים בישוב יעשו את חובתם, ובלבד שאנחנו לא נעכב. ופיהם מלא טרוניה: מי שָׁמַךְ? מה פרצתם? מדוע נטלתם לכם את הגדולה ואת האיניציאטיבה ואת המעמסה הפכדה אשר איננה לפי פֹּחֶכֶם?

ואלה אשר כל צעדיהם נמדדים במידות הלאומיות העליונה, קובלים עלינו על אשר אנו, שאיננו אלא חלק מן הפלל, מתנשאים לבוא במקום הפלל ומבקשים רֶחַח והצלה במאמצים „מעמדיים“ ו„מפלגתיים“.

אכן, עצם הטרוניה עלינו היא מעשה פטריוטי, ואם כזה או כזה הוא הקטרוג עלינו, הרי תמיד יספון לחפות על אפס-רצון ואפס-פעולה השתמטות מקרבן, תכונות טובות אלה אשר בהן נתברכו חלקים גדולים ועיקריים של המעמדות הבעלי-בתיים בישוב.

לא מרוב טובה ולא מגאווה ומגודל-לבב אנו „מתפרצים“ ו„מתבדלים“ להעמיס עלינו את הנטל הכבד. אנו אנוסים לעשות כך. אנו חייבים לעשות כך, אם איננו רוצים להיות כאחרים, אם איננו רוצים להידבק במפתח האדישות והסתידות-העורקים הרוחנית העושות שמות בחלקים הבעלי-בתיים של הישוב.

למדדי-נסיון אנחנו, נסיון ישובי מר. במשבר תרפ"ו-תרפ"ז ביקשנו להפעיל את הישוב למפעל ישובי כללי. ביקשנו לעורר את מצפוננו של השכבות האמידות והמבוססות בישוב. אותה שעה ויתרנו על מפעל הצלה „מעמדי“, במסגרת כלל-הפועלים המאורגן, והצענו לועד הלאומי שיצא אל הישוב, ויקים מוסד כללי בידי הישוב וברשותו, לשם התגברות על המשבר בעזרת אשראי למוסדות מוניציפליים וישוביים. הצענו להקים את

„אוצר הישוב“. אילו פגמים גילו אז חריפי־הפובליציסטיקה הבעלי־בתית בהצעה מסוכנת זו? ברי היה להם שמתחת להצעה זו הסתתרו תאנת־השלטון ותאנת־הבצע“ שלנו, וכי מתוך אילו פגמות אחרות אנו עלולים להציע הצעות מעין אלו. והביקורת „הישובית“ הזאת השיגה את שלה. בני־בריתנו בועד הלאומי נבהלו. למען הצלחת המפעל הוצע לאנשינו שימסרו את הקמת המפעל לידי ציונים פלליים, בעלי־בתים שלמים וכשרים. אנחנו, שויתרנו באותם הימים על כל מפעל „מתבדל“, הסכמנו גם לכך, ובלבד שתיעשה איזו פעולה, ובלבד שהישוב יקים מכשיר כספי העומד לרשותו והעלול לסייע במשהו לחיסול המשבר. והיודעים אתם מה גורלו של מוסד זה, אשר עלה במחשבה כמכשיר כספי של הישוב העומד לו בשעת הדחק והעלול לשמש מקור־כוח לכנסת־ישראל המאורגנת? אותם החוגים אשר לכבודם חרדו את כל החרדה הגדולה וטיהרו את המוסד מהשפעה של פועלים וממרץ ומסירות של פועלים — אותם החוגים לא נעו ולא זעו. והשתתפותם הכספית ב„אוצר הישוב“ היתה כהשתתפותם בקרן חוסר־העבודה „המעמדית“. והמוסד נצטמק. מפל הפטריזטים, הקובלים מרה על התבדלותנו והשתלטותנו, לא קם לו גואל.

ובבוא עכשיו שוב שעת־נסיון לישוב האם נכזבו שוב את כוחנו לבטלה, ונצא לדפוק בתריסים המוגפים, עד שנמצא לנו שומע מנומנם? האם נשב וניעגן לכל אלה הדורשים נאה מבלי שיִדעו לגלם את דרישותיהם במעשים של ממש? האם בזה נצא ידי חובה לחברינו הנמקים ולמצוות הלאומיות העילאיות שנתן לפגות המוסריים המפעמים בציבורנו שירדמו וישכבו לבטח עד בוא שעת רצון והסכמה מצד כל השבעים השאננים ביישוב, או מצד אותם הפלתי־שבעים והפתי־שאננים אשר אינם מן הישוב, ולא שורש להם ולא אחיזה בגורמי הבנין ובחבלי הבנין?

מרה היא ההרגשה שבענין שהוא ענין הכלל אין לך בני־ברית בתוך הכלל הזה. בני־ברית לא לדיבורים בעלמא, אלא למעשים, לקרבנות, למילוי חובות. מרה היא ההרגשה שמסביבך שאננות וטמטום ועקמומיות־הנפש וציבוריות בטלנית חדלת־מעש ורוחניות תלושה של מבלי־עולם. אין אנו משחררים שום חוג ביישוב ממילוי חובה, תביעתנו מופנית לכל אחד ואחד. מי שמכיר בערך המפעל שאנחנו עושים ובנאמנות הקרבנות שאנו מטילים

על עצמנו — יצטרף למפעל ולקרבתו. ומי שמוצא דרכי פעולה והצלה והבראה טובים משלנו — ילך בהם. אך בל ישב בחיבוק ידים, בל יצדיק את נפשו ואת פיסו באמתלאות ובטרוניות. אל יבוא אחר כך בטענות של יחסני־בני־אפרים לגדעון: „מה הדבר הזה עשית לנו לבלתי קראות לנו כי הלכת להילחם במדין“. אנו קוראים וקוראים בלי הרף. לא נתן לשקוט. וגם מאת המוסדות הלאומיים נדרוש. אנו מעריכים מה שהם עשו באמצעיהם הם. אך נדרוש מהם שלא יסתפקו בכך, אלא יפעילו את כל חוגי הישוב ויטילו עליהם חובות, ויתבעו מהם לשאת חלקם באחריות לענינים גם בזמן שהם נעשים יגיעים.

נדרוש ונחייב — אך לא נמתין ולא נעכב שום פעולה. הדרישה מאת עצמנו שנעשה מיד ולא־אחר כמלוא יכולתנו, מפלי לסמוך על זולתנו. היא פרי נסיון מר, פרי אכזבות קשות, אך אינה באה לשחרר את האחרים. איננו משחררים בתביעתנו שום אדם בישוב.

הפועל יעשה את שלו. הוא לא ימתין עד שהמצב יהיה ללא נשוא וללא מלט. הוא יעזוב בקרבו את עומק ההרגשה המוסרית החיה בו ואת המידות החברתיות הטובות הגנוזות בו ויגייס את כל כוח ארגונו ויכלתו המעשית ויעמیس על עצמו את מפסימום העומס אשר בכוחו לשאת. כוח עשייתנו ומסירותנו הוא שיתבע.

על בעלי־קמיעות מימין

עכשיו נשאלו מוסד כזה, שהכל בלי יוצא מן הכלל, יהיה להם חלק ואמון בו, הרי ימצאו רבים שישאלו את עצמם, באיזו צורה יוכלו ליתן את עזרתם? (מ. מדוניני ב„הארץ“)

ד. רמז טבע במועצת ההסתדרות מטבע: „בעלי־קמיעות“. הפננה אלה מתוכנו המוציאים את הקמיע המוכן להם מראש על כל צרה שלא תבוא. אתה טוען בכיבוש־עבודה, בצורך־עליה, בספנת־אבטלה, והם לך: בארגון משותף, במלחמה במלחמה, במלחמה בפאשיזם ובאימת האינטרנציה בטסטר.

אך יטעה מי שיחשוב כי שיטת הריפוי בקמיעות מצויה רק אצל אנ"ש. היא נפוצה גם אצל אחרים, ובמידה מיוחדת אצל כמה מאנשי „הציונות המתקדמת“. וכשאתה תופס אותם בדשׁ-בגדס ורוצה מהם עשיה פורתא, לשעה, להיום, הרי הם מוציאים את הקמיע שלהם ומסבירים לך את כל החסדים השמורים לך למחר ולמחרתים, אילו הספמט לקדש את הקמיע. אתה ממרר להם את החיים בפצעים חיים ובקוצר־רוח: נדחק הפועל מן המשק החקלאי, התרופפות כלכלית של הישוב, אנקת מובטלים ונטולי פרנסה, והעליה מסתכנת ומעמדנו הפוליטי משתפל — והם מגישים לך ברוח־רוח שיטת־ריפוי כוללת: מרות לאומית עליונה, סידור יחסי־עבודה, מועצה כלכלית. אתה להם ב„עזרה מהירה“ והם לך בקמיעות. אתה בטרדנות והם בניחותא. אך תשמע להם והכל על מקומו יסתדר בשלום. וכך הם מצילים את נפשם, ואולי גם את נפשך.

ובזכותו של אחד הקמיעות הללו — הקמיע הקרוי: „מועצה כלכלית“ — זכה גם מפעל „פדיון־עבודה“ של ההסתדרות שיותר נדר השתיקה הנהוג לגביו בכל שדה הפובליציסטיקה של עתונותנו „הכללית“, ומר מדויני יעלה אותו בפיעטו („הזנחה ותוצאותיה“, „הארץ“, א' באדר). האם אין הדבר ראוי לציון מה? לפני שבועים באה מועצת ההסתדרות וגללה את תכניתה להטבת המצב. לא הלכה המועצה אחרי הכרזות הומיות, ואף לא הוציאה מבית־גנזיה את התרופות הפוללות השמורות עמה, פי אם עשתה מעשה: הקהילה את קהל חבריה והעמידה עליהם מצוות, מצוות חמורות, ולשאר הציבור אמרה המועצה (אמרה בעצם עשייתה): לא עת שבת בחיבוק־ידיים. אַל תתנו למפעל־החיים של כולנו להתגלגל במורד. הצטרפו בכל צורה שתבחרו למעשה ההצלה. ואם אין את לבכם להצטרף למעשנו אנו, ואם יש אתכם דרך־פעולה אחרת, תכליתית יותר — השמיעו ונדעה, אך אַל תשהו ואל תפגרו, קומו ועשו.

מאז ועד היום עברו שבועים ימים. ודברי ההסתדרות לחבריה לא יצאו לריק. ויום יום מביאים אנשים את תרומותיהם למלאכת הבנין וההצלה, מי מאהבה ומי מחובה, מי בשמחה של מצוה ומי באנחה על קשי הקרבן, והאנשים מגלים מופת של מילוי חובה אזרחית שאין הפרקטיקה הציונית עשירה בשפמות, ועתון הפועלים מספר יום יום על אסיפות ועל ישיבות.

על התנדבויות כספיות ועל מתנדבים לפעולה, על תורמים בהמון ועל מכתמים רגליהם ממקום למקום כדי להתרים.

וראה זה פלא: לעתונות הציונית „הפללית“ בארץ אין הדבר הזה נוגע! הקורא המסכן, אשר „דבר“ הוא „לחם-חוקי“, עלול להאמין שעולם-הישוב אין לו עכשיו אלא דאגה זו ליצירת עבודה ולהקלת מצוקתם של מחוסרי-העבודה. לבי לבי עליך, קורא „דבר“, אשר מאשריך מתעים אותך ומשעים אותך במעשי-שוא. העתונות הציונית „הפללית“, שחותרת פטריוטיות ושלמות לאומית ואהבת-ישראל, היא וסופריה וקוראיה אינם יודעים על כל זה מאומה. כל פובליציסטיה ופיליטוניסטיה — על נסוגיה ומתקדמיה — מאחדים בשתיקה יפה וצנועה¹.

יש לישב שתיקה כללית זו של העתונות „הפללית“: כי על פן כללית היא ואין דרפה להיטפל לענין בלתי-כללי פגון זה. לבה של עתונות כללית נתון לעניני כלל-האומה, ומעשה זה שההסדרות עושה סוף סוף איננו ענין של הכלל, אלא ענין של „חלק“, ושל חלק מעמדי דוקא. ומהו כי העתונות הכללית תתן דעתה עליו?

כך יאה וכך נאה, אלא שאותו קמיע השמור לו למר מדויני הוא שגרם לו שיפרץ את גדר השתיקה. וכך הוא אומר: „עבודות ציבוריות, סלילת כבישים ובנין בתים במשקים ובקבוצות הם ודאי דברים חשובים לתקנת המצב בעבודה — פתרון גמור לא רק למחר אלא גם למחרתם אין בכל זה“. ומי גבר ציוני ויסתפק בפחות מפתרון גמור למחרתים?

אולם יש חוגים שלהם דואג הפובליציסט הציוני לא רק למחרתים, כי אם גם להיום. הוא יודע כי סלילת כבישים ובנין בתים „אין בזה משום פתרון לשאלת מחוסרי-הפרנסה מן החוגים האחרים שמספרם הולך ומתרבה“. ברור לו שלא בנין בתים וסלילת כבישים יביאו להם ישועה, אלא פתיחת חנויות ומסעדות נוספות. והלא יש לחשוש שמפעל-ההסתדרות לא יעסוק בכך. לפיכך מגלה מר מדויני „סוד גלוי, שלא רבים מאלה העומדים מחוץ להסתדרות יהיו מוכנים להירתם בפשטות בעגלתה, לתרום את תרומתם למפעל „הפדיון“.

¹ פרט למ. כרמון ב„דואר היום“.

אני מאמין שמר מדויני צדק בהחלט בפרוגנוזה שלו. על כל פנים, רבים מוכנים היו שלא להירתם „בעגלת־ההסתדרות“. וגם שמעתי שציוני הגון בעל משפורת הגונה במוסד הגון, חבר למפלגתו של מר מדויני, כבר אמר: מדוע אתן לפי דרישת ההסתדרות, ולמטרה שההסתדרות מתה ויבגודל משונה זה שההסתדרות קבעה? ציוני כללי אני, תאמר לי מפלגתי מה עלי לעשות.

כסבורים אתם שמר מדויני, כבא־פּוֹחַם של אלה שאינם רוצים להירתם „בפשטות“ בעגלת־ההסתדרות, יציע להם להירתם בעגלה אחרת, למשל „אוצר הישוב“, או פניסה כצד שלישי לחברה המתיסדת על ידי הסוכנות וקרן חוֹסֵר־עבודה — ואם לא לשם סלילת כבישים ובנין בתים, הרי לשם עזרה למחוסרי „פרנסה“ דוקא — חייכם שאתם טועים. למה לטפל בקטנות פאלה בשעה שאפשר להוציא את הקמיע: „אילו היתה קיימת עכשיו מועצה כלכלית מבאי־פּוֹחַם כל החוגים הציבוריים והגורמים הכלכליים, היתה יכולה למלא תפקיד חשוב מאד, אולי תפקיד מכריע בענין זה. עכשיו, כשאין מוסד כזה, שהכל, הכל בלי יוצא מן הכלל, יהיה להם חלק ואמון בו, הרי ימצאו רבים שישאלו את עצמם באיזו צורה יוכלו ליתן את עזרתם?“ עצם השאלה „באיזו צורה יוכלו ליתן את עזרתם“ נשארת בתיקו. אולם אין זה העיקר. העיקר שהקמיע קיים.

אנשי „הציונות המתקדמת“ הם, כידוע, בדרך כלל שוחררי־טוב ודוברי־שלום לכל אדם ולכל סיעה, אלא שכמה מהם יש להם נטיה משונה, רחמנא ליצלן: לאחר הקונגרסים, שבהם הם מראשי המחנותים ומזווגי זיווגי הקואליציות, הצרות והרחבות, תוקפת אותם, לא עלינו, חולשת־הדעת והם נופלים לתוך עצבות ומתחילים להרהר אחרי הזיווג ולגלות בו כמה פגמים. וגם מר מדויני ביגונו מגלה רז ומזפיר עוון: „בחלק מסוים של המחנה הציוני לא התיחסו לתכנית זו (של המועצה הכלכלית) בהתלהבות יתירה“. התלהבות יתירה דוקא! למר מדויני מותר להתיחס בלי כל התלהבות לתכנית של „סלילת כבישים ובנין בתים“ רק משום שאין בה פתרון גמור למחרתים. ואחרים חייבים להתיחס בהתלהבות יתירה דוקא

לתכנית סתומה של מוסד-קמיע, שאין אדם יודע מה יהיו הרפכו וסמכותו וכושר-פעולתו וכוחו לגבי „הגורמים הפלפליים“.

ומובן מאליו, שכאן מצא בעל-דין ובעל-קמיע מקום לגבות חוב. מדוע לא הוקמה עדיין המועצה הפלפלית? מפני שהפועלים באפסקוטיבה „לא הזדרזו“, והאחרים „שכחו“, וכולם יחד „הזניחו“. לכאורה, גם ציוני מן השורה סתם ולא רק חבר פעיל של סיעת „המתקדמים“, אשר אנשיה יושבים באפסקוטיבה גם בלונדון וגם בירושלים. ואשר האיש שעמד בראש רשימתה נבחר לנשיא ההסתדרות הציונית, יכול היה לדעת במה היתה נתונה ההנהלה הציונית בחדשים אלה: מה המצב הפלפלי אשר מצאו בארץ חברי האפסקוטיבה בשוכם מלוצרן, ומה הדאגות המדיניות אשר אפפו אותם, ואפילו אילו סבכים נתגלו בשעה קשה זו לארץ ביחסים עם לא-ציונים ועם אנטי-ציונים בגולה. ואפשר היה, אגב, גם לדעת שבינתיים הסתדרה עבודתה של „הקואליציה הרחבה“, עבודה שאיננה מסתדרת בן-לילה, ובינתיים הועברה מחלקת ההסתדרות מלונדון לירושלים, ובינתיים ניגש ד״ר רופין להקמת המכון לחקר הפלפלה, ובינתיים עסקו ד״ר וייצמן וחבריו — אמנם בהצלחה מועטה — בחיפוש דרכי שלום בישוב, ובינתיים הלא גם בוצר מצב האשראי בארץ, ועובדה תכנית לתקנת מצב העבודה, והתנהל משא-ומתן עם משלחת סמואל, והופיין וקפלן יצאו ללונדון לשם הגשמת כמה תכניות. לכאורה, אין דברים אלה נעלמים מעיני פובליציסט ציוני, אולם הוא באחת: הבו לי מועצה פלפלית, ואם אין — הרי זו „סבוטז'ה מחושבת“.

מבקש אני להרגיע את מר מדויני ולומר לו שגם אלה שאינם מתיחסים „בהתלהבות יתירה“ ל„תכנית“ המועצה הפלפלית, אינם מתכוונים לשום סבוטז'ה. ואפשר אפתיע אותו אם אומר לו שלמועצה הפלפלית שהוא מציע אני מוכן להתיחס אפילו בהתלהבות יתירה. סיסמאות של מועצה פלפלית אני מפיר עוד מועידת לונדון ב־1920, כשעלתה במחשבה מעין-דיקטטורה פלפלית מבחוצ, ואני מודה שהתיחסתי לסיסמה זו ולכיוצא בה בלי כל התלהבות. אולם אני מוכן תמיד להסתפל לא רק בקנקן, אלא אף במה שיש בו. ואם מר מדויני יש עמו תכנית של מוסד אשר יכניס „קצת סדר ושיטתיות בתוהו ובוהו של הפעולה הפלפלית הנעשית בארץ על ידי

גורמים ציבוריים ופרטיים, ו"שהפל, הפל בלי יוצא מן הפלל, יהיה להם חלק ואמון בו", לא אסרב להתחסס אליו בהתלהבות יתירה.

פיצד משיגים את המוסד המוסמך האידיאלי הזה, "שהפל, הפל בלי יוצא מן הפלל יהיה להם חלק ואמון בו", מה שלא הושג בארגון פנסת־ישראל, ולא הושג בדרך ההסתדרות הציונית, ולא הושג בדרך הסוכנות היהודית? אפשר יודעים זאת בעלי־קמיעות. אלא שמדרפם של בעלי־קמיעות שהם מפרסמים את ה"מה", ואת ה"פיצד" הם שומרים לעצמם ואינם מגלים אותו לבלתי־צנועים.

ואני אינני מפקפק בצדקתם של בעלי־קמיעות: אילו הצלחנו לארגן את כל העובדים הערביים, העירוניים והכפריים, במשק הערבי ובמשק העברי, ואילו היו הם תובעים פולם כאיש אחד שכר פשכרו של הפועל היהודי, ואילו היו הם מקיימים את מצנת הסולידריות המעמדית כלפי עצמם וכלפי העובד העברי המאורגן ואף כלפי אָחיו ואחיותיו של העובד העברי המאורגן הנמצאים עדיין בגולה, ואילו היו הם מתוך נאמנות זו לעבודה המאורגנת וכיבושיה עומדים כחומה מול כל עבודה בלתי־מאורגנת הפורצת מחורן ומעבר־הירדן וממצרים ומסיני ומחיג'אז — הרי שהיינו מובטחים בתכלית הבטיחות בעבודה עברית על טהרת האחה הבין־לאומית ולא היינו נזקקים כלל וכלל לכל התלאות של כיבוש־העבודה. וכן אילו היינו מצליחים למנוע, לפחות, את מלחמת איטליה־חבש, ואילו היינו עושים שלום בין סס"ר ובין הציונות ומביאים בלב השלטון הסוביטי את ההפרה שהשפה העברית איננה שפת־הקונטר־רובלוציה ושהציונים אינם מתכוונים לאינטרונציה, ואילו היינו מצליחים להפכות בכל העולם את הפאשיזם עד חרמה — מובטח לנו שהיינו מיטיבים לעשות ונגאלים מכמה פורענויות.

ואתו דבר גם עם קמיעותיהם של המתקדמים: "אילו היתה קיימת מועצה כלכלית מבאי־כוח כל החוגים הציבוריים והגורמים הפלפליים" היכולה להכניס, סדר ושיטתיות בתוהו ובוהו של הפעולה הפלפלית" — ו"שהפל, הפל בלי יוצא מן הפלל יהיה להם חלק ואמון בה", ודאי שהיינו מצליחים מיד למצוא פתרון גמור גם לשאלת המובטלים וגם לשאלת

מחוסרי־הפרנסה. רק שאלה אחת קטנה נשארה ללא „פתרון גמור“: כיצד עושים זאת? היודעים, הגידו! ואשר לא יגיד — ונשא עוֹנוֹ.

יהודים מספרים: מעשה ברבה של עיירה, שהיה דואג לפרנסתם של בני־עניים, היה מחזר במטפחתו האדומה על פני בתי־המלון ומטריד לאורחים הגונים. פעם אחת דפק על פתחו של אורח עשיר, מן „החדשים“, ובמקום תרומה קיבל סטירת־לחי. אומרים עליו על אותו רב שלא נשא את רגליו ויברח, אלא פנה אל הסוטר ואמר: את הסטירה, ר' יהודי, נתת לי, ומה תתן לעניים שלי?

את הסטירה־של־מצוה על חטאים שחטאנו בקונגרס ולאחר הקונגרס נתת לנו, מר מדויני. אולם מה אתה נותן למחוסרי־העבודה ולמחוסרי־הפרנסה?

אדר תרצו.

ז א ב א ו ר ב ך

במקום לבוא אליכם ליום־שמחה, ליום־בנין, אני בא אליכם לשעת־אבל. חלקי באבל זה שונה משלכם. לכם היה זה חבר, מדריך, שליח, אחד מכם. מה היה זאב בשבילי? שלא להשתמש במלים שקשה לי לאמרם, אומר רק: חבר צעיר. מה פירוש חבר צעיר? חבר שאתה מקוה לראות בו את המשך התנועה. תנועתנו, אף על פי שימי שנות חייה אינם אלא פשלושים, כבר ראתה דורות אחדים, ובכל דור ודור העולה בתנועה אנו מבקשים לראות את פני הדור היורש, את הידים הנאמנות העתידות לקבל את מורשת התנועה. איני מתכוון במלה המשך לקיום מצוות בלבד. מתכוון אני לנאמנות הנפשית ולכוח החידוש כאחד. מתכוון אני לאנשים אשר הערכים שנוצרו בלבבות דור ראשון לתנועה יחיו בהם, ושמתוך כך יהיה בהם גם הכוח והעוז לטוות הלאה את החוט. אלה הם בשבילנו „פני הדור“.

וגורל מר הוא לנו, לחברים קשישים, לראות באבדן חבר צעיר, אשר עצם מציאותו היה בה פדי להבטיח לנו כי לא לשוא חיינו. פזאת היתה בשבילי אבידת אהרן שר, שנלקח מאתנו כבן עשרים ומשהו. גורל קשה רדף את

העליות האחרונות. כמה מטובי חבריהן נשדדו מהן. זוכר אני: נכנס אלי פעם לחדר ה"קונטרס" חלוץ חדש, מצעירי ה"התאחדות", בן-אומן, שהגיע לארץ דרך רומניה. לאחר שיחה קצרה אמרתי לעצמי: זהו האישי. העיר הארץ-ישראלית של אז הציעה לו כמה אפשרויות של עסקנות ציבורית, אולם הוא ראה את דרכו — למושבה, לגליל. לא עברו ימים רבים ומיבנאל הגיעה אלי השמועה: הפחור מת. ואולי רק חבריו הקרובים ידעו מה אבד לנו במותו. וכן היה סיומה שנקמן מן הקיבוץ הלטבי, וכן פונדיק מ"שחריה", וכן אלפרד, שכבר נזכר פה. לפני פשנה חקרתי חברים שבאו מפולין על טיב הפוחות הנפשיים האצורים בעליה האחרונה. ואז סופר לי על חבר אחד, בעל-השפלה ובעל-מידות, אשר חבריו ראו בו את איש-העתיד בתנועתנו. ולאחר זמן קצר באה הידיעה: נהרג בעבודתו ב"שמן".

בכל המקרים האלה עגמה הנפש להפרה המרה: נגדע עץ מעצי התקוה. אריכות-ימים אינה דבר של מה-בכך. זוהי זכות שצריך לחתור אליה. היצירה צריכה לאריכות-ימים. חיי הנפש טעונים הצטללות. הפוחות צריכים לגמול. מתוך חיי עשייה פובש לו אדם את הבטחון הדרוש לגילוי מלא של הפוחות. ברנר נגזל מאתנו בן ארבעים. מה היה מצב ספרותנו אילו היה ברנר חי ויוצר בינינו? מה היה מצב ספרותנו אילו היה מנדלי הולך מן העולם בן ארבעים?

לא הפרתי את זאב פמוכם, מתוך חיי שיתוף יום יום. אך סבור אני שידעתיו. בפגישתנו הראשונה, בברלין, רכש את אמוני. ראיתי אז הרבה צעירים, בני תנועתנו בגרמניה. לא רבים מהם אני מוצא עכשיו פה בתוכנו. הימים היו ימי מבוכה, ורבים היו קרבנותיה. איני יודע אם זאב אורבך היה חפשי מן המבוכה, אולם הוא לא היה מן המשתעשעים במבוכה, מן הנכנעים בפניה ברצון. היה בו חזק יסוד הנאמנות, ובכוחה חתר אל התוך. ואפשר היה לראות בו גם אז את האיש אשר לא יפול בשבי הקליפות. באותה פגישה ראשונה, השמורה בזכרוננו, היתה בידו מתנה לחבר — ספרת-מונות: מסכות-מות. פני אדם במותם. ספר התמונות הקטן הזה ביד הצעיר הגבוה והרוזן השיב עלי רוח-חרדות. הנה בא הפתרון. מאז נפגשנו כמה פעמים. וכל פגישה הגבירה בי את האמון ואת האהבה לצעיר יהודי זה, אשר כל חזותו אמרה: מבני-בניו של אברהם

אבינו. חזות יהודית קדמונית, אשר הגלויות הטמיעה לא טישטשו אותה. לא איש־קליפה ולא איש־פזוזה. המחיצות המפרידות, כרגיל, בחיינו: מחיצות של שבטים, של שפות, של מולדות, לא שלטו בו. הוא היה איש־השורש. בלוצרן ראיתיו לאחרונה, שיחתנו שם נפסקה באמצע. היינו צריכים לשוב ולהמשיך. וההמשך איננו.

ניסן תרצ"ו.

ערעורים על המצב הקיים

להזכיר: השנה מלאו כ"ה שנים לקבוצת דגניה. גם לשביתת כנרת, ששימשה דרך אגב גורם מלכד בציבור הפועלים. וגם לאסיפה המיסדת של פועלי הגליל באום־ג'וני (פסח תרע"א) שהצמיחה את ההסתדרות החקלאית, גרעין ראשון לאיחוד פועלי ארץ־ישראל. ליום חגה של דגניה הושמעה התביעה לאיחוד התנועה הקיבוצית. ג' באי־כוח הזרמים הקיבוציים שהביאו את ברכותיהם לדגניה דיברו אך טוב בענין האיחוד. בנענה, בפנינו, דיברו „זקנים“ וצעירים רתת. ההמשך לא בא. עוד לא בא.

בקצת מקומות הועלה ענין האיחוד על סדר היום ונשמעו הרצאות וויכוחים. אף לי נודמן, אגב סיבובי במקומות, לשוחח עם חברים. נמלכתי העליתי על הכתב כמה דברים שאמרתי בנענה, בגשר, בצאלת־השחר, בכפר־גלעדי וברעננה. אין אלה דברי סיכום, אלא אקרמות לבירוּר.

א

לכבודה של דגניה הבכירה ובזכותה של נענה הצעירה נכנסו תחת פיסת־שמים מעוננת חברים מקיבוצים ומגושים שונים. לא לחגיגה בלבד, אלא גם לשיחה שיש בה משום חשבון־הנפש. רשאים אנו לשמוח על שפבר אין בידינו להקהיל למקום אחד את כל חברי המפעלים ההתישבתיים שלנו, אנשי הקבוצות והמושבים והקיבוצים, כמו שיכולנו לעשות זאת בימים קדמונים. אך אילו יכולנו להתפנס פולנו למקום אחד אפשר היינו

זוכים לא רק לשעה של בירורים מבהירים, אלא אף לרגע של הכרעה מטהרת. חבל שמפל חברי דגניה לא קם עדיין אדם אשר יספר לנו את דברי ימי דגניה פהניתם. החסרת תהילות ותשבחות דגניה? אך מן הראוי שנדע פולנו פיצד גדלה דגניה, פיצד צמחה דגניה. ולא רק פיצד גדל והתפתח המשק, לכך יש מספרים ודיאגרמות, אלא גם פיצד גדל הקומץ האנושי הזה, ולא רק במספרים. פיצד היתה הקבוצה הקטנה למה שהיא היום. המשאלות המעורפלות — פיצד קרמו עור ובשר. הדרך איזה חיבוטים ותנודות הגיעו למה שנראה טבעי ומוצק ובר־קיימא בחברה הקבוצתית של היום. כמה וכמה פרטים מחיי דגניה, מאמציה ומשבריה וקורותיה. הם קלסיים. העברית קוראת לכך: ראשונים. ועל אלה נאמר: מעשי אבות סימן לבנים. במעשי ראשונים מקופלים רמוזים וסמלים. ואילו ידענו אותם לאמיתם היינו לומדים מהם הרבה גם לגבי השאלות המטרידיות אותנו עכשיו, בשלבים החדשים של המפעל השיתופי.

ב

חבר אחד, ממברכי דגניה, אמר: „דגניה לא זוה“ . אמר זאת בזיחיות־הדעת. ודאי התכוון לשבח. שמעתי והירהרתי: דגניה לא תפיר טובה על קומפלימנט שכזה. וההיסטוריה של דגניה לא תודה בו. דגניה „זוה“ . זוה כמה וכמה זיזות, כפעם בפעם. ואי ואבוי היה לדגניה — ולנו לכולנו — לולא „זוה“ . בדגניה גופה היו אנשים אשר היו מזיזים אותה. יוסף בוסל היה מזיז מבפנים, וא. ד. גורדון היה מזיז גם בזמן שהיה בתוכה וגם בזמן שהיה מחוצה לה. והזיזו לא רק אנשים מבפנים, אלא אף פוחות מבחוץ. תנועת הפועלים בכללה, המפעל הישובי בצמיחתו, העליה, מפלגות העבודה ואף קבוצות־אחיות, והקיבוצים הארציים (גם בשעה שעוררו התנגדות) — כל אלה הרחיבו את אפקיה. כל אלה הצעידו. ומאותה דגניה הקטנה של אז — אשר עדיין פסחה על הסעיפים בין „חשבון פרטי“ לבין „קומונה“, אשר עדיין לא ידעה פיצד משתפים את האשה בעבודה, אשר התלבטה בין מטבח פרטי לחדר־אוכל כללי, ובין טיפול נבדל בילדים ל„טיפול משותף“ — ועד דגניה של היום קיימת סדרה של „זיזות“ גדולות, גדולות וחשובות.

וה"זיוזות" של דגניה היו לא רק בשטח ההתפתחות הפנימית של הקבוצה. הן היו גם בכמה וכמה שטחים אחרים, חשובים מאד. וקודם כל לגבי תנועת הפועלים בכלל. דוקא לדגניה עלו כמה קנינים של ההכרה הציבורית בקושי רב, אולי ביתר קושי מאשר לאחרים. לא בקפיצת־הדרך הגיעה לידי ההכרה הפרורה ששתי מפלגות הפועלים חייבות להתאחד. וגם בחיים הבין־קבוצתיים מגיעה דגניה למה שהיא מגיעה — כדרך שהגיעה בדברי תנחום¹ — לא בדרך קצרה.

עוד לפני שנים מועטות היתה דגניה מן המעמיקות לחוש בחיי הקבוצה מבפנים, אך לא מעמיקה לראות בהערכת קשרי הקבוצה עם חברותיה, בהערכת אפשרויות היצירה הגנוזות בקשרים אלה, ובהערכת ההכרח הפנימי שיש בכך לקבוצה. ורק לאחר אבידות מרובות — לאו דוקא בדגניה גופה, אלא בכל רוחב השדה של היצירה הקבוצתית — הגיעה דגניה לכך שכמה דברים שנראו לה קודם פסולים בתכלית נעשו עכשיו חשובים בעיניה ביותר. מה רבה הדרך מדגניה זו שראתה את הקבוצה — כל קבוצה לעצמה — כחטיבה נפרדת ובודדת השומרת מפל משמר על סוברניותה מפני חשש־התערבות של קבוצות־אחיות, מדגניה זו ששנים רבות היתה מקיימת את חֲבֵר־הקבוצות כפרציה רופפת לשם קשרי־שיחה וזיפוחים וללא פעולה יוצרת ומחייבת — ועד דגניה של עכשיו, הטורחת במיוזג חֲבֵר־הקבוצות עם גורדוניה לגוש אחיד, שולט בחיי קבוצותיו ומכוון את הרפכם ואת מיוזגם, ומצווה על "מילואים" מן הגולה לארץ, ומטיל עליהם תפקידים, כשם שעושים ומכוונים שאר הגושים הקיבוציים. ומאותם הימים שהיו מנפים בכברה כל מועמד־יחיד לחברות בקבוצה לאחר שעבד בה כמה זמן, וכל אישור יחיד היה מסעיר את חיי הקבוצה ואת אסיפותיה הפלליות, ועד הימים שדגניה ושכמותה מקבלות

¹ בכינוס נענה. ראה "דבר", גליון 3215, י' פסליו תרצ"ו: "אני מרגיש כי גם אחרי האיחוד הגדול היקר של "אחדות־העבודה" והפועל הצעיר" עוד אין לנו האיחוד השלם אשר אנו מבקשים. יש אישקט בלב, והכאב גדול מאד. — מה מפריע להקים את האיחוד, שהוא קיים בלבבות — המלה איחוד היא לפעמים בנלית, אבל האיחוד צריך לבוא בפשטות — ובלב".

בבת־אחת — לפי המלצת מזכירות־החבר — קבוצת־מילואים מן הגולה, ישנה ודאי זיוה לא קטנה. זכות היא הזיוה ולא גנאי.

מבחינת הזיוה אין דגניה, כמובן, אלא משל. פולנו זנו, הוזנו והוזנו. ויש שבאו להזינו ונמצאו מוזזים.

וגם עכשיו הגענו לנקודה, שאין אנו רשאים להישאר בה, מבלי לזוז הימנה. ואמנם, בכינוס־נענה בקעו קולות, זקנים וצעירים, הקוראים זה לזה: עלינו לזוז! לזוז — לקראת איחוד התנועה הקיבוצית.

ג

מפי כמה נואמים — בדגניה ובנענה — נישא שם האיחוד. ורמז¹ ותנחום הגדילו. רמז דרש לגרש מתוכנו את דיבוק ה„פירודיות“. הוא רואה את מעשה־האיחוד כחוט־השערה ואומר: „פשוט: להתאחד“. תנחום השמיע זעקה גדולה ומרה על פגמותה של אחדותנו. אף הוא מבקש להכריז מן הגבעה הזאת פי הגיע הזמן „ריקום הדבר!“

אף אני לא הייתי רוצה למנוע מעצמי דברי צרי ומרפא אלה, אך מה אעשה ואני רואה את האיחוד הזה פהר גבוה ותלול. מכל האיחודים הרבים אשר ביצענו שלבים שלבים — השנה, בפסח תרצ״ו, כבר נמנה כ״ה שנים מעת התחלנו באיחוד: הפינוס של פועלי הגליל באוס־גיזני. שהניח את היסוד להסדרות החקלאית — נראה לי איחוד זה, שאנו מדברים בו, הקשה ביותר. ומי יודע אם ציבורנו, על גושי השונים, יתאזר לקראת איחוד זה בטרם נשתה־נמצה את קובעת כוס הפירודיות עד תומה.

ד

בשעה שביצענו את איחוד „הפועל הצעיר“ ו„אחדות־העבודה“ האמנו בתום־לבנו פי עשינו מעשה של קיימא, אשר כ״ה שנות תנועת

¹ בכינוס נענה: „אני רואה את האיחוד של התנועה הקיבוצית כנכס הרבולוציוני הגדול ביותר, אשר התנועה הקיבוצית יכולה לקנות לעצמה ויכולה לזכות בו אלתנו, את הציונות ואת העם העברי, זהו הצעד החשוב ביותר לעיצוב ההסדרות. האחדות הזאת של התנועה הקיבוצית — אין צורך לקנותה בויתורים על איזו שהיא חלוציות. כי אם בויתורים על פירודיות.“

העבודה ציפו לו. ידענו כי עוד לא כל מי שצריך היה להיות אתנו בא אלינו, ידענו כי במחנה החלוצי קיים עוד פלג אחד — „השומר הצעיר” — אשר טרם מצא את דרכו לאיחוד. אך האמנו כי בפנים מפלגת פועלי ארץ־ישראל נכנסנו לעולם שפולו אחדות חלוצית. האמנו כי מעכשיו ניצלנו מחשבונות של גופים ומהתנצחויות בגלל החשבונות האלה, נפטרנו מעקמומיות־הפירודים, ופניות צדדיות לא תהיינה להן שליטה עלינו. מעכשיו נדון בכל שאלה לגופה, חפשים מכונות זרות, מחשדות ומחששות. מעכשיו הננו מחנה אחד, אשר יתכנו בו חילוקי־דעות, אך לא ניגודי אינטרסים. והנה נתבדתה אמונתנו. שגיאה אחת ששינו חיבלה את מעשינו.

רמו הזהיר מפני תחבולות השטן. אצא בעקבותיו ואזכיר את המעשה בר' יוסי די־לה־ריינה. הוא רצה לגאול את העולם. הוא כבר לקח שבי את הס"ם. ככל אותו בשלשלאות. הרעיב אותו והתיש פוחו. עוד מעט־קט והעולם היה נגאל. הערים הס"ם וביקש רחמים: קמצוץ טבק ונתן לו. ריחם עליו די־לה־ריינה ונתן. אך הריח הס"ם את ריח הטבק, נתחזק וקרע את אזיקו והחזיר את שלטונו בעולם. כך אירע גם לנו. ככלנו את השטן המפריד. אבל טעינו טעות קטנה: השארנו לו סדק כדי אחיזה. לא הבינונו כי אם אנו מסתפקים באיחוד מפלגות בלבד ומשאירים את המפעל הקיבוצי בפירודיו, הרינו נותנים קטורת באפו של השטן, ומריח הפירוד יפריח וילך ויהרוס עד היסוד את אחדות תנועתנו כולה.

ה

למנוע טעות: הקובלנה על פיצולו של המפעל הקבוצתי אין משמעה קובלנה על שמרצנו הישובי־חלוצי איננו לובש בכל ומכל צורה אחת ואחידה.

אין להביט בעין רעה על מציאותן של צורות חברתיות־משקיות שונות בפעולתנו ההתישבותית. אדרבא, בבואנו לעצב צורות להתישבות העובדת לא קיבלנו שום הלכה למשה מסיני, ואף לא מהר אחר. וגם לאחר עשרים וחמש שנות ישוב עובד עדיין לא נחתמה משנתנו הישובית. עוד יש ויש לחפש ולחדש. וגם מי שבוטח באמיתו ובצורת־החברה שאחו בה, שהיא כולה בתכלית השלימות, אל יולול בצורת־החברה של חברו.

ואפילו הוא דוחה אותה להלכה. צורת־חברה אינה סכימה בלבד. היא סופגת לתוכה את לשד אנשיה. ורק בכוח לשד זה היא מקבלת את מלוא ערכה. ולפיכך ימצא כל מתבונן בעל־נפש בכל אחת מן הצורות הקיימות אצלנו תכונת־מה, תוספת־מה, הטעמת־מה, גיוון־מה, הראויים להיאצר באוצרה הכללי של התנועה.

הצורך לגלות ולמצות את כל כוחות החלוציות הגנוזים במחנותינו מחייב להקשיב קשב רב לנטיות המפעמות בהם, לתכנים הגלומים בהם ואף לאלה שהם עודם בבחינת מבקשים את גילומם. ואין להכניס את צורות חיינו המשקיים והחברתיים למיטה אחת. כזאת תיהפך למיטת־סדום. יתר על כן, אין לראות את מספר הצורות שנתקבל ונתקדש אצלנו כ„תם ונשלם“. היו ימים וידענו בתנועתנו רק את הקבוצה והמושב. והנה הקבוצה הראשונית הסתעפה לכמה בנות־מין. מי שמאזין לתסיסות צעירות ורפות בתוך ציבורנו יפיר שלא מן הנמנע הוא הדבר כי עם צמיחת תנועתנו והסתעפות מפעלנו יפרצו בקרבנו גם ניואנסים חברתיים־משקיים חדשים.

אין אני קובל איפוא על עצם מציאותן של גירסות שונות במחשבה הישובית שלנו ועל מציאותם של טיפוסי־בנין שונים, משקיים וחברתיים. על מה אני קובל? על ה־? ה־? ה־? שאנו מקימים בין העוברים השונים של חברת העבודה לעתיד לבוא. שדנו הישובי זרוע לא רק טיפוסי בנין חברתי, אלא הוא סדור גושים גושים. והגושים מוקפים חומות, ובין הגושים — בקיעים עמוקים. כך הוא בין הגושים הקיבוציים לבין הגוש המושבי, וכך הוא בין הגושים הקיבוציים ביניהם לבין עצמם. פעמים לא תבחין בהם שבני תנועה אחת אלה, אחים באידיאה אחת, חברים למפעל אחד, וכולם כאחד משמשים מטרה אחת לחצי כל אויב. כאילו מחנות־יריבים שאין אחד מהם נבנה אלא מדחיקת חברו. ודחיקה זו בולעת פוחות מרובים, פוחות החסרים לנו לבנין התא החברתי ולבנין הכללי ההסתדרותי. ועל דחיקה זו מתחנכים דורות של עולים. והיא הקובעת יחסים ורמת יחסים בציבור הפועלים. יש להוסיף: והיא הקובעת את נפש ההסתדרות, וגם את נפש המפלגה המאחדת את רובם של הגושים.

1

בשעה זו אנו עומדים בפרשת בירורים מסביב לאיחוד התנועה הקיבוצית. רואה אני את האיחוד לא רק פענין פנימי של הקבוצות והקיבוצים, על גושיהם, אלא פענין פללי הנוגע נגיעה עמוקה לתנועה כולה. ומבחינת התנועה כולה אין האיחוד הזה אלא חלק מן השאלה הגדולה על תיקון היחסים הפנימיים בין החטיבות החלוציות העיקריות שבהסתדרות. אני מתכוון בראש וראשונה למצב הבלתי-בריא שביחסים בין הגושים הקיבוציים והגוש המושבי. אינני יכול להרחיב פה את הדיבור בנושא זה, ואומר בקצרה: רואה אני מצב זה פפורענות קשה, ועם זה פפורענות-חינם, אשר אין לה כל יסוד חיוני בצרכי האמיתיים של הישוב העובד לזרמיו. ולא צד אחד מפסיד ונפסד בגלל פורענות זו, אלא כל הצדדים פולם: אנשי המושבים ואנשי הקבוצות והקיבוצים, ועל הפל — ההסתדרות והמפלגה המאוחדת.

המלחמה והתחרות בין צורות החיים של הישוב העובד לא היתה מוצדקת מעולם. אך אפשר להבין להיאבקות הרעיונית של יוצרי הצורות וחסדיהן בטרם ניתנה להם ההזדמנות לגלם בעליל את תכניהותיהם הישוביות. אז עוד יכלו אנשים להאמין פי בהתנצחות צפון הנצחון. אולם לאחר ט"ו שנים של מעשה, לאחר הישגים גדולים — ועם זה בלתי-מספיקים — בכל הצורות, ולאחר שהנבואות הרעות של כל צד לגבי משנהו נתבדו, וראשי המתנצחים נאלצו להודות בהישגיהם ובזכויותיהם של פליגיהם — מה טעם לאותה אוירה העוזרת עלינו את עולמנו? יש שיגרה „מלחמתית“ שאנשים הדבוקים בה אינם יכולים להשתחרר ממנה, בחינת „אין חבוש מתיר עצמו מבית האסורים“. מי יתיר?

2

אין חלקי עם הרוטנים פי „טובים היו הימים הראשונים מן האחרונים“. פאז פן עתה שומר עלינו גורלנו מימים „אין חפץ בהם“. ומי שרואה ומפיר את הגידול וההתבצרות וההתפשטות של מפעלנו הקיבוצי ואת התגברותו על כמה וכמה אבני-נגף שבהן נוקש בשנותיו הראשונות — ודאי שלא יהא נוטה לזלזל בהישגי השנים האחרונות. ונהיה מחזיקים טובה

לכל אלה שהנחילו למפעלנו הישובי-חברתי את הישגיו הגדולים. אבל ההודיה בהישגים אינה פוטרת אותנו מראיית קיום נלוזים ואפילו פשהם רקומים במסכת שחיובה מרובה.

יצוין לחובתן של הקבוצות הראשונות שלא הבינו את ערך השיתוף בין הקבוצות והסתפקו באחזה שאין עמה חובות. מעטים ביקשו להרחיב את עקרון העזרה ההדדית והיחסים הקבוצתיים גם על שדה היחסים שבין קבוצה לחברתה — אולם הדברים היו מעורפלים וגם מפחידים, והנתבעים היו נפחדים. כמה קבוצות ותיקות חששו לעצם השיתוף הבין-קבוצתי וראו בו סכנה למשק ולעצמאות הקבוצה. שנים רבות המשיכו במצב זה, שכל קבוצה היא כוכב לעצמו, השומר על המרחק בינו לבין חבריו, וגרמו בזה לעצמן וגם לרעיון הקבוצה דלדול וחולשה.

הגושים הקיבוציים בימינו מופת חותך הם לפוח הגנוז בשיתוף הבין-קבוצתי. הם הוציאו את הקבוצה מגלמודיותה הנפשית ומבדלותה המעשית. הושג משהו בשטח העזרה ההדדית והשיתוף הישובי. נעשו דברים חשובים בהדרכת קבוצות צעירות, בקליטת שכבות-עליה חדשות. אולם הזאיל ושיתוף זה לא כלל את הכל, הזאיל והוקם על פי קיום מפרידים בין סוג קבוצתי למשנהו, הזאיל ומקימו תלו את מהות הליפוד ואת הפוח היוצר שבו בהבדלה שבין הסוגים — גרמו העוונות שהיריעות הדקות המבדילות בין הטיפוסים הקיבוציים הפכו לקורות עבות, ונמתחה מחיצה אטומה בין חבר לבין תנועת כלל-הפועלים כפי שהיא מתגלמת בצורות הקונקרטיות של ההסתדרות הפוללת והמפלגה המאחדת.

ח

הגושים — פעילותם מרובה וזכויותיהם גדולות. אפשר הם התאים הפעילים ביותר בכל הציבוריות הפועלית והם גם הרואים שכר בעמלם יותר מכל גוף ציבורי אחר. הם מרוממים את החברה הקבוצתית, מוציאים אותה מתוך ד' אמותיה, מרחיבים את אפקיה, מעניקים לה תפקידים רבי-ערך, יוצקים דם חם בעורקיה. כמה הישגים בשטח הקבוצתי הבין-קיבוצי וכמה כיבושים חלוציים יש לזקוף על חשבון הגושים השונים. אולם פעילותם אינה מצטמצמת בתחומים המשקיים והחברתיים של

קבוצותיהם וקיבוציהם. היקף עניניהם רחב הרבה יותר. הם מיחדים לעצמם כמה שטחי פעולה, גוש גוש ונטייתו ומגמתו: בחינוך בגולה, בהסתדרויות נוער, ב"החלוץ", בהעלאת נוער לעבודה מן הארץ ומן הגולה, ואף בגיבושים אידיאולוגיים, במדיניות ובהתנית דרכים לתנועה. הם מקיימים חבורות של עסקנים. הם שוקדים על טיפוח יורשים וממשיכים. בכל שטחי הפעולה האמורים הם תובעים תביעות מאת חבריהם ונענים. פוחם רב אתם לפסוק הלכות ולהטיל חובות על כל מי שנמצא בתוכם. ועל מי שמתחנך לאורם.

כלום תהיה עינה של ההסתדרות צרה בפעילותם של חלקיה? חלילה. כל מלוא ההכרה בזכויותיהם של הגושים בכללם ובזכויותיו המיוחדות של כל גוש וגוש לעצמו. כל מלוא ההוקרה למאמציהם ולהישגיהם שיש בהם משום תוספת ערכים וכיבושים לתנועה כולה. אולם כל אלה אין בהם כדי לכסות מעינינו את לויית־האופי של פעילות זו, לרית־אופי של התייחסות ההתבדלות. גוש מסתגר מגוש, וכל אחד מן הגושים מסתגר מפלל־ההסתדרות. נפגמו הצינורות המחברים את פעילותם של גושינו, הקיבוציים והמושביים, לפעילותה של ההסתדרות הכללית. זו האחרונה כמעט שאינה נתפסת לחושיו של חבר הגוש אלא מבחינה זו: אם היא נענית לצרכי גושו שלו או פוגעת בהם. על פי רוב היא נראית להם כפוגעת. כל גוש רואה עצמו "מקופח". ורינת "המקופחים" נישאת במחנה. ומחנכת.

ט

פוחם של הגושים רב בהפעלת היחידות הדבוקות בהם ובחיבורן אל כלל־הגוש. הנקודה הבודדת מוצאת מפרישתה לעצמה. היא מנתרת במידה ניפרת על "עצמאותה", ויתורים מרצון וגם ויתורים מתוך הסתגלות למשטר החדש. תחת זאת להוטים הגושים עצמם אחרי "עצמאות". עצמאות זו יותר ממה שיש בה מהעמקת האופי המקורי של כל חטיבה, מחתירה לשיפורים פנימיים, משאיפה להעלאת הרמה החברתית והטיפוס החלוצי, יותר משיש בה מן ההנהיה החברתית־המקורית ומן העצמאות הפנימית, התרבותית, יש בה מן העצמאות החיצונית, "הפוליטית". יותר משעיני הגושים נשואות לכיבושים פנימיים הן נשואות לכיבושים חיצוניים.

עצמאות זו של הגושים, בשדות פעולה שהם נחלת התנועה כולה ובהם מקופלת נשמת התנועה, גדלה והולכת על חשבון הצטמקות השפעתה ומרתה של ההסתדרות כולה. זו מתחילה נראית דלת־אזנים ורפת־רצון לעומת גושיה. אין לה להסתדרות מחנות מרובים של מתנדבים וחלוצים מחוץ לחטיבות החלוציות־ישוביות המלוכדות ומחנכות ב„מסגרותיהן“. והללו — כל הפתוס החלוצי שלהן נתון לאותם המעשים והתפקידים שהן רואות אותם כנחלתן שלהן.

צא ונסה להביא לפני ציבורנו איזה מעשה שיש בו משום חידוש ומאמץ נוסף היוצא מגדר השיגרה ההסתדרותית והטיפול המנגנוני, ותינכח פי אין כמעט תקוה לבצעו אם אנו מבקשים לעשותו קנין כללי, ברשותה של ההסתדרות כולה ולצורך ההסתדרות כולה. במקרה זה יעמדו יחידים, בני־בלי־גוש, משוגעים לאותו דבר, ויבקשו לעורר ולנער את קהלנו, והקהל אינו מתנער. החשמל הנפשי אינו נדלק. מה שאין כן אם אך יופר או יוכרו אותה מעשה לנחלת אחד הגושים. מיד עומד לימינו הפתוס של „קנין פרטי“. פטריטיזמוס של בעלי־אינטרס או בעלי־יעוד, וחוס־הנאמנות מתרומם מיד בזכות קנאת־גושים. ואזי מובטח אתה שהדבר יקום. מובן מאליה, שיקום במסגרת מסוימת, הקובעת מלכתחילה את מידותיו ואת אפקיו.

דוגמה קטנה: כמה שנים טרחו אצלנו להקים מוסד מישב ברשיתי ובכוחו של כלל־הפועלים. והדברים נתקלו בניגודים עצומים לה לכה מצד המתנגדים ובהזנחה גמורה למעשה מצד המחייבים הנלהבים (בעיון). ורק לאחר אבדן זמן רב והזדמנויות מרובות הוקם „ניר“. אולם בלי התנגדויות ובלי ויכוחים ובלי עין רעה של הציבור הקים לעינינו בזמן קצר כל גוש את מוסדו הפספי, שהוא לו לעצמו ואין ל„זרים“ חלק בו.

כלום יקל בעינינו הדבר שכל גוש מעמיס על חבריו קרבנות נוספים שיהיו ודאי לברכה להתישבות העובדת ולמפעלים חלוציים־פיבושיים? אך אי אפשר שלא נראה בכך פי לאחר חינוך הסתדרותי של כ"ה שנים, ולאחר כל מה שנוצר הושג בכוח שיתופנו הכללי, ולאחר שרוממות אחדות כלל־הפועלים בגרוננו, עדיין אנו מאמינים ב„איש לאוהליך“ — ויהא זה אוהל קיבוצי או מושבי — יותר מאשר ב„חזק ונתחזק“ של הכלל כולו. אי אפשר שלא נראה בכך עדות כי עדיין אין מבינים אצלנו, שכוח התנופה בסכומים

מקובצים הנמצאים בידי כלל-הפועלים הוא גדול לאין-ערורך מפוחם של כל הסכומים החלקיים הנתונים לרשותו הסוברנית של כל אחד מגושינו. דוגמת איתו סוחר קטן-מזח, המאמין בתום לבו כי מאה אחוזים בעסקו הועיר מהווים יותר מעשרים אחוז במפעל גדול — מעדיפים חברינו את מאת האחוזים הגושיים שלהם על כל העושר השמור להם באוצר הפלל.

•

האין הדבר תמוה? מניעה העמוקים של תנועתנו מביאים אותה לידי שיתופיות. כל תנועתנו כולה אינה קיימת אלא בכוח הצטרפות פרטים לידי כלל-יזר. ובעצם מפעלנו השיתופי, ואפילו בדרגותיו העליונות, אנו מגלים מעמק נפשנו ואפנינו חוסר-אמונה בכלל ובכוח יצירתו. ובשדה פעולתנו המכוונת להקמת משטר-חיים שיתופי אין אנו מגיעים אלא עד כדי הצטרפות פרטים למשפחה (קבוצה, מושב) והמשפחות לשבט (גוש). אבל רחוק מלבנו דבר ההצטרפות לתנועה כוללת, למעמד ולעם. את האיחוד הכללי, ההסתדרותי, המפלגתי והלאומי, אנו הופכים במורוחנו לאיחוד פורמלי. דל-תוכן וחסר-נשמה. גושינו משקיעים כוחות מרובים, כוחות יקרים, בכל מה „שקרוב לעצמם“, כלומר, בכל מה שהם מגלים בו קרבת-משפחה, בין שיש בו טובת-הנאה לשבט ובין שיש בו שמירת-אמונים לרוח השבט. ובאותה שעה הם מזניחים ומפקירים את „הרחוק“, ואפילו ברחוק הזה תלוי גורלו של כל „הקרוב“.

למה הדבר דומה? למשפחה ברוכת-בנים שהיה לה עסק משותף ועליו פרנסת כל המשפחה כולה. משבגרו הבנים היה כל אחד מהם מפתח עצמו ענף מיוחד של העסק, נוסף על העסק המשותף של המשפחה כולה. הבנים היו חכמים ונבונים. וכל אחד מהם תפס יפה את העובדה, שבעסק הכללי אין לו אלא חלק, בשעה שהענף החדש הוא כולו שלו. והעסק הכללי הרי הוא איתן, ונשען על כל הבנים, ויש מי שנושא בו, והחלק המושקע בו מובטח בין פה וכה. התחילו הבנים מתמכרים כל אחד לענף המיוחד שברשותו. מה היה סופו של אותו רכוש משפחתי משותף? שאלה בחשבון לתינוקות של בית-רען ולבוגרי המפעל השיתופי.

יא

הגושים מהורים בשביל חבריהם לא חטיבות שיתופיות בלבד, אלא הרבה יותר מזה, לפרקים הרבה שונה מזה. הם לחבריהם גם מוסד מי־שב, גם מוסד מחוקק, קובע דרכים, שיטות, אידיאולוגיות ויחסים. הגושים קובעים לעצמם תפקידים ציבוריים. בעלי אופי תנועת־ל לי, בעלי חשיבות ממדרגה ראשונה. לא תמיד מקיימים הגושים את תפקידיהם הראשוניים. לא תמיד הם נענים לתביעות חלוציות־פיבושיות, לא תמיד יש בידיהם לפתוח את דלתיהם לקבוצות המבקשות חסות — אך את השליחויות הציבוריות אשר קיבלו על עצמם הם מקיימים בערות ובהתעוררות ובדביקות ובאימוץ הכוחות.

על זאת תתפלל תנועתנו: שחבריה יחיו את חיי ההסתדרות ואת חיי העם בערות ובהתעוררות ויהיו מוכנים בנפשם לפעילות ולמאמצים. וביתר שאת דורשת זאת התנועה מאת חלוציה המעורים בקבוצה ובמושב. מהם היא מחפה למשמרות משמרות אשר עבודתן בטבע ובמשק ובמלאכת־פנים תפרה את ציבוריותם, ועסקנותם לא תינזק מחמת פרו־סיו־נליות מי־בשת. ואמנם, לא פעם נפתלת ההסתדרות, וכן המפלגה, עם הסבר ועם קבוצתו עקב התביעה שיתנדב לעבודת הציבור. היא־בקות אשר כזאת זכורה לנו עוד מן הימים הראשונים. הקבוצה — כל קבוצה, „ישנה“ ו„חדשה“, „קטנה“ ו„גדולה“ — רגילה לראות בנתינה זו לציבור קרבן, ואם הציבור עומד בדרישתו הרי היא רואה בזה לפרקים התנקשות בקיומה.

זכות היא לגושים שהם מעמיקים בקרב חבריהם את הרגשת הקשרים עם החוץ, עם הגולה, עם שכבות־מילואים, עם החלוץ. הם מרחיבים את אפקם של חבריהם ומקרבים אותם לראיית אידיאות כלליות ולמילוי תפקידים כלליים. אלא שחינוך זה להרגשת הכלל ולשירות ציבורי יש לו תחומים שלו: הערות והנכונות לפעולה עולות וגוברות בה במידה שעבודת הכלל נעשית באמצעות הגוש שעליו נמנה החבר ומתנהלת למעשה ברשותו של הגוש, ויש בה כדי להרים את קרנו או להרחיב את בסיסו. ואותן הסגולות הטובות — ערות ונכונות לפעולה — מצטמקות ומתנדפות פשהן נתבעות למעשים שאין להם זיקה ישרה לשליחות אשר הגוש חפץ ביקרה.

יב

השליחויות הציבוריות השונות שהגושים הישוביים מטילים על עצמם מכוננות פולן בעצם לנקודה אחת: חינוך חיל-מילואים. קרי: עיצוב דמותו הרוחנית וחיוו הנפשיים של הדור העולה לחיים חלוציים, בארץ ובגולה. כל אותם שטחי הפעולה אשר יש להם נגיעה לכך, נקבע בהם — בהסכם אילם — יחס מיוחד בין הגושים לבין ההסתדרות. והיחס הוא קבוע ואיתן. וגם לזיאלי. מעין הלזיאליות שביחסי חוכר ומחכיר: הגושים מקבלים מאת ההסתדרות זכיון על שטח פעולה מסוים. שטח זה ניתן להרחבה, הכל לפי חריצותו של מקבל הזכיון. הגוש חוכר את השטח, לתקופה בלתי-מוגבלת, אולי לצמיתות. וכמשפט כל חוכר הגון הוא ממלא את החובות אשר קיבל על עצמו לגבי המחכיר, אולם בתוך שטח העיבוד הוא עושה כבתוך שלו. להסתדרות ישנה, כמובן, זכות „הבעלות העליונה“, אולם מן הפרקטיקה ההסתדרותית אפשר להסיק שזכות זו היא רק לנוי, והיא מותנית בתנאי בלתי-כתוב: שלא להשתמש בה. ואמנם, כל עוד אין עניני אחד החוכרים מתנגשים בעניני משנהו אין למחכיר כל יסוד להתערב ולהשתמש בזכויותיו „העליונות“, ורק במקרה של הסגת-גבול או גרם-נזקים בין חוכר לחוכר, וכשאלה אינם מוצאים דרך להשתוות ביניהם לבין עצמם, הרי הם פונים לאחרונה, מתוך לזיאליות גמורה, אך גם במלוא תחשתם, אל „הרשות העליונה“, אל בעל-האחווה שיאמר את דברו. ובעל-אחווה הגון אף הוא חייב, כמובן, לנהוג בלזיאליות לגבי חוכריו. בימים כתיקונם הוא מסתפק בקבלת הרנטה שלו ואינו תוחב את חטמו לרשות שאינה שלו.

חברי רבותי, אימתי הסכימה תנועתנו לנהל ככה את נחלת הציבור? מי מסר לנבחרי הציבור את תפקידי הנהגת ההסתדרות ועיצוב עתידה — בזכות החכרה?

יג

מבחינה פורמלית הכל בסדר: שום תפקיד לא הוצא, חלילה, מרשות ההסתדרות ושום סמכות הסתדרותית לא נפגעה — רק רקמות שלמות הופקעו מפיקוחה ומהשפעתה; שום חבר בשום חטיבה ישובית לא הפקיע עצמו מחובת השירות לכלל ההסתדרות (על כל פנים לא יותר מכל פועל

בדרך מבוססת) — רק הגושים החלוציים, מעוז ומבטח לתנועה כולה, הפקיעו עצמם מנשיאה בעול שירותיה הכלליים של התנועה (מחוץ לאותם העניינים שיש בהם מקום לספירות השפעה ואינטרסים ושהם ניתנת ההודמנות להסביע חותם על חיל-המילואים של התנועה).

אולם עיקר תוצאותיה של ההנהיגה הגושית בתנועתנו אינו — לפי שעה — בשטח הפורמלי, אלא בשטח החנייה והזיקה הנפשית של החבר להסתדרותו. בהרגשתו של החבר הטיפוסי שבגוש צצה מחיצה בינו לבין הסתדרותו ומפלגתו. נפסקה היניקה ללא חציצה, יניקה זו אשר בה, ולא בקשרים הפורמליים, פוחה של ההסתדרות. ההסתדרות מגיעה אל חבר-הגוש דרך צינורות הגוש, וחייה משתקפים במוחו במשקפי הגוש.

ההסתדרות חדלה להיות לחבר — גם לזה שבא, לכאורה, להמשיך את שלשלת התנועה — מקורי-יניקה, מרפז-הדרכה, נקודת שיתוף חיוני עם שאר חבריו על זרמיהם ועל גושיהם. אין ההסתדרות מעתה בשבילו אלא מרפז ארגון פורמלי. השאלות החיוניות של התנועה, השאלות הקרובות ללב של החבר, שבהן הוא רואה אפשרות לעצמו לומר את דברו, שאלות אלה אינן נדונות בהסתדרות בצוותא עם שאר חברים, בני גושים שונים העוללים לראות את הדברים מתוך „גישות” שונות. לא, השאלות נדונות במקומות אחרים, חמימים יותר, קרובים יותר, שעין זרה אינה שולטת בהם ו„הצמדה”, „מתגבשת” בלי כל חשש של השפעה „חיצונית”. ואין תקוה לשאלה שתגיע לדיון הסתדרותי בטרם עברה את כל המדורות של הדיונים הגושיים ובטרם „נתגבשו העמדות”. ומובן מאליו, משנתגבשו העמדות הרי הן ערוכות לקרב. אך גם דיון שפזז מעל דוכן כללי איננו נפרץ. רובן של השאלות החיוניות במערכת חיינו החלוציים אינן זוכות כלל לשמש נושא לדיון משותף. שאלה שנמצא לה גואל, בקרב הגושים, ההסתדרות פטורה הימנה. וחבר המשמש בשליחות ההסתדרות — פלומר, זה שנתגייס לפעולה הסתדרותית באחד התפקידים שגוש מוצא ענין בהם — חזקה עליו שאף הוא לא יחטא, חלילה, להסתדרות ולא יתנקש בזכויותיה המוסמכות. ורק שקשריו עם ההסתדרות תוך כדי עבודתו הנם קשרים שבפורמליות. ההסתדרות ממציא לה „חומר”, אך את הרוח המחיה את פעולתו הוא שואב מאותו מקום המשמש לו מרפז-חיים. כל הכבוד להסתדרות, כל ההודיה

בסמכותה, כל הנוסחאות הקבועות לקילוסה, אך את הפתרונים לשאלות המטרידות, את העצה והתחבולות במלחמת־הקיום ובהתנצחות עם אחים־יריבים, ילך לבקש לא אצל ההסתדרות, כי אם באותו מקום המשמש לו מקור השפעה רוחנית.

כך ינהג החבר המובהק, נושא משך הזרע של ההסתדרות. והחבר הצעיר, אשר איננו זוכר ימים אחרים בהסתדרות ובמפלגה — רואה בכך את ההנייה הטבעית. אם ותיקי התנועה השלימו, הוא אפילו להשלמה אינו זקוק. הוא כבר מוצא את ההסתדרות כגוף בלי נשמה, כגוף שוֹיֵתֵר על חיי־נשמה.

יד

ואולי באמת אין ברירה. אולי אי אפשר לפתח את היצירה הישובית במלוא עצמיותה ולחנך משמרות חדשות לחיים חלוציים בלי הפרטיקולריזם ההולך וגובר. אולי אי אפשר לטפח בקרב דור מגשימים נאמנות קנאית למפעלם בלי שיראו במעשם שלהם, ולו גם הוא מעשה חלקי, את חזות הפל, ובלי שיראו בכל מי שגורס משהו אחרת — סוטה ויריב. אולי תובעת באמת היצירה החלוצית למען הצלחתה פיצול מוחלט, ולא רק משקי וחברתי, אלא אף בשדה החינוך וכיבוש הגולה וארגון הנוער ו„גיבוש אידיאולוגיה“. אולי ההתנגחות המרירית הזאת בין חברים למפעל אחד, אשר רק הטלת הדגש בנקודות שונות מבדילה ביניהם, אולי אין לנו אלא לקבל אותה כהכרח אשר הפסדו יוצא בשכרו. אולי צריך להשלים עם התרופפותם ודלדולם של חיי ההסתדרות, לשם אימוץ כוח היצירה הגנוז בהתבדלות הגושית הזאת?

אך אם כן הוא, אזי נהיה ישרים עם עצמנו ונסיק את המסקנה האחת ההגיונית. נפיר במצב הזה ונאשר אותו בגלוי. נפיר פי אין לבנות תנועת פועלים חלוצית בלתי אם רשויות רשויות. ובהתאם לכך נדע לקבוע למסודות „הפלליים“ את תחומיהם. יתר על כן, נשחרר את התנועה מאותם היסודות העומדים בניגוד למגמה זו (כי הלא עוד שרדו לנו מוסדות, וגם אנשים אשר אינם משלימים עם הגורל הזה, והם עומדים במלחמתם על אחדות נפש התנועה, ולא על אחדות ארגונית פורמלית בלבד).

ונהיה ישרים עם חברינו ונציל אותם מהרגשת השניות המעיקה

עליהם לפרקים. נבוא אליהם ונאמר: טעינו והטעינו. שנים רבות האמנו בתום לבנו שהקו ההיסטורי של תנועתנו מוביל מן הפילוג אל האיחוד. עכשיו נזכחנו כי טעות היתה בידינו. באו מעשינו וטפחו על פנינו. נתבדה הלך־מחשבותינו. נתברר כי אמנם היתה תקופת־מה בחיינו שבה התלכדנו והיינו לתנועה אחת ומאוחדת, ושאיפתנו היתה: הסתדרות אחת ומפלגה אחת. אולם אותה תקופה חלפה. ועכשיו נכנסנו לתקופה של פילוג־אברים בגוף הגלמי של ההסתדרות, וסימנך: התפצלות גוף התנועה לגושים מלופדים בהתייחדותם ובבדלותם, התגבשות של מפלגות חדישות על בסיס של אחדות משקית־חברתית־אידיאולוגית־שבטית. והמפלגות החדשות הללו, הדוחות מעליהן את השם מפלגה, בין שהן סוברניות לגמרי מבחינה קונסטיטוציונית, כמו „השומר הצעיר“, ובין שהן מהוות מפלגה בתוך מפלגה, כמו מפלגת הקיבוץ המאוחד ומפלגת חבר הקבוצות ומפלגת ועד המושבים והארגונים — הן הן הצורות המודרניות בשביל האנרגיה הציבורית של מעמד הפועלים. הללו אפשר אינן יודעות עדיין מה נמה יביאו לכלל הפועלים במקום האחדות הניטלת הימנו; אפשר הן מפסקות בעצמן, בפני ובפנים, במציאותו של תוכן רעיוני־מעמדי אשר יצדיק כל־שהוא את החתך הזה; ועדיין לא נקבעו קביעות של קיימא ספירות ההשפעה ביניהן, ולפי שעה אין בידיהן למנוע מאתנו יחסי מריבה וניצוחים, ואולי גם זעזועים — אולם: להן העתיד. בכך רוצה דוֹר זה של תנועת הפועלים. את חלום האיחוד חלמנו ופותר אין אותו.

פזאת עלינו לומר לעצמנו ולחברינו, אם אין אתנו תקנה יסודית למצבנו הפנימי. לא מן היושר הוא פלפי התנועה החיה, ולא מן הכבוד פלפי עברנו, שברוממות האחדות על שפתנו נדדה אלי חיסול אחדות תנועתנו.

טו

מגמת התפתחות זו העושה את המערכה הישובית־חלוצית שלנו צרור מפלגות משקיות והמחברת את איש־המשק לא רק לקבוצות או למושבו אלא גם למפלתו המשקית. ראויה שנתבונן בה לא רק מבחינת ארגון חיי הציבור, פי אם גם מבחינת גורל היחיד. פיצד משפיעה מגמה זו על האדם ועל יחסי אדם בתנועה?

(מאמר מוסגר: היו ימים והדגשת ערך האדם בחברה בכלל וביצירה הסוציאליסטית בפרט היה בה כמעט משום פגיעה בטעם הטוב ומשום פגיעה בתפיסה „המדעית“. עכשיו הותר לנו הדבר, וכבר הסתמך אחד הנואמים על סטאלין שהורה הלכה פי „האדם הוא העיקר“. אשרי מי שיש בידו לשעת הצורך הספמה מוכנה ממקום גבוה. ועדיין יש בינינו — לאחר נסיון החיים של תנועתנו, ובשנת הכ"ה לקבוצה — מי שנצרך להספמה בדבר ערך האדם בסוציאליזם. ימצא ודאי מי שיערער על אסמכתה מסטאלין ויאמר: אמנם שנינו פי האומר דבר בשם אומר מביא גאולה לעולם. אך אין דבר נקרא על שם אומר אלא אם פן יש קשר־חיים עמוק בין האומר לבין האמור. והאומנם סטאלין הוא האיש אשר הוכיח בפעולותיו ובמנהגיו ובדרכי שלטונו עד מה מוקיר הוא חיי־אדם וחירות־אדם וכבוד־אדם, והאומנם הוא האיש המיועד ללמד אותנו פי „האדם הוא העיקר“? האם לא ידעה תנועתנו את אהרן דויד גורדון ואת יוסף חיים ברנר אשר לא בהכרזה לשעה, אלא בכל דרך חיייהם וביחסם לסובב אותם העידו נאמנה פי העיקר הוא האדם? האם לא שמע דורנו את שמע טולסטוי וגנדי אשר בכל מלחמת חיייהם גילמו את ההפכה שהאדם הוא העיקר ולא הפצע ולא המכונה ראף לא המשטר המדיני? יש לענות למקשן: היא הנותנת, אם עכשיו בא סטאלין והוא מרים על נס את „האדם“, הרי יש בזה משום הודאת בעל־נסיון, פי כל פוח המשטר והצבא והגפא"ו והאינדוסטריאליזציה והקולקטיביזציה אינם מספיקים. פי „האדם הוא העיקר“).

טז

הן בזה היה פוחה של תנועתנו ובוזה נבדלה, גם בנקודת־מוצאה וגם בגורל חייה, מכמה תנועות קרובות לה: שראתה את האדם פֿעיקר. תנועתנו ידעה לא רק את האידיאה הציבורית, את הסטרוקטורה הסוציולוגיה ואת המנגנון הארגוני, פי אם גם ובעיקר את האדם. האמינה באדם. החשיבה את אפיו, את כוחו היוצר. הוקירה את חירותו, את חופש־מחשבתו, את חיפושיו ולבטיו.

והקבוצה גופה, עם כל הכננות הלאומיות והסוציאליות הגנוזות בה, ביקשה ליצור חברת־אדם, חיי חברה הראויים לאדם. לא פחות מזה. בראשית

היה תפקידה החלוצי של הקבוצה לגבי כלל-הפועלים מרוכז פולו בתוכה. בעצם היותה נתנה לפועל מופת חיים אנושיים „אחרים”: משק עבודה עצמאי, אחריות מלאה של העובד להצלחת העבודה ולפריזונה, אחריות שאיננה תלויה ביחסי בעלים ומשגיחים, שיון כלכלי בחברה, רמת-חברות המפירה (או לפחות שואפת להפיר) בערכו של כל אדם בחברה, ואוירה תרבותית המצטרפת מכל אלה.

ביחס לגילויי חיי הציבור — בהסתדרות ובמפלגה — היה כל חבר בקבוצה אדם שלם, עולם בפני עצמו. הקבוצה לא עלה על דעתה להופיע בתחומי הציבור פחטיבה רעיונית או פוליטית או ארגונית. הקבוצה לא התנשאה להיות לחבריה במקום מפלגה, במקום הסתדרות. ולו גם „במקום” חלקי. בין חבר הקבוצה לבין ההסתדרות אשר בה פעל ולבין המפלגה אשר ממנה ינק, לא היתה הקבוצה מהווה שמץ-מחיצה. חבר הקבוצה הנאמן למפלגתו ולהשקפותיה לא יכול היה להטיל את מרותה של מפלגתו על הקבוצה. ומאידך, יכול היה חבר הקבוצה להיות בר-פלוגתא לרוב חברי הקבוצה או גם לכולם בהשקפותיו וביחסיו הציבוריים בלי שיחדל על ידי כך להיות מקובל על חבריו כחבר פשר ונאמן למעשה-הקבוצה ולחיי-הקבוצה. הקבוצה שדרשה כל כך הרבה מן החבר ביחסו לעבודה ולמשק ולחברים, לא ביקשה מעולם לטשטש את דמותו הרוחנית. הקבוצה הוקירה את עצמאותו הרוחנית של החבר גם פשהיה „יצא-דופן” לגבי מושגים שהיו מקובלים על רוב הקבוצה ואפילו על פולה. ומעל לניגודי המפלגות ולמחיצות הציבוריות השונות ידעה הקבוצה את האחזה עם איש הקבוצה האחרת, ידעה לגלות בו את הקרבה העמוקה המאחדת, ידעה להוקיר בו את האדם נושא הקבוצה. ולפיכך מילאה הקבוצה בשעתה תפקיד חינוכי גדול בהכשרת-הלבבות הראשונית לקראת הקמת ההסתדרות ולקראת האיחודים הראשונים.

י

ועכשיו? הפילוג הקיבוצי החזיר אותנו בנדון זה כמה מעלות אחורנית. הוא זורע זרות בין אדם לחברו בתוך תחומי ההסתדרות האחת והמפעל הישובי האחד והשאיפה השיתופית האחת וגם בתחומי המפלגה

האחת. מפל הפילוגים בתנועת הפועלים בארץ עוד לא היה פילוג כזה להפרדה בין אחים. הוא מונע אותם מראות זה את זה כמות שהם, באשר הוא זורק אור גדוש ומופרז על כל תג וכל קוץ המפרידים ביניהם. כמה מונחים נתחדשו חליפות במלוניהם של הגושים לשם הגדרה עצמית והגדרת היריב. ומונחים אלה יותר ממה שיש בהם מן ההפרה העצמית הנאמנה ומן הפרת הזולת הצודקת ומבקשת ראיית האמת שבהבדלים יש בהם משום העלאת טיח נוסף על החיץ הקיים. טיח הבא למנוע נשיבת-רוח חברית דרך הסדקים שבמחיצות.

למעשה לומדים הגושים זה מזה, יוצאים זה בעקבות זה, אך אינם נוטים להודות בכך ולהסיק מסקנות מעובדות אלה. לא ראינו עדיין שגוש אחד יבוא להגדיר את משנהו למען גלות את המאור שבזו ולמען למוד בגלוי ובמישרים — ולו רק משהו — מארחותיו. ההערכות וההגדרות המרובות, שאם אחת מהן מתבדה באה תיכף אחרת במקומה, אינן באות אלא כדי לגלות את התורפה שבזולת, וכדי שאפשר יהיה להסיק: חברים, אשרינו ומה טוב חלקנו שאין אנו כמותם.

מה איפוא ערפם החינוכי והמעשי של אותם השיפוטים וההערכות שאינם מבקשים כלל להיות צודקים כלפי המוערך, וממילא אינם עושים צדקה עם המוערך. כי במקום להרחיב את עולמו ולהנחיל לו חברים חדשים שילמד מנסיבונם וישתף אותם בנסיבונם — מסייעים לו אותם השיפוטים וההערכות להתבצר בבדילות שבטית ובהתנשאות קולקטיבית. תכונות אלה ודאי שהן מצויות בכל חברה אנושית, ועל אחת כמה שיש להן קרקע נוח בחברה המצטרפת משכבות-עליה שונות, מבני ארצות שונות ובני הסתרדיות-גולה שונות. אולם מבחינתנו אנו, לפחות מבחינת קיבוץ גלויות ומיזוג צורות-עליה, — שלא להטריד את ספר המידות — אין לראות בתכונות אלה טעם לשבח.

אני מעיז לומר כי הפילוג במערכה החלוצית מטפח בנו נטיות ויחסים שהם ההיפך הגמור ממה שהקבוצה זקוקה להם וממה שהיא מבקשת לטפח בחבריה. במקום אחוה — איבה, במקום אמון — חשדנות, במקום כבוד לחבר — נקרנות, במקום סקרנות רוחנית אמיצה — אטימות שכלית, במקום שיתוף — קנאה, במקום סולידריות — יחסי תגרנים-יריבים.

היאבקות הגושים הביאה לידי כמה גילויים שאינם מוסיפים כבוד לעושיהם, ויצרה אוררה שאיננה מעוררת כבוד לכולנו. איני מביא דוגמאות — של מעשי־נרננות והליכת־רכיל — מפני הכבוד. אי אפשר שלא לראות שהיאבקות זו טופחת על פני הדיבורים הנאים שאנו שטופים בהם. גם אם היא זוקפת את קומתו של הגוש, הרי היא כופפת את רוחו של החבר.

יח

יורשה לי לומר: יותר ממה שאני דואג להסדרות, למפלגה המאוחדת, לאפיים ולכושר פעולתם של מוסדותינו המרפזיים, לאחדות הציבור ולפוח היוצר של התנועה, הנני חרד לנפש החבר. כל הישגינו הציבוריים וכל קניינינו המשקיים לא ישוו בה. כל מה שיצרה תנועתנו לא יצרה אלא בכוחו של החבר, בכוח צרכיו הנפשיים, בכוח עצמאותו הרוחנית, בכוח הכרעתו. תנועתנו ראתה בכל חבר וחבר את הפוח העלול להכריע. ואכן, הוא היה בא כפעם בפעם ומכריע. לאו דוקא בימי הצבעה הנדירים, אלא בכל יום ויום מימי העשיה. תנועתנו ירשה בזה את הראיה היהודית הקדומה, שהעולם פולו נתון תדיר על כף־המאזנים, וכל אחד מאתנו וכל מעשה של כל אחד מאתנו יש בו כדי להכריע את הכף. וכל שעה היא שעת־הכרעה.

ולפיכך יש לחוש לכל מה שנוטל מן החבר את עצמאותו הרוחנית, את פוח השיפוט וההכרעה הרעיונית. יש אוירת־חממה העושה את האדם החי בה בעל־מום. אין האדם צועד במו רגליו, אלא מובל ביד. אינני נוטה כלל וכלל ליחס תופעה זו למהות הקיבוצית. חלילה. מילדי הזמן היא, מתורפת הזמן: ויתור האדם מרצון על עצמאותו הרוחנית, הסתמכותו על פתפי המנהיג או הקולקטיב. ותורפה זו מתגלה בחיים הקיבוציים בדמות חדשה, לא שיערוה ראשונים: אין הגוש מסתפק בשיתוף כלכלי וחברתי. הוא מעביר את השיתוף גם על החיים המדיניים והרעיוניים. וכאן שמור לכל גוש וגוש על פי דרכו ועל פי נטיותיו כר נרחב.

יט

מונח זה נתחדש בבית־מדרשם של „גדוד־העבודה” ו„השומר הצעיר”: „קולקטיביות רעיונית ופוליטית”. כלומר, אין הקיבוץ מבקש להיות חטיבה

משקית־פלפלית־חברתית בלבד, אלא גם חטיבה פוליטית ואידיאולוגית. יום אחד נעשתה צרה לו לגדוד־העבודה הסתערותו המשקית־השיתופית, רבת־הפיבושים, ו„השומר הצעיר“ לא מצא לו עוד סיפוק בהניה של „עדה שומרית“ — נקבע הצורך בעמדה פוליטית ואידיאולוגית שתהא קנין כל לי של הקיבוץ ומחייבת את חבריו („חופש הפרט“ שעליו דובר באותם הימים — פלומר: זכות הסטיה מדרך הרבים בקיבוץ — נסבל כהוראת־שעה לתקופת המעבר, בעצם: פאנומליה).

זכורים ימי המבוכה הגדולה אשר הקיפה את קיבוצי העליה השלישית. בתוך אותה מבוכה ומתוך יצר הפרישה החברתית מפלל הפועלים — יצר אשר פעם בחוקה בחוגים מסוימים של העליה השלישית ואשר גבר עם גבור המבוכה — נגזר החידוש הזה שבא לטבוע את המפעל הקיבוצי במטבע ההתייחדות הפוליטית. יש לדעת כי לא לקולקטיביות רעיונית ופוליטית בלבד נתכוונו המתכוונים, שהיא הן יכולה גם להתפרש כקבלת תכנה האידיאולוגי והפוליטי של אחת המפלגות הקיימות, אלא דוקא לקולקטיביות עצמאית, לא נטע־חוץ אלא מולדת־בית, יצירת רוחם המקורית של אותם הקיבוצים דוקא. והחלטה זו על קולקטיביות רעיונית ופוליטית הוחלטה בטרם נתגבש באותם הקיבוצים תוכן פוליטי מסוים. התשוקה לעצמאות אידיאולוגית ופוליטית קדמה לתוכן הרעיוני שעתיד היה למלא אותו קנקן עצמאי שקיבוצים מסוימים ישמשו לו נושא. דוגמת אותו הקלע, אשר לעולם אינו מחטיא את המטרה: תחילה הוא יורה את הפדור, ואחר כך מקיף אותו בעיגול.

עצם המגמה לקשר את הקיבוץ עם „השקפת־עולם“, עם תכנית פוליטית מפורטת, עם מצע־בחירות, עם עמדה מחייבת בכל שאלות השעה. פלומר, לזהותו עם מפלגה (ולו גם עם מפלגה שאין מכריזים על קיומה) ואפילו לא עם מפלגה סתם בעלת עקרונות לאומיים ופוליטיים וסוציאליים, אלא עם מפלגה היודעת פתרונים לכל חידות־עולם, והקובעת עמדה מחייבת בשאלת פילוסופיה ודת וזרמי־תרבות וחוקי ההיסטוריה האנושית; עצם המגמה לעשות את בא־פוח הקיבוץ לא לבד למיצג את עניניו המשקיים והחברתיים של הקיבוץ, אלא גם לבא־פוחם הפוליטי והאידיאולוגי של חבריו; עצם המגמה לחייב את חברי הקיבוץ על משמעת פוליטית פנימית

(כלומר, בתוך ההסדרות) וחיזונית (מחוצה לה) — היה בה משום שינוי יסודי ממש בעקבותיה.

כ

יותר משהיה בה משום שינוי באפי הקבוצה פתא הסדרותי שהפך להיות גם מעין סניף מפלגתי, היה בה משום שינוי במצבו של הפרט בקבוצה.

מבחינת החירות הנפשית יש הבדל עיקרי בין השתייכותו של אדם למפלגה רעיונית-פוליטית - לבין השתייכותו למפלגה המצמידה את ההנהיגה המשקית-חברתית לעמדה אידיאולוגית ופוליטית. כל מפלגה תובעת מאת החבר לא רק את פנח החושב והשופט, כי אם גם את יכלתו לציית. שום מפלגה אינה מסתפקת במחשבתו העצמית של בן-בריתה והיא מעניקה לו דפוסים מסוימים של תורות ומחשבות ויחסים. כמה מידות בנדון זה במפלגות. מהן המפריזות באותם הדפוסים, שיש בהם יסוד הכרחי לעיצוב פעולה ציבורית-תכליתית; מהן המצמצמות את עניני המשמעת הציבורית רק לענינים שיש בהם הכרח-פעולה; מהן המוקירות את העצמאות האישית של חבריהן ומהן המתנקשות בפנח השופט העצמאי של החבר. אולם בדרך כלל שמורה לו לאדם מידה מסוימת של חופש ביחסו אל מפלגתו: אין הוא מקבל אותה אוטומטית, ואדם הוגה אינו מקבל אותה בירושה. חפשי הוא להצטרף אליה ושלא להצטרף, ומשהצטרף הרי הוא זכאי להיאבק בה על השקפותיו. ומשנשתנו דרכי המפלגה ולבו אינו שלם עם החליפות והתמורות הללו, או שנשתנו דעותיו ויחסיו שלו אל המפלגה ואל שיטותיה, הרי הוא חפשי לעזוב אותה, ואף להחליף אותה באחרת. בלי שהדבר יערער את קיומו. נפתולים אלה בין אדם למפלגתו אינם מן הדברים הקלים למי שחי את חיי החברה ביחסים נפשיים עמוקים, ולא כל אחד מוכן לכך. יש חברים למפלגות, החיים את חייהם הציבוריים בפסיביות רוחנית, בחינת מצנת מפלגות מלומדה, אך יש גם אפשרות של חיים רוחניים אינטנסיביים ועצמאיים ביחס-אדם אל מפלגתו. יחסים אלה יש שהם עולים לו לאדם בקרבנות נפשיים עצומים. אדם, אשר מצפוננו מצווה עליו להילחם על השקפותיו בעמדת הפלל הסובב אותו, די

לו בנפתולים ובקרבות אלה, בלי שיהיה גם אנוס להיעקר ממקומו, מעבודתו ומסביבתו הקרובה ומן היצירה שהוא שותף לה. מה שאין פן פשקשרי אידיאולוגיה ועמדה פוליטית מצומדים אל ההניה המשקית-קיבוצית, וכל הפורש מן הראשונות נעקר מקרקע מטעו, וכל „סטייה“ רעיונית — ועל אחת כמה וכמה, בחירת דרך אחרת פוליטית-ציבורית — עושה את האדם זר ו„אחר“ וגזרת עליו ניתוק מן החברה, מן המשק, מן המקום, מן הבית.

יותר משקובעת פרוגרמה פוליטית זו או אחרת הנקלטת בקבוצה, קובעת העובדה שהאדם, בעצם היותו חבר למפעל קיבוצי, מתחייב אוטו־מסית על פרוגרמה אידיאולוגית ופוליטית מסוימת, קושר לצמיתות את עבודתו במקום ואת התישבותו ואת חברותו בחברה באותה פרוגרמה, מקבל למפרע את השינויים העתידיים לחול בה, מותר על הצורך למצוא את דרכו הרעיונית בעצמו, בפוח השופט שלו, מוחל מלכתחילה על זכותו לשוב ולבחון את המקובל ומוסכם ומה שעתיד להיות מקובל ומוסכם באידיאו־לוגיה ובעמדות הפוליטיות של הקיבוץ.

כא

מאז נקבע מהלך זה הויל הירדן הרבה מים ליס־המלח. גדוד־העבודה נפל קרבן לאותה „קולקטיביות רעיונית“ שביקשה להשתמש בגדוד כמכשיר למטרותיה, ועשתה שְׁמֹת בגדוד ובנפשות חבריו. המיעוט הנאמן, אשר ההגבר על פיתויי הבגידה, לא מצא לו בגולה חיל־מילואים אשר יסתום את הפרצות וימלא את האבידות. גזירת הממשלה הסוביטית על היציאה מרוסיה שללה מאת הגדוד את חיל־המילואים הטבעי שלו. ו„השומר הצעיר“ ניצל בנס של תנועת הנוער שעמדה מאחוריו בגולה והוכנסה מלכתחילה לתוך האפיק של „הקולקטיביות הרעיונית והפוליטית“. אבידותיו אף הן, בגולה ובארץ, היו עצומות, אלא שמקור־העליה שלו לא דלל. במשך הימים ריפא את שבריו. עכשיו הוא רשאי להתברך, כי החוות הקשה שהקולקטיביות הרעיונית עשויה לפוצץ את חיי הקיבוץ — נתבדתה. מי שיצא — יצא, ומי שנשאר בפנים — נספג. „השומר הצעיר“ יכול להעיד פי פוחו המלכד של הקיבוץ התגבר על הנטיות הרעיוניות השונות, כי המסלול של חיי

הקיבוץ משך אליו את הפוכבים התועים שבו, את המהססים והפופרים והסוטים מזה ומזה והחזיר אותם בתשובה, ומחשבתם נעשתה צייתנית. יתר על כן, „השומר הצעיר” רשאי לציין פנצחונו שהמגמה לקיים את הקבוצה והקיבוץ כקולקטיב רעיוני ופוליטי הולכת וחודרת גם לשאר החטיבות הקיבוציות, בין שהן דוגלות בכך בגלוי, בין שאינן מודות בכך. והתגלמותם של הגושים הישוביים בצורה זו שהם לובשים כיום הזה אינה, לעומקו של דבר, אלא אישור קו ההתפתחות שבו נקט „השומר הצעיר” כבואו להטיל על „העדה” השיתופית משמעת פוליטית ואידיאולוגית. גוש גוש וקולקטיביזציתו הרעיונית, אם שלמה ואם חלקית.

ואם לחברי הגושים ניחא בכך — למה יתעבר על „ריב לא לו” אדם העומד מבחוץ? למה יהיה איש ריב ומדון לחלוצי-המחנה, לנאמני-המפעל? ואכן, גם אלה שהתנגדו תחילה להכנסת הגופים הישוביים פ„צד” בויפוחים הפנימיים של תנועת הפועלים, כמפלגה מול מפלגה או כמפלגה בתוך מפלגה, גם אלה הסכנו הספינו לחזיון החדש, שהוא „כבדרך הטבע”: זה הקיבוץ וזאת דרכו. והמהרהר יהרהר: מי יודע, אולי באמת אי אפשר לקיים חיי-שיתוף משקיים וחברתיים אם אין אתם שיתוף משמעת בעניני דעות ואמונות והתחייבות למפרע על עמדה משותפת במדיניות החיצונית הפנימית?

כב

ואף על פי כן, ואף על פי כן — גם אם גזירה היא לא אקבלנה. לא אחדל לראות את החזיון הזה כצופן ספנת חורבן רוחני לקיבוץ ולאיש הקיבוץ. ישלים חבר הקיבוץ עם המצב הזה כשם שגיבן משלים עם גבנונו, ישלים הציבור העובד בחוץ מתוך לא-איכפתיות ומתוך נכונות להרפין ראש בפני עובדות — אולם לא ישלים אדם הרואה במפעל הקיבוצי לא מעשה „צדדי” של אנשי-פת, לא „אספרימנט” הנוגע רק לעושייו היום, אלא קנין יקר של פלל-התנועה, פוח רוחני כביר העלול לגלות דרכים לתנועה כולה. לא ישלים, ולו גם יהיה יחיד נגד רבים, מי שסבור באמת ובתמים פי האדם הוא העיקר, כי תכלית היצירה הסוציאליסטית, ויוצר החיים הקיבוציים הוא האדם, ולא הרובוט האידיאולוגי. החרפים שבאויבי הסוציאליזם היו מאיימים עלינו בעבדות רוחנית

הסוציאליזם עתיד להמיט על העולם. הם היו מתנבאים כי בבקשנו את השויון אנו מפסידים את החירות, וכי הנלחמים לשויון כלפלי וסוציאלי ומדיני סופם שיהיו כופים על זולתם גם את השויון בעניני דעות ואמונות ונוטלים מן האדם את חירותו הרוחנית. התקוממנו מקרב לב נגד סילוף ריאקציוני זה של חזוננו. האמנו בכל תומתנו כי עם השויון והשיתוף וביטול כבלי הקנין הפרטי, „ירום, ישגב אדם“. פסלנו אותה חירות-הרוח היהירה אשר לאו כל אדם זוכה לה, אלא מעמדות המיוחסים ובעלי הקנין בלבד. אמרנו כי בקיימנו את שויון הזכויות המדיניות והכלכליות ובפתחנו את האפשרויות התרבותיות לכל באי עולם הרינו מאפשרים בזה לכל שאר-רוח שיגדל ויתגלה במידת הכוח הגנוז בו, ללא פחד הרעבה ודיכוי. אמרנו כי בהפקיענו את מכשירי היצרנות מרשות הפרט התקיף, הרינו מאפשרים בזה את תוקף זכותו של כל פרט על מכשיר-המכשירים, על מוח האדם, ואותו אנו משחררים מכל שעבוד לשליטים, יהיו אשר יהיו, ואפילו שליטי החברה החדשה.

האם על שוא קראו מורי הסוציאליזם ל„מלכות החירות“? אין חירות בלעדי חירות-הרוח.

האומנם תבוא הקבוצה הארץ-ישראלית, זו היצירה הנהדרת של האדם העובד מישראל המבקש את חירותו ואת חירות עמו, ותשים לאל את חזון החירות? האומנם תקנה הקבוצה את השיתוף המשקי ואת הנאמנות למפעל ולחיי-חברות במחיר הסתלקותו של היחיד מזכותו לעצמאות רעיונית וציבורית?

כג

שיטת „הקולקטיביות הרעיונית“ המשתררת בעולמנו מחזירה אותנו, בשינוי צורה, למשטר של פטריוארכט. במקום אבי המשפחה או אבי השבט באה „המזכירות“, גוף קולקטיבי המסמל את אחדות השבט ואת שלטונו. וכשם שבמשטר הפטריארכלי אי אפשר היה (לא רק אסור היה, אלא פשוט אי אפשר) לצאת מתחומי המקובל והמוסכם במשפחה, כך מקבל על עצמו בימינו גם חבר הקיבוץ המתקיים על קולקטיביות רעיונית, לבלתי היות יחיד עומד במובן הרוחני ברשות עצמו, אלא אבר מן החי הקולקטיבי. לא יותר מאבר.

האדם החיצוני יכול לראות בקבוצה יצירת-ארעי, „פנטסיה“ של גיל, פרי חינוך ציבורי מסוים, לכל היותר: צורת-מעבר לצורך השעה. בשביל איש הקבוצה הרי היא צורת חיי-קבע. לא לשעה, אלא לדורות. ומי שרואה ככה את מפעלנו השיתופי הוא לא ידון מתוך נחיות-השעה בלבד. הוא לא יסתפק בכך שאותה צמדה פוליטית שקבוצה פלונית נקטה ברגע זה כדאית לו. הוא חייב לראות את הדבר לא מבחינת עמדתו האינסטרטגית בשעה זו, אלא מבחינת התפתחותה של הקבוצה ואויר החיים שבה. הוא ישאל: האומנם, באשר אני חי בקבוצה זו ודבוק בחבריה ובמפעלה, חייב אני לראותה כמרפז המחשבה של הדור ולעשותה צינור יחיד המקשר אותי אל העולם הגדול ובעיותיו וחיפושיו ולסתום בפני עצמי כל צינורות מחשבה וזלתו? הוא ישאל: האומנם נאמנותי הקיבוצית מחייבת אותי לקבל מראש כל מה שתלמיד-חכם קיבוצי עתיד לחדש? הוא ישאל: מה תהא האוירה הרוחנית אשר בה יגדלו ילדי הקבוצה?

הקבוצה מבקשת לראות בילדיה ממשיכים. אמנם פן. ובצדק. לא יהא כל שכר לפעולתנו אם הדור השני לעליה חלוצית יתעגעע על הדגה ועל סיר-הבשר ועל חיים קלים ללא עמל וללא מאמצים. אך האם פירושו של ממשיכים הוא להיות מעלי-גירה לגבי כל מה שנתקבל והוספם אצל ההורים?

האומנם חזרה אדיקות-אבות על אכסניה שלה, מורשה מאבות לבנים, וחברי הקבוצות לא תהיה להם „נחת“ מילדיהם, אם הללו יעיוזו לשנות מקבלת אבותיהם? האם תבוא הקבוצה לצוות על ילדיה לבל „יוסיפו“ ולבל „יגרעו“?

והלא יד ההתייחדות הויה גם בחינוך ילדי הקיבוצים. עוד מעט ויהיה לנו לא רק גוש גוש ונוער — פלום תוכל הסתדרות נוצר אחת להכיל את כל ילדי העובדים, ללא הבדלי שבטים? — אלא אף גוש גוש וחינוכו המיוחד. הנה עתידים ילדי „השומר הצעיר“ מכל מקום שהם לקבל את חינוכם במשמר-העמק דוקא, וילדי גבעת-ברנר אי אפשר שיתחנכו בכפיפה אחת עם ילדי קבוצת שילר (ידידותם של ברנר ושילר בחייהם אינה עומדת, אפילו בנדון זה, לדוגלים בשמותיהם) וכפר-ביל"ו. האין בזה עוד צעד נוסף להעמקת משטר השבטים בקרבנו.

ולהצמדת כל אדם ובנו ובן־בנו אל נחלתו ואל שבטו, וסגירת שערים בפני כל רוח שאיננה מולדת־בית, חלילה? האם פבני־תופיים יהיו לנו ילדינו?

כד

ישאלוני: ובכן אין אתה רואה צורך בבסיס רעיוני משותף לחיי קבוצה? חלילה. ברית־אחים לחיי־שיתוף אי אפשר לה בלי קרקע רעיוני משותף. אילמלא משא־נפש אחד חי בלב הקבוצה לא היה בכוח חבריה לקיים את היצירה המשקית והחברתית אפילו לזמן מועט. משא־נפש זה האחד לכל התנועה החלוצית, מורכב מיסודות ראשוניים: גאולת־ישראל, חזון הסוציאליזם, חלוציות, תקומת העברית, אחדות העובדים וכיזא בהם. יסודות ראשונים משותפים — לחוד ו„משמעת פוליטית“ ו„גיבוש אידיאו־לוגי“ לחוד. כל הנוטל מן הקבוצה את יסודותיה הראשוניים ורוצה לקיים אותה בלעדיהם, הרי הוא משמיט מתחתיה את קרקע צמיחתה ומשאיר אותה בחלל ריק, ומי שבא להוסיף על היסודות הראשוניים גם חובת משמעת פוליטית וחובת גיבוש אידיאולוגי, ממלא את חללה עד אפס מקום לנפש החבר, עד למחנק.

ישאלוני: ובכן, פוסל אתה כל „חינוך מכוון“, בחר אתה בחינוך ללא אידיאה, ללא רעיון מחיה ומכוון? זהו ההיפך ממה שאני מתכוון לו. אין הפצי ב„חינוך“ מחוץ לזמן ולמקום וללא אידיאה שולטת בו. אולם את המכוון בחינוך, ואת המיחד את חינוכנו אנו מפל „זרם“ אחר, אני רואה בערכים היסודיים והמשותפים לכולנו: רעיון העבודה, גאולת העם, שיוון האדם וחירותו, אהבת היצירה ואהבת הדעת, הגשמה חלוצית, חברות ועזרה הדדית ושיתוף, מצוות מעשיות, התנדבות. מי שכל אלה אינם מספיקים לו, הוא מעמיס על הילד בבית־הספר או בהסתדרויות הנוער את כל אותם עיקרי האמונה ופולחני־השבטים ופרחי־היחסים החוצצים אצלנו בין גוש לגוש והמבדילים בין נוער לנוער — איננו עוסק בחינוך הדור הבא, אלא בגיוס „קנטוניסטים“. הוא גוזל מן הנוער בעודו באביו את אחת ההנאות הנעלות ביותר והמחנכות ביותר בחיים: את הטעם של בחירה ושל הכרעה. שיטה רונחת זו של קטיפת־בוטר, אף היא מתחלואי הזמן, מה עוד צרור לנו בכנפיה?

כה

מסגולותיה של הקבוצה, שלא הסתפקה מעולם (כמו שהסתפקו כמה קומונות בעולם) במה שהיא קיימת. היא באה לשרת את הכלל ולהשתלב בחיי הכלל. מראשיתה נשאה את נפשה לממשיכים. אולם בימיה הראשונים לא אחזה בשום אמצעי־פיבוש, ואף לא בתעמולה, היא דגלה במופת שבחיי־קבוצה. האמן האמינה כי ההתעלות הפנימית — במשק, בסדרים, בפירון־עבודה, ברמת חיים תרבותיים, בחריגה רוחנית — היא שתגביר את הפוח המושך של החיים השיתופיים.

השנים האחרונות הביאו בנדון זה שינוי גמור. והשינוי הוא כללי. ללא הבדל בין זרם לזרם. הכל מאוחדים בתאנת „הפיבוש“, ואפילו מתוני הקבוצה. ומי שנוהג להדגיש את תכניה החברתיים הפנימיים, ומי שדוגל בצמיחתה האורגנית ומי שמכריו על אפיה האינטימי — פולם פאחד יוצאים במסעי־פיבוש. וראה זה פלא, כל אותה ההסתערות של התנועה הקיבוצית לאנפיה אין פניה מועדות בלתי אם אל הנוער בלבד („נוער“ בלשון הדיבור הפוליטי בימינו אין פרושו בחרות, כי אם ילדים). כאילו ויתרה התנועה הקיבוצית פולה על רבבות הפועלים הבוגרים והמתבגרים בארץ, שרובם חניכי מפלגות הסתדרויות והחלוץ, ואין היא מיחלת אלא לנוער בלבד, שרק הוא עומד פתוח ל„כיבוש“ על ידי התנועה הקיבוצית.

מי הם חברי הקבוצות והקיבוצים בארץ? אילו פניתי בשאלה פזאת לפני עשרים שנה היו עונים לי: אלה הם פועלים ארץ־ישראליים, אשר עברו כמה וכמה מדורים של חיי הארץ, נחנסו בנסיונותיה של פתח־תקה ושל זכרון־יעקב ושל חדרה ושל מסחה ושל מתולה, והגיעו מתוך חייהם ונסיונותיהם אל רעיון הקבוצה. אם אשאל עכשיו אותה שאלה, יצטרכו לענות לי: רובם הגדול של חברי הקבוצות והקיבוצים הם עולי גולה, אשר הגיעו אלינו מן האניה בפספורטים של חברי קיבוצים, אנשים פנים הם ולא סוטים, וכל אחד מהם פנה על פי המען אשר ניתן לו בצאתו.

פזהו עכשיו מקור־גידולו של המפעל הקיבוצי הפורח: גיל מסוים אשר תנועות מסוימות ממציאות כ„חומר לבנין“. כל מי שלא הספיק בגיל זה להגיע עד הקיבוץ, מי שלא עבר דרך צינורות מסוימים של הסתדרויות־נוער והחלוץ — אין תקות הקיבוץ חלה עליו. כל המון בית הפועלים, שלא

מאתמול ירדו מן האניה, אלה שמפירים את הארץ ואת תלאותיה ואת משבריה וגיאויותיה, אלה שרכשו להם בארץ נסיון ויכולת מקצועית ומשקית — אלה אינם מבקשים לעצמם אחיזה בחיי הקבוצה, ואף התנועה הקיבוצית, ללא הבדל אגף, מיאשת את לבה מהם. הם אולי באים בחשבון כבני־לניה בשעת איזו הצבעה סוערת בתנועת הפועלים, הם עלולים לשמש לפעמים חומר „פוליטי“ לאיזה זרם קיבוצי — אולם לא חברים לבנין.

אילו היה פכה המצב לפני כעשרים שנה לא היה בו פדי להתמיה. סוף סוף לא היתה אז הקבוצה בלתי אם נסיון. נסיון נועז וצפוי לכשלונות מרובים, לא רבים האמינו שהיא בת־קיימא. קיומה לא היה בטוח, לא מחוץ — מצד היותה תלויה בחסדי המישיבים — ולא מבית — מפאת חוסר היציבות הפנימית של חבריה. וגם כתופעה משקית בלבד עדיין דבק בה ה"א השאלה. ספחת הדפיציטים נחשבה למפת־הקבוצה שאין להיפטר ממנה. אבל הלא אנו עומדים לא בשנת תרע"ו אלא בתרצ"ו. הקבוצה כבר איננה „אֶכְסְפְרִימֶנט“. גם מתנגדיה יודעים שהיא בת־קיימא. ורבים מהם מודים בכמה מהישגיה, הטכניים והמשקיים. אימת הדפיציטים ירדה. שום מומחה מבחוץ לא יעיז להתקש בקיומה. לאלפי החברים החיים בה חדלה הקבוצה להיות אוה־לארעי. היא לחבריה בית, לילדיה — מולדת. מכמה בחינות עולים חיי הקבוצה לאין ערוך על חיי הפועל הבודד בעיר או במושבה, ואף על פי כן, כאילו ניטל ממנה כוחה לקחת שבי את לב הפועל החי בשכנותה. הנה נישאה עכשיו על פני ציבור הפועלים שזאת השפל. תיפנסו לבית־ברנר ותקראו מעל פני האנשים: חסר יום עבודה! ובכל מקום שתעברו על פני פועלים ופקידים, ואפילו עסוקים במלאכתם, תקראו את האותות החרותים: גו הבטחון ביום מחר. חבר הקבוצה איננו יודע את הפחד הזה. אין שום אדם בה מפחד, שמחר יהיה מופקר וילדו נעזב ומבקש לחם. מדוע איפוא אין אנו רואים בכל המחנה הגדול הזה אפילו קמצים קטנים אשר יבואו ויגידו: שבענו את העיר הגדולה, את סדריה ואת רנחיה ואת קבלניה ובעלי־בתיה, ואת שממת־שעשועיה. הבה ונקים קיבוץ חדש, ונחיה פאשר חיים חברי הקיבוצים, וחבלי־אֶבְטְלָה ומצוקת־רעב ושממוץ־ריקנות וחרפת־איש־לבצעו לא נדע. איננו שומעים אפילו על שמץ של התעוררות ציבורית ברוח זאת.

על מה אין הקיבוץ נעשה נחלת הציבור, נחלת חלקים גדולים ממנו? שאלה גדולה היא לציבור שמחוץ לקבוצה, ושאלה גדולה היא לתנועה הקיבוצית, אשר פתחה גדול בכיבוש הרחוק, ולא בכיבוש הקרוב. וזרמים קיבוציים הרואים את עצמם לא כשביל צדדי אלא כדרך עיקרית בתנועת הפועלים, כיצד יכולים הם להשלים עם היאוש מהמוני הפועלים המעורים בעבודה ובארץ? ואנשים המאמינים בקיבוץ כמפעל-המונים וכצורך המונים מדוע ישליכו יהבם רק על טיפוס אנושי מאומן אשר יוצא מתוך חממות רוחניות המיוחדות לכך, ויובאו למקום מטרטם, אם אפשר, בקרונות סגורים?

כו

ושבַח אני את תנועת המושבים, אשר לא ראתה את הילד כחומר-הכיבוש שלה ולא זנחה את הפועל הבודד, בעיר ובכפר, ואף בימי הגיאות לא נואשה ממנו ופנתה אליו, וקירבה רחוקים, והחזירה קרובים שנתרחקו, ורתמה על פי דרכה אלפי חברים במפעל ההתישבותי. נזדמן לי כבר לספר כיצד היה א. ד. גורדון קובל על חוסר צמיחה חלוצית מתוך קרקע הישוב. „ראה — היה אומר לי — הנה אניות מביאות צעירים. קצתם נשארם, רובם עוזבים. לא זהו הנורא. אך מדוע אין מתנסף אלינו שום אדם מתוך הישוב, מבני האפרים? האומנם אין הארץ מסוגלת לנגדל חלוצים, ותמיד נצטרך להכניס אותם מן החוץ? האומנם על צחיח סלע אנו זורעים?“ סוף סוף זכינו לראות במו עינינו שאף ארץ-ישראל מצמיחה חלוצים, הישובים הצעירים של נענה ושטה ותל-עמל מעידים כי קללת הצחיחות לגבי הזרע החלוצי סרה מעלינו. אך האם אין ציבור הפועלים הארץ-ישראלי צחיח לגבי המפעל הקיבוצי?

הלא הקבוצה פיוס הזה יש לה מה להציע לפועל שמחוץ לה. אפשר אין הקבוצה יכולה היום להתחרות עם הפועל „המסודר בעבודה משתלמת“ בטיב ה„לחם לאכול ובגד ללבוש“, אך הרי היא נותנת כמה דברים ששום צורת חיים אחרים אינה נותנת לפועל. כלום אין הפועל בימינו יודע להעריך את ההרגשה של עובד בלתי-תלוי בבעלים ובמשגיחים, את אפשרויות היצירה שאין כמותן בחיים הפרוליתריים, את השיוץ והחברות, את

הכיבושים החלוציים? ההכרה הבטוחה שבכל מצב שהוא בקיבוץ, אין אני, הפרט, „מחוסר־עבודה“, שלעת זקנה לא ישליכוני (מי חושב אצלנו מה יהא גורלם של הפועלים המזקינים בעיר? והלא דור שלם כבר מתקרב לכך). שליוס מחלה יש דואג, ושמזונותיו וחינוכו של הילד מובטחים בכל עת ובכל התנאים — אילו יתרונות של חיי הפועל השכיר־הבודד ישו בכל אלה? היכן היא בעולם שיטת הביטוח הסוציאלי הנותנת את הבטחון הזה ואת ההרגשה האנושית הכרוכה בבטחון זה? מה מאפיל על כל זה בעיני המוני פועלי ארץ־ישראל, שרבים מהם הם אנשי־עבודה טובים וחלוצים נאמנים?

כו

איני מקבל על עצמי לישב בתשובה אחת וכוללת שאלה זו, שהיא בעיני מן השאלות החמורות, הקובעות את גורלה של תנועתנו. למחיצה זו הקיימת בין המפעל הקיבוצי לבין המוני פועלים — גדולים וקטנים — ולואי שכל אחד מאתנו יפשפש במעשיו. אולם מעיו אני לומר כי גם פיצולה של התנועה בשיסועיה ובמצותיה גורם לא מעט להסיר את הלבבות מאחריה ולהשפיל את כבודה.

אסביר את מחשבתי בהזכרת נושנות, בהזכרת עוון: פולמוס האיחוד הגדול בין „אחדות־העבודה“ ו„הפועל הצעיר“, לקראת העליה השלישית. שני הצדדים הרגישו יפה את נימוקיהם ואת חששותיהם, ודאי לא פחות ממה שעלולים להרגיש עכשיו דוחקי האיחוד הקיבוצי ודוחיו. עכשיו, כשאותה מלחמה היא כבר נחלת ההיסטוריה, הריני מרשה לעצמי לומר, שאינני סבור כי בנימוקיהם ובחששותיהם של מתנגדי האיחוד לא היה כל ממש. ואף על פי כן, לא צדקו... אולם לא חשוב כלל מי צדק ומי לא צדק, את קובעת פוס התרעלה שתינו יחד. באו גלי העליה, וחברינו החדשים מצאו אותנו, את קודמיהם, בהתנצחותנו: על צדקת רעיונותינו, על נפש העולים החדשים, על תפקידים ועל עמדות. ונהי בעיניהם פחגבים. מלחמתנו הפנימית רבת־התוכן, שנבעה ממקורות טהורים, מחרדה לציננות ולערכי תנועתנו, היא שנתנה להם את האפשרות לגמול לנו, ממבט ראשון, בוז. ובוז ראשון זה נתן את תנועת הפועלים לבו, ואולי קבע את גורלם של החדשים, הבזים, יותר משל קודמיהם שהיו לבוז. אני ראיתי

אז את עצמי קרבן של המצב הזה. ידעתי כי כננותי טהורות, ידעתי כי אין לי שום פניה אלא זו: לפתוח לפני העולה החדש את שערי תנועת העבודה, ושיראה אותה כביתו שלו, ויעשה בה כבתוך שלו. אולם שלא ברצוני ובניגוד לאמת הנפשית שלי, הייתי אני בעיניו חשוד פ"צד", כמתחרה, כמבקש לשחד, כבעל אינטרסים מפלגתיים, כבעל תחבולות הנא לכפות עליו את רצונו. וחוסר-אמון זה וחוסר-כבוד זה מצד העולה החדש למה שמצא בארץ, והיכולת שניתנה לו לראות לא את המאור שבדברים אלא את העכור שבהם — היא שקבעה גורל הרבה דברים בעליה השלישית ובארץ. עודני חושב גם עכשיו, שגורל גדוד-העבודה וגורל „השומר הצעיר” היו אחרים, אילו היתה העליה השלישית מוצאת בבואה תנועת פועלים אחת ומאוחדת, ואילו יכולנו, אנחנו, בני העליה השניה, לפגוש פתנועה אחת ושלמה את העליה החדשה. מהרבה קרבנות למולך היינו נפטרים. מה שאירע לנו אז הוא ללא תקנה. איחודן של שתי המפלגות ב־1930 — שבא באיחור של שתיים-עשרה שנים — הציל מה שניתן להציל. אך לא יכול היה לתקן מה שהופסד באותן השנים הראשונות.

כך אני רואה את המצב בתנועה הקיבוצית. המאור שבמפעל הקיבוצי לוקה בשל השיסוע. הגופים הנצים והעוינים זה את זה אינם יכולים להפנות את לבם לא לכמה עניינים פנימיים ולא לציבור הבוגר שמסביב להם, ואין לב הציבור יכול להיות שלם אתם. איחודה של התנועה הקיבוצית יגאל אותה מכמה יחסים עכורים, ויפתח צינורות-השפעה שנסתמו.

כח

זכתה ההסתדרות ומלאכתה, מלאכת-הקודש — לחנך ולהציל את נשמות ילדי ישראל מ"ט שערי חורבן ושמד וכליה — נעשתה בעיקר על ידי חברי הקיבוצים והקבוצות, לגושיהם. אין ערוך לכוחות העצומים שהושקעו בכך, אין ערוך למסירות ולהתנדבות ולהתלהבות בעבודה זו, שאין פמזה לחשיבות ולאחריות בכל עבודת ההסתדרות. מחנות השליחים-המתנדבים עשו מה שעשו במיטב כננותיהם וכמיטב יכלתם. אולם שיסועה של התנועה הקיבוצית הוא שעשה את מערכות הנוער היהודי לשדה-קטל. אין מבקשים בימינו לקחת שבי את נפש היחיד. מאמינים יותר

בכיבוש הגוף הציבורי עליו נמנה היחיד. מי שזוכה בהסתדרות מסוימת ובהנהגתה ממילא זוכה גם ביחיד ובנשמתו. לפיכך פשתה ההתבצרות בהסתדרויות ופשטה המלחמה על כביבוש הסתדרויות. צדקה עשו הגושים הקיבוציים עם ההסתדרות בהתנדבם, אולם הצדקה הפכה לצעקה: אותה שליחות חינוכית שזרמינו השונים עושים בגולה — שליחות אחת היא, שליחות החינוך החלוצי, והשולח אחד הוא — כלל־הפועלים והסתדרותו (ואין הבדל מהותי בדבר, אם השליחות היא מטעם ההסתדרות — אל החלוץ, למשל — או שהיא מוזמנת מן הגולה, מטעם הסתדרויות הנוער השונות, העומדות ברשות עצמן וברשות הנהגותיהן המקננות בקיבוצים בארץ. גם הללו דוגלות בשם ההסתדרות, ואחריותן החינוכית על ההסתדרות גם פ שאין עמה אחריות פורמלית). אולם הפירוד הקיבוצי, הפרוך בריב שיטתי בין הגושים, הוא שעושה גם את השליחות ההסתדרותית, שהיתה צריכה להיות מעשה־מקשה, אחרותית ברצונה ובמגמתה ומוסכמת בדרכיה, לשליחות של גופים יריבים.

טרם יצאנו משלחי המלחמה העולמית וכבר מאיימת עלינו מלחמת־עולם שניה. ועולמנו הרוחני אף הוא טבוע במטבע צבאי. ולפיכך גם יצר האַספנסיה בתנועותינו רואה בכל — ק ל ג ס י ן. ויותר ממה שהוא מתגלה בהיאבקות רעיונית, הוא מתלבש בתכסיסי מלחמה וקבלנות פלפי „האויב“ ובפיסום קסרקטיני בפנים, ובמניעת התקרבות בין מחנה למחנה, לרבות גם מעין „תעמולת־זנעה“ הפאה להגפיר נאמנות ולהבאיש את ריח „האויב“. איני מתכוון להתעכב בזה על תמונות ההצפאה והיחסים והמדנים העושים שמות בתנועתנו החינוכית־חלוצית שבגולה ואוכלים את מיטב מרצה ומביאים מצביאים ומוצפאים גם לידי שחיתות שבנגרונות. הדברים ידועים ורבים הצוחים על כך, אלא שאין הצוח רואה את נגעי עצמו.

כט

ראוי שנתבונן בחזיון זה, לא מצד פגמי־הלנאי השונים, אשר לה לכה כל אחד יסכים ברצון לנער קצנו מהם, פי אם מבחינת עצמו: יש עם יהודי בעולם, עם אחד מפוזר בין העמים, והוא נתון לגוירות ולפרעות, לרציחות ולגירושים, לדחיקה ממחיה ומהשכלה, לאבדן לשון

ולאבדן תרבות, לשמד ולניווון, ונגדו עולם גדול ועצום: חלקו נשבע להשמיד ולהאביד, והשאָר — עומד על דמו ואדיש, והמקצת מן המקצת מביע אהדה בדברים שאינם מחייבים. ובתוך העם הזה, המובל יום יום לגרדום, יש תנועה ציונית, שאינה משלימה עם הפליה ועם הפלימה, והיא היחידה בקרב העם שמעיזה להאמין בגאולה. וכנגדה עומדת — לפי מימתו המוצלחת של ברוכוב — „קונצנטרציה אַנטי־ציונית“ המקיפה חלקים עצומים בעם, בהם: המתבוללים, העומדים על סף השמד, „אגודת ישראל“ והלאומיים־האידיש־איים, חסידי הגלות ומבקשי הטריטוריות, אילי־הזהב והרדיקלים. הפילנטרופים וה„בונד“, יפי־הרוח והקומוניסטים. ובתוך השאָרית, הדוגלת בשם הציונות, אך מעטים הם המוכנים למעשי בניה והגשמה. ובתוך אלה עומדת לבדד תנועת הפועלים הציונית, וכנגדה קונצנטרציה אַנטי־פועלית מגוונת, החותרת לבדד את הפועל המאחדת את מעבידי עבודה ערבית וחולמי עליה מצומצמת ומנתרי מנדט עם הלוּמפן־ציונים העושים להם קרנים בשם מלכות ישראל, ועם כל מיני לאומיים שלמים וכשרים אשר מעמדיותם של הפועלים דוחה אותם ולאומיותם של מחרימי הפועל העברי מזכות־עבודה ומזכות־אזרח מושכת אותם. ותנועת הפועלים עצמה, המהווה חטיבה מיוחדת בעם העברי, אף היא אינה מעור אחת. פי אחדות־רצונה ואחדות־מגמתה טרם הגיעו להפכת כל חבריה, וההכרה החלוצית של הקשר הגורלי בין מאמצי הפועל ושחרורו וגאולת העם, והנכונות למאמצים חלוציים עדיין אינם אלא נחלת חלק בציבור הפועלים. ובתוך החלק החלוצי שהוא הוא הלזו שבשדרה של תנועת הפועלים, לא הפל מאוחדים בתפיסה הפוליטית והציבורית של עניני הציונות ועניני הפועל. ואפילו אותו חלק חלוצי אשר עבר את כל מדורי הניגודים ויצא בשלום להיות בתנועת הפועלים את החטיבה הציונית הסוציאליסטית, איננו יודע, להנתו, לנהוג יחס־חברים הוגנים, בין צורות־ההתישבות שנקטו חבריו. וראָה אף ראָה: אותו חלק בתוכו, אשר הגיע, לכאורה, עד קצה גבול האיחוד, לא רק בהשקפותיו הכלליות על גורל העם ואחדות תנועת הפועלים, אלא גם בקבלת יסוד השיתוף בבנין המשק והחברה ובמאמצים חלוציים להגשמתו — אף הוא מפולג לגושים אשר אינם יכולים לדבר זה אל זה לשלום.

ל

אולי יורשה לאדם שאינו עומד בתוך ריב־האחים הזה לשאול: מה טיבם של הניגודים הללו העומדים כַּנֶּד בין קיבוצינו? אינני שואל לניגודים פוליטיים ואידיאולוגיים בעלי אופי כללי, ולניואנסים שונים בהשקפות. בימינו רבי־המבוכה נמצאים אלה לרוב בכל תנועה רחבה ומאוחדת (אם היא אינה כפופה לדיקטטורה אידיאולוגית) וכל עוד אינם פורצים את תחומי אותו המשותף, שהוא הכרחי לקיום התנועה, אינם צריכים לשמש גורם מפריד במפעל הקיבוצי. ובמידה שהניגודים הללו פוגעים בעצם המושג של תנועה פוליטית ורעיונית מאוחדת ובכמה מערכי העיקריים (כמו במקרה „השומר הצעיר“), אינם מיוחדים למפעל הקיבוצי דוקא, וההתגברות עליהם איננה ענין לקיבוצים בלבד, ואיננה בכוחם של הקיבוצים בלבד, אלא צורך חיוני לתנועה כולה, החייבת לבקש, בלי הרף, דרכי איחוד, רעיוני ופוליטי לכל מחנה העבודה אשר קרקע ציוני וסוציאליסטי משותף לו. אין שאלתי מכוונת אלא לניגודים בגוף המפעל הקיבוצי והמסתעף ממנו. ניגודים, אלה אשר מציאותם מקובלת ומוסכמת, מה הם, האם בני־קיימא הם, קבועים לעד, שרשיים וגזעיים הטבועים באפי השבט הקיבוצי או באידיאה־נחלתו, או שמא אינם אלא תופעות־לנאי, פרי מסיבות וחיפושים, וחלות בהן חליפות ותמורות, והן עלולות להצטמצם וגם לחלוף. אינני בא להכריז שאין הבדלים ואין ניגודי־תפיסות, אולם אינני רואה את תכנם כדבר נתון וקבוע, אלא כ־התפתחות דינמית בלתי־פוסקת.

לא

אנסה לסקור כמה מהניגודים, שהסעירו בשעתם את הרוחות, ומהם ששימשו ועודם משמשים סוסי־רכיבה בניצוחים.

הגודל. „קבוצה קטנה וקבוצה גדולה“. רבים האמינו בתום לבם וטענו בחום לבם, כי קבוצה גדולה אינה אלא חורבן למשק ולחברה. היו ימים ויוסף בוסל היה סבור כי יקל לדגניה אם תקטין את מספר חבריה ותעמיד אותם על ט״ו משפחות. אחד מחברינו המומחים הכריז, פפרי חקירה מדעית, שהאופטימום לקבוצה הוא כ״ה משפחות, וכל

המוסיף גורע. עכשיו, כמדומה, חרגו כל „הקבוצות הקטנות” מאותם המספרים, בלי שמשקם נתנוק על ידי זה ובלי שאפי החברה שונה על ידי כך לרעה. מאידך גיסא, חדלו הקבוצות הגדולות להתעלם מן השאלות הפרוכות בגודל הקבוצה ובגידולה. הן מטפלות בשאלה כיצד לשתף את החבר בידיעת הענינים של המשק הענף, כיצד להגביר את הדמוקרטיה הקיבוצית, כיצד להעלות את רמת החיים החברתיים. ענין הגודל חדל להיות סלע־מחלוקת בתנועה. אתה מוצא פיוס קבוצות בחבר הקבוצות שאינך יודע כיצד לכנותן. מהי דגניה ב', „קבוצה קטנה” או „גדולה”?

מלאכה ועבודת־חוץ. זכורים הימים שהקבוצה, ללא הבדל „מוצא” פוליטי, לא ראתה את תפקידה אלא בחקלאות בלבד. היה קיים פולחן של חקלאות „צרופה”. הקבוצה היתה מעסיקה בנאים וטייחים ורצענים ומפרזלי סוסים מן החוץ, ומוציאה עליהם את פספי התקציב. וראתה זאת כדרך הטבע, לא פגיעה בעקרון עבודה עצמית ולא הפסד משקי על ידי הוצאת פספים החוצה. ההכרזה על הכנסת מלאכה וחרושת — ויותר מזה: עבודת־חוץ — לתוך משק הקבוצה, נתקבלה בשעתה כהרס משקי. נדמה ששטף־הימים ותנאי ההתישבות הורידו את הויכוח מעל הפרק בלי רחמים. עבודת־חוץ חדלה להיות מונופולין של מציאייה ונעשתה נחלת כל ההתישבות העובדת, הקבוצות והמושבים פאחת. ואף המלאכה מצויה בכל מיני קבוצות. ואם לאיזו קבוצה תבוא ההזדמנות להקים מפעל חרשתי — ודאי לא תסרב מתוך טעמים עקרוניים של משק חקלאי צרוף.

זוֹל. היו ימים ובמרפזו הויכוח עמדה שאלת הזול. איזה טיפוס ישובי מבטיח התישבות עממית זולה יותר, המושב, או הקבוצה הקטנה, או הקבוצה הגדולה? אנשי הקבוצה הגדולה טענו כי הם בחרו בצורה זו אך ורק בגלל הזול ההתישבותי הפרוך בה. וחייב אדם לנתר על כל מיני נטיות בבנין המשק והחברה ובלבד שיהיה נאמן לזול שהוא מצנה לאומית עליונה. מי שלא האמין בזול התיאורטי הזה היה מתחייב בנפשו. על אחת כמה וכמה מי שהעיו להניח כי לא דוקא בגלל הבטחון בזול בחרו אנשים בדרך זו, אלא בגלל נימוקים נפשיים וחברתיים, ממש כמו אלה שבחרו בצורה אחרת. מה חמים היו הויכוחים ומה גדול היה הבטחון של המתנפחים

כל עוד שאלת הזול היתה בגדר של ספקולציה עיונית חריפה. החוגרים התהללו כמפתחים. עכשיו, כשנצטבר כבר נסיון של כמה שנים לכל צורות ההתישבות העובדת, נדם הויכוח על הזול, וטוב שנדם. עדיין איננו „מפתחים“, אך כבר חדלנו להיות „חוגרים-מתהללים“.

„אורגניות“ ו„מיכניות“ הוכרו בשעתן כשני קטבים בבנין הקבוצה: אלה דגלו בצמיחה חברתית-אורגנית, מעין גידולה של המשפחה. המכניסה לתוכה אדם נוסף מתוך בחירה אישית מדוקדקת; לא המשק משמש קריטריון לגידול הקבוצה, ולא צרכיו פונים עליה את התרחבותה, ועל אחת כמה וכמה לא צרכים ציבוריים אחרים, אלא הצורך הפנימי שלה לקלוט חברים נוספים. חברים מותאמים שעברו כמה מדורים של נסיונות והתאמה אישית, ואלה דגלו בסיסמה „קיבוץ פתוח לפל“, כל אדם ראוי ומסוגל להיות חבר בקיבוץ ואין בודקים, ואין להבחין ואין להתאים. פשם שהיה מי שעקרון הזול היה לו נעלה על הכל, כך היה מי שעקרון האורגניות היה יקר ללבו מכל. הדרך אשר בה התלקטו חברי הקבוצות הראשונות, אחד אַל אחד, נחשבה לדרך קלסית, היחידה המבטיחה התלפדות החברה ויחסי רעות ואינטימיות בין חבריה. כל דרך אחרת תוארה פלקיחה „מפל הבא ביד“, שאינה עלולה לקיים אלא מעין אַרְטֵל, בעלת משק משותף וחדר-אוכל גדול. אך חיי המשק וחיי החברה כאחד התאכזרו לתפיסה הזאת. גדל היקף המשק וממילא גדל היקף החברה, ו„האורגניות“ הנכספת לא באה לעזרתה, והקבוצה, הדוגלת בשם האורגניות, הופתה מפות קשות: פירוּדים, עזיבות, דלדול ועגמומיות. עד שפנתה לצירופים ולמיוזגים עם חלקי קבוצות, והדרך הובילה הלאה לשיטת „מילואים“ מן הגולה, המכניסה מן החוץ ללא היכרות אישית עשרות חברים, שונים בגיל, במושגים, ברמת תרבות ובהרגלי עבודה, וקורבים רק קרבה ארגונית, קרבת „תנועה“ מזווגת, קרבת רצון ציבורי משותף. אולם אותה קרבת תנועה ושיתוף רצון ציבורי היתה קיימת אפילו בגודל-העבודה, שדגל בתפיסה הפשטנית ביותר של קבלת חברים. ומאידך, היסוד של אורגניות, „הגרעין“ החי ויוצר, לא היה נעדר בשום מפעל קיבוצי רציני, החל מן ה„קרימאים“ בגודל-העבודה, ובדומה להם כל מיני חבורות בנות מוצא אחד (עיר, ארץ) ועד החבורות המלופדות של התקופה האחרונה, הבנויות

על שותפות „הגזע“ ההסתדרותי (החלוץ הצעיר, „הבונים“, „דרור“, „גורדוניה“, „השומר הצעיר“, בני קלוסובה וכו'). ואלה הלא משמשים גרעינים עיקריים בתנועה הקיבוצית פיוס.

עצמאות וריפוי. מה צריכה להיות הקבוצה, עולם עצמאי, עולם קטן בפני עצמו, הפותר על אחריותו את כל שאלותיו המשקיות החברתיות, או „פלוגה“ מצבא הקיבוץ, המתנהל על ידי המפקדה הראשית? ויפוח זה היה באמת עמוק וחיוני ככל ויפוח על מבנה החברה. הקבוצה דגלה בשם סוצרניות מוחלטת, „עולם לכוד ישכון“, והביטה בעין זועמת על העסקנות המרובה ועל הריפוי ועל סדרי השלטון וגנוני ה„קומיסריות“ שבקיבוצים הגדולים, כאלמנטים הסותרים את מושג הקבוצה. מאידך גיסא, דגל גדיד־העבודה בתורת הריפוי המוחלט, עד כדי שיטת „הגזברות המרופזת“, האחת לכל משקי הגדוד ופלוגותיו, ששימשה עילה לפילוג הראשון של הגדוד, פילוג עין־חרוד ותל־יוסף. קיבוץ עין־חרוד הוקם מתוך התנגדות לשיטת הריפוי המוחלט. מה אירע מאז? הקיבוץ המאוחד לא ניצל מויפוח על מידת האוטונומיות של המשקים והפלוגות, והתביעה להגברת מידת האוטונומיות להלכה ולמעשה נשמעת בו כפעם בפעם, ומאידך — חֶבְר־הקבוצות, שתחילה לא היה אלא מקום־פגישה והחלפת־דעות למלכויות שונות שאין אחת מהן נוגעת בחברתה, למד אף הוא לדרכי שאר הגופים הקיבוציים והקים לו מנגנון, עם עסקנות מרכזת, עם מפעלי עזרה הדדית בין־קיבוצית, עם „חלוקת עליה“, עם הפניית־עליה לקבוצות הקיימות, עם סידור שליחויות לגולה, עם הטלת „מרות“, עם „גיוסים“, עם „קביעת עמדה“, ועם כל מה שמציין בימינו את הגושים הקיבוציים. היכן נעלמה העצמאות הצרופה של הקבוצות הראשונות? ועד היכן מגיעה מידת־הריפוי של כלל־הקיבוץ לגבי המשקים המבוגרים שבתוכו?

לב

אין מגמתי לטשטש את ההבדלים הקיימים באמת. יש הבדלים בסגנון, במזג, בטמפו, בהרגלים, בהרכב אישי. את מי אין כמו אלה, בתוך כל קבוצה פנימה? נניח שהבדלים אלה קשים בקבוצה אחת, ואף על פי כן היא חיה בהם. מה הם פי ימנעו הקמת תנועה מקובצת?

יש רואים את ההבדל היסודי ביחסים לקליטת העליה. הברה נפלה בשעתה: „קיבוץ פתוח וקיבוץ סגור“. עכשיו גורסים: „אחריות לעליה“. אני נוטל לי רשות לומר שהגירסות הללו הן, לפחות, פשטניות מדי. אמנם נכון הדבר שהקבוצה בדמותה הראשונית התנגדה לקבלת עול מצוות היוצאות מגדר הבניה של המשק הקבוצתי. היא חששה לכל העמסה נוספת, שמא תספן את המשק החלש גם בלאו הכי, והדוגמאות הראשונות שניתנו לה בראשית העליה השלישית עלולות היו להגביר את החששות. וכן נכון הדבר שהקיבוץ המאוחד מתחילתו ראה פאחד מעיקרי תפקידיו את קליטת העולה החדש. אולם גם בנדון זה לא נשאר הדברים על עמדם. גידולן של הקבוצות קשור למעשה בקליטת עליה, חברה-קבוצות קולט עליה במשקו, יוצר קבוצות חדשות, שולח שליחים לגולה לשם סידור עליה והכנת עולים.

ו„אחריות לעליה“ מה פירושה? האומנם יש משק אחד או גוש אחד הנושא לבדו באחריות לעליה? האחריות לעליה, לאמיתה, מתחלקת בין גורמים שונים, גורמים היוצרים עבודה בארץ, מוסדות לאומיים ומפעלי ההון הפרטי, מוסדות ההסתדרות והקיבוצים השונים. כלום יש משק קיבוצי המשול למשאבה השואבת עליה בלי הפסקת נשימה? כלום אין צורך להקים פפעם בפעם פלי-קיבול חדשים לעליה, מחוסר יכולת להפנות הפל אל הנקודות הקיימות? כוחו של כל משק בודד הוא מוגבל, גם לאחר פל המאמצים והרצון הטוב והמתחיות. הוה אומר: במידה שהמפעל הקיבוצי נושא באחריות לעליה לא המשק הבודד הוא הפתוח אלא הגוש הקיבוצי. וכל גוש קיבוצי נושא על פי דרכו באחריות לעליה הפונה אליו: יש המפנה את רובה אל הנקודות הקיימות רק במידת הצורך שלהן ב„מילואים“ ואת השאר הוא בונה פגרעינים חדשים. אין כאן ויפוח על החובה פלפי העליה, אלא על שיטות הקליטה.

אכן, היו ניגודים. והם שפוצצו בשעתו את המפעל הקיבוצי האחד במהותו ובמגמתו. אולם הזמן והמסיבות ומאמצי היצירה עשו את שלהם. והניגודים פחתו. יש שנעלמו כליל ויש שניטל טעמם. לא בדרך היופוח פחתו הניגודים, אלא בדרך היניקה ההדדית, הקיימת למרות פל הניגודים ואי-הרצון לקבל השפעה, ובדרך „החיקוי של התחרות“, בלשונו של אחד-

העם, ומתוך לחץ צרכים חיוניים הטבועים בטבעו של המפעל. ההנייה האחרותית של המפעל הקיבוצי גוברת על ההבדלים ועל הניגודים.

לג

התוכן האובייקטיבי שבניגודים הולך ופוחת, אולם הניגוד בעינו עומד. חזיון שכיח הוא, שהשתלשלות הענינים מוחקת הבדלים, הממחיצות הקיימות מקיימות אותם. הן אינן רוצות ליפול.

בני־אדם נוטים להרפין ראש בפני עובדות ולקבל את המצוי פמושכל. הזאיל וקיימים שלושה גושים קיבוציים, הרינו רואים אותם כחזיונות הטבע. „עובדי הקיים“ מאמינים בנצח הכתוב: לא תוסיפו ולא תגרעו. אולם דומה שהם טועים. אם אנו מניחים מקום לגושים מפוררים, אין להניח ששלושת הדפוסים הקיימים יספיקו להם.

כבר פיוס הזה ישנה התחלה של גוש רביעי — „הנוער הציוני“. אין להינבא פיוס באיוז מידה יצליח „הנוער הציוני“ להתערות במפעל הקיבוצי (ימים רבים היה מפחד מפני עזרת התנועה הקיבוצית הקיימת, ופחדים אלה הזיקו לו לא מעט. פולנו מברכים אותו שיזכה לגדל קיבוצים של קיימא). ודאי יש לו הצדקה רעיונית להתבדלות לא פחות ממה שיש לשאר הגושים. אם עדיין אין לו אופי קיבוצי עצמאי הרי יש לו שאיפה להנייה אידיאולוגית פוליטית בתחומי ההסדרות. כלום אין שאיפה זו מספיקה, בתנאינו, כדי לקיים חטיבה קיבוצית נפרדת?

ובשכנותם הגיאוגרפית והרוחנית הקרובה של הגושים קיימים גופים קבוצתיים אשר אינם מוצאים לעצמם מקלט בגושים הקיימים. אלה עלולים למצוא את מקומם בתנועה מאוחדת. בהעדרה — הרי הם עלולים לשמש גרעינים לגושים חדשים.

כבר נאמר, הגושים גדלים בכוח העליה. והעליה אמנם חולקה בחבלים, אולם מי יודע דרך־הרוח של עליות באות. יקומו איגודים חדשים בגולה, יציצו ניו־אנסים, פרטנסיות, חידושים אידיאולוגיים. מה ימנע את אנשי העליות הבאות מבנות לעצמם „מגדלים“ חדשים, „משלהם“?

הגושים הקיימים האומנם הם עומדים ועמדו בחזקתם? האומנם הם מבוטחים מרוחות־סערה ופילוג? היקפם של הגושים גדל וגידול ההיקף

יוצר בעיות וקשיים. גדול פשרונם הפדגוגי והאדמיניסטרטיבי של הגושים לאמן ו"לגבש". אולם אופטימיזם יתיר הוא להאמין ששנים על שנים יזרמו פלגי העליה הקיבוצית לתוך האפיקים הקיימים בלי שצטרף להם המקום. מה הפוח אשר יחזק את כל אלה ביחד, אם אין הכרת הערך הגדול של תנועה אחת ומאוחדת? אם התנועה הקיבוצית יכולה לשאת בקיומם של שלושה גושים, מדוע לא תשא בארבעה ובחמישה? היד העליה תקצר?

כבר אמר ברנר: „מקור האיחוד הוא בתקוה לספינות באות“. אדייק ואוסיף: גם בחרדה לספינות באות.

לד

הפיקחים פותבים ושואלים ל"תכנית" האיחוד. הם לא יסרבו, חלילה, לאיחוד, אם אך תגיש להם "תכנית", פלילת יופי, אשר כל מום לא ימצא בה, לפי טעמם. אך מנין תצמח תכנית־איחוד כל עוד נוח לנו בפירודינו? ולמה נעסיק את עצמנו בבירורי־פרטים של הצעות־איחוד, בירורים העלולים ליהפך לניצוחים, כל עוד לא ירגיש כל אחד, במקום שהוא עומד, פי אי אפשר להמשיך „ככה“.

האם רואים טובי חברינו, בכל גוש באשר הם, היכן אנו עומדים ולאן אנו הולכים, לאיזו קרן־זווית אטומה נכנסנו פולנו על ידי פיצולה של אותה תנועה שבאה להגשים בחיינו את המידה הגדולה ביותר של שיתוף, של חברות, של הגשמה חלוצית, של ליפור ציבורי ושל חברה מתוקנת?

הגענו לכך שהמפעל הקבוצתי, שתחילתו שימשה גורם מכנס ומלמד, מהווה עכשיו פוח מפריד ומפורר בחיינו. בן־אשר קלע לנקודה ולא החטיא באמרו בפנינוס בנענה: „פוח המחריב את מקור־חיינו“.

וכל זמן שלא נפיר פי כך הוא המצב, פי בפירודינו אלה אנו מסכנים את קיומה של ההסתדרות ונוטלים מן המפלגה האחת והמאחדת את טעם קיומה, כל זמן שלא נרגיש פי כאן מקור התורפה של החזית החלוצית, כל זמן שלא נדע בושתי־פנים על המצב הזה ונטיל את אחריותו על זולתנו, כל זמן שהדבר לא יצורב בלבנו צרבת — אין הדיבורים שלנו

על איחוד אלא מן השפה ולחוץ. אל נפרנס את עצמנו במליצות נאות. שאין בהן אלא כדי גניבת־דעת עצמנו.

לה

יש נשבעים לאיחוד ואומרים: עוד לא הגיעה השעה. מתי תגיע וכיצד תגיע?

מי שאומר ככה חושב בלבו: לכשאתחזק! לכשגושי יתחזק! יצר־הפירוד מתעטף בתקנת־שוא. לא זרם אחד מתחזק. הפל מתחזקים ומתאזרים. אל יקוה שום אדם לבוא האיחוד בכוח השתלטות של זרם מן הזרמים. קיימא לן: אין איחוד פועלים בא ביד חזקה. כמה גורמים שלטוניים בעולם יודעים לאחד עמים, מדינות, ואפילו מעמדות בכוח העריצות והדיכוי. תנועת הפועלים אין פוחה לאחד בכפיה. פירוד די לו בהסתערות חד־פעמית. נופץ הכלי ודי. איחוד טעון התחדשות והתאזרות יום יום.

הכוח המניע והמחיה כל איחוד־פועלים הוא: חברות. וחברות אינה מוגשת על חודו של „קבלו דעתי“. אין חברות של מנצחים ומנוצחים. יתר על כן: איחוד מחייב קרבנות. גם על קליפות לא קל לותר. מי שידוע לדרוש קרבן מן הזולת ואינו יודע להביא את קרבנו — לא יאחד. יש הבדלים ולא ביד יוסרו. ולא בדקדוק־מיקוץ. הזמן ומאמצי היצירה יבלו אותם. האיחוד יגביר את רצון היצירה ואת סמכות היצירה של הגוף המאוחד. אך הוא גם יתן להבדלים ולבנייה־ההבדלים לחיות זה בצד זה במסגרת האחת. החי יחיה והנובל יבול. „הנובלות ילחכו עפר ותחינה הבריאות“, אמר ביאליק. הערכים החיוניים לא יאבדו באיחוד. יקומו להם נושאים מעבר למחיצות הישנות.

ישנם ניגודים, אך לא בהם הסכנה. מסופן כשרוננו לחדד ניגודים. להידבק בניגודים, לקדש ניגודים. אנחנו נועצים קנה של ניגוד ומעלים עליו שרטון של אדיקות וטמטום. אל נהיה עובדי ניגודים.

מול כל התעוררות לאיחוד יש בכל מקום גם מתעוררים להציל מן הדליקה ויש שומרי־חומות. כל אחד מאלה רוצה „לבטח“ את עצמו ואת חוגו ואת ערכיו „שלו“.

אין צורך בביטוח. האיחוד עצמו הוא הערובה לנצחון הטוב, המעולה, החיוני. הקרבן שבאיחוד מעלה ומצרף. תסיסת האיחוד שופעת חיות ומגלה את האור הגנוז שבלבות המתאחדים.

כל איחוד של אמת דורש טמפרטורה. אין איחוד בא מתוך ישור כל ההדורים מראש, מתוך פירוט כל הסעיפים, מתוך תיגור ודקדוקי-עניות. אין איחוד בא אלא מתוך תסיסה של המוני חברים, מתוך אמונה בעצמם, בכוח השופט שלהם, מתוך הפרת האחריות האישית של כל אחד, מתוך חרדת כל אחד לטוהר מחנהו, מתוך אימוץ היצר הטוב, מתוך גילוי הפשרון לנתר על קליפות למען הצלת התוך.

ואל תסתפק תסיסת-האיחוד בביטול המחיצות שבין הגושים. יש עוד להסיר את המחיצות האטומות שצצו בין החבר להסתדרות. יש להשפין שלום ורעות בין הקבוצה והמושב. יש להבריא את עבודתנו החינוכית בהסתדרויות הנוער; יש להטיל על הגושים שליחויות הסתדרותיות, ויש לשתף את ההסתדרות בחיי כל חטיבותיה. וגם הגושים הישוביים בכלל זה. לי נראים כל הדברים האלה דבוקים זה בזה. ולי נראה שאיחוד החטיבות הקיבוציות יביא זרמי דם חיים לתנועה הקיבוצית, יפתח לפניה דרכי כיבוש אשר לא ידעתם עד פה ויעמיד לימינה פוחות, אשר לא מצאו אליה את דרכם, בגלל הפירודים.

ואל תדחו לשעה כשרה יותר. השעה כשרה. יש עליה בהסתדרות. יש נכונות למעשים טובים בציבור. יש תהיה על מה שהוזנח. ויש הרגשת מיצר, ימים קשים, אבל גם חשובים, באים.

אל תבוזבוזו שעת-הפֹּשֶׁר. היא דרושה לנו, ואם נחמיצנה — מי יודע מתי תחזור. כל איחוד שהחמצנו שילמנו בעדו באבידות גדולות, בנשמות פצועות, בכנפים קצוצות. ואנחנו הלא פולנו דוגלים באיחוד.

ואל תדגלו במזמור שיר האיחוד לעתיד לבוא, אם אין אתם מוכנים לבצע אותו מיד.

אל נשא את שם האיחוד לשוא.

ניסן תרצ"ו.

דברים

שלא נשתלכו בפרקים הקודמים

בענין מס־הכנסה

(בישיבת הוועד הלאומי, חשון תרצ"ג)

גם אני רואה חשיבות בכך שהוועד הלאומי יגיע לעמדה אחת בשאלה זו, כמו בעוד שאלות חשובות. אולם כדי להגיע לקביעת עמדה אחת צריך לבקש גם לשון משותפת, סגנון שיכול לכלול את פולנו. מי שירצה להשתמש בהלך־רוח של פניקה כדי להטיל עלינו מושגים חברתיים זרים לנו — לא ישיג את המטרה. כל פעולה ישוּבית משותפת בעניני מסים — אי אפשר לה שלא תביא בחשבון את מושגיו של הפועל על חלוקה צודקת של מסים. וגם את ההיסוסים המתעוררים בנו לגבי העמדה הפסקנית הנקוטה כאן אצל כמה נואמים. אַגב, סבור אני כי אין זאת השאלה היחידה אשר חשיבותה דורשת מאתנו השקפה מאוחדת. לא ראינו שאותם החוגים הפלפליים, אשר התאחדו הפעם בשאלת מס־הכנסה ודרשו מאת הוועד הלאומי עמדה מוחלטת ומאוחדת, יבקשו לבוא אתנו לידי דעה אחת ומוחלטת בשאלת העבודה העברית, אשר חשיבותה לגבי עליה יהודית אינה פחותה משאלת מס־הכנסה. פדאי גם לדעת אם יש תקוה שנגיע לידי דעה אחת בענין חוקת השלטון המוניציפלי, המוצעת עכשיו מטעם הממשלה. ואפילו בשאלת זכות הבחירה לכנסת ישראל חשוב שתהיה דעה אחת בישוב. והנה בפעם בפעם אָנו שומעים רמזים מברשים. הפעם שמענו רמיזה סתומה מפי סופרסקי, כי הנה הנה תימצא הדרך לשתף בכנסת את החוגים העומדים עד היום מחוצה לה. אולי יאמרו לנו במה כרוכה תקוה זו? האם בהתקנת תקנות אשר יגזלו מאת חלק מן הישוב את זכות הבחירה או שיעניקו לחלק אחר זכויות עודפות? אַף אלה הן שאלות הראויות לעמדה פללית מצד הישוב כולו. האומנם נשתיירה כל האחדות הלאומית רק ל„מס־הכנסה“?

ועוד שאלה אחת: נניח שפולנו מודים בכל הסכנות החמורות הפרוכות בהטלת מס־הכנסה בתנאים הנוכחיים — האם לתועלת הענין הוא להפוך את השאלה לשאלה לאומית דוקא ולהסעיר את העולם בקריאות: הבית הלאומי בסכנה! הן ראינו כי בשאלת מס הרכוש העירוני יצרו בעלי־הבתים היהודים חזית אחת עם בעלי הרכוש הערבים, מבלי להטריח לכאן את החזית הלאומית דוקא. וכן בשאלות מכסי אוטאבה. כלום אין ההדגשה היתירה של המומנט הלאומי בשאלה זו עשויה להביא את הערבים לידי עמדה הפוכה, וכלום תקל עמדתנו על ידי כך שהערבים יתאחדו מסביב לעמדה המתנגדת בשאלת מס־הכנסה? חוששני שהפניקה ה„פטריוטית“ הנה בבחינת יועץ רע במצבים כאלה.

כל המתנגדים כאן למס־הכנסה תמכו את יתדותיהם באינטרסים לאומיים. נכון הדבר כי תנאינו המיוחדים מחייבים אותנו לבחון כל פורמולה פוליטית חדשה לאור מציאותנו. ולפעמים קרובות יקרה לנו שנוסחה מקובלת שיש לה תוכן פרוגרסיבי במקום אחר הופכת למעצור ההתפתחות בתנאים שלנו. אולם גם בחינה זו לא תיעשה על ידי פניקה. אני, למשל. מרשה לעצמי לפקפק אם כל המתנגדים כאן למס־הכנסה אינם מתנגדים אלא מפאת התנאים המיוחדים של בנין הארץ. חושבני כי יש כאן כאלה שאילו היה הדבר תלוי בהם לא היו נותנים להנהיג מס־הכנסה אפילו על גדות התמוזה. ומר סופרסקי דיבר על דחיית מס־הכנסה לחמישים שנה. אילו היה הוא נמצא בעורם של החקלאים הזעירים שלנו ספק אם היה מרחיק ראות כל כך. אל נא תמהרו להטיל פסול בלאומיותו של מי שדעתו בשאלות אלו שונה במקצת מדעת ה„ארגונים הפלכליים“. כששמעתי את דברי יעקב שלמה הפהן, שהתלהב כל כך בהתנגדותו למס־הכנסה בגלל הרנחים הגדולים אשר הערבים יפיקו ממנו. פיקקתי אם חשב על זה שהעדה התימנית העניה, אשר בשמה הוא מדבר, יש לה להפסיד הרבה ממס־הכנסה, ואולי להיפך. אין זה קרבן לאומי כשפרדסן עשיר או עורך־דין גדול מתנגדים למס־הכנסה. אבל תשאלו נא אפר במתולה או בגדרה, או במסחה, שהכנסתו זעומה והעושר רובץ עליו בכל כבוד, אם גם הוא ידחה, לאחר שיקול־דעת, בהחלט ובכל התנאים את מס־הכנסה. עורך־דין עשיר משלם מסים פחות מאפר מתישב זעיר שלנו. שבגשתו לבנין

משקו, עוד לפני היות לו יכול, הוא כבר תורם תרומה הגונה להחזקת המדינה.

אי אפשר לדון על מס־הכנסה בלי לדון על מערכת המסים כולה, ובלי לראותו בתוך המסגרת הפללית של עול משלם המסים. אם מס־הכנסה בא להוסיף נטל על הארץ, פי אָז אין כל ספק שכל אורח רשאי לומר: אי אֶפְשִׁי בּוֹ. אין שום חובה עלינו לקבל ברצון כל הכבדה נוספת. אבל, הלא יתכן, שמס־הכנסה יוצע במקום מסים אחרים. פֶּאן יש לראות שורה של רִזְרֻבְצִיּוֹת, העוללות לשנות את יחסנו למס הזה. אם, למשל, מס־הכנסה יבוא במקום העושר, במקום המכס על צרכי־חיים ראשוניים, אם בגללו ישוחרר כל הגלם הדרוש לתעשייה ממכס — פי אָז יהא על כל פנים ערכו אָחֵר. תנו לָנו איפוא קודם לברר וללבן מהו המס החדש, אם עול נוסף או חלוקה חדשה של הנטל הישן.

בין הנימוקים העיקריים נגד הנהגת מס־הכנסה בארץ אני רואה את הנימוק של מר שנקר: המס הזה עלול להפחיד את היהודי מחוץ לארץ. בין אם צֶדֶק היהודי הזה בפחדו ובין שלא צֶדֶק הרי הפחד הזה עלול בלי ספק לשמש גורם שלילי. אין אני מזלזל כלל בפחד הזה, העלול להרבות את מספר הנימוקים המעכבים את עלייתם של יהודים ושל הון יהודי. אולם, יתכן פי לא מן הנמנע למצוא איזה קוֹרְקֵטִיב בענין זה: לשחרר, למשל, ממס־הכנסה למשך עשר שנים כל מפעל משקי חדש בתעשייה ובחקלאות. אֵל נשכח שבמצב הנוכחי כל עול המסים מוטל על עצמנו והחברות הגדולות של ההון הבינ־לאומי משוחררות ממנו. גם חברת החשמל בירושלים ושפמותה פטורות עכשיו מכל מס.

אין אני יכול לקבל את ההתנגדות למס־הכנסה בכל התנאים. אילו היה מס־הכנסה כרוך במדינת יהודים הייתי מקבל אותו ברצון. עכשיו יש לנו חששות מוצדקים למסור את גורל משקיניו לידי ביורוקרטיה זרה, שחרדתנו לגורל הבנין אינה חרדתה, ושעל גממותיה אין אָנו יכולים לסמוך. אבל אני מניח שיש פֶּאן דוגלים בשם מדינת יהודים. אשר גם בתוכה היי מתנגדים למס־הכנסה.

יתכן שלאֶחֶר שיקול־דעת יסודי נמצא שגם כל הִרְזֻבְצִיּוֹת שמניתית אינן עשויות לבטל את על הספנות הפרוכות ניום הזה במס־הכנסה. יתכן.

אבל גם את זאת לא נדע אם לא ניפנס לעיון ולשיקול ואם נמהר לקבל החלטות בחפזון. נהא מוכנים לדון בשאלה בכל כּוּבַד־הראש, מתוך בחינת השפעתו על מצב ההמונים בישוב ועל מצב העליה ומשיכת הון, אולם איננו מוכנים להצטרף להתנגדות מוקדמת.

ממונם של ישראל

ידיעה קטנה חלפה בעתונות: בית־חנן, המושב הצעיר של יהודי בולגריה, פנה אל הממונים על עזבון בלילוס בהצעה להקציב הלוואה של 6000 לא"י לישוב שלושים משפחות נוספות בתחום אדמת המושב (האדמה ניתנה מאת הקרן הקימת).

לא לי לנחש מה התשובה המעשית אשר תינתן מטעם הממונים להצעה זו. יש רצון להאמין כי הַנְעֵדָה שנתמנתה לבדיקת ההצעה תטפל בענין מתוך רצון טוב לעזור לבונים, וכי הממונים על העזבון לא יראו את תפקידם אך ורק בחלוקת פירותיה של הקרן למוסדות חסד וצדקה, כאשר הוסכם או יוסכם עליהם, אלא יראו לעצמם חובה לשקוד על השקעת כספי הקרן עצמה — מובן מאליו, מתוך הקפדה מעולה על בטיחות הקרן — במפעלים בעלי ערך ישובי. וכשתבוא לפניהם הצעה ישובית המבטיחה את שלימות הקרן ואת הפירות — לא ידחה.

אולם אם כה ואם כה יחליטו הפעם הממונים, לי היתה הידיעה הקטנה הזאת כמשב רוח צחה. היא השיבה עלי כמה מחשבות. ראיתי בה מאותות הזמן.

ראיתי בהצעה הוכחה נוספת לבטחונם העז של מתישבינו. מושב צעיר בן ארבעים משפחה, שהוקם לאחר מאורעות תרפ"ט, רואה את האפשרות ואת הצורך לקלוט שלושים משפחות חדשות. ואינו דורש למען ישובם בלתי אם אֶשְׂרָאִי חקלאי של מאתים לא"י למשפחה.

אגב, בית־חנן איננו המושב הראשון הרואה לו אפשרות להרבות את מספר מתישביו בעזרת סכומים פעוטים הרבה ממה שעלה לקודמיהם. תעברו נא במשקי עמק הירדן, בכפר־יהושע, בעטרות, בכרפור, בבאר־טוביה —

בכל מקום תשמעו על האפשרות הזאת. ובכמה נקודות גם תמצאו את אנשי המקום חותרים לכך במאמציהם, ואפילו בהקצאת שטחים מאדמתם (משקי עמק הירדן, כפר-מל"ל) ובהמצאת עזרה אשראית (כפר-יהושע). הגענו לכך שבהשקעות חדשות, לא גדולות בערך, אנו יכולים בנקודות אלה וכיצא בהן להיאחזו ולישב פיוס הזה אילו מאות משפחות. לא קטנה היא לנו. אות הוא שהשקעותינו הקודמות לא היו לשוא.

חלוצי ההתישבות ושליחיהם דופקים על כל דלת. אינם יכולים לשבת במנוחה כל עוד הם רואים לפנייהם את הארץ ואת אפשרויותיה (לפנים היו אומרים „ואת שממותיה“ — אל נבוש בזה. טרם נתישנה המלה: שממותיה!) וכל עוד הם חשים את שממת העם וחורבנו. העברתו של „עזבוך בלילוס“ לארץ פתחה פתח לבני בית-חנן שיגישו את הצעתם בפני הממונים על ההקדש החדש, לא הצעת „תמיכה“, פרגיל אצל הקדשות, אלא הצעה של בניה ישובית. אכן, גם מבחינה זו יש חידוש-מה בהצעתם של בני בית-חנן. כמה הם בעולמו של ישראל ההקדשות והעזבונות אשר בכוחם אפשר היה להכפיל ולשלוש את ישובנו ולהאדיר את נכסינו הציבוריים, אילמלא היו אטומים ונעולים בפני רוחות הזמן וצרכיו היוקדים.

ומן ההצעה הקטנה של בית-חנן אל שאלה גדולה ומרה: מה גורלם של העזבונות וההקדשות והקרנות הרבות, אשר יצרה הנדבנות הישראלית לשם כל מיני מטרות של צדקה וחסד ותורה והשכלה במשך הדורות האחרונים? אין זו שאלה הצריכה להעסיק את אנשי הפילנטרופיה בלבד. „צדקה“ במובנה הישראלי כללה את מושג מעשה-החסד האנושי, אולם הכילה משהו עודף עליו: אין כל ספק כי הנדבנות הישראלית הנה תופעה מיוחדת במינה בעולם כולו, פרי הניה נאבקת דורות על דורות, שגידלה צרכים אנושיים מיוחדים במינם ויצרה טיפוס אנושי מיוחד במינו. בין הפלים המיוחדים אשר כנסת ישראל יצרה לעצמה עם אבדן קיומה המדיני, למען החזיק מעמד בעולם הגוזר עליה פליה, תימנה אף היא, הנדבנות היהודית. עוד בימי מלחמות הקנאים היה צורך חיוני, פרי סולידריות לאומית יוקדת, ב„פדיון שבויים“, בגאולת לוחמי החירות ואנשי התורה מעבדות ומשבי. צורך זה לא חדל פל ימי הגלות ואנו פוגשים אותו עוד באוקראינה בימי חמלניצקי, ובתימן, ובמרוקו, ובארץ-ישראל בימים

מאזחרים ביותר. נולד הצורך לקיים ישיבות ומרכזי תורה, להשיב מעתיקים ולהביא את הספר עד כל פינה נידחת (כיצד נעשו עבודותיהם האנציקלופדיסטיות של הרמב"ם ושל רש"י ושל בעלי התוספות בימים שלא היה עדיין בעולם דפוס, וגם ספריות אוניברסיטאיות לא עמדו לשירותם!), היה צורך לקיים את הישוב בארץ על ידי ארגון כספי עולמי שהקיף כל נקודה ישראלית בתפוצות הגולה (בימים שרפכת ודואר ממלכתי טרם היו בעולם, ושד"רות לארצות רחוקות היתה פרוכה בסכנת נפשות!). מן צורות הצדקה הקדומות והעממיות הללו ועד הצורות המודרניות: ה"אליאנס" וקרנותיה, מפעלי ההתישבות של הירש ורוטשילד, חברות העזרה הגדולות מימי המלחמה ולאחריה, מפעלי הנדיבים השונים (על פונותיהם הטובות והפגומות, על הזיותיהם וקפריסותיהם, על רצונם לעזור ולהיטיב ורצונם לשאת חן בעיני תקפים או "להראות לעמים ולשרים"), הקרנות להחזקת החינוך היהודי ולהקמת היכלי-מדע ישראליים — נמשכת השלשלת האחת של ה"צדקה" הישראלית, שאינה אלא עמידתו של כלל ישראל על נפשו ועל נפש הפרטים המהווים אותו. בתוך עולם של דלות וסחי וקמצנות ונצחנות ומחלוקת טופח בלי הרף חוש התרומה וחושלו הקשרים, קשרי החובה וחדנת הנתינה, בין הפרט והכלל. נשיאה מרצון בעול הציבור — בדאגת קיומו, בחרדה להמשכו התרבותי, בריחום הפרטים שבו — היתה לאחד היסודות האורגניים של ההניה היהודית העממית.

בדורות האחרונים חרגה הצדקה היהודית ממסגרותיה המסורתיות. הנדבנות היהודית, בין שנשארה בתחומי ישראל ובין שגילגלה את רחמיה ואת דאגתה על כל העולם מחוץ לישראל, התחילה מחשבת את חשבון הבאות, ביקשה להקים בנייני עדי-עד, להקדיש הקדשות אשר את פרים יאכלו, "בעולם הזה" והקרן עצמה לא תהא נפסדת עולמית. הפירות הנזשרים, בצורת ריבית קבועה או רנחים התלויים בשער הניירות, ניתנו לאכלה למוסדות הקיימים, ואת הקרנות גופן ביקשו להפקיד, לעולמי-עולמים, בידים נאמנות וחזקות.

ומי הן הידים הנאמנות החזקות, הראויות שיופקד בידיהן רכושו של ישראל לעולמי עד? מובן מאליו, ידים-לא-לנו. אפילו יהודי חרד לאומי וצופה עתידות נר' קלזנימוס זאביסוקי, שהיה יושב על המדוכה ומצרף

צירופים ומחשב חשבונות לכמה מיליונים יצטרפו בעוד 150 שנה הסכומים שנקדיש מעתה למען גאולת ישראל, לא ראה לעצמו דרך בטוחה יותר להבטיח את עתיד תרומותיו מאשר להפקיד אותן באוצר הממשלה הרוסית-הצארית „לעולם ועד“ (וְקִלְאֵד נֶא וַיִּטְשֵׁנוּיָהּ וַיִּמְיָא“), ובלבד שישאו ארבעה למאה בטוחים לטובת הכלל הישראלי. הגביר היהודי, ואפילו זה שהיה חרד ולאומי פרוסוצקי וזה שהיה רצינוליסט וקוסמופוליט כהירש, האמין באמונה שלמה בסדרי העולם הקיימים כי לא ימוטו לעד. גם אלה שנשאו בלבם אמונות משיחיות וסוציאליזות לא הגיעו עד לידי כך שיפקפקו באיתנותו של משטר העולם הקיים, על ממשלותיו ובורסאותיו וניירות-הערך שלהם. בלב בוטח קשרו את עתיד עמם בגורלם האיתן של תקיפי עולם. הם הלכו מן העולם בהכרה כי יצרו נכסי-ברזל לעמם.

ההתוצאות? היכן הם האוצרות המרובים אשר גנזה הנדבנות הישראלית והפקידה בידים נאמנות? מי זה אשר התקלס כל כך בכפונת הטובות ובמושגים האידיליים של הנדבנים והפך את הקדשותיהם וקרנותיהם. על הריבית הבטוחה, לאבק פורח? „ואבדתם בגוים“ — קללה איומה זו שנשתלחה בכמה שבטים ובכמה אברים חיים של העם, לא פסחה גם על הונו של ישראל, על הקדשותיו, היכליו, ואפילו על אוצרות ספריו. אוצרות הפרט היהודי — הרבה שלוחים עומדים עליהם להוציאם מרשות לרשות: מרשות ישראל לרשות העמים השולטים. וזהו ההבדל בין הון פרטי של יהודים להון פרטי של לא-יהודים. שם אפשר לו שיהא עובר מרשות מעמדית אחת לרשות מעמדית שניה. או לרשות לאומית — מידי מעמד מנוצח לידי מעמד פובש, מידי הפרט לידי המדינה. יציאה זו מרשות לרשות פירושה חלוקה חדשה של הרכוש, אולם לא דלדול האומה. מה שאין כן ההון היהודי — יציאתו מידי בעליו פרוכה, בחשבון אחרון, ביציאה מרשות יהודית לרשות לא-יהודית. האפספרופריאציה הסוציאליטית, בצורותיה השונות, הופכת לגבינו לאפספרופריאציה לאומית. הרבה שלוחים לאומה השולטת: גזירות ופרעות וגירושים ושמד ונישואי-תערובת ואטטזים ומהפכות, וגם נדבנות קוסמופוליטית והקדשת הון ישראל למגזרים ולבת-כניסה נוצריים (נזפיר: בירו שלים — ראטיסבון ובית הנוצרים הצעירים הנבנה לעינינו). אך לא רק גורלו של ההון הפרטי כזה. גם

האוצרות אשר גזוה הנדבנות היהודית שנים על שנים — אף הם נפלו קרבן בתמורות העתים. היכן הן הקרנות הגדולות של „כל ישראל חברים“, של „מפיצי השפלה“, של הציבוריות היהודית ברוסיה? היכן נעלמו אוצרות הספרים הישראליים שלוקסו במשך דורות? כל אינפלציה וכל דינלואציה, כל ירידה, כל נפילה של משטר, כל מלחמה והפיכה — פוגעת בהון הציבורי של ישראל ועושה בו שמות. אולי יואילו פעם פרנסיה של יק"א לספר לציבור מה היו גלגוליו של אותו הון עצום שהברון הירש הקדיש למטרות לאומיות נועזות, הון שהפילנטרופיה העולמית לא ידעה כמותו?

לפני שלושים שנה ביקש נחמן סירקין לאסור מלחמה על יק"א ולכפות עליה — בלחץ המונים — את השקעת כספיה בהתישבות הארץ־ישראלית. אנשי הכספים והמעשה שעמדו בראש יק"א לא שעו, כמובן, אל דברי בעל־החלומות. ותנועה ציבורית אשר תתמיד במלחמה זו, אשר לא תרפה עד אשר תנצח, לא קמה. אולם עתה, לאחר שלושים שנה, אנו יכולים, גם מבלי שפנקסי החשבונות יהיו פתוחים לפנינו, לעשות את חשבוננו, ולא רק מבחינה לאומית־היסטורית, כי אם גם מבחינה כספית־עסקית: ההשקעות על קרן־הצבי בארץ־הצבי והשקעות נכסי צאן ברזל בניירות של ממשלות אדירות — מי מהן נעשה בתמורות העתים עדיף. ולא רק חברות פילנטרופיות ו„נעלות“ מעל המון בית ישראל חטאו באמונה יתירה בתקיפי עולם ובחוסר אמונה בקנינים לאומיים־חמריים (לקנינים לאומיים־רוחניים פיורו דברי אמונה ועילוי מלוא־חפנים), גם בחוגי חיבת־ציון וציונות חטאו בנדון זה ובאו על שכרם. מי ימנה את הכספים הלאומיים השונים, אשר מרוב זהירות הופקדו בבנקים אדירים ומצאו שם את קבורתם. כדאי הדבר שדורש־רשומות יעלו את זכרם מתוך הנשיה.

זכורה עוד המלחמה מסביב לקרן הקימת, בראשית ימיה, בשאלה: איזה חלק מכספה מותר להשקיע ברכישת אדמה ואיזה חלק חובה לשרון בניירות בטוחים. מה עלה להם לאותם ניירות בטוחים מאז? ובימינו אנו, במה משוקעות הקרנות השונות המוקדשות לאוניברסיטה הירושלמית (ומי ידע מה יהיה בקרב הימים גורלם?), והיכן החזיקו את כספי „קרן העזרה“

וכספי „התישבות־האלף“? במעמקי לבם של פרנסינו עדיין חזק האָמון בור. בנכרי, והמחשבה: מה אנו ומה פֿוֹחֵנו? — עוֹדְנָה שוֹלְטָה.

נעלה על לב, מה היה מצבנו פֿיוֹם הזה אילו היו כל האוצרות הציבוריים־הישראליים, ולו רק אלה האוצרות שהוקדשו למטרות לאומיות, למען יפרנסו את כלל ישראל או את רוח ישראל בנשׁוֹרֵת־פִירוֹתֵיהֶם, — אילו היו אוצרות אלה משוקעים לא בבנין כל מיני פיתום ורעמסס אלא בנכסים לאומיים, בבנינים, במטעים, במפעלים של קיימא, וקודם כל בקרקע לאומי. מה היה פֿיוֹם הזה היקפו של הישוב, פֿוֹחוֹ ומשקלו, אילו היה רכושם הענף של מוסדות כלל־ישראל גנוז לא בנייר לוֹעִזי אלא בנכסי צאן ברזל של הכלל?

לסוכנות היהודית שמור כאן תפקיד אשר עתידו מובטח לו. ההכרה הציבורית־הישראלית בימינו צריכה לקלוט את הפלל הפשוט: כל הקֶדֶשׁ יהודי — יהיו פירותיו קודש לאשר יהיו, לצרכי צדקה, תרבות או תמיכה בתפוצות הגולה — הוא עצמו צריך שיהיה משוקע כאן, בנכסים לאומיים. בזה בלבד יש משום „קרן“, משום בטחון. אם הממונים על העזבוֹנוֹת וההקדשות לא יהיו נגועים בעצמם במחלת הכפירה והזלזול בכל דבר שאין שם נכר־תקיף עליו, ילמדו וימצאו ויכירו כי יש ויש כאן בארץ במה להשקיע הון הטעון שמירה ובטיחות. יתכן כי גם היום הזה עוֹד רבים אתנו, בפרט בין גבאינו ופרנסינו, השמים את מבטחם בבורסות ובבנקים של תקיפ־עולם, והמאמינים בסיטי ובוולסטריט אמונת־אומן, כאשר האמינו יהודי רוסיה ב„קֶזֶנְה“ שלהם. אולם סוף סוף יפקחו גם עיורים את עיניהם ויראו מה הזמן אשר בו אנו חיים, ויכירו כי הרבה קנינים, אשר נחשבו לעילא ולעילא מכל פקפוק, ניטלה מהם ממשיותם, ותקופת פורענויות והפיכות באה לעולם הממוטטת קופות־ברזל ומזחקת חתימות אדירים, וכי יש להציל כל מה שאפשר להציל כמן הדליקה ההמפולת, וכי אין שמירה טובה יותר לרכושו של כלל־ישראל מאשר באדמת ישראל. עזבון בלילוס אינו אלא דוגמה אחת קטנה. אוד מוצל מאש. גורלו היה יכול להיות כגורל עזבון כדורי, כגורל עזבוֹנוֹת אחרים של יהודים טובים, ששיקעו בצנאוֹתֵיהֶם את מיטב כְּנוֹתֵיהֶם מבלי לדעת אפילו בדיוק על שם מי לכתוב את הצנאה. לידי „ממשלת פלשתינה (א״י)“ מגיעים כפעם

בפעם עזבונות כאלה אשר בעליהם האמינו שיש לראות בה את הממונה על חלום הגאולה. אם הממונים על עזבוֹן־בלילוס יכירו בתפקיד המיוחד שנפל לידם וישקיעו את קרן העזבוֹן בנכסים לאומיים, ובמידה מרובה בקרקע לאומי, — כי אז תיזקף לחשבונם זכות מיוחדת: הם ישמשו מופת לאחרים, ויעזרו לפלס את הדרך בשביל גאולת ירושות ישראל הנתזונת בשבי. אף זהו „פדיון שבויים“.

חשן תרצ"ג.

קבלת-פנים לויקטור צ'רנוב

(במועצת מפלגת פועלי ארץ־ישראל, א' בשבט תרצ"ה)

תסלחו לי, אם במקום דברי הערכה אישית אומר, כיצד אני רואה פשר פגישה זו בינינו ובין ויקטור צ'רנוב. אין זו פגישה רגילה בין חברי מפלגה סוציאליסטית אחת ובין אחד האישים של מפלגה סוציאליסטית שניה. פגישה זו היא פגישה סמלית: בין הסוציאליזם העברי הארץ־ישראלי ובין אדם שהוא אחד אישיו המרכזיים של הסוציאליזם הרוסי. בין הסוציאליזם היהודי והרוסי היו כמה פגישות היסטוריות והחשבוֹן ההיסטורי הוא מורכב.

כי עם היותנו אנו, הסוציאליסטים העברים, בנים לעמנו, גידולי המצוקה העברית, חניכיה וממשיכיה של ההיסטוריה העברית, אין אנו פטורים מלזקוף חלק גדול ממהותנו, גם ממהותנו הצינית, על חשבוֹן התרבות הרוסית שממנה ינקנו. תרבות רוסית זו נגלתה עלינו בצורות שונות ומשתנות, מהן שעוררו בנו זעם ומרירות, מחאה ומלחמה, ומהן שהעלו אותנו ועזרו לנו למצוא את עצמנו. מימי ביל"ו ועד ברנר, וגם מביאליק ועוד לפניו יל"ג ולילינבלום, ינקו הציפוריות והספרות העברית מן התרבות הסוציאליסטית הרוסית.

התרבות הסוציאליסטית הרוסית אפשר לראותה בשני פלגים גדולים (אינני מתכוון לפילוגים המפלגתיים המקובלים), הפלג הראשון היה

הסוציאליזם ההומניסטי, שמצא את ביטוייו הראשונים אצל אנשי המרד הדקבריסטי ואחר כך באישיותו המזהירה של אלכסנדר הרצ'קו, ואחר כך ב„הליכה לעם“. והרי תנועת ביל"ו שלנו צמחה על ברפי „נרודניה ווליה“. היא היתה הביטוי העברי של אותה תנועת שחרור ועקידה ברוסיה. העולם הגדול ידע אך מעט על העושר הרב שהיה צפון בזרם הזה בסוציאליזם הרוסי. ואני מרשה לעצמי לומר שאיני מפיר שום תנועת פועלים באירופה, אשר הגיעה בהיקף הראיה שלה בשטח התרבותי, בחיי יום יום, לגבי האשה, לגבי הלאומים המדופאים, למדרגה כזו כמו הסוציאליזם ההומניסטי הרוסי. ואנחנו חייבים לו הרבה. התורה החלוצית ינקה לא רק מן התנ"ך ומהספרות העברית, כי אם גם ממנו. והיה גם פלג שני בסוציאליזם הרוסי. זה שבא־פוחו המובהק ביותר היה ניצ'אָב. הוא לא היה הראשון. היו לו קודמים, והיו לו תלמידים ומשיכים וגלגוליכ שונים. מתוך רצון נמרץ מאד לשנות את סדרי העולם הזה, לדחוק את הקץ המהפכני. היה מוכן לנתר על נקודת־המוצא של הסוציאליזם, שביסודה זכות האדם, כבוד האדם, חירות האדם. האדם נעשה אמצעי למטרה הפוליטית והסוציאליטית, וגם זרם זה יש לו יד גדולה בציבוריות המהפכנית היהודית.

ההתגוששות בין שני זרמים אלה בסוציאליזם אינה מתנהלת על פי הקיום המפלגתיים דוקא, וגם לא רק ברוסיה, אך היא מצאה את ביטוייה הבולט ביותר ברוסיה, היא המלחמה הגדולה בין שני קטבים בתנועה הסוציאליסטית בעולם.

צ'רנוב הוא אחד האישים המיצגים את הסוציאליזם בגילוי ההומניסטי. סוציאליזם שלא תלה את שחרור הפועלים בדיכוי בני־אדם, סוציאליזם אשר אף בשעה שאחזו בחרב־נקמה שאל להצדקה מוסרית — לא זילזל במצפון. סוציאליזם זה ידע לא רק את הגיבורים הטהורים ואנשי־השם, את קלייאב, גרשוני וחבריהם, הוא ידע גם חיילים אלמונים, שבדמותם ובצלמם נוצרה גם החלוציות שלנו. וצ'רנוב — הוא אחד מחניכיה וממוריה של תנועה סוציאליסטית זו.

חברים, כל ימי נלחמתי נגד מגמת ההתבטלות והנחיתות הרונחת בין סוציאליסטים יהודים. נגד התפיסה האומרת: הנה שם, במוסקבה, בנגף,

יושבים גדולים, אשר יכריעו בעדנו. אותו רגש ההתבטלות, הבא לפעמים לידי גילוי בשעת פגישות המונים יהודים עם אישים העומדים בראש תנועות סוציאליסטיות באירופה, הוא לי לזרא. ואני רוצה לאמור לצ'רנוב: אנחנו איננו מותרים על יחסנו החפשי והביקרתי למפלגות ולחברים. היו לי הרבה פגישות עם חברי מפלגתו של צ'רנוב, ביניהם היו גם כמה יהודים. בין יהודים אלה היו אנשים שבעצם היו עבדים במהפכה הרוסית. והיו לי פגישות גם עם יהודים אחרים, חברי מפלגתו של צ'רנוב, כי מפלגתו היתה המפלגה הסוציאליסטית היחידה ברוסיה שהרשתה לחבריה לחשוב בעצמם. ומשום כך היו במפלגה זו יהודים פזיטלובסקי, כרטר, פאניסקי. גם מחשבתם של אנשים אלה לא השתחררה מכמה קליפות, אולם היתה להם האפשרות להגיע לעצמאות מחשבתית יהודית. היו לי גם פגישות עם חברים לא־יהודים במפלגה זו — המפלגה הסוציאליסטית היחידה ברוסיה שהפירה במציאותנו הלאומית. ועוד עכשיו יש לנו רגש תודה והכרה לראשונים, שהפירו בנו אז, בעודנו מעטים ובודדים.

והערה אישית: בימי נעורי היתה שעה שצ'רנוב עזר לי, מבלי שידע זאת. הייתי אז בן ט"ו והוא היה הראשון, שמאמרו באחד המאספים העיוניים הבלתי־ליגליים פתח לפני את הדרך לפילוסופיה של פֶּטֶר לברוב. ורק לפני שלוש שנים היתה לנו עוד פגישה אישית: בקונפֶרנציה החקלאית של האינטרנציונל נפגשנו כבני־ברית. שנינו דרשנו שהאינטרנציונל יסתלק מן המסורת שלו לראות רק את הפועל בתעשייה. יתכן שאילו נשמעה דרישה זו בתוקף קודם, ואילו פתח האינטרנציונל לא רק פתח פורמלי להכנסת המוני העובדים החקלאים, אילו מצא הסוציאליזם האירופי את הדרך אל האֶכְר הגרמני, אל האֶכְר האוסטרי, היה עכשיו מצב הסוציאליזם בעולם שונה בתכלית שינוי מן המצב כמו שהוא עכשיו.

וגם בזה יש משהו מן הפטליות: אנו, בני עם נודד וגולה, פוגשים עכשיו כשאנו — ולו גם לפי שעה רק קומץ של עמנו — מושרשים באדמתנו ויושבים איתן במולדתנו, את בא־פֹּחַה של אחת התנועות הסוציאליסטיות הגדולות פְּחֶבֶר גולה.

קרל קאוטסקי — בן שמונים

ב־16 באוקטובר [1934] מלאו שמונים שנה לקרל קאוטסקי, זקן החוקרים וההוגים הסוציאליסטיים בימינו. שום אדם לא עשה כמותו בשביל הספרות הסוציאליזם המרפסיסטי. לפני יותר מחמישים שנה יסד קאוטסקי הצעיר את הירחון העיוני „די נייע צייט“, ששימש במשך יותר משלושים שנה מרכז למחשבה המרפסיסטית. דורות של סוציאליסטים התחנכו על ספריו ועל מאמריו. למדו ממנו גם אלה אשר עמדו אתו בקשרי ויכוח ופולגתא. שנים רבות ראה קאוטסקי פרי בעמלו. הוא ראה בעיניו בגידול המתמיד של המחנה ובכיבושיו הרבים. אולם שנות הזקנה הנחילו לקאוטסקי אכזבות מרות: בימי המלחמה העולמית נפרד מחבריו ותלמידיו בסוציאלי-דמוקרטיה הגרמנית, אשר לימד אותם והדריך עשרות בשנים. הוא לא אָרַח אֶתֶם לחברה בהצביעם בעד תקציבי המלחמה. מכה שניה היה לו הבולשביזם. הוא ראה בו את הסירוס הגמור של תורת המרפסיזם. המהפכה הפרולטרית עתידה — לפי קאוטסקי — להיות המהפכה ההומניסטית ביותר, והפראות שנתגלתה במהפכה הבולשביסטית ובשיטת הקומאינטרן שימשה לו עדות כי אין זו מהפכה של מעמד הפועלים, אלא של מעמדות מפגרים. את מלחמתו התיאורטית בבולשביזם ניהל באומץ רוח ובאינטנסיביות מחשבתית ולא חשש להיפנס בגלל זה בויכוחים עם ידידים וחברים קרובים. הגורל ההיסטורי האכזרי הראה לו בשנותיו האחרונות את חורבן גרמניה וחורבן וינה. לפני עשר שנים עוד נחוגה שנת השבעים שלו בבית עיריית וינה, וקרל זייץ, ראש העירייה, בירך את המורה הישיש. עכשיו: ראש העירייה הסוציאליסטית הושלך לכלא, וחבריו ותלמידיו הקרובים — במאסר ובגולה. צלה של וינה החרבה מרחפת על פני חגו של קאוטסקי.

אולם הנדודים והיסורים והנסיגות המרים לא שברו את רוחו של קאוטסקי. הוא איננו חדל לעבוד. ומחשבתו בהירה ואמיצה. לפני שנים אחדות סיכם את תורת המרפסיזם, כפי שהוא מבין אותה, בספר גדוש בן שני כרכים גדולים. בשנה האחרונה, עם התסיסה במחנה הגולה הסוציאליסטית, פירסם ספר חדש, „פרוגרמות חדשות“. לא נס ליחו.

הַכְּהֵנָה גְּנָתָהּ ?

שני חברים טובי־לבב (ד. פ. וח. פ.) חשו לעזרת „ריחום“: להציל את ההצגה מידי המבקרים הרשעים ומידי... הקהל הקר. אדרבא, ינסו מידה נאה היא: ראית את חברך בשעת קלקלתו — אל תעתיר עליו דברי ריסון, אלא תלמד עליו זכות. לוֹית־מה של טוב־לב יאה לכשלוֹן.

היצילו?

קשה להאמין. כשם שאי אפשר היה להציל את השונד ה„פטריוטי“, כביכול, של פרגר (מי עוד יזכור עכשיו אותו „נסיִון“?), כך אי אפשר יהיה להציל את השונד ה„מעמדי“, כביכול, של ברגלסון.

עצם הצורך בלימוד זכות אומר משהו. הקהל שלנו כל כמה ששוקדים על צמצום עולמו הרוחני ועל טמטום טעמו ועל עקירת רגש המרד האמיתי מתוכו והחלפתו בצרחנות תפלה, עוד שרד בו לזו של טעם, להבחין בין אמת ובין זיופה, ואם דויד ברגלסון, אמן ומשורר — אשר לפניו גאנתו על נאמנותו לכשרונו, על שאינו מסוגל לשנות פסוק אחד מפתיבתו למען עשות נחת־רוח למוֹל או לקורא — התיר לעצמו עכשיו, בגלגולו החדש, „לעבד“ את סיפורו הישן, לסלפו ולזייפו וליטול ממנו את נשמתו האנושית, ויוצא מן הפלים ממש פדי לזכות בעטרה של מעמדיות פרולטרית שאינה הולמתו (הבחנה סוציאלית לא היתה מעולם מהות כשרונו; וסביבתו הטבעית ועולמו הרוחני היו קשל המעמד הבינוני השוקע); אם „אואה“, תיאטרון הפועלים הארץ־ישראלי, אשר יצא אל הגולה להראות ולראות, הביא אתו משם את ההתלהבות לפסלתו של ברגלסון; אם יועציו ומדריכיו הרוחניים של „אואה“ לא מצאו בבחירה זו כל פגם; אם במאי כמשה הלוי, תורגמן פשלוֹנסקי וצייר כשמיד ראו להשקיע בזה את כוחם ולקרוא על הצגה זו את שמם — אין לך אלא לשמוח על תשובתו של הקהל שלנו. קהל זה, שבחלקו החשוב הוא חי את חיי המעמד העמוקים והחמורים בממשיותם, לא נתן להזנות את עצמו והרגיש בזיוף האמת המעמדית. לא עזרו מאמצי הבימוי הנמרצים של משה הלוי, שביקש לתקן את המחזה הפגום מיסודו וגזז אותו וסרק אותו והרחיק ממנו כמה שיחות ותמונות־של־דושי; לא עזרה התלהבותם

של המשחקים אשר עשו פמיטב יכלתם וכמה מהם זכו דוקא במחוז עלוב זה להישגים ניכרים. חבל על עמלם, הם לא הוציאו יקר מזולל. מכאן הצורך ב„הגנה“. הפונה טובה: חרדים אנו על מעט היש. ומפל עמדותינו התרבותיות — ספרות, ציור, נגינה — זכה התיאטרון, שלו אנו חרדים יתר־חרדה. ואם אחד התיאטראות שלנו בא לידי תקלה, חלילה, אנו חשים לעודדו ולנחמו. סוף סוף, פולנו קרובים קרבת־משפחה. הצער — צערנו.

אולם פונה טובה לחוד, ודרך כי הגנה לחוד. וראויה היא התגנה של בני עם טוב־יֵלֶבב שידובר בה. ואפשר לא הייתי נטפל אליה, אילמלא נקודה אחת, שהכאיבה לי ביותר. ולא ראיתי לי דרך להגיע לנקודה זו, מבלי שאודקק לכמה מדברי ההגנה.

החבר ת. פ. יודע לומר על המחזה, ש„אין בו התפתחות של חיי אנשים ועלילות, אין צמיחה אורגנית של הנית אדם“ וש„השביטה בריחים וכל הפרוך בזה הוא סכימתי, מגמתי“, „חיריים הפועלים והויכוחים בינם ובין בעל־הריחים. אין פאן אַתמוספירה עלילתית של הנפשות הפועלות העוברות לעינינו: הן פאילו נלקחו על ידי הסופר פאיזה מקום אחר והוצגו לעינינו על הבמה“. אם ת. פ. יודע לומר כל זאת ועם זה הוא רוצה לראות בכך „אפופיה טיפוסית של המלחמה הסוציאלית בעיירה היהודית“ — הרי הויכוח בעצם מיותר. הרי זה פאילו בא אדם ומעיד: אכן, יודע אני ומפיר שהמחזה דגן הוא „מחובר“, עשוי בידיים, מעשה ממלחת, סכימתי — פלומר: קר ומשמעם — אלא שעניכם הרואות, תלוי עליו „קמיע“ מעמדי וברדין הוא שדעתי תהא נוחה הימנו.

והחבר ד. פ. הנהו טוב ומיטיב גם מן החבר ת. פ. אף הוא יודע אמנם, כי „דל הוא המחזה“, ואף על פי כן הוא סומך את ידו עליו. הוא רואה בו „קוים ישרים ופשוטים“, „חתיכת־חיים“, „מקרים פאלה קרו“. מי זה יעז לומר שגיבוב של כל מיני סממנים ואפקטים לפי מיטב הרצפטים של המלודרמה בתיאטרון היהודי — נערה הרה, תאונה קשה בעבודה, שתי התאבדויות, „אתה הראית“, ריקודים עם ספר־תורה בבית הגביר, שובתים

ומפירי־שביתה ושוטרים ומפות ועוד ועוד ועוד — אינם „מקרים שקרו“, אינם בגדר של „חתיכת־חיים“? ואסונה של נערה שנתפתתה — הניתן לפנינו לא בצורתו האנושית־פשטנית: אהובה־עזובה, צורה המשתלבת יפה מאד במסגרת חברתית־מעמדית, אלא בצורה מעמדית־פוליטית דוקא, שעיניה „נפקחות“ בגלל השביתה; ו„אהבת־רועים“ פרוליטרית פשרה של יוליק השובת, זה שחסרים לו פנפים פדי שיהיה מלאך; ודמות פקיד־מפיר־שביתה־מרגל־סוכן, המעלה באקרו־בטיותה את גלגולו של „הוצמך“, עליו השלום, מן התיאטרון היהודי; ושיחה אשר פזאת בין סוחרים יהודים ובין בעל הסחנה על העלאת המחירים — פלום אינם „קוים פשוטים וישרים“? (אגב, ענשו של סופר שנעשה בדאי: ברגלסוך, בנם של סוחרים וכן בנם של סוחרים, עצם מעצמו של המעמד הבינוני היהודי, ודאי היה עלול לתת תמונה חיונית, אמיתית ושנונה ממשא־ומתנם של סוחרים יהודים על דבר הפקעת שערים ועשיית „יקרות“ מלאכותית — אלא מפיון שיצא לדרך הזיוף בגד בו פשרו־גם בכך).

ולא די לו לד. פ. בהגנתו עד פה והרי הוא מוצא במחזה את „מלחמת המעמדות בעיירה בכל דלותה ואזלת פוחה“. מניח אני לפי שעה ל„דלותה ואזלת פוחה“. מבחינת עריכת שביתות ותוקף הנהלתן וכוח עמידה בפני בעלים ובפני מפירי־שביתה הלא היו פועלי העיירה שלנו חזקים שבעתים מהיוניונים האדירים של פועלי התעשייה הכבדה באמריקה בעמידתם מול הבעלים שלהם ומול מפירי־השביתה שלהם. אך האומנם כמראה השביתה הזאת וכתוכן השביתה הזאת היתה „מלחמת המעמדות בעיירה“? האומנם היתה תנועת הפועלים היהודית רצופה מלחמה נגד הכנסת מכונות? ואם לכך מתפוון ד. פ. באמרו „מקרים פאלה קרו“ — האם מקרה אשר פזה הוא טיפוסי ויש בו פדי לתת לנו דמות בלתי־מסולפת על מלחמתו של הפועל היהודי בעיירה? אכן, היו לפועל היהודי מלחמות גדולות וקשות בעקב הכנסת מכונות, מלחמות שאינן בחינת „מקרים אשר קרו“, אלא בבחינת גורל, מלחמות אשר חשפו את עומק הטרגיות של תנועת הפועלים היהודית, את „דלותה ואזלת פוחה“. אלה תגרות־המגן אשר ערך הפועל היהודי באותם המקרים — והם לא היו מועטים ולא מקריים — שהחלפת נולייד במכונות היתה פרוכה בהחלפת הפועל היהודי בפועל הלא־יהודי. אבל מה יודעת

המעמדיות הסנטימנטלית-המזויפת של ברגלסון לספר על כך, ומה יעיד
לספר על כך אם ידע?

לא נתקרה דעתו של ד. פ., עד שקבע פי לפנינו כאן „במידה ידועה“
„דרכה של תנועת הפועלים היהודית“. הא כיצד? „הטחנות האלה והמשורריות
והנולים, בהם קיבלו את הטבילה המעמדית הראשונה עסקני הבונד“ וכו'.
כבודם של הטחנות והעסקנים וה„טבילה הראשונה“ במקומו מונח, אך
האומנם על כל פשעים של מחזה גרוע תכסה הטלית המעמדית? התיאטרון
היהודי היתה לו באוצרו סגולה בדוקה לקחת שבי את נפש הצופה ולהעלות
דמעות חמות בעיניו: להגיש לו תוך כדי המחזה מעט מן „הניצוץ היהודי“ —
„תקיעת שופר“ ו„כל נדרי“ ו„הדלקת הנרות“ על הבמה בחדא מחתא, והלב
היהודי היה „מתחמם“, ולא היה מקשה קושיות. האומנם גם אנחנו דיינו בכך
שיכניסו לתוך ההצגה גלגלים ורצועות ובעל-בית תקיף וגבירה מרשעת,
שה„ניצוץ“ המעמדי שבלבבותינו יתלקח והצופה שלנו והרצוננו „הנאמן“
יתמוגגו? לא ולא. אפשר להשתוקק לראות על הבמה „חוליה משרשרת
עברנו הקרוב“ — ולא דוקא מן העבר הקרוב, יש לבקש שהתיאטרון שלנו
יתן לנו גם חוליות משרשרת ההווה שלנו, על מציאותו המעמדית, על ניגודיו
ומלחמותיו, על גילוייו הארץ-ישראליים והגלותיים — אך בשום אופן לא נרצה
לראותו חומר ליצירות קלוקלות, פזובות, חסרות-רעיון ונעוּת-דמות. אנו
מבקשים בתיאטרון מיצוי רעיוני וחיוני הראוי לדורנו, דור המרד
החלוצי, וכשם שצופה בן תרבות יהודית היה רואה את ניצול תשמישי
הקדושה על הבמה לא כקידוש השם, אלא כחילולו, כך רואה הצופה-הפועל
בימינו בניצול הסנטימנט הפועלי והאמבלימות המהפכניות לא כקידוש
המעמד, אלא כחילול המעמד.

מה שאמרתי עד עכשיו לא אמרתי אלא כדי שתהא לי האפשרות לגשת
אל הנקודה דלהלן.

„ריחיים“ — אומר ד. פ. אחרי כל דברי הסניגוריה — „איננו המחזה
הסוציאלי הנחוץ לנו, אך זה מה שיש לפי שעה“.
וכאן הופך הסניגור לקטיגור: „ועד שאתם, הסופרים והמבקרים, באים

להחרים וכו', מוטב שתצביעו: איזה מחזה יכול היה לקחת ולא לקח". טענה מיוחדת היא. שמענוה. מפי מי? מפי השחקנים ובעלי-התיאטראות היהודים בגולה. עכשיו מהדדת הברה זו גם בארץ. תחילה בביישנות ובצער, פביכול, ואחר כך בתקיפות ובעזות. בעזות דורות. וגדול הצער שגם אנ"ש מתרגלים אליה ומתחילים לחזור עליה.

קלה רבצה על התיאטרון היהודי: חוסר תרבות וחוסר כבוד לתרבות היהודית; הוא לא חי עם הספרות היהודית, לא חש את שותפות הגורל עם הסופר היהודי, לא ידע מימיו תשוקה אל היצירה הספרותית. התיאטרון היהודי השריץ כל מיני "מחברים" ו"מעבדים" ודחה — מחוץ ליוצאים מן הכלל יחידים — כל יוצר בעל שיעור קומה ובעל שאררות. ידועים יסוריהם של הדרמטורגים, "הספרותיים". שלום אש זכה לעמדת-מה בבמה היהודית לאחר שהוכר והוכתר בבמה הלועזית. י. ל. פרץ, א. וייטר, יצחק פצנלסון, פרץ הירשביין היו אנוסים לבנות במות לעצמם. כמה דחיות נדחה שלום עליכם? ומנדלי — שאף הוא ביקש לגלם את חזון רוחו בדרמה; ועדות לכך: "הטפסי" ו"הפריזוב" — לא זכה לבמה, כמדומה, מעולם. אם חדרה פעם יצירה ספרותית יהודית-מקורית אל הבמה — לא היה זה אלא מעשה-נסים. הביטול העם-הארצי ו"המבינות" המקצועית גדרו בפניה את כל הדרכים ולא השאירו אלא סדק-קצר לעתים. ואחר כל אלה היתה חוזרת בתקיפות הטענה-התביעה: הבו לנו מחזות! מדוע אין הסופר יודע את הבמה? ! מדוע אינו שוקד על תקנת הבמה?

כך היה ש.מ.

האמנו פי פאן — שאני. התיאטרון העברי יהיה אחר. הוא יגדל על פרפי תנועה תרבותית גדולה. המשורר העברי יהיה לו בן-לניה נאמן, והתיאטרון יהיה למליץ בין היוצר העברי לבין הקהל, ומגלם חזיונותיו. ואם גזירה היא: היאבקות-עולם בין החוזה לבין המשחק, הרי פאן תהא ההיאבקות מתוך שותפות יצירה וגורל. היאבקות ולא התחמקות.

אולם גם פה הדביקתנו יד הגורל: זרות. לשחקן העברי, לבמאי העברי, "זרים השיר והשך". אפשר נקטתי לשון חריפה בנוסח ההגדרה, אולם כן הוא הדבר ביסודו.

לא קל לי לומר דברים אלה. ולא על נקלה הגעתי לידי ראיה מרה זו.

לבטיו של התיאטרון שלנו — של „הבימה“ ושל ה„אוהל“ — אינם זרים לי. תועבת נפשי כל גישה של „מפונק“. ואיני שש להחמיר אתם בדין. אך זרות זו של התיאטרון שלנו לספרות העברית, הקדומה והחדשה, וליוצר העברי החי — מועקה היא ללא נשוא.

פטור אני מהכריז על עצמי שאין אני „נוגע בדבר“. לא דרמטורג ולא בן דרמטורג. אולם את עלבון היוצר העברי אני רואה פעלבון פולנו. ואת קיפוח הספרות העברית בחיינו אני רואה כקיפוח עתידנו. כקיפוח תרבותנו כולה, ואף התיאטרון גופו בכלל זה.

מכיר אני את הדעה המהלכת על חוסר הדרמטיות של הספרות העברית. דעה נוחה ביותר: במקום לחייב ולדרבן את התיאטרון שיצא וילמד ויגול אבנים מעל פי בארות ולא יהא מהלך פיתום קטן בעולם הרוח העברי — פוטרת היא אותו מכל „עול“ של תרבות עברית ונותנת לו „היתר“ לערטילאות עולמית (אם נצא לבקש את האשמים בהלך־רוח זה וביחסו של התיאטרון אל ספרותנו, נמצא כי גם הסופר העברי יד לו במעל). ידעתי, כי אני ממיט עלי את החרפה להיגלות כמסתפק במועט, ואף על פי כן — כולי התקוממות נגד תפיסה זו. אינני רוצה להסתייע ב„זכות־אבות“, בזכות קדמונים. ולא אביא ראיות מן המקרא ומן האגדה. אצטמצם רק בתחומי ספרותנו החדשה: ממאפו וסמולנסקין וברזידס וילג ועד ברדיצ'בסקי וברנר ועגנון והזו — משתרע שדה־ספרות שרובו דרמה עברית, דרמה ללא במה. ואשרי הבמאי אשר יבוא ויחשוף את אוצרותיה ויגלם את דמויותיה. כל כך שמחנו להיגלותו של משה הלוי ב„נשפי פרץ“. לכך לא היה המשך.

רבות הן התביעות הצודקות לספרותנו. אך מה עלוב צלילן, כשאתה מבחין מהי האלטרנטיבה המלווה אותן. מה ערך לתביעה הנשמעת: הבו לנו דרמה סוציאלית? אם בנשימה אחת מבליעים גם: „ריחנים“ — זהו מה שיש לנו לפי שעה. אוי ואבוי אם זהו ה„יש“, והשאר כאלו איננו. אינני מתכוון למנות כאן מה שידוע לי בשטח זה באידיש ובעברית. אסתפק במשהו. ילך נא המקשן אצל כתבי אזר. אל יבזו. וימצא שם סיפור קטן ופשוט „סדר מאוחר“ — מעשה בבעל־טחנה ופועלו — וידע מה זה „קוים פשוטים וישרים“. ובשכנות עם אותו סיפור יטרח ויקרא את „חטאת הציבור“ ויראה שם מציאות מעמדית בלתי־מזויפת המחרידה באכזריותה ובמכאוביה. ואם

לבו לא ל"מודה", ולא למה שהוסכם אִי־שם", ולא לצרונות נבונה, אלא ל"קוים פשוטים וישרים" ול"חתיכת חיים" — אזי ידע את אשר לפניו. ויש בזה משום הוצאת לעז על ספרות אידיש, אם מבקשים לומר ש"ריחים" היא היא הדרמה הסוציאלית, "שיש לפי שעה". יכולתי להזכיר דרמה של פרץ מראשית ימיה של תנועת הפועלים. דרמות־המרתף של הירשביין (הכתובות, אגב, מלכתחילה עברית). אזכיר לצורך הענין רק שני חזיונות "פשוטים וישרים" שזכו להצלחה בימתית לא קטנה: "אייזיק שפּטל" לפינסקי ו"שמאטעס" ללייזיק. ואשר לדרמה של נערה עניה העוזבה על ידי מאהבה במסגרת סוציאלית מסוימת — אינני חושש לומר דבר העלול "להפיל" לגמרי את טעמי בעיני מביני־דבר: טובה בעיני "חסייה היתומה", הדרמה הפשוטה והתמימה של יעקב גורדין, שהחרידה הרבה לבבות פשוטים וישרים, מכל ההתחכמות של ברגלסון ב"ריחים".

בכל הדוגמאות הללו לא התכוונתי לגופן, אלא לעקירת ה"מוסכמות". פי זהו בעיני "החטא הקדמון": הליכה בעינים עצומות אחרי המוסכם והמקובל אִי־שם", וחוסר היכולת וחוסר הצורך הנפשי לראות את ספרותנו בעינינו אנו. כופר אני בעצם הרעיון שהצופה־החלוץ בן־הדור וכן תרבות־הדור עלול להרוות את צמאנו בפרמיטיביזם עמדי. עולמו הנפשי והחברתי מורכב הרבה יותר, ומעמדיותו עמוקה יותר. מאידך, סבורני, כי לגבי יצירה שבאמנות אפשר לומר: כל הרודף אחרי המגמה, המגמה בורחת ממנו. סכנה אורבת לו להחליף דמויות־בשר־ודם, שבכוחן להוכיח, במלים מכריות ובלתי־מוכיחות. מכל עשרות הנסיונות, המוצלחים והבלתי־מוצלחים, של בימתינו לגלם את היסוד המעמדי, מוצא אני רק בשנים חשיבות בת־קיימא: "סיפורי־הלבנה" של י. ל. פרץ ב"אזהל" ו"כבשת הרש" (סַצְנָה חוקה בתוך מחזה חלש: "איגרת אוריה") ב"הפימה". פשם שהגילוי המעמדי החשוב אינו בא על פי קול התרועה המעמדית, פשם שהגילוי הלאומי הגדול לא יבוא לקול הפראזה הפטריוטית.

סימן טוב הוא לספרותנו החדשה, שלמרות התנכרותו של התיאטרון וחוסר התקנה שיש לה לדרמה עברית מקורית להגיע לידי הצגה, יצרו בה בשנים האחרונות: מ. שוהם את "צור וירושלים", וח. הזוז את "בקץ הימים". ודאי אין מחסור באנשי־מקצוע אשר יוכיחו פי חזיונות אלה וכיצא

בהם אינם בימתיים, שהצגתם צפויה לכשלוץ, אבל ייקר לנו פשלוץ של תיאטרון עברי בהעפילו לקראת המחזה העברי המקורי, מאשר נצחוננו בפגרו אחרי יצירתו של החוזה העברי ואחרי צרכיו הרוחניים והחברתיים של הצופה החלוצי.

טבריה. אדר ב' תרצ"ה.

למקרא התלונות

ישר כחזו של בעל הרשימה שטרח והעלה על הכתב כמה תלונות מפי עולים חדשים.

פחות מדי נשמע בקרבנו קולו של העולה החדש. חסרים הצינורות אשר יעבירו אלינו — לאורחי הארץ המושרשים בה — את חרדתו ואת תמיהותיו, את חששותיו ואת תביעותיו ואת מועקת־נפשו של העולה החדש.

ממעט כל אחד מאתנו היה בשעתו „עולה חדש“. אך לא כל אחד זוכר זאת, ולא כל אחד יודע את נפש העולה.

היו ימים שבין קומץ „האזרחים“ שבישוב החדש — כלומר: העולים הקשישים — לבין חבורות העולים המעטים היה קיים מגע אישי ומגע זה היה עיקר גדול בחיי הישוב. אין הדברים אמורים מתוך אידיאליוזיה יתירה, ואין פננת הדברים להאפיל על המחיצות השונות. לפי המעמד ולפי ההשקפות ולפי המוצא, שהיו קיימות בחוגי הישוב. אולם הישוב פולו — כלומר, העולים הקשישים והטירונים ביחד — הכילוהו סימטאות אחדות ומושבות מספר. בשטח צר זה ממילא נדחקו אנשים זה בצד זה, והיו „לעזר“ או „כנגד“ זה לזה. אלא שהמגע בין „האזרחים“ לבין „החדשים“ היה באותם הימים לא רק דבר שבדיעבד, אלא גם צורך חברתי ונפשי. אל העולה החדש היו נשואות העינים בציפיה, שיביא קצת עידוד, קצת קורת־רוח, קצת הצלה משעמום. קצת „חינוק החברה“. היו ימים ומספרם של בני יפו המושבות ההולכים אל החוף כדי להקביל פני ספינה היה לפעמים עולה על מספר העולים באותה ספינה.

אשרינו, שאנו מזכירים עכשיו את הימים ההם, כדרך שבני־אדם מבוגרים מזכירים את ימי ילדותם, שאלפי עולים לחדש היו למציאות, ושעינינו כבר נשואות לקראת הרבבות.

אך כשם שבאותן השנים הראשונות של הישוב החדש היה המגע עם העולה החדש לדבר תדיר, הרי הוא עכשיו לרבים רבים דבר שבאקראי ולפעמים דבר נדיר. ריבוי של הישוב, התנספות אלפי עולים מדי חודש בחדשו, והמרחק הסוציאלי הנפשי שבין שכבות קשישות, מושרשות בחיים ובעבודה ובמשק ובתרבות, לבין שכבות טירוניות, תוהות ומגששות — מונעים מגע קרוב וחי בין „דורות“ העליה השונים.

„ישן“ ו„חדש“ בישוב מהווים „פרובלימה“. ועם גידול הישוב גדלה הפרובלימה. משתנה אפיו של ה„ישן“, משתנה ה„חדש“, אבל המרחק בין אלה, בין החדשים ש„נתישנו“ ובין הבאים אחריהם, אינו חדל. אדרבא, ריבוי הישוב ומיעוט ההודמנות למגע עשויים להגדיל מרחקים. שנה אחת או שנתים בקורות הישוב פירושו לא רק מספר כך וכך של עולים, אלא גם „דור“ חדש בעליה ובישוב. ובין הדורות הללו קיים חלל, והוא המונע אותם מהיארג במסכת אחת. ובתוך החלל הזה מקננת התלונה.

התלונה היא נשקו של העולה החדש. האזרח בארץ — בידו לקרב או לרחק, להערכה ולמעשה (ולהתנוג, מרובים המרחקים והמקרים מיעטים). הטירוף — אין בידו אלא להתלונן, לקבול. התלונה זהו הביטוי לניגודים, האמיתיים והמדומים, שבינו לבין המציאות שהוא מוצא. והאזרח בארץ, דוריעולים קשיש, נוהג להגיב על תלונות אלה כדרך שמבוגרים מגיבים על קושיות ופרכות של ילדים, כדרך שתלמידי פיתות עליונות מגיבים על גילויי טירוניהם. ואפשר שמשום כך אין כמה דברים נכוחים של עולים חדשים מגיעים אלינו.

ואפילו היה העולה החדש תמיד טועה ברשמיו, בחשדיו, בתרעומותיו ובתלונותיו, גם אז היה בזה בכדי להעסיק אותנו ולפקח עינינו על מעשינו ועל דרכינו. על אחת כמה וכמה שראייתו של העולה החדש אינה כל כך מוטעה ואיננה כל כך נאיבית כפי שהיא נראית למי שבבגרותו הישובית שכת לגמרי את ימי גרותו שלו עצמו בארץ־ישראל. יש גם שהעולה החדש, בשעה שהוא טועה בכמה פרטים חשובים, הריחו מכוון לאמת בכלליה.

אפשר לומר עליו: אם לא הוא רואה, הרי מכאובו רואה. פנגד מה שהעולה החדש חסר בנסיחון ישובי ופעמים בנסיחון-חיים בכלל, יש לו גם כמה וכמה יתרונות: עינו פקוחה ביותר, חושיו ערים ביותר, עורו רגיש ביותר. עצם היותו חדש וחלש ומתנדנד יש בו משום יתרון-מה: הוא נקלע לכמה מצבים ונתקל בכמה פגעי-חיים שאנחנו, האזרחים בארץ, המהלכים במסלול-חיים קבוע, השקועים בעבודת-יומנו, המסודרים והיציבים, איננו עלולים לראותם. ואפילו הוא נוטה להפריז ברגישותו ולראות צל דברים פדברים, ואפילו הוא נוטה לתלות את הקולר בצוארו של מי שאינו חייב כלל — יש במרי שיחו פדי להעמיד אותנו על כמה דברים שלא היינו עומדים עליהם מאלינו.

מן הראוי איפוא שנטה און לקובלנותיו ולתרעומותיו של העולה החדש, אפילו פשאין הדין עמו, ואפילו פשאנו בפגעים מהן, ואזננו נצרמת מהן, ואפילו הפרזותו וחסדנותו מקלקלות את השורה, יש בתלונותיו, לאחר הסרת כמה קליפות, להאיר את עינינו על הטעון תיקון בחיינו יותר ממה שיש בשאננותו ובביטולו של האזרח המובהק. יש בהן להביאנו לידי הרהורי-תשובה.

על אחת כמה וכמה פשאתה מזדמן עם עולה חדש אשר עינו בהירה ולבו תמים, ואיננו מחפש מומים להנאתו, ואינו זר למה שנוצר בארץ ואינו שש להעמיק את המרחק בינו לבין מה שנוצר.

התלונות, שבעל הרשימה שלפנינו העלה על הכתב, מעידות על בעליהן שאף על פי שהם חדשים מקרוב באו, יש להם שרשים בארץ ובחזונה. שרשים בהתנדבות הציונית, בלשון העברית, בספרות, בפעילות ציבורית. ארץ-ישראל איננה בשבילם מקלט מקרי, אלא משאנפוש. ומפאן תלונותיהם. הם באו לארץ, והנה אכזבות. ועלינו תלונותיהם, עלינו, אשר יצרנו מצביענינים קיים זה, והאחרים לו. בעל הרשימה עצמו תולה את הקשיים ב„יצריהם המנהיגים“.

התלונות הללו רובן ככולן מציינות דברים פהניתם: אדם מסתובב בלי משלח-יד. בלי מדע וגואל בארץ. ואין שואל ואין יועץ; אדם מביא את

רהיטיו לארץ (אולי ללא צורך וללא חשבון) ואין בחוץ-לארץ אדם שימנע אותו מעשות זאת ואין בארץ אדם אשר ידריך אותו בעצה, ודירה נאותה אין, ורהיטיו ובגדיו נפסדים לעיניו; אדם מהלך בחוצות ומונה את מספר דוברי עברית ואיננו מוצא אפילו אחד מעשרה; אדם ביקש פל ימיו לברוח מעם-הארצות, והרי הוא זוכה לבוא לקהילה עברית גדולה בארץ ואיננו מוצא בה אפילו חדר-קריאה מהוגן; אדם היה מעורב כל ימיו בפעולה ציבורית, ובבואו לארץ, והוא משתוקק להועיל, ואין דורש לו, וניבטות אליו פעולות המתבקשות להיעשות ואין עושה ואין מעשה.

תלונות שאין בהן מן ההפרזה. לקוחות מן החיים כמו שהם. והן נוגעות לא בעבירות החמורות של הישוב, אלא בנגעים הקלים, שאנחנו הסכנו אליהם. והאדם החדש נתקל בהם ונפגע.

והמתלוננים מחפים לתשובה. ממי הם מחפים לתשובה?

ואפשר זוהי טעותם שלהם ושל דומיהם, שהם רואים את תלונותיהם כטענות תשובה מזולתם. הם, שנתחנכו על ברפי התנועה הציונית והספרות העברית, הספינו לראות את משא-נפשם כמציאות קיימת. למשמע הידיעות הטובות מרחוק היו מתארים להם את ארץ-ישראל כשהיא בנויה על תלה. וכשזכו ובאו ומצאו דברים שאינם פשוטה, הרי הם נכרסם וקובלים מרה על היושבים כאן, שלא סידרו את הדברים כהוגן.

האחד קובל על „הפקידים“. הוא רואה לפניו את באי-כוח הסוכנות העולים על הספינה וגובים ממנו מסים, ואיננו רואה אותם למחרתו, שיעמדו לו בשעת דחקו. מי יודע, אפשר שביום מן הימים יהיה הוא, המתלונן עצמו, אחד הפקידים האלה, שכיום הוא קובל על חוסר התענינות בו. אם גם אז יציג לפקיד הציוני אותן הדרישות החמות והנעלות שהוא מציג עכשיו — שאלה היא. אך למעלה מפל ספק, שאזי ידע ויפיר פי מלבד גביית המסים עוד ממלאה הפקידות הציונית עבודה קשה וגם מועילה. אז ידע גם להעריך את השיפורים הרבים שהונהגו בשנים האחרונות בסדרי העליה, ולא בלי פעולת הפקידים הללו. ואם הוא בא מאמריקה ולא שכח את ימי מהגרותו, אפשר גם ישוב את תנאי סלטוליהם של מהגרי ישראל, פליטי רוסיה ופולין, עם התנאים שבהם נתונים עכשיו העולים שלנו בדרכס לארץ-ישראל, את סדרי „הסוכנים“ בשעתם עם סדרי העברת עולים עכשיו ברפכות, בספינות

ובנמלי חוץ-לארץ (להוציא את נמלי-הדמעות שבארץ המנדט, שבהם פחותה השפעת פקידות-העליה הציונית מכלל תחנות היציאה והמעבר), ישה את העזובה וההשפלות שעלו בגורלם של מהגרינו אז עם הזקיפות והרגשת החירות שבה נוסעים עולינו עכשיו — ואזי, אם גם לא נהפך למליץ יושר לכל מעשי פקידותנו הלאומית ולסדריה ולנימוסיה, אך גם לא ינהג זלזול פולל בעמלה ובהישגיה. פיוס הזה עוד מעלה המתלונן-המשפיל על הדעת, שעל פקיד, העסוק במלאכתו, אפשר להטיל גם חובה של „התענינות“ פרופסינולית בגורל העולה ואת העזרה לכל מי שמסתובב בלי עבודה ופרנסה. ואם גם יכפילו וישלשו את מספר פקידי הסוכנות — ומצא להם, לששים אלף העולים הזקוקים לטיפול ולמגע אנושי ולהסברת-פנים וגם לעזרה מעשית?

אין כונת הדברים הללו להחליש את כוח התביעה מן הפקידות הציונית להעלאת טיב עבודתה ולהעמקת יחסיה עם כל אלה שהיא באה אתם במגע, ובפרט עם הזקוקים לה, שאם לא תמיד יש בכוחה להיטיב עמם, הרי מיעוט רצון טוב ומיעוט דקות והשתתפות אנושית מצדה עלולים תמיד להרע ולמרר על הפונים אליה את החיים ולנטוע בלבם את האיבה והשלילה לפקידות הציבורית. אנחנו שבכל העולם פולו הננו קרבנות של פקידות-זדון, תקיפה, יהירה וחסרת-לב, ודאי שאנו מצוויים להקים מתוכנו פקידות אחרת.

וַדַּאי וַדַּאי שיש מקום לכמה וכמה תיקונים ושיפורים מעשיים בכל הענינים הנוגעים לטיפול בעולה החדש (יתכן, למשל, שענין הרהיטים המיותרים, המובאים לארץ כפעם בפעם למרבה הצרות של בעליהם, ניתן להיתקן על ידי הדרכה נכונה במשרדים שבגולה ובהוראות מן הארץ). אולם עיקר התיקון בקבלת העולה ובהקלטתו ובהכנסתו לחיי הארץ ולסביבה אנושית מקרבת אינו ענין לפקיד באשר הוא פקיד. וכן התביעות הצודקות בהחלט בדבר מצב הלשון והספרות והעסקנות בארץ. התביעות האלה אינן צריכות להיות מופנות ל„פקידים“ ול„מנהיגים“. ענין פולנו הן: ענינים של ה„פקידים“ וה„מופקדים“, ה„מנהיגים“ וה„מונהגים“, ה„ישנים“ וגם ה„חדשים“. כי אנו פולנו יחד מהווים את הסביבה החברתית על פגמיה וליקוייה. ושום פקידות ממונה לא תביא להם תקנה. אם אנחנו פולנו,

מלוקטים אחד אל אחד, לא נתעורר על כך. וכאן בקעה רחבה, גם לעולה החדש, להתגדר בה.

העולה, ואפילו העולה בעל השרשים, רגיש ביותר למה שחסר. ובוזה פוחו. חולשתו היא במה שהוא איננו מכיר ואיננו מרגיש כמה טרחות טרחו קודמיו וכמה יגיעות נתיגעו עד שהוא בא ומצא כמה דברים מוכנים ומזומנים לפניו, והוא תובע מקודמיו מה שלא עלה בידיהם להכין, פאילו עליהם היתה המלאכה לגמור.

צדקתם, עולים חביבים, בתלונותיכם. ועוד יש להוסיף עליהן פהנה וכהנה. אך על מי תתלוננו? מי יכול היה להכין לכם פאן עולם מתוקן ומהודר? האומנם שכחתם מה גדול שברנו ומה רבים נגעינו? האומנם אין אתם רואים פי כל גל-עולים מביא אתו לא רק את חפץ הבנין ואת פשרון הפעולה, כי אם גם את מומיו ואת תחלואיו ואת הרגליו הרעים ואת הליכותיו הפרועות? כן קודמיכם וכן אתם, ואין רופא ואין מתקן מחוץ לנו, מחוץ לממצים ולהתגברויות של דורות-העולים. על כמה וכמה פגעים התגברו קודמיכם. אך הרבה עוד נשאר לכם לעשות.

כל מה שנברא בישוב וכל מה שקיים בישוב סעון עשיה. והעליה, שהיא מחדשת כל יום את פנינו ואת הרפנו, מצריכה עשיה. והעולה החדש, אם בעל נפש הוא. ואם הוא מכיר במומינו ומתעורר על נגעינו, אֵל יתלה את הקולר בצואר זולתו, ואל ישקיט את נפשו בגילוי האשמים, אלא ידע פי הדברים מחפיה לו, שהוא יעשה, שהוא יתקן והוא ישפר. יגלגל את צערו ואת עלבוננו ואת מריו במנוף של עשיה. יפיר פי משהו כבר נעשה לפניו, ומשהו גם נעשה לעיניו, ויתן יד לעושים. ולנאי שפרי עבודתו יאכלו העולים שיבואו אחריו ולא יהיו צריכים להתלונן על מה שהתלונן הוא בבואו.

עוד לא שלמה המלאכה. והיא תמיד מרובה ותמיד זקוקה לפועלים. ואלה לא תמיד עצלים, אך תמיד מועטים ואינם מספיקים. ואם גם אין פועל מיטיב להסביר פנים לחברו, אין הפועל החדש יכול משום כך לנתר על זכותו לעבוד ועל חובתו לעשות.

בואו איפוא, אתם החדשים, וטלו את משאכם. אֵל תתמהו.

חשן תרצ"ו.

בועידת הסטודנטים העברים

בערב זה של ברכות אני מביא לכם את חששותי הכבדים. מה יהיה עתידכם? מה הגורל הצפוי לכם? רבים אומרים לכם שבחים. אכן בציבוריות היהודית היתה תמיד דרכו של הסטודנט היהודי „סוגה בשושנים“. בני גילו התקנאו בו וגדולים התברכו בו. ברוסיה היה בעל כפתורים נוצצים ובעל זכויות. למענו התנדבו גבירים, ומשפילים ראו בו את מי שבזכותו תבואנה „זכויות“ גם ליושבים בשפל. אחר כך ראו בו את המפיץ השפלה ולוחם לאידיאות. אני אינני שותף לאידיאליזציה זו. לא נקפה את נקודות־האורה השונות בחיי הסטודנט היהודי שנשאר ופעל בתוך עמ'. אזכיר רק שתי תמונות היסטוריות: לפני מאה שנה היה קיים חוג של סטודנטים יהודים בעיר גרמניה. באוניברסיטה של בון. בתוך החוג הזה היו שלושה חברים, שאחר כך נפרדו דרכיהם: שמשון רפאל הירש, מיסד האורתודוקסיה הפרנקפורטית; אברהם גייגר, מגדולי הרפורמה וחכמת ישראל; משה הס, אבי הציונות הסוציאליסטית. ותמונה שניה: קבוצת הסטודנטים בברלין. לפני ארבעים וחמש שנים, אשר בה היו נחמן סירקין, ומוצקין ויעקובסון, עליהם השלום, ושמריה לויין וחיים וייצמן, יבדלו לחיים. אבל פנגד נקודות־אורה מעטות אלה אפשר לציין כמה נקודות אפלה, טמיעה ושמד. יותר ממה שהסטודנטיות הכניסה השפלה ואורה לאהלי ישראל, היא שימשה גשר לבריחה מן האוהל החוצה. והנה אתם זכיתם לקבל השפלה אוניברסיטאית בתוך עמכם, בשפתכם. ללא כל אותם יסורים ונסיונות שבהם נקנתה ההשפלה בדורות הקודמים. מה תהיה דרככם? מה יעשה המוסמך היהודי? מה יהא תפקידו בחיי עמו? בדברנו על אלפי סטודנטים עברים בארץ עלינו לזכור כי אותו מצב של צורך רב באינטליגנציה, שלא היתה מרובה בעולם, עבר מזמן. הקסרי רופאים ועורכי־דין אנחנו? הארץ קטנה בשבילם, והגולה לא תוכל לקלוט אותם. הם לא יהיו מיותרים רק אם יסתגלו לצרכי הישוב, לעבודה תרבותית־עממית. ועבודה זו קשה, ומתן שכרה איננו בהשתייכות לחברה „העליונה“. וכאן שאלה חברתית גדולה. מה יהיה המעמד החברתי של המוסמך העברי? חלק מן הסטודנטים מתפרנס גם כיום מעבודה גופנית. ובלוחץ.

ולרבים מן המוסמכים צפוי קיום כזה גם להבא. גיאות זו, שהישוב מתפאר בה, איננה בשביל איש־הרוח. פשם שאיננה בשביל העובד החקלאי. זוהי גיאות בשביל הספסר. היא מחניקה את הרוח. גיאות זו לא תקל את חיי איש־הרוח, כי אם תכביד עליו. בתקופה זו, אשר הערכים היסודיים של חמישים שנות ציונות — עבודה, קרקע, פשטות החיים, קבלת מרות על־זנה — אינם אלא נחלת שלומיאָלים; בתקופה זו אשר אינה מצריכה תרבות עברית־עממית למען היות חבר בחברה טובה — מה יהא טיבו של הסטודנט העברי?

רצועת אדמה זו שאָנו חיים עליה קרויה ליבנט. ומה נורא הדבר שאותם חופי הים התיכון אשר נתנו לפנים את סיני ואת אַתונא קשורים בימינו במושג ליבנטיונות. במקום תרבות־אמת, תרבות מקורית — זיוף פל תרבות. האם אין נשקף פתרון מר זה גם לחזון התקומה העברית? האם השפה העברית, שראינו בהתחדשותה ובחיותה בפי ילדים והמונים, האם אָנו בטוחים בנצחונה? האם איננו הופכים לארץ פוליגלוטית? לספר העברי אין גיאות. השוק מוצף לועזית. הסנובזים והקרנריוזים אינם זקוקים לעברית. התרבות העברית אין צְמה שררה, אלא שירות. שירות לעם בתפוצותיו, שירות לעבודה העברית, לחקלאות העברית, לחינוך הדור, למלחמה התרבותית והסוציאלית הגדולה שבה אָנו חיים. אפשר שלמעטים ול„מצליחים“ מבין הסטודנטים נשקפת קרנרה „מזהירה“. הרוב הגדול שלכם אין לפניו — בתוקף ההנייה האופטימית — אלא דרך החיים והפעולה בתוך העם. היקבל עליו את העול הזה מתוך רצון או ימלאהו מאונס? האינטליגנציה הרבולוציונית ברוסיה טיפחה זמן רב את ההכרה המוסרית „לפרוע את החוב לעם“. הם, בני האצילים התקיפים, הפירו פני לא זכו לחינוכם הטוב ולרוחב דעתם ולדקות הרגשתם אלא בגלל השעבוד הקשה אשר אבותיהם שיעבדו את האפרים המרודים. אנחנו איננו בני אצילים, כי אם בני המון בית ישראל. אולם גם אתם לא ידכם עשתה לכם את החיל הזה. חמישים שנים ויותר — מהרמן שפירא והביל־וייט בגדרה ועד אחרון החלוצים — עמלו למענכם. אילמלא היצירה העממית הגדולה, אילמלא ההון הלאומי והמאמצים החלוציים האַלמוניים, לא הייתם אתם מגיעים עד הלום. גם זהו חוב. התפירו בו?

הייתי מצטרף ברצון לברכת רבי וידידי שמריה לוי, שתלמדו תורה לשמה, אולם חוששני מפני ברכה לבטלה. לפיכך אומר: היוזרו שלא תעשו מלאכתכם ותלמודכם רמיה. אין דבר בזוי יותר ממלאכת־רמיה. בה אין בונים ארץ ואין מטפחים תרבות. ויהי רצון שמתוך שלא לשמה תבואו לשמה.

טבת תרצ"ה.

בעניני האוניברסיטה

(באגודת שוחרי האוניברסיטה בתל־אביב, ט' בכסליו תרצ"ו)

היו ימים וסקירה על עניני האוניברסיטה העברית היתה מן המלאכות הקלות. מי שהתענין בה כל־שהוא — אם מתוך אהבה וציפיה ואם מתוך איבה וזלזול (היתה וישנה גם „התענינות" מעין זו) — יכול היה למנות על נקלה את שמות פרופסוריה, הקבועים ו„האורחים". ועדיין יש דנים וכותבים על האוניברסיטה לפי רשמי הימים ההם. בינתיים נשתנו הרבה דברים. ומי שיבוא עכשיו לסקור את מצבה של האוניברסיטה, על מחלקותיה ועל מכוניה ועל מפעלי המחקר וההוראה שלה, לא יוכל להסתפק באמירות בעלמא. אולי נשמע, כעבור שנה, מפי הרקטור סקירה מקיפה וביקרתית על היקף פעולותיה של האוניברסיטה.

הדברים הבאים בזה אין פונתם אלא להעיר הערות מספר על מגמת ההתפתחות של האוניברסיטה בתקופה האחרונה. כפי שהיא נראית בעיני אדם „מן הישוב".

הוגי רעיון האוניברסיטה ראו בחזונם את פסגתה, אך ספק אם צפוי מראש את נתיבות־היסורים שלה ואת דרך גידולה. תפיסתם היתה אידיאלית למדי: העם העברי, המחדש את חייו ומחזיר את כבודו בין העמים, יקים את היכלו למדע ולחכמה, וטובי בניו „היושבים בשבת תחכמוני" בביירות־העולם יעזבו כל מחמדים ויבחרו לשבת בצל שכינת עמם. ספק אם ראו בחזונם את חכמי ישראל בעולם מגורשים פטמאים מהיכלי המדע ואת הסטודנטים היהודים העומדים בכל מקום בפני דלתות נעולות. אכן, כל

עצמו של המפעל הציוני מוקם לא מתוך הרחבת־הדעת, אלא מתוך יסורים. וכן גם האוניברסיטה.

לפתח האוניברסיטה פורענות רובצת: חסדי נדיבים. פבדום של הנדיבים במקומו מונח. אילמלא הם לא היתה האוניברסיטה נבנית בימינו. אך רע נמר גורלו של מפעל לאומי גדול, התלוי ברצונותיהם ובמושגיהם של נדיבים ויועציהם, ובפרט כשהללו נמצאים במרחק של אלפי מילין מן האַבְנִים. הריחוק מדעת צרכי העם, המרחק מן הארץ, מהפרת צרכי הישוב והבניה — הטביעו את חותמם. לא הצורך החיוני ביותר הוא שקבע, אלא מה שנתקבל על דעת התורם או המתרים. ולפיכך נבנתה האוניברסיטה לא לפי תכנית שקולה ומחושבת, לא מתוך הפרה ברורה מה מוקדם ומה מאוחר בבנינה, אלא מתוך התרוצצויות של מגמות ושבריי־מגמות, מתוך השפעות־עראי ותכניות פורחות ונבלות וכונות שאינן מצטרפות למעשה השלם. בכמה מחלקות היה הפרוץ מרובה על העומד. כל מה שהיה מן החיוני בשבריי־התכניות ובקטעי־הפקולטות תבע את השלמתו, פדי שיהיה פלי שלם. ואכן, זאת היא המגמה הגוברת באוניברסיטה בשנים האחרונות. החללים הולכים ומתמלאים. הפקולטות מתגבשות. מה שעודנו חסר תובע בתוקף את השלמתו. ועוד המלאכה במגמה זו מרובה. המגמה השניה נוגעת לשיטת הנהלת האוניברסיטה. והיא: העברה הדרגתית של המרכז ההנהלתי מן הגולה לארץ. עצם פנייתו של הנשיא אל הישוב בתביעת עזרה לאוניברסיטה העידה על ההפרה הגוברת פי אי אפשר לה לאוניברסיטה שתישאר מבודדת מן הישוב. וביסוד אגודתנו, אגידת שוחרי האוניברסיטה, נענה הישוב לראשונה על המגמה הזאת. זכורות עוד אסיפותינו הראשונות, נאומיהם של ביאליק ושמריהו לוין, תביעותינו מאת האוניברסיטה, תביעות בני־הישוב הרגישים לדברים שאין אדם מן החוץ מרגיש בחסרונם, תביעות שלא נשארו ללא השפעה. זה היה שלב ראשון.

השלב השני במגמה זו: הקמת המוסד ההנהלתי החדש — „הנעד הפועל“ בארץ. עד לפני שנה היה ה„קורטוריון“, הוא המוסד העליון של האוניברסיטה, מתאסף מדי שנה או שנתים, לאחת הערים הנאות בחוץ־לארץ, ושם היו במשך שנים או שלושה ימים פותרים את כל השאלות

הגדולות והקטנות, מחליטים על שיטות ועל יחסים ועל פקולטות ועל קתדראות ועל מרצים. פי זהו מנהגן מני אז של החברות היהודיות הגדולות. היושבות שבת-כבוד בפריס או בלונדון, ועם ישראל פשהו צריך להן מחור אחריהן. מעכשיו הוקם ועד פועל היושב בארץ, ומתאסף לא פעם בשנה, אלא אחת לשבועים, ויש בידו להפיר כמה דברים מקרוב, וסמכות נתונה לו מטעם חברה-הנאמנים. שלב זה בהנהלת האוניברסיטה מקביל לאחד השלבים בנתועה הציונית: לפנים היו המוסדות המנהלים בציונות יושבים בחוץ-לארץ ואנשי הישוב היו מכתתים את רגליהם להתם. עכשיו אנו הולכים ומעבירים את המרכזים המחליטים והמנהלים לארץ.

ושלב שלישי, והוא החשוב ביותר: מתן עצמאות אקדמית לחבר העובדים המדעיים.

במשך עשר שנים היו כל תפקידי ההנהלה האוניברסיטאית מרוכזים להלכה ולמעשה בידי אדם אחד, שפעל גדולות, שהתמכר לכך באהבה ובהתמדה. אבל הענינים גדלו ורחבו, בהם עניני ארגון וכספים ותעמולה והנהלה אקדמאית, ושיטת הנהלה זו אי אפשר היה להמשיך בה. האוניברסיטה יצאה מתקופת-בראשית, שאין בה פילוג-אברים. המדע דורש את שלו, והעובד המדעי דורש את שלו. ובשנה זו הוחל בנסיון חדש של חלוקת תפקידים בהנהלת האוניברסיטה. וסעיף ראשי בשיטה חדשה זו: הנהגת עקרון הבחירות בכל השטחים של ההנהלה האקדמית. הרבה היסוסים ליוו את החידוש הנועז הזה. היו גם חוששים לתוצאות. אבל גברה ההפרה פי רק בדרך זו אפשר להרים את קרנם של אנשי-המדע ולגלות את הפוחות הגנוזים בהם.

החידושים והשינויים הללו אינם בשדה המדע, אלא בשדה הציבוריות שבפנים האוניברסיטה ומחוץ לה. אולם יש להניח פי שינויים אלה עתידים להיות לברכה לעצם האוניברסיטה. לעבודת המחקר וההוראה שלה ולדמותה הכללית.

נשיא האוניברסיטה היה יכול לספר לכם רבות על הקשיים הרבים בעבודתו שנבעו מתוך המרחק הגיאוגרפי והרוחני בין ירושלים לבין הפוחות המשפיעים בגולה. כמה הצעות טובות נפלו והוכשלו. רצוני להביא דוגמאות מעטות, מן האחרונות.

נשיא האוניברסיטה דיבר בהרצאתו על הצורך בקתדרה ל"יסודות החינוך". אנשי ארץ־ישראל, הפואבים את פאב בית־הספר העברי, היודעים ומפירים פי לא נתקדם במלאכת־הבנין שלנו בלי בית־ספר טוב, בלי מורה בעל השכלה והכשרה רוחנית המעורה בתרבות עמו ובתרבות האנושות, בלי לבקש פתרונים לשאלות הגדולות של חינוך־עם — הגו את המחשבה של מחלקה פדגוגית באוניברסיטה. לא יכולנו להסתפק בשיעור מתודיקה בלבד, וחפצנו לראות את המחלקה מצוידת, בין השאר, גם בקתדרה למחשבה פדגוגית. בדרישה זו, המשותפת לסינט ולועד הפועל, באו לישיבת חבר־הנאמנים. מצאנו שם אנשים חשובים מארצות ששם ודאי הפל איתן קבוע וברור ונפתר מימים קדמונים, הם ראו את הדרישה הארץ־ישראלית פעין לופסוס, פענין לאוהבי תקרנות, המוציאים את ענין ההוראה מידי פשוטו. והדרישה נדחתה.

דוגמה שניה: באוניברסיטה, לאחר עשר שנות גידולה, אין עדיין קורס מלא של היסטוריה עברית. ההיסטוריה הקדומה אינה נלמדת — מפחד האורתודוקסיה, וההיסטוריה החדשה גם כן אינה נלמדת. על שום מה? יתכן שבשביל הסמינרים לרבנים והמוסדות הגבוהים לחכמת־ישראל אין ההיסטוריה העברית החדשה בגדר "מדע". אינה "עתיקה" למדי. חסידות ומתנגדות, השכלה, אמנספיציה, התפוללות, חיבת־ציון, סוציאליזם, שקיעת מרפזים יהודים אחרונים ותקומת חדשים — כל אלה הנם בשביל השליטים בחכמת־ישראל בגדר פופליציסטיקה ו"חיי־שעה". אבל בשביל אוניברסיטה עברית, שנועדה לגדל לא רק חוקרי־קדמוניות, פי אם גם משפילים עברים הפועלים בחיי־עמם — זהו ענין חיוני ביותר. אצל שום אומה ולשון לא תתואר אינטליגנציה לאומית שאין לה השכלה מקיפה בידיעת חיי הדורות האחרונים. אגב, גם מבחינה מדעית יש ויש כאן להתגדר, פי חכמי אומות העולם, אשר מלאכתנו נעשתה בהרבה על ידם, התענינו בישראל עם־קדומים, אך לא בעם הרצוף והמושפל, שוכן הגיטאות שבמזרח־אירופה. ולא בחליפות ובתמורות שבחיינו בדורות האחרונים. והנה סוף סוף מצאו מוסדות ההנהלה הארץ־ישראלית — הסינט והועד הפועל — את האפשרות להקים קתדרה כזאת, והציעו לקתדרה זו אדם ארץ־ישראלי, העומד בשורה הראשונה של ההיסטוריונים העברים בימינו, אלא שעוד לא עבר עליו

פלה. ומיד נתקלנו בעיפוב מטעם מועצת המכון למדעי היהדות היושבת בחוץ-לארץ והרואה כמה מצרכי ההשכלה העברית המדע העברי בעינים אחרות משרואים אותם חכמי ארץ-ישראל. אני מקווה שנתגבר בקרוב על העיפוב הזה, אולם הבאתיו פדוגמה לתנאי עבודתה של האוניברסיטה.

ארץ-ישראל גדלה, ועמה גדלה גם האוניברסיטה. הולך וגדל מספרם של אנשי-המדע המתלקטים בארץ, מתרבים הצרכים ומתרבה גם הפרת הצרכים. ואין ספק שגם חלקה של ארץ-ישראל בהשפעה על עניני האוניברסיטה צריך שיגדל.

והצרכים שנתגלו בזמן האחרון הם שונים ודאי מאלה שראו בחלומם חולמי האוניברסיטה. וגם בנדון זה, כמו בכמה בחינות אחרות, דומה דרכה של האוניברסיטה לדרכה של הציונות בכלל. פשם שציונים טובים בגרמניה ובשאר ארצות לא העלו על הדעת שלא רחוק היום וארץ-ישראל תהיה בשבילם עצמם — לא בשביל יהודים סתם — ארץ המקלט וההצלה היחידה. כך ודאי לא תיארו לעצמם אנשי-המדע מישראל, ואפילו חכמים בישראל, שביום מן הימים יהיו הם עצמם אנוסים לבקש להם מפלט בארץ-ישראל. הלא עוד לפני שנים מספר היינו אנחנו מפילים תחינתנו לפני חכמי ישראל, שיואילו לבוא ולשבת אתנו, „פרופסור־אורח“, סמסטר או שנים. הנה הגיעו ימים אשר האוניברסיטה נתבעת: שקוד לא רק על טיפוח המדע, פי אם גם על תקנתו של איש-המדע מישראל הנעקר מבית-גידולו.

וגם הדאגה לסטודנט היהודי קיבלה משמעות אחרת. עוד לפני זמן־מה סבל עמנו מעודף של סטודנטים ואפשר גם פיום הזה אין לו להתאונן על מיעוט מספרם. אבל הכוחות המשחקים בגורלנו עשו בינתיים את שלהם. ואת תוצאות השינויים האלה עוד נרגיש בשנים הבאות. אין עם ישראל חסר-רופאים. ועוד לפני זמן־מה היה הרעיון על פקולטה לרפואה בירושלים דבר של לופסוס. היה צורך במוסדות-ריפוי, במוסדות מחקר ברפואה, בשיעורי השלמה לרופאים שבאו מחוץ-לארץ, בידיעת הארץ ותחלואיה, אך בהוראה לתלמידים ברפואה לא היה שום הכרח. עמדת עמנו בעולם-הרפואה היתה חזקה ואיתנה. אבל הגזירות שנגזרו בגרמניה, ומה שנעשה

בלי תרועת־גזירה בארצות אחרות, ערכם הוא לא רק ביסורים שהם גורמים לרבבות אנשים מן הגזע היהודי, אלא בהשמת מקצוע שלם שישראל היו מצוינים בו. ואם אנחנו לא נרצה ולא נוכל להשלים עם הנמכת הקומה של הרפואה בישראל נראה עצמנו מצוים לטפח את מדעי הרפואה ואת הוראת הרפואה על־הצופים.

גם כאן אנו נמצאים למדים, כמו בכמה מעשים אחרים בציננות, כי העושים אינם ממצים את כל עומק הדבר שהם עושים, אולם זכותם היא שגם מבלי דעת הם מקדימים רפואות למכות אשר תבואנה. האוניברסיטה קלטה בשנתים אלה עשרים איש ויותר מפליטי אשכנז. אמנם כל המקיים נפש אחת מישראל כאילו קיים עולם מלא. ואף על פי כן הרי מספר זה צנוע למדי. צנוע מבחינת המצוקה הגדולה של אנשי־המדע היהודים, וצנוע גם מבחינת צרכיה של האוניברסיטה עצמה. מדינות גדולות ועשירות, כאנגליה וארצות־הברית, משתמשות בהזדמנות ומבקשות להיבנות בעזרת אנשי המדע והטכניקה אשר נפלטו מגרמניה. וגם לנו ניתנה הזדמנות כזאת, להרים את החקלאות, להקים חרושת, לפתח את הרפואה, ואין אנו משתמשים בזה אלא במעט מן המעט. והלא בשבילנו אין זו רק שאלה של רוח מדעי וטכני. הלא לנו זוהי גם השבת אבידה, החזרת אחים נידחים.

יצירת פר־עבודה לעובדים מדעיים משלנו אינה ענין ליוצאי גרמניה בלבד. אין לעשות את האוניברסיטה מקלט ליוצאי גולה אחת בלבד. אין להטביע על האוניברסיטה חותם חדגוני של שבט בישראל. וחשיבות מיוחדת לקליטת דור החוקרים הצעיר מגידולי הארץ. אין להניח שבחינו הרוחניים נתפרנס מאימפורט בלבד. ולא מן החכמה ולא מן היושר שאם גדל בארץ דור צעיר אשר נפשו חשקה באמת בתורה, וגם בעמו ובארצו — נגזור עליו גלות ונפור אותו על פני ימים וארצות־נכר. בין ההישגים החשובים של האוניברסיטה יש למנות לא רק את חשיבות מוריה ואת מספר תלמידיה, כי גם את היותה משמשת בית־גידול לחוקרים צעירים ולעובדים מדעיים מחוננים, הצומחים מפסנים. יש כבר בארץ גידול טבעי כזה. לי עצמי זוהי אחת השמחות המעטות, כשאני פוגש אנשי־מדע צעירים שהפכתם כפועלים, כמורים עממיים,

פעובדי עבודת השפלה בציפורנו, ובתור פאלה מתוך שרשיותם פאדמה ובמשק ובציפוריות. באו וישבו על ספסל־התלמידים, והביאו אתם התמדה וקשיות־עורף וזיקה אמיצה לארץ ולצרכיה ולישוב ולסבלותיו וללשון העברית ולתרבותה. לא מקרה הוא שמתוך אלה אשר גם בעבודתם המדעית הם מוסיפים להיות חלוצים, יצאו אנשים שהם לברכה לאוניברסיטה ולארץ.

תבורך האוניברסיטה על כל מה שעשתה בנידון זה, ותבוקר על מה שלא עשתה.

בחלל האוניברסיטה היה מנסר כמה שנים הויפוח: הוראה או מחקר? ויש ממשיכים בו גם עכשיו, לאחר שהאוניברסיטה עוסקת למעשה, כמו כל אוניברסיטה בעלת־ערך, גם בזה וגם בזה. יסלחו לי אם אומר שבעיני ויפוח זה הוא מחוץ לזמן ומחוץ למקום ואין פאן מקום להאריך. יש מקום לויפוח אחר, והוא: אוניברסיטה ארץ־ישראלית או אוניברסיטה סתם? כלומר, אם העתקה בינונית או גרועה של טפסי מכונים מסוימים להשפלה עליונה, או יצירת־מקור מותאמת בפרטיה לצרכי העם ולצרכי הארץ וישובה. לא קשה להעתיק כמה וכמה קתדראות, אשר דוגמתן יש בכמה אוניברסיטאות ובמוסדות לחכמת ישראל. אך מה שנחוץ לנו הוא לא זה, פי אם להתאים את כל עבודת ההוראה והמחקר למידתנו, למצוקתנו, לצרכינו ולכוח יצירתנו.

דוגמאות אחדות לצורך ההתאמה.

כבר הזכרתי קודם את המחלקה לפדגוגיה, שעמדנו על נחיצותה מתוך התפקידים המיוחדים המוטלים פאן על בית־הספר העברי והדרישות הגדולות אשר תנועת התקומה העברית מציגה למורה. אפשר להעתיק ממקום אחר קתדרה לצורך הוראה שימושית, אך מבלי שמחלקה זו תעמיק לחקור בחשבונו של החינוך העברי בימינו, מבלי שתסייע למורה בהשפלה טבעית ארץ־ישראלית ובהשפלה הומניסטית הוגנת — לא תמלא את תפקידה.

דוגמה שניה: המכון החקלאי, שעדיין לא יצא מפלל בירורים ותכניות. אנשי־המדע שטענו נגד החשתו תמכו יתדותיהם בדרישה לבצר קודם את לימודי הפיסיקה והחמיה, שהן הבסיס לחקלאות מדעית. חזקה על אנשי־מדע שהם יודעים מה שהם אומרים, וכך יפה להם שהם מציגים דרישות

גדולות לגבי טיב התלמוד החקלאי. אך מה דמות תערכו לאוניברסיטה של עם, אשר במרכז תקומתו עומדת האדמה, ובטיב עיבודו, באינטנסיביות וברצינות של חקלאותה תלויים במידה מרובה אפי' ישובנו ואפשרויות התרבותנו והשתרשותנו, ובמידת־מה גם מצבנו הפוליטי ויחסינו עם שכנינו — והאוניברסיטה הלאומית מתחילה מכמה וכמה ענינים אחרים ודוחה ענין זה לעידן ועידנים.

דוגמה שלישית. בחיי המדינה והחברה בימינו תופסת הפקידות הציבורית מקום ניכר. רמתה האנושית, השפלתה הפללית והכשרתה המקצועית, נימוסיה והליכותיה קובעים במידה לא מעטה את סגנון־היחסים בחברה ואת כושר־הפעולה של המוסדות. בנין העם ובנין הארץ מצריכים פקידות ציבורית („שירות אזרחי“ בלשון העמים) ענפה: סידור עליה, חיים מוניציפליים, בנקים, קואופרציה, קהילות, ארגון מקצועי, עבודה תרבותית עממית, תעמולה ציונית, עבודת הקרנות ועוד ועוד. ובכל מקום שיש צורך באדם, אם זוהי שליחות ציונית לגולה, ואם מרכז במושב, ואם מנהל לקואופרטיב, ואם מזכיר לאגודה מקצועית — אין מחסור בהצעות, אך יש מחסור עצום בהשכלה, בהכשרה, בידיעת הענינים, בהכרת התנאים, בהבנת התפקיד. מנין נקח אותם? מן הבא ביד. ללא שום אסכולה מחנכת, ללא מסורת מתוקנת. שום מדינה לא טרחה למעננו, להכין ולהכשיר לנו פקידים הראויים לנו. האם אין זה מתפקידה של האוניברסיטה לחנך לנו אנשים ל„שירות אזרחי“ כשם שאופספורד וקמברידג' מחנכות לארצן? והאם אין זה מתפקידה ליצור אצלנו אגודה אשר תרים את טיב העבודה הציבורית ואת כבוד העובד הציבורי? ושוב, גם כאן אין זה ענין של העתקה בלבד. ודאי, יש השכלה כללית ומקצועית המשותפת בימינו לכל עובד ציבורי בן־תרבות: מדעי החברה, מדעי הפלפלה והמשק, היסטוריה כללית וידיעות שימושיות. אבל דוקא השירות הציבורי, כמו מלאכת־החינוך, קשור במידה יתירה בתרבות הלאומית ובידיעת חיי העם וסביבתו. ואם אצל אחרים ידיעות אלה נתונות לכל אדם משפיל בעמו, הרי אצלנו יכול אדם להיות אינטליגנט יהודי מבלי שתהיינה לו ידיעות של ברי־בי רב בעניני עמו. עוד לא זכינו לכך שידיעת חיי עמנו בהווה, בפזוריה, לשבטיו — אתנוגרפיה יהודית, פולקלור, כלפלה של ישראל, תולדות התסיסוח

הציבוריות בישראל בדורות האחרונים, הספרות העברית. — שדיעת עמנו זו תהיה לחלק מובן־מאליו של השפלת משפיל יהודי גם פשאיננו עושה אותה „מקצוע“.

ויש צורך גם בהשכלה מיוחדת, הקשורה במצבנו בארץ. אנו חיים במזרח ובין שאנו מבקשים לעמוד אתו בקשרי־שיתוף או שפופים עלינו יחסי־היאבקות — מצווים אנו להכיר ולדעת אותו, אוי לה לשותפות שאין עמה ידיעה ואוי לה להיאבקות שאין עמה ידיעה. וכלום אנו יודעים את המזרח? אני מתפונן לא לידיעת המזרח העתיק, אשר תלמיד־חכמינו עוסקים בו בהתמדה, אלא למזרח החי, שפל יהודי משפיל בארץ, ועל אחת כמה וכמה מי שמשמש בתפקיד ציבורי, חייב לדעתו. ויש להניח כי פשם שפל בתיהמדרש לחכמת ישראל אינם נותנים לאוניברסיטה דוגמה ללימוד ידיעות חיי עם ישראל בהווה, והיא צריכה לחדש אותו מעצמה, כך גם בידיעת המזרח בהווה, לא הכין למענה שום מוסד אוניברסיטאי דרכי לימוד ומחקר מותאמים לצרכינו.

צרכי הישוב מרובים, וכל מקום שהאוניברסיטה נענית להם — היא רואה ברכה בעמלה. יכולתי להביא כמה דוגמאות: מאותו רופא היושב זה כמה שנים בביצת־החולה וחוקר את המלריה במסירות־נפש, או מן העזרה במלחמה נגד מחלות בקר ועופות הניתנת על ידי האוניברסיטה. אספר עובדה קטנה מן הימים האחרונים: באחת הנקודות שלנו בעמק חפר חלו פתאום כמה ילדים. רופא קופת־חולים שבמקום טרח וחקר ומצא פי כל הילדים הללו נזדמנו למערה אחת בסביבה ונעקצו על ידי קרציות. הרופא עצמו שהלך אחרי הילדים לאותה מערה נעקץ אף הוא וחלה. בעקבות המעשה בא מירושלים פרופסור של האוניברסיטה וירד למערה וטעם אף הוא את טעם הקרציות. למראה העבודה המדעית, המתחילה עכשיו ללוות את מאמצינו החלוציים, אפשר להזכיר את הימים שהיינו יושבים נגועי קדחת ודיזנטריה וטיפוס ללא עזרת רופא, ולעתים גם ללא חובשת.

מן הדברים שעליהם גאנת האוניברסיטה הן הפובליקציות המדעיות של עובדיה, המתפרסמות בכמה במות חשובות. אני רואה צורך למסוך טיפה מרה בכוס של ברכה זו. ויהא הדבר למזכרת עוון לכולנו: עבודות המחקר הללו מתפרסמות ברובן ובעיקרן, לועזית, ולועזית בלבד.

חלום חלמנו, שהאוניברסיטה תיצור ספריה מדעית בעברית, וכי הסטודנט העברי יטאב את השפלתו הפללית והמקצועית מן הספר העברי. והקורא המשפיל יוכל ליהנות מכתבי האוניברסיטה בלשוננו. אך הדברים מתנהלים בקו ההתנגדות הפחותה, ואין כפרה על הדבר.

אין לקפח את שכרה של האוניברסיטה על המעט שהיא עושה ביצירת ספרות מדעית בעברית. אביא לדוגמה את הספריה הפילוסופית בעריכתו של פרופסור ח. י. רות. חמשה־עשר הפרקים הקטנים הללו הם מתנה יקרה לא רק לתלמידים, כי אם גם לכל קורא צמא דעת. נודמנתי לפני זמן־מה לאחד הקיבוצים. ושם חוג שלם יושב ולומד בערבים את המתודה של דְקֶרט. מתוך ההוצאה הזאת. הקורא העברי איננו פסוי־טובה. וצר, צר מאד. ימנהלי האוניברסיטה לא העמידו את הוצאת־הספרים האוניברסיטאית במקום הראוי לה במסגרת הפעולה.

שתים־שלוש מלים על השיעורים האוניברסיטאיים בתל־אביב. יש צורך להזהיר מפני העין הרעה המתנקשת בהם. זכורה אסיפת־הפתיחה שלהם, פאן באולם התא"י; רוחו של ביאליק היתה שרויה באותה אסיפה. ודברו הלם כפטיש על הספנות האורבות לאיש תל־אביב. ביצירת השיעורים היתה הפננה לא רק לתת משהו לתל־אביב, כי אם גם לתת משהו לאוניברסיטה. חפצנו לראות את האוניברסיטה פועלת ומשפעת בתוך הישוב. היום הגדול בחיי האוניברסיטה יהיה כשתפתח שיעורי קבע וסמינריונים בלב העמק. וצער רב הוא שמפעל זה, העלול להיות לברכה לתל־אביב ולאוניברסיטה, מפעל שזכרו של ביאליק חופף עליו, איננו מוצא את התמיכה — אם לדבר בלשון רפה — מצד כמה בעלי השפעה באוניברסיטה. שוחרי האוניברסיטה, אל תפקירו את השיעורים!

ומשהו על פעולת אגודתנו. העזרה הכספית אשר הגשנו לאוניברסיטה איננה עומדת בשום התאמה עם האפשרויות השמורות לנו בישוב. הן גדולות יותר ממה שנראה לנו. תרומותיהם של משה וילבושביץ ומר ש. סולו, הראשונות במינן בישוב, אינן אלא רמז למה שיכול להיות, אם ימצאו העושים ותיוצרו אוירת אהדה וציפיה לפעולות האוניברסיטה. כלום אין בארץ גושים חברתיים העלולים לשמש מען להרחבת האוניברסיטה? מדוע לא תקום אגודת עורכי־הדין ותקים קתדרה משפטית או סוציולוגית?

מדוע לא תראה אגודת הרופאים לעצמה הזדמנות של כבוד לקיים איזו קתדרה רפואית? כלום אין בידי הבנקים שלנו לקיים קתדרה לכלפלה מדינית או לפיננסים? והקואופרציה, כלום אינה זקוקה למחקר קואופרטיבי? דברים אלה ודומיהם אינם למעלה מכוחנו.

שעבוד לפלח ומקש להתישבות העברית — במקום פיתוח

הממשלה בעלת המנדט, אשר בתוך כל ענייניה העולמיים הגדולים הוטל עליה גם תפקיד קטן זה: לסייע לשיבת ישראל למולדתו — אינה נמנעת מהטיל בפעם בפעם אבני־נגף על דרכנו ומהעמיד אותנו בנסיגות רעים ומרים. יש שהאבן נזרקה ביד קשה מעין ידו של לורד פספילד ויש שהיא מוטלת בידו הרכה של סיר ארתור וקופ. אין הנסיון הרע והמר נעשה על ידי כך פחות רע ופחות מר. יש שזריקת האבן מלווה בדברי קטרוג וקנטור ויש שהיא עטופה בחיתולי נועם והרגעה. אך אין האבן חדלה להיות אבן־נגף. אין המקל הדש את בשרנו חדל להיות מקל־חובלים אפילו כשהוא צבוע במשחת־שמן.

והאבן אשר הוציא הפעם שלטון הארץ מתחת לבית־שחיו היא אבן־נגף ממש, ועשויה להיות צור־מכשול לבנין בית־ישראל. מבין הגזירות השונות השמורות לנו בבית־גנזיה של ממשלת המנדט — והמוצאות מפקידה לפקידה, אם בשעה שענייניה היא נעשים מסובכים ויגעים ואם בשעת צורך מיוחד להצר את צעדינו — הוציאה הממשלה הפעם גזירה חדשה — כלום אפשר לומר: אחרונה? — מן הפוגעות ביותר ומן המעליבות ביותר. ועלבונה גדול ביותר מפני שצורתה תמימה ביותר. סיר ארתור וקופ הוא, כידוע, „ידיד הפלחים” ובתשובתו למנהיגי המפלגות הערביות — אלה המנהיגים אשר מנהיגותם באה להם בזכות זו שדורות על דורות אכלו את הפלח ואת עורו הפשיטו ואת עצמותיו פיצחו, ועכשיו, כידוע, אך טובת הפלח נגד עיניהם — הבטיח להם לחזק חוקים חדשים „להגנת בעלי הקרקע הזעירים”.

הגנת הפלח — מפני מי? שמא מפני האפנדים שוחררי טובתו? שמא מפני נושכיה הנשך המוצצים את לשדו? שמא מפני כוהני־הדת והפטריויטים הנלהבים, הגדולים והקטנים, המשוטטים בכפרים ומטיפים במסגדים לפולחן־דמים ולהערצת אנשי־דמים, הטפה זו אשר קרבנה יהיה הפלח? שמא מפני המומחים למשפטים ולנרְגנות, המשלחים את הפלח בשדות „היהודי” ומבטיחים לו כי לא יאונה לו כל רע, והם עצמם, הזוממים והמארגנים, יושבים במארב ומחכים לטרף בידעם נכונה כי להם, המשלחים אש, ודאי לא יקרה כל רע?

לא, אין ממשלתנו באה להגן על הפלח מפני הללו, אלא מפני עצמו. שמא לא ישמע לדברי ידידיו, הכוהנים הגדולים והקטנים, כוהני המסגדים וכוהני פ.ק.פ., המאיימים עליו בכל מיתות בית־דין שבעולם הבא ושבועולם הזה אם יחטא ויבגוד וימכור שעל מאדמתו ליהודים. שמא, חלילה, ימצא כי טוב לו למכור חלקת־אדמה ליהודים־הפופרים ולציונים־המסופנים, המשוגעים לאדמה זו והמעלים במחירה כאשר לא יעלה שום אפנדי ושום שלטון, מאשר לגווע בעניות ובחרבה, מאשר להיחנק בחבל־הנושים. שמא ימצא כי זאת היא הדרך לצאת מחייר־רעב לחיי־שובע, ממשק מדולדל למשק מפרנס.

לשם הגנה על הפלח מפני עצמו, מפני רצונו להתקדם, להתבצר, להתעלות — יוחק החוק החדש. וזה תכנון: שעבוד החקלאי הזעיר לחלקתו לבל יזח ממנה, לבל יעזו לשנות את מצבו ולבחור את גורלו. אסור לו להחליט על דעת עצמו מה טוב לו, מה חלקת האדמה הנצרכת לו. אסור לו לצאת מכפרו על מנת לחפש לו מקום אחר, בכפר אחר או באזור אחר. אסור לו להחליף את עבודתו החקלאית במלאכה אחרת הטובה בעיניו, ההולמת את כשרונותיו, המבטיחה לו משהו, הפותחת לו דרך לאיזו עליה. לא, עליו להיות מחובר לאדמתו, ולא ברצונו הטוב, אלא על פרחו, בכוח החוק. ואם בכל זאת ישנה את דרכו, ולא יוכל ולא ירצה להיות משועבד לשדהו, ולא יראה לעצמו דרך אחרת אלא להזביר את חלקת אדמתו — לא תראה בזה הממשלה אלא „קנוניה” ועיקוף החוק. והפלח החוטא והעוזב את אדמתו לא יהיה נשכר. כי הממשלה תירשנו. למען ישמעו פלחים וייראו, לבל ישיאנו לבו של בן־כפר לצאת מן התחום

שתחם לו השלטון. כך נצטווה מפי ממשלת המנדט: עבד-עולם תהיה למורשת-אבות! ואם איננו רוצה — כופין אותנו. זהו התוכן הסוציאלי של הרפורמה החקלאית המובטחת מטעם ממשלת המנדט. מובטחת למי? לפלח? והוא מעולם לא ביקש זאת מידי דורשי טובתו. הנה אומר: מובטחת לאפנדי על גבו של הפלח.

הפלח הוא תינוק. הוא אינו מכיר בטובתו. הוא זקוק לשמירה מעולה. לאפוסטרופסים החרדים לגורלו והשוקדים על טובתו, ומשגיחים עליו בשבע עינים. אבל בשל מה החרדה? מי הוא המדיח את הפלח הערבי מעל אחוזתו, מי הוא הנושא בקרבן סכנה איומה לפלח ולבניו ולבני-בניו, אם לא המתישב היהודי? בפניו של זה יש להקים תריס, ותריס על גבי תריס. וכאן תכנה המדינה והלאומי של אותה, "רפורמה" פיאודלית, שמי יודע מאיזה ספר-חוקים העתיק אותה המחוקק המנדטורי. ספק אם ימצא דוגמתה באחת המדינות הבריטיות.

לזרא לנו לחזור על דברי ההתנצלות וההתגוננות אשר אנשינו העומדים בשער אנוסים לשוב ולחזור עליהם לאחר שהוכח שקרם וזדונם של המקסטרגים. ובפני מי אנו מתגוננים? בפני אלה שאבותיהם ואבות-אבותיהם אכלו את הפלח בכל פה ואת אדמתו לקחו בזרוע ובעיוות דין ואת הארץ עשו קרחה וחרבה? או בפני אלה צדיק-עולם, אשר כל מפעלות התישבותם ושלטונם רצופים אך צדק וחסד, ולפיכך הם מדקדקים עמו. הצדיקים הללו, כחוט השערה, ואם לא על חטאים שבהווה הרי על פגעים שלעתיד לבוא?

אם אי אפשר להוכיח פי אנו גרמנו נזק לפלח בהווה, הרי אפשר לגלגל רחמים על בני-בניהם של הפלחים בעתיד ולהינבא לסכנות העתידות להתחולל על ראשם בעקבות התאחזותנו. בכל העולם כולו מובטחים, כידוע, המוני האכרים בלחם לאכול ובגד ללבוש בעולם הזה ומובטחים בניהם וניניהם וצאצאיהם עד סוף כל הדורות. לפיכך דואג הנציב העליון שלנו לכך, כפי שהוא מוסר מודעה לעתונות, "שהריבוי הטבעי של האוכלוסים אף הוא מן הגורמים שיזסיפו קושי על הקשיים במצב באם לא יאחזו באמצעים לשם כך בהקדם".

זא וראה: דורות על דורות התענגו פלחי ארץ-ישראל על רוב טובה

תחת שלטונם של התורכים ושל האפנדים ושל נוגשיהם משמשיהם, כפרים שלמים היו משלחים את בניהם לארצות רחוקות מפני שלא מצאו מחיה בארץ, לא בכפר ולא בעיר; אחרים היו יוצאים בצבאות השולטן ונפלים במלחמה, ברעב ובחולי. כל זה היה פדרך הטבע, והפלח ועתידו לא נסתפנו. והנה התחילו יהודים באים, ובני הפלחים אין להם צורך להגר לאמריקה הצפונית והדרומית, והכפרים הסמוכים למושבות היהודים מתמלאים נטיעה ובניה וחיי שובע ואמידות, ומבני הארצות השכנות באים אלפים ורבבות ופושטים בארץ ומשתכנים בערים ובכפרים, ומסיהם של יהודים מאפשרים לממשלת הארץ להיות "ידידת הפלחים" המשחררת אותם ממסים וחופרת להם בארות־מים וממציאה להם זרעים ושתלים והלנאות — אולם שלטון־חסד זה אינו יודע השקט: גורלו של „הריבוי הטבעי“ גוזל את מנוחתו. כל העולם פולו מתבוסס בדמו ואינו יודע מה לעשות במיליוני מובטלים ומחוסרי מחיה כיום הזה, ואילו ממשלתנו אחוזת דאגה לדורות הבאים.

ואין לך פתרון יותר טוב לבעיות הריבוי הטבעי מאשר הנחת אבני־נגף על דרכה של ההתישבות האינטנסיבית המפרה את הארץ בהון ובמרץ ובמדע, ואין לך תגמול צודק יותר לאלה שהפרו את הארץ בהונם ובמרצם ובמחקרם, לאלה שרכשו חולות וביצות והפכו אותם בעמלם ובמסירות־נפשם ובקרבת־היהם למקורות מחיה לעם רב.

אל תיחשב לנו זאת לחטאה אם נעיו לומר, כי חומרות אלה אשר נתאשרו מטעם משרד המושבות לפי הצעותיו של הנציב העליון — חומרות הפוגעות כאחת בפלח ובהתישבות היהודית — אין להן כל יסוד במצבו הכלכלי של הפלח, ולא במצבה הכלכלי של הארץ. אחרי שנשפכו דמינו ב־1929 הורעל העולם נגדנו ב„עלילת־הנישול“, זו עלילת־הדם של ימינו. באה החקירה הממשלתית וגילתה במספרים מדויקים את כל כזבה של אגדת המנושלים. אך האפקט הפוליטי של עלילת־הנישול לא בטל. „הפקודה להגנת האריסים“, „המקנה „חוקה“ לכל קוטל־קנים ומשקה־עדרים ושמה מכשולים חמורים בפני מפעלי התישבות הבראה והשבחה ומפקירה את עמלם ואדמתם של המתישבים — היתה לחוק, עכשיו אפשר כבר לעשות את חשבונה של אותה פקודה ולדעת מה תוצאותיה

החיוניות, מה נתנה לאריס ממש, עכשיו כבר אפשר למנות את הקנוניות והמהומות ותביעות־השקר ומעשי־החמס ואף שפיכות־דמים אשר באו בעטייה לעולם. אולם להותנו: חקירת המצב לחוד וחקיקת חוקים לחוד. בשנת 1930 הכריז סיר ג'ון הופ סימפסון, כי כבר פסה אדמה פנויה להתישבות בארץ־ישראל. ואף על פי שמאז לא פסקה ההתישבות היהודית. יש עכשיו בידו של הנציב להודיע כי עוד לפני שנתים „לא היה מצבו של בעל הקרקע הזעיר חמור כלל וכלל“. עדות חשובה. האומנם נעשה במשך שנתים אלה מצבו של אותו בעל קרקע זעיר חמור יותר ממה שהיה. ואנחנו לא ידענו? האומנם כה גדל מספרם של מוכרי הקרקעות מבין הפלחים, ויש בכך לעורר דאגה לגורלם הפרטי או לגורל מעמדם? האומנם כה רבים הם בעלי הקרקע הזעירים שנישלו את עצמם עד שיש צורך להגן עליהם מפני עצמם באמצעות חקיקה פיאודלית. הפובלת את רגליו של הפלח, ובהטלת עונש דרקוני המאיים עליו בהחרמת רכושו?

לא ולא. אי אפשר לנו שנקבל את ההכרזה החדשה על חקיקה אגררית זו כצורך החקלאות, כצורך כלכלי. אל נא יתרעמו עלינו תופסי השלטון אם נראה אותה כ„גזירה“, פרי מהלך פוליטי; אותו מהלך פוליטי שלא פעם אחת בשעת מבוכה הוא מבצבץ ומטיל את צלו על החיים המדיניים של הארץ. לא את הגנת הפלח אנו מקבלים כגזירה. האם לא שמחנו על כל הקלה אמיתית הניתנת לפלח? האם לא התכוננו בביטול העושר? האם לא במסינו אנו איפשרנו את הקלת מסיו של הפלח? האם לא דרשנו מאת הממשלה מלחמה תכניתית נגד הנשך האוכל את בשר הפלח? האם אין אנו תובעים הגנה על יכול העובד החקלאי המקומי מפני הצפת־חוץ? האם אין אנו מוכנים לשלם יותר בעד חמאה וגבינה וביצים ובלבד לקיים מקורות־הכנסה לחקלאות המקומית? האם לא דרשנו מאת הממשלה שתבצע תכנית פיתוח שתהא מכוונת להפרות אדמות שממה ולפתוח שטחים חדשים לחקלאות אינטנסיבית ולנצל את העושר השמור בשמש ובמים של ארץ־ישראל לחקלאים בהורה ולבניהם בעתיד?

אולם החקיקה המובטחת לנו אין בה כלום מן „הפיתוח“, אשר עליו נאמר כי יביא „ברכה ממשית ובת־קיימא ליהודים ולערבים כאחד“. זהו ההיפך הגמור מפיתוח החקלאות. החקיקה הזאת מזיקה וריאקציונית

בחמרותיה. שאין בהן ברכה לא ליהודי ולא לערבי, והיא מסופנת ברוחה. היא נותנת תוקף מעל במה גבוהה לאותן ההפחדות הפוזבות והעלילות הנבזות אשר מסית־הדמים נוטעים בלב הפלח. היא מגלה ברורות כי אין עם הממשלה כל תכנית חיובית לפיתוח הארץ, תכנית האפשרית רק מתוך הפרה כי אין כל סתירה בין קידום התישבותנו לבין עניני שאר האוכלוסים. היא מגלה כי הממשלה מתפרקת מפל חובה חיובית לגבינו. היא אומרת לנו כי פשם שהממשלה הביאה (על ידי מערכת פקודות והוראות אדמיניסטרטיביות) לידי נישולנו מעבודה במשק המדינה, כך היא עומדת להביא אותנו לידי הרחקה מאדמה, מהתישבות חקלאית. אנו עומדים להיות בביתנו הלאומי נטולי־עבודה ונטולי־קרקע.

בגילי־הדעת של הנציב לעתונות אין כל זכר לחובות הממשלה כלפינו. אין כל רמז לרצון לאמץ את התישבותנו, אולם יש רמז ברור לחששות הפרוכים בחוק המובטח. והנציב מבקש להרגיע באמרו כי רצונו לדאוג לבעל הקרקע הזעיר „מבלי לעצור בעד התפתחותה של הארץ ומבלי לגרום הפרעה לשיטת האשראי שלה“. כיצד אפשר לשעבד את הפלח על פרחו לצמיתות לחלקה מסוימת ועם זה שלא לעצור את התפתחות הארץ ושלא להפריע את פעולת האשראי החקלאי? סוד כמוס הוא עם ממשלתנו, המסתפקת כאן באמירה סתמית בשעה שאת העונש על הפלח היא מפרשת באר היטב.

ואפשר יש בידי הנציב רפואה בדוקה לכל נגעי החוק? שלטון הפקידות, ירום הודה. הפקידות תענה את הכל. יש בידי הנציב העליון סמכות עליונה לאשר במקרים ידועים מכירת שטח מחיה, „אם יוכח“ כי לטובת הציבור הוא. המתישב לעתיד לבוא מדוע יהא חושש? יש לו צורך לבצע איזו תכנית השקאה או פיתוח או ניקוז, או לבנות איזו שכונה עירונית, או לעשות סתם מפעל לטובת הציבור — עד הנציב יבוא, והוא ישפוט מישרים. ודאי, אין לפקפק בדבר. שהנציב ישפוט למישרים. ובכל זאת מה נפלאים דרכי המחוקק, ומה נשגבים מושגיו בחיי כלפלה ובניית משק. לא די שהצדדים המעונינים — המוכרים והקונים והמישבים והמתישבים — יבואו לידי הסכם בעניני הקרקע והזכויות והכספים. לא,

התכניות עצמן, על כל פרטיהן, כמובן, צריכות להיות כלולות ושלמות, ואם תזכינה לעבור בשלום את כל שלבי המשרדיות הפקידותית, מלמטה עד לראש הסולם, מבלי שימצא פגם ומבלי שיחול ערעור — אזי יש תקווה לכל המעוניינים בכך שתכניתם תאושר, וחלקת האדמה הדרושה לכך תועבר לידיהם אם בינתיים, מרוב טיפול ועיסוק, לא תצמח איזו הפרעה חדשה!

אכן, גם אלה הם תנאים לפיתוח. מי יודע היכן היינו עומדים עכשיו בהתפתחותנו בארץ, אילו היה כל מפעל של בניית שכונה או גילוי־מים, או יבוש ביצה, או ניקוז צריכים לעבור את כל האיצטדיות הללו של „התפתחות” משרדית!

בחוגי המחקקים בארץ שׁוֹרר, כנראה, בטחון מוחלט כי הפקידות הממשלתית אין כמוה להעריך נכונה את כל סיפויי ההתפתחות ואת כל האפשרויות הגנוזות ואת הצרכים החיוניים ואת הקרבנות שאנו מוכנים להביא למען גלות מקורות מחיה בארץ. ספק אם באנגליה גופא מוכנה המדינה למסור את גורל התפתחותה הכלכלית בידי פקידות ממשלתית דוקא. פאן בארץ איננו יכולים, לצערנו, להיות שותפים לאמונת פקידים זו. לבטי התעשייה והמסחר ואפילו החקלאות עצמה אינם עשויים לעורר בנו את החפץ להפקיד את גורל בנייתנו והתפתחותנו בידי פקידים.

ומתוך אמונה בפקידות הפליכולה ותמיד־צודקת מטיל עליה המחוקק לקבוע ולהגדיר את מהותם של שטחי מחיה מתוך התחשבות בתנאי העיבוד השוררים בכל אזור ואזור. ושיעורם של שטחי־מחיה אלה צריך יהיה לשנותו מזמן לזמן „עם השבחתה של הקרקע ועם מתן האפשרות להשקאתה”. האם חשב המחוקק כי צד תבוא השבחת הקרקע והרחבת אפשרויות השקאתה אם הדרך נגדרת בכמה חומרות נוספות בפני המרץ היהודי המשביח ומשקה? והאם ראה המחוקק בחזונו אותה האוירה „פוליטית”, אשר בה יֵעָשׂו הנסיונות „לשנות מזמן לזמן” את שיעורם של שטחי־המחיה? ומה יהא גורל ההשבחה וההשקאה והפיתוח כשכל חוק וכל שינוי חדל להיות ענין משקי וחקלאי ונעשה לענין „פוליטי”?

גורל החקלאות ימסר לידי הפקידות, וזו מן ההכרח שתהיה כפופה למציאות „פוליטית”. אכן, ביורוקרטיציזם ופוליטיציזם של ההתפתחות האגררית בארץ — את אלה מבשרת לנו ההכרזה של הנציב.

בכל מקום בעולם אשר בני עמנו נושאים משם את עיניהם לארץ־
 ישראל, בכל מקום שיש יהודי היודע פי אין תחיה לאומית בלי הידבקות
 באדמה, בכל מקום שאדם מישראל מרגיש מהו שעל קרקע זה לתקומתנו
 הפלכלית והגופנית והרוחנית — יעבור זעזוע עמוק בלבבות. הכרזת הנציב
 תהא נקראת פכתבה וכרוחה וחרדה עמוקה תלפף את כל בית ישראל.
 וטוב שתפרוץ החרדה, וטוב שירגיש הפשר החי באיזמל. וטוב שיפירו בכל
 מקום מה הסכנה המרחפת על ראשנו.

יפירו — ולא יפחדו, ולא יבהלו. לא פעם הונף גרזן על מפעלנו,
 לא פעם נאבקנו וגם יכולנו.

שבט תרצ"ו.

מ י ל ו א י ם

א

ל.יום ההכרעה במשאל- (עמוד 34)

במועצת מפלגת פועלי ארץ-ישראל שנתקיימה ב-24.8.1934 בתל-אביב נדונה שאלת המשא-ומתן עם הרביזיוניסטים על הסכם-עבודה ומניעת הפרת שביתות מצדם. הוחלט נגד משא-ומתן ישיר בין המפלגה והרביזיוניסטים וציון עם זאת שמצדה של ההסתדרות הובעה נכונות להסכם בעניני עבודה עם ארגון העובדים הרביזיוניסטים. בחשון תרצ"ה פרץ סכסוך עם קבוצת בית"ר בחיפה על קבלה עבודה בבנין ביתו של סוחר אחד, שמואל דויד שמואל, שמסר אותו לידי קבלן איטלקי בעבודה מעורבת: יהודים, איטלקים וערבים. נעדה ישובית מטעם ועד הדרה-הכרמל דרשה לעכב את התחלת העבודה. בט' בחשון בערב הופרעה אסיפת בית"ר בהדרה-הכרמל על ידי קהל גדול של פועלים. נזרקו אבנים דרך החלונות. המשטרה נתערבה, נפצעו כמה עשרות אנשים, רבים נאסרו. הנעד הלאומי מינה ועדה לחקירת הסכסוך. מרכז מפלגת פועלי ארץ-ישראל פירסם גילוי-דעת חריף בו קבע כי "המעשה הפרוע בליל ט' בחשון בחיפה הוא בניגוד לרצונו, בניגוד להשקפות המפלגה על דרכי מלחמתה ברביזיוניזם, בניגוד לאינטרסים של תנועת הפועלים, בניגוד למה שדורש מאתנו המצב הפוליטי של הישוב ושל התנועה הציונית" ("דבר", גליון 2870, י"ד בחשון תרצ"ה, 23.10.34). ימים מעטים אחרי הסכסוך, בעוד הדיו נישאים בציבוריות ובעתונות, נתפרסמה ידיעה על חתימת הסכם ציוני הסכם-עבודה בין ד. בן-גוריון ח. ז'בוטינסקי בלונדון. במפלגה פרץ ויכוח בין מחייבים ושוללים. נתקיימה מועצת המפלגה, בה דיבר ברל את הדברים המובאים להלן, שלא פורסמו עד כה. כאן ניתנת הצעת הסכם-העבודה בצירוף הסברה מאת הועד הפועל של ההסתדרות, לפי "דבר", גליון 2999, י"ז באדר ב', 22.3.1935.

הצעת-ההסכם שנחתמה בלונדון ב-26 באוקטובר 1934 בין ד.

בן-גוריון וזאב ז'בוטינסקי:

הסתדרות העובדים הכללית ו,הסתדרות העובדים הלאומית" כותרות ביניהן הסכם על דבר חלוקת עבודה צדקת, שמירה על תנאי עבודה ותיקון של יחסי חברים לשם הגברת העבודה העברית והמפעל הציוני בארץ. א) שתי ההסתדרויות קובעות בהסכם הדדי סדר חלוקת עבודה שתבטיח שיון כל הפועלים והעובדים לגבי קבלת עבודה על פי חוקת תור מוסכמת. ב) שתי ההסתדרויות מתחייבות למנוע מהתחרות בקבלת עבודה על ידי הרעת תנאי העבודה. ג) שתי ההסתדרויות עושות מאמצים משותפים להשלטת העבודה העברית בכל ענפי המשק היהודי בכפר ובעיר. ד) שתי ההסתדרויות מאפשרות לכל אחת לרכוז את חבריה במקום עבודה לפי מידת האפשרות המעשית. ה) חלוקת העבודה בכל סוג וענף נעשית לפי קטתח מוסכם בכל מקום ומקום ובכל מקצוע ומקצוע. ו) עד שתקום לשכת עבודה אחת, מוסכמת על ידי שני הצדדים. רשאית כל ההסתדרות לקיים לשכת עבודה משלה. ז) מזכירי שתי הלשכות בכל מקום ומקום נפגשים מוזמן לזמן לפי הצורך לשם חלוקת העבודה בין נרשמי שתי הלשכות לפי העקרונים שלמעלה. ח) כשמזכירי שתי הלשכות אינם באים לידי הסכם באחת השאלות העומדות על הפרק, עובר הענין לנעדה הארצית. ט) נעדה זו מורכבת משני באיכוחן של שתי ההסתדרויות ובורר שלישי נבחר על ידם. י) במקום עבודה, שכל פועלי שייכים להסתדרות אחת או שמספר חברי ההסתדרות השניה הוא פחות מ... אחוז הפועלים במקום, קובעת אותה ההסתדרות, שרוב הפועלים שייכים אליה, את התנאים שעל פיהם אפשר להכריז שביתה במקום עבודה זה וההסתדרות השניה אינה רשאית לשלוח פועלים למקום הזה עד גמר השביתה. י"א) במקום עבודה, שמספר החברים של ההסתדרות השניה מגיע עד... אחוז פועלי המקום, לא תוכרו שביתה (אם ידרוש זאת המיעוט השייך להסתדרות השניה) מבלי שתוצע מקדם בוררות למעביד. י"ב) אם המעביד ידחה את ההצעה הזאת, או אם יסרב לקיים את פסקהדין של הבוררות, רשאי הרוב להכריז שביתה, והשביתה מחייבת גם את המיעוט ואת כל חברי שתי ההסתדרויות. אולם המיעוט אינו רשאי לעכב שביתה בשלושת המקרים דלקמן: 1) אם המעביד דורש מפועל שלא יהיה חבר בהסתדרות פועלים זו או אחרת; 2) אם המעביד מוריד את תנאי העבודה בלי הסכמת הפועלים ואינו רוצה לדחות את השינוי הזה עד בוררות; 3) אם המעביד מפטר פועלים אחדים או פועל בלי סיבה

מספקת לפי דעת הפועלים ואיננו מסכים לדחות את הפיטורין עד בוררות. י"ג) באי-כוח שתי ההסתדרויות נפגשים מזמן לזמן להתייעץ על עניני עבודה משותפים לחיזוק ההבנה ההדדית ויחסי האמון בתוך כלל העובדים. י"ד) הסכם זה יש לו תוקף עד שמועצה כלכלית מכל הגורמים הכלכליים בישוב לכל זרמיהם תקבע חוקת עבודה מוסכמת שתבטיח במשק העברי משטר של הסכמים בין כל הצדדים, תנאי עבודה הוגנים ובוררות-חובה, ותקום לשכת עבודה אחת.

ה ס ב ר ת ה צ ע ה. הצעת ההסכם המוגשת לאישור חברי ההסתדרות מכוונת ביסודה לשלושה דברים: א) חלוקת עבודה צודקת ומאורגנת, המבטיחה שויון כל הפועלים בקבלת עבודה, אוסרת על ארגוני הפועלים להתחרות בקבלת עבודה, שומרת מפני אנרכיה והפקרות בשוק העבודה, ומונעת בעד קנוניות בין מעבידים ומפלגות פוליטיות להעדפת פועלים מסוגים ידועים בגלל שייכותם המפלגתית או דעותיהם הפוליטיות הסוציאליות. ב) מניעת הפרת שביתות, עקירת כל הסכסוכים בקרב הפועלים הכרוכים בהפרת שביתה, ובמקומות שבהם עובדים שני הארגונים — רגולציה מוסכמת בהכרות שביתה. כל שביתה המוכרזת על ידי ארגון פועלים בהתאם להסכם מחייבת את כל חברי הארגון השני. למיעוט מסוים — החבר בן-גוריון הציע בלונדון מיעוט של 25% — יש הזכות — מלבד במקרים המפורשים בהסכם — לדרוש מהרוב, שלפני הכרזת שביתה תוצע למעביד בוררות ובמקרה זה אין הרוב רשאי להכריז שביתה בלי הצעה מוקדמת של בוררות. ג) פעולה משותפת של ציבור הפועלים להשלטת העבודה העברית במשק היהודי בכפר ובעיר. בין חותמי ההצעה הוסכם, שבנדון זה יסיפו בסעיף י"א על המקרים שבהם אין המיעוט רשאי לעכב שביתה, גם את המקרה של נישול מלא או חלקי של העבודה העברית.

1

על הסכם-עבודה עם הרביזיוניסטים (במועצת המפלגה)

דומה שזהו היוכוח הראשון הפנימי במפלגה אשר איננו משנה את מצב הדברים. אינני מתלונן על אי-הקשבה או על התנהגות לא טובה בוויכוח, אבל נדמה לי שאין הקשבה פנימית, ולכן אין גם ענין רב להשתתף בוויכוח. אני חושב גם

שחברים אינם מגלים מה שיש להם להביע. ואם אני בכל זאת משתתף בוועדה, אני עושה זאת מתוך חובה ומתוך רצון להדגיש ולהגדיר את הסולידריות שלי עם בן גוריון, גם להדגיש במה אינני סולידרי אתו, ולא מתוך תקוה שמשוהו ניתן להשתנות, שאנחנו מוכנים כרגע ללמוד זה מזה, למצוא בתוך הניגודים דרך של מחשבה משותפת. נדמה לי שגם ארגומנטים אינם מכריעים. פי מראש, מהרגע הראשון לויכוח, נוצרו מסגרות מסוימות ומחיצות מסוימות, והויכוח מתנהל בין מסגרת למסגרת. ואנחנו יודעים מה ערך הויכוח אם בראשיתו לא עולה לנתוח קודם כל מסגרות ומחיצות. אינני יודע אם בן-גוריון יהיה מרוצה מהעזרה שלי. יתכן שלא יהיה מרוצה. אבל יש לי רגש של חובה לומר את הדברים כפי שאני רואה אותם. לכן אינני מתכוון לעמוד עכשיו דוקא בתחומי השאלה של הרפורמציה על ההסכם. אלא לומר איך אני רואה את כל שאלת הסכמי לונדון.

ועוד אומר: עם כל ההתנגדות המוחלטת שלי לרוב הארגומנטים שנשמעו כאן מצד מתנגדי ההסכם, אינני מזלזל בערך ההרגשה שלהם, כלומר, באותה ההתנגדות העמוקה, באותו העלבון הצורב שנלווה לידיעה הראשונה על חתימת בן-גוריון. אינני מקל ראש בדבר הזה, כמו שאינני מקל ראש בכל הקושי הנפשי שיש גם למחייבי ההסכם, קושי נפשי רב מאד בקשר עם ההסכם הזה. אנדיר כיצד אני מביט על שאר ההסכמים מחוץ להסכם העבודה. רבים החברים המכריזים שקודם כל הם שוללים את עצם ענין ההסכם. בשבילי זהו עונש. החתימה של בן-גוריון וההסכם בשם ההנהלה על אי-אלמות הם עונש, בזה שאנחנו מופיעים פה למעשה, אמנם לא באופן כל כך מוגדר, כאילו כצד בריוני. זהו פדור מר לבלוע. אבל זהו העונש המגיע לנו, לנו לכולנו, גם למחייבי ההסכם וגם לשולליו. הוא מגיע גם לבן-גוריון וגם למפלגה כולה. אינני יודע אם אנחנו צדיקים כל כך גדולים, שאתנו מדקדקת ההיסטוריה כחוט השערה, אבל לנו לא סולחים שום דבר, בעד כל מעשה בלתי-מוצדק, בעד כל שטות שלנו, ותהא גם הכייקטנה, תבוא הגביה ויבוא העונש. ואחרי הענשים הוא גם ההכרח לחתום על ההסכם הזה.

יכולתי גם אני להגיד: מדוע היתה ההסתדרות הציונית צריכה לחתום עם הרביזיוניסטים כצד שה על דבר אלמנטרי כשלילת מעשי-אלמות ועל כל יתר הרברים הקשורים בזה? להלכה הדבר לא היה הכרחי. יכולתי לתאר לי מצב אחר לגמרי: שתבוא ההסתדרות הציונית בתוקף גדול ותתן את הפקודה על איסור מעשי-אלמות וכל צד יקבל אותה, וגם הרביזיוניסטים לא יוכלו לסרב לקבל אותה, אם תהיה

מנוסחת בצורה ידועה. אבל זה היה אפשרי אילו נהגנו קודם אחרת, אילו לא הצגנו את עצמנו במצב ידוע. וכמה שלא תכעסו, עובדה היא שמכרנו את בכורתנו, פי חשבנו שזוהי חריצות וגבורה שהצגנו את עצמנו במצב ידוע. ואילו נשמעה סענה כזו, כפי שנשמעה בענין ההסכם על מעשי־אֶלְמוֹת, מפי אליעזר שוחט, הייתי מבין. אבל אם באים וטוענים זאת חברים שלימדו ללכת בדרך מסוימת כלפי הרביוניסטים, הם מתפלאים מדוע מאשימים גם אותנו במעשי־אֶלְמוֹת, הרי זה מגוחך. כיום החברים מסכימים לכמה דברים שלפני חצי שנה לא היו מסכימים לכך. אותם החברים שלא הסכימו לגילוי־הדעת בענין חיפה והביטו באירוניה על המלחמה של המפלגה כנגד מעשה שביעי של פסח, הם על כל פנים אינם רשאים לשאול את בן־גוריון: מדוע לא מצאת דרך יותר קלה ויותר נוחה כדי לעשות את הדבר הזה. אני אומר, במידה שתנועתנו הלכה במשך השנתיים האחרונות והכתימה את עצמה במעשים ידועים, ויותר מזה — בהלך־רוח מסוים, שבו היו צפויות סכנות, בה במידה אין אני יכול להאשים את בן־גוריון בזה שההסכם בדבר אֶלְמוֹת קיבל צורה כל כך קשה ומרה בשבילנו.

הענין השני: ההסכם בענין הסרטיפיקטים. זהו אולי לפי שעה הדבר הממשי הריאלי. בכל פרשת ההסכמים יש לעת עתה בעצם משום הכרזה. והנה החברים בשעת הויכוחים מגוללים את כל פרשת האסונות שהביאו עלינו הסכמי לונדון ואומרים לנו: הרי ברור, אילו יכלתם להחזיק את הענין בידים היינו כבר במצב כזה ששערי ארץ־ישראל היו סגורים בפני הבית־רים, ועל ידי כך היו יורדים מעל הבמה. מה עשיתם על ידי ההסכמים? החזרתם להם את זכות העליה לארץ, עכשיו מתחילה הסכנה. אני יכול להבין יפה את הדאגה הרבה שישנה בקרב החברים לגבי מתן סרטיפיקטים לבית־ר. אין בטחון שסרטיפיקטים לבית־ר אין פירושה סטבסקים חדשים. אני מבין את הדאגה הקשה הזאת. אבל יש לי חובה מרה להפיר את מציאותנו היהודית והישובית. ואני אומר, נכון עשינו שבשעת התנקשות של המפלגה הרביוניסטיה בזכויות הסוכנות עָנְשְׁנו אותה בעונש לא פורמלי בלבד — כמו, למשל, ביטול ה־זונדער־פערבאנד, מה שמעולם לא עָנְן אותי — אבל עָנְשְׁנו אותם בעונש הקשה ביותר שיש כיום בציונות. זה היה נכון מאד. אבל חובה להבין שיש המונים רביוניסטים ויש נוער חלוצי רביוניסטי ויש אנשים הדוֹפְקִים על שערי הארץ מהמחנה ההוא. אין לנו שום כוח לסגור בפניהם את שערי הארץ. וגם כאן יש מקום לקושיה גדולה. רק זה עכשיו הפסיק אותי אברהם כצנלסון ואמר: הרי

הקונגרס החזיר להם את הזכות הזאת. זה לא לגמרי כך. משפט הקונגרס חייב אותם בעד פקודה מספר 60. ובעצם לפי פסקה-הדין של המשפט ככתבו וכלשונו הרי אנחנו על כל פנים היינו רשאים לדרוש את ביטול הפקודה מספר 60. אולי השופטים בבית-דין הקונגרס לא הקפידו על הדיוק, אבל ברור היה שפונת פסקה-הדין היתה שיכולות להיות שתי אפשרויות: או מרד הרביזיוניסטים על ידי הפקודה מספר 60 בזכויות העליה של הסוכנות, ואז התנועה משיבה בעונש הקשה ביותר: שלילת הסרטיפיקטים; או הסתלקות הרביזיוניסטים מן המרד הזה החזרת הסרטיפיקטים על ידי הסוכנות. כי עם כל האגטיפיות שלנו לרביזיוניסטים, הרי אין לנו כל אפשרות לשלול סרטיפיקטים מחלק של העם היהודי. ההגיון של הפרסטיז'ה של התנועה הציגנית אמר: רבותי, אתם מוכנים לחזור בתשובה, אל תעשו מעשה זמני, אמרו דברים ברורים, אמרו שאתם מבטלים את הפקודה מספר 60. למעשה נתנו להם על ידי ההסכם אפשרות של שמירה על פרסטיז'ה מפלגתית, נתנו להם אפשרות של הפסקה זמנית של הפקודה. היא יכולה להיות נצחית, אבל היא גם יכולה להיות רק זמנית. אני מצטער שהגענו לידי כך. אבל צריך לציין, שהתנועה הציגנית הסכימה לשחק במשחק, שהם רק מפסיקים את הפקודה, ואנחנו את העונש של שלילת הסרטיפיקטים רק מפסיקים. בעיני זהו קרבן לא קל לתנועה. היות שכאן הם היו הצד המעוניין ביותר, הרי מרחוק יכולתי לחשוב שבתוקף יותר גדול היינו אולי מביאים אותם לביטול מוחלט של הפקודה. אמנם זה היה לטובתם. כיום אפשר להגיד שהם לא ביטלו את הפקודה ולמעשה היא קיימת.

עכשיו אני ניגש לשאלה השלישית, להסכם-העבודה. ההסכם הזה נעשה משום מה לויכוח המר ביותר בשבילנו, לא רק לויכוח המסובך ביותר, — כולנו לומדים על כל תג שבו תליתלים של הלכות — אלא הוא נעשה גם לויכוח המר ביותר. עצם הארגומנטציה, ההופעות השונות בחיי המפלגה בזמן הזה נבעו מתוך הנחה שהחברים המקבלים את ההסכם, החושבים שכדאי לקבל אותו, בוגדים בזכות הקדושה של הפועל ומפקירים את זכות השביתה. זהו ארגומנט מר מאד, יש בו הנחה למפרע שהנה כבר אין כאן שני סוגי אנשים המוכנים במידה שזה להגן על עניני הפועל, הנחה האומרת כאילו: „אתם עייפתם ממלחמה על הגנת עניני הפועל ואתם מוכנים ליותורים גדולים“. עצם העובדה שחושבים ככה היא החיתוך העמוק ביותר והפגיעה הקשה ביותר שהמפלגה יודעת מיום היותה. ועלי לומר שבמשך הזמן שאנחנו קיימים בתור תנועה, לא רק כמפלגת פועלי ארץ-ישראל, כי אם מימים

קודמים, היו לנו לא פעם ענינים שסידרנו אותם אגב ויתורים קשים, וחלק רגיש בתנועה קיבל אותם לא כויתורים איסטרטגיים מותרים, כי אם כויתורים פרינציפיוניים. ובכל זאת התנועה לא התחרטה אחר כך על זה. בן-גוריון הזכיר אתמול את ההסכם עם „הפועל המזרחי“, שעכשיו הכל אומרים שזהו הסכם מצוין, לי היה זה הסכם קשה מאד. במשך שנים התבוננתי בצער רב איך לא הבינונו את העליה של „הפועל המזרחי“. הרבה מלחמות בינינו ובין „הפועל המזרחי“ היו מיותרות. אנחנו לא הבינונו את נפש העולה הזה. אמנם הרבה חברים, וביניהם גם הרפז, שבעיני הוא אילן גדול, הבינו הבנה עמוקה את הענין הזה, אבל לא עלה בידם להחזיר הכרה זו גם לאחרים. פשהייתי צריך השבוע לכתוב מאמר לועידת „הפועל המזרחי“ נזכרתי בקושי שבדבר: הרי אנחנו מאמינים שיש הכרח בהסתדרות פועלים אחת, שיש מקום בה גם לפועלי „אגודת ישראל“. למעשה ויתרנו על אחד העיקרים הגדולים של תנועתנו. אני זוכר יפה מאד אותה הוועידה של „אחדות-העבודה“ שהחליטה על יצירת ההסתדרות ואני זוכר היטב את הויכוח שהיה בה. בשביל חברי „אחדות-העבודה“, שהיה להם מושג על חטיבה אחת של פועלים המקיפה את כל הענינים, בשבילם היתה יצירת ההסתדרות קשה פקיעת ים סוף. באו בהוכחה שהאידיאה של „אחדות-העבודה“ היא יותר גדולה מאשר האידיאה של ההסתדרות. אולם היתה הכנעה בפני כוח מציאותי. לי לא היה הדבר יותר קל מאשר למי שהוא אחר. אבל הרגשנו שהדבר הזה נחוץ בשביל הצלת כוחה של תנועת הפועלים. אינני מדבר על פרטים קטנים, על עשרות ויתורים קטנים שהיו אז, אלא על הויתור הגדול שבמקום תנועה אחת המקיפה את כל הענינים הסכמנו שוב לחזור לשני ארגונים. שנים רבות לא עיכלנו את הדבר הזה, וגם כיום הרבה חברים עוד לא מעפלים את הדבר הזה. אולי לא יפה להיות פשרן ונתרן. ככה זה מקובל. אבל סבורני שכל אחד המתחכם ברצינות לחיים ציבוריים יודע שיש רגעים שבהם ויתור פירושו הצלת כוחות הולדת חיים חדשים. ועתה אני מביט על הסכם-עבודה זה לא כעל דבר שצריך לעשותו תחת לחץ של מישוה ולא כעל דבר שבדוחק גדול אפשר לישב אותו ומתוך חריפות רבה להוכיח שאינו כל כך נורא, כי אם אני רואה בו שלב חדש לביצור כוח הפועל בארץ. לא משום שהצורה של ההסכם היא כל כך מושלמת. אני יכול למנות בו הרבה פגימות קשות. אולם אין אני דן על פרט זה או אחר, כי אם על מציאות פועלית בארץ-ישראל, כפי שנתהוותה גם באשמתנו. אם יש ליקויים גדולים בהסכם, הרי זהו עונש גדול על חטאינו.

במלחמתנו לרעיון הסתדרות אחת, באמונתנו הקנאית לארגון ההסתדרות הזאת, לא תמיד ידענו למצוא מסילות ללב העולם החדש. בייחוד כאשר הוא בא אלינו מזוין באיבה מפלגתית, במשפטים קדומים, במסורת רעה. לא היתה בנו המידה של רחב-לב ידוע, של נכונות לויתורים בחיי יום-יום, לא רק ויתורים פורמליים, גם המידה של חוסר זלזול במי שלא הגיע עדיין לאותה המדרגה שאנחנו חשבנו אותה למדרגה היותר גבוהה. תמיד יהיו בארץ כאלה שבתוך התפיסה האידיאולוגית הפוליטית שלנו נראה בהם נחות-דרגה, ואם לא נבין להקשיב גם לשגיאותיהם וגם למשפטיהם הקדומים וגם להביא קרבנות, נקומם אותם נגדנו וגם נגדל את כוחם ההורס. אין שום ספק שבכל ענייני הפוליטיקה המקצועית שלנו לגבי ארגונים זרים לנו עשינו שורה של שגיאות, והתוצאה היתה ששילמנו בעדן מחיר יקר. אני גם איני מספקק שהיו זמנים שיכולנו להחזיק את „הפועל המזרחי“ בתוך ההסתדרות. ביציאת „הפועל המזרחי“ מן ההסתדרות היה חלק לאי-הערכה מספיקה מצד חברינו לענין פניסתם. לא הבינו את חשיבות הדבר הזה. (אליהו: היו גם כאלה שיעצו להם לצאת). אין אני דן על רגע היציאה, אלא על האתמוספירה של פניסתם. הם לא קיבלו את העידוד הדרוש בכניסתם להסתדרות, הם לא הרגישו שההסתדרות מוכנה לנתר משהו, כדי להקל עליהם את הפניסה להסתדרות. יגידו: לא יפה הדבר לנו, למה התנועה הגדולה הרחבה שלנו צריכה לדאוג לאיזה בחוריי-שיבות, שגם להם יהיה נוח לאכול במטבח שלנו, בשום שולחן-ערוך מעמדי לא כתוב שעלינו לעשות זאת. אבל במציאות הכלכלית של תנועת הפועלים בארץ-ישראל זה כתוב, ושילמנו מחיר יקר בעד זה שלא הבינו זאת. דחפנו את „הפועל המזרחי“ למחנה מתנגד, יצרנו להם פסיכולוגיה של גרדטים, העמדנו אותם במצב של מקופחים. זה יכול אולי לצלצל מאד לא אנטי-קלירקלי, אולם מבחינה מעמדית אני אומר, זה היה חטא אנטי-מעמדי. הסוציאליסטים הרוסים לא נהגו ככה ביחס לפועל הרוסי. הם לא העמידו לו בתור תנאי לפעולה בתוכו שהוא יסגל לעצמו את כל הליכות החיים, שהם, האינטליגנטים הרוסים, סיגלו כבר לעצמם.

ולגבי הפועל הבית-רי עלי לומר כי הרבה מעשי-גבורה עלובים, שעשינו לפני שש-שבע שנים, בענינים של חלוקת עבודה ולשפת-עבודה, הם שיצרו את הסתדרות העובדים הלאומית. לא נרמה את עצמנו. אל נחשוב שהאיוב צמח וגדל כך רגע. שנים רבות לא העיזו לחשוב על דבר כזה. אבל לימדנו אותם, כשהם קיבלו מאת העיריה עבודה באיזה כביש ברחוב הגדוד העברי הפכנו את זה ענין למלחמה גדולה

מאד. כמה עסקנים אמרו לנו: למה לכם הדבר הזה, כלום אי אפשר לפועל יהודי לקבל עבודה, אם איננו מודה בלשכה. התקיסות הזאת שלנו, הבטחון המופרז הזה, האומר: למה לי להיות צודק לאויב, ליריב, אם אוכל להיות חזק ביחס אליו, למה לי להעמיד את הכוח שלי תחת הקונטרולה של מושגי צדק שלו — התקיסות הזאת עלתה לנו ביוקר רב מאד. בזמן שאנחנו עומדים בפני סכנה ותחת לחץ גדול מאד של פאשיזם יהודי — אינני יודע מה שנעשה עכשיו בחוץ-לארץ, אם הלחץ הזה עובר או לא, אבל אין שום ספק שהוא ישנו — וכשאנחנו מדברים הרבה על בדידות ושלחינו מהגולה מתארים לנו באיזו אַתְמוֹספֵירָה רוחית שְנָאָה בבת־המדרשים ובחוגים השונים הם נתקלים, הרי אינני רואה בזה גזירה סוציולוגית שאותו היהודי האומלל הדול בעיירה מוכרח להיות האויב שלי, לשנא את חבר הקבוצה. בודאי יש הרבה משפטים קדומים, בודאי הרבה דברים שלנו נתקלים באי־הבנה, בודאי במלחמותינו הציבוריות נעמוד לא פעם בהתנגשות עם דעות המונים, נצטרך להעדיף את העליה החלוצית, אם גם הדבר לא יהיה אולי מובן להמונים; אבל הצלחנו בדבר אחד: להעמיד את עצמנו לא רק בתור לוחמי צדק ובתור דורשי עבודה, דורשי השקפות מחמירות בפרוצס ההתישבות, אלא גם בתור מקפחים, שאינם מודים בזכות של כל פועל יהודי לעבודה. ולא חשוב שבגילוי־הדעת שלה בקונגרס עומדת ההסתדרות ומכריזה שהיא בעד זכות עבודה לכל פועל יהודי, פי עובדות קטנות, מעטות או לא כל כך מעטות, שסתרו את הכלל הזה, הן הן שיצרו עובדות פוליטיות פסיכולוגיות אחרות בתוך ההמונים היהודים, הן ליכדו את הרביזיוניזם, הן הוציאו אותו ממצב של מפלגה פוליטית בלבד ונתנו לו אפשרות של דבק, אפשרות של אחיזה בין אנשים אשר רגש הצדק שלהם ורגש הכבוד שלהם נעלב ונפגע. ומשום כך אין שום ספק שאילו אנחנו היינו מבינים אחרת את שאלות הלשכה לפני שנים רבות, אילו לא באנו אליהם בלחץ לקבל עבודה דרך לשכה וזה להם — דרישה בלתי־הגיונית, שרק בכוח אפשר להעביר אותה, — אילו לא היינו מאפילים על כל הפרובלימות הכלכליות שלנו במושגים שאולים ובמושגים וולגריים, במידה מרובה לא בחוגים, לא היינו מקבלים כל כך הרבה מפות כאשר קיבלנו בשנים אלה, לא היינו הופכים את הרביזיוניסטים לכוח רציני כאשר הפכנו אותם.

אנחנו רואים את מלחמת הפועל בארץ בשני ענפי פעולה: יצירה ומלחמה. בענף הפעולה הגדול, הקונסטרוקטיבי, המחדש, היוצר את המשק הקיבוצי, בענף הזה פרקנו מעלינו כל עול, כלומר, לא שפרקנו מעלינו עול של אידיאה סוציאליסטית, אלא

קיבלנו אותה כקנין שלנו, לא התפעלנו מן ההשקפות ששררו אז בעולם הסוציאליסטי, שזאת היא אוטופיה, שהליכה לכפר זוהי רגורסיה, כי אם בחרנו את ההתישבות שלנו לאור כל הגורמים בהיסטוריה העברית; אמרנו, אנחנו נאמנים לאידיאל הסוציאליסטי ככל התיאורטיקנים הסוציאליסטים בעולם ואנחנו בעצמנו נקבע את דרכי ההגשמה של האידיאל הסוציאליסטי בארץ. אולי מפני שהפועל היהודי שהלך לכפר היה יותר חלוצי, יותר רבולוציוני, יותר פורק עול במובן האינטלקטואלי, יכולנו ליצור שם דרך-עבודה בלתי-רלויה. אבל במידה שהלכה ונוצרה תנועת פועלים בעיר, שהיתה פחות רבולוציונית, לא היה לה חוש ביקורת מספיק אל המושגים המקובלים, הראיה הכלכלית שלנו היתה פחות בהתאמה למציאות שלנו, לעניניו של מעמד הפועלים העברי בארץ. לכן שילמנו בעד זה מחירים גדולים עד היום הזה; ולכן כל רצון לשנות משהו, כל רצון לתקן וכל רצון לרבייה פרוגרסיבית בהחלט נתקל כאן בכל כך הרבה חוסר ראייה כלכלית, חוסר חשבון של כוחות אחרים; ומשום כך אנחנו נתקלים הפעם בהסכם עבודה זה בקיר של אי-הבנה. ואילו החברים היו עושים את החשבון של מצבנו במשך השנים האחרונות, החשבון של ההפסדים שלנו, ואילו נמירובסקי היה רוצה לעזור לנו בויפוח הזה, היה מחובתו, בתור עובד של הועד הפועל, להגיש לנו חומר, מגילה אדומה, פרשת הישגים המקצועיים בהסתדרות מיום קיומה, ואז היו החברים קוראים את פרשת ועדת החמישה-עשר, מבלי לסמוך על שמועות שאני מספר או אחר, והיו יכולים לדעת מה יכלה להביא לנו ועדת החמישה-עשר, אילו לא החמצנו את השעה ההיא. אילו התיחסנו ברצינות לשאלות האלה וחשבנו שבהן תלוי גורלו של הפועל מבחינת חייו, תנאי עבודתו, רמת החיים של מעמד הפועלים ותלוי גם כוחנו בכיבוש העבודה, לא היינו מסתפקים באותם „הדיבורים הטובים“ הארגומנטים שאנחנו מוצצים אותם מתוך סברות שונות, כי אם היינו לומדים את כל פרשת ההסכמים שדחינו אותם והיינו לומדים את פרשת הענינים בשרון ואת פרשת כפריסבא, וגם את פרשת מגדיאל — לא בכל מקום היו אותן הצרות — ואז היינו רואים איך הגענו למה שהגענו עכשיו.

היו בידינו כמה הזדמנויות לעקור מידי מתנגדינו כמה הבעות שלהם, היו דברים מצחיקים: היה זמן שסמילנסקי דרש לשכה נייטרלית, שפירושה לשכה של ועד המושבה, שמוחזקה במסי המושבה, שיש לה כוח של לחץ, ויהא גם מינימלי, לגבי האכר; בה בשעה שהלשכה המעמדית שלנו היא הלשכה שהיא כולה בידינו, אשר המושבה פטורה ממנה, שהיא משחררת את האכר מכל דאגה לעבודה עברית.

הרי לכאורה אין למשה סמילנסקי ענין רב בלשכה נייטרלית, ומבחינה מעמדית אין לנו ענין בלשכה מעמדית חסרת כל כוח ממשי; אבל מתוך „חריפות שכלית” ומתוך התעמקות ב„תנאי המציאות” צעקנו שלשכה נייטרלית היא אסוף לנו, וסמילנסקי יחד עם הרביזיוניסטים הפכו זאת לסיסמה פוליטית נגדנו, לקרנים שנגחו אותנו בהן.

אין פה המקום לברר את כל השאלות האלה, אולי היה נחוץ לכך סמינר מיוחד בהסתדרות. יש כבר היסטוריה גדולה של פעולתנו המקצועית ושל שגיאותינו בפעולה זו. אנחנו מתכוונים לעליה גדולה, אנחנו מתכוונים לתעשיות גדולות, היום אמרו לנו שיש לנו בארץ 50.000 פועלים שכירים — הענין נעשה רציני מאד. אבל אף אם יש כל מיני תשובות מבחינה כלכלית, המלחמה שלנו היא לא רק מלחמה מקצועית, כי אם בעלת אופי מדיני, אופי של השפעה בעם, של כיבוש עמדות עבודה; וגם למלחמה בקונגרס ולהצבעה בקונגרס יש חשיבות ריאליט ממש וגם לבחירות לעיריית תל-אביב יש חשיבות ממש. ואי אפשר בשעה שאנו דנים על כך לבלי לשקול מה היא העמדה שעליה כדאי להילחם ומהי העמדה שלא כדאי להילחם עליה. במשך שנים בחרנו באתן עמדות כלכליות, שבהן הופענו כאלה ששללנו את זכות העבודה מפועלים יהודים, כאלה המקפחים את העולה החדש. ומפני זה ברור עכשיו שכשם שההסכם שחתמנו עם ועד מושבות השרון הוא יותר רע מזה שלא חפצנו לחתום עליו לפני חמש-שש שנים, — ואפשרי היה על ידי כך למנוע כמה דברים שקרו — הרי גם הסכמי-העבודה הזה פתח עם הרביזיוניסטים אין שום ספק שבהרבה דברים הוא פחות נוח מאשר זה שיכולנו לחתום עליו לפני שנתים, אילו היינו מבינים שפזח קטן יכול לגדול ולא היינו באים לזלזל בו ולהמריץ אותו לגדול. אילו היה הסכם עם ארגון העובדים הרביזיוניסטים, — עם אותו ארגון שאתם יכולים לתאר לעצמכם כמה אני „אהב” אותו — לא היה בא כלל ליצירתה של הסתדרות העובדים הלאומיים, לא היו נוצרים אותם הגורמים הנפשיים שהביאו לכך, ויתכן שלא צריך היה כלל לבוא לידי הסכם זה המוצע לפנינו. אילו לא מנעו מהם את העבודה ברחוב הגדוד העברי, ופה ושם עוד כמה עבודות פעוטות, כי אז היה נקבע מידו ויגודי ידוע לחלוקת עבודה. ויש חובה לברר עוד זאת: האם הם באו לארץ בתור מפירי-שביתה או לא? הבית-רים הראשונים שעלו לארץ לא באו הנה כמפירי-שביתה, הם נעשו כאן מפירי-שביתה. ידאי היו הרבה גורמים לכך. „הפועל המזרחי” בא לארץ כמעט כמפירי-שביתה. זה היה הרוח שבו חינוכו אותם מנהיגי „המזרחי” בזמן בואם לארץ. התמונה הראשונה המחרידה של הפרת שביתה בארץ היתה שלהם. אבל הבית-רים הראשונים שבאו

לארץ, חברי קבוצת „מנורה“, לא באו כמפירי־שביתה, הרבה מהם התקוממו נגד זה אפילו בשנים האחרונות. היה חלק בריוני שבהם שרצה בזה, אבל אנחנו גם כן לא מעט עזרנו לכך, לא רצינו להקל להם בפרובלימה החשובה ביותר בשבילים. בפרובלימה של חלוקת עבודה.

יאמרו לנו, אנחנו רוצים בהסכם־עבודה, אבל זהו הסכם־עבודה השולל מאתנו זכות שביתה? והנה אני רוצה לנגוע פה בשתי שאלות, שאני בהן מרחיק ללכת מן ההסכם הזה. קודם כל איך מבינים חברינו שוללי ההסכם את ההסכם, במה הם רואים את שלילת השביתה? הרי אין פה ענין של שלילת שביתה, אדרבא, אם להיות ישרים עם עצמנו, הרי צריך להודות שזו היא הפעם הראשונה שהרביזיוניסטים מודים באפשרות של שביתה. אתם שמצטטים מה שאמר ד'בוטינסקי פה ושם, אם תדונו על ההסכם מבחינה מעמדית טהורה, כעובדה מעמדית, לא מתוך סברה, תכירו שהרביזיוניסטים האומרים כי שביתה היא פשע לאומי, הם חותמים הסכם עם ההסתדרות ובו ישנה אפשרות של שביתה, אמנם עם הגבלה. אמנם יש כאן אידיאולוגיה של משטר בוררות, אבל יש גם הכנעה סוציאלית עצומה לרעיון השביתה. אין פה מבחינה פרינציפאלית שום הגדרה הפוסלת את ערך השביתה, אלא מה יש כאן? ישנו סעיף הקובע שאחוז ידוע של פועלים רשאי לדרוש בוררות קודם לשביתה, ואת זה רואים חברינו בתור טרגדיה גדולה מאד. האומנם זה כך? איך היינו צריכים לנהוג אנחנו בעצמנו כאן במשק היהודי שלנו, עם חבר שלנו, שאיננו מחונך עדיין כל כך במובן המקצועי ואין לו עדיין רגש של חרדה למשק, אין לו עוד אותו שיקול־הדעת שיש לפועל שעבד כבר עשרים שנה? ניסינו לקבוע חוקים בעניני שביתות: אסור להכריז שביתה בלי הסכמת המועצה, בלי הסכמת הועד הפועל. יתכן שאילו התעמקנו בזה, היינו באים להכרה שבכל מקום שעובדים בו פועלים, אם חלק איננו רוצה לשבות ורוצה להקדים בוררות עלינו לנסות בוררות. הייתי יכול להבין — ואני אומר את האמת, לאחר כל השגיאות שנעשו אצלנו הייתי דורש — שבכלל אם 25% של פועלים במקום עבודה דורשים בוררות ואינם רוצים לשבות צריך למלא זאת. הייתי מקדיש להם עוד שבוע של הסברה, מכיון שאני סבור שבמקום שיש 25% של פועלים שאינם רוצים לשבות שם אסור להכריז שביתה, מכיון ששם היא לא תצליח. פי הכרזת שביתה אומרת נכונות לקרבנות רציניים. במצבנו אנו, מתוך אותו הנסיון ההסתכלות שיש לי בחיים המקצועיים שלנו, אף אילו לא באו הרביזיוניסטים לדרוש בתור פריבילגיה שלהם כדבר הזה, הייתי אומר שיש לקבוע בחוקת ההסתדרות כלל.

שאם 25% של פועלים במקום עבודה אינם רוצים לשבות ודורשים קודם לכך בוררות, יש לעשות זאת.

אבל הריכוח הזה קשה לנו ביותר מפני משפט קדום אחד שיש לנו לגבי בוררות בסכסוכי עבודה. וגם כאן הייתי רשאי לדרוש שחברינו העובדים במועצות העירוניות ובמושבות הגדולות העוסקים בסטטיסטיקה אולי יגישו לנו פעם מחקר, אשר יספר לנו מה היא באמת בוררות, לא באופן תיאורטי. ש"בוררות היא מכירת עניני הפועל", את זאת ידע כל ילד היורד מהאניה. כל נער ב"השומר הצעיר" ידע שמפא"י היא פסולה. מפני שהיא בעד בוררות. אבל יש לנו נסיון רב בבוררות. אולי נדע מה היה ענין הבוררות בארץ. ההביא לנו נוק? נדע זאת. אולי רוב הבוררים בארץ-ישראל הם מתנגדי הפועלים ואנחנו מפסידים תמיד בבוררות? ואולי נלמד ממחקר זה שלא כן הדבר. שאדרבא. שבורריות בדרך כלל בארץ אינן כל כך לטובת המעביד, שהן נייטרליות. מחצה על מחצה. ובכמה מקרים — לטובת הפועל. מדוע לא נעסוק בשאלה זו על יסוד מציאותנו אנו? איך באמת עומד ענין הבוררות בארץ? ויש בזה דבר-מה מענין מאד: אם תבוא בדרך כלל לפועל לפני שבייתה ותציע לו בוררות, מיד ידע שאתה פשרן ומוכר את עניניו, אבל בעצם יש אצלנו הרבה בורריות. בראשונה מכריזים שבייתה, נותנים מפות ומקבלים מפות ונמשכת השבייתה. אחר כך אנחנו מסיימים שבייתה פלוס בוררות פלוס מפות. בוררות לפני שבייתה. מובן שהפועל איננו מוכן לה. אבל שבייתה העולה בהפסד ממון, גם במאסרים, גם בחינוך מפירי-שבייתה. והנגמרת אחר כך בבוררות (כמו שזה היה ב"ברזולית", אצל פרומין ובמקומות אחרים). הרי זוהי "הדרך הבריאה" למלחמת הפועל.

אין אני רוצה שמדברי יסיקו מסקנה שאני נלהב לרעיון, שבאופן פורמלי ומשפטי יסתלק הפועל מזכות השבייתה. אבל חובתנו היא, ומעניני הפועל הוא, לעקור מהלב את היחס התינוקי, היחס הבערותי הזה, אשר הביאו אתם נערי נרשה — קודם "פועליציון" שמאל ואחוז מסוים מהעליה שלנו בדרך כלל, ואולי חלק בזה ל"השומר הצעיר", — חוסר כל הבנה לדרך ריאלי במלחמתו של הפועל.

ועוד דבר. לפי הסרמינולוגיה המקובלת במלחמת המעמדות נכונה היא קודם כל דרך השבייתה, ועצם ענין הבוררות הוא כבר למעשה טשטוש של המלחמה. אני מוכן לקבל את הפורמולה שאמר זיאמה: בראשית היתה השבייתה, בראשית תנועת הפועלים היתה השבייתה, אמנם בראשית היו הרבה דברים. אבל אין זאת אומרת שמה שיש לו ערך מכריע, ערך רומנטי, חשיבות מחנכת בראשית התנועה, שזה

מכריע גם באמצע הדרך ובתקופת הנצחון. מי שיודע את מלחמות תנועת הפועלים בעולם יודע שבזרות זוהי צורה של מלחמה עליונה של הפועל המאורגן. כל זמן שהפועל הוא חלש, כאשר אין לו דרך אחרת להגן על עצמו אלא בדרך של מכות, של שביתה מתוך יאוש, הוא אוזח באמצעי של שביתה, אבל ברגע שהפועל נעשה לכוח, כשהוא מתארגן בהסתדרות, מגלה צורות חדשות של מלחמה, או בא ענין המשא-ומתן הרציני, בא ענין הבוררות, בא ענין החוזה, בא ענין התערבות הממשלה. לא תמיד זהו לטובה, לא תמיד יש בזה היופי שיש לפועל בזמן השביתה. אבל זהו מגוחך לא להעריך את ההתפתחות ההיסטורית של תנועת הפועלים. אותה השביתה של עכשיו אינה אותה השביתה שהיתה בראשונה ואין לה אותו התפקיד. ואם היום אמר לנו נמירובסקי שבשנת תרצ"ד היו 100 שביתות, אין אני יודע אם זהו סימן להתפתחות משקית גדולה ולכוח גדול של ההסתדרות, או זאת היא תעודה לחולשתנו אנו, לרמה נמוכה למדי, כאשר לא ידענו להפסיק שביתות מיותרות, בלי להשתמש באמצעי זה בשעה שאפשר להשיג הישגים בדרך אחרת. העובדים שלנו במידה שהם רוכשים נסיון הם בעצמם עומדים על המשמר ויודעים למנוע כמה מלחמות מיותרות ולהשיג הישגים גדולים בלעדית, ואין זה מקרה שבמפעלים הגדולים בארץ, אצל רוסנברג, „נשר“, „שמן“ ועוד בכמה מקומות, לא הלכו בדרך זו. האם זה רק מקרה או פשרנות של המנהיגים? האם לא סידרנו שם באמצעות משא-ומתן דברים ששיחררו אותנו מהצורך באמצעי זה של מלחמה.

אבל בצדק יאמרו לי, כל זה אפשרי מפני שלפועל יש זכות השביתה, הוא יכול להטיל על בעל-הבית את אימת השביתה. אני מקבל את הארגומנט הזה, אינני מזלזל בו, אבל אני אומר: זכות הפועל ברגע ידוע להשתמש בזכות הסתלקות מעבודה, היא זכות חשובה מאד, דוקא כאשר משתמשים בה לעתים רחוקות מאד. אולם שני דברים עלי להוסיף. אינני מודה שיש בהסכם-עבודה מבחינה פורמלית ביטול הזכות הזאת; שנית, אינני מודה שיש לנו היום במצב הקיים זכות אבסולוטית של שביתה. בהסכם אין ביטול הזכות, אבל ישנו צמצום הזכות בתנאים ידועים. אם רוצים לראות בזה הגבלה בלתי-ניעמה ובלתי-רצויה אני מוכן כרגע להניח זאת, אם כי הייתי מקבל גם בשבילנו את ההגבלה של 25%. אבל אני רוצה לראות מה המצב הקיים, אם זכות שביתה פירושה לא לעשות כל העולה על דעתי, כי אם כוח לאיים בו על בעל-הבית, או אני שואל מה כרגע המצב בענין זה, האומנם הנשק הזה פעיל אצלנו? האומנם בעל-הבית מרגיש באיום כזה? מבחינה משפטית אין חוק בארץ

שיאסור שביתה, אבל מבחינה ריאליסטית אנחנו מוגבלים עד היסוד ומוגבלים על ידי עשרות גורמים; וישנו גורם אחד שאי אפשר לא לראות אותו. ברגע שהפועל ידע בכל בית-חרושת שיש נגדו מחנה גדול של מפירי-שביתה, ברגע זה כל הזכות לשבות אינה שווה כלום. כלום זהו הדבר החשוב שיהיה כתוב בקונסטטיטוציה של מדינה שיש זכות שביתה לפועל? זה כתוב גם אצלנו. אבל חשובה האפשרות הריאליסטית לשבות. ברגע שמתברר שישנו חלק גדול של פועלים העומדים כל יום מיכניים ומזומנים להפיר את השביתה, אז השביתה מאבדת את כל כוחה לנצחון. אם נשים לב למה שנעשה בעולם, הרי מיד לאחר המלחמה, במצב הרבולוציוני ששרר בעולם היו הרבה שביתות, אבל מהזמן שנגלתה מכת חוסר-העבודה, תנועת השביתה ירדה פלאים (רק עכשיו באמריקה עם תמיכת הממשלה בארגון הפרופסיונלי שוב אנחנו רואים גל של שביתות). כל זה בא מפני שעצם חוסר-העבודה יוצר את המחנה הזרזי הוזה השולל את האפשרות של הצלחת השביתה. ויש דבר-מה עוד יותר גרוע מחוסר-עבודה, באם ישנם מחנות גדולים של פועלים העומדים מחוץ לארגון ומוכנים לשבור כל ארגון, משום שזאת היא מלחמת-מצוה אצלם, אידיאה, אשר לה הם מתחנכים. ואמנם לא נחוץ הרבה בשביל להפיר שביתה בבית-חרושת, מספיק שחלק של פועלים יעבוד. אצלנו מספיק שהרביזיוניזם יארגן בארץ גדוד מעופף של אלף פועלים מפירי-שביתה, שיתקיים על חשבון המפלגה הרביזיוניסטית, נגיד על חשבון קרן-תלחי ועל חשבון הבעלים, אמנם גם על חשבון הקרבנות והסבל שלהם. האין זה מספיק כדי לשים לאל כל מלחמה מקצועית שלנו? נזכור נא שכדי שתפרוץ שביתה אצל פרומין מספיק היה שפועלת אחת — שער עכשיו לא נפתרה השאלה אם היא היתה רביזיוניסטית או לא — תזעזע את כל עולמם של אלפי פועלים, תגרום להושבת עשרות פועלים במאסר, תגרום לפועלים שיהיו ביניהם פצועים ואינבלידים ותגרום לנו את כל הצרות הפוליטיות שהיו לנו מזה. זאת הרי דוגמה קלסית למצב המלחמה שלנו. אני אומר זאת בלי כל הסלת פחדים, כמו שעושים כל אלה המתארים את האסונות שיצאו מההסכם, כי אם אני מדבר מההווה. העובדה הזאת של מפירי-שביתה פרופסיונליים, שהם שברו לנו את המלחמה הראשונה בכפר-סבא, שהם שברו שורה של שביתות, וזוהי עובדה מציאותית, הרי אני שואל אתכם: נניח שההסכם הזה הוא רע, נניח שאם 20% של פועלים במקום עבודה רשאים לדרוש בזריות זה מסוכן, אבל מי אומר שזהו גרוע מאותה המציאות שישנה כיום בארץ, שבזמן שאגודה מקצועית יושבת לדון על שביתה, אי אפשר עכשיו שלא תקח בחשבון

את העובדה של קיום מחנה שכירים של מפירי־שביתה. ומחנה כזה קיים, הוא עתיד לגדול בכוח עליה וגם בכוח בגידה של חלקים אצלנו. מי זה יזכיה שהפרספקטיבה הזאת היא יותר טובה מההסכם הזה?

בין הנימוקים נגד ההסכם אמר זיאמה כדברים האלה: הוא שאל את המסגיבים, האומנם הם מאמינים שזה יתקיים. תחילה אפשר היה להבין ששאלתו מתכוונת לזה אם הרביוניזיסטים יקיימו את ההסכם. זוהי שאלה לא קשה, שהרי לא פרקנו עדיין את נשקנו מעלינו, ההסתדרות עודנה קיימת, ואם יתברר שהרביוניזיסטים לא יקיימו את ההסכם אולי ההסתדרות אפילו תרויח מזה בהזכיחה שהם גם את הנסיון הזה לא קיבלו. אולם זיאמה העמיד את השאלה באופן יותר עמוק: חברינו לא יקיימו את ההסכם. הוא הביא לכך ראיה, שבמקום פלוני היתה שביתה נגד רצון ההסתדרות ובמקום אלמוני הוחלט עליה נגד רצון הוועד הפועל, הוא הראה על הניגודים שישנם בין האפרט ההסתדרותי במקום, בין העסקנות המקומית ובין חברינו במקומות העבודה שרצו להיות רדיקליים על חשבון המוסדות העליונים של ההסתדרות, שאלה יאסרו על השביתה. ומתוך כל זה אומר זיאמה, אין לחתום על ההסכם, מפני שחברינו לא יקיימו אותו. אינני רוצה לנבא אם יהיה ככה או לא, אולם אם זהו נימוק נגד ההסכם אזי אני ואבאי לנו. אם זהו נימוק נגד ההסכם הרי זוהי התעודה הקשה ביותר להסתדרות פולה ולחיה הפנימיים. אם ההסתדרות תגיע לכך שתפיר — מתוך החשבון הכללי של המעמד, לשם פתיחת דרך לקירוב הפועל הבית־רי, לשם מניעת הכוח המוסרי שיכול לכפר מחנות פועלים מחוצה לנו, — שכאשר בבית־חרושת באיזה מקום יהיו 20% של פועלים שלא ירצו בשביתה יהיו רשאים לעכב אותה, ואז הפועלים שלנו לא יוכלו לעזוב במצב הזה, אזי אין לנו בכלל מה לדבר. ואולי המצב הזה שמנהיגינו ושליחינו האקטיביים שבהתנגדותם להסכם פועל אצלם הרצון לא להיקרע מהציבור, מפני שהציבור לא יקבל אותו — הרי אף הוא תעודה קשה לכל מצב־הרוח הפנימי בתנועה. ועל זה אני אומר: אם זיאמה הוזהר אותנו מפני אותה האיסטרטגיה שיכולה לסייע לאידיאולוגיה זרה, אני אומר, גם איסטרטגיה כזאת למנהיגינו שמפחדים לאמור את האמת שלהם אף היא סיוע לאידיאולוגיה זרה.

עכשיו כמה מלים על פרשת שאר ההסכמים העומדת כצל כבד מאחורי כל הדיון אצלנו. אינני רואה כל קשר הגיוני בין הסכם עם בית־ר בעניני עבודה ובין הסכם פוליטי עם הרביוניזיסטים. יש לנו הסכם־עבודה טוב מאד עם „הפועל המזרחי” ואין לנו כל קואליציה עם „המזרחי”, אלא אנחנו נמצאים במלחמה קשה מאד עם

האגף שלהם, וזה לא הזיק לנו. למעשה שמרנו יפה מאד את הסכם העבודה עם „הפועל המזרחי” הם שמרו אותו יפה מאד, והיו לנו חברים טובים ב„הפועל המזרחי”. ובשבילי הצורך בברית עם „המזרחי” — אם כי „המזרחי” זה בכלל קלריקלים וכדומה — היה צורך יותר גדול מאשר הקואליציה עם הרביזיוניסטים. רביזיוניזם זהו מקרה חולף. אבל מציאות חלק דתי בעם היהודי זהה לא עובדה שבאה אתנו לעולם ושיכולה לעבור מהעולם עם קואליציה זו או אחרת. השאלה כיצד יבנה הפועל את עתידו בארץ מתוך ברית עם אותם הפועלים שהחרדיות מארגנת אותם, היא בשבילי שאלה פוליטית רצינית. אינני רואה שום קשר בין שני ההסכמים הללו ואפשר לקבל הסכם אחד ולדחות הסכם שני. מאידך גיסא, אני יכול לתאר לעצמי להלכה, שבמצבים ידועים יכולה להיות קואליציה עם אנשים שיש להם אורנטציה על ארגון עובדים מיוחד. ישבנו בקואליציה עם פרבשטיין ועם סופרסקי. אבל אני אומר שלמעשה אין כל צורך לכרוך את שני ההסכמים גם יחד.

האפשרות של הסכם ציוני עם הרביזיוניסטים אינה קיימת בשום אופן. אני יכול להבין יפה את המאמץ האישי אשר עשה בן־גוריון ברצונו לבדוק גם אפשרות כזאת. אני יכול גם להעריך את המאמץ הזה. אבל מבחינה ציבורית אני חושב שהנסיין הזה החטיא את המטרה, הכביד על מצבנו, לא על מצבנו החיצוני, על זה הוא לא הכביד, אין שום חשש לדבר זה. כל ההודעות וכל הגילויים של ד'בוטינסקי במשך הזמן האחרון הציגו את הענין באופן ברור מאד בפני העולם החיצוני, ואינני מבין למה האַפְסִקוּטִיבָה צריכה היתה להודיע שיש עוד מקום למשא־ומתן בענין זה. אבל אם יהיה משא־ומתן או לא יהיה, אני אומר, אין שום אפשרות של הסכם כזה ואני רוצה שהדבר הזה יהיה ברור לגמרי, ואני שואף לכך שבענין זה המפלגה תאמר את דברה באופן ברור מאד. לא שהמפלגה אינה שואפת לקואליציה מְכַסִּמִּלִּית על יסוד של מינימום של פעולה משותפת, זו צריכה להישאר מנמתנו. אבל יש דברים שאי אפשר למכור אותם בעד קואליציה. הרביזיוניזם הציג את עצמו כמגמה פוליטית מסוימת העומדת בניגוד גמור לעצם קיומה של ההסתדרות הציונית המאורגנת, מגמה שיכולה או להשתלט בתנועה הציונית או לפרק אותה. בענין זה פגשתי הבנה רבה גם אצל רבים ממחייבי ההסכם. לפי דעתי, הסכם בשאלות העבודה פותח שער לאותה המלחמה עם הרביזיוניזם שבה אני חפץ. הוא לא מטשטש את המלחמה שלי עם הרביזיוניזם. אינני רוצה להילחם עם הפועל הרביזיוניסטי בקשר עם חלוקת עבודה ובקשר עם עבודה עברית ובקשר עם עבודה ערבית, מחובתי הקדושה היא

לנסות למנוע כל מלחמה כזאת. אבל אני רוצה במלחמה ברביזיוניזם שהוא מהוא דגנרציה של הציונות על ידי הפוליטיקה שלו, על ידי היחס שלו לערבים, על ידי החינוך הפוליטי ההמוני שלו, ביחסו לקרנות, בעמדתו לזכויותיה של ההסתדרות הציונית. על ידי הסכם העבודה אנחנו יכולים להרים את המלחמה הזאת בתקופה זו. ההמונים הגדולים בעולם יבינו את זאת. הם לא יבינו מדוע הם צריכים להיות בעד ההסתדרות עובדים שלנו ולא בעד ההסתדרות עובדים לאומית, מדוע הם צריכים להיות בעד פועלים שאינם רוצים לתת עבודה לפועלים אחרים. את זאת לא יבינו ההמונים היהודים, אבל הם יבינו מדוע אנחנו קוראים להצביע נגד אלה הרוצים לפרק את התנועה הציונית ושאינם מבינים את ערך הקרנות ושתומכים בספקולציה. את המלחמה הזאת אנחנו יכולים להרים בכוח גדול. מחוץ לחשיבות שיש לעצם הסכם העבודה, שאני מביט עליו פעל דף חדש בתנאי המלחמה המקצועית שלנו, שאני רואה בו אשנב שממנו אפשר לי לדבר עם הפועל הרביזיוניסטי כמו עם בן-אדם. הרי מבחינת הציונות המדינית אני רואה בו הסרת כמה וכמה אבני-נגף מדרך מלחמתנו הפוליטית נגד הרביזיוניזם, כדי שהמצב יהיה ברור. כשאני קורא מה שז'בוטינסקי כותב אני מגיב על זה בדיוק להיפך מאשר בנקובר; אני שמח שפה מתבטא ז'בוטינסקי בגילוי-לב ואינו מנסה לרמות את חבריו. מבחינת המלחמה הפנימית בציונות אני רואה את המאמרים של ז'בוטינסקי כמטהרים את האתמוספירה, למען נוכל להגיד: את זה הם רוצים. הם רוצים בהסתדרות ציונית שלא יהיה לה כוח שליטה על חלקיה, זהו פירוק ההסתדרות הציונית. זה פוגע גם בציוני ב', וגם הם יבינו את זאת ולא רק ציוני א'.

יתכן שהמועצה לא תקבל החלטות בדרך כלל, אבל המועצה היתה עושה שליחות גדולה אילו היתה רוצה לקבוע יחס לכל הענין, למשא-זמתן, להסכם פנגד מעש-אָלמות, להסכם העבודה ולהסכם ציוני. היתה יוצרת בהירות בעולם הציוני.

2

בקיעים בגרעין החלוצי של תנועת הפועלים הארץ-ישראלית

(קטע, רשום בכתב-ידו של ברל)

מכל פגעי הויכוח על ההסכם קשה לי מכולם זה: הגרעין החלוצי, זה הלוחז שבשדרה של תנועת הפועלים הארץ-ישראלית, חלו בו בקיעים. כל החלטה שהיא גם זו שנראית כשלעצמה טובה ביותר, אינה שוה בנוק זה. ואין לראות [אין לדחות ?]

מט סגרי הוויכוח אל ההסגמ

קצה ז. מנוחם זה: הגרדון החלוצי,

זה האיו: מט מעצמה אל מלח

הפ/אום ה מארצ. גמאי, האו 12 קניאום.

ט החלצה שהיא. גמ זו טטאיו

דגמאיטורה גילת, זינה שיה קען זה.

^{זרא} / ז. א. גום הוואלה, גמ הרצה גילת

טאצמה. טאמויה אפסרן הסור ממנו

ז"ר הנון הזה כ רזואציו קערמן

הזה, / מנוח הסיקום בדגים ומלחמ

להמוטום רמא, הזרורה דההוצע

דגמקייג שטאמני ונמנו זזיכה

/ גמאיה.

הנועה

(ההיסכמ וזן ויה ממני חלקוהיה

מיעה מלח שיה / זמנו ממה סי צמ/הז מ דהי אהמ

שום החלטה, גם הרעה ביותר כשלעצמה. שבמחירה אפשר להסיר מאתנו את הנזק הזה. פי באחדות הגרעין הזה, למרות הסדקים הרעים כשלעצמם והמבשרים רעות, הערובה העיקרית שתנועתנו תעמוד בערפה ובשלימותה. הויכוח על ההסכם חילק את מחננו חלוקה אחרת לגמרי ממה שידענוה עד כה. חלוקה בלתי־טבעית. מי שאמר: נחשפו הניגודים הקיימים — לא פיון אל האמת. לא נחשפו אלא פרצו ניגודים, ניגודים שלא היו צריכים להיות. פרצו ורחבו. נתרחקו קרובים שקרבתם קרבת־אמת, ונתקרבו רחוקים שריחוקם ריחוק ביסודו. וההתרחקות החדשה, התרחקות־סחף, סכנה שסופה להתקיים, בשעה שההתקרבות החדשה אין סופה להתקיים. פי אין עמה קרבת־דרך, שיתוף־יצירה.

ב

ל"ההסתדרות הציונית נתבעת לפעולה תרבותית"

עמוד 128, שורה 15: „לא שארץ־ישראל היא עכשיו גולת הכותרת בשביל הגולה האמידה והעשירה, אלא ארץ־ישראל היא א־ההצלה היחידי בשביל המוני ישראל, הנמלטים על נפשם, הבאים אלינו אינם יהודים מלאים וגדושים תרבות עברית, שעליהם הטיל אחד־העם את יהבו, ולא יהודים שאין חסר להם בעולמם אלא ההשלמה הרוחנית־הלאומית העליונה, פי אם יהודים פליטי חרב, פליטי פרעות, פליטי דלדול, „נשרפים“, נרדפים ועקורים, עקורים לא רק מזכויותיהם ומעמדם הכלכלי והחברתי, פי אם עקורים משרשי התרבות הלאומית, עקורים מהניה תרבותית“.

בענין זה דיבר ברל באסיפת פועלים בתל־אביב, באולם קולנוע „עדן“.

בר בכסליו תרצ"ד, 24.11.33. הדברים לא פורסמו עד כה.

1

משויט בתפוצות הגולה

באמצע המערכה הכבדה שבה אנו עומדים, המערכה על עליית שבי־ציון, בשעה שמביאה לנו נסיון חמור אולי יותר מכל הקודמים לו, — פי תכנון הוא בזה פי דוקא פאשר ארץ־ישראל נהיתה להמונים בגולה לא רק חזון וחלום, פי אם גם מקלט, כאשר נגלו בה אולי בפעם הראשונה לאחר חמישים שנות מאמצים ציוניים

אפשרויות לשמש באמת מקום קליטה בשביל המונים. באה ההתנקשות הקשה אולי ביותר בעליה. — בשעה זו בחרתי לספר על מה שראיתי ותרתי בתפוצות הגולה. איני רואה פל ניגוד ומרחק בין שני אלה. מלחמת העליה ותשומת-הלב למה שנעשה בגולה — היינו הך. מלחמת העליה מוסנית כלפי הגולה. ואין סכנה גדולה יותר מאשר אותם גילויים של קהות לגבי העליה וגורלה, בין אם היא מתגלה על ידי רמת שכר-הדירה בתל-אביב, בין אם היא מתגלה בסוג ידוע של מאמרים הרוצים לתחום תחומים לעבודה העברית. ואפילו אִי-תשומת-הלב, או האדישות, או אִי-ההבנה, או אִי-הנכונות לקרבנות המתגלה בציבור הפועלים — מצטרפות לתמונה אחת העלולה לסכן כל מה שיש לנו. צריך להגביר את הקשרים עם היהדות שאינה עדין אתנו. זו היתה בעצם מטרת נסיעתי לגולה. הלכתי לא בתוך איש תעמולה ולא לשם עבודה פוליטית. הלכתי לשכה של הגולה, לראות במה היא חיה וכואבת ומה יכולה ארץ-ישראל לעשות בשבילה. שנים רבות הלכנו לגולה להי עזר לשם ארץ-ישראל. הגענו עכשיו לימים שהננו הולכים לגולה בכננה להושיט יד עזר. במלים קצרות אמסור רושם תמציתי מביקורי בגולה. אוכל לומר אולי בשתי מלים: התחוקתי באמונתי הציונית. אף על פי שלכאורה לא הייתי זקוק לחיווק באמונתי הציונית, לאחר שחייתי את רוב ימי במחשבה הציונית. לא מותרות, לא בית לשכבה עליונה או לצרכים עליונים היא ארץ-ישראל פיוס להמונים — לחם, הצלה מגיהנום, מפליה, מחיי חרפה וקלון, גם מרעב. כל כמה שהאמנתי, לא הרגשתי בשבתי פאן בארץ בממשותו של הדבר. כשיצאתי וראיתי את מצבו המדיני, הכלכלי והרוחני של אדם מישראל בגילויים שונים בארצות-הרדיפה, וגם בארצות הזכויות והחופש, — הרגשתי על עצמי ובשרי עד כמה הכרחית פיוס ארץ-ישראל בשבילו, עד כמה אינו יכול להיות בלי ציונות מתגשמת בימינו, עד כמה לא תספיק לו היום ארץ-ישראל אך ורק בתור אידא של גאולה.

נסיעתי היתה קצרה למדי בכדי להפיר את החיים היהודיים בארצות שבהן לא ביקרתי 25—28 שנים. אין להסתפק בביקור כזה כדי להיחשב מומחה בעניני גולה. גם לא אופיע בתור שפזה. עוד נשארו בפני כמה פרשיות סתומות. אך ממה שראיתי בטיסות שונות, בביקורים בעיריות ובכפרים, בירידים ובבתי-מדרשות, בבתי-ספר ובמוסדות, בביקורים שהיו מרובים ואינטנסיביים מאד, ובמצבים שונים, — אני רשאי לקסם רשמים פלליים, ואולי גם לעשות חשבון של מצב ישראל באירופה ומה מצאנו שם חמש-עשרה שנה לאחר גמר המלחמה העולמית [הקודמת].

המלחמה נסתיימה. כידוע, בהכרת זכויות היהודים בארצות שבהן היו משטרים של גזירות. במשטר החדש של שחרור עמים מדוכאים בארצות מורח אירופה הושם קץ לתחום המושב, למצב המדיני המדכא. הגיע הזמן שצריך היה לתת ליהודי מורח אירופה — בהבדל מזה שניתן ליהודי אירופה המערבית — גם זכויות לאומיות, מדיניות. במשך עשרים שנה כמעט, שלפני גמר המלחמה העולמית, טופחה ברחוב היהודי האמונה באוטונומיה, בסמכות ידועה, בכוח מדיני מסוים בגולה. מי יודע — אמרו — אם מדינת היהודים בארץ־ישראל תתגשם, זו אינה אולי אלא אוטופיה, אבל מידת־מה של מדיניות יהודית בגולה, אוטונומיה בעיניים פנימיים, תרבותיים, סוציאליים, כלכליים — אלה הוכרו על ידי מדינאים ואידיאלוגים, אף היו נחלה לכל המפלגות, הן של הציונות הכללית והן של השמאל. תכנית הלסינגפורס, „פועלי־ציון“, סימייסטים — כולם דגלו באוטונומיה בגולה.

והנה ארשה לעצמי לסכם בקיצור נמרץ מה מצאתי בתפוצות הגולה מבחינה כלכלית, משפטית, מדינית ותרבותית.

קודם כל — העוני. איני צריך לספר לנאספים באולם זה, שבנדאי אינם בני ברודסקי ורוטשילד, אף לא באים ברובם מארצות הברית או ממערב אירופה, — מה היה העוני היהודי בתחום המושב, מה היו שם הפרופסיות היהודיות, ועתה, חמש־עשרה שנה לאחר שבטלו הגזירות, לאחר שהוסרו המניעות מעל דרך ההמונים היהודים מצאת למרחב, מעבור לפרנסות יותר בריאות — מהו כרגע המצב הכלכלי של רוב בנין העם? ראיתי את אחינו במקומות שונים בגרמניה, ארץ שלא נמנתה על תחום המושב. מצב היהודים בה נחשב לאיתן ומבוסס. היהודי חדר בה למשרות עליונות במדינה, לפרופסיות מכובדות ומכניסות יפה, בפיננסים, בפקידות, באוניברסיטאות. ראיתי את אחינו בגרמניה ואת פליטיהם בלונדון ובפריס. ראיתי את חלוצי גרמניה עובדים בהכשרת עצמם לארץ־ישראל בארצות שונות, ואם יש ביניכם מי שראה בשנים שלפני המלחמה, או זמן קצר אחריה, את העוברים בגניבה את הגבול הרוסי ומתכנסים בעיירה גליצאית או בברמן או בהמבורג, מי שראה פליטים יהודים, פליטי פרעות ופליטי צבא, יושבים ב„הקדש“ ומחכים לעזרה הקטנה כדי לעבור לאמריקה; מי שראה את החיים הללו, את העוני והדלות שהשתררו בערי־הגבול ובערי־הנמל — יהא לו מושג ממה שנעשה בין הפליטים היהודים מגרמניה, בין אותן משפחות משכילות, לשעבר מבוססות, שלא הרגישו מעולם שיתוף־גורל עם אחיהם במזרח. ראיתם בחדרים האפלים, עם ספל וצלחת ביד, מחכים בתור לקבלת מנה של מרק.

ראיתם בחדרים מלאים מיטות. — אנשים מסוגים וגילים שונים, שבורים ורצוצים, בלי יכולת לסדר בעצמם את חייהם. ולא זה בלבד שמצבם אָפֵל כרגע, שתלויים הם בועד העזרה שקופתו מתרוקנת ויש פחד שכל יום יסגרוהו, וגם קסרקט זה וגם מטבח זה לא יהיו עוד, — הם אינם יודעים מה יהא בסופם. יש מקומות שבהם הם יושבים ללא רשות לעסוק בעבודה. ללא רשות לחפש עבודה. אינם יודעים מאין תבוא עזרתם, אינם רואים פתחון פתח למקום שבו יוכלו להכות שרשים כלשהם. במצב כזה נמצאים כמה אלפים או גם רבבות אנשים. אמנם לא פולם חיים על צלחת המרק של ועד העזרה. יש עוד כאלה שהפרוטה לא כלתה מפיהם, עודם מתחבטים ומתלבטים, מחכים למשהו. אבל העתיד הנורא הזה נשקף לרובם הגדול.

וראיתי גם את העוני היהודי במזרח, המקיף שטחים גדולים: גם את הארצות שהיו קודם תחת שלטון בית הבסבורג ושהיו תחת שלטון רוסיה. למן היהדות הפשוטה, הפרימיטיבית, העמלנית מאד, היושבת ברובה הגדול בעיירות וכפרים ועובדת בעבודות קשות ומפרכות, ועד יושבי עיירות גליציה וליטה. קודם כל בטלו הפרנסות, כי הם נפלו ראשונים קרבנות של המשבר הכלכלי הכללי. בכל מקום חוזרת אותה התמונה של עוני איום, העלול להפחיד גם את אלה שהכירו לפנים את תחום המושב בכל עניותו. מי שראה את השוק היהודי בוילנה, שבו התרוצצו אנשים ברפש, בצפיפות, במלחמת התחרות על חצי פרוטה, מי שזוכר את מוראותיו של שוק זה — יבהל למראה השוק היוֹם. הוא נעשה עוד יותר דל גם בוילנה גם בלבוב. אֵילו בלויי סחבות. שם סוחרים כבר לא בבגדים ישנים ולא בנעלים ישנות אלא בטלאים שעליהם. מי שרואה אותם לא יבין כיצד אפשר בכל היריד הזה להשיג מזון סעודה אחת אפילו פעם בשבוע.

שאלת המצב הכלכלי בגולה אינה שאלת הכמות. זוהי שאלת העתיד הריק. הרי חיו גם קודם בעניות, ויתכן כי גם הוריהם וזקניאם של יהודי קרפוטרוסיה ווילנה ולבוב לא ידעו חיים יותר שבעים. אבל כיצד ימשיכו בחיים כאלה? מה יעשה הנוער הגדל? לאן יזוזו ולאן ילכו? כאן מתגלה חזיון מחריד, אשר להוגי־הדעות בינינו נגלה באופן תיאורטי זה כזמן. עוד לפני עשרים שנה, כאשר דיברנו בין מיסדי התנועה הציונית הסוציאליסטית. „פועלי־ציון“, על המצב הכלכלי המיוחד של היהודים, על דחיקתם מתהליך היוצור, על אי־יכולתם ליהפך לפועלים. — דיברנו לא בתיאוריות שיצאו מבתי־מדרש של חוקרים. דעות אלה היו נחלת צעירים שמתוך כאב וצער ואינטואיציה עממית ניגשו גישה חדשה למציאות היהודית: לא גישה של יהודים

בעל־בתיים על המציאות הקיימת הקבועה, ולא גישה של הסוציאליסטים היהודים, אשר תירגמו לאידיש מושגים סוציאליסטיים כלליים ולא הבינו את התהליכים ההיסטוריים של הגולה היהודית ואת השתקפות המהפכה העולמית אצלנו. מה שתזינו או בעיני רוח נתקיים בצורה הרבה יותר חריפה ואכזרית ממה שתיארנו לנו. לדור היהודי הצעיר, שהפרנסות היהודיות הקודמות כבר ניטלו ממנו לעולם ועד, אין לאן לפנות. שום פרנסות חדשות לא נגלו: במידה שנאלץ לפנות לחדשות — נתברר שנתפסו המקומות. ואם היתה לו איזו אחיזה ביצור, הרי עם כל משבר וזעזוע הוא הולך ונדחק ממה שהיה לו עד עכשיו.

וכמה משונה הדבר. בזמן שאנו בוכים על חורבן יהודי גרמניה — כשאנו רואים יהודים שישבו איתן על פסאות מכובדים, באוניברסיטאות, בבנקים, בממשלה, בבתי־ספר, במשרדי עורכי־דין, בחדרי־רפואה, כיצד לוקחו ביום אחד וטואטאו במטאטא השמד, — יש מדינות אחרות שהאילו להשתתף בצערנו, דיברו דברי ידידות, הופיעו כמגינים ומליצים, מחו נגד האכזריות הגרמנית, ומהן מדינות דמוקרטיות, פרוגרסיביות, עומדות על השקפת החופש. ההנה גם בהן מתנהל למעשה אותו תהליך של דחיקה מוחלטת של רגלי היהודי, אמנם בכפפות על היד ובלי הבלטה. למשל, צ'כוסלובקיה הדמוקרטית והפרוגרסיבית. ודאי אין להאשים את שלטונותיה בשמץ אנטישמיות, אבל מבחינת המצב הכלכלי הרי עתידנו שם הוא אותו עתיד מר. במחוזות שלא היתה עדיין אינסלינגציה במספר מספיק ולא היו המקומות תפוסים, במחוזות שבהם נשארו לנו עוד פרנסות בירושה מאוסטריה בפקידות — בשנים הראשונות היה עוד צורך בנו. אך בינתיים הופיעה אינסלינגציה צעירה הזקוקה לעבודה — וכל משרה בבית־ספר חדש וגם ישן הולכת ונכבשת על ידי בני האומה השולטת. אומות אחרות באותה מדינה, כגון סלובקים, — להן יש כוח לתבוע להילחם, הן מרוכזות במחוזות שלהן. בני אומות אלה קובלים: אחוז הפקידים קטן. הם מורדים, קושרים קשרים, הולכים לבית־הסוהר. אך לאחר כל ההפגנות והמאסרים באה גם הבטחה שיגדילו את מספרם. יהודים אינם יכולים לעשות זאת בשום מקום. הממשלה מפצה תמיד את העם המתקומם על חשבון הפקיד והעובד היהודי... וגם בבית־המלאכה ובבית־החרושת היהודיים, בתעשיות שכולן או רובן יהודיות, כשבא משבר וצריך לקצץ — הרי בעל התעשייה אינו יכול להיות רשע לגבי רותנים וצ'כים, תושבי הסביבה. הקרבן הראשון לחוסר־עבודה הוא היהודי. לא רק הרוכל נדחק, — גם הפועל היהודי. שעוד היה לו מקום. נוסף לקרבן ראשון. ומה שאמרה על

צ'כוסלובקיה, המדינה הפרוגרסיבית הנקיה כמעט מאנטישמיות, חל על היהדות בפולין. כל אותם הדברים הטובים שמשמיעים דיפלומטים פולנים בגנף ובהודמנויות שונות, אותות האהדה שמגלים לציונות, כל ה"שלוש-בית" שהוקם בזמן האחרון בין הציבוריות היהודית ובין המדינה הפולנית — כי הציבוריות היהודית בפולין עזבה כבר מזמן את העמדה האופוזיציונית מתקופת גרינבוים, ובמקומה באה השלמה — לא נגעו פלשהו במצב הכלכלי. אותה הדחיקה, גם בטראם, גם בעיריה, גם במקומות עבודה פשוטים. תהליך הנישול קיים כמו שהיה. לא בא שום שינוי לטובה.

במצב הזה נמצא שגם הסיסמאות שהיו בזמנן כה פופולריות ומקובלות, וכל אחד חזר עליהן בהכרה או שלא בהכרה, נתרוקנו מתכנן. היתה סיסמה של פרודוק-טיביזציה, לבוריזציה, של מעבר מבטלה לעבודה; סיסמה זו היתה מקובלת על כל חלקי העם, החל מבית הגביר פוליאקוב שהקים את הועד לתמיכת בעלי-מלאכה יהודים, על מנת להפיצם מחוץ לתחום המושב (הועד הזה נתגלגל אחר כך בשם „ארט“), ועד הסוציאליסטים היהודים. כולם דאגו להעביר את המוני ישראל מבטלה לעבודה. נודמן לי לראות מוסד אחד, בית-ספר מקצועי, מהמושבים שבפולין, בית-ספר למסגרות ולנגרות מהטיפוס הטוב, אחד מבתי-הספר האלה, שהיו נתמכים בכספי עשירים (שלא כבתי-תלמוד-תורה שהיו עניים). שנתקיימו בבנינים טובים, עם בתי-מלאכה מתוקנים שהתנהלו על ידי מהנדסים ובעלי-מקצוע משפילים. האמינו כי הם שדימו את קרן ישראל. ביקרתי בית-ספר כזה. יפיו החיצוני לא שונה. דיברתי עם המנהל. עברית אינו יודע. אידיש הוא מתבייש לדבר. היה מוכן לדבר רוסית. הנה שאלתי את התלמידים על עתידם. התענינתי בעתידו של כל אחד מ-150 הצעירים. מהם מושלמים שלמדו מפי מורים טובים, עשו עבודות משובחות לתערוכות, כנהוג. כל אחד ענה לשאלה על עתידו — ארץ-ישראל. שום תקווה, שום חלום שאפשר בזמן זה לבנות את העתיד בנגרות ובמסגרות בפולין עצמה. לא נודמן לי אף אחד, בין אם הוא קרוב לתנועה החלוצית בין אם איננו קרוב, שאמר כי ישאר באותה ארץ.

איני צריך להרבות דברים על עתידם של המוני הגולה לגבי הגירה אל מעבר לים. הנה היתה ועידה גדולה בלונדון לטובת פליטי גרמניה, לטכס עצה מה לעשות בהם. והיה ברעידה חלק לא קטן שאינו רואה בעין יפה את הנעשה בארץ-ישראל הוא שמח לתמוך בכל פעולה הנעשית מחוץ לארץ-ישראל. יש חברת „אמיגירקט" שבה משתתפת גם יק"א, אשר פעם היו לה אמצעים גדולים מאד. החברה מקשקשת בקיסטות גדולות. לדברת בלי הרף על העברת יהודי גרמניה לברזיליה. אחיזגנאי.

פאראגואי וכדומה. הנה נמצא איש אחד בוועידה ששאל: כמה העברתם כבר לכל הארצות האלה יחד. התשובה לא ניתנה מהר. אבל האיש חקר ודרש: אולי אלפים? לא. אולי אלף? לא. שאל על 500 רכוב נענה לא. זה נגמר ב־80. באותו פרק־זמן שלארץ־ישראל עברו 7.000 נפש מגרמניה. קבלו איסוף מושג על אפשרויות ההגירה ליהודים.

את חשבון השלטון העצמי היהודי אוכל לעשות במלים קצרות. הבאים מארצות המזרח יודעים כי החלום על אוטונומיה בגולה אינו במצב יותר טוב מהחלום על פרודוקטיביות. איני מדבר פשטח לאיד. כי אין לי כל הנאה בציני את חוסר הממשות בחלומות שהיינו מתנחמים בהם. תקופת האוטונומיה באוקראינה ובליטה היתה קצרה. נבלה בטרם פרחו. גם מתוך חוסר כוחות פנימיים וגם מתוך מציאות מדינית חיצונית. שלא יכלה לסבול חיים דמוקרטיים אצל המיעוטים כשכל המשטר אינו סובל חירות. הגענו לקהילות עלובות שבהן שולט התקף בממשלה, ה־אגודה. עתה מתפלגנים הרביוניסטים לבוא במקום ה־אגודה; ויותר מכולם שולט ה־סטרסטה הממשלתי.

גם החלום של רֶנְסַנְס תרבותי יהודי. שהעסיק רבים ושלכאורה אפשר היה לצפות ממנו טובות יותר מאשר מחלומות אחרים, באשר הוא פחות תלוי מהחוץ ויותר בפחות הפנימיים. — גם חשבון זה, חשבון מצבנו התרבותי בגולה, מר מאד. הרבה העניות עושה. עניות איומה שאינה נותנת לפרנס מורה ולתת לו קיום בטוח אפילו בצמצום. ראיתי מורים שלא קיבלו זה חדשים את משכורתם. הפחותה מזו שבארץ־ישראל, ושאין להם גם תקוה לקבל אותה. הרבה עניות עושה. הרבה — השלטון. שאין לו צורך בבית־ספר יהודי ואין לו גם אִמון אל בית־ספר כזה מבחינת הכשרות המדינית. בכל המדינות גוברת המגמה של מדיניות לאומית, כלכלית ותרבותית: אחדות השפה, אחדות השלטון הממשי בבית־הספר. בצ'כוסלובקיה הרי זה בלי גזירות מיוחדות. עוד לומדים יהודים בכל בית־ספר גם עברית. אבל אין להם כל צורך בעברית. במחוז אחד הם שומרים עוד אמונים להונגרית. ראיתי בצ'כוסלובקיה ילדים פעלי פיאות ארוכות וכיפות על ראשיהם והם בבית־ספר מדיארי או רותני; ובמחוז אחר אפילו — רוסי. יש שם שבט רוסי עלוב, שלשונו מנוונת. וילדי יהודים אין להם דרך אל התרבות ואל ההשכלה אלא בבית־הספר של אלה.

ובפולין היו בראשונה גם בבית־ספר מיוחדים ליהודים, כלומר, בעלי תכנית לימודים פולנית. אלא שבשבת חינו סגורים. „שפת־בוקה“ קראו להם. היו בהם גם מורים

יהודים. אחר כך החכימה הממשלה: למה לה בית־ספר עם מורים יהודים ועם אוסי יהודי? החלה לסגור את המחלקות הגבוהות ולהעביר את הילדים לבית־ספר ה"פּוֹבֶּשֶׁכְנָה" (לכל). האב היהודי עודנו שואף לבית־ספר בעל זכויות, אם כי הכל יודעים מה תתנה הזכויות לגומר בית־ספר כזה. מלבד זאת הרי את בית־הספר היהודי הפרטי צריך לפרנס. כי הממשלה נותנת לכל ילד יהודי חינוך חינם בבית־ספר פולני, אבל בבית־הספר היהודי צריך לשלם. והיהודי בדרך כלל אינו יכול לשלם, וזה שיכול — אינו רוצה. הוא מבכר את בית־הספר הפולני על פני בית־הספר היהודי. ואין הברל בזה בין ציונים לבין לא־ציונים. בין אידישיסטים ולא־אידישיסטים. ראיתי ציונים השולחים את ילדיהם לבית־ספר פולני, וראיתי אידישיסטים קנאים הנלחמים בהפּוֹבֶּרְאִיזִם ומונים בו התבוללות, אבל את בניהם הם שולחים דוקא לגימנסיה הפולנית. אך אין לאחד פיוס הזה במלים אחדות את כל השכבות. יש עדיין הבדל בין הקִרְהוּצוֹת בוילנה לבין זה שבעיירה בפולין. בין המצב בעיירות וולין ופּוֹלְסִיָה לבין זה שבגליציה, גם מבחינת ההתבוללות. אך הרושם הפללי המתקבל מהציבוריות היהודית הוא: הבור, בני־קורח — אלה הם השולטים בציבוריות היהודית. לפיכך אפשר שהתקיף ועם־הארץ יכבשו את הקהילה הגדולה ביותר, ולכן אפשר ש"ברית החייל" תתכונן לקבל את השלטון הממשי המדיני בקהילות היהודיות. המלחמות הפנימיות, כגון בין ה"בונד" והקומוניסטים, חדלו לגמרי להיות מלחמות רעיוניות. אין בהן אפילו מאותן "דיסקוסיות", שלא היו גם הן עמוקות ביותר אפילו בימים הטובים. הרעיונות פינו את מקומם למלחמות אחרות, לאגרוף, לספק. אלה יוצרים עתה במובן ידוע את הרקע של המלחמה הציבורית היהודית בפולין.

ואשר להתבוללות. בגרמניה, בצרפת, באמריקה היתה ההתבוללות חדירה אל העם השכן. כניסה לחייו. לעומת התנפרות לעם היהודי היתה הידבקות בתרבותו של אזרח הארץ; היתה בגידה ביהדות, אך התקשרות עמוקה אל תרבות אחרת. אבל ההתבוללות שראיתה בפולין היא ממין אחר לגמרי: בלי כל תקוה להידבק בעם השליט, להתקבל לתוך חייו. בהתבוללות זו יש רק אבדן צלם האדם, ויתור על הקנינים התרבותיים וההיסטוריים שהיו נחלתו של כל אדם פשוט. לאו דוקא של גדולים וחכמים בישראל. הלכתי בשמחת־תורה בשוק המפורסם של לבוב, ברחובות שבהם עומדים בתי־הכנסיות של גדולי ישראל. וראיתי שחלק מהחנויות הקטנות העלוכות האומללות פתוחות בשבת, כבכל חג. גם בימים נוראים ישבו בחורי ישראל בחנויות אלה. שאין מה לעשות בהן. והיו משחקים בקלפים. דמיתו של השוק היהודי

אינה שונה עכשיו בהרבה מהגרוע אשר צסביבה הלא־יהודית. בנרשה ובלודו ראיתי בני חסידים עונים בפולנית למי שפונה אליהם באידיש. פאן אין התבוללות במובן הקלסי. זהו חזיון של אבדן הקנינים הרוחניים האנושיים שנשתמרו אצלנו במשך דורות רבים.

וכיצד קרה הדבר שבעולם זה של בטלה מאונס. השתעבדות מרצון, הכנעה מכל הסוגים, „אגודת־ישראל“, תקיפים יהודים, קומוניזם שאינו דורש כלום, המתבטל בסני העולם הגדול שמעבר לגיטו היהודי, — כיצד אפשר שבעולם חרב זה תקום תנועה כתנועתנו, של 50 אלף חלוצים מבוגרים, בפולין לבדה, של 100 אלף חלוצים בכל העולם? ומסביב לזה כמה וכמה תנועות נוער המונות רבבות. יש חלוצ פלל־ציוני, נוער ציוני כללי, „הפועל המזרחי“, פועלי „אגודת ישראל“. אם לקבל את המספרים הנמסרים לנו יש לחשוב את מספר פולם יחד כ־200.000 איש. כיצד אפשר היה שמתוך סביבה מקוללת, אומללה, חסרת כל מוצא, תגדל תנועה כזו, אשר גם בלי אידיאליזציה יתירה, הרי יש בה מלחמה עקשנית נגד בטלה, נגד חיי נישול, נגד הרקבון הציבורי ונגד הגורל המר הצפוי לנו ולנוערה היהודים בגולה? כיצד הגיעו לשאיפה להשתחרר מרקבון בעל־ביתי, מצביעת שפתים, מעס־הארצות, ולחתור לרכישת תרבות באיירה של חוסר תרבות, של חוסר בית־ספר עברי, לשאיפה לדיבור עברי? זהו אולי אחד הפלאים הגדולים ביותר, הנסים הכפירים של ההיסטוריה העברית. פאן מילאה ארץ־ישראל תפקיד עצום, אולי בלא יודעים. גם בזמן שארץ־ישראל היתה עוד חלשה ומועטה ולא יכלה להקדיש כוחות בשביל הגולה, הרי דמות האדם והחלוצ הארץ־ישראלי שימשו כוח מניע. החלום הרחוק הזה, שבזכות מיוחדת אפשר יהיה להגיע לארץ־ישראל, נתן את האפשרות לחיות את החיים המשונים האכזריים של חלוצ יהודי בגולה.

לא אתאר תמונה כוזבת ואידיאלית מהחלוצ בגולה. אל תתארו לכם צעירים מלאים וגדושים תרבות, החיים חיים מסודרים ומחכים לסרטיפיקטים. התנועה קיימת בעניות נוראה באנשים ובאמצעים. תבואו לעיר ועיירה, תיכנסו לאולם של החלוצ, „השומר הצעיר“, הנוער הציוני, גורדוניה. זמזום של פֿורת. מלא וגדוש עד שאי אפשר להיפנס. הנכנס לא יוכל לעבור בלי להתחכך באנשים הנמצאים. אין פסאות וספסלים אלא בצמצום גדול. בחדר אחד כזה נמצאים לפעמים מאות. הוא משמש לתרבות, לחוגים, לשיחה, לזמרה. תארו לכם כיצד אפשר לעבוד עבודת תרבות כאן. ככית־ספר בלי ספר. בלי מכשיר, בלי שולחן — כך עובדת תנועת החלוצ. גם ההכשרה

אינה אידיאלית כמלפנים, כאשר הקימו חתת-הכשרה שעלו בכסף רב ובכל אחת מהן 40—30 בחור ובחורה שהתכוננו לארץ-ישראל. היום אין חוות ואין בתי-ספר. החלץ בעצמו קם יום אחד וניסה לעשות מה שעשה הפועל בארץ. הוא נעשה כובש עבודה. לא נשאר הרבה ממה שדובר על הפרודוקטיביזציה. מלבד תנועה זו. ללא מדרך, ללא נסיון והכנה. הסתערו הצעירים האלה לכבוש עבודה. הם הלכו אפילו לשרת בבתים, לעשות כל עבודה קשה. בשנה אחת הקיפה התנועה את כל עיריאות פולין. אלפים יצאו להכשרה. בפולין מונים 8.000 איש בהכשרת „החלוץ“, מלבד ציונים כלליים, „המזרחי“, ביתר ועוד. ובתוך איריה של עבודת כיבוש של מאות צעירים אתם יכולים לראות לפעמים בחורים ובחורות עם המטבח שלהם ועם בתי מלאכה ללא נסיון משקי. אין יודעים אפילו איך לנקות חדר, איך לנהל מטבח. לא לחינם נפוץ שם מאד הפסוק הבא. שאין יודע מי חיברו: „תורת החלוץ אכזרית במציאותה ונספאה במהותה“. דבר-מה אכזרי ישנו בכל ההסתערות הכיבושית הזאת. התנועה הזאת התנהלה בלי עזרה. איני יודע היכן האינטליגנציה אשר תמיד ששה לדברים שיש בהם משום חזון. לא ראינו שם את האינטליגנציה הבלתי-ציונית המדברת על פרודוקטיביזציה. ומאידך עמדו כצר ואויב סביב תנועת כיבוש העבודה סוציאליסטים וקומוניסטים ו„בוונד“. הם טענו שחותרים תחת עמדותיו של הפועל המאורגן. האיגוד המקצועי לא עזר, ואדרבא, בכמה מקומות נלחם נגד הבאים לעבוד. גם התנועה הציונית וגם המורה לא הושיטו עזרה לתנועה זו. אם היתה עזרה מן החוץ — הרי היתה רק מפוח שליחים מועטים מן הארץ. שהתנדבו וחיו בתוך התנועה על כל סבלותיה. גם אלה מהמתנדבים שהלכו לעבוד לא מעצמם הלכו. לא ראינו שיקום חבר ויאמר: לאחר היותי מסודר אצא לגולה ואחיה בה שנה-שנתיים בשביל הפעולה החלוצית. רק חוגים מסוימים — הקיבוץ המאוחד, „השומר הצעיר“, גורדוניה — הם שעשו שליחות זאת.

בזמן האחרון הולכת ומתרקמת תנועה חדשה מקבילה ל„החלוץ“. במידה ש„החלוץ“ בגיל צעיר עומד בגזירה של הכשרה, הדורשת תנאים קשים ואכזריים. הנה הפועל בעל המקצוע פטור מזה. מתוך שכבה זו קמה לפני חדשים אחדים תנועה בשם „העובד“. היא מתרקמת בארצות שונות (בגליציה היא נקראת „עוליס-פועלים“). בה משתתפים מבוגרים מבני 25—35. הם בעלי מקצוע. דרושה להם הכשרה תרבותית. וגם תנועת „העובד“, החסרה כל עזרה והדרכה, מקיפה כבר אלפים. אני מקה פי כאשר יעלה בידינו להתגבר על גזירות העלייה. עתידה תנועת „העובד“ לסלא חסיד

גדול בחיינו, בארץ ובעליה. „העובד“ הרגיל בעבודה קשה יסחגל לבעל-המלאכה, לסבל, ולא יפול טרף לשרלסנים ולדמגוגים. הפועל העמל בגולה ימצא ב„העובד“ את דרכו לצבא העובדים בארץ.

יש לי יסוד לחשוב כי שתי התנועות הללו, „החלוץ“ ו„העובד“, עלולות לגדול מאד. לפני שנים אחדות לא האמינו כי אפשר להביא תנועות נוער עברי למספרים שהננו רואים היום — הנה נוכחנו בזה. אם רק נפרוץ את שערי העליה — יפרצו מעינות חלוצים חדשים, שיביאו שינוי גם במערכות חיינו בגולה. המפלגות חיו בגולה במשך שנים רבות חיים עלובים למדי, אם כי תפקידן לא היה קטן. גם פרגע תפקידן עלוב למדי בהשנאה עם התנועה החלוצית. המפלגות חיפשו ולא מצאו דרך השפעה על המונים. „פועלי-ציון“ האמינו כי במידה שיתקרבו אל „הבונד“ יכבשו את נפש הפועל היהודי. כשבאו פועלי ארץ-ישראל אחרי המלחמה, כשבאה „אחדות-העבודה“ והכריזה על דרך ארגון הנוער והחלוץ — ראו בזה אפיקורסות, חוסר אורניטציה על הפועל היהודי, אך זו היתה טעות. המושג „פועל יהודי“ אינו ענין של כרטיס חבר. אין זה ענין של הוזה, כי אם של עתיד. תנועה צריכה לכוון את פניה אל המחר. מי שראה כי הנוער עתיד להיות נושא הפועלות היהודית הבין מדוע נחוץ קודם כל ארגון הנוער. בשעה שכל העסקנות הפרופסיונלית עלובה, עמדות האיגוד המקצועי נהרסו מתוך מלחמות ברבריות שאין להן ענין-אמת במצב, — מתרפזות בצורת „החלוץ“ ו„העובד“ מסביב לתנועה הציונית תנועת פועלים גם בבתי-חרושת, וממנה עומדים למעשה להתהוות גרעינים בריאים של פועלות יהודית בגולה. גם המעבר לארץ, ההכשרה, הקיבוץ, ההשתתפות בתנועה, נותנים כוח אחר ומשקל אחר למפלגות שלנו בגולה. הן נפגשות ברעיון משותף לכל התנועה הציונית בגולה.

חוסר המנהיגות, גם מי שראה מה שנעשה בציונות הכללית, בתנועות שונות, יחמה על הרמה הנמוכה של השכבה המנהיגה. המחנה שלנו עודנו צעיר מאד. הוא עומד רק על סף הבררות. לגבי תנועתנו בגולה הננו משולים לקוצרים, צומח ירק — ממהרים לקצור. כל עליה לארץ — קציר חדש, וזה ממריץ את הקציר הבא. זוהי זכותה הגדולה של תנועתנו. על ידי הקציר אנו מדרבנים את הגידול. הננו המלאך המכה על ראש דשאינו הצעירים ואומר להם: גדלו! אבל משום כך קשה למצוא בתנועתנו אדם מבוגר. אפי המפלגה בגולה הוא שהנאמנות וההישארות בגולה הן דבר היפוכו. גם באולם זה נמצאים חברים שהיו חברי ועדים בחוץ-לארץ, נואמים, סטיריס, עסקנים מרכזיים, מדריכים. כרגע הם במערכה שלנו, ושם נשארו — לא

נאמר הפחותים ביותר, החלשים ביותר — אבל ודאי שחסרים לנו שם פוחות הדרכה. וכשום כך אין למפלגתנו בגולה האפשרות למלא תפקידים גדולים להנהגת היהדות. מבחינת הבגרות אין כל תקווה שתנועתנו תוכל לעמוד שם במקומה הראוי. מפאן חזיונות קשים בתנועת הנוער החלוץ שלנו. גורל סידור משקים נמצא בידי בני 18—20, שהשפלתם, חינוכם והכשרתם הארץ־ישראלית חלשים למדי. ועליהם לעבוד בין אויבים. נחשולי קומוניזם, התבוללות, קרניזום. עם כל זה עליהם להילחם, מלבד אשר יש להתפונן לארץ, לנהל ועדי קיבוצים, לפתור שאלות אידיאולוגיות. כל זה על שכם דור חלש מאד מאד.

מפאן מסקנות אחדות לגבי אפשרויות ותפקידים המחכים לנו בגולה. היה זמן שחובתנו היתה להסתיר פנינו מן הגולה. היה עלינו לכבש את פנינו בקרקע המולדת. לעשות את ארץ־ישראל מחלום למציאות. ועורתנו לגולה היתה אז בהליכה לארץ־ישראל, כדי להיות מה שהננו. זה היה הדבר היחידי שיכולנו לעשות ואשר עשינו. לקחנו אז מהגולה כמעט כל מה שהיה לנו לקחת. והיינו רשאים לעשוק את הגולה. הוצאנו ממנה כל בעלי־כוחות. והנה באו ימים אחרים. היום אנו החזקים, המבוססים, העשירים בחומר. הננו עשירים גם בנכסים רוחניים לגבי הגולה. והנה פיוס, כדי להבטיח את עצמנו, ולא רק מתוך רגש רחמים לגולה. אין לנו אלא לכוון את פנינו לגולה. יש להבין כי הגולה של היום היא ארץ־ישראל של מחר. אלה שאנו מדברים עליהם היום בביטול ובזלזול — הם יהיו מחר את ארץ־ישראל. מהם יצאו פוחות הבנין. מתוך דאגה למה שיהיה מחר בארץ עלינו לשוב ולהושיט יד אל הגולה. הסכנה הגדולה הצפויה לתנועת הפועלים היא סכנת רמת ים, שתי רמות: ציבור אחד ותיק ומושרש בארץ, נבדל ונפרד במשקיו, בקיבוציו, בשכבותיו העליונות; הוא יתחיל להביט על החלוץ הבא כמו שהביטו האכרים עלינו כשבאנו אנו. מאידך גיסא, הפועל החדש לא ידע את יוסף. לא ידע את הירושה שהוכנה לו, לא ירצה לקבלה. לא ירצה להיכנס אל המערכה. בהתלכדות הגמורה בין השכבות, בברית האחים בין הפוחות הראשונים לפוחות הצעירים — תלוי גורל התנועה. או שתהיה תנועה שתוסיף נדבך על נדבך, תעשיר את הדור הזקן בכוחות נוער ותצייד את הדור הצעיר בעושר רוח, בנסיגון חברים ותיקים — או שניפשל ונתפורר וכל כיבושינו יהיו למרמס, וכל דמגוג ואויב יוכל לנעוץ חרב בכל תנועתנו.

האדמה קשה ורלה. ועם זאת במידה שמתר לי להסיק מסקנות, אני מחפה

ליכול נפלא. אם הדור בגולה הוא דור יתום. חסר השפלה הכשרה תרבותית. הרי

ישנם פוחות דוחפים, הדוחפים את הדור בגולה למעשים שגם המשכילים לא היו מסוגלים להם. הדור מבקש הוראה והדרכה מאתנו, אינו מביט עוד על ארץ־ישראל כמו שהביטו עלינו חברינו לפניו. היה זמן שהביטו על חבר ארץ־ישראלי כעל ילד־שעשועים או כעל בן סורר ומורה, ותמיד היתה ארץ־ישראל מתקוממת: כל ציר מארץ־ישראל בקונגרס, בוועידה עולמית, היה כמכביד, כמקלקל יחסים: תמיד תובע, תמיד בלתי־מרוצה, מכריח את התנועה ללכת בדרכים שאינן רגילות. הארץ היתה צעירה ורכה ודרשה לעצמה הגמוניה, הרגישה את עצמה מבוגרת; בעוד שהתנועות בגולה ראו את עצמן בעלות סמכות ומבוגרות, וקשה היה להן לקבל מרות. בא שינוי גדול. הגולה פולה, הגולה החלוצית, הנוער הציוני־סוציאליסטי זקוק למרות, למצוות, למורי הוראה. הגולה מוכנה להכיר בהגמוניה של ארץ־ישראל. התנועה בגולה מחכה שארץ־ישראל תשליט את עצמה בכוחות גדולים. הנה יש בית־ספר עברי בגולה, בעל ערך עצום בשביל עתידנו. החלוץ הטוב ביותר בא מבית־הספר העברי. אולם בית־הספר הוא כיום עני ומפגר, הוא זקוק לעזרה מן הארץ. גם „החלוץ“, „העובד“, „הפועל“, תנועות הנוער, מחכים להדרכה שתבוא מארץ־ישראל ותוליך אותם לארץ דרך הכשרה, ארגון בקיבוצים, לימוד־עברית עקשני. גם היום אנו מוצאים איים ירוקים של תרבות קנאית, דיבור עברי מוחלט. יש התחלות. הדבר תלוי באיזון מידה ימצאו פוחות חלוציים שירצו לחיות את חיי הגולה, למלא חובה כלפי הגולה שהיא גם החובה לארץ־ישראל.

ומלים אחדות על העבודה הזאת בקשר עם המצב הנוכחי. התחלתי את דברי על שעת־הנסיין הקשה. אנו רק נכנסנו לתוכה ואיננו יודעים אם שעת־הנסיין קצרה היא, אם נשבור מיד את המנעול מעל שערי העליה או שהשעה הקשה תהא ממושכת. הננו נכנסים וצריכים להיפנס למערכה כבדה. שאלה היא באיזון מידה, יעלה בידינו לגייס את ציבור הפועלים ואת הישוב, באיזון מידה נוכיח שהוסר עובדים מעכב את בנין המשק. אך יש צד אחד חשוב מבנין המשק. עלינו לרעת מה קרה בינתיים. איזה שינוי רדיקלי בא בערכה של ארץ־ישראל לגבי הגולה. עד לפני זמן קצר היתה ארץ־ישראל באופן היותר טוב אידיאל, חזון. עכשיו חדלה להיות חזון. היא נפסכה ללחם בשביל הגולה. בקונגרסים היו קוראים לארץ־ישראל עבודת־העתיד ולעבודה בגולה „געגענווארטס־ארבעט“ (עבודת ההוה). בינתיים הפכה עבודת ארץ־ישראל בגולה „געגענווארטס־ארבעט“, ואיננו יודעים כיצד נכנה עכשיו את עבודת הגולה בשביל הגולה. זהו השינוי הקובע את יחס העם לארץ־ישראל. לו אמרנו לפני

שלוש שנים שארץ־ישראל תקלוט 20.000 נפש לשנה היו אפילו מכסימליסטים שבעים רצוף. והנה העלינו בשנה אחת 40.000 נפש. ולולא המעצורים מן החוץ יכולנו להעלות עוד ועוד. ודבר זה אומר ליהודים מה עלולה להיות ארץ־ישראל. ועכשיו הונף הגרון על התקוות. העם שעמד בנסיגנות קשים ופּתאומיים. בכשלוֹן העליה הרביעית. במשבר 1926—1927. ביציאה מן הארץ. במאורעות אב. כאשר כפעם בפעם עמדה אמונתנו להישבר. — ספק אם יחזיק מעמד כעת ויוכל להחזיק באמונתו בשעת אכזבה כזאת. ולפיכך תפקידנו הגדול הוא מלחמה בלתי־נרתעת על עליה. לא רק על ידי עבודה פוליטית ולא רק על ידי אסיפות־מחאה. אלו אינן כל כך קשות. המצב מתייב מ ש ט ר מסוים. יחסים ציבוריים מסוימים. גישה מסוימת לעולה וגישה מיוחדת לגולה. בלי משטר מסוים של מלחמה לעבודה עברית. בלי שמירה על איחוד הישוב. אפילו במחיר קרבנות. לשם בידוד החותרים תחת העבודה העברית — לא יעלה בידינו ולא־כלום. אין יפה מזה להישבע אמונים לעליה. חוץ מ„האור“ והפרקציה אן בישוב איש מעיז לדבר נגד עליה. אבל משטר עליה בישוב אינו מן הדברים הקלים. הוא מטיל חומרות. הוא מחייב נכונות להכאיב לעצמנו יותר. לשלם קרבנות בעד העליה. הוא מחייב יחסים אחרים בין שכבות בהסתדרות. מחייב יותר השנאה. לא ליצור שכבות מיוחסות בהסתדרות. הוא מחייב יחס אקטיבי לגולה. חרדה למה שנעשה בה. ידרשו לא רק עשרות שליחים לחוץ־לארץ. אולי תצטרך ההסתדרות לנייס מאות חברים וגם חברות. המטבח האומלל בקיבוץ ההכשרה גרוע מפל מטבח בארץ. מצב החולה בקיבוץ הכשרה קשה ממצב כל חבר בקופת־חולים שלנו. נחוצים לנו אנשים לא למלחמה בעד הַבְּרֵאיוֹם. כי אם להעלות ארוכה עברית במקומות החלשים ולכבוש כיבושים בשביל התרבות העברית. תנועתנו תיתבע ותתבע. ובמידה שתגדלנה האפשרויות תגדל התביעה לתפקידים גדולים בגולה. ולא רחמנות ולא פילנטרופיה יש בזה. גם הרחמנות והפילנטרופיה יפות וטובות. אך בדאגה לגולה יש קודם כל דאגה לעצמנו. לארץ־ישראל עצמה. הדאגה לגולה היא כיום הדאגה לבנין העם והארץ.

2

עמוד 131. שורה 28: „סכנות מרובות אורבות לנוצר העברי הארץ־ישראלי. בחלקו הגדול אינו מסתפק באפשרויות החינוכיות שיש לו בארץ. הוא נושא את עינו ל„השתלמות“ בחוץ־לארץ. משמעו של דבר: קרייריזם. בריחה מהתפקידים

הקשים שהארץ מציגה ליהודי הצעיר, השתמטות מן החיים הפשוטים שהארץ מאפשרת".

על נושא זה הרצה ברל באסיפת הנוער שנקראה על ידי ועד הקהילה ליהודי ירושלים, אור לד' באב תרצ"ד, 15.7.1934 (לפי הסטנוגרמה של י. מימון). הדברים לא פורסמו עד כה.

הליכה לכפר

אולי זאת היא הפעם הראשונה בתולדות קהילת ירושלים, שועד הקהילה מסדר אסיפה מיוחדת לשם דיון בשאלת ההליכה לכפר. אולי זאת היא הפעם הראשונה בתולדות הקהילות בארץ-ישראל, בימי הישוב החדש, ואולי זאת היא גם הפעם הראשונה שעל במה אחת מזדמנים בימים מרים אלה, בימים של פירוד לבבות, אנשים השייכים לזרמים שונים בישוב, כדי לדבר על ענין אחד ולהתנבא כמעט בסגנון אחד, אפשר לברך „שהחיינו“, אבל מאידך גיסא זה גם מוכיח שבאנו, כנראה, מים עד נפש, אם באנו לידי כך שיש צורך לכנס אסיפות ולדבר על דברים שהיו נחשבים לפעמים כדברים פשוטים וראשוניים.

חברים צעירים! אינני יודע מה אתם חושבים בלבכם על אותם האנשים המשונים, שבזמן כזה, בשעה שהחיים בעיר הם כה נוחים, והרבה אנשים שהיו קודם בכפר עוזבים את מקומותיהם והולכים לעיר (ולא לכל עיר ילכו: עוזבים את העיר ירושלים והולכים לעיר אחרת, מקפירים את העבודה פה והולכים לעיר אחרת, שבה החיים הם אולי יותר קלים ונוחים ומשכים יותר מאשר פה), אם בזמן זה אומרים הם לכם: עזבו את העיר, לכו לכפר, לעבודה הקשה, לעבודה שאינה משתלמת כל כך! בשעה שכאן מאיר לכם חלום ללמוד עוד מעט אנגלית, לפספס קצת בשפה זו, בתקוה לקבל פעם משרה, להיכנס למשרדי הממשלה, לחזור בין אנשים „הגונים“, הלבושים הרבה יותר טוב, שהרבה תענוגות פתוחים לפניכם, מה האנשים האלה רוצים מעם? מה הם באים לדבר אליכם בשם העם, בשם החלוציות ובשם בנין הארץ? והרי במשך שנים רבות הורגל הנער הארץ-ישראלי לכך שענין זה של חלוציות הוא ענין בשביל אנשי הגולה: הללו אין להם מה לעשות בגולה וגם פה אינם יכולים להסתדר יפה, ואם הם רוצים לעלות לארץ הרי הם צריכים לשלם את המחיר הזה של עבודה וחלוציות, להתרגל שם בגולה לעבודה בכדי שיוכלו לקבל סרטיפיקט ולהשחיר את ימיהם כאן, אבל למה לנוער הארץ-ישראלי ללכת דוקא

לעבודה? לו יש הרבה אפשרויות בארץ, ואם אינן בארץ, אפשר למצוא אותן בחוץ-לארץ. כי הנה בשעה שהנער העברי בגולה מתחבט ומתיטר בכל מיני יסורים בכדי להגיע לשערי ארץ-ישראל, מעסיקה את הנער הארץ-ישראלי הדאגה איך להגיע לחוץ-לארץ. היו ימים שגם ההורים היו עוזרים לו בזה, היו מלמדים אותו צרפתית ודאגו איך לשלוח אותו לאמריקה, לאוסטרליה ולאפריקה; שם היו מכרות-זהב, שם לא צריך היה לחיות כאכזר בארץ-ישראל. עכשיו הגיעו ימים שבארץ נעשה יותר קל. אין בני הארץ צריכים לברוח לחוץ-לארץ בכדי לחיות חיים קלים. ילדים עברים גומרים גימנסיות ובתי-ספר תיכוניים אחרים בארץ. והעיקר הוא שתהיה תעודה בכיסו של הנער, הפותחת לפניו כל מיני אוניברסיטאות ואת כל העולם כולו, את כל בתי-הקפה ואת כל בתי-הריקוד. אם בארץ-ישראל יהיה צורך ברופא או בעורך-דין יעשה חסד אתנו, ישוב אלינו ויקבל כאן משרה וירויח רנחים טובים, ואם ארץ-ישראל לא תתן לו משרה הגונה, יהיה את חיי האמריקני הארץ-ישראלי בחוץ-לארץ, כמו שהרבה מילידי ירושלים ויתר קהילות הקודש מוסיפים לחיות במשך שנים רבות והם מתהלכים שם ומתנדרים ביחוס מיוחד של ילדי ארץ-ישראל.

והנה במצב כזה באים אליכם אנשים ואומרים לכם: ילדים! תחשבו על דרככם, תחשבו על חייכם ותתבוננו אם אתם הנכם עלים תלושים מן העם, אם הנכם דבר-מה שאין לו קשר לא עם היסורים של העם, לא עם תקותיו ולא עם בנינו, או אולי בכל זאת יש לכם חלק בדבר הזה ולא לחינם לימדו אתכם מורים ודיברו אתכם במשך שנים רבות על עם, ארץ ומולדת! האם היו אלה דברים בעלמא או גם תוכן היה בהם? אם היה תוכן, הרי זה גם מתייב. התוכן הזה אומר: יש חשבון חיים של פרט ויש חשבון חיים של כלל. אני יודע שבבתי-הספר שלנו מדברים הרבה, כמובן, על לאומיות ועל גורל העם ועל זכויות העם ועל תקוות העם. אבל האם גם מדברים אתכם על ההווה של העם כיום הזה, על ההווה שלו בחוץ-לארץ ועל ההווה שלנו בארץ? אולי רבים מכם נהנים בחייהם, אולי מורגשת בביתכם הקלה חמרית, מצב של גיאות, של רנחים, קוניזנקטורה ופרוספריטי, יתכן שכל המצב הזה הגיע לבתיכם ויתכן שבבתי הוריים המצב החמרי הוקל קצת, יש יותר רנחים ויש לכם יותר תקוה להגיע למשרה ולעלות בסולם החברה. אבל הייתי רוצה, ילדים, שתחשבו גם על הצד השני של המטבע: מה היא העליה הזאת, האם היא עליה אמיתית של בנינו בארץ, האם יש בזה ממשיות, הבראה, התגברות, האם אנחנו הולכים ומתבססים כאן בארץ הזאת, או יתכן שהפריחה הזאת היא פריחה מדומה, פריחה חיצונית, לא

פריחה של התוצרת. כי אם של הצרכנות. הצרכנות בארץ פורחת. ההוצאות גדולות. תענוגות החיים הולכים אולי ומתרבים, אבל האם מרבים אנו להכות שרשים כאן באדמה? זו היא השאלה. אם נחפוץ לראות נכוחה, נינכח שיש הרבה סימנים המראים לנו כי הגידול שלנו בארץ עכשיו, אותם הבנינים הגבוהים הרנחים השונים הם רנחים מפוקפקים. רנחים שהעם איננו נהנה מהם, אולי רק מעטים נהנים מהם, והשכר הזה יוצא לפעמים בהפסד קשה מאד. כולנו שמחים לכל התעשרות שלנו בארץ, אנו שמחים לכל הון הנכנס לארץ, אנו שמחים לכך שהחיים בארץ נעשים יותר קלים, שהעובד יכול לאכול לחם לשובע. אבל לפעמים צריך לראות מה הוא הרנח הזה בארץ. האם זהו רנח מפני שהאדמה הגבירה את תנובתה לעובד, מפני שהתעשייה פורחת וכובשת שנקים חדשים או שהרנחים באים ממקורות אחרים לגמרי? צריך לראות אם הרנחים באים מזה שרוכשים אדמה חדשה, שמקימים מושבות. משקים ופרדסים חדשים, או שאולי הרנחים הם מפוקפקים. נדמה שהרנחים שלנו עכשיו הם לא פרי של כוחות יצירה, לא פרי של התרבות התבצרות העובדים, אלא רנחים העוברים מיד ליד ויוצאים לבסוף מידינו. אם, למשל, מגרש אחד בעיר עובר דרך עשר ידיים, מרויחים אמנם עשרה אנשים מזה, המגרש מתיקר, כל סרטור וספטר שהתעסק בהעברת המגרש הרויח; הוא עצמו מסור אחר כך את הכסף שלו בארץ ובחוף לארץ. אולם השאלה היא, אם עם ישראל מתעשר על ידי זה, וצריך להגיד, שלא יתר על כן, עם ישראל מתולדל על ידי „רנחים“ כאלה. זהו עושר השמור לעכו לרעתו. עשרות יהודים בודדים עושים כאן רנחים על חשבון זה שמיליונים יהודים בגולה נמקים בעָנים ובאמונם וחולמים לבוא לארץ־ישראל ומוכנים לשלם בעד זה קרבנות גדולים. בעקב צרת המיליונים האלה ושאיתם החזקה להיאחו בצפרניהם בארץ־ישראל ובאדמתה בעד כל קרבנות שבעולם יכול מספר קטן של אנשים לחיות בארץ, להתעשר ולהרויח כל זמן שהגלגל הזה מסתובב. הרוצים אתם להיות שותפים לרנחים הנבזים הללו, לחיים הריקים האלה או ברצונכם להיות בין אלה הבזים את הארץ בשביל המוני היהודים שיבואו הנה. חיים וייצמן אמר פעם: כיצד יודעים מה זאת עליה מועילה לארץ־ישראל, מה זאת עליה ציונית ומועילה — ומה זאת עליה לא־מועילה. כי אם מזיקה? הוא אמר: עליה אמיתית ומועילה היא זו הפותחת את השער בשביל עוד עליה שלאחריה. עליה שלילית היא זו הסוגרת את שערי הארץ בפני היהודי העומד מעבר לשער ומתדפק עליו. ואם הקרן הקימת לישראל קונה אדמה ומאפשרת על ידי זה למספר יהודים לעבור מחיי אריר ומחיי תלישות לחיים מעורים

בארץ ולהכות שרשים בקרקע, הרי על ידי זה היא לא רק מבססת מספר יהודים בארץ, כי אם יוצרת בסיס שעליו יוכלו אחר כך להתקיים מאות ואלפים. אבל אם יהודים הולכים ומוציאים קרקע אחד מידי השני ומפקיעים את השער ומרימים את המחיר, הם, לכאורה, בונים דבר־מה, אבל למעשה לא רק שאינם בונים כלום, כי אם על ידי הפוליטיקה הקרקעית שלהם ועל ידי רדיפת הבצע הם סוגרים את שער־הארץ בפני אלפי יהודים.

יש תקופות של אינפלציה בפוליטיקה של המטבע בעולם. יש מין שיטה פיננסית כזאת המורידה את מחיר המטבע, ובני־אדם שמחים: יש להם הרבה כסף, הרבה מיליונים של מקרים. אבל למעשה מחירים של מיליונים אלה הוא אפס, משום שאת ערך הכסף מעריכים במה שאפשר לקנות בשבילו. בימי אינפלציה ערך הכסף יורד וכל אחד יש בידו סכום גדול של כסף, אבל הסחורות, החפצים מתיקרים והולכים. אנו עושים עכשיו בארץ־ישראל מין אינפלציה. מרויחים, מצלצים במטבעות, במטבעות רבות, אבל גורמים לידי כך שהכסף של היהודי הנמצא בחוץ־לארץ או של היהודי הבא כבר לארץ, או של הפועל הנמצא בארץ, שזה הרבה פחות ממה שהיה שזה קודם. אם מקודם יהודי שבא ארצה ובכיסו 500 לירה היה יכול לקנות מגרש ולבנות בית עליו, עכשיו נחוצות לו לשם כך 5.000 לירה. אלה הן התוצאות של הפוליטיקה הפיננסית שיהודים מנהלים עכשיו בארץ־ישראל. ואם לא די ליהודים מה שהם עושים, הרי באה עוד הממשלה ו„עוזרת“ להם. בצמצמה את העליה ובמנעה הכנסת ידים עובדות לארץ יוצרת הממשלה מצב כזה שכל אחד בישוב הרוצה „להסדר“ וליהנות מאיוו פריבילגיות מתוך הסבך הזה יכול להתפרנס מעבודות קלות, ואין בישוב יותר לחץ של המונים יהודים המבקשים עבודה. ואם לא די בזה שהממשלה מצרה את צעדינו ושוללת מאתנו אפשרות של התבססות ממשית בארץ בעבודות השונות מתוך חוסר פועלים עברים ושעל ידי כך נדחק הפועל העברי ממילא מעבודות ציבוריות שונות, מעבודות הממשלה, גם מעבודות במושבות המעורבות ואפילו במושבות החדשות שחשבנו אותן למבוצרות בשביל הפועל העברי; ואם לא די בזה, הרי באה שערוריה חדשה, היחס של האכר, החושב שבא הרגע לפרוק מעליו את העול של העבודה העברית. עכשיו ניתנה בידו אמתלה מצוינת בכדי להסתלק מעול זה. תמיד היה הפועל העברי יותר יקר מהערבי, הוא גם מעיז פנים יותר. בעל רגש כבוד, זקוף קומה; ותמיד היה יותר נוח לאכר ולנותן־עבודה בכלל לעבוד עם פועל שהוא בבחינת עבד ומשרת, היודע להחניף לבעל־הבית שלו, לקבל סטירה ולשתוק. עכשיו כשפועל

עברי מחוסר-עבודה איננו בנמצא והמשק טובל מחוסר הפועל העברי, עכשיו נמצאו כל מיני אמתלאות בכדי להחריב באופן גלוי בלי בושה ובלי פחד את העמדות שנחשבו עד עכשיו לנחלה איתנה של הפועל העברי.

ואם אתם חושבים שזוהי הצרה האחרונה, הרי עלי להגיד שיש צרה עוד גדולה ממנה. עד עכשיו דיברנו על הכוחות החיצוניים שהם שוגים וחוסאים במצב הזה. דיברנו על הספסרות שבארץ, על יחס הממשלה ועל נותן-העבודה המתנכר. אולם אל תחשבו שהפועל העברי הוא חף מפשע. אם הפועל העברי במושבה איננו מבין את צרך העמדה הזאת ואיננו מוקיר אותה ואיננו מוכן להקריב קרבנות בשביל לשמור עליה, מפני שרצנע יש לו במקום אחר עמדה יותר קלה ויותר נוחה, שפעת יותר קל לו לעבור מעבודה פשוטה לעבודה מקצועית, מן הפפר אל העיר, מחיי עבודה קשים לחיים קלים, והוא אומר: מה חטא יש בזה, גם אני רוצה לחיות, גם אני רוצה לחסוך קצת כסף — הרי שמבחינה פרטית אי אפשר לטעון כנגדו ולא-כלום, אבל הרי הפועל שלנו אמר כל השנים שהוא חלוץ, חלוץ האומה, שהוא סולל דרכים חדשות לאומה, ואם הוא מספיק היום הזה את עמדת העבודה העברית במושבות, מוניח אותה ומשאיר אותה לידים אחרות, הוא מתחייב בנפשו ובנפש תנועת הפועלים ומפסיד עמדות, שאחר כך לא יוכל לכבוש אותן. ואם ברצוננו לשנות את המצב הזה, לא די שנצטק חמס כנגד אחרים, כי אם נצטרך לראות מה נוכל בעצמנו לעשות. עשינו בחדשים האחרונים הרבה במלחמתנו למען העבודה העברית. גייסנו חברים ממשקים, ממסדות, מעבודות מקצועיות, הם עזבו את מקומות העבודה שלהם והלכו לעבוד עבודה קשה בפרדס במחיר נמוך. גייסנו חברים שיש להם בעצמם משקים מסודרים בדגניה, בעין-חרוד ובנהלל והם הפקירו את משקיהם שסבלו בלאו הכי מחוסר ידים עובדות הלכו התיצבו בשורה בשרון כדי לשמור עד כמה שאפשר על העמדות של העבודה העברית שם, כדי שהעמדות האלה תישמרנה בשביל עולים חדשים. מאות חברים הלכו ועמדו במשמרות, בידעם שהמשמרת אינה חוקית, כי ממשלת המנדט עשתה יד אחת עם האכר המתנכר והכריזה את המשמרת בלתי-חוקית והשתמשה בכל הזדמנות כדי לשבור אותה ולשלוח את חבריה לבתי-הסוהר. בבית-הסוהר בירושלים מתענים טובי חברינו מפועלי כפר-סבא שניהלו את מלחמת העבודה העברית בכפר-סבא ונדונו ונשפטו לכמה חדשים של מאסר. אבל אם אתם חושבים כי מלחמת המשמרת מספיקה והתכוננות ללכת למאסר מספיקה, הרי אינכם אלא טועים. גם המלחמה הזאת היא חשובה, מכיון שאותה המשמרת השקטה, שבה אין הפועל העברי עושה שום

מעשר־אלמות, כי אם רק מרים דגל שעליו כתוב: „בל תנשלו את הפועל העברי, אותה המשמרת השקטה וזעקת עד לב השמים ומביעה את כל הטרגיות וכל האסון שבחינו. היא אומרת שכאן מתחילים להכין לנו את כל אותם החיים הידועים לנו מן הגלות. חיים של תלוש מהקרקע, ששרשיו באויר, תלוי על בלימה, חיים של עם מנושל מכל פרנסות פרודוקטיבות; כי גם כאן בארץ, כאן במולדת, במקום שהאמנו שתהיה לנו קרקע תחת רגלינו, גם כאן אורבת הסכנה של גלות חדשה, כלומר, של חיים לא בריאים, לא מבוססים, חיים ללא קרקע וללא עבודה פרודוקטיבית. את כל זה אומרת המשמרת. אולם המשמרת הזאת אינה מספיקה בשביל להילחם למען העבודה העברית. אנחנו צריכים גם להוכיח שאנחנו מוכנים בחיינו אנו למלא כל חלל ריק. אם הממשלה אינה מאפשרת לנו להכניס את מספר הידים העובדות הדרושות לנו, הרי חובתו של כל אחד מאתנו למלא את החלל הריק בכל אשר יוכל. וכל ילד, כל נער וכל צעיר יכול למלא כאן תפקיד חיוני. ראינו במשך ימי חופש הפסח איזה תפקיד חיוני מילאו אותם מאות תלמידים שעבדו בעבודת הקטיף. במשקים בעמק מתקרב בציר גדול ומוצלח. אולי המשקים שלנו לא יתעשרו מזה, אבל הבציר יוכל לאפשר להם לאכול השנה לשובע. אולם חסרות ידים עובדות בשביל הבציר. לא רק בשביל העבודות הקשות, אלא אפילו בשביל העבודות הקלות של הבציר חסרות עכשיו ידים עובדות. ובמצב כזה יכול כל נער וכל צעיר, כל נערה וכל צעירה למלא תפקיד. אם הם פה בארץ־ישראל, אם הם חניכי בית־הספר העברי, אם אינם זרים לעמם, ליסורים של עמם ולתקנת עמם, אזי כל אחד מהם איננו רשאי לשבת בחיבוק ידים ולהצטרף למחנה הפרויטי והבטלני הגדול ההולך ונוצר עכשיו בארץ. איננו רשאי להצטרף אל אותו המחנה הגדול המשמש כבר גשר להתבוללות חדשה בארץ־ישראל. התבוללות מסוג של המתיונים בימי הבית השני, יש כבר בארץ זו צעירים. לא רק אלה שהתחנכו בבתי־הספר של המיסיון ובבתי־ספר לועזיים, כי אם גם הרבה. עשרות ומאות, מיצאי בתי־הספר העבריים, שבכל חייהם, בכל האמפיציות של חייהם ובכל הקרנזה של חייהם הם משתדלים להסתגל לעם השולט וללשונו של העם השולט ולסגנון החיים שלו הם חושבים שבוה הם מתעלים לגזע יותר נעלה מאשר אנחנו היושבים בחושך. ואם יש ממש בחינוך, שקיבלתם בבית־הספר העברי, שאתם מקבלים בהסתדרויות הנוצר, הרי אל יתבטא זה רק בכינוסים, בשעשועים ובספורט. כי אם באותו הדבר הרציני של הצטרפות לעבודה, לאותו המחנה שהעבודה היא אצלו שאלה לחיים ולמות. אתם נדרשים לכך לא רק לערב זה, ולא רק לימי החופש, כי אם זוהי

הדרישה האמיתית — שלא אני דורש מכם, כי אם גורל ישראל ועתידכם אתם דורש מכם. יתכן שרבים מכם חושבים שעכשיו בארץ יש נמל ויש חברות בין-לאומיות, ויש גם תקווה למשרות שונות, והלחץ שהיה קודם לפני שנים אחדות על רוב הצעירים העולים, הלחץ של מעבר לעבודה איננו עכשיו; אפשר שנער עברי יעשה חשבון, שהנה כל עורכי-הדין בארץ מרויחים יפה, כנראה שיהודים אהבים להישפט, כל הרופאים בארץ מרויחים יפה, כנראה שיהודים אהבים להתרפא, יש מסחר רב בקרקעות, משרדים של תיווך בקרקעות שורצים לרוב, יש תקווה למשרה, למה איפוא ללכת לעבודה חקלאית בכפר? אבל אם אתם עושים את חשבון עולמנו ואת חשבון עתידכם לא רק לשעה קלה זו של גיאומה, — שאין יודעים כמה תארך, כי בכל שיטת חיינו אנו מקצצים אותה — צריכים אתם לדאוג גם למחר וגם למחרתים, גם לימי התבגרות ולשנות עמידה שלכם. ואז תבינו שכמו שבכל העולם כל המעמד הזה של לבלרות ושל עורכי-דין, של האינטליגנציה — את הדוגמה הבולטת נתנה יהדות גרמניה, שבנתה את כל עתידה על התעודה האוניברסיטאית. על המקצוע החפשי ועל ההצלחה במסחר, — כשם שבכל העולם המעמד הזה הולך ונחרב ברגע שעולים כוחות כלכליים חדשים, הדוחקים אותו החוצה, ככה גם כאן בארץ, כאשר לא יהיו לנו שרשים בקרקע, בעבודה בריאה ובמשק בריא, קיזמנו לא יהיה קיום ועתידנו לא יהיה עתיד.

יחשוב כל אחד את חשבונו הפרטי, יחדיר את עצמו בהכרת חשיבות החיים על ידי הצטרפות למפעל בעל ערך, יחשוב כל אחד את חשבון העם שממנו הוא בא, שבכוחו בא הוא עצמו או אולי באו הוריו לארץ, יחשוב גם על אלה שהם עוברים בגניבה את גבולות הארץ והם יושבים בעכו ועכשיו ובבתי-סוהר אחרים, גם כאן בירושלים (בבתי-הסוהר בירושלים תמצאו פלואים יהודים, אנשים ונשים, היושבים שם בגלל „החסא“ היחידי הזה שניסו לחדור לארץ מבלי לקבל רשיון מן השוער). אם כל אחד ידע שגורלו קשור לא בפראזיאולוגיה הציונית, אלא באותה המלחמה הנואשת שהעם מנהל אותה לחיים ולמות במשך כל הדורות שלפנינו, כי אין לו כל מוצא וכל שער, אלא אותו הסדק הקטן המוביל לחיי העבודה בארץ, אז אני בטוח שלמרות שלחלקו הגדול של הנוער הארץ-ישראלי ישנה מסורת רעה, שהוא השלים עם זה שהתפקיד החלוצי יפול על כתפיו של הנוער בחוץ-לארץ והוא יקטוף את הפרי, למרות שהנוער הארץ-ישראלי במשך עשרות בשנים מימי ביל"ו, העליה השנייה העליה השלישית נתן רק קומץ קטן של נוער חלוצי, שנכנס בעצמו ובגופו לחיי

עבודה בארץ, — בטוח אני שהכרה זו של שיתוף עם חיי העם תהא מוכרחת להביא לשינוי נמרץ בחיי הנוער. הוא ידע שבריחתו לחוץ-לארץ כפיכול לשם תורה ולשם מדע, אבל בעצם לשם קריירה, שהבריחה לחוץ-לארץ, ההתאחזות במשרה הקלה שנפתחת, יש בה משום רישוש ודלדול וטשטוש קיומנו הכלכלי בארץ. הוא לא יוסיף ללכת באותה הדרך שבה הלך הנוער ממאה-שערים, מבתי ההונגרים והעיר העתיקה וכל ק"ק, שהספיק לכל הגולה שוחטים, חונים ושמשים וכל מיני כלי-קודש, אולם לא יכול להספיק לארץ-ישראל קומץ קטן של אכרים, הוא לא יוסיף ללכת באותה הדרך שהלכו בה בני אכרים שעזבו את כל העמל של הוריהם והלכו לאוסטרליה, לאפריקה ולאמריקה, בדרך שהלך בה הנוער מבתי-הספר התיכוניים, שהלכו לחוץ-לארץ ובינתיים שכחו את הירושה שנתן להם המורה העברי, שכחו גם את הספר העברי, ורק באסיפות ובהזדמנויות של פיבודים הם נזכרים שהם יוצאי מחזורי בתי-הספר העבריים בארץ ומופיעים כמיוחסים. אני מקוה שדרכים אלה לא תהיינה עכשיו דרכי של הנוער הארץ-ישראלי, הוא ירגיש שהוא חייב, ראוי ומסוגל לשאת בעול המפעל ובעול הבנין החלוצי של ארץ-ישראל לא פחות מאשר הנוער הבא מחוץ-לארץ.

ג

ל. קודמיי-קודמוי-נו-

1

עמוד 162, שורה 2: „תערוכת העתונות — מפעל תרבותי שזמן הראוי שהפך ממעשה ארעי למוסד קבע“.

בתקופה ההיא נערכו שתי תערוכות על ידי ז'למן פּוּבּוּנר, מאסף העתונות הארץ-ישראלית. בזה דברי ברל בתערוכה השניה (בייא באייר תרצ"ה בתל-אביב) שפורסמו ב„קובץ מאמרים לדברי ימי העתונות בארץ-ישראל“, בעריכת דויד יודילוביץ, כרך ב', עמוד 194.

בתערוכת העתונות

לא ההרצאה פה עיקר, אלא התערוכה. ואין ההרצאות באות אלא לשמש את התערוכה העתונית, הראויה באמת שימשו אותה וילמדו הימנה. ואכן, עשויה תערוכה זו ללמד אותנו לא רק דעת העתונות הארץ-ישראלית וקורותיה, אלא גם...

צניעות. נכנס אדם לאולם התערוכה, ואפילו הוא רואה עצמו למדן, פיון שהוא מתחיל להתבונן מיד הוא מפיר בעצמו כמה עוד יש לו ללמוד וללמוד. הנלמד? קירות התערוכה ומוצגיה אומרים לנו כי יש ויש ללמוד, לחקור, לדעת, ולא רק על עתונותנו כשהיא לעצמה, אלא גם על ישובנו וקורותיו. מה שהושקע בשטח אדמה זה ראוי שיתקר. ועדיין אין לנו שום ספר רציני אשר יספר את תולדות ישובנו. אין לנו אוסף-חומר רציני הראוי לענין.

אולם בשעה מאוחרת זו לא אטריח אתכם בדברים ארוכים ולא איגה אתכם במחשבות נוגות, אין פונתנו הערב אלא לעסוק קצת בפרסומים-מלים. למי כל חמדת פבזנר וכל עמלו וטרחו, אם לא לנו העתונאים, אשר את מעשי ידינו הוא מקיים ומשמר שלא תשלט בה — לפחות כל כך מהר — פליה ושכחה? מן הראוי איפוא שלא נהיה פסויי-טובה ונטה גם אנחנו שכס לטרחו ולעמלו. ולכבודה של התערוכה ולכבודו של ז. פבזנר אסתפק בשעה זו בשתי-שלוש מחשבות קטועות:

השנה מלאו 75 שנים לעתונות הארץ השנה מלאו 75 שנים למעשה ישובי ראשון שלנו — לראשית בנינה של מוצא הקטנה. פבזנר, שומר העתונות, הוא גם שמר את העתונים הבלים שבהם נשתמר זכר ימי מוצא הראשונים הרפתקאותיהם. קרבת שני התאריכים הללו אינה דבר שבמקרה: עדות היא לקשר העמוק שבין העתון הארץ-ישראלי לבין המפעל הישובי, בין הספרות העברית לבין תקומתנו הלאומית. וכשם שאין זה מקרה שזה שלושים שנה מזונג האת עם העט ומזונג הספר עם המחרשה, כך אין זה מקרה שזה האיש יואל משה סלומון, אשר יסד את „הלבנון“, העתון הראשון¹ בארץ-ישראל, הוא אשר היה גם מיוצרי השכונה הראשונה — נחלת-שבעה — בירושלים החדשה, ומיוצרי המושבה הראשונה בארץ — פתח-תקוה, בטרם התחילה תנועת ההתישבות.

התערוכה פורשת לפנינו לא רק את הקשר שבין העתונות לבין הציבוריות ותנועותיה, כי אם גם את הקשר שבין העתון והספר. מן הנוסח הטוב הוא לבכות על שהעתון „אוכל“ את הספר. לאור הדברים שאנו רואים כאן בתערוכה עלינו לומר שאין העתונות צוררת את הספר ואינה גובלת (סורונט) של הספר ודוחקת את רגליו, אלא המבשרת של הספר. כשם שהעתונות העברית — מן „המאספים“ ודרך „השחר“

¹ העתון הראשון בארץ היה העתון „תורת ציון“ בעריכת אריה ליב הורוויץ ויואל משה סלומון. „הלבנון“ כבר נחשב למספר שנים. הערת דויד יודילוביץ.

והאמת, עתוניו של בן־יהודה, והשילוח ועד עתונות הפועלים בארץ — הלכה בראש התנועות הציבוריות: השכלה, סוציאליזם, חיבת־ציון, ציונות, תנועת העבודה, וסללה את הדרך לישוב העמקים, כך הלכה עתונותנו בראש הספרות ופילסה דרך לשירה ולמחשבה העברית. לא מקרה הוא שכמעט כל שיריו של ביאליק פורסמו בעתונות, ולא מקרה הוא שכמעט כל „על פרשת דרכים“ הוא פרי העתונות — ולא דוקא עתונות ירחונית, אלא אף יומית. וכן הכרכים הגדולים של לילינבלום ושל ברדיצ'בסקי ושל ברנר ושל א. ד. גורדון וארלוזורוב כולם באו לספרותנו לא מתוך עבודה אקדמאית, לא כמפעלים ספרותיים מבוססים, החיים בפני עצמם, ואשר רוח של בתי־מיתבא נושבת בהם, לא! כל אלה אינם אלא פרי מחשבה שוטפת, לוחמת, לוחטת, הקשורה בפעולה עתונאית.

הנאם שקדמני¹ דיבר מתוך התפעלות על ההישגים הטכניים והמשקיים של עתונותנו הצעירה. נשמח לשמוע דברי שבח והכרה, אולם הבונים את העתונות הצעירה הכובשת הזאת הם יזכרו בהכרת־טובה והערצה את אלה אשר הביאו לארץ את מכבש־הדפוס הראשון, אשר העיזו להוציא את הדפים הקטנים והתמימים, אשר לערכם הציבורי־המלחמתי אין ערוך.

מאיך גיטא, עלי להודות שכל הטכניקה המשוכללת של עתונותנו אינה מניחה את דעתי. יודע אני את הישגיה, אך ידעתי גם את תפקידיה. ומלבד תפקידיה המדיניים־ישוביים־ציבוריים־ספרותיים יש לה עוד תפקיד אחד, אשר שום עתון בעולם לא ידעו: לשאוף לחיי הארץ ולבנינה ברבבות עולים חדשים, להנחיל להם את הלשון העברית וספרותה. בימינו, ימי עליה עממית, הרי זה תפקיד כבוד וכבוד מאין כמוהו, וזה מטיל על העתון העברי חובות שעדיין איננו יודעים למלא אותן. וכל עוד לא תהיינה לנו מכונות לסידור ולניקוד, למען שהעתון העברי יצא כולו מניקוד, וכל עוד לא נלמד להסביר את כל השאלות הגדולות בלשון עברית קלה ופשוטה, וכל עוד לא נלמד להרצות את השקפותינו ולנהל את מלחמותינו בצורת־ביטוי בהירה ומובנת להמוני קוראים, לעולים מן המזרח ומן המערב, — הרי עוד רבה הדרך לפנינו.

¹ איתמר בן־אבי.

2

בתערוכת העתונות הראשונה, שנתקיימה שלוש שנים לפני כן, הרצה ברל במצאי־שבת בד' באייר תרצ"ב על עתונות הפועלים. ההרצאה נדפסה בכרך א' של קובץ העתונות הנזכר, עמוד 53, שלא בעריכתו של ברל. ראשיתה שימשה אחר כך יסוד למאמר „קודמי קודמינו“, שנכתב על ידי ברל באייר תרצ"ה (פרשום באחד הפנקסים שלו) ונדפס בגליון העשור של „דבר“ (מספר 3056, כ"ח באייר תרצ"ה, 31.5.1935). בראשו באה הערה זו :

„ביום ש„דבר“ משקיף על עשר שנות חייו יש צורך להעלות את זכרם של אלה שקדמו לנו בשדה העתונות העברית והמעוררים בנו רחשי קרבה והפכת טובה. הפרק הקטוע הניתן בזה מצטמצם בתחומי העתונות הארץ־ישראלית שקדמה לעליה השניה. הוא נרשם בעקבות דברים שבעל־פה שנאמרו בהודמנויות שונות, מהם גם שהופיעו בדפוס מבלי שתהא אחריות מסירתם עלי. שאר הפרקים העתידיים לבוא בקרב הימים : על „האמת“, „המעורר“, „הפועל הצעיר“, „האחדות“, „קונטרס“.

סופה של אותה ההרצאה בתערוכה הראשונה מוקדש לתקופת „המעורר“ ולעתונות הפועלים בארץ, והוא ניתן בזה מתוך קובץ העתונות ולפי סטנוגרמה מן העזבון בתיקונים קלים.

המשמרת החדשה של העתונות העברית : עתונות הפועלים הארץ־ישראלית

עוד נסיבות בודדים של ביטוי, אמנם דלים מאד לעומת אלה של היושע ברזלי ואלה של זאב יעבץ, נעשו על ידי פועלים מתקופת יצירת רחובות וחדרה, מאותו החוג הקטן שנשאר בארץ, בצורות שונות, למשל : בלוחות של א. מ. לונץ, של אדם אשר המשיך עוד את העתונות הירושלמית ; היו בלוחות אלה גם מחקרים וכבר אפשר היה בהם למצוא בפרוזה ובשירה מפעם לפעם איזה ביטויים, דלים מאד אמנם, של עבודה וקרקע בארץ, כגון של האיש אשר היה משוררם של הפועלים, נח שפירא (בפסידונים „ברנש“), אשר זכה שהשיר שלו „יה חי לי לי“ יתפרסם בגולה. הוא היה אחד מאלה אשר השתתפו באותה העתונות. מגדולות על כל פנים היו הדברים רחוקים מאד. בערך שנים אחדות לפני העליה הקרויה העליה השניה, במידה שהוגף הגרון על קיום ציבור הפועלים במושבות של הברון, בזמן שנתנו לרבים מהם כסף

כדי שיעזבו את הארץ. הלך ענין העבודה העברית בארץ הלוך התדלדל. ואגודת הפועלים שהיתה קיימת בארץ היתה רחוקה מאד מכל מיני חלומות ספרותיים. וכשהפועלים הראשונים מהעליה השניה באו לארץ, הם ספרות, על כל פנים, לפנייהם לא מצאו, את הספרות הקודמת לא ידעו, ושום דוגמה אשר אפשר להידבק בה, אשר אפשר להמשיך בה, הם כבר לא מצאו. השאלה היא מה המשיכו הפועלים בארץ? כדי להבין מה נוצר או בארץ צריך להקיף ולהבין מה היה או מצב העתונות בגולה. אין לשכוח מה עבר באותן השנים, אשר עליית הפועלים התחילה לבוא לארץ. נאמר בשנות 1904—1905, מה עבר אז על העתונות העברית שבגולה, ולא רק על העתונות, כי אם על כל הספרות העברית. בחיי הטבע אפשר את זה להשוות עם איזו קטסטרופה גיאולוגית, עם דבר־מה שפורץ ומחריב ומשאיר רק חרבות. המצב האמיתי של העתונות העברית בזמן ההוא ניתן על ידי השיר של ביאליק אל אחד־העם¹. הוא מתאר שהנה היה אי יפה, והנה באו סערות, פרחו החיים, ונחרב האי. תמונה זו, אשר ביאליק מעלה בשירו, היא התמונה הנכונה של העתונות העברית באותן השנים. אלה היו שנים של נחשול, שנים של פרעות, לא נחשול של 1882, כי אם נחשול של קישינוב, הומל, אשר רק בישר את מה שעתידי לבוא אחריו — את הפרעות של 1905. חורבן של קהילות ואנשים, גל היציאה הגדולה, גל הבריחה הגדולה לאמריקה. אבל עוד יותר מזה אולי גרם ליאוש של הספרות העברית לא השמד הפיסי ולא רק גל הבריחה, כי אם הנחשול הפוליטי היהודי אשר עלה אז ברחוב היהודי. רק זמן קצר לפני 1905, נאמר 7—8 שנים לפני זה, כמעט באותן השנים אשר הוסיע הרצל, כמעט בתקופה אחת עם התחלת הציונות המדינית, ראתה הספרות העברית בפעם הראשונה באמת סימנים אמיתיים של פריחה: החזיונות של הוצאות „אחיאסף“, „תושיה“, ההוצאות של בן־אביגדור, הנסיון הראשון ליצירת ירחון מודרני כמו „השילוח“, הופעות של כוחות צעירים, נאמר של ביאליק בשירה, אשר הקדים לזמן ההוא ואשר גדל ופרח בזמן ההוא, של פייאָרברג, אשר ניצנץ באותן השנים הראשונות, אפשרות של הופעת ירחון מודרני ספרותי, כ„הדור“ של פרישמן בזמן ההוא. בבת אחת צצה שורה של סופרים ומשוררים, התחילה פריחה אשר הספרות העברית לא ראתה כמות במשך הרבה הרבה שנים, וגם נדמה היה שהפריחה הזאת ברוסיה בזמן ההוא יש לה יותר מזל מאשר בשנים הקודמות, מאשר הפריחה אשר היתה בגליציה, או הפריחה

¹ [הוא השיר: על פני ים מות זה]

אשר באה בליטה בראשית שנות ההשכלה, מפני שאחרי הפריחות ההן תמיד באו תנועות של אסימילציה, של הסתגלות ללשונות הארץ, בה בשעה שכאן נראו תקוות מדיניות, התעוררות לאומית ידועה. אולם מה מוזר הדבר, שהפריחה הזאת היתה קצרת-ימים מאד. כל אותן הביבליותיקות אשר פרחו אז הוציאו שנתים-שלוש, ומיד הלכו תמס. הירחון היחיד העברי בגולה התקיים בכמה וכמה הפסקות מפעם לפעם, וכשבאה שנת 1905, נתגלה כי אזלו הכוחות, נתגלה שיש איוה נחשולים חדשים, אידיאולוגיה חדשה, והספרות העברית החדשה ונוטאיה אין להם כוח להחזיק מעמד. עשרות בשנים חיו בשלום שתי הספרויות — העברית האידיש: כמעט כל אותם הסופרים אשר יצרו את הספרות העברית הם גם היו אבות הספרות האידשיסטית, אלה היו הזקנים יצחק בר לוינזון, גולדברג, זאת אומרת, זקני הספרות בגליציה, בפולין. גם אחר כך היו חזיונות, כמו מנדלי בזמנו, אשר בשתי ידיו עבד בשביל שתי השפות (היו גם סופרים ממדרגה יותר קטנה, אשר אף אחת מהספרויות אינה זוכרת אותם), גם חובבי-ציון, כמו לילינבלום, כמו לוינסקי — כל אלה לא הרגישו שום ניגוד בין עבודתם בשתי השפות. אך בבת אחת נחפרה תהום, וזו היתה לא רק תהום בלב הסופר, כי אם תהום ציבורית גדולה. אשר הסופר לא מצא כוח לנשר אותה. הקורא העברי מהדור הישן, אותו הקורא החביב, אשר אליו היה פונה כל עורך, אשר היה שולח לו, לעורך, את הרובלים שלו, אותו בעל-הבית אשר את בניו היה שולח כבר לגימנסיה שילמדו שפות זרות, אבל הוא בעצמו עוד היה קורא עברית, בעל-הבית הזה פתאום ביום בהיר אחד נתמוטט, נהרס, עבר מהעולם; החיים החדשים נהיו זרים לו, כוחו הציבורי ניטל ממנו לגמרי, יתכן שגם כוחו הכלכלי כבר התחיל להתמוטט באופן רציני. בדרך הצעיר צמחה בבת אחת, במשך תקופה קצרה מאד, אילויה גדולה נהדרה של תרבות עממית, של אפשרות של ויתור על קנינים קודמים, או אילויה של אסימילציה, על מנת בבת אחת להפוך אותה לקנין קבוע לעם, לעשות אותה בשביל העם גם פולחן, גם מרכז לכל עניני התרבות, אילויה זו ניצנצה וכיבושה היו עצומים. פרגע אנו יודעים רק חזיונות של סופרים שהתחילו בזמנם כסופרים עבריים, כמו פרץ הירשביין וכמה ממחנה ה-בונד" (גם ליטבנקוב התחיל כפובליציסט עברי. לרבים יהיה תמוה ומוזר — דויד איינהורן התחיל כסופר עברי, אלא שלא זכה בזמנו ששיריו יודפסו) שנסחפו בזרם זה; אבל הענין היה הרבה יותר עמוק מזה: לא רק השכבה הקטנה של הסופרים או של האינטליגנציה נקרעה ונתלשה מן הספרות העברית, כי אם האמונה ניטלה מההמונים הגדולים, מהקוראים

וגם מהסופרים. זה לא מקרה שבשנת 1905 נפסק „השילוח“, זה לא מקרה שנפסקה כל העתונות העברית: הבסיס הציבורי הרחב כבר ניטל מהם, הקורא הישן כבר הלך למות, אבד את יחסו, הדור הצעיר, המסוגל לקיים ספרות, לא היה, לא גדל.

לא רבים אולי מהסופרים שלנו, מאלה אשר הגם בעצם פריחתם, יחפצו לספר לכם את הוידוי שלהם, איך הם התהלכו ימים ולילות בין שתי השפות, בין העברית ובין אידיש, או גם — השפות הלועזיות. אין אני אומר את זה בכדי לומר למי שהוא שאני בא להזכיר עוון, אבל יתכן שגם אנשים בעלי שרשים עמוקים גם הם מתנועעים בסערה. אם לגבי ברנר עוד אפשר לחשוב שנאמנותו לעברית היתה פרי של אנליזה חריפה מאד של מצב ההמונים ושל התרבות העברית, הרי לגבי אנשים אחרים, כמו שופמן, או כמו א. נ. גנסיין — אשר לכאורה כולם משכו אותם ואמרו להם: הנה פה אין לכם קורא, הדור הצעיר איננו, וכאן ישנם לא רק פרץ, אש, רייוזין, כי אם דור צעיר, אשר מתחיל לעלות על במת החיים, — אני אומר, כי למרות כל הנסיגות אפשר להביא לידי ביטוי את חבלי הסופר והיוצר העברי, אשר נשאר, במצב של מפולת גמורה מסביב, נאמן לעצמו, נאמן לעטו.

אחרי כל זה עוד לא קיבלנו אולי את התמינה המלאה של כל עומק התסיסה ההיא. זו התמונה של התמוטטות ההמונים בכלל, תמונה של אבדן האמונה אצל השכבות אשר מימים ימימה היו נושאי הספרות העברית, עמודי הספרות העברית היחידים, אשר אליהם פנו בשעת צרה והם ברחו מהמערכה, ואצל כל אותם הפוחות הצעירים, אשר אפשר היה לקוות שהם הבו יהיו נושאי הספרות העברית החדשה, מטפחי הספרות הצעירה. אם תשאלו עכשיו, היכן היו או כל אלה אשר בנדאי אין לפקפק בנאמנותם, היכן היו אנשי „השילוח“, אנשי „בני משה“? המפולת הזאת, הקטסטרופה הגיאולוגית הזאת כל כך הדדימה אותם, כל כך עקרה מתחתם כל קרקע, שהם לא מצאו את עצמם. הם לא בגדו, חלילה, אבל הם עשו דבר אשר היה הרבה יותר גרוע מכל חטא, הם לא מצאו בקרבם כל כוח פנימי להרים את הרגל. שום כוח לכנס תחת דגלם את שארית הפליטה, או לגלות את שארית פוחות היצירה, לא נשאר בהם, לא מצאו בקרבם. בזמנו ביאליק כתב את דבריו המחרידים, שירי הזעם, אולי בסתר פינה עסק גם ב„ספר האגדה“, אבל בשטח הציבורי היה חורבן גמור. ואו בא מעשה קטן, מעשה אשר אולי בשביל כל בני הדור ההוא, בשביל כל אנשי הרוח בזמן ההוא, גם עברים וגם פחות עברים, היה זה כמעט בגדר אפיוזודה, דבר משונה, גם דבר חסר-טעם. אני מדבר על יסוד „המעורר“ בלונדון על ידי יוסף חיים ברנר, על

ידי אדם זה אשר כולו, כל חייו וכל מחשבותיו, היו בניגוד גמור לכל מחשבה לאומית מסרתית — בניגוד גמור לא רק לקונסרטיביות של יעבץ ופינס, כי אם גם בניגוד גמור ללאומיות של אחד־העם, גם בניגוד לאמונה הציִונית, גם בניגוד גמור לחלומות של „שפה ברורה” — אדם זה אשר היה אחד הנבוכים של הדור, אשר לא הציע במשך כל ימי חייו שום פרוגרמה חיונית. זכות זו של הצלת הספרות העברית, של נעיצת הקנה, אשר ממנו תצמח מחדש, נתגלגלה ליד ברנר, לידי האיש הזה אשר עלה בידו לגשת לדבר אחרי שנים של מלחמות רבות, אחרי שריפת כתבי־יד, אחרי יאוש גמור מערך הספרות העברית, ממציאות סופרים, מסכיבה של קוראים, במרחק גמור מההמונים היהודים, ובעיר אשר כלל לא היו בה סופרים עברים, ולא קוראים, בעיר אשר היה זר בה, בעיר אשר יהודים חיו בה חיי אמיגרנטים. מנייטשפל אשר בלונדון, אשר שם חיו הפליטים מרוסיה, התרפזו קבוצות אנרכיסטים שהיו מסדרים משהו ביוס־הכיפורים, דוקא משם נשמעה המלה העברית, אשר הניחה יסוד לספרות העברית החדשה, אשר נתנה אות זה, אשר בלעדיו מסופקני מאד אם היה נמצא אחר כך גם הכוח הזה, אשר נמצא אצל אנשי העליה השניה, להקים את העתונות בארץ. ותכונות אחדות אשר נתגלו באתו „המעורר” עברו בירושה גם לעתונות הפועלים בארץ. אמנם, יתכן מאד שיוצרי העתונות בארץ בזמנם קיבלו פחות או יותר את חינוכם על ברכי הספרות העברית. בנדאי רבים מהם חייבים הרבה לאחד־העם, או לספרות הלאומית כולה, ואף על פי כן הסגנון הפנימי, היסוד האינטימי של עתונות הפועלים בארץ, וגם מגמות אנושיות ידועות עברו אליהם בירושה מ„המעורר”; אינני מתכוון לשום ממואריסטיקה, לשום זכרונות, לא עמדתי ליד עריסתה של עתונות הפועלים — אני אחד מאלה אשר הגליונות הראשונים של „הפועל הצעיר” מצאו אותם בגולה — ואינני בא לספר את הצד הרומנטי אשר עבר עליה. כננתי היא רק לציין את אפיה המיוחד, במה היא שונה מהשכבות אשר קדמו לה. מה הם הנכסים המיוחדים אשר היא הכניסה לספרות העברית. ואציין את זה בקווים קצרים מאד.

הקו הראשון המציין את העתונות הזאת זהו לא הסופר ולא העורך שלה, כי אם קודם כל הקורא. יותר מאשר לאיזה סוג עתונות קודמת ניתן לעתונות הזאת להגדירה על פי הקורא המסוים שלה. לעתון ההשכלה היה הקורא שלה, זה היה חוג רחב למדי — אם זה היה בחור־ישיבה או משפיל, או בעל־בית, אם זו היתה קריאה בסתר על גבי עליה, אם זו היתה קריאה של שבת אחרי „השולנט” — אבל אלה היו חוגים שונים, אשר, מלבד בודדים, הקשר שלהם עם העתונות העברית לא היה

קשר של חיים, אלא קשר ארעי, אשר היה מתחיל ונפסק מפעם לפעם: בחור-ישיבה אשר יצא לתרבות רעה והלך להיות אַקסטֶרן כבר יצא מהספרות העברית ועבר לספרות אחרת, ובעל-הבית, אותו בחור אשר לפני הנישואין היה חותם על „המליץ“, אחרי הנישואין, כשהיה סמוך על שולחן חותנו והתעשר קצת, הרי כבר הוניח את הדברים הבטלים הללו. לעומת זאת, הרי לעתונות העברית בארץ היה כבר נושא מסוים, נושא קבוע, זאת אומרת, הצרכן הכלכלי, הקורא אשר בשבילו היתה צורך ממשי, צורך מלחמתי, חיוני, אנושי, אינטימי. הדבר אשר חיפש אולי ברנר ב„המעורר“ — את הקורא העברי, אשר בשבילו הספרות העברית אינה לונכסוס, כי אם צורך החיים, הדבר הזה נמצא על ידי עתונות הפועלים בארץ, ואם תשאלו מי הוא יוצר עתונות הפועלים בארץ, אזי, בלי לקפח את זכותם של עורכים שונים, מהראשונים ועד האחרון, צריך לומר, שהזכות האמיתית של יצירת עתונות הפועלים ושל קיומה היא לא זכותו של העורך דוקא, כי אם היא זכותו של הקורא. אותו הפועל בארץ, שהיה בה בבדידותו הגדולה, שהיה זר לכל הסביבה כאן היא היתה זרה לו, בחוסר כל תנחומים ביאושו הגדול, גם בחוסר כל כוח של איזו יצירה משקית להישען עליה, היה לו קודם כל צורך לבוא במגע עם איזה חבר שלו, היה לו צורך לכתוב מכתבים, הצורך הזה, לא הפטיש הספרותי, הכוח הגדול, כי אם הצורך הנפשי של חבר פועל בארץ, הוא אשר נתן את הדחיפה הראשונה העצומה לעתונות הפועלים. מי היו היוצרים של עתונות זו? — אם תתבוננו לשנים הראשונות של עתונות הפועלים בארץ ותשאלו מי הם האנשים אשר עשו את הדבר הזה, מאין באו העורכים, מאין באו הסופרים, תינכחו שכל אלה הם כמעט פנים חדשות, לא אנשים אשר באו מתוך שכבות הספרות העברית, לא אנשים אשר המשיכו את העתונות הישראלית הקודמת, את המסורות הקודמות, לא אנשים אשר היו להם במות, ואשר היה להם צורך לחדש או להמשיך את במותיהם, — אלה היו אנשים אשר כתיבתם באה מתוך מפעל חיהם, מפעל חיהם הוא שעשה אותם לסופרים ולעורכים. יש קובץ מאמרים אחד „הארץ והעבודה“, אשר יצא לפני המלחמה ובו הקדמה קטנה מאת א. ד. גרדון, שבה הוא מנסה להביע את האופי של הספרות הזאת, והוא אומר: כאן כותבים אנשים אשר אילמלא העבודה לא היו כותבים, אילמלא באו לארץ ספק אם מי שהוא מהם היה לו צורך להביע את עצמו בספרות. הקו הזה אשר היה בראשית יצירת העתונות בארץ, זאת אומרת, בראשית היצירה הספרותית שהיא פרי מפעל-חיים ידוע, שהיא נוצרה רק כדי לשמש את המפעל הזה, הנופלת ברגע שהוא נוסל, — הקו הזה הניח את

חזתמו על עתונות הפועלים גם בשנים יותר מאוחרות. אמנם מאז כבר נשתנו הדברים בהרבה. בעתונים הראשונים לא תמצאו אף שם של סופר מפורסם, באו צעירים, פחות מפורסמים, ואחר כך באו יותר מפורסמים, נתגלו כוחות ספרותיים מקצועיים בעתונות הפועלים, אבל הקו הזה של שיתוף עם היצירה, הקו הזה של ספרות מן החיים, נשמר בעתונות הפועלים שנים רבות; ואני מקוה שהוא ישאר תמיד, כלומר, אני מניח שברגע שהקו הזה יפסק בו ברגע לא יהיה טעם לעתונות זו, היא תיפסק; על כל פנים היא תחדל להיקרא עתונות של פועלים.

בשנים הראשונות של יצירת הפועלים בארץ התלקטו הנה כמעט כל אותם הכוחות העיקריים אשר השתתפו ביצירת „המעורר“, זאת אומרת, כל אותה קבוצת הסופרים הצעירים העיקרית, אשר התחילה להתגבש בתקופה שהכל מסביב התפורר. בזמן ההוא היו הם סופרים צעירים, לא מפורסמים ביותר, אבל כבר מלאי כוח. הם התלכדו אז מסביב לעתונות הפועלים, וכך נתגלה כוחו הספרותי הפובליציסטי של י. וילקנסקי, כך נתגלה בספרות כשרונו של ר' בנימין, גם דור של סופרים יותר צעירים. מובן מאליו, שברנר, הכופר, הפסימיסט, העוקב בחרדה אחרי כל התחלה קטנה ומכריז מראש שהוא איננו מאמין בה, ברנר, אשר אימוץ ידיים אמיתי היה בשבילו לא תיאור הדברים בפריחתם, לא חיזוק „האתה בחרתנו“ שלנו, לא חיזוק האפקים הרחבים שלנו, אלא לומר: „אין משיח לישראל — ולעבודה“, ברנר זה מצא לנחוץ מיד לבוא לארץ ולשתף את עצמו ביצירת הספרות הזאת.

גם שכבות שונות של סופרים יותר צעירים באו לארץ, ואמנם שירתם או נתיבתם ינקה ממקורות אינדיבידואליים שלהם, אבל המרכז, הבית — היתה עתונות הפועלים בארץ: אם זה היה המשורר שמעונוביץ, עגנון או יעקב שטיינברג (אין אני קורא הרצאה ביבליוגרפית). אולם החזיון האפייני ביותר בשביל עתונות הפועלים, — יותר גם מאשר יצירת במות לכוחות אשר נתחדשו, אחרי עשרות שנים של קיום עתונות מפוקפקת בארץ, עתונות חצי-בולברית, אחרי כל מיני נסיונות להקים דברי סופרים, אשר לא הצליחו — הדבר האפייני ביותר הוא לא רק יצירת הבמה הספרותית, כי אם גידול כוחות היצירה. יודע אני כי רבים ממבקרי הספרות בודאי לא יספיקו להערכתו זו, ורבים אולי גם יפגעו אם אומר שהדבר החשוב ביותר בעתונות הפועלים בארץ הם לא אותם הכוחות הספרותיים הגדולים, אשר נתבלטו בתוכה (לא היא יצרה אותם, אבל היא נתנה להם מקום להתבטא), כי אם אותם הכוחות, אולי הרבה יותר צנועים, הרבה יותר חלשים מבחינה ספרותית, אבל המקיימים צרכים,

אותם הכוחות אשר אילמלא תנועת הפועלים לא היו מגיעים לספרות, אילמלא תנועת הפועלים לא היו יודעים לכתוב עברית, ואולי גם לא היו יודעים לכתוב בכלל, אולי גם לא היה להם מה לכתוב. תנועת הפועלים נתנה להם גם את התוכן וגם את היכולת לכתוב. נדמה לי שזוהי הזכות הגדולה — הפעם הראשונה אחרי הבעל־שם־טוב, — להוציא את איש העם ולעשות אותו לאיש עדה ציבורית המונית. זאת אומרת, להרים המונים יהודים גדולים ולשתף אותם בשמחה הרוחנית הגדולה ולעשות את המחשבה הלאומית, את התרבות העברית לא רק לנחלה של רבנים, של תלמידי־חכמים, כי אם להעלות אליהן שכבות רבות של המונים יהודים. הדבר הזה נעשה במידה ידועה על ידי עתונות הפועלים בארץ. הדבר החשוב ביותר הוא לא אותו המאמר הפובליציסטי אשר זכה להיכנס לתוך הקובץ, הדבר החשוב ביותר זוהי אותה הקורספונדנציה הקטנה הראשונה, אותו מכתב־חברים מאיזו פינה בגליל, אשר נכתבו בלי כל יכולת ספרותית, אולי מתוך רטט פנימי של אדם חדש בארץ, של כובש הארץ. כל זה אשר הופיע בצורות שונות בזמן הראשון, אולי בצורה של קורספונדנציה פשוטה, בצורה של גמגום, אשר בנדאי שהעורך היה מסופק אם להכניס את זה לעתון או לזרוק לסל. הדברים האלה הגיעו פעבור זמן גם לידי גובה גדול, גם לידי גובה מחשבתי וגם לידי גובה ספרותי. ויודע אני שבשביל ההיסטוריוגרף של עתונות רשמית עדיין הדברים אינם באים בחשבון. אבל לא רק בא. ד. גורדון היתה הפסגה, כי אם היו כמה וכמה פסגות שונות מפוזרות אשר הנחילו נכסים, אשר כבשו קנינים מחשבתיים. ישוביים בספרות העברית. די אם אופיר, למשל, הופעה כמו יבנאלי, חזיון כמו לביא (לבקוביץ) מעין־חרוד, אחד מהוגי המחשבות אשר ישנם בספרות שלנו בזמננו, כשם שאני יכול לגבי התחלות של ספרות יפה בתנועת הפועלים לקרוא בשני שמות — בשמו של צבי שץ ובשמה של רחל. כל אלה הם הנם ילדיה של ספרות הפועלים בארץ. הם גדלו על ברכיה, אבל הם היו גם בלתי־אפשריים אילמלא הספרות הזאת. והספרות הזאת היא גם מוכיחה לנו שבינה ובין הקורספונדנציה הקטנה, בינה ובין מכתבי החברים הפשוטים יכול להיות הבדל גדול בכשרון, הבדל גדול ביכולת של הביטוי, אבל במקוה הדברים, בהתלכדות הפנימית של המלה ושל החיים, של הדיבור ושל המעשה, בהתלכדות הפנימית הזאת, בלשד הזה של המלה המלאה — בזה אין הבדל. רשימה בודדת של שומר שנהרג אשר אולי פעם אחת הספיק לראות את שמו בדפוס. איזה מכתב של חברה אשר אולי לא חלמה שדבריה יודפסו, תעודות בודדות שונות כאלה המפוזרות בספרותנו, מן הקורספונדנציה הראשונה עד הקובץ של „דברי פועלות“ —

כל אלה הם נסיונות מיוחדים במינם גם להוציא את איש-המעשה ואת איש-העם אל במות של יצירת תרבות, וגם להפרות את התרבות, אשר תמיד צפויה לה סכנה של התנוונות, של השתעשעות בעצמה, במחשבותיה המופשטות, להפרות את התרבות העברית ביצירה חיונית, ביצירת כיבוש, במאמצים של חיי אדם, בספר של חיי האדם. נדמה לי שזהו אולי הקו הבולט ביותר, ואולי גם היקר ביותר, של ספרות הפועלים הארץ-ישראלית.

בסוף דברי אני רוצה רק לציין, שבינינו, בתוך הקהל הזה, יושב אדם אחד אשר היה העורך הראשון או מהעורכים הראשונים של עתונות הפועלים בארץ — זהו החבר אהרון טורקניץ.

3

במסיבת חג-העשור של „דבר“

דברי ברל אלה כתובים מקצתם (עד „ובהרבה השקעה נפשית“) בכתב-ידי, יתום — על ידי אחר. לא פורסמו עד כה.

זאת הפעם איני רואה עצמי חייב לדבר על „דבר“. לפני היות „דבר“ ראיתי עצמי חייב לעורר בעצמנו את הכרת הצורך בעתון-פועלים יומי ואת האמונה כי בידינו להקימו ולקיימו. בשנים הראשונות ל„דבר“, כשעוד נאבקנו על עצם חיינו ודאגת קיומנו ליום מחר היתה מטרידה יום יום, הייתי אנוס לצאת לעזרת „דבר“ בדברים שבעל-פה. עכשיו אני פטור מחובות אלה, ואיני מדבר מתוך חובה ל„דבר“, אלא מתוך רצון לענות לקהל הידידים אשר באו לברכנו.

פלוגתה ישנה היא: מי רשאי להעריך? הצניעות המקובלת גוזרת על „הנוגעים בדבר“ שלא יהיו מעריכים את מפעלם ואת עבודתם. בלבי איני מקבל גזירת-נימוס זו. מאמין אני ביותר בהערכה מלגו. העומד מבחוץ רואה על פי רוב כמה סימנים חיצוניים להערכה. מידת הצלחה מוכרת, פגמים אמיתיים או מדומים, הישגים ממשיים או מוסכמים. כנגד זה ניתן לאדם מופנים, העושה במלאכה, לעמוד על כמה מסודותיה, אשר עין זר לא תשורם, ולראות את המעקשים וההדורים שברכה אל הישגים. וכבר הורה ג. שופמן, שרק האמן-היוצר בכוחו לעמוד על ערכם של דברי יצירה.

על סף העשור השני של „דבר“ רצוני לומר משהו לחברים ולידידים. לא הערכת הישגים מעסיקה אותי ברגע זה (עוד מוקדם לנו!), אלא ציון והערכה

לתפקידים, לאחדים מן התפקידים. ואודיע מראש, כי מתוך רצוני לומר מה שאני חושב אצא מגבולות הצניעות המקובלת.

מי יאמר מהו מקורה של עתונות, ברוך או ארור! האם טהור מעינה או מזהם? יש שאתה מעיין בעתונים, עתונים גדולים, מהם „עולמיים“, בעלי שם וצמדה, בעלי אמצעים גדולים והשפעה עצומה, ולרשותם מכשירי אינפורמציה נפלאים וסופרים מזהירים, והנה אתה נוכח שהמכשירים הללו טבולים בשוחד, בחנופה, שהם נמכרים למרבה במחיר, שהם משרתים לתקיפי העולם, או משרתים חליפות למי שהשעה משחקת לו. ואתה רואה עתונים אשר מכשירי היכולת וההשפעה שבידיהם נתונים נתונים לסמטום ההמונים, להעלמת האמת, להפחת כובים, לשיסוי, לשנאת האדם, לרדיפת נרדפים, לנקמה במופכים, כלום לא יעלה על דעתך כי העתונות היא מן השטן, מממשלת הזדון, וראויה היא שיעבירו אותה מן העולם. ואם גם יש בה קב של ברכה ותועלת יוצא שכרה בהפסדה על ידי כמה וכמה קבים של זוהמה וכסל ורשע? אך יש עוד עתונות. אחרת. וכל רבבות הגליונות אשר עיניהם לבצעם ולכובם אין בכוחם לעקור מלבך את ההכרה הנדאית כי יש ויש עתונות אחרת. עתונות אשר אינה נקנית ואינה נמכרת. עתונות אשר אינה מתכוונת להנאת השאננים ולהרדמת ההמונים. וגם בימינו, אשר כל השמות הקדושים נתחללו, לא אהיה חושש לומר שיש עתונות אשר גם בהיותה בתי'ומה, נתונה ללהט הרגע, היא שואבת ממקורות שאנו רגילים לקרוא להם מקורות-עד, מהעפלת האדם אל האמת, אל הדעת, אל הטוב ואף אל החסד. ישנה עתונות אשר עושיה נכונים לשלם בדמי לבם, במחסור וביסורים, בעד אמתם, אשר עליה הם כותבים ולה הם נלחמים. ועתונות זו, אף כי היא לובשת צורה, יש לה „שלשלת קבלה“ ארוכה, אולי עוד מאותם ימים קדומים אשר בני-אדם ראו את האמת כ„אש עצורה בעצמות“.

ותראו בזה תמימות או הירות: בימינו אלה, הפיקחים והמפוכחים, „שהכל“ יודעים שאמת וצדק הם מושגים מפוקפקים ומעורפלים, וכי רק הדיפה וחטיפה הם מושגים נדאיים וממשיים. נוצר „דבר“ במחשבה תחילה לשמש בתפקידים שדורות על דורות עשו אותם אנשים במעט „הצלחה“ ובהרבה השקעה נפשית.

יש כמה סתירות ש„דבר“ רצה לפתור אותן. היה מקובל שיש סתירה בין עניניו המצומצמים של הפועל, הענינים הקטנים, הישרים והצודקים, לבין עניניו

האומה בכללה. היה מקובל פי הפועל וציבורו מהרים פת, קרן־זוית. יש לו זכות למשהו, לפינה משלו. אך אין לו זכות לעלות ולעמוד ב„מזרח“, במרפז, בראש האומה. אמר סיפר דויד שמעונוביץ במסיבה קטנה יותר מה שאמר לו הוגה־הדעות המנוח אחר־העם עם הופעת „דבר“: למה? מה הצורך בעתון מיוחד לפועלים? האין עתונים? ובמה ימלאו הפועלים את עתונם? פעם בימי הבחירות ופעם ביום שבתה יפרסמו מה שיש להם, אבל מה יש להם לומר יום יום? ולא רק הוגה־הדעות אחר־העם, כי אם גם אנשים חשובים מבפנים לא האמינו שיש לפועל העברי מה לומר מחוץ לשטח הקסן, ביחס, של מפלגה והסתדרות. לא האמינו שיש לו מה לומר בעניני תרבות עברית, שאלות הלאום, הסוציאליזם.

ו„דבר“ הציג לעצמו תפקידים לא צנועים. הוא לא הכריז עליהם, אך העיז לטפח בקרבו מחשבות גאות, שיש לפועל לומר הרבה דברים, לעצמו, לעם, להמונים היהודים. אם הצלחנו בזה, לא אדון בכך כאן. האמנו כי הסתירה בין עניני הפועל לעניני האומה סתירה מדומה היא ויש לבטלה. יש להוציא את הפועל מבמותיו הקטנות ולהעמידו כחלוץ האומה.

ועוד היה מקובל, ולא רק אצל פועלים יהודים, כי אם גם בתנועת הפועלים העולמית: גם בזמן שהיו כבר לפועלים צירים בפרלמנטים, ובאגודות המקצועיות שלהם היו מאוגדים מיליונים, לא תפסה תנועת הפועלים מקום בחיי התרבות. העתון היה לתעמולה, אך תרבות? ספרות? שירה? אלה נמצאים, חשבו, בבמות הקבועות, הספרותיות, ב„טיימס“ים, בשבועונים ובירחונים, שבהם משתתפים האקדמאים הגדולים, אנשי־הרוח המקובלים. שם, אמרו, פועמת מחשבת האומה.

ו„דבר“ טיפח מחשבה גאה לבטל עד היסוד את המחיצה בין תנועת־פועלים לתרבות־האומה. הוא שאף לראות צירוף אמיץ של כוחות היצירה הספרותית עם כוחות העבודה המדינית הסוציאלית. ושוב איני דן באיזו מידה השיג „דבר“ את התוצאה הזאת. סבורני כי לא השיג זאת במידה מספיקה כלל. אך כל מי שרואה את „דבר“ ומקומץ בארץ ומעשיו בשביל הספרות העברית יאמר כי „דבר“ עשה צעדים ניכרים לביטול הסתירה בין תנועת הפועלים לכוחות שליטים בעולם הרוח היהודי. למי חייב „דבר“ על הישגיו? איני רוצה לקפח את זכויותינו אנו, זכויותיהם של האנשים שעבדו ב„דבר“ עבודה ספרותית וטכנית וארגונית, אך למען האמת איני רשאי לקחת לנו את הזכות בשלימות. מיום הינסדו, ועוד לפני זה, ראה „דבר“ אר עצמו לא כעתון סתם, אלא כאחד האברים של תנועת הפועלים הארץ־

ישראלית. אולי בזה צמצומו ותכונות מסוימות לגנאי, אבל בהרגשה זאת כוחו האמיתי. אם עלה „דבר“ מתפוצזה של 2.500 עד 17.000 — 18.000 ספטים, הרי קודם כל בזכות העליה העובדת שאותה שירתנו, שלמענה נוצרנו ואשר אותה אנו מתכוננים לשרת.

העליה שהרימה את הציונות ממדרגת חלום, ואולי חלום־שוא, אל מדרגת מעשה ריאלי, העליה שהפכה מאניים של תנועת פועלים, מאניים אוטופיסטיים, הזיות, לכוח כביר מדיני, לכוח כלכלי עצום, אשר יותר משהוא מתגלה כיום יתגלה אולי בעתיד, לעליה זו אנו מכירים טובה, שהביאה את „דבר“ עד הלום. ויתכן שגם כוחותינו אנו — האבונה בעליה והמלחמה בעדה (ואיני מתנה עתה את התנאים הרוחניים של עבודתנו, ואיני מזכיר את הסיוע ואת המשברים המדיניים), הועילו. והכוח השני שאיפשר ל„דבר“ להחזיק מעמד הוא אותו חבר אנשים — לא במובן הצר של צירוף המלים האלו, לא רק אלו שיום נשאו על גבם את העול, כי אם חבר האנשים הרחב, אנשי עבודה ומחשבה ושירה שעמלו אתנו והתיצבו לעזרתנו ושרובם עמלים אתנו עד היום. ובענין זה היו לנו גם נסיונות מרים. לא כל מי שחפצנו בו האמין בנו התיצב אתנו ולא כל אחד שבא אל דגלנו גם שכר אמונים לנו והיה לו כוח לעבוד בתנאים החמורים שלנו. ברגע זה אנו מודים לכל אנשי העבודה, המחשבה והיצירה, אשר בשמחה ובאהבה וברצון נשאו בסבלנו.

ומכאן עלינו לשלוח את רגשי הכרתנו לשני חברים שעבדו אתנו למן הימים הראשונים: זלמן רובשוב ובנגוריון. רובשוב הוא מעורכי „דבר“ ובנגוריון השתתף ועבד אתנו למן היום הראשון.

ואזכיר שמות חברים שכל אחד מהם חרת את שמו בתולדות תנועת העבודה וחיי הרוח של ארץ־ישראל, כל אחד על פי דרכו. אזכיר בעת שמחתנו את הנעדרים: אליעזר שייך, רחל, נלי מושינזון. ואזכיר את האדם שאין חל עליו התואר חבר, משום שהוא למעלה מתארים, גדל־האומה חיים נחמן ביאליק ששיתף את עצמו ב„דבר“, בשיר ובנאום ובמובן נפשי, מן ההתייעצות הראשונה בענין העתון עד השיחות הפרטיות בימי האחרונים. גאותנו היא שזכינו ליהנות מעזרתו ומאהבתו ומהערכתו.

ובשעה זו, חברים, בתחילת העשור השני, רצוני לומר לכם, כי לאחר אותה לילה ש„דבר“ שמע כל כך הרבה שבחים, לא נשכחו מלבנו כלל כל דברי הביקורת עלינו. ואם סבורים אתם כי בעשור השני נחיה כבר אתכם בשלום ובשלוה — הרי

אתם טועים. מקרה הוא ששמענו דברים טובים על „דבר“. שמענו הרבה דברים מרים וקובלנות קשות, ולא אומר שהם היו תמיד בלתי־צודקים. פעמים היינו מוכרחים להרכיב ראשינו, להצדיק את הקובלנה ולספוג את הנזיפה. ולא פעם יכולנו לעמוד בראש מורם וזקוף נגד קטרוג לא רק מבחוץ, אלא גם מבפנים. עמדנו בהפרכת צדקנו. וכך יהיה גם להבא. רחוקים אנו מאד משלימות. חברי המערכת יודעים יותר את השגיאות. הם הכואבים בוקר בוקר את השגיאות, אם הן שגיאות־דפוס ואם הן מסוג אחר. מבחינה זו אנו מוכנים לקבל גם להבא ביקורת ותרעומות ונזיפות. אנו לומדים. לא נתעקש.

אולם, חברים, יש דברים שאינם בגדר טעות. יש דברים שהם בגדר היאבקות בין העתון לבין הציבור. אנו — עתון הציבור. עתון הרוצה בכל לבו לשרת, לעזור, להילחם את מלחמתו של הציבור. גם בדברים קטנים: על כל יום עבודה, ועל כל גרוש של שכר, ועל מצב התימני הקטן המנוצל, ועל מצב עוזרת־הבית, ועל זכות־הבחירה של פועל. אך לא רק זה. הגנה זו היא התפקיד הקל ביותר לעתון פועלים. אבל יש גם תפקידים אחרים, ושוב לא צנועים. נבחרנו להיות צופים לתנועת העבודה, ומחובת השומר־הצופה להזהיר על סכנות גם בזמן שהמחנה שמח ואיתן וחוק, ואינו רוצה לשמוע שום דבר שלא לפי טעמו. השומר שנכנע לטעם הציבור אינו שומר. הוא מועל בשליחותו. אנו מאמינים בתום לבנו כי נבחרנו לא כדי לומר הן לכל מה שהציבור אומר הן, ולא כדי לומר לאו לכל מה שהציבור אומר ברגע ידוע לאו. בעתונים שכל קיומם בנוי על הרמוניה נפשית עם התנועה, ילא על שירות קומץ קפיטליסטים, השאלה היא לשמור תמיד על מגע נפשי, אך לא לנתר על מה שנראה לנו יקר וצודק. זוהי הבעיה הקשה ביותר. היא קשורה עם קונפליקטים והיאבקות בלתי־פוסקות. מפעם לפעם נתנסינו בכך. ואולי עוד לא במידה המלאה והגמורה. תנועתנו כל מה שהיא מתקרבת יותר אל הדרכת האומה, אל ההגמוניה בחיי התרבות, גובר בה יותר ויותר הצורך לרכז כוחות רוחניים ולעמוד גם נגד המחנה פשהוא טועה או כשהוא. גרוע מזה, חוסא. ובהיות שאני רואה את העשור הבא כשנים חמורות מאד, ודוקא משום שבאות שנים של גידול מהיר יותר, משום שאני דורש שנילחם על עליה מוגדלת ועל טמפו גדול יותר, אני רואה ומרגיש את חבלי הגידול, את סכנות הגידול ואת מחלות הגידול. וסבורני שציבור הפועלים נמצא במצב גיאות ובשכרון־גיאות. אולי הגיאות מרדימה בכל העולם את החושים העמוקים של תנועת הפועלים ומאפילה על סכנות המצויות בתוכה.

לי נראית כל תקופה של גיאות כתקופה של סכנות. גיאותנו גם מרגיזה פחות־חוץ, גם מולידה פחות־הרס מבפנים. מחוץ מתרפויים פוחות שאינם מוכנים לראות את גידולנו והתחזקותנו, ומצדם עלולים לבוא צעדים נואשים כדי להרוס את גידולנו. מבפנים אתם רואים את צעדי ה„הבה נתחכמה, פן ירבה“ ביציאת הרביזוניסטים, בשאיפת אחרים לבודדנו בקונגרס, ברצון להפוך את ההסתדרות הציִונית לרבר־מה צדדי, שהטובים ישארו מחוצה לה; כל אלה אינם אלא סימנים של מצב נואש שעלול להביא לידי צעדים מסוכנים.

ונחץ כוח רוחני ונחוצה זהירות לעמוד בפני כל אלה. יתכן שבינינו וביניכם תפולנה מלחמות פנימיות גדולות. אני אבטיח לכם רק דבר אחד: אפשרות לתנועה להביע את השקפותיה: חירות המחשבה הוויפית, כאשר נהגנו בויפוח על ההסכם. לא הבטחנו להוריד את דגלנו, לסגל את הכרתנו לדעת אחרים, פשדעתנו לא תהא רצויה לרבים.

חברים! בעצם הרי צריך חגי־עשור זה להיות ליום חשבון גדול של התנועה כולה, אולם איני מתכוון לעשות עתה את החשבון. חפצתי רק לומר ולהזכיר כי שעה זו עכשיו — שעת גיאות חמרית, בצרון מדיני מסוים, בצרון בתנועה הציִונית, הישגים כלכליים חשובים, — מוכרחה להיות שעת התפוננות לקראת הימים החמורים הבאים, זו מוכרחה להיות תקופה של קבלת תפקידים קשים ביותר, ואם לא תתגבר תנועת הפועלים על הפיסות אג־איסיות, צְכִיכסיות, אם לא תעמוד התנועה במבחן בשטח הקואופרציה והאיגוד המקצועי, בקליטת עליה וביחסים עם המונים שמחוץ להסתדרות ועם פועלים שטעונים עוד כיבוש רוחני, אם לא תסגל לעצמה מושגים נכונים ומושגים אמיצים, נכוננו לנו ימים קשים, ומחובתו של העתון להזהיר על כך. אולם „דבר“ מאמין כי אם גם איננו לומדים במהירות הדרושה, הרי צפונים בציפור פוחות, וימצאי עוד פוחות־רוח חדשים להתגייסות פנימית, כדי להיגבר על הסכנות הבאות. לזה מזמין „דבר“ את עצמו ואת פולם.

4

בין „דבר“ לקוראיו

דברי ברל במסיבת מערכת העתון עם באי־כוח הקיבוצים והקבוצות

(„דבר“, גליון 3286, ד' באדר תרצ"ו, 27.2.1936)

חברים התאוננו שאין „דבר“ משקף את הני הקבוצה. אכן זה ליקוי כבד

ב„דבר“. אבל במי האשם? האומנם לא רצה „דבר“ לטפח דברים כאלה? והרי דוקא כאן יש מה לשקף ומה להביע.

נדמה לי: כל עוד לא יתעורר באנשי הקיבוצים הרצון הצורך לשתף את הציבור בהניחות חייהם — לא נמצא דרך לכך. לפנים היה אחרת: חבר שחי ביבנאל או בכנרת היה לו צורך לומר משהו לחבריו, ועל ידי כך נוצרה ספרות העבודה. וספרות זו היתה מקורית. החיים בקיבוצים עכשיו עשירים יותר. אבל לחברים אין צורך לדבר אל הציבור — חוץ מחבריהם, חברי הזרם שלהם. ואולם גם הבמות המיוחדות לא הצליחו בזה, ואנו „דבר“ — אין לנו תקה להצליח כל עוד לא ישתנה מצב הבריאות. הנושא הזה רציני מאד; תוצאות המצב עלולות להיות מחרידות. אנו מתפצלים לשבטים שבטים. וזה האסון הגדול ביותר שיכול לקרות לציבור הפועלים. העתון, שהוא יכול להיות קשר ומכשיר־שיתוף לכל ההסתדרות, אינו יכול לקיים את תפקידו, כשאין לאיש צורך לשתף את שאר החברים בחינותיו ובדעותיו, אלא אם כן יש לו משהו לתבוע ממישהו.

אם יש בידכם הצעות למערכת: מה לעשות כדי להצליח — אנו מוכנים לעשות כל נסיון כדי לשתף חברים.

החבר ג. דורש להופיע כמזמין לגבי הסופר: הפועל רוצה בספרות פזו ולא אחרת. שאלה גדולה היא, מה הפועל רוצה. אבל סבורני שצרכינו — אף כפועלים — שונים הם מצרכי הפועל בנרשה קורא ה„פולקסצייטונג“. לא הרי פועל בונה מדינה פהרי פועל סתם. איני מאמין ב„הזמנה סוציאלית“ מהסופר. חשובה אולי ההזמנה שהחיים מזמינים, בלא יודעים, אך לא ההזמנה ש„נותן־העבודה“ מזמין. את ברנר לא הזמינו, הוא הזמין את עצמו. אם יכתוב שניאור על פי הזמנת „השומר הצעיר“, לא יהיה שניאור. ביאליק ומנדלי לנו יצרו, אם גם לא על פי הזמנה. ג. סבור, כנראה, שהיחס לסס"ר ב„דבר“ הוא מעשה־נקמה ציוני. טעות. כל הנכתב אצלנו על רוסיה נכתב מתוך קריטריון סוציאליסטי. החשבון הציוני הפוליטי הוא גדול, וחבל שאין אנו מעמיקים בחשבון עד היסוד. אבל חשבונותינו עם רוסיה הם קודם כל חשבונות סוציאליסטיים. לצערנו, רוב עתוני הפועלים יש להם חשבון סוציאליסטי זעום מאד. יש להם תפיסה אפורטוניסטית, טכסיטית, אך לא סוציאליסטית. איני רואה יחס מעמיק אפילו מצד המחייבים. יש גם יפירוז סוציאליסטי: עמדתם של סוציאליסטים אנגלים. המקבלים את הקומוניזם בשביל רוסיה ורוחים אותו לגבי אנגליה, איננה עמדה סוציאליסטית.

אשר לזכרונות ויובלות: דוקא רוסיה, אשר ג. מסתמך עליה, מעמיקה לחפור בשכבות המראות את הקודמים וקודמי-הקודמים. הקורא הצעיר שלנו בארץ הוא חסר השכלה עברית מינימלית. אף המשכיל בקיבוץ משולל פה כמעט אינכרסים רחנניים עבריים. אין זה מצב נורמלי אפילו בלא יחס מיוחד לתרבות לאומית. ספק גדול אם הדבר נכון דוקא מבחינת הקריטריון הסוציאליסטי.

אמנם ה„מוסף“ לוקה בחסר חיוניות. אך אין הדבר תלוי במערכת. כשאינן כשרונות מתגלים. במידה שישנם הם מוצאים מקום. בתחילתו של ה„מוסף“ היתה הדרך הזאת לקו. אך במשך הימים — נצטמצמה.

אין טעם רב לסיורים במשק מטעם המערכת. גם אין המשק מכבד את הכתיבה מתוך סיוור, כל חבר מהמשק ייטיב לכתוב מכתבה כזאת. גם משעמם הדבר. אך הציבור רוצה לדעת ולהרגיש את דופק החיים. היו זמנים שהיו סופרים-פועלים במקומות „קונטרס“ וכדומה. אנו נכונים לחדש זאת בכל לבנו. שמעתי על התסיסה בקיבוצים בענין האיחוד בתנועה הקבוצתית. אך לא נמצא איש שירצה להגיב או להשמיע. גם נשתמש במידת האפשרות בכל העתונות הפנימית. אך העיקר שיהיה צורך במקומות לכתוב ולהשתתף.

האם נכון הדבר ש„דבר“ אינו מגיב למדי על העיניים הפנימיים המנסרים בציבור? אני מודה ש„דבר“ אינו אוזן במידה מספקת בציצית ראשו של ציבור הפועלים ומכווננו. אמת, אך אם אתם אומרים זאת איני מקבל את זאת. אם אשאל באיזו מידה ניסו 10,000 איש אלה, שהם גרעין התנועה והחלוץ ההולך בראשה, לכוון את התנועה, לא אמצא תשובה. בזמן האחרון נדפסו ב„דבר“ שני מאמרים חשובים ביותר של יבנאלי, מופנים כלפי פנים; פרקי „במרי שיח“¹ לא רבים כמוהם בספרותנו, — היכן התגובה?

¹ [מאת מ. בילינסון]

ה ע ר ו ת

בחינת דרכים ומושגים

(על הספסר-עבודה עם התאחדות האכרים הלאומיים.
הערות לויכוח במועצת ההסתדרות. י"ח באב תרצ"ד)
„דבר“, גליון 2837, כ"ט באלול תרצ"ד, 9.9.1934.

ביוני 1934, בעת המחסור החריף בפועלים עברים בגלל הגבלות העליה על ידי הממשלה, נחתם הסכם בין ההסתדרות והחקלאים הלאומיים על משלוח 700 עולים, מתוך ה-2000 שעמדו לבוא לארץ, אל מושבות העבודה העברית. בעיקר בשוון. הוסכם כי להדרכת העולים בעבודה ישלח המרכז החקלאי כ-30 איש מותיקי הפועלים החקלאים, וכי בכל מושבה תיבחר נעדה משותפת של המעבידים והעובדים לקביעת רמת פרוץ העבודה והשכר בהתאם לכך. כן נקבע בהסכם כי „בעשרת ימי עבודתו הראשונים של העולה החדש בארץ הריהו מקבל את שכרו המלא בעד עבודתו גם אם לא הוציא את מכסת העבודה הדרשת על ירי הנעדה במקום. עולה חדש שעבר עשרת ימי עבודתו הראשונים אצל מעביד אחד, והלה רוצה להשאירו לעבודה אצלו גם להבא, אינו יכול לעזוב את מקום עבודתו זה לפני עבור חדשים מהיום שבו התחיל לעבוד אצל המעביד הזה. ואם הוא עוזב אותו לפני זה, איננו נהנה מהזכות הנתונה לו למעלה“. עיין „דבר“, גליון 2792, ר באב תרצ"ד, 18.7.1934.

עמוד 19, שורה 1: וְעַד־הַחֲמִישֶׁה-עֶשֶׂר. בשבט תרפ"ה הוקמה על ידי הוועד הלאומי נעדה בת חמישה-עשר איש מורכבת מברי-פוח ההסתדרות, נותני-עבודה והמוסדות הלאומיים, חמישה חמישה מכל צד, עם ד"ר א. רופין בראשה, לעיבוד חוקה להגנת העובד ולִיְחִסִים עם נותני-עבודה. הנעדה באה לידי הסכם בעניני יום עבודה, שכר עבודה, מס מקביל לקופת-חולים, ביטוח במקרה אסון, והחליטה על הקמת נעדת תיווך במקרי סכסוכים בין פועלים ונותני-העבודה המקוה את דעתה, אך אינה מחייבת את הצדדים, ונעדת בוררות המחייבת, אך בתנאי אם בירור הסכסוך נמסר לה בהסכמת שני הצדדים. אולם ועדת החמישה-עשר לא באה לידי הסכם בשאלות קבלת פועלים ופיטורים, ולאחר משא-ומתן ממישך נתבטל כל הענין. עיין

„קונטרס" ר"ז (אדר תרפ"ה), רט"ז (אייר תרפ"ה); „אחדות-העבודה", מאסף מפלגת פועלי ארץ-ישראל „הפועל בחרושת", תל-אביב תש"ג, עמוד 271.

שם, שורה 23: ההסכם בשרון. מתוך משא-ומתן עם „חבר החקלאים הלאומיים" במושבות השרון. נחתמו בקיץ 1930 הסכמי עבודה קולקטיביים עם מגדיאל ורעננה בדבר לשכת-עבודה משותפת לפועלים ולנותני-העבודה. תנאי העבודה ושכרה, קביעת התוצרת המינימלית של הפועל, דאגה לעבודה בעונת חוסר-עבודה ועוד. ההסכם כולל סעיף על בוררות לאמור: „כל סכסוך בדברים שלא הובררו ולא הוסכמו בסעיפים הקודמים בין נותני-העבודה ופועליהם מובא בפני בוררות של הלשכה המקומית ואין לשום צד הרשות להכריע על דעת עצמו, להפסיק או להפריע בעד מהלך העבודה. הבוררות ופסקי-דינה הם חובה לשני הצדדים". עיין: „ההסתדרות החקלאית ופעולותיה", דיווח-שבון לועידה החקלאית הרביעית, הוצאת המרכז החקלאי, תל-אביב תרצ"א, עמוד 160.

עמוד 32, שורה 10: פ. ב. ד. המפלגה הסוציאליסטית הפולנית, נוסדה ב-1892, כרכה יחד את המלחמה הלאומית הסוציאליסטית. דגלה בפטריוניזם פולני שפניו לעצמאות מלאה של העם הפולני.

שם, שורה 12: „פּוֹלְיִטְרִיאַט" — מפלגה סוציאליסטית מהפכנית בפולין בשנות ה-80 במאה שעברה. התקיימה במרכזי הפועלים החשובים של הארץ הזאת. נלחמה בנצינליוזם הפולני ודגלה בסולידריות עם המהפכה הרוסית. תכניתה כללה גם את הטרור כאחת הדרכים במלחמתה. מאנשיה הומתו והוגלו למרחקים.

שם: פ. ב. ד. — הסוציאל-דמוקרטיה הפולנית. מפלגה בעלת תפיסה בינלאומית-סוציאליסטית. קמה ב-1893 בניגוד לפ. ב. ס. שהדגישה הרבה את יסוד העצמאות הלאומית של פולין. ב-1918 התאחדה עם „לויצה" (השמאל שנפרד ב-1906 מפ. פ. ס.) ויחד יצרו את המפלגה הקומוניסטית.

ליום ההכרעה במשאל

(על הסכם-העבודה עם הרביזיוניסטים)

„דברי", גליון 3000, י"ט באדר ב' תרצ"ה, 24.3.1935.

על הסכם-העבודה עיין עמוד 351.

עמוד 37, שורה 5: שבירתת פרוטין. השביתה בבית-החרושת לביסקיטים של פיומין בירושלים בחורף 1932—1933. בבית-החרושת זה שרר מצב קשה בעבודה: הפועלים עבדו לסירוגין ללא יכולת להתפרנס מעבודתם. למרות

זאת התחילו הבעלים להכניס פועלים נוספים לבית-החרושת. לאחר שהוסבר המצב לפועלים עזבו את עבודתם, מלבד פועלת אחת אשר סירבה לעשות זאת. בעלי בית-החרושת לא הסכימו לדרישת מועצת פועלי ירושלים להפסיק את עבודתה. המועצה ראתה בזאת חתירה תחת ארגון הפועלים והכריזה על שביתה ב־7 באוקטובר 1932. ארגון עובדי בית־ר שלח 25 מפירי־שביתה. היו התנגשויות, מאסרים ומשפטים. בראשית פברואר 1933 נחתם הסכם עם בעלי בית-החרושת, בו נקבעה בין השאר קבלת פועלים על ידי ההסתדרות. פרט ל־20% שנשארו ברשות בעל בית-החרושת. עיין „אחדות-העבודה“, מאסף מפלגת פועלי ארץ-ישראל, „הפועל בחרושת“, תל-אביב, תש״ג, עמוד 291. שם, שורה 7: הושביתה בפתח-תקוה. בשלהי פברואר 1933 הוכרזה שביתה בעבודת הבנין בפתח-תקוה בגלל סירוב הקבלנים לעשות הסכם על עבודה מאורגנת. פניסת מפירי־שביתה מביית־ר לעבודה גרמה לתגרות ומאסרים. 25 מחברי ההסתדרות נדונו לחדשים מאסר ולקנס. ב־5 במאי נחתם הסכם בין הקבלנים ומועצת פועלי פתח-תקוה בנוגע לתנאי העבודה, שכר העבודה ועוד. מספר סעיפים, ביניהם סדר קבלת פועלים ופיטוריהם, נשאר למשאומתן נוסף. כל הפועלים, בכללם חברי בית־ר, שעבדו עד יום פרוץ השביתה, שבו לעבודה, בהתאם להסכם. עיין „דבר“, גליון 2421, י״א אייר תרצ״ג, 7.5.1933. עמוד 38. שורה 26: המאורע בשביעי של פסח. עיין פרך ששי, עמוד 439. שם, שורה 27: ההתפרצות בחיפה. עיין למעלה. עמוד 351.

עצבו ואיומיו של מר מ. מ.

„דבר“, גליון 2995, י״ג באדר ב' תרצ״ה, 18.3.1935. החתימה: ירובעל.

עמוד 42, שורה 20: ועידת חדרה, ועידת מפלגת פועלי ארץ-ישראל לענין הסכם העבודה עם הרביזיוניסטים. נפתחה ב־ב באדר ב' תרצ״ה.

בוועד הפועל הציוני

בויכוח הכללי. „דבר“, גליון 3012, ד' בניסן תרצ״ה, 7.4.1935.
בויכוח על „העבר הי. חוברת: מושב הרעד הפועל הציוני בירושלים, כ״ז באדר ב' תרצ״ה. הוצאת ההנהלה הציונית, ירושלים—לונדון, עמוד 251.
לדין-וחשבון של ועדת הבנקים. שם, עמוד 242.
על יחסי מפלגות, שם. עמוד 277.

עמוד 59, שורה 17: וחייבים אנו טובה למר גרוסמן על הנסיון שעשה בקטוביץ. בוועידת הרביזיוניסטים בקטוביץ בשנת 1933 נתפלגה קבוצה בראשותו של מאיר גרוסמן, שהתנגדה ליציאת הרביזיוניסטים מההסתדרות הציונית; היא שיסדה את „מפלגת המדינה היהודית“.

ש. שורה 28: אני מניח שז'בוטינסקי כבר שבע דיו את חברי הפרוינים, והוא יתן להם בקרוב ספר פרייתות. לענין זה שייכת הרשימה מאת ברל „מה מתרחש בין ז'בוטינסקי לבין ידידיו ה„מפסימליסטיים“? („דבר“, גליון 2960, ב' באדר א' תרצ"ה, 5.2.1935, תוספת ערב. החתימה: עין הקורא).

רק הדים עמומים הגיעו לקהל החיצוני ממה שנעשה מאחורי הקלעים בוועידת קראקא¹, בין ז'בוטינסקי לבין נושאי־פליהם של אחימאיר וא. צ. גרינברג, אגף זה שהחליף את שמותיו הקודמים בפסידונים חדש — מפסימליסטים, אולם ב„הירדן“ מא' בפברואר נתפרסם מאמר מאת ז'בוטינסקי על אודות הפסידונים המפלגתי החדש. שם המאמר „על המפסימליזם“, מאמר זה ראוי שיקרא בעיון, כי למרות לשונו הזהירה והמנומסת וה מסוגנת יש בו כדי לגלות טפח מהתפתחות הענינים בתוך המחנה הרביזיוניסטי. ואל נא יחשב לי לעוון שאני עושה פרסום למאמר זה מעל עמודי „דבר“. ז'בוטינסקי פותח בהודעה שאיננו רוצה בשום אופן שמצב־ירוח „מפסימליסטיים“ יחדלו מקרב הצה"ר. אולם הוא „דורש מן המפסימליסטים רק דבר אחד: הגיון“. דרישה קטנה ויחידה זו, ששמה „הגיון“, מתחלקת בפירושו של המנהיג לכמה וכמה חלקים. ראשית — לא ארגון מיוחד. „עם הנסיון הקטן ביותר לארגן אגף מפסימליסטי, או אף רק אפרט תעמולתי בשביל הרעיונות המפסימליסטיים, אהיה מוכרח... להגיש אולטימטום“. שנית — אסור שינתן מקום למפסימליסטים באפסקוטיבה העולמית של הצה"ר וגם לא במרכזים המקומיים. „המפלגה אינה צריכה לשאת אף בצל של אחריות לדברים או פעולות שאינן מתאימות לדמותה הקונסטיטוציונית“ (פירוש הדברים: אנשים בעלי „מצב־ירוח“ מפסימליסטי יעשו את שלהם, אולם המפלגה צריכה לשמור על עצמה ולנער את קצנה מהם). שלישית, אם עשה המפסימליסט מעשה שהמפלגה אינה יכולה לשאת באחריותו — אל יבהלו חבריו מכך, שהאחריות תחול עליו עצמו. „אם באמת הכה על הלחי את מי שאסור להכות, או שבר שמשות במקום שאסור לעשות את הדבר“ — אין חבריו צריכים „להגיב“. רביעית, מודיע ז'בוטינסקי, כי „פעולות מסוג פסיי“ הוא חושב „בכלל לגסות“, ו„מיעץ ברצינות שימנעו מכך בכל המסיבות“ (ההדגשה לז'בוטינסקי). חמישית, „מידה צריכה להיות בכל דבר, ואף במפסימליזם“. „על 40.000 עולים ועל החולה אין משיבים בשמשות שבורות“, „אחרת יוצרים בעולם רושם שאין אלו „התפרצויות“ אלא אספורט, וכל הענין נעשה זול ומאבד כל טעם והשפעה“. ששית, הדבר הבלתי־הגיוני

¹ [הוועידה העולמית של הרביזיוניסטים שנתכנסה בקראקא].

ביותר הוא „שבירת שמשות במלים“ ז'בוטינסקי אומר שהוא שומע, למשל, „ש מ ד ק ל מ י ם אצלנו על כפיית אנגליה באמצעות בריקדות“, והוא מזהיר מפני דקלום זה. „להכריח“ (המרכאות לז'בוטינסקי!) „את אנגליה לעשות מה שהיא בעצמה אינה רוצה לעשות, אלא שהיא, מסכנה, מפחדת מפנינו ולפיכך היא עושה זאת — תפיסה כזו היא תפיסה אידיולוגית“ (כך!) ; „להכריח“ את אנגליה לפעול לטובת הציונות יכול רק כוח אחד ומיוחד: מצפונה של אנגליה עצמה — מצפונה המוסרי של אנגליה במובן של „פיר פליי“ או מצפונה האגואיסטי של אנגליה, במובן האינטרסים העצמיים שלה“. אין כאן תרופה אחרת: „רק מצפון“. שביעית, מזהיר ז'בוטינסקי „מפני גבורה סגנונית“, „כבר נעשה משעמם קצת לשמוע ולקרוא כיצד מחרפים אצלנו את המנדטור „הלא־יוצלח“, „זהו כבר ענין רגיל, זול, משעמם — ודבר שכבר נמאס“ (כך!). שמינית, ואם ביום מן הימים יהיה צורך ב„גבורה סגנונית“, אזי מוטב שהמכסמיליסטים יסמכו בזה על המנהיג. „איני ערב שבקרב לא תיעשה שוב איזו שערוריה, שצריך יהיה להגיב גם עליה במרץ סגנוני, ואולם — ואולם — מכיון שאני מדבר כאן ביחוד אל חברי וידידי הקרובים לי ביותר, אפשר, סלחו לי את העזות: אפשר, תשאירו את היומה בנדון זה — בידי, למשל?“ זהו בקיצור תוכן המניפסט החדש של המנהיג אל „חבריו וידידיו הקרובים לו ביותר“, ודק. עמוד 73, שורה 29: הקואליציה הצרה שלנו. בקונגרס השמונה־עשר (אלול תרצ"ג) נבחרה האפסקוטיבה מאנשי ציונים כלליים א' ואגף־העבודה.

תכנה של המערכה

(באסיפת פעילים ערב הבחירות לקונגרס הי"ט)
„דבר“, גליון 3100, כ"ב בתמוז תרצ"ה, 23.7.1935.

עמוד 79, שורה 27: כמאמר המשורר: „מכל פחדים הרעה, ותיף מכל חלום“. מתוך שיר מאת שמואל יעקב אימבר בתרגום עברי מאת דב שטוק:

ומה שם במולדת	ולא יבין לפשר
— שואל אותי פלוני —	תשובתי כמתום:
האם כחרדתי היא,	מכל פחדים הרעה
האם כחזוני?	ותיף מכל חלום.

(„המעורר, לוח תרצ"ו, הוצאת המרכז לנוער, עמוד 224).

עמוד 80, שורה 3: פרדם שנחשב לעברי, בלב מושבה יהודית, הופקע מידי ישראל. עיין למעלה עמוד 102.

עמוד 81, שורה 26: יציאת הרביזיוניסטים. הדבר היה באפריל 1935, זמנמה לאחר ישיבת הועד הפועל הציוני.

עמוד 89, שורה 23: נַלְבְּקִי וקורפירסטנדס. נ ל ב ק י — שם רחוב בורשה, מקום מושבם של יהודים בעלי פרנסות גולה טיפוסיות. קורפירסטנדס — רובע בברלין, מקום מושבם של יהודים מתבוללים.

אדמה לאומית ועבודה עברית

(בועידת הקרן הקימת בלוצרן, לפני הקונגרס התשעה-עשר)

„דבר“, גליון 3129, כ"ז באב תרצ"ה, 26.8.1935.

עמוד 103, שורה אחרונה: „סינגל טַקְס“. מס יחיד. הצעת הסופר והוגה הדעות האמריקני הנרי ג'ורג' (1839—1897) בסטרו הידוע „פרוגרס ועניות“, שהופיע בשנות השבעים של המאה שעברה. לדעתו של הנרי ג'ורג' צריכה המדינה לקיים במקום המסים השונים, כגון מכס, תשלומים בעד רשימות וכר, מס יחיד, הוא מרבית הנסטה על הקרקע, שינבה מאת בעלי האחוזות.

לבדק הבית הציוני

(בקונגרס התשעה-עשר, בלוצרן)

„דבר“, גליון 3135, ד' באלול תרצ"ה, 2.9.1935.

הקונגרס נפתח בכ"א באב תרצ"ה, 20.8.1935.

עמוד 109, שורה 26: פּוֹלֶק, נובומייסקי, שנקר, קרימנר, ראשי התעשיה בארץ.

עמוד 113, שורה 13: וההכרזה המפורסמת: „בן, לשבור!“: מכונן למאמר של ז'בוטינסקי ב„חזית העם“ בשנת 1932, אחרי סכסוך השביתה בבית-החרושת פרומין. עיקרו — לשבור את הסתדרות העובדים. עיין בקובץ מאמרים של ז'בוטינסקי „שאלות עבודה“, ירושלים, 1932, עמוד 63.

עמוד 116, שורה 7: בית-הספר (לבנים) ביפו, נוסד בשנת תרנ"ג, על ידי

חבורת עסקנים לאומיים מטובי בני העיר. בהשתדלותם קיבלה חברת „כל ישראל חברים“ את בית-הספר לרשותה ו„חובבי-ציון“ באודיסה הקציבו בשבילו תמיכה שנתית. עיין „ספר-היובל של הסתדרות המורים בארץ-ישראל“, עמוד 66; אחד-העם, „על פרשת דרכים“, חלק א', עמוד נ"ט.

ההסתדרות הציונית נתבעת לפעולה תרבותית (שם)

„דבר“, גליון 3141, י"א באלול תרצ"ה, 9.9.1935.

הנדיב הידוע ומפעל חייו

(אזכרה באסיפת-האבל מטעם הסתדרות הפועלים החקלאים,
באמפיטיאטרון התערוכה בתל-אביב, אור לכ"ד בכסליו תרצ"ה)
„דבר“, גליון 3201, כ"ד בחשון תרצ"ו, 20.11.1935.

תאריך

(שבעים וחמש שנים ליסוד מוצא)

„דבר“, גליון 2930, כ"ו בטבת תרצ"ה, 1.1.1935.

חוליה ראשונה בשרשרת

(שבעים וחמש שנה ליסוד מוצא)

„דבר“, גליון 2933, מוסף לילדים, כ"ט בטבת תרצ"ה. החתימה: בארי.

עמוד 159, שורה 22: ספר זכרונותיו — הוא „זכרונות לבן ירושלים“ מאת יהושע
ב"ר דוד יעלין, ירושלים תרפ"ד.

עמוד 161, שורה 1: „בני-ברית“. הסתדרות יהודית גדולה במגמה לאחד יהודים
לטובתם הם ולטובת הכלל. נוסדה בניו-יורק בשנת 1843. מאמריקה נתפשטה
בארצות הגולה האחרות. בארץ-ישראל נוסדה בשנת 1888.

שם, שורה 15: טרה שמוקלר, האחות הטובה והרחמניה של פועלי
ארץ-ישראל. ילידת בוצרויסק. עלתה לארץ בשנת תרע"ג. עבדה כפועלת
חקלאית בכנרת ובדגניה, ואחרי כן בתור אחות בזכרון-יעקב וביסוד-המעלה.
כאן חלתה בקדחת שחור-השתן ומתה בר' באייר תרע"ט. עיין קובץ „אחדות-
העבודה“, יפו, תרע"ט, עמוד 133.

קודמייקודמיני

„דבר“, גליון 3056, כ"ח באייר תרצ"ה, 31.5.1935.

עמוד 164, שורה 14: היהודי גרשנון. 1869—1925. סופר והוגה-דעות רוסי.

שם, שורה 15: דקבריסטים אנשי דקבר (דצמבר). כינוי למחוללי המרד ברוסיה
בדצמבר 1825 בראשותם של קציני צבא, במגמה להקים משטר קונסטיטוציוני
ברוסיה. המרד נכשל וראשיו נדונו למות או הוגלו לסיביר.

שם: סלבופילים. תנועה ברוסיה במאה התשע-עשרה ששקדה להבליט את הקרבה
הרוחנית שבין כל ענפי העמים הסלבים: רוסים, פולנים, צ'כים ואחרים.

עמוד 166, שורה 2: לאהר מותו של יל"ג. נפטר בשנת תרנ"ג.

שם, שורה 4: יצחק יעקב וייסברג. 1840—1904. סופר עברי מתקופת ההשכלה.

שם, שורה 10: ש"ד"ל, שמואל דויד לוצטו. 1800—1865. משורר וחוקר עברי באיטליה.

„אגרות שד"ל" יצאו לאור בפשמישל בשנות תרמ"ב—תרנ"ד על ידי שאלתיאל אייזיק גרבר.
 שם, שורה 12: אייזיק הירש וייס, בעל „דור דור ודורשיו". אייזיק הירש וייס, תקעה—תרס"ה. „דור דור ודורשיו" — ספר דברי-הימים לתורה שבעל-פה.

זכרונותיו של וייס יצאו בתרנ"ה על ידי יעקב הכהן גינצבורג.

שם, שורה 22: המכון היהודי בוילנה, הוא „ידישר וויסנשפטליכר אינסטיטוט" (ייו"א), מרכז לעבודה מדעית היסטורית-פילולוגית באידיש, בעיקר לחקר לשון אידיש וספרותה. נוסד בשנת 1925, בימי המלחמה האחרונה עבר לניו-יורק.

שם, שורה 23: האוסף של שבדרון, אוסף האוטוגרפים והפורטרטים של אישים יהודים, הנאגר משנת תרנ"ז על ידי הסופר אברהם שבדרון (שרון) והנמצא כעת בספרייה הלאומית בירושלים.

שם: הארכיון הציוני, נוסד לאחר המלחמה העולמית הקודמת, תחילתו בברלין ועתה בירושלים, ליד הסוכנות היהודית.

שם, שורה 24: ארכיון-העבודה, הארכיון המרכזי של הסתדרות העובדים, נוסד בשנת תרצ"ג בתלאביב, מכיל את האוסף הגדול ביותר של ספרות ההסתדרות ותנועת העבודה בציונות בארץ ובגולה.

שם, שורה 27: המעשה שסיפר שבדרון בספרייתו של יוסף פרל בטרנפול, יוסף פרל (1773—1839), מאבות ההשכלה בגליציה, הניח ספריה עשירה בספרים ותעודות שהיתה שמורה עד פרוץ מלחמת-העולם השניה בטרנפול, א. שבדרון ביקש בשביל הספרייה הלאומית ואספו כמה דברים מאוצר זה ולא ניתנו לו, עיין „עוד לשערוריית גנזי פרל" מאת א. שבדרון, „דבר", ח' בניסן תרצ"ב.

עמוד 169, שורה 15: „בית-העם" בירושלים, נוסד בשנת 1906 עיין „מבית-העם להיכל התרבות" (חוברת), ירושלים תש"ו.

שם, שורה 16: שלמה מונק, 1803—1867, חוקר הספרות הערבית-יהודית בימי הבינים.

שם, שורה 17: יצחק פראגר, הוא ר' יצחק פראג הנקרא ר"י אופלסקה, עלה לארץ מלפני מאה וארבעים שנה והיה ראש ישיבת „דורש ציון" בירושלים, נפטר בשנת תר"מ.

עמוד 170 שורה 4: ר' חיים יוסף זוננפלד, תר"ט—תרצ"ב, היה רבה הראשי ומנהיגה של „אגודת ישראל" בארץ-ישראל.

עמוד 172, שורה 12: עתוניו של בן-יהודה: „הצבי", „השקפה", „האור".

— שלשתם בירושלים. „הצבי“ — שבועון, נוסד בשנת תרמ"ה; „השקפה“ — הופיע פעמים בשבוע החל מתרנ"ז; „האור“ — עתון יומי, נוסד בתר"ע. שם, שורה 13: התלהבותו של אחד-העם למאמר על „הזבל“ שמצא ב„הצבי“. עיין „סם חיים“, רשימה מאת אחד-העם ב„השילוח“, כרך א', חוברת ד', שבת תרנ"ז; כל כתבי אחד-העם בכרך אחד, הוצאת „דביר“, עמוד רנ"ד.

עמוד 174, שורה 1: התחיל ברזלי מוציא את „מכתבי בית הלוי“. מכתבים מארץ-ישראל שהוציאה אגודת „בני-משה“ בעריכתו של יהושע ברזלי במשך ארבע שנים מתרנ"ד ואילך.

שם, שורה 12: יהושע ברזלי. עיין כרך א', עמוד 382. שם: „אגודת הפועלים“ הראשונה, נוסדה בשנת תרמ"ז על ידי עשרות אחדות פועלים בראשון-לציון. תכניתה היתה, כמתואר באחד המכתבים מהזמן ההוא: „כי הועד שלהם יחפש תמיד אחרי עבודה, למען לא יאלצו ללכת בטל; מי שאין לו עבודה יעזרוהו מעט; לחיות בצוותא חדא, לבשל מאכלם במקום אחד אשר בזה ריוחו הרבה כידוע“ (עיין „כתבים לתולדות חיבת-ציון“, בעריכת א. דרויאנוב, כרך ב', עמוד 132; „ארגוני פועלים בימי העליה הראשונה“ מאת משה ברסלבסקי, „מבפנים“, חשון תש"ז, הוצאת הקיבוץ המאוחד, עמוד 116).

שמריהו לוין איננו

„דבר“, גליון 3063, ט' בסיון תרצ"ה, 10.6.1935. „בחבלי אדם“, עמוד 97. עמוד 175, שורה 18: מכתבו (של שמריהו לוין) לפני ימים אחדים ל„דבר“. לחג העשור של העתון. במכתב נאמר בין השאר: „דעו לכם, אחי, כי מיום שהפכתי אתכם בעבודתכם לפני שלושים שנה בערך, ידעתי להעריך אתכם כחלוצי התחיה. המפלסים את הנתיב לעתיד עמנו, ידעתי להעריך את מסירות נפשכם ואת פעולותיכם“. „דבר“, גליון 3056, 31.5.1935.

אזרח חייו

„דבר“, גליון הנ"ל, תוספת ערב. „בחבלי אדם“, עמוד 98. עמוד 177, שורה 28: מכאן מסורת המטיף בוילנה, ב„טהרת הקודש“. „טהרת הקודש“ — בית-כנסת מיסודם של משפילים בוילנה. שמריהו לוין היה מרצה בו הרצאות עממיות בעניני היהדות ותולדות ישראל. עיין: ד"ר שמריהו לוין, „מוכרונות חיי“, ג', עמוד 239. שם, שורה 29: אד"ם הכהן. אברהם דב הכהן לבנון. 1878—1879. משורר עברי מתקופת ההשכלה.

עמוד 178, שורה 2: הדינמיה הרוסית. בית-הנבחרים הראשון ברוסיה שנפתח בשנת 1905.

שם: כרזו ויבורג. לאחר פיזור הדומה על ידי ממשלת הצאר ניקולאי השני, בשנת 1906, התאסף חלק גדול של הצירים בעיר ריבורג (פינלנד) החליט לפנות בכרזו לעם לא שלום מסים ולא להתיצב לצבא. הצירים שחתמו על הכרזו נמסרו למשפט ונדונו לשלושת חדשי מאסר.

במועצת חבר הקבוצות

„גיב הקבוצה“, ח' בשבט תרצ"ד, עמוד 87.

עמוד 185, שורה 26: לשאלת השיתוף בעמק הירדן. בראשית תרצ"ד קמה תנועה בעמק הירדן לשיתוף בין-קבוצתי, כלומר, לתכנית משקית כללית ומוסדות מרכזיים משותפים, בד בבד עם המשכת החיים העצמיים של כל תא קבוצתי. למעשה לא נתגשם השיתוף הזה.

עמוד 190, שורה 21: הדבר אשר עשו משקי עמק הירדן בשעה שהקצו מאדמתם את השטח לקיבוץ „השומר הצעיר“. בהתיעצות מיוחדת של משקי עמק הירדן בהשתתפות חברים מהמרכז החקלאי והועד הפועל של ההסתדרות, שנתקיימה בדגניה בניסן תרצ"א, החליטו המשקים להפריש מאדמתם שטח של 500 דונם ליסוד נקודת התישבות של קיבוץ „השומר הצעיר“ מס.ס.ס.ר. — היא אפיקים. כן הוסכם לחבר אל הנקודה את מערכת ההשקאה של הדגניות.

מכתב לחברי בדגניה

„דבר“, גליון 3179, כ"ח בתשרי תרצ"ו, 25.10.1935. החתימה: חברכם ב. פצנלסון, חוברת „ערעורים על המצב הקיים“, הוצאת מרכז המפלגה, תל-אביב, יולי 1944, עמ' 2. עמוד 194, שורה 14: הניגודים האידיאולוגיים בין מנדל פורטוגלי ויוסף זלצמן לביניכם, מנדל פורטוגלי — היה ממיסדי „השומר“ ומנהיגיו; יוסף זלצמן — חבר קבוצת פנרת, מראשוני הקבוצה שעלתה להתישבות. שניהם היו חברים למפלגת „פועלי-ציון“, בעת שרוב חברי דגניה נמנו עם מפלגת „הפועל הצעיר“.

עמוד 195, שורה 4: פלשון ביאליק; „אף מקום נאמן אין לנו“ וכו'. מתוך השיר: „מה רב, אי, מה רב השממון“.

שם, שורה 16: יצאו, עליונים, עזים לנתיבת רחוקה“ וכו'. „שירת רחל“, הוצאת „דבר“, תל-אביב, תרצ"ט, עמוד י"ד.

עמוד 200, שורה 21: „ועדת הקבוצות“. נבחרה בפגישת הקבוצות בדגניה בסינן

תרפ"ג. זה היה שלב ראשון להתארגנות התנועה הקיבוצית, אשר נתגבשה אחרי כן בדמות „חבר הקבוצות והקיבוצים“, שהוקם בוועידת הקבוצות בבית אלפא בחשון תרפ"ו וכלל את כל התנועה הקיבוצית בעת ההיא. עיין כרך ב', עמוד 268; קובץ „הקבוצה“, תל-אביב תרפ"ה. עמוד 15; „קונטרס“ ר"מ, פסליו תרפ"ו.

על מוסדות החינוך של העובדים

(בישיבת הועד הלאומי בירושלים, ב' בתמוז תרצ"ה)

„דבר“, גליון 3087, ו' בתמוז תרצ"ה, 8.7.1935.

עמוד 201. שורה 17: מר ויינשטיין, ברוך ויינשטיין. אחד מצירי הרביזיוניסטים בועד הלאומי.

עמוד 202. שורה 2: בוועידת לונדון בשנת 1920. עיין כרך א', עמודים 227 ו-375.

עמוד 204. שורה 16: עלול לקום בית-ספר של „הפועל המזרחי“ (בשיך-אפריק או בקיבוץ רודגם). שיך-אפריק הוא המושב „שדה-יעקב“, מיסודו של „הפועל המזרחי“. קיבוץ רודגם, היה קיבוץ „הפועל המזרחי“ בפתח-תקה. חבריו היו במיסדי טירת-צבי.

דיסוננס

„דבר“, גליון 3091, י"א בתמוז תרצ"ה, 12.7.1935.

מתוך סדרת מאמרים „משוט“. החתימה: עין-הקורא.

כוחו של אנטי-איצימאיר'יזם

„דבר“, גליון 3189, י' בחשון תרצ"ו, 6.11.1935. החתימה: ירובעל.

עמוד 211. שורה 3: פרוז פוגרומי של פ. ק. פ. ביום 26.10.1935 נתקיימה שביתה מחאה ערבית אנטי-יהודית בענין ארגוני הנשק שנמסרו מטעם הממשלה לישובים יהודים לצרכי הגנה. לקראת השביתה נתפרסם כרוז פ. ק. פ. השופע הסתה ביהודים. נדפס בתמציתו ב„דבר“, גליון 3182, 29.10.1935.

שם, שורה 11: יהושע הלורקי. מימר (פינוי הנוצרי הנרזנימוס די סנטא פידה), חי במחצית השניה של המאה הי"ד ובמחצית הראשונה של המאה הטי"ו. הוא היה הקטיגור והמסית בויכוח בין הנצרות והיהדות שהוטל על היהודים על ידי האפיפיור בנדיקטוס הי"ג בשנת 1413 בטורטוזה (ספרד).

שם: פֶּבְּרֶקוֹרֶן, יוהן. מומר. חי במחצית השניה של המאה הטי"ו ובמחצית הראשונה של המאה הטי"ז. נודע בהסתתו הפרועה ביהודים ובמלחמתו עם יוהן רויכלין, מראשי ההומניסטים, שהגן על היהדות.

שם: ברפמן, יעקב. 1825—1879. מומר וצנזור ברוסיה. מחבר „ספר הקהל“ ברוסית. שהיה אוצר כל-בו בעניני יהודים בשביל האנטישמיים למיניהם ברוסיה.

מתי משתזקק בעל-צבית לחוקת-עבודה לאומית?

„דבר“, גליון 3190, י"א בחשון תרצ"ו, 7.11.1935. החתימה: ירובעל.

יתבררו ויתלבנו דברינו

„דבר“, גליון 3214, ט' בכסליו תרצ"ו, 5.12.1935.

עמוד 219, שורה 6: הם תלה את עליית ירושלים בשהרוזר רומא. „משנשתחררה עיר-הנצח על גדות הטיבר פתחה הרצובותיה גם עיר-הנצח על תועפות מוריה, ויחד עם תקומת איטליה החלה תחיית עם יהודה“ („רומא וירושלים“ מאת משה הס, תרגום דויד צמח, הוצאת „תושיה“, נרשה תרנ"ט, עמוד 3).

התוכן הישועי והציוני של הבהירות בתל-אביב

„דבר“, גליונות 3218, 3219, י"ד, ט"ו בכסליו תרצ"ו, 10.11.12.1935.

עמוד 230, שורה 1: מי אשם בשטפון. באחד בדצמבר 1935 ירדו בתל-אביב גשמים עזים ובעקבותם פרץ שטפון במקומות שונים בעיר וגרם נזקים ואסונות. לפי דין-החשבון משיבת מועצת עיריית תל-אביב, שהובא ב„דבר“ מ-5.12.1935, נאשמה העירייה, שאילולא עיכובים טכניים מצדה בביצוע עבודות התיעול היה נמנע השטפון.

עמוד 231, שורה 14: האוטופיה של לוינסקי. מכון לסיפור הדמיוני של הסופר א. ל. לוינסקי „מסע לארץ-ישראל בשנת ת"ת“, שנדפס ב„פרדס“ בשנת תרנ"ב. נכלל בכל כתבי א. ל. לוינסקי (כרך ב').

עמוד 237, שורה 21: הברנו טברסקי. נחום טברסקי. היה חבר עיריית תל-אביב מטעם סיעת הפועלים בזמן ההוא.

על העיקר בשעה זו

„דבר“, גליון 3278, כ"ה בשבט תרצ"ו, 18.2.1936.

אל נמתין, נעשה — ונחייב את זולתנו

„דבר“, גליון 3281, כ"ח בשבט תרצ"ו, 21.2.1936.

על בעלי קמיעות מימין

„דבר“, גליון 3286, ד' באדר תרצ"ו, 27.2.1936. החתימה: ירובעל.

עמוד 249, שורה 6: מועצה כלכלית. בקונגרס הציוני התשעה-עשר הציעו צירים

מהציונים הכלליים להקים מועצה כלכלית בארץ־ישראל, כמוסד מעיץ ליד האֶפְסִקוֹטִיבָה, בהשתתפות באי־כוח החקלאות, התעשייה והמסחר. הקונגרס החליט על הקמת מועצה כלכלית הטיל על האֶפְסִקוֹטִיבָה להגיש הצעה מפורטת בנדון זה לועד הפועל הציוני.

עמוד 255, שורה 18: משלהת סמואל, בינואר 1936 יצאה משלחת יהודי אנגליה לאמריקה, בהרכב הרברט סמואל, סימון מרפס ולורד בירסטד, לערוך מגבית מיוחדת להצלת יהודי גרמניה.

עמוד 256, שורה 20: מלחמת איטליה־הבש, פרצה באוקטובר 1935.

ז א כ א ו ר ב ך

„דבר“, גליון 3312, ר' בניסן תרצ"ו, 29.3.1936.

עמוד 258, שורה 7: סיומה שנקמן. מיוצרי קיבוץ ב' של „השומר הצעיר“ מלסביה, שהצטרף אל כפר־גלעדי. טבע בכנרת עם חברו יוסף אביאן ב־20 בינואר 1931.

שם: פֿונְדִיק, מנחם. מיוצרי קיבוץ הכשרה של „החלוץ“, „שחריה“, בסביבת סמיאטיץ שבפולין. עלה בשנת תרפ"ט. עבד עם הקיבוץ שלו במגדל. טבע בכנרת בתשרי תרצ"א.

שם, שורה 8: אֶלְפֶרֶד, וֶן־דֶר־וֹלְדֶה. היה חבר גבעת־ברנר. יצא בשליחות לאירופה ושם מת בשנת 1930.

ע ר ע ו ר י מ ע י ה מ צ ב ה ק י י מ

„דבר“, גליונות 3319, 3322, 3323; י"ד, י"ח, כ' בניסן תרצ"ו; 6.10.12.4.1936. „ערעורים על המצב הקיים“ (חברת הוצאת מרכז מפלגת פועלי ארץ־ישראל, 1941).

עמוד 296, שורה 2: בני קלוסובה. מכוון לקיבוץ הכשרה של „החלוץ“ בן מאות חברים בעיירה קלוסובה, ווהלין. נוסד בשנת 1924. הקים רשת של קיבוצי הכשרה ברחבי ווהלין והתקיים עד פרוץ המלחמה. החבורה הראשונה שלו עלתה לארץ בשנת 1925. מרבית חבריו השתקעו במשקי הקיבוץ המאוחד, בגבת, ביגור ועוד.

עמוד 299, שורה 8: פבר אמר ברנר: „מקור האיחוד הוא בתקוה לספינות באות“, כל כתבי י. ח. ברנר, כרך ו', עמוד 13.

עמוד 300, שורה 21: „הנובלות ילחנו עפר ותהיינה הפריאות“, אמר ביאליק, בשיר „גבעולי אשתקד“.

ב ע נ י נ מ ס י ה כ נ ס ה

„דבר“, גליון 2279, י"ט בחשון תרצ"ג, 18.11.1932.

ממוזנם של ישראל

„דבר“, גליון 2280, כ"א בחשוון תרצ"ג, 20.11.1932.

עמוד 309. שורה 2: בהקצאת שטחים מאדמתם (משקי עמק הירדן, כפר-מל"ל). משקי עמק הירדן: עיין למעלה עמוד 190. כפר-מל"ל: מושב זה, לאחר שנטה לדרך של משק אינטנסיבי בהשקאה, הפריש בשנת תרצ"ג מאדמתו שטח של 586 דונם בשביל יסוד המושב ירקונה.

עמוד 312. שורה 7: אותו הון עצום שהפרון הירש הקדיש למטרות לאומיות. עיין כרך ג', עמוד 413.

קבלת פנים לויקטור צ'רנוב

„דבר“, גליון 2934, ב' בשבט תרצ"ה, 6.1.1935.

ויקטור צ'רנוב. נולד בשנת 1877. ממנהיגיה של מפלגת ה„סוציאליסטים־רבולוציונרים“ ברוסיה.

עמוד 315. שורה 26: קלײַאַב, אײַבן. 1877—1905. חבר פעיל בהסתדרות הלוחמת של מפלגת הסוציאליסטים־רבולוציונרים ברוסיה. השתתף בארגון רצח המיניסטר פֿלֶבֶה בשנת 1904, הרג את הנסיך הגדול סרגי אלכסנדרוביץ בשנת 1905. נדון למות.

שם: גרײַוַיני, גריגורי. 1870—1908. מהפכן יהודי ברוסיה. ממנהיגי מפלגת הסוציאליסטים־רבולוציונרים. ספרו „זכרונות גרשוני“ תורגם על ידי א. ז. רבינוביץ. עיין כתביו, כרך ר', תל־אביב תרצ"ו.

עמוד 316. שורה 9: זײַטלױבסקי. עיין כרך ב', עמוד 310.

שם, רַטנר מרדכי. 1871—1917. עורך־דף יהודי נודע ברוסיה. עסקן חשוב במפלגת הסוציאליסטים־רבולוציונרים ברוסיה ומנהיגיה של מפלגת הסיימאים.

שם: אַל־עסקי. פניויו של שלמה זנביל רפפורט. 1863—1920. סופר באידיש וברוסית. מחבר „הדיבוק“.

קרל קאוטסקי — בין שמונים

„דבר“, גליון 2869, י"ג בחשוון תרצ"ה, 22.10.1934.

בנסקס־כיס של ברל רשום בכתב־ידו בי"א בחשוון תרצ"ה: פתיבת רשימה על קאוטסקי.

עמוד 317. שורה 5: הירחון העיוני „די נייע צייט“. ירחונה המרכזי של הסוציאלידמוקרטיה הגרמנית. נוסד בשנת 1883.

שם, שורה 12: הוא (קרל קאוטסקי) לא אָרַח אתם לחברה בהצביעים בעד תקציבי המלחמה. בפרוץ מלחמת־העולם הראשונה פרש קאוטסקי מחבריו

הסוציאלי-דמוקרטים, שהצביעו בעד תקציבי המלחמה בבית-הנבחרים הגרמני. ב-1917 יסד יחד עם הוגו האזע את מפלגת הסוציאלי-דמוקרטים הבלתי-תלויים. שם, שורה 21: קרל זייגן, ראש העירייה. נולד בשנת 1869. ממיסדי הסוציאלי-דמוקרטיה בקיסרות אוסטריה בשעתה.

הכהגנתה?

„דבר“, גליון 2990, ז' באדר ב' תרצ"ה, 12.3.1935. החתימה: ב. כ.
 עמוד 318, שורה 8: „הנסיון“ מאת פרגר. מחזה מאת יעקב פרגר, באידיש. תורגם והוצג על ידי ה„אוהל“.

למקרא התלונות

„דבר“, גליון 3203, כ"ו בחשוון תרצ"ו, 22.11.1935. החתימה: ב. כ.
 מאמר זה הוא תשובה לרשימה „מתלונותיהם של עולים חדשים“, מאת מ. ש. מאן, שנדפסה בו בגליון של „דבר“.

בוועידת הסטודנטים העברים

(ירושלים, ט' בטבת תרצ"ה)
 „דבר“, גליון 2917, י"א בטבת תרצ"ה, 17.12.1934.

בעניני האוניברסיטה

„דבר“, גליון 3230, כ"ח בכסליו תרצ"ו, 24.12.1935.
 (לפי סטנוגרמה בשיטת מימון)
 עמוד 334, שורה 20: הנשיא. נשיא האוניברסיטה, ד"ר יהודה ליב מגנס. נולד באוקלנד (קליפורניה) בשנת 1877. עלה לארץ בשנת 1922.
 עמוד 342, שורה 6: הספרייה הפילוסופית. סדרת ספרי-מופת פילוסופיים שהופיעו בהוצ' האוניברסיטה, ביניהם: ספרי אפלטון, אריסטו, רוסו, הרמב"ם.

שעבוד לפלח ומזקש להתרשבות העברית — במקום פיתוח

„דבר“, גליון 3264, ט' בשבט תרצ"ו, 2.2.1936.

עמוד 343.

מאמר זה דן בהודעתו הרשמית של הנציב העליון סיר ארתור ווקופ ב-29.1.1936 (ה' בשבט תרצ"ו), שבאה כתשובה לדרישות מנהיגי המפלגות

הפוליטיות הערביות מאת הנציב שהוגשו לו בנובמבר 1935, הן: הקמת שלטון דמוקרטי בארץ, הפסקת העליה ואיסור מכירת קרקעות ליהודים. בנקודה אחרונה זו הודיע הנציב כי מיניסטר המושבות אישר באופן עקרוני חקיקת חוקים „שעל פיהם לא יותר לשום בעל קרקע בארץ־ישראל, פרט לנפת באר־שבע, לאזורי העיר ולאדמה הנטועה עצי־הדר, למכור שום חלק מאדמתו, אלא אם כן ישאיר לעצמו שטח מינימלי שיספיק לו להשגת אמצעי מחיה לעצמו ולבני ביתו. כתריס בפני מכירות הנעשות אגב קנוניות לא יהיה שטח מינימלי זה ברה־עברה ויקום לממשלה לקנין אם יחדל בעליו המחזיק בו לעבדו“. עיין „דבר“, גליון 3262, ר' בשבט תרצ"ו, 30.1.1936.

מפתח ענינים, שמות ומקומות

- א**
- „אגודת ישראל“ — 292, 202, 56
 אגודת שוחרי האוניברסיטה — 333
 „אזהב־ציון“ — 146
 „אוטוֹאָמְנִיפִצִיָּה“ — 148
 „אוצר ההתישבות“ — 70
 „אוצר הישוב“ — 250
 אחד במאי — 203
 אחדות — 285, 263, 122
 „אחדות־העבודה“ — 88
 איגוד למען תוצרת הארץ — 214
 אידישיזם — 91
 איחוד — 299, 199, 72
 אינטרנציונל שני — 316, 79
 אַמְנִיפִצִיָּה — 336
 אפּוֹרֹפֶסוֹת — 173, 156
 ארגון הורים — 204, 117
 ארגון משותף — 251, 31
-
- אב־גוש — 168, 160, 157
 אוגנדה — 178, 91, 82
 אוס־גיני — 192
 אוסטרוֹבֶסְקִי מ., הרב — 203
 אויסשקין מ. — 232, 156, 104, 58
 אורבך ז. — 257
 אחד־העם — 172, 156, 127
 אחימאיר א. — 43
- אידלמן — 20
 אילת־השחר — 259
 ארלוזורוב ח. — 204, 88, 69
 אַרְלֶנְגֶר מ. — 147
 אָרֶם מ. — 240, 31
- ב**
- בולשביזם — 317
 „בונד“ — 292, 69, 11
 „בוסתנאי“ — 207, 114, 34
 בודרות — 221, 112, 36
 בחירות — 305, 234, 43
 בחירות לעיריית תל־אביב — 229, 39
 בחירות לקונגרס — 86, 39
 ביליז' — 172, 148, 85
 ביקורת — 121, 13
 „בית־הספר ביפו“ — 116
 בית־הספר הדתי — 116
 בית־הספר הכללי — 116
 בית־ר — 34
 בנק הפועלים — 226, 114
 בעלי־הון — 307, 292, 15
 „ברית פועלי ארץ־ישראל“ — 214
 „ברית שלום“ — 56
-
- באַר־טוֹבִיָּה — 308
 בּוֹבְרוֹיֶסְק — 176

ד

„דבר“ — 27, 212, 253
 דמוקרטיה — 294, 220, 58
 דקבריסטים — 164, 315

 דגניה — 80, 191, 260
 דגניה ב' — 294
 „דורש־ציון“ — 23
 דיזנגוף מ. — 173, 237
 דליקה — 193

ה

האוניברסיטה העברית — 127, 165, 333

„הבונים“ — 296
 הגשמה — 198, 285
 הון בין־לאומי — 307
 הון לאומי — 81, 98
 הון פרטי — 93, 311

הנעד הפועל הציוני — 87, 107, 255
 הועידה החקלאית השנייה — 22
 הועידה השלישית של מפלגת פועלי ארץ־ישראל — 42

„החלוצ“ (הסתדרות) — 47, 267
 הכשרה — 50, 129, 137
 הליכה לכפר — 23, 53, 119

„המזרחי“ — 55, 116, 202
 הנוער הציוני — 111, 216, 298
 הסכמ־עבודה — 15, 61, 112

הסתדרות העובדים הכללית — 81, 114, 224
 הסתדרות הפועלים החקלאים — 144, 216, 262

„העברה“ — 68
 „הפועל המזרחי“ — 40, 63

בוגרשוב ח. — 111, 202
 בוטל — 186, 260, 293
 ביאליק ח. נ. — 135, 209, 342
 בילינסון מ. — 237
 בית־השטה — 288

„בית וגן“ (שכונה) — 64
 בית־חנן — 308
 בית־שאן — 11, 80
 בלקינד י. — 151
 בן־אשר ח. — 299

בן־גוריון ד. — 39, 72, 108
 בן־יהודה א. — 126, 151, 172
 ברגלסון ד. — 318

ברדיצ'בסקי מ. י. — 133, 323
 ברוכוב ב. — 11, 292
 ברזלי י. — 146, 173
 ברלין מ., הרב — 48, 72
 ברנר י. ח. — 133, 258, 323

ג

גאולה — 191, 218, 285
 „גדוד העבודה“ — 278, 281
 גולה — 13, 125, 310
 „גורדוניה“ — 183, 216, 261
 ג. פ. או. — 275

גבעת־ברנר — 284
 גדרה — 101, 158, 306
 גורדון א. ד. — 219, 260, 288
 גורדון י. ל. (יל"ג) — 166, 314, 323
 גנף — 57, 315
 גן־שמואל — 23

גרוסמן מ. — 52, 108, 121
 גרינבוים י. — 39, 52, 218
 גרמניה — 127, 187, 317

- ז
- זרמים אידיאולוגיים בהסתדרות — 227
 זכות עבודה — 26, 35
 ז'בוטינסקי ז. — 38, 69, 219
 זיטלובסקי ח. — 316
 זכרון-יעקב — 144, 286
 זלצמן י. — 194
- ח
- חבר-הקבוצות — 183, 261, 296
 חוטר-עבודה — 35, 245, 287
 חוקת עבודה — 18, 215, 220
 „חִיבַת־צִיּוֹן” — 103, 156, 312
 חינוך — 89, 204, 273
 חינוך משותף — 189, 260, 284
 חירות רוחנית — 278, 285, 315
 חלוציות — 52, 198, 285
 חסידות ומתנגדות — 336
- חדרה — 39, 194, 286
 חורן — 256
 חזן י. — 33
 חיסין ח. — 172
 חנקין י. — 62, 151
- ט
- טבנקין י. — 48
 טבריה — 169, 239
 טברסקי נ. — 237
 טשרניחובסקי ש. — 133, 234
- י
- „יבסקציה” — 211
 יהדות דתית — 116, 218
- „הפרקציה הדמוקרטית” — 125
 „הקומונה מחדרה” — 192
 הקיבוץ המאוחד — 274, 296
 „השומר” — 156
 „השומר הצעיר” — 14, 263, 281
 התאחדות האכרים — 17, 99, 234
 התאחדות האכרים הלאומיים — 11, 25
 התבוללות — 129, 292, 336
 התבטלות — 165, 315
 התישבות — 81, 190, 313
 התנדבות — 285
- האלקושי ש. — 205
 הזו ד. — 237
 הזו ח. — 324
 הירש מ., הברון — 310
 הלפרין מיכאל — 102, 146
 הס מ. — 147, 219, 331
 הרפז נ. — 13, 216
 הרצל ת. — 55, 92, 143, 219
 הרצלפלד א. — 161, 234
- י
- „ועדת החמישה-עשר” — 19
 ועידת לונדון — 92, 203, 255
 ועידת מינסק — 58, 132
 ועידת פיטסבורג — 103
 ועידת קראקא — 38
- ז'קוף א. — 343
 וייז ס. — 38
 וייצמן ח. — 39, 143, 255, 331
 וילבושביץ מ. — 342
 וילקנסקי י. — 96

- 222, 23 — לשכות עבודה —

 331, 174, 57 — לויין ש.
 231, 128, א. ל. — לוינסקי
 32 — לופסמבורג ר.
 176 — לוריא י.
 324 — ליוויק ה.
 314, 146, 48 — לילינבלום מ. ל.
 44 — ליפסקי ל.
- מ**
- 308, 161, 157 — מאורעות תרפ"ט
 198 — מהפכנות קונסטרוקטיבית
 235, 122, 73 — מוסדות מוניציפליים
 254, 249 — מועצה כלכלית
 119, 87 — מועצה מחוקקת
 277, 184 — מיזוג העליות
 306, 56 — מכס על פרי הדר
 120, 105, 88 — מלוה
 256 — מלחמת איטליה-חבש
 320, 58, 17 — מלחמת מעמדות
 56 — מנדט על ארץ-ישראל
 305 — מס'הכנסה
 320, 246, 65 — מעמד בינוני
 78, 13 — מעמד פועלים
 34, 26 — מערכת השרון
 124, 43, 20 — מרות לאומית
 27 — מרכז המורים
 317 — מרפסיום
 249, 85, 29 — משבר כלכלי
 54, 26 — משמרות העבודה העברית
 308, 190 — משקי עמק הירדן

 323, 146, 135 — מאפו א.
 335 — מגנס י. ל.
- 312, 149, 129 — יהדות מזרח אירופה
 338, 149, 129 — יהדות מערב אירופה
 249, 112, 14 — יחסי עבודה —

 144, 63 — יבנאלי ש.
 159, 157 — ג'לין ד.
 158 — ג'לין י.
 52 — ים המלח
 161 — יסוד-המעלה
 173, 151 — יעבץ ז.
 331, 176 — יעקובסון א.
 28, 14 — יערי מ.
 144 — יפה ה.
- כ**
- 16, 12 — כיבוש עבודה
 262 — כינוס פועלי הגליל באום-ג'וני
 147 — "כל ישראל חברים" (אליאנס)
 310, 159
 305, 138, 73 — כנסת ישראל

 179 — כהן אב
 153 — כנרת
 284 — כפר-ביל"ו
 259 — כפר-גלעדי
 308 — כפר-יהושע
 309 — כפר-מל"ל
 64, 26 — כפר-סבא
 144 — כפר-קאקון
 308 — כרכור
 253 — כרמון מ.
- ל**
- 332 — לבנטיניות
 332, 131 — לועזיות

- „סיוע” — 248, 243
 ספרות — 118, 65
 ספרות עברית — 332, 135

 סאקר ה. — 232, 83
 סגרה — 194
 סופרסקי י. — 305, 201, 39
 סוקולוב נ. — 222, 146, 44
 סטאלין י. — 275
 סירקין נ. — 331, 176, 88
 סלומון י. מ. — 171
 סלומון מ. — 171
 סמולנסקין פ. — 323, 147, 135
 סמילנסקי מ. — 222, 84, 24
 ס.ס.ס.ר. — 328, 256, 108
 ספרד — 165
 ע
 עבודה — 332, 285, 67
 עבודה זולה — 30, 16
 עבודה עברית — 95, 63, 13
 עברית — 285, 115, 32
 עולים חדשים — 325, 13
 עזבון בלילוס — 308
 עזבון כדורי — 313
 עזרה הדרית — 285, 242, 188
 עליה — 266, 118, 47
 עליה רביעית — 85, 67
 עליה שלישית — 279, 129
 עליה שניה — 290, 162, 26
 עלילת הנישול — 346
 עליית ערבים — 256, 30

 „עבודה” — 194
 עברה־הירדן — 256, 62
 מדיני מ. — 251, 205
 מזהיבר ש., הרב — 154, 55
 מונטיפיורי מ. — 169, 159
 מוסיגוזן ב. — 202, 64
 מוצקין ל. — 331, 222, 176
 מנדלי מוכר־ספרים — 322, 258, 126
 מסחה — 306, 286
 מפרץ חיפה — 105, 62
 מקה־ישראל — 159, 148
 מרכס ק. — 209, 16
 משמרה־עמק — 284
 מתולה — 306, 286
 נ
 נדבנות יהודית — 309
 נוער — 273, 267, 33
 „ניר” — 268, 226, 188
 „נרודניה ווליה” — 315

 נהלל — 208, 116, 11
 נהרים — 245
 נובומייסקי מ. א. — 109
 נורדוי מ. — 154
 „נחלת־שבעה” — 171
 נטר ק. — 159, 147
 ניצ׳אָב ס. — 315
 נס־ציונה — 102, 51
 נענה — 288, 259
 ס
 סוציאליזם — 314, 219, 37
 סוציאליסטים־רובלוציונרים (ס. ר.) —
 316
 סודנטים יהודים בגולה — 331
 סודנטים ערבים — 332

- עגנון ש. י. — 323
 עטרות — 308
 עיני-גנים — 111
 עיני-חרוד — 11, 116, 208
 עיני-כרם — 159

- עמק החולה — 62, 161, 341
 עמק הירדן — 185
 עמק זבולון — 106
 עמק חפר — 65, 158, 341
 עמק יזרעאל — 62, 105, 342
 עקרונ — 151

צ

- ציונים פלליים — 111, 224

- צילנוב י. — 156, 178
 צפת — 169, 239
 צ'רנוב ו. — 314

ק

- קבוצה וקיבוץ — 186, 194, 295
 קבלנות — 17
 „קהילית ציון” — 103
 קואופרציה — 340, 343
 קואליציה — 39, 122, 255
 קולקטיביות רעיונית — 278, 281
 קומוניסטים — 31, 292
 קיבוץ גלילות — 277
 „קרימאים” — 295
 קרן-היסוד — 88, 138, 178
 „קרן העזרה” — 312
 קרן חוסר-עבודה — 121, 242, 254
 קרן קימת לישראל — 54, 90, 104, 312
 קרקע — 67, 106, 350

- קאוטסקי ק. — 317
 קוק א. י., הרב — 218
 קורסקי פ. — 166
 קלוסובה — 296
 קלנריסקי ח. — 153
 קפלן א. — 44, 237, 255
 קפלנסקי ש. — 37

פ

- פאשזם — 35, 79, 243
 פקידות — 187, 328, 340
 (הפקידות הברונית — 150)
 פרוספריטי — 65, 132, 332
 פרויז עבודה — 14, 21
 פרעות רוסיה — 108, 148
 פשטות החיים — 332

- פזנר ז. — 166
 פולק מ. — 109
 פוינדיק מ. — 258
 פורטוגלי מ. — 194
 פיאברג מ. ז. — 133
 פיינברג י. — 145, 151
 פינס י. מ. — 147, 161
 פינסקר י. ל. — 55, 92, 144
 פנקס ד. צ. — 205
 פרבשטיין ה. — 39
 פרייבורג — 59
 פרישמן ד. — 137
 פרלסון א. — 237

שְׁרָצְבֵרד י. — 110

שילר, קבוצה — 284

שילר ש. — 284

שלונסקי א. — 234, 318

שמוקלר ש. — 161

שמורק א. — 118, 110, 39

שנקמן ס. — 258

שנקר א. — 109, 307

שר א. — 257

שרתוק מ. — 44

ת

תיאַטְרוֹן יהודי — 322, 325

תנועות מקצועיות — 16, 229, 244

תנועת המושבים והאַרגונים — 274,

288

תנועת הפועלים בארץ־ישראל — 74,

113

תנועת הפועלים הגרמנית — 187, 317

תנועת הפועלים היהודית — 12, 165,

320

תנועת הפועלים העולמית — 76

תערוכת העתונות — 162

תעשיה — 97, 112

תרבות — 87, 125, 136

תרבות עברית — 89, 126, 137

תימן — 63, 309

תל־אביב — 11, 94, 342

תל־חי — 156

תל־עמל — 288

תנחום (תנסילוב) — 261

קצנלסון י. — 322

קרימנר א. — 109

קרני י. — 234

ר

רביוונים — 34, 59, 81, 123

רוב ומיעוט — 58, 204, 230

ראש־ון־לציון — 145, 158

ראש־פינה — 151

רוטנברג פ. — 109

רוטשילד א. — 143, 310

רוטשילד ג'. — 148

רופין א. — 39, 178, 255

רוקח י. — 203, 237

רוֹת ח. י. — 342

רחל (בלובשטיין) — 195

ריפטין י. — 33

רמו ד. — 251, 262

ש

„שביעי של פסח“ — 38

שביתות — 16, 37, 214

שביתת כנרת — 259

שויון — 123, 186, 283

שיכון — 99, 237

שיתוף בין־קיבוצי — 185, 266

שכר עבודה — 19, 53, 112

שוהם מ. — 324

שורץ ש. — 43

תיקון סעות

בעמוד 148. שורה 17, צריך להיות: האוטומניפיציה"

